

Den Svenska Konstakademien

UNDER FÖRSTA ÅRHUNDRADET AF HENNES TILLVARO

1735—1835

ETT BIDRAG TILL DEN SVENSKA KONSTENS HISTORIA

AF

LUDVIG LOOSTRÖM

STOCKHOLM
LOOSTRÖM & KOMP.

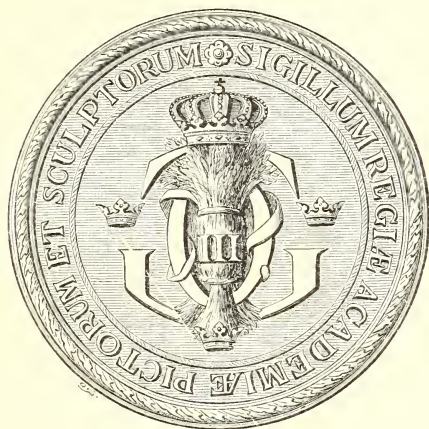

Digitized by the Internet Archive
in 2015

DEN SVENSKA KONSTAKADEMIEN

UNDER FÖRSTA ÅRHUNDRADET AF HENNES TILLVARO

1735—1835

ETT BIDRAG TILL DEN SVENSKA KONSTENS HISTORIA

AF

LUDVIG LOOSTRÖM

STOCKHOLM

LOOSTRÖM & KOMP.

STOCKHOLM, GERANDTS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1887.

THE GETTY RESEARCH
INSTITUTE LIBRARY

FÖRORD.

Vår literatur har icke många arbeten att uppvisa öfver vårt lands konst. Endast spridda delar äro bearbetade, och luckorna äro många. Att söka fylla en sådan har varit hufvudändamålet med föreliggande arbete.

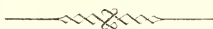
Då den svenska konstakademien — jag har använt denna titel, emedan namnet Kongl. Akademien för de fria konsterna tillhör först en senare period — allt ifrån sin stiftelse varit en statsinstitution, måste de hufvudsakliga källorna till hennes historia sökas, utom i hennes eget arkiv, i rådsprotokoll och riksdagshandlingar samt bland de offentliga verks papper, med hvilka hon stått i beröring. Akademiens arkiv har naturligtvis lemnat de väsentligaste bidragen, men deruti finnas så godt som inga uppgifter om de tretio första åren af hennes verksamhet, alldenstund inga protokoll eller matriklar då ännu fördes. För kännedomen om hennes förhållanden under denna äldsta period lemnar deremot Kongl. Slottsbyggnadsarkivet på Stockholms slott det sakrikaste material. Det innehåller för öfrigt, rörande 1700-talets svenska konst- och konstslöjdshistoria i allmänhet, särdeles viktiga handlingar, af hvilka jag också i detta arbete begagnat mig, någon gång tvifvelsutan i större utsträckning, än behöfligt varit speciellt för akademiens historia.

Då jag under forskningarna i dessa bägge arkiv tidt och ofta nödgats taga deras tid i anspråk, hvilka hafva dem under sin vård, nämligen Kongl. Akademiens för de fria konsterna sekreterare, professor A. T. Gellerstedt, och slottsarkitekten H. G. Sandels, ber jag att härmed få till dem frambära min tacksägelse för det tillmötesgående, jag rönt, och för den beredvillighet, hvarmed de tillhandahållit arkivhandlingarna.

Det å denna boks titelblad förekommande sigillet är Kongl. Akademiens stora insegel, sådant konung Gustaf III stadfäste det samma, när han år 1773 gaf akademien hennes första stadgar.

Stockholm d. 5 maj 1887.

LUDVIG LOOSTRÖM.

Använda förkortningar vid angifvandet af källorna:

- AA — Kongl. Akademiens för de fria konsterna arkiv.
Gust. papp. — Gustavianska papperen i Upsala.
KB — Kongl. Biblioteket i Stockholm.
KKA — Kongl. Kammararkivet.
NMA — Nationalmusei arkiv.
RA — Riksarkivet.
SBA — Kongl. Slottsbyggnadsarkivet.
SBD — Slottsbyggnadsdeputationens protokoll och handlingar i nyssnämnda arkiv.
Tess. bref. — Tessinska brefsamlingen i Riksarkivet.
ÖIE — Kongl. Öfverintendentsembetets arkiv.
-

1.

Inledning.

den andliga odlingens historia, för så vidt hon sysselsatt sig med vårt land och folk, har den bildande konsten fått ett mycket litet utrymme sig anvisadt. Drager man af detta förhållande den slutsatsen, att konsten icke spelat någon större rol hos oss, och att utvecklingen på detta område icke hållit jemna steg med de framsteg, vi gjort på andra områden, så kan det icke nekas, att en sådan slutsats kommer sanningen ganska nära, äfven om den tål några icke oväsentliga jemkningar. Sant är nämligen, att den bildande konsten hos oss såsom folk betraktadt aldrig varit något egentligt behof och till och med först under en senare tid kan sägas hafva omfattats med något allmännare intresse af de bildade klasserna. Vidare är det sant, att, ehuru konsten tidtals omhuldats i Sverige och nästan hvarje period i vårt lands historia har att uppvisa ett eller annat framstående konstverk, man likväl icke kan tala om någon egentlig utveckling i sådan mening, att en äldre tids konst tjenat som utgångspunkt eller grundval för en yngre. Vår konsthistoria visar nämligen den för öfrigt icke ovanliga företeelsen, att de

särskilda perioderna stå ganska främmande för hvarandra, hvilket återigen har sin förklaring deruti, att konstnären merändels arbetat icke för folket sjelf utan för den eller den magtegende, som, för att tillfredsställa sitt intresse, för öfrigt icke varit i tillfälle att välja konstutöfvaren bland landets egna söner utan oftast måst taga honom utifrån, och då än från ett land, än från ett annat. Flere af dessa inkallade mästare hafva egt ett frejdadt namn, och flere af dem skulle hafva kunnat bilda en skola omkring sig, hvarigenom konsten kunnat slå en fastare rot i den fosterländska jorden, derest icke politiska förhållanden vid sådana tillfällen trädt hindrande emellan. I den omständigheten hafva vi att söka en vigtig orsak till den ringa konstutvecklingen hos oss. En ännu vigtigare ligger i det sätt, hvarpå reformationen här genomfördes. Under medeltiden hade oaktadt folkets fattigdom och landets fåtaliga befolkning konsten blomstrat i den katolska kyrkans hägn, och ehuru konstverken aldrig spredos bland menigheten utan endast användes som prydnad på eller i templen och der tillbådos, hade man dock i olika delar af landet rika tillfällen att komma ansigte mot ansigte med dessa verk, hvilket i längden, ju mer bildningen ökades och de andliga ögonen öppnades, skulle hafva haft ett helsosamt inflytande på hela folkets konstnärliga uppfostran. Men reformationen hade intet undseende för konsten. Målningarna i kyrkorna förstördes, bildstoderna bortfördes, de vigda silfver- och guldkärlen nedsmältes, ja, hela kyrkor nedrefvos. Förstörelsen var i mycket — det måste medgifvas — en nödvändighet, men vittnade också i mycket om en råhet, som det är svårt att förklara. Och dock lär konung Gustaf sjelf, som ytterst måste anklagas för öfverdrifterna i detta föraringssätt, ingalunda hafva saknat, hvad man i våra dagar

kallar för konstsinne. Bland hans öfriga goda egenskaper omtalas äfven »ett godt omdöme i konstigt hån­deverk, måleverk, konterfej, landskap och bygning», och särdeles under sina senare år gaf han arbete åt talrike konstnärer, samt brev­vexlade till och med en af renässansmåleriets mera framstående mästare, Jan van Scorel, som eget nog målat honom en Mariabild. Det storartade, om också något egendomliga sätt, hvarpå konungen betygade den frejdade konstnären sin erkänsla, talar för, att han också satte ett högt värde på konstverket.

Likväl blef detta konung Gustafs intresse för konsten ej af någon ingripande betydelse för konstutvecklingen i landet. Rikets invärtes och utvärtes obestånd, hvilket han år 1538 anför såsom ett hinder för sig att tänka på upphjelpandet af den vetenskapliga odlingen, lade väl äfven hinder i vägen för den konstnärliga, som dessutom tyngst af alla drabbats af reformationen. Under sina senare år började konungen dock, som sagdt, att egna större uppmärksamhet åt konsten. Utländska målare och byggmästare inkallades för att pryda slotten, hvarjemte äfven åtskilliga svenska fingo tjänst hos honom. Redan nu kan man göra den iakttagelsen, som i hufvudsak eger sin tillämpning äfven på de närmast följande århundradena, att, liksom konsten under medeltiden tjenat kyrkan, så kommer hon nu i tjänst hos konungamagten. Det är i främsta rummet de kungliga slotten, som blifva konstens fristäder, på och för dem arbeta icke blott arkitekter, målare och bildhuggare utan äfven tapetmakare; träsnidare, perlstickare och guldsmeder. Den svenska konsthistorien under 1500- och 1600-talen sammanfaller således i stort sedt med de svenska slottens historia, och konungarnes eller den kungliga familjens intresse för konst blir en gradmätare på konsten i hela landet. Vore

kungsgemaken i det gamla Tre kronor ännu qvar, skulle de kunna förtälja en god del af den svenska renässansens historia, som ännu är höljd i mörker, då forskningens ljus endast undantagsvis fallit derpå, och då med tillhjälp af de få minnen, som bevarats åt oss från andra slott, såsom Gripsholm, Kalmar och Vadstena m. fl. Gustaf Vasa förskönade i mycket den gamla borgen. Så lät han år 1548 åt stadssidan uppbygga en ny port, som berömmes för sin skönhet. Rummen dekorerades med målningar, särskildt det nya kungsgemaket, som försågs med en plafondmålning af Anders Målare. Konungens många guldväfvare och flamske väfvare arbetade också här för. Under Erik XIV:s regering fulländades inredningen ytterligare; så vet man, att den gamla tapetsviten med »Magogi och Gothi historier», hvilken ännu delvis finnes i behåll, klädde väggarna i de gamla gemaken. Att den store byggherren Johan III lifligt skulle intressera sig för Stockholms slott var naturligt. Nya torn uppfördes derpå, och det gamla tornet Tre kronor, som gaf hela byggnaden sitt namn, påbygdes, de på detsamma varande kronorna förgylles, liksom engeln, som sväfvade deröfver. Slottskyrkan utsirades härligen med marmorpelare, med gallerverk af metall och keruber af alabaster, hvilka med förgyllda vingar sväfvade mellan de stora fönstren, hvarjemte kyrkans väggar kläddes med stuck. Våningarna gjordes bekvämare och försågos med kostliga tak af bildhuggaren Villem Boy och gipsmakaren Henrik Wilhelm, samt med praktfulla målningar af Johan Baptista v. Uther och Holger Hansson¹. Äfven vatten-

¹ *Eichhorn* och *Odelberg*, Guillaume Boyen, Etude biographique. Bruxelles 1872. S:o. Jfr äfven *Eichhorn*, Ny svenska studier. Målare och målningar från Sveriges renässans s. 112 o. f. Stockh. 1881.

konster omtalas härstädes, hvilka ännu voro en stor sällsynthet i Norden.

Oaktadt de många försköningarna, tillbyggnaderna och reparationerna kunde slottet icke undgå att med tiden förfalla. När drottning Kristina tillträdde regeringen, var det redan i ett ganska bofälligt skick, men det räknade då också 400 år. I början af 1640-talet kunde Carl X Gustafs lärare Bengt Baaz skriva till pfalzgreffen Johan Casimir, att slottet dagligen mer och mer förföll. Eldsvådor började dessutom oftare än förr hemsöka den murkna byggnaden och anställa stor förödelse. Under loppet af fem år — från 1641 till 1646 — råkade den i brand icke mindre än tre gånger, farligast d. 25 nov. 1642, samma dag, som hertig Fredrik af Baden med svit ankommit till Stockholm för att fullborda förmälningen med drottning Kristinas kusin, prinsessan Kristina Helena, och just som den unga drottningen begynte göra sig lustig och glad med bröllopsgästerna. Nu blefvo genomgripande nybyggnader af nöden. Drottningen uppdrog åt arkitekten La Vallée att uppgöra en ny desseim till slottsbyggnad, hvilken Carl X Gustaf sedermera efter några förändringar godkände och ämnade låta utföra. Konungens död kom dock hindrande emellan, och slottet fortfor att förfalla, samt hotade till och med att delvis instörta. Öfverståhållarne gjorde upprepade påminnelser om faran häraf, och i ordalag, som icke borde lemna rum för något uppskof. Så bifogade öfverståhållaren Claes Rålamb i en skrifvelse af d. 11 april 1677 till konung Carl XI, som då vistades i Skåne, en rapport öfver en af Nikodemus Tessin d. ä. samtidigt gjord besigtning af slottet, hvaraf framgick, att sparrarna och bräderna öfver Kongl. Maj:ts våning voro bortruttnade, hvarför man fruktade, att taket vid

påkommande stormväder skulle rifvas af, vidare att taket öfver stora slottsköket, kyrkan och gröna gången hängde på styltor, och att kopparn knapt kunde hålla sig fast vid bräderna, samt oftast här och der afbläste; att dubbeltrappan på stora borggården var alldeles bofällig och af vattnet förderfvad, att muren utmed slottskyrkan lutade till fall o. s. v. Någon ombyggnad blef dock ännu icke utaf, hufvudsakligen, såsom det vill synas, af ekonomiska skäl, ehuru ett förslag härtill vann konungens bifall.

Den rätte byggmästaren skulle dock icke länge låta vänta på sig. Nikodemus Tessin d. y. hade efter flere års resor i Italien och Frankrike hemkommit till Sverige. Såsom ett resultat af sina studier framlade han år 1688 för konungen utförliga ritningar till ett alldeles nytt slott. De gillades, och arbetet började år 1692 med uppförandet af den norra flygeln. Åt inhemske konstnärer, bland dem Ehrenstrahl — ty han kan ju vid denna tid betraktas som inhemsk — uppdrogs att göra förarbetena för slottets inre prydnad, men som dessa krafter ej voro tillräckliga och ej heller i allmänhet fullt lämpliga för företaget, inkallades franske bildhuggare och målare, formare och metallgjutare. Arbetet bedrefs med sådan fart, att hela norra fasaden var färdig redan år 1695, inrymmande bland annat det nya slottskapellet, om hvilket grefve Dahlberg en gång fälde det yttrandet, att dess like i skönhet knappast fans i hela Europa. Man höll just på med den öfriga delen af nybyggnaden och med undanröjandet af det gamla, som stod i vägen, då arbetet plötsligt afbröts af en i den gamla riddarsalen uppkommen eldsvåda, hvilken med förvånande hastighet grep omkring sig. Klockan omkring 2 på middagen hade elden börjat, och redan klockan 4 voro de tre kvarstående längorna af det gamla slottet nedbrunna, då

äfvén den norra fasaden antändes, som med slottskyrka och andra dyrbarheter förstördes. Icke ens det gamla ärevördiga tornet Tre kronor skonades. Elden fattade slutligen äfvén deruti, och detta störtade liksom det öfriga af den gamla vasaborgen i gruset, dragande med sig i fallet klockorna och kanonerna, som med dån ramlade ned genom hvalfvét, krossande allt, som låg i deras väg.

Stockholm hade icke mera någon konungaborg, Vasarnes gamla bostad hade skattat åt förgängelsen och låg med alla de konstskatter, den omslutit, grusad eller förbränd; man stod framför den stora uppgiften att uppföra en ny konungaborg, värdig ett folk, som med fog gjorde anspråk på att räknas bland stormagterna.

Olyckan var stor, och en mindre rådig tid hade väl låtit modet falla inför en sådan motgång. Nu manade motgången endast till ansträngningar och uppoffringar. Redan dagen efter eldsvådan uppkallades Tessin i rådet och erhöll befallning att ofördröjligen börja arbetet med slottets iståndsättande. Han hade då med sig den förut godkända desseinen till slottsbyggnaden, efter hvilken den nu afbrunna norra fasaden varit uppförd. I stället för att göra några förenklingar eller besparingar i den förut uppgjorda planen, höjdes röster för en utvidgning af densamma. Så erinrade kanslipresidenten grefve Bengt Oxenstierna, att, då den hittills följda desseinen vore mycket tvungen i anseende till den förra byggnaden, arkitekten nu egde större frihet, sedan det gamla, som stått hindrande i vägen, var borta, och alltsammans skulle byggas ånyo. Tessin å sin sida önskade ingenting högre än att få fria händer i detta hänseende, stälde sig den i rådet uttalade meningen till efterrättelse och påbörjade genast det nya projektet med den energi, att han sex veckor derefter kunde framlägga en ny ritning, som godkändes

den 21 juni s. å. Omkring fem månader derefter förklarade ständerna den femtonårige Carl XII myndig. Nu kunde man hoppas, att det nya slottet snart skulle blifva verklighet. Skattkammaren var fylld, den unge konungen visade redan tidigt ett lifligt intresse för arkitektur och dithörande vetenskaper, och vid hans sida stod en af århundradets störste byggmästare, den nyutnämnde öfverintendenten öfver alla Kongl. Maj:ts slott, hus, trädgårdar och byggnader, Nikodemus Tessin, i sin fulla mannakraft, färdig att skrida till verket. Arbetet med nybyggnaden började också och fortgick oafbrutet, tyvärr dock för att snart åter afstanna. Politiken stälde sig inom kort åter hindrande i vägen, byggnadskonsten måste gifva vika för krigskonsten, de dåraktiga krigen togo alltmera landets penningar och krafter i anspråk, och det blef allt svårare för den nitiske och outtröttlige byggmästaren att utfå de nödvändigaste medlen. År 1707 synes arbetet med slottsbyggnaden åter hafva afstannat för att ånyo upptagas, först sedan Carl XII lagt sitt oroliga hufvud till hvila. Ofta hade Tessin tillskrifvit konungen och påmint honom om de löften, han gifvit om anslag, men förgäfves, oaktadt de bevekande ordalag, hvori brefven stundom voro affattade. Detta var också helt naturligt. Var Carl XII en vän af byggnadskonsten, hvilket ju icke kan nekas, sedan Casten Feifs brevveling med Tessin blifvit offentliggjord, så var han dock en större vän af krigskonsten, och dessa konster sänjas icke gerna. I omkring tjugu år, från år 1707 räknadt, såg man därför — enligt sägen — ingen arbetare mera på slottsmurarna, som stodo utan tak, gapan- de mot himmelen, och uppförda, med undantag för norra fasaden, endast omkring en vånings höjd rundt omkring borggården. Det var nemligen först år 1727, som den

då sjutiotreårige Tessin inlemnade ett memorial till rikets ständer om nödvändigheten att fortsätta slottsarbetet. Då hade tiderna förändrats. Stormagtstiden var förbi, till och med drömmarna derom, och landet hade något så när hunnit hemta sig efter de förstörande kriggen. Resultatet blef, att ständerna åtog sig en årlig slottsbyggnadshjelp, hvars förvaltning uppdrogs åt vissa, i Stockholm boende, deputerade af stånden, hvilka, under benämningen Rikets ständers slottsbyggnadsdeputation, fingo den ekonomiska sidan af slottsbyggnadsarbetet på sitt ansvar. Öfverintendenten hade att leda sjelfva byggnad-
det och att inför deputationen föredraga de ärenden, som fordrade densammas handläggning. Det är att lägga märke till, att deputationen endast hade att svara för ekonomien, eller, som det står i det kungliga brefvet af d. 29 aug. 1727, deri de första deputerade utnämndes, att detta skedde »på det att för de igenom ofvan nämnda bevillning inflytande medlen all god reda och säkerhet erhållas må». För den konstnärliga delen svarade öfverintendenten sjelf och egde frihet att efter behag utvälja såväl hemma som utomlands de förmågor, han ansåg lämpliga för företaget. Hvad lönerna åter angick, var han bunden af de beslut, som deputationen fattade. Något ingripande i den konstnärliga delen af arbetet tillät sig deputationen också ytterst sällan och då merändels endast i afsigt att framhålla en eller annan svensk konstnär, som syntes nog duglig att kunna användas, och som dessutom kunde fås till ett billigare pris än det, utländingen gjorde anspråk på. Sjelfva deputationens sammansättning var för öfrigt en garanti för att här ej var fråga om några smakråd¹. Då öfverinten-

¹ Se *Ferlin*, Stockholms stad o. s. v. Stockholm 1858 8:o. s. 1472, der det kungliga brefvet om deputationens sammansättning är aftryckt.

denten således ur den synpunkten hade fria händer, var det af vigt, att öfverintendentssysslan bekläddes med män, som voro den svåra uppgiften fullt vuxna. Till all lycka funnos sådana under den tid, slottet bygdes, och det är i främsta rummet den omständigheten vi hafva att tacka för, att Stockholms slott blef sådant det blef, och sådant det i allt väsentligt ännu är. Det embetet blef för öfrigt den ledande myndigheten vid allt, som rörde skön konst, icke blott byggnadskonst utan äfven måleri och skulptur i landet, hans smak blir den bestämmande, och hans ord afgörande. Vid skildringen af den svenska konstens öden från slutet af 1600-talet till slutet af 1700-talet måste således alltid hans person komma att stå i förgrunden, vare sig vi stanna vid sjelfva slottsbyggnaden, eller vi följa den institutions öden, som föddes och framlefde sina första år inom murarna på det nya kungliga slottet i Stockholm, den institution, som närmast är föremål för denna skildring, och som nu bär namn af *Kungliga akademien för de fria konsterna*.

Då Nikodemus Tessin några veckor efter den stora slottsbranden aflemnade sina nya ritningar till slottet, vunno de icke blott den kungliga regeringens synnerliga bifall, utan han sjelf erhöll samma dag, d. 21 juni 1697, karaktär och titel af Kongl. Maj:ts öfverintendent. Dermed var öfverintendentsembetet inrättadt. De med denna tjänst förenade åliggandena hade förut tillkommit hof-

arkitekterna, hvilka, särskildt hvad hufvudstaden angick, stodo såsom ett slags estetiska myndigheter under öfverståthållaren, stundom med ganska vidsträckt fullmagt. Liksom sin fader hade också Tessin beklädt denna post. Någon ökad myndighet erhöll han visserligen icke genom sin nya utnämning, ty mellan hofarkiteken Tessin och öfverintendenten fans väl ingen skilnad i den praktiska befogenheten, men han erhöll högre rang och derigenom en ställning i samhället, som gaf hans ord mera gehör och dessutom gjorde honom likställd med dem, åt hvilka »direktionen och ordonnansen öfver kungliga byggnader i främmande land var anförtrodd», hvilket blef af praktisk betydelse under de kommande åren. Längre fick han dock icke tillfälle att verka på sin nya post. De närmaste åren efter branden bedrefs, som jag redan nämnt, slottsarbetet med mycken ifver, men afstannade omkring år 1707. Tessin började då alltmer att dragas in på det politiska lifvet. Hos Carl XII stod han i stor ynnest icke blott som byggmästare utan äfven som rådgifvare. Under konungens vistelse i Turkiet var det han, som skaffade honom underrättelser om ställningar och förhållanden i hemlandet, och han blef en af de få rådsherrar, som konungen efter sin hemkomst lånade sitt öra. Enväldets dagar voro dock nu snart räknade. Konung Fredriks förhållande till Tessin var på det hela ovänligt och kunde icke gerna vara annat, då såväl Tessin sjelf som hans son Carl Gustaf med ifver omfattade det holsteinska partiets sak. Härtill kom, att konungen och hans öfverstemarskalk — hvartill Tessin utnämns redan af Carl XII — ofta råkade i delo med hvarandra på ett område, för hvilket konung Fredrik hyste ett varmare intresse än för politiken och konsten, nämligen hofhållningen. Öfverstemarskalksambetet hade nämligen lagt hofvets hela

ekonomi i hans händer, och denna blef ingen lätt sak att sköta, då å ena sidan ständerna bundit det strängaste ansvar vid misshushållning, och å andra sidan konung Fredrik var läcker och van att hafva allting fullt upp¹. Ständiga obehag blefvo en följd häraf, så att Tessin slutligen såg sig föranlåten att lemna denna befattning. Samma år (1727) återtog slottsbyggnadsarbetet, närmast i följd af hans ofvannämnda memorial². Det är rörande att i denna skrifvelse läsa, huru den gamle mannen erinrar, att, derest någonting i hans listid skall göras vid byggnaden, vore det i anseende till hans höga ålder nödigt, att detta skedde ju förr desto hellre, så mycket mera som de stora trappornas fullbordande tarfvade den största försigtighet, och han ej åtminstone ännu vågade anförtro detta arbete åt någon annan. Inom ett par års tid, skriver han, tror jag mig temligen kunna informera min son i den delen; ännu anser han honom dock ur praktikens synpunkt ej mogen för företaget; »hvad sjelfva teorien angår, eger han redan den kunskap, som han förut här hemma har fått och sedan på sina resor har exercerat».

Dessa par åren förunnades dock aldrig den gamle, ty året derpå afled han; och sonen blef heller aldrig någon arkitekt, så stor konstkännare och konstvän han än var, och så djupt inflytande han i alla fall kom att utöfva på konsten i Sverige. Fadren tyckes också hafva anat detta, då han året före sin död från Italien hemkallade en annan ung man, hvars uppfostran på konstens bana han ledt, och hvilken genom hans bemedling erhållit ett resestipendium för att utomlands fullborda studierna. Denne man var *Carl Hårleman*, som vid sin hemkomst utnämndes till hofintendent. I Carl Gustaf Tessins och

¹ Tessin och Tessiniana s. 242.

² I Slottsbyggnadsarkivet.

Carl Hårlemans händer lades nu den fosterländska konstens öde för de närmaste tiotalen af år. Stora uppgifter förelågo här att fylla, främst bland dem stod fullbordandet af slottet. Hvad dess yttre angick, hade de blott att följa de af mästaren efterlemnade ritningarna; för den inre utstyrseln voro de till det mesta hänvisade till sin egen smak. Hårleman blef den, på hvars lott den drygaste delen af arbetet föll. Hans förmåga togs också genast vid hans hemkomst i anspråk, ty Nikodemus Tessin var då för svag för att personligen kunna öfvervaka byggnadsarbetet. I deputationens förhandlingar synes han efter den tiden blott en gång hafva deltagit (febr. 1728), då sammanträdet på hans begäran hölls i hans hem i stället för i slottet, i och för öfverläggning af ett »nödigt ärende». Med anledning deraf fick Hårleman alltid i uppdrag att till deputationen framföra hans önsknings, uppläsa hans memorial och åter att å deputationens vägnar rådföra sig med öfverintendenten. Tessin var därför angelägen att skaffa sin förtrogne några inkomster utöfver de 800 d:r s:t, han egde som hofintendent, och uppsatte några veckor före sin död en skrifvelse, deri han föreslår en årlig lön af ytterliggare 800 d:r s:t åt Hårleman »för den trägna tjänst, han här vid slottsbyggningen kommer att hafva, som förnämligast på honom ankommer¹.» Detta bifölls. Äfven efter Nikodemus Tessins

¹ Denna skrifvelse är daterad d. 15 feb. 1728 och finnes i Band 4 i SBA. bland ankomna bref från diverse stater och personer 1727—60. Skrifvelsen lyder: »Emedan man nu är sinnad att med det första göra en begynnelse med slottsbyggnaden, är nödigt, att slottsarkitektens lön regleras. I förra tider bestod lönen af 1200 d:r s:t, som då var lika mycket som 1800 nu. Här vid kungliga hofvet bestås åt slottsarkitekten Hårleman nu allenast 800 d:r s:t, och kommer han sålunda att förestå äfvenväl alla kungliga husens reparationer som ock Carlberg, Drottningholm och Ulriksdal jemte Ekolsund, hvartill han lär blifva nödsakad att använda helgdagar och aftonstunder, all-

död, som inträffade d. 10 april 1728, hvilat ansvaret hufvudsakligen på Hårleman. Visserligen blef sonen Carl Gustaf redan sex dagar efter fadrens död utnämnd till öfverintendent¹ »i anseende till den skicklighet och erfarenhet han igenom studier och utrikes resor i de stycken, hvilka det embetet tillhöra, förvärfvat hafver», men han måste redan på hösten samma år begifva sig utomlands, till en del för att införskrifva erforderliga handtverkare och arbetare, på hvilka man här hemma led brist. På våren 1729 var han visserligen åter hemma², men hans mångahanda göromål tilläto honom ej att odeladt egna sig åt slottsbyggnaden, då deremot Hårleman offrade sina rika krafter åt det stora verkets fullbordande.

denstund den nu förestående slottsbyggnaden lærer mestadels här erfordra hans dagliga närvaro. Jag anser därför icke oskäligt, att 800 d:r s:t bestås åt honom därför» o. s. v.

¹ Fredrik I:s fullmakt för Carl Gustaf Tessin att vara öfverintendent är dat. d. 16 april 1728. Orig. i SBA. Hans första memorial till slottsbyggnadsdeputationen är dateradt d. 26 april 1728 och börjar: Utaf hosgående copia täcktes Riksbens höglofl. Ständers Hrr Deputerade benäget inhemta, huruledes Hans Kongl. Maj:ts vår allernådigste konung för godt aktat att i nåder uppdraga mig det af min salige Fader tillföre under så mångfaldiga år förvaltade öfverintendentsembetet.

² Tiden för denna Tessins resa liksom anledningarna dertill uppgifvas olika hos olika författare. *F. v. Ehrenheim* säger i den biograf, han skrivit som inledning till Tessin och Tessiniana, att T. återkom först år 1730, och att resan synes ej alldeles hafva varit för enskild räkning (s. 35); enligt *Svenskt Pantheon* varade den två år, enligt *Gadd* ett år, och *Gahn Persson* uppgifver, att Tessin återkom på hösten 1729. *Malmström* åter säger i Sveriges politiska historia D. 2 s. 141: »Ehuru efter sin fader utnämnd till öfverintendent och föreståndare för slottsbyggnaden, stannade han icke hemma utan företog ånyo en utländsk resa 1728—30».

Alla dessa uppgifter vederläggas af Slottsbyggnadsdeputationens protokoll för d. 23 maj 1729, der det heter: Hr Grefve Tessin inkom, då han gratulerades af Deputationen till sin hemkomst. — Hvad ändamålet med resan beträffar, har Tessin sjelf satt den i förbindelse med slottsbyggnaden. Se hans bref till M. J. De la Gardie af d. 2 juli 1728, tryckt i De la Gardieska arkivet B. XVI s. 54.

Carl Hårleman var född i Stockholm år 1700 och fem år yngre än Carl Gustaf Tessin. Hans fader, hofintendenten öfver Kongl. Maj:ts alla lust- och trädgårdar, dog redan 1707 i knappa omständigheter, hvilket icke hindrade, att den unge Carl, tack vare förmögne slägtingars hjälpsamhet, erhöll en vårdad uppfostran och särskildt grundlig undervisning i matematik (af den berömde Hjerter) samt dessutom i teckning och arkitektur, i hvilken senare disciplin han hade till lärare Tessins medhjelpare vid slottsbyggnaden, Göran Josua Adelerantz. Sedan han genom Tessins bemedling af ständerna erhållit ett resestipendium, afreste han vid 21 års ålder i sällskap med Wallrave till utlandet. Kosan styrdes först till Paris. Hårlemans plan var nu dels och hufvudsakligen att utbilda sig till arkitekt, dels också att lära »trädgårdsvetenskapen», som på denna tid stod i nära frändskap med arkitekturen, och hvilken såväl hans fader som hans farfader med framgång vinnlagt sig om. För förstnämnda ändamål studerade han vid den franska byggnadsakademien, der han till och med utmärktes med ett premium. För trädgårdsvetenskapens studium var hufvudstaden dock en mindre lämplig plats, hvarför Hårleman flyttade till Meudon¹, der han bodde en längre tid på slottet hos kontrollören Degaut, hvilken egde en samling teckningar och utkast af Le Nôtre, som Hårleman nu kopierade. Efter en fyraårig vistelse i Frankrike afreste han till Italien. I Paris hade han studerat den nya tidens byggnadskonst; här började han nu uppmäta och afteckna de gamla byggnadsverken; hans ögon började öppnas för den klassiska konstens skönhet, och hans ifver att studera sig in i densamma blef allt större. Den nära vänskap,

¹ *Gahn Perssons* anteckningar (efter *Berehs* manuskript).

hvaruti han vid denna tid kom att stå till verdens störste antiqvarius — Barthélemys yttrande till grefve Caylus om kardinal Albani — underlättade i hög grad detta sträfvande. Till den konstälskande kardinalens bibliotek och privata museum hade Hårleman obehindradt tillträde, och bland gästerna i detta gästfrihetens hem träffade han det dåtida Roms främste arkitekter, skulptörer och målare, hvilka i likhet med den förbindlige värden i den unge svensken funno icke blott en belevad personlighet, som af en gifmild natur utrustats med alla yttre företräden, utan äfven en ovanlig intelligens, ett lifligt intresse för konsten, och en sakkunskap, som vida öfverträffade, hvad man hade att vänta af hans ungdom¹. Midt under dessa studier mottog Hårleman under ett uppehåll i Venedig år 1727 det ofvan nämnda brevet från Nikodemus Tessin, deri han erhåller befallning att oförtöfvadt begifva sig hem för att deltaga i slottsbyggnadsarbetet.

Denna skrifvelse stod i sammanhang med den beviljning, som ständerna åtagit sig för slottsbyggnadens fortsättande. Här är icke platsen att följa gången af detsamma; det stora verket steg emellertid alltmera mot höjden, och man hade att på allvar börja tänka på inredningen, hvilken i en kunglig bostad af dylikt omfång blef den icke minst svårlösta frågan. Äfven åt denna del af sitt verk hade den gamle Nikodemus Tessin hunnit egna någon uppmärksamhet. Han hade för ändamålet sysselsatt såväl Ehrenstrahl — hvars bäge nu i Stockholms Storkyrka förvarade målningar Yttersta domen och Korsfästelsen prydde slottskyrkan före branden — som äfven Johan Sylvius, Burchard Precht m. fl. hemmavarande konstnärer. Men dessa krafter voro redan då otillräckliga, eller mot-

¹ Om Albanis samlingar och lifvet i hans hem se *Justi*, Winkelmann in Italien. Leipzig 1872. D. 1. s. 291 o. f.

svarade de icke den smakriktning, som Tessin hyllade, hvarför äfven utländingar hade inkallats. Dessas arbeten förstördes delvis vid branden, och under de svåra ekonomiska förhållanden, som med det nya århundradet hem-sökte slottsbyggnaden, blef det i längden omöjligt att hålla dem qvar, oaktadt Tessins energiska bemödanden. Den först införskrifne bildhuggaren, René Chauveau, som tillika var en af de »habilaste», tog först afsked, och inom kort voro också de öfrige fransmännen sin kos. De få svenska artister, som kunnat användas, hade följt exemplet att i utlandet skaffa sig sitt lefvebröd, så att hemma var det ondt om krafter så väl på konstens som på konstslöjdens område, allt en följd af de ständiga krig-
gen. Bildhuggare funnos inga; den gamle Burchard Precht — om han får räknas bland svenskarne — var den sista förmågan af den äldre generationen, men hade nu hunnit till 80 års ålder. Caspar Schröder, som dragit uppmärksamheten på sig genom en porträttbyst af Carl XI, hvars kungliga later gäfvo en ganska direkt påminnelse om den allom bjudande och rådande suveränen, och der den glänsande marmorn vittnade om en i Norden mindre vanlig färdighet att behandla det hårda materialet, Caspar Schröder var sedan länge tillbaka död, ehuru han först sent nämnes i bevarade handlingar. Hans sista kända verk, den kolossala dopfunten i Kungsholms kyrka i Stockholm, vittnar med sina många figurer såväl ur kompositionens som ur modelleringens synpunkt, att han skulle kunnat användas för slottets prydnad med dekorativ skulptur. Af svenska målare fans deremot vid denna tid ett ganska stort antal, ehuru kappast någon af de hemmarvarande åtminstone ännu kunde i fråga komma vid slottsbyggnaden. Ty äfven den konstnärsskola, som enkedrottning Hedvig Eleonora uppfostrat, och som i Ehrenstrahl

haft sin främste målsman och vägledare, tillhörde numera ett förgånget tidehvarf. Sylvius, som bidragit med ganska dugtiga målningar vid dekorationen af Drottningholms slott, hade dött före det nya århundradets början, Lukas von Breda hade år 1718 genom gifte erhållit en sidenfabrik, som derefter hufvudsakligen tog hans tid och intresse i anspråk, och Olof Pilo hade för längesedan öfvergifvit konsten och slagit sig på landtbruk. Dock kunna traditioner af den äldre riktningen spåras ännu på 1730- och 1740-talen; den förmedlande länken mellan den gamla och den nya tiden låg i David von Kraffts verksamhet som lärare och i den skola, han bildade omkring sig. Men den historiska fläkt, som åtminstone stundom lifvade och värmdes Ehrenstrahls konstnärsskap, mattas ofta redan hos lärjungen Krafft, för att åter hos dennes lärjungar nästan förgäfves sökas annat än i porträtten, som sällan hunno öfver bröstbildens storlek och dermed ej lemnade tillfälle till komposition eller arrangemang. Porträttmåleriet var också den enda konstgren, som i regel öfvades af svenska konstnärer under 1700-talets förra del. Det var dock en af Kraffts lärjungar, som sökte upptaga Ehrenstrahls mantel äfven hvad det religiösa måleriet och den historisk-allegoriska kompositionen angick, och det var på honom, jag syftade med erinringen om den fortlefvande traditionen. Denne var Georg Engelhard Schröder, historie-, landskaps-, porträtt-, djur- och genremålaren, konung Fredriks högtbetrodde vän, konterfejare och hofmålare, en af sin samtids mest värderade svenska målare, som på sin konst samlade icke blott kunglig gunst utan äfven kunglig förmögenhet. Han var en af de förste, som under den stora ofredens dagar lemnat fäderneslandet, dit han ej lär hafva återkommit förr än år 1726. Under de tjugotre år, han vistades

utomlands, besökte han för studier Tyskland, Italien, Frankrike och England och påstods eller påstod sig hafva förvärfvat ett visst namn såsom konstnär, då han hemkallades af Nikodemus Tessin. Det är mig obekant, om Tessin gjorde detta till följd af personlig kändedom om Schröders konstnärsskap, eller om det skedde på grund af andras förord. Sannolikast förefaller det senare. Anmärkningsvärdt är i alla händelser, att Schröder aldrig kom att användas för Stockholms slott, (så vidt jag vet,) oaktadt han här hemma var öfverhopad med beställningar för den kungliga familjens räkning, och oaktadt han just öfvade den art af målning, som lämpade sig för dekoration af slottsgemak, hvarom åtskilliga dukar på Drottningholm och i Nationalmuseum ju bära vittne. Förklaringen är förmodligen att söka deruti, att de ledande männen vid slottsbyggnaden, Carl Gustaf Tessin och Hårleman, ej delade sin samtids uppfattning af Schröders konstnärsskap. Hans konst tillhörde en helt annan riktning än den, som nu var på modet, och som särskildt hade sina målsmän bland de konstförståndige inom slottets murar. Jag nämnde, att han gick i Ehrenstrahls fotspår, och han delade med honom förkärleken för svårbegripliga allegorier, affekterade ställningar, vidlyftiga draperier och en invecklad komposition. Men huru skulle det gå, när Ehrenstrahls klara, lätta och rena färger ersattes af en smutsig och dock anspråksfull kolorit, när hans säkra, spänstiga, om också stundom stela teckning af människofiguren blef klumpig och oformlig? Dessa brister i Schröders konstnärsskap framträda tydligast i hans altartaflor, i hvilka icke ens de höga ämnena kunnat besjåla konstnären. En af de bättre bland dem är onekligen den lilla altartaflan i slottskapellet på Drottningholm, hvilken också af en kritiker i början af vårt århundrade kallats för

konstnärens mästerverk¹. Den framställer nattvardens instiftelse. Kristus och hans apostlar befinna sig i ett stort, med draperier behängdt rum, som upplyses af en taklampa, hvars ljus koncentrerar sig öfver nattvardsbordet, kring hvilket de helige männen sitta med Kristus midt ibland sig. Han lägger välsignande den venstra handen på brödet, som ligger framför honom på bordet, och riktar blicken och den högra handen mot himmelen. I lärjungarnes ansigtstyper har konstnären försökt och delvis lyckats att gifva en bild af deras olika karaktärer, hvilket särskildt är fallet med den qvinligt ungdomlige, ljushårige och blåögde Johannes, som står vänd mot frälsaren och betraktar honom, under det att hela hans figur öfverströmmas af ett mildt ljus, samt i den dystre och rufvande, något teatraliskt hållne Judas, som sitter längst fram i förgrunden med ryggen vänd mot frälsaren och med ögonen stirrande ut i rymden. Det hela gör ett ganska respektabelt intryck. Men denna komposition gifver för direkta reminiscenser från åtskillige italienska senrenässansmästare för att icke snarare göra intrycket af en öfversättning från dem än af en själfständig komposition; särskildt igenkännes Carlo Dolces konstnärskap i Kristusbilden. Vi få därför icke gerna taga denna tafla med i räkningen vid bedömandet af Schröder såsom skapande konstnär. Sig själf är han deremot i de tre allegorierna i den s. k. coursalen på Drottningholm, af hvilka en är daterad år 1730, och till dem får jag hänvisa den läsare, som närmare vill lära känna honom. Man skall ensamt af deras betraktande finna, att det var en

¹ *Nya Posten* är 1811 n:r 48. Denna altartafla har Schröder flerstädes själf repeterat. Så t. ex. för Vexiö domkyrka (enligt uppgift), samt i Ytter-Enhörna kyrka i Upland, hvilken senare altartafla äfven är daterad (1735) och bättre bibehållen än den på Drottningholm. Häraf tyckes framgå, att Schröder själf satte ett visst värde på denna komposition.

lycka, att Schröder ej kom att deltaga i slottets inre ornering.

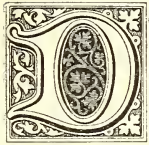
I en gren af måleriet kunde det dock hända, att han icke arbetade alldeles *invita Minerva*, och det var i porträttet¹; men på den tiden var det godt om verkliga utmärkta svenska porträttmålare. För deras konst fans dock ingen användning vid slottets dekoration. Man stod således utan inhemska förmågor, och därför måste återigen utländingar inkallas, för hvilket ändamål Härleman erhöll befallning att afresa. Det är således icke rätt att skylla på bristande fosterlandskärlek eller på den gamla nationela svagheten för hvad utländskt är, när tal blir om orsakerna till, att en sådan mängd främmande konstnärer inkallades i riket för det största nationalmonument, vårt folk någonsin rest. Att man då för tiden insåg, att detta endast var en af förhållandena påbjuden nödfallsutväg, derom vittnar tillräckligt det lefvande intresset att fostra en inhemsk konstnärsskola, som nu börjar träda fram i förgrunden, genom att bereda tillfälle till undervisning i konst, till studier efter naturen och antiken, samt efter framstående samtida mästares verk. En annan fråga blir, om man för ändamålet valde de rätta krafterna, men dervid är att komma ihåg, att man var i beroende af tvänne faktorer, som det knappast låg i de ledandes magt att frigöra sig ifrån: den ena de begränsade penningtillgångarna, den andra den omständigheten, att i hela Europa på den tiden icke fans mer än en erkänd konstskola och konstsmak, den, som utgick från Paris och Versailles och diktatoriskt lade den civiliserade

¹ Se t. ex. grefvinnan v. Dürings, f. Bonde, porträtt och fröken Sigrid Bondes, sedermera grefvinna Cronhjelm af Flosta, i Wibyholmssamlingen (Carl Bondes katalog n:r 49 och 56), det senare måladt år 1738.

verlden för sina fötter, och detta icke genom något magt-
språk, men endast genom det egendomliga inflytande, som
ett mode eller en viss smakriktning — man vet ofta ej
af hvilken anledning — utöfvar på sinnena. När nu
Hårleman skulle resa ut med särskildt mål att rikta slotts-
byggnaden med konstnärliga krafter och med konstverk,
som fylde tidens kraf på smak, så reste han naturligtvis
till Paris, på samma grund, som man i Berlin, Dresden,
Petersburg och Köpenhamn ungefär samtidigt rekryterade
sina inhemska konstnärskrafter derifrån. Att det låg
mycken vikt uppå, huru han nu komme att spela sina
kort, insåg han nog sjelf. Att hans resa skulle blifva af
så stor betydelse för den svenska konsten och konstod-
lingen, som den verkligen blef, hade han väl svårt
att förutse. De främmande konstnärer, som nu och un-
der de närmaste åren införskrefvos, skulle nämligen komma
att lägga grunden till en ny konstriktning och konst-
smak i landet, hvilken skulle blifva tongifvande för nästan
hela århundradets konst hos oss. Då vårt lands enda
konstanstalt skulle uppstå genom en af dem och genom
senare inkallade främlingar, tillhörande samma skola, då
Stockholms slotts väggar och murar samt äfven öffent-
liga platser i hufvudstaden skulle prydas med deras eller
deras efterträdares verk, torde skäl vara att, innan vi gå
vidare, i korthet belysa dels den herskande konstsmaken
och den ställning, de ledande männen hos oss intogo till
densamma, dels också att redogöra för gången af Hårle-
mans förhandlingar, för de försök, han gjorde, att få konst-
närer hit, hvilka icke kommo, och för dem, han lyckades
öfvertala att göra resan upp till nordnen.

2.

Hårlemans resa. Franske konstnärers inkallande. Akademien grundlägges.

Det var i febr. 1732, som Hårleman ankom till Paris. För andra gången befann han sig nu i Frankrikes hufvudstad. Förra gången hade han inträffat der samma år, som Watteau dött, och han hade då under fyra års tid haft tillfälle att på nära håll följa företeelserna i den franska konstverlden, som just befann sig i ett öfvergångsskede. De stora traditionerna från Ludvig XIV:s tidevarf lefde på visst sätt ännu kvar, men hade att utkämpa en hård kamp med den nya riktning, som med Watteau sett dagen, och som i honom haft sin snillrikaste målsman. Den franska konsten under 1500—1600-talen hade städse haft en stark italiensk bismak, hvilket var helt naturligt, då den första franska konstskolan var ett verk af till Frankrike inkallade italienare, och då det från den tiden ansågs så godt som nödvändigt för en fransk konstnär att vallfärda till Rom, till och med om han, såsom fallet var med Nicolas Poussin, måste tillryggalägga vägen till fots och tugga sig fram till den eviga staden. Det antika inflytandet befastes under loppet af 1600-talet, om också

mera till ytan än på djupet, då Boileau skref grundlagarna i smakens verld, och då Corneille och Racine modellerade sina hjeltar efter klassiske förebilder. För att på konstens område ännu närmare befästa antikens inflytande upprättades en fransk konstakademi i Rom (1666). Der studerades dock snart icke så mycket sjelfva antiken, ej heller de mästare, som numera betraktas som det italienska renässansmåleriets ledstjornor. Åt sextinska kapellet egnade man föga uppmärksamhet för att falla i så mycket större beundran framför Cortonas fresker i Rom och Florenz, framför Lanfrancos plafonder och i allmänhet framför sådana scener, som förenade den arkeologisk-antika lärdomsapparaten med teatraliska later och dekorativ prakt. För människan såsom sådan hade man mindre sinne. Också arbetade den franske konstnären på denna tid icke för folket utan för herskaren, för de skaror, som omgäfvö honom, och hvilka, derest en bild ur hvardagslifvet, ur de borgerliga eller i allmänhet lägre kretsarna i samhället kommo inför deras ögon, voro lika snara som han att upprepa sitt: tag bort dem. Med det nya århundradet, med 1700-talet, börjar den franska konsten dock, om också endast i viss mån, att närma sig det verkliga lifvet. Måste Ludvig XIV under sina senare år se den statskonst, han följt, lida det ena nederlaget efter det andra, så skulle han också, derest han haft ögonen öppna derför, varit tvungen att erkänna, att hans konstsmak icke längre var den herskande, och att den störste målare, Frankrike egde, när han lade sina ögon tillhopa, förde konsten in på en bana, som ledde till ett helt annat skönhetsideal, än det han, konungen, erkänt. Watteau var ingen vän af antiken; hans konst var snarare ett barn af den moderna tiden. Han var heller ingen vän af de allegoriska, af reflexionen skapade,

kalla och liflösa målningar, hvarmed det gångna århundradet isynnerhet under de sista tiotalen hade fyllt vägarna och taken i kyrkorna och palatsen i Paris och Versailles. Watteau trädde verkligheten in på lifvet. Det var människans sorglösa lif i naturen, han skildrade, och om också i denna natur låg något ensidigt, så märktes dock, att lifvet pulserade deruti, man kände ett hjerta slå under de sirligt veckade kapporna, man ryktes med i de glada lustpartierna och tyckte sig höra knäppningarna på gitarren, när »herden» på densamma ackompanjerade det kärleksqväde, han sjöng för sin herdinna. Liksom sfären för ämnena blef mindre, så blefvo också dukarna mindre, och människan, som var framställd derpå, uppträdde icke längre med stora åthäfvor, hade icke de från antiken lånade dragen och var icke iklädd den romerska rustningen, utan bar sin egen tids drägt med de åtsittande benkläderna och den korta jackan, med det långa lifvet och den frasande styfkjorteln. I deras ansigten såg man inga spår af den kalla värdighet och det afmätta uttryck, som präglat den gångna tidens anletsdrag; det patos, som talade ur Watteaus sorglösa ansigtstyper, kunde visserligen ledas tillbaka till antiken, till Paphos och Cythere, men dragen voro den moderna tidens, hållningen och rörelsen likaså. Det låg dessutom något specifikt franskt i hela denna konstgenre, som gaf den ett nationelt tycke och bjert stack af mot den italianism, som präglat den franska konsten under de senaste två seklen.

Deruti hafva vi också att söka en af orsakerna till, att Watteaus konst slog så djupa rötter i Frankrike, oaktadt den tid, han hade att verka, blef så kort. Visserligen reste de franske konstnärerna fortfarande till Rom — under de sista krigsåren hade dock inga stipendier kunnat utsändas — men nyttan deraf var tvifvel-

aktig. »Ce n'est pas le chemin des Alpes qu'il faut prendre» hade redan en konstkritiker sagt åt Watteau, och af den riktning, den franska konsten började taga under åren närmast efter hans död, visar sig antikens inflytande vara i nedgående, visserligen icke i den meningen, att ju icke ämnena hemtades äfven derifrån, utan i hvad angick sättet för dessa ämnens behandling. Bäst synes detta i den franske konstnärs verk, som måhända tog sin konst med det största allvaret, Fr. Lemoine. Hans mål var att återupplifva det efter Lebruns frånfalle temligen försummade stora måleriet¹. Innan han år 1723 reste till Rom, hade han bland annat fullbordat en Andromeda, i hvars anletsdrag man märker ett slägttycke med den Watteauska typen med de lifliga ögonen, den lilla näsan och det graciösa draget kring munnen. Sedan studerade han någon tid i Italien för att lära sig »den stora stilen», och han gjorde det naturligtvis framför Cortonas och Lanfrancos fresker. Så kom han åter till Paris och visade på en exposition i Louvre år 1725, hvad han lärt. Han hade der en Herkules och Omfale, en Europas bortförande, en Tankred och Klorinda, samt äfven en badande qvinna, hvilken senare han fullbordat i Rom. Den tidens kritik skref, att Lemoine lyste på ett egendomligt sätt på denna utställning. Hvad var det då, som väckte sådan uppmärksamhet? Jo, dels den friska och lifliga färgen — af hvilken vi hafva en påminnelse i hans tafla, Paris' dom, i Nationalmuseum i Stockholm — dels också det varma och förtroliga framställningssättet. Lemoine visade sig just ingenting hafva lärt i Italien, hvilket under dåvarande uppfattning af den antika och renässanskonsten kunde betraktas som en förtjenst, utan han kom tillbaka med den, så att säga, franskt natio-

¹ *Mantz, P., François Boucher, Lemoyne et Natoire. Paris 1880.*

nela blick för naturen, som framskymtat hos honom före den italienska resan. Här, som i Watteaus verk, hade man ändtligen kommit ifrån den tunga deklamatoriska ståten, det låg i hela denna konstriktning snarare något lätt och anspråkslöst, något förtroligt och tilldragande. I stället för Lebruns skenbilder såg man framför sig människor med naturliga ställningar och rörelser, och framför allt, man såg människor med kött och blod, om de också föreföllo något sminkade om kinderna. Det var en egenomlig värld, hvaruti man här infördes; ur etisk synpunkt föreföll den litet sjelfsvåldig och kunde gifva anledning till åtskilliga anmärkningar, hufvudsaken var dock, att det var vida mera mensklighet, vida mera omedelbart lif deri.

På 1730-talet hade denna nya riktning redan fått fast fot i den franska hufvudstadens konstnärskretsar. Tyvärr hade den friskhet och ursprunglighet, som utmärkt Watteaus arbeten, hos hans efterföljare i mångt och mycket börjat urarta. Naivetén hade icke sällan öfvergått i förkonstling, den oskyldiga glädjen hade fått en betänkelig bismak af illa dold sinlighet, och karnationen hade blifvit feberhet i stället för att bära helsans friska färger. Gracerna voro derfor ingalunda borta, äfven om de icke kunnat undgå att få en anstrykning af den lätta, frivola ton, som lik en smitta spridt sig från Filips af Orléans otyglade kretsar. Elegansen i kompositionen var dock fortfarande kvar, en viss ungdomlig esprit röjde sig i hela framställningssättet, och koloriten utmärkte sig på samma gång för en liflighet och en harmonisk helgjutenhet, som innebar ett bestämdt framsteg framom det stora tidehvarfvets konst. Ett anmärkningsvärdt drag i dåtidens franska konst är hennes nära anslutning till arkitekturen, vid den inre eller yttre dekorationen af

byggnaderna. Äfven Watteau hade en tid varit ifrigt sysselsatt såsom biträde åt en af de mera framstående dekoratörerna i Paris, Claude (III) Audran, hvilken af Ludvig XIV erhållit titeln af kunglig kabinettsmålare och för sina förtjenster om slottsrummens ornering utnämnts till intendent i Luxembourg-palatset i Paris. I dennes tjänst hade han dekorerat väggarna och målat taken i mera än ett kungligt slott. Efter Watteaus död hade hans måhända mest framstående lärjunge, Jean Baptiste Joseph Pater, äfven inträdt som dekorationsmålare i Audrans atelier, som ännu vid början af 1730-talet var mycket i ropet. Samtidigt härmed hade François Desportes — nu till hög ålder kommen — och Jean Baptiste Oudry prydt väggarna och trappuppgångarna i de kungliga bostäderna med sina ypperliga målningar ur djurens lif, der de kungliga jagterna bevarades åt efterverlden, under det att Watteaus vän och förre atelierkamrat, Nicolas Lancret, hvilken redan före mästartarens död blifvit ledamot af den franska konstakademien, såsom peintre des fêtes galantes fortsatte att arbeta i hans genre med sådan framgång, att hans taflor äfven af kännare förblandades med mästartarens egna. Det var kärliga herdar och herdinnor, som han målade, hvilka sutto tillsammans i ett näpet landskap, under det att de betraktade ett litet fogelbo eller lyssnade till några kuttrande turturdufvor; eller skildrade han i sina talrika Concerts champêtres och Danses champêtres människans lyckliga lif i naturen, som han med passion på sitt sätt älskade. Redan på 1730-talet kunde ett af dåtidens främsta kritiska organ, Mercure de France, om Lancret säga, att han mera än någon annan målare kunde undvara beröm, ty hans arbeten hade gifvit honom nog deraf. Det var tidens tanke om hela denna konstrikning. Den var det herskande modet för dagen och skulle

blifva det för en god del af århundradet, den var erkänd såsom sådan i Paris och skulle blifva det i Europa, der man nu i eller omkring hufvudstäderna var sysselsatt med att uppföra residensslott, hvilkas inre och yttre skulle motsvara tidens kraf på konst och smak, på prakt och lyx. För den skull kallades — för att anföra ett exempel från Södern och ett från Norden — en af denna riktningens främsta representanter inom skulpturen, René Fremin, till Madrid af konung Filip V för att pryda det nybygda Ildefonso-slottets vestibuler och parker med sina lätta och eleganta marmorstatyer, och för den skull reste Vallin de la Mothe till Petersburg, då kejsarinnan Katarina II stod i begrepp att bygga Eremitaget.

Det var för den konstnärliga utstyrseln af Stockholms slott, som Hårleman afrest till Paris, och dit han nu ankom den 13 febr. 1732. Resan hade gått öfver Bruxelles. Redan derstädes hade han sett sig om efter lämpliga konstnärskrafter och i bildhuggaren Jean Baptiste van der Haegen trott sig finna en lämplig person, hvarför han i sitt första bref från Paris lifligt förordar honom hos slottsbyggnadsdeputationen. Något kontrakt kom dock aldrig till stånd med denne, hufvudsakligen emedan han var för dyr¹. I Paris skulle det ej heller gå så lätt med uppgörelserna, hvartill dels den omständigheten bidrog, att det ännu i Paris konstnärskretsar lefde i friskt minne, huru de franske konstnärer, som vid århundradets början arbetat vid slottsbyggnaden i Stockholm, måst den ene efter den andre resa härifrån af brist på uppehälle, dels också att de lönevilkor, Hårleman kunde

¹ *Hårlemans* bref af d. 15 febr. och 15 maj 1732 till Carl Gustaf Tessin i Tessinska brefsamlingen i RA. Dels derifrån, dels och i synnerhet från Hårlemans skrivelser till slottsbyggnadsdeputationen (i SBA.) äro uppgifterna för hans förhandlingar under denna resa hemtade.

erbjuda, ej voro så lysande, ehuru fullt tillräckliga för att kunna lefva på. För egen del ville Hårleman gerna gifva dem högre löner, och häruti understöddes han af Carl Gustaf Tessin, som hade den svåra uppgiften att hemma bearbeta slottsbyggnadsdeputationen, hvilken hade hand om kassan och ganska stramt höll igen i fråga om dessa utgifter.

Underhandlingarna i Paris voro därför förenade med ganska stora svårigheter och många obehag. »Här», skrifver han till Tessin d. 22 febr., »fins visserligen mycket skickligt folk, som har ingenting att göra, som dör af hunger, och som säkerligen skulle vilja utbyta sina nuvarande lefnadsvilkor mot andra, men som omöjligen kan besluta sig för att förtjena sitt bröd eller lefva utanför Paris.» I väntan på uppgörelse använder han tiden med att göra åtskilliga uppköp för slottsbyggnadens dekoration, såsom af modeller till marmorspislar, till korintiska och joniska kapitäl, moderna lås m. m. Den 15 mars kunde han meddela, att han efter mycken möda och fåfänga ansträngningar lyckats förleda¹ trenne ornamentsbildhuggare — af hvilka behovet för slottet var mest trängande — att bestämma sig för resan. De voro isynnerhet utmärkta träsnidare. Den ene af dem hette Lelièvre och hade utfört åtskilliga arbeten i Oppenors genre, de båda andra hette Babèle och Gardie, lärjungar af Antoine François Vassé, hvilken senare, tillägger Hårleman, i min smak är vida att föredraga framför den förre. Detta omdöme är betecknande nog, såsom belysande Hårlemans ställning till den herskande konstsmaken. Oppenor — den bekante generaldirektören för Filips af Orléans byggnader och trädgårdar — hade studerat åtta år i Italien

¹ *Débaucher* Uttrycket är betecknande för situationen. Hårlemans bref till Tessin äro nästan samtliga skrifna på franska språket.

och arbetade i en mera sträng stil, hvari antikens måttfulla inflytande var omisskänneligt; Antoine François Vassé deremot hade aldrig känt någon längtan att studera den antika konsten och hade heller aldrig sett Italien, hvilket hans arbeten också tillfylles vittna om. Han var emellertid en *décorateur à la mode*, och såsom sådan en typisk representant för den nu gryende, flammande rokokon.

Med målarne blef det svårare att få något kontrakt till stånd. I sitt betryck vände sig Hårleman då till den ofvan nämnde Claude Audran, och genom honom gjorde han bekantskap med åtskilliga djur- och ornamentsmålare, deribland med Oudry, samt med Pater och Taraval, »hvilka efter att hafva arbetat hela sitt lif hos honom (Audran) för visso kunna räknas till det bästa, som i den vägen fins i Paris». Med känedom om Paters karaktär var det lätt att förutse, att underhandlingarna, för så vidt de gälde honom, snart skulle stranda. Paters *grande passion* var girigheten. Han hade den fixa idéen, att han i förtid skulle blifva oförmögen till arbete, och därför samlade han så mycket penningar som möjligt, på det att han åtminstone skulle vara ekonomiskt oberoende, när olycksstunden kom. I början tyckes han hafva lyssnat till Hårlemans förslag, och denne hoppas i sin ordning kunna öfvertala honom till resan, »blott han får tid på sig». Det hufvudsakliga hindret var naturligtvis af ekonomisk natur. Sedan underhandlingarna en tid bortåt gått fram och tillbaka, förklarade slutligen Pater, att han ej ville höra talas om att lemna Frankrike, med mindre man tillförsäkrade honom 10,000 livres årligen. Det öfverdrifna i dessa fordringar framgår bäst deraf, att konung August II samtidigt erbjöd den i sin genre vida utmärktare Oudry en summa af 8,000 livres om året, derest

han ville slå sig ned i Polen. Följden blef också, att underhandlingarna med Pater afbrötos. I dess ställe träffade Hårleman uppgörelse med Audrans andra lärjunge, Taraval, att mot 6,000 livres årligen taga tjänst vid slottsbyggnaden i Stockholm. Summan tycktes vederbörande här hemma till en början något för stor. Hårleman förlorar dock icke modet utan förklarar, att, då konungen af Polen kunnat bjuda Oudry 8000 livres — Hårleman hade sjelf läst detta bref — var det ej för mycket, att konungen af Sverige gaf den fordrade summan åt Taraval. »Jugez, mon très-cher comte, si l'on doit tant s'écrier, si j'ai accordé à Taraval 6000, lui qui fait également bien et la figure et les animaux.» Med Tessins hjälp beviljades anslaget, och Taravals kontrakt underskrefs. Hvad Oudry angick, kunde Hårleman icke gerna räkna på att få honom i svensk tjänst. Han hade redan för flere år sedan afslagit en inbjudning från zar Peter att komma till Ryssland och hade dessutom från andra suveräner haft förmånligare anbud än dem, den svenske hofintendenten kunde göra honom. Hårleman framställde emellertid sina förslag och förnyade dem till och med fyra år senare. Oudry kom dock aldrig till Sverige. Inalles uppgjordes nu kontrakt med nio franske konstnärer, deraf tre målare och sex bildhuggare. Den 30 maj kunde Hårleman skrifva till Tessin: Ma mission est ainsi finie, plût à Dieu que vous en fussiez aussi content que j'ai humainement tout fait au monde pour m'en bien acquitter, et que vous vouliez bien faire entendre à Mrs de la Députation, que je n'ai touché à leur argent que le moins que j'ai pu». Den 24 maj hade de sex bildhuggarne med biträden lemnat Paris för att öfver Rouen göra färden till Norden, och en af de första dagarna i juni begåfvo sig de tre målarna i väg, åtföljda

af Hårleman, som gjorde dem sällskap till Amsterdam, der fransmännen inskeppade sig, under det att han tog landvägen.

* * *

Vid sammanträdet d. 5 juni 1732 erhöll slottsbyggnadsdeputationen ett officiellt meddelande af öfverintendenten Tessin, att nio franske konstnärer tagit tjänst vid slottsbyggnaden, och att kontrakt uppgjorts med dem af Hårleman. Mot vilkoren ansåg han ingenting vara att anmärka. Sjelfva lönerna voro nämligen i sjelfva verket ej så ansefliga, som de till en början kunde synas, ty dels voro samtliga artisterna utvaldt folk, dels hade de förbundet sig att under kontraktstiden ej mottaga enskilda beställningar. Det vore dessutom billigare att gifva dem fast lön än att betala dem efter hvarje arbete, de utförde. För öfrigt hade svenska ministern i Paris med böcker och räkningar visat, att de i Frankrike förtjenat nästan lika mycket om året. Tessin slutade sitt anförande med påpekande af, att konstnärerna i Paris voro nog afskrämda att begifva sig till de nordiska landen, sedan deras här i Sverige med dåvarande baron Görtz upprättade kontrakt blifvit brutna, och de på vida när ej funno sin räkning i Ryssland¹.

Utom lönerna, till hvilka jag här nedan skall återkomma, hade Hårleman i kontrakten lofvat dem äfven fri bostad, hvilket mötte åtskilliga svårigheter². De sex

¹ SBA. B. 4.

² Den 12 maj 1732 skref Hårleman från Paris till Tessin: J'ai été obligé de leur promettre de logement, comme cela a été usité de

bildhuggarne ansåg man sig kunna inlogera på Rännarebanan, ehuru den då var i ett ytterst förfallett skick. Med de tre målarna åter var man mera nogräknad, och, då deputationen icke förfogade öfver några rum för ändamålet, aflät hon en skrifvelse till Stockholms magistrat med anhållan, att staden måtte förse dem med en anständig inqvartering. Magistraten förklarade dock helt kort (d. 7 juli 1732), att staden ej kunde åtaga sig någon dylik börda, hvarken med rum in natura eller med penningar¹.

Innan detta svar hann föredragas i slottsbyggnadsdeputationen, hade fransoserna — som de inkallade konstnärerna städse kallas i bref och handlingar — redan anländt. De voro: Guillaume Thomas Taraval, Nicolas Deslaviers och Lambert Donnay, de båda senare ornamentsmålare, och anställda mot en årlig lön af 3200 livres hvardera; vidare de sex bildhuggarne Antoine Bellette, Michel Lelièvre, hvardera med 3400 livres, Nicolas Varin med 1700, Charles Rustre (Ruste) med 1500 samt Paris Nicolas Leger och Pierre David, hvardera med 1400 livres. Alla nio kostade således tillsammans 25200 livres om året eller omkring 15000 d:r s:t (utom bostäder), »hvilket», yttrade Tessin, »bör synas deputationen drägligt, så mycket mera som man genom dem undviker olägenheten att, sedan slottet en gång, vill Gud, kommer under tak, behöfva vänta på, att det äfven till sitt inre blir färdigt och logabelt».

tout temps, et je vous supplie de vouloir bien faire ordonner au plûtôt, pour qu'ils ayent où se mettre à leur arrivée à Stockholm. Le logement de Baars à Rennarbahnan a toujours ètè celui des sculpteurs et la maison, comme vous savez, est encore actuellement au chateau. Il en tiendrait beaucoup dans celle-là, et elle est fort commode pour le jour et aux sculpteurs et aux peintres. — Orig. i Tessinska brefsamlingen i RA

¹ SBA. B. 3.

Slottsbyggnadsdeputationen gjorde inga anmärkningar härvid utan beslöt, att konstnärerna genast skulle utfå ett kvartals lön i förskott, samt att bostäder skulle upplåtas åt dem samtliga på Rännarebanan, för hvars iståndsättande Tessin utverkat ett anslag af 1000 d:r s:t.¹ Tre dagar härefter eller d. 11 juli infann sig Hårleman på sammanträdet, lyckönskades till sin hemkomst, och presenterade för deputationen de nio utländingarne, till hvilka några förbindliga ord yttrades. Med dem hade konstnärskrafter af delvis ganska högt värde slutit sig till det stora slottsbyggnadsverket. Deras arbete skulle dock, helt naturligt, blifva af betydelse icke blott för detsamma, utan för hela den svenska konsten.

Här måste vi nu erinra oss, att det var för slottets dekoration, som utländingarne inkallats. De tre målarna hade att utföra plafonderna och dörrstyckena, hvilket var den rent konstnärliga sidan af deras uppgift, men äfven att gifva förslag till väggarnas och trappuppgångarnas dekoration, till det erforderliga ramverkets ornering m. m.; bildhuggarne dels att utföra de figurala detaljerna på slottets yttermurar, såsom de talrika stoderna, hvilka enligt Tessins ritningar voro ämnade för takbalustraden mot logården och för de densamma omgifvande flyglarna, för de talrika nischerna och konsolerna, hvilka ännu i dag stå tomma, dels också att verkställa de bildhuggeriarbeten, som fordrades för det inre. Det var alltså ett omfångsrikt arbete, som här förelåg; som detta arbete dessutom var af jemförelsevis brådskande natur, kräfde det stora krafter. Naturligtvis kunde de nio konstnärerna icke sjelfva

¹ Taraval flyttade dock ej dit utan hyrde sig bostad, hvarför han fick godtgörelse. Någon större reparation tyckes ej hafva blifvit utaf, ty ännu år 1749 påminner deputationen härom. Se SBA. B. 4, s. 1371. — Äfven Bellette hyrde sig rum på annat ställe.

lägga handen vid hvarje detalj; medhjelpare behöfdes och söktes. Ett af de första rön, de gjorde, var, att det stod slätt till med konstnärsbildningen i Sverige.

Emellertid började de sitt arbete. För att det främmande tungomålet ej skulle lägga hinder i vägen, anställdes hos dem som tolk en fransk väfvaregesäll Dubois, hvilken sedan någon tid haft tjenst i Stockholm, hvarjemte han erhöll i uppdrag att hjälpa dem att rifva färg och i öfrigt gå dem i alla måtto tillhanda. Någon bestämd arbetstid förelades dem ej ännu, utan synas de hafva fått reda sig, så godt de kunde, på egen hand. Först sedan deputationen d. 13 febr. 1733 kommit tillsammans för att granska deras arbete, »huruvida det någorlunda svarade mot deras lön och gage», blef en instruktion utarbetad, ehuru den ej finnes qvar bland tillgängliga handlingar¹. Den, som genast från början tog sin sak på allvar, var Taraval. Hos de öfrige instälde sig snart hemlängtan. Redan på våren 1733, d. v. s. efter icke ett års vistelse härstädes, anhöll bildhuggaren Bellette om afsked, hvilken anhållan han förnyade den 13 nov. s. å. Deputationen ville icke yttra sig häröfver, alldenstund Härleman ej var närvarande vid sammanträdet. Något senare på dagen uppkom dock denne och förklarade, att Bellette vore omistlig, och att han förr kunde undvara två af de andra bildhuggarne, hvarefter Bellette öfvertalades att stanna. Dylika obehag inträffade under den närmaste tiden ej sällan, och Härleman måste mer än en gång använda all sin öfvertalningsförmåga för att förmå dem att qvarstanna. Deras arbete sökte såväl han som Tessin att på allt sätt underlätta. Såsom redan nämnts, funno fran-

¹ Slottsbs:dep:ns prot. d. 27 febr. 1733, då en skrifvelse till Tessin beslutas »om en viss plan, hvarefter fransoserna skola arbeta, och huru länge de skola arbeta, på hvilka rum».

soserna snart, att de icke kunde påräkna någon synnerlig hjälp af för handen varande krafter vid sina arbetens utförande. Det blef således nödvändigt för dem att söka utbilda sådana, och detta skedde till en början under de långa vinteraftnarna, då icke blott de sjelfva hade gemensamma sammankomster för öfning i teckning utan till dessa äfven lemnade tillträde åt en och annan yngre svensk, hos hvilken gryende anlag spårades. Här var således första början till en ritskola gjord. Den, som i synnerhet och redan nu ifrade härför, var Taraval, som »ådagalade ett brinnande nit för allehanda ungdoms undervisning utan ringaste afseende på någon vinning». Huru och i hvilket omfång dessa öfningar bedrefvos under de tvänne första åren, är obekant; förmodligen ritade man endast efter förlagsplanscher eller arkitektoniska ornament, hvilka Hårleman för ändamålet inköpt i Paris och efter konstslöjdföremål. Någon lefvande modell för elevundervisningen omtalas ej under denna tid. Visserligen nämner öfverintendenten Adelerantz i det tal, han år 1795 höll vid presidiets nedläggande i kongl. målare- och bildhuggareakademien, att dessa inkallade fransmän kommo öfverens att för öfning antaga och på egen bekostnad löna en modell, efter hvilken de om aftnarna ritade, men han påpekar också i sammanhang härmed, att det var först sedermera, som de gjorde sina elever af samma förmån delaktige. Detta öfverensstämmer också med de sparsamma uppgifterna i slottsbyggnadsarkivets handlingar från denna tid, hvarest det heter, att Carl Gustaf Tessin d. 18 febr. 1735 genom Hårleman lät i slottsbyggnadsdeputationen anmäla, att för slottsbyggnadens tjänst och befordran en modell måste anskaffas »som stå kan och brukas till hvarjehanda positurers aftagande», och ansåg

¹ Konung Fredriks skrifvelse till slotts:sddep:n i SBA.

Tessin, att för densammas aflöning en summa af 200 d:r k:t om året måtte anslås. Deputationen bifaller detta samt resolverar den 26 derpå följande mars »att modellen, som brukas hos de fransyska konstnärerna *uti academien*, skall få sitt första qvartal med 50 d:r k:t¹.

Det är första gången, som ordet akademi nämnes i slottsbyggnadsdeputationens protokoll; och det är icke en blott tillfällighet, att detta sker i samband med teckningen efter lefvande modell. På konstnärsspråket betydde nämligen ordet akademi icke blott det ställe eller den läroanstalt, der undervisning i konst meddelades, utan användes liksom ännu i dag särskildt för att beteckna den lefvande, nakna modell, efter hvilken man tecknade eller modellerade. Den teckningen bar redan då, liksom ännu, namnet akademifigur². Då eleverna i den af Taraval ledda ritskolan kommit så långt i skicklighet, att naken modell kunde användas vid undervisningen, först då kunde denna läroanstalt erhålla namnet akademi. Någon annan skillnad mellan den gamla anspråkslösare ritskolan och den nya akademien, som nu genom Tessins inflytande erhöll namn, heder och värdighet af *Kongl. Ritareakademi*, fans veterligen icke. Den var endast en högre klass, i hvars arbeten man ej fick deltaga förr, än man

¹ Denna modell aflönades således med statsmedel och icke af de franske konstnärerna. I sammanhang härmed må nämnas *Gahm Perssons* uppgift, att i dessas kontrakt stod, att de skulle undervisa svensk ungdom i sin konst. Härför har jag ej sett några bevis.

² *Littré* gifver i sin *Dictionnaire de la langue française* (Paris 1873) följande definition: Académie, en termes de peinture, se dit d'une figure entière, qui est peinte ou dessinée d'après un modèle entièrement nu, et qui n'entre pas dans la composition d'un tableau.

Jfr äfven *Sergels* yttrande i *Sjelfbiografien*: Derefter studerade jag modellen vid franska Academien uti fyra år; jag hade äfven under mitt vistande i Rom en enskilt Academie, bestående af någre unge artister. (*Sander, Fr. Venus som stiger ur badet. Stockh. 1877 8:o s. 27.*)

nått en viss grad af skicklighet. Denna benämning stadfästes d. 10 mars 1735 och gaf, så att säga, offentlighet åt den gamla ritskolan, som enligt en dåtida skriftställare »billigtvis borde räknas till de åtskilliga berömmeliga inrättningar, som under vår allernådigste konungs fredsamma regering kommit till stånd här i Sverige, genom hvilken vår nation har fått tillfälle att hemma i landet uppöfva sig i en konst, till hvilken hon ofta har visat sig vara icke mindre skicklig än de främmande¹». Hade den nybildade undervisningsanstaltens uppgift hittills hufvudsakligen varit att uppfostra konstnärligt bildade arbetare för slottsbyggnaden, hvarför hon sjelf också ställes under öfverintendentens myndighet och hennes ekonomi under slottsbyggnadsdeputationen, så började hon nu småningom att öfvergå till en inhemsk plantskola för unge ämnessvenner inom konsten, oberoende af, huruvida de ämnade tjena slottsbyggnadsverket eller icke.

¹ (*Carl Reinhold Berch*). Anmärckningar wid Svenske Post-Tidningarne åhr 1735, n:r 32.

Akademien under Carl Gustaf Tessin och
Carl Hårleman. (1735—1753).

tan-
ken på att inrätta en konstakademi härstä-
des var ej ny, ehuru den först nu kom till
verkställighet. Alltsedan den franska konst-
akademien år 1648 stiftades, hade den ena
efter den andra af hufvudstäderna på kontinenten försetts
med en dylik institution. Så hade Berlin fått sin aka-
demi år 1694, Dresden sin tre år derefter, och akade-
mien i Wien instiftades år 1726. Samtliga voro de i
större eller mindre grad modellerade efter den franska.
Sammalunda skulle förhållandet blifva hos oss. Akade-
miernas uppkomst var en följd af det allmänna förfall,
hvaruti konsten råkat genom de afvägar af många slag,
hvaruti den förirrat sig, och äfven till en del af den
ofria ställning, konstnärerna intogo i det moderna samhäl-
let. Behöfde konsten stödjas i de öfriga europeiska staterna,
var detta så mycket nödvändigare hos oss, der den konst-
närliga uppfostran ännu under 1700-talets första tiotal
stod på en mycket låg ståndpunkt. Konstnären tillhörde
handtverkarens klass i samhället och var, såsom han, bun-
den af skrånordningarna. Att frigöra honom från detta
band eller att på annat sätt söka höja hans ställning

hade man ännu ej ifrågasatt. Endast undantagsvis hade en eller annan af dem genom att anställas i konungens tjänst fått sig vissa förmåner tillerkända. Derigenom kom den sålunda utmärkte att intaga en undantagsställning, som blef allt mindre fruktbarande för konsten, ju mer han indrogs i hofvets angelägenheter, hvarifrån vägen till det politiska lifvet icke visade sig lång. Någon skyldighet att undervisa andra var för öfrigt icke förenad med en dylik utmärkelse. Det adelsdiplom, som Carl XI år 1675 förlänade Ehrenstrahl, är i detta hänseende betecknande nog. Konungen säger nämligen deri uttryckligen, att han funnit för godt »att skilja en sådan konstnär från den gemena målarehopen, på det han med så mycken större förnöjelse och honneur må kunna idka sin konst». Det var således icke Ehrenstrahls konstnärskap utan hans adelskap, som skulle ställa honom på ett högre trappsteg i samhället. Visserligen talar konungen i sammanhang härmed om det stora värde, hvaruti den ädla konsten i alla tider särdeles hos konungar och regenter hållits, men dessa ord klinga i hans mun mera som en fras, ty något försök att höja »den gemena målarehopen» gjordes icke under hans regering. Mest gynnade bland konstnärerna härstädes voro arkitekterna. Bland dem kom namnet Tessin snart att fördunkla de öfrige, och den yngre Nikodemus steg, som vi sett, från arkitekt upp till samhällets högsta poster. Hans konstnärliga intresse var dock icke inskränkt endast till byggnadskonsten. En varm fosterlandsvän, sökte han göra alla de sköna konsterna bofasta i Sverige, och han hade tillräcklig skarpblick för att inse, att ingenting kunde skördas på detta fält utan efter en grundligare uppodling. Att då och då vid förefallande behof inkalla den ena främmande konstnären efter den andra och låta honom

resa, sedan han målat ett visst antal konterfej eller på annat sätt dokumenterat sig, ansåg han ej hjälpa stort; på sådant sätt kunde man aldrig räkna på någon kontinuitet i den konstnärliga utvecklingen. Enda villkoret var enligt hans åsigt inrättandet af en konstakademi. Derom skref han d. 22 febr. 1718 till sin tjugutreårige son, Carl Gustaf, som var på väg från Italien till Paris, följande märkliga bref:

När du kommer till Paris, råder jag dig ifrigt att taga noga reda på stadgar och förordningar, som röra målare- och bildhuggareakademien; det mesta deraf är tryckt och således icke svårt att få reda på; och som jag väl på förhand inser, att icke något dugligt kan göras här beträffande de sköna konsterna utan en dylik anstalt, behöfver man för att få en sådan i gång och för att gifva ungdomen en första idé om teckning endast hemta två goda historiemålare och en bildhuggare från Paris med tre eller fyra följeslagare, som äro goda tecknare. Som jag icke ser något mera passande för dig att begynna med än ledningen af en sådan anstalt, ber jag dig taga saken i moget öfvervägande och göra ett godt val af för ändamålet lämpliga personer. När jag haft lyckan träffa H. Maj:t, skall jag låta dig veta mera här-om; emellertid vet jag ur säker källa, att konungen är öfvertygad om nödvändigheten af en sådan anstalt¹.

Nikodemus Tessins åsichter om behofvet af en konstakademis upprättande härstädes framgår tydligt af denna skrifvelse, men derjemte meddelar den oss den öfverraskande upplysningen, att Carl XII sjelf var af samma tanke. Att den icke hann realiseras under de få månader, som återstodo af konung Carls oroliga lefnad, kan icke väcka förvåning, kanske till och med att

¹ Orig., i KB:s handskriftsamling, är på franska.

konstfrågan aldrig kom på tal vid det möte, som någon tid efter ofvanstående brefs afsändande egde rum i Kristinehamn mellan konungen och hans öfverstemarskalk. Hvad vi deremot veta är, att sonen Carl Gustaf tog vara på fadrens ord och satte dem i verket, när tiden var inne, och detta såväl hvad angick de utländska lärarnes inkal-lande som ledningen af anstalten.

Då en af dessa främmande konstnärer var den svenska konstskolans egentlige stiftare, var det naturligt, att undervisningen derstädes skulle komma att bedrifvas i nära öfverensstämmelse med hvad förhållandet var inom motsvarande institution i Frankrike. Den kungliga akademien derstädes samlade sina elever hvarje afton i en stor sal i Louvre, hvarest de unge målarna från kl. 6 till 8 tecknade efter en naken karl med svart, hvit eller röd krita på blått eller grått papper, och de unge bildhuggarne modellerade honom i lera, allt under det att en lärare gick omkring och korrigerade. Hos oss samlades eleverna under akademiens första år i det rum i öfversta våningen af det då ännu ofullbordade Stockholms slott, som, ursprungligen ämnadt till kunglig sängkammare, af konung Gustaf III på 1770-talet förändrades till audienssal och ännu är känt under namnet audiensrummet. Det var en hög, ehuru icke så rymlig lärosal, man här hade; den mätte nämligen omkr. 9 meter i längd och 8 i bredd. Närmare upplysningar om sättet, hvarpå undervisningen här meddelades, erhålla vi af en dåtida skriftställare, kanslirådet Carl Reinhold Berch, en varm konstvän och Carl Gustaf Tessins förtrogne. I sina »Anmärckningar wid Svenske Post-Tidningarne» meddelar han följande om den nya akademien:

»Hon är på samma sätt inrättad som den fransöske. Rummet, der hon hålles (til des man får något vist, dijt

jemväl de i Giuthuset på rennarbahnen befintelige copior af antiquer kunna föras) är en sahl i Slottet, där fyra dagar i weckan ifrån kl. 6 til 8 om aftnarne en afklädd karl warder satt i någon tienlig stälning. Hvar och en, som gjordt begynnelse i ritande, och en gång fått högwälborne Herr Gref Tessins polett, kan då infinna sig och taga rum på de i en halfcircul bygda bänckarne, effter hvilken sida som han har största lusten att afrita eller i ler modellera den til efftersyn framställdte karlen. Under det bemälte karl hvilat sig, aldenstund någre ställningar äro nog uttröttande, går Fransöska Slottsmålaren Monsr Taraval omkring och utmärker hvad som är felat; hvilket hvar och en, då karlen åter ställer sig i sin förra positure, sjelf får ändra: men på de dagar, som ritas för præmium, warder ingen påmint om sina fel. Til äretecken för honom, som vid sådana ocorrigerade teckningars igenomseende befinnes hafwa gjordt bäst samt, til upmuntran för de öfriga, hafwer högbemäldte Herr Grefwe Tessin redan låtit slå en liten Medaille af Guld. På ena sidan af densamma är Hans Kongl. Mayt:s bild, och på den andra et ungt träd, fastbundit vid en rät käpp, med dessa ord: *FORMATUR AD IUSTUM*, Det får skick efter det rätta; och inunder, *PICTURÆ ET SCULPTURÆ ACADEMIA HOLMÆ INSTITUTA 1735*, En målar- och bildhuggare Schola inrättad i Stockholm åhr 1735. En dylik penning af sifver torde jemväl gifvas åth någon af de andra eleverne, som gifva godt hopp om sig¹».

Denna Berchs redogörelse är ur många synpunkter af intresse. Redan här framskyntar nämligen tanken

¹ N:r 33 af ofvan nämnda tidning. — Aftryckt i *C. R. Nybloms Minnesskrift* vid hundrafemtioårsfesten i Kongl. Akademien för de fria konsterna. Upsala 1885, sid. 9.

på en blifvande utvidgning af akademien. Lokalen i slottet var naturligtvis endast tillfällig och fick begagnas af det skäl, att den ännu ej hunnit inredas för sitt ursprungliga ändamål af kunglig sängkammare. Akademien stod således redan från början på flyttande fot, ehuru hon tillsvidare ej hade att frukta att behöfva flytta utom slottet. Märkligt är också, att man känner behof af utrymme för den stora samling kopior efter antiken, som Nikodemus Tessin inköpt från Paris, och hvilka hittills legat gömda och glömda i källarna under det gamla gjuthuset vid Rännarbanan¹. Deras betydelse såsom undervisningsmateriel var således insedd af de ledande männen, och den omständigheten, att de särskildt nämnas i denna Berchs redogörelse, innebär utan tvifvel en fingervisning åt vederbörande att söka bereda dem plats. Att Taraval särskildt var intresserad härför, är så mycket sannolikare, som den franska konstakademien i Louvre, från hvilken han medförde traditionerna, sedan gammalt låtit uppställa kopior af de bästa antiker i sina lärosalar². De grundsatser, man tillämpade eller åtminstone sökte tillämpa vid

¹ Se härom *Fr. S. Silverstolpe*, Några återblickar på rygtets, snillets och konsternas värld. Stockh. 1841, sid. 87, not.

² Jemför i detta hänseende Berchs ofvannämnda redogörelse för arbetssättet i den svenska konstakademien med undervisningen i den franska enligt *Mémoires pour servir à l'histoire de l'académie royale de Peinture et de sculpture*, publiés par *M. Anatole de Montaiglon*. Paris 1853. Pendant que le modèle était en attitude chacun dans un profond silence dessinait d'après, avec une vive et forte application. Dans les intervalles, où il fallait qu'il se reposât, la jeunesse montrait ses dessins à l'ancien en mois, singulièrement chargé de son instruction, ou à ces autres excellents maîtres qu'elle avait à ses côtés, et qui l'accueillaient de leur sentiment. Ce n'étaient d'abord que des avis particuliers; c'étaient ensuite des observations plus générales, et qui imperceptiblement tournaient en dissertations savantes et lumineuses sur les principes du dessin en tant que simple imitation, sur la manière d'enrichir et d'anoblir celui qui se fait d'après le naturel des beautés de l'antique, etc.

undervisningen i den nyskapade svenska konstakademien, voro således desamma, som ännu i dag följas derstädes: teckningen blir akademiens närmaste uppgift, teckningen efter naturen och antiken, den förra representerad i den lefvande modellen, den senare i gipsafgjutningarna. Dessa studier förutsatte dock en viss grad af skicklighet i teckning. Först när den unge konstadepten visat prof derpå, hvarpå Tessins polett blef liksom en hallstämpel, blef han lärjunge af akademien.

Att öfningarna derstädes måste hafva bedrifvits med nit och skicklighet hos såväl lärare som lärjungar, finna vi deraf, att akademien redan under sitt första år kunde utdela belöningar. Detta skedde i september månad, då hennes guldmedalj tillerkändes konduktören Peter Wallrave och silfvermedaljen slottsmålaren Johan Pasch. Under hvilka former, denna prisutdelning egde rum, är obekant; endast så mycket veta vi, att medaljerna utdelades af Tessin personligen. Hvad pristagarne angår, har Peter Wallrave icke lemnat några märkligare spår efter sig inom konsten, der hans verksamhet ej tyckes hafva sträckt sig utom den laverade pennteckningens område. Vår tid har svårt att döma om hans förmåga i detta fall, då teckningar signerade med hans namn numera äro ganska sällsynta. Från Tessins handteckningssamling hafva emellertid några sådana öfverkommit till Nationalmusei samlingar. Af dem äro tvänne »paysages lavés à l'encre de la Chine» (tuschmålningar) mera utförda, under det att de öfriga endast äro flyktigt skizzerade. Det ena af dessa landskap prydes af en rik arkitektur och har såsom staffage tvänne figurer, hvilka tvifvelsutan skola föreställa Tobias och engeln. Dessa äro till teckningen något långdragna, trädbehandlingen är väl schematisk och vittnar ej om några direkta naturstudier. Hela anordningen

af kompositionen påminner för öfrigt om Claude Lorrain och har möjligen till förebild något arbete af honom. Ett större konstnärligt värde än denna teckning eger deremot ett annat laveradt blad af honom, hvilket framställer tvänne tiggare; de äro raskt och dugtigt gjorda, ehuru endast skizzerade. Det är signeradt: Walrave pinxit 1748, och således från konstnärens senare år. Från den tiden måste också en liten blyertsteckning förskrifva sig (som likaledes tillhör Nationalmusei handtecknings-samling), på hvilken Tessin med egen hand skifvit: Project af Hr Wallrave till vignette vid mina Bref till Prints Gustaf. Den späda prinsen undervisas af en dverglik figur, och öfver dem sväfvar ett allseende öga, hvilket väl skall beteckna, att undervisningen sker under den allseendes hägn och beskydd. Vi hafva här i miniatyr en påminnelse om Ehrenstrahls allegorier på Drottningholms slott, och dock bör denna lilla komposition hafva sett verlden först på 1750-talet. (Denna upplaga af brefven utkom nämligen år 1756.) Vittnade ej Tessins ofvannämnda inskrift, att denna teckning är af Wallraves hand, skulle väl ingen misstänka det, ty hans eljes mjuka penna är här hård, och teckningen af figurerna är mindre korrekt. Emellertid hade Wallrave på sin tid ett godt rykte just såsom tecknare, hvilket bland annat bevisas af de ord, hvarmed hans fränfalle omnämnes i den tidens press. Så säger t. ex. Gjørwell i sin kritiska journal, Den svenska Mercurius (nov. 1756,) att Wallrave var en af de ypperste tecknare, Sverige någonsin haft, hvilket uttalande ju visar, att guldmedaljen var väl-förtjent.

Af Johan Paschs ställning till konsten vid denna tid kunna vi bilda oss en så mycket noggrannare föreställning. Fyra dagar efter prisutdelningen inlemnade

han till slottsbyggnadsdeputationen en ansökan om lön, hvilken förnyas i april året derpå. Denna ansökan åtföljdes af ett slags meritförteckning, hvori han omtalar, att han hemma (d. v. s. i Sverige) blifvit uppammad i konsten och derefter studerat ute i fyra år med den framgång, att han i Paris och Amsterdam haft så stor dagspenning, att han har försyn för att så mycket här pretendera¹. Oaktadt dessa gynnsamma vilkor i utlandet hade han af lust att gagna sitt fosterland begifvit sig hem, hvarefter han år 1735 af Tessin erbjöds arbete vid slottet, hvilket han antog i förhoppning att komma i den consideration, som hans capacité skulle medgifva. Han började då i det nya taket i öfre våningen på östra sidan om galleriet med att måla marmor, finierad med dag och skugga, samt ornamenten af couleurer, blomverket, mittlersta historien, blomsterfestoner o. s. v. Nu (april 1736) har han arbetat ett helt år utan lön och begär såsom sådan 5400 d:r k:t. Deputationen förklarar sig ej kunna gifva honom mer än 3600 d:r, hvilket Pasch anser var alldeles för litet »så mycket mera, som det arbete, han gjort, vitsordar, att emellan M:r Taravals och ornamentsmålaren Deslaviors löner för honom skulle tyckas böra vara ett medium». Om han ej får minst 5000 d:r i lön, hotar han att söka arbete utomlands. Deputationen ville ej mista honom, man går halfva vägen hvar, och Pasch åtnöjer sig med 4200 d:r k:t om året².

I den lilla jämförelse, som Pasch tillät sig göra mellan sitt eget och Deslaviors konstnärsskap, påpekar

¹ SBA. Handlingar B. 4.

² Dep:s prot. d. 13 april 1736. SBA. B. 17. Vid sammanträdet d. 28 maj s. å. blir Pasch »konstmålare till karaktären och får ett halft års gage, som tager sin början från 1 okt. 1735 och kontinuerar för 1736.»

han, att denne endast var ornamentsmålare, under det att han, Pasch, fick måla »allt behöfligt». Deruti hafva vi att uppmärksamma en rangskillnad, som ganska starkt framträder bland konstnärerna vid den nya slottsbyggnaden. Den innebär det första steget till den olikhet i samhällsställning, som nu började göra sig gällande mellan de egentliga konstnärerna och handtverkarne. På kontinenten hade en dylik skism redan länge förefunnits, och det var våra utomlands studerande konstnärer, som vid sin hemkomst började göra propaganda härför. Äfven fransmannens härvaro gjorde sitt till. I Paris hade nämligen sedan lång tid tillbaka en häftig strid förts för att frigöra konsten från det tvång, hvaruti skråväsendet höll hennes utöfvare, och i den striden ligger till och med fröet till akademiväsendets införande i Frankrike. För en hvar, som der ville egna sig åt skulptur eller måleri — han må nu hafva slätmålat väggar eller på duken frambragt madonnabilder — var det en ren nödvändighet att tillhöra ett skrå. Det var godt och väl, att Poussin, Vouet och Bourdon lärt sig den stora konsten i Italien; om de icke haft att uppvisa gesäll- och mästarebref, utfärdade i vederbörlig ordning, kunde skråets maîtres jurés slå ned i deras atelierer, konfiskera deras arbeten och fälla dem sjelfva till böter¹. Enda sättet att frigöra sig från detta band var att blifva peintre du roi, som det hette. Deraf begagnade sig också flere än en konstnär; men det missbruk, hvartill utdelandet af dylika fullmagter gaf anledning, och den starka rot, som skråväsendet egde i de franska samfundsförhållandena, gjorde motståndet starkt. Endast genom Lebruns kraftiga ingripande slutade stri-

¹ Se härom *René Ménard*, Les maîtrises et les académies, i Gazette des beaux arts 1869, II, samt Estlanders uppsats »Konstakademiernas bestämmelse och framtid», i Framtiden årg. 1871. II.

den med konstens frigörelse i och genom upprättandet af den franska konstakademien. — Ett motstycke till dessa förhållanden fans äfven hos oss. Af ålder intogo handtverkarne i Sverige ett aktadt rum i samhället. Redan under medeltiden finnas exempel på, att de beklädde högre förtroendeposter inom sina kommuner¹. Om någon olika samhällsställning mellan dem och konstnärerna kan man ännu på 1600-talet icke egentligen tala i vårt land. Drottning Kristina till och med adlade sina handtverkare. Skråordningarna veta heller icke af någon skilnad i detta hänseende, och ännu i 1720 års Ordning och skrå för handtverkare i Sverige och Finland fastställas samma rättsliga föreskrifter för manufakturister, konstnärer och mästare, såsom det heter. Bryter konstnären deremot, så må han icke lidas, utan embetet har rätt att med borgmästares och råds tillhjälp fasttaga honom och konfiskera hans verktyg². Endast för adelns »Åhrstjenare och Handtwärcksmän», d. v. s. för i en adelsmans tjänst anställd person, samt för utlänningar, gjordes på vissa villkor undantag. Dessa senare voro dock förpligtade att »til deras Lärepoikar och Gesäller alltid antaga några af Landets Barn samt dem troligen i deras konster underwisa». Ur den synpunkten kan man anse, att Taraval och hans kamrater till och med voro skyldige att meddela undervisning i sin konst, alldenstund 1720 års skråordning ännu vid tidpunkten för deras hitkomst åtminstone i det hänseendet egde gällande kraft. (1731 års

¹ *Hildebrand, H.*, Sveriges medeltid. Kulturhistorisk skildring, D. I. s. 341, hvaraf framgår, att år 1404 var en skraddare borgmästare i Vadstena, och år 1425 beklädde en skomakare samma post. I Skara var en guldsmed borgmästare år 1504.

² Kongl. Maj:ts Förnyade Algemene Ordning och Skrå för Handtwärckare i Sverige och Finland. Dat. Stockholm d. 27 Juni 1720. Tionde artikkel, § 19. — Se äfven 1739 års Hallordning.

förordning med dess förbud mot s. k. frimästareskap gälde nämligen icke hit inflyttade utlänningar.) Denna likställighet mellan konstnärer och handtverkare börjar med det nya akademiväsendet så småningom att brytas, och en yttring deraf hafva vi att uppmärksamma i Johan Paschs ofvan nämnda anspråk. Han ansåg sig för god att räknas till de s. k. embetsmålarne, hvilka hörde till handtverkarnes klass. Han ville gälla för en den fria konstens utöfvare, hvilket på tidens språk hette att vara konstmålare (hvilken karaktär också tilldelades honom i maj 1736), något som dock icke hindrade honom att i staden hafva verkstad och att någon gång sjelf deltaga i att måla vagnar o. d. I arkivet på Bergshammar finnas några i det hänseendet ganska betecknande räkningar¹, som han skrifvit. Vid tidpunkten för det akademiska prisets mottagande kunde Pasch dock svårligen räkna sig några större konstnärliga förtjenster till godo, oaktadt sin fyra-åriga vistelse utomlands. Men han var en energisk natur, om också energin icke stöddes af motsvarande begåfning. Detta insåg han också till en del sjelf och sträfvar alltjemt att utveckla sig och gå framåt. År 1737 anhåller han hos slottsbyggnadsdeputationen om permission för att resa utomlands »till min vetenskaps uppodlande och mina sinnens mera uppfriskande»; och han tillägger, att nationen skulle vinna derpå, att en infödd svensk kunde täfla med utlänningarne och blifva lika skicklig som de². Detta var den käpphäst, som de inhemska

¹ Så t. ex. en daterad Stockholm d. 19 nov. 1737: Wagn målade, 300 d:r k:t, inbegripet undre delens strykning. En annan af d. 17 april 1738: Blomsterfestoner målade till 23 alnars längd 180 d:r k:t; d. 19 okt. 1738: Målat skilderier i en nisch öfver en dörr, omstrukt 3 spisstycken, ornament och förgyllning öfver speglar m. m. 600 d:r k:t. Dessa målningar utfördes för baron J. G. Sack, hvilken var Tessins vän och frände.

² SBA. B. 4 s. 1223.

gryende talangerna städse togo fram, när de ville utverka något af vederbörande; dylika skäl hördes också med nöje såväl hos Kongl. Maj:t och i sekreta utskottet som hos slottsbyggnadsdeputationen.

När Wallrave och Pasch mottogo sina medaljer, hade de längesedan lemnat ynglingaåldern bakom sig, hvilket är att lägga märke till. Om Wallraves födelseår äro uppgifterna visserligen olika¹, men den omständigheten, att han redan år 1700 inskrefs som volontär vid fortifikationen och deltog i Carl XII:s krig, visar, att han vid utmärkelsens mottagande bör hafva hunnit ett stycke in på 40-talet. Pasch åter var född år 1706 och då således 29 år gammal. Häraf kan med sannolikhet slutas, att lärjungarne i akademien i allmänhet hunnit en stadgad ålder. Huru stort deras antal under denna första tid var, är lika litet bekant, som förhållandena derinom i öfrigt.

De år 1732 inkallade konstnärernas och konsthandtverkarnes kontrakt voro uppgjorda för en tid af tre år och således nu tilländalupna. Nytt aftal måste träffas med dem. Oaktadt de i början af sin härvaro icke tyckas hafva trifts så väl, gjorde de nu icke några svårigheter att qvarstanna. Med sex af dem förnyades under en eller annan form kontrakten, deribland med ornamentsmålaren Deslaviors, som dock år 1736 förklaras obehöflig och får respengar². Lelièvre, en af bildhuggarne, hade

¹ Svenska adelns ättartaflor upptaga endast en person med namnet Peter Wallrave, och med den upplysningen, att han var son till landtränstmästaren Herman W., blef löjtnant vid fortifikationen och dog ogift år 1756. Biogr. lex. åter säger honom vara son till krigsrådet Georg Wallrave.

² Hårleman skrifer d. 1 juni 1736 till Tessin: Le petit Deslaviors a eu aujourd'hui son congé et son argent et n'attend qu'une occasion pour s'embarquer. Pasch se fait d'une façon que vous ne

dött härstädes om sommaren år 1734, då hans enka får begrafningshjälp af deputationen. Af dessa nio fransoser, med hvilka akademiens första inrättning står i nära sammanhang, kunna endast Taraval och Bellette, samt i visst afseende äfven Deslaviors räknas till konstnärernas klass. De öfriga voro ornamentsmålare eller ornamentsbildhuggare. Detta gäller äfven om de främlingar, med hvilka kontrakt uppgjordes å 1734¹, och af hvilka

le connaitrez plus à votre retour, et Deslaviors, malgré l'envie qu'il aurait de rester, se voit forcé d'avouer qu'il ne saurait être plus dignement remplacé.

Bellette anmäler d. 11 juni 1735, att han nödvändigt vill resa. Tessin tvang honom då »par force» att kvarstanna »för arbetets kompletterande och särskildt för ett lejonhufvuds förfärdigande af stengent emot dess hus». *Bellette* besvärar sig häröfver hos franske ambassadören, förlikning ingås, och B. lofvar att stanna i tre månader, tills en annan inkommit i landet i hans ställe, hvilken redan införskrifvits. Efter den tidens förlopp blir han dock fortfarande kvar och erhåller betalning efter hvarje arbete, han utför. Så t. ex. erhåller kassören vid slottsbyggnaden Landin d. 15 mars 1737 ett meddelande, att B. har att utfä i afräkning på sitt ingångna kontrakt af d. 14 okt. 1735 och den deri stipulerade summan af 11000 livres för 6 trofémodellens förfärdigande till slottet 1333 d:r s:t.

Den, som längst stod kvar i tjänst af de inkallade fransmännen, var bildhuggaren *David*. I Dep:s prot. för d. 6 juni 1735 står visserligen, att hans kontrakt expirerat, och att han i rätt tid blifvit uppsagd och d. 11 i s. m. att han nu kommer att resa bort; men i ett brefkoncept af d. 12 dec. s. å. omtalas ett kontrakt med honom af d. 9 sept. s. å., deri hans lön nedsättes till 1000 livres om året (från 1400). Uppgörelserna med honom förnyas derefter oupphörligt. I prot. för d. 11 aug. 1762 heter det slutligen: Franske bildhuggaren *David* d. å. är 68 år, har i 30 år arbetat vid slottet och nu blifvit nästan blind och orklös, begär därför afsked och vill resa hem för att intagas på hospital. Han bör ej nu så handlöst lemnas, då han är den äldste utländske konstnär här vid slottet och använt sina bästa år i K. Maj:ts tjänst, utan, om han får någon hjälp, vill han, så vidt syn och helsa tillåta, fortfara med sitt vanliga arbete, hvadan understödet ej skulle blifva blott pension utan ett slags arbetslön. — Dep. beviljar honom 1000 d:r s:t från årets tredje kvartal och till nästa riksdag.

¹ I nya Slotts Byggningsens Cassa Räkning Pro Anno 1735 läses: Genom baron von Gedda, e. o. envoyé, hade kontrakt i Paris ingåtts

här endast mästern Gardie må nämnas. Den vidsträckt slottsbyggnaden fordrade dock med hvarje år ökade konstnärskrafter, hvarför man måste vara betänkt på att på något sätt tillgodose behovet häraf. Redan i slutet af 1730-talet kunde man använda ett jmförelsevis ganska stort antal *inhemska* konsthandtverkare för slottets ornering, för hvilken glädjande omständighet man hade att tacka den ifver, hvarmed studierna i ritareakademien bedrefvos. Af stor betydelse för den unga institutionen var, att hon genast kunde gifva sina dugliga alumner praktiskt arbete, hvilket sporrade deras ifver och beredde dem tillfälle att förtjena sitt uppehälle, och detta var icke det minst viktiga. Det uppkom således en liflig vaxelverkan mellan arbetet på slottet och arbetet i akademien; alltefter som det förra gick framåt, blef också akademiens uppgift och betydelse mera ingripande och mera uppmärksammas. Vederbörande började också inse de direkta fördelarna häraf. Belöningarna dröjde icke heller att infinna sig. D. 18 april 1739 afläto riksständerna en skrifvelse till K. Maj:t med förmälan, att de hafva funnit sig föranlåtna att af statsmedel årligen bestå 500 d:r s:t under öfverintendentens disposition till den nya akademien, och de säga sig så mycket hellre göra detta, som bekant är, att infödde svenskar genom den samma redan hunnit till den perfektion, att de äfven så väl som främmande mästare och emot långt mindre betalning vid nya slottet kunna brukas; hvarefter konung Fredrik d. 25 juni s. å. gifver statskontoret befallning att utbetala nämnda summa »till den här i staden med

med följande bildhuggare, hvilka räkna lön och gage från 1735 års början: Michel Gardie 2000 livres årl., André Tiroir 800 livres, François Menard och Pierre Hanneguy 700 hvardera. Följande stå under mästaren Bellette's disposition: Lambert de Quinze, Igneau Blatton, Louis Rolland, Raymond de Merle och Bourne.

god nytta påbegynta målareakademien till dess vidare underhållande¹». Akademien hade således fått sitt andra årliga anslag (det första gälde modellen); några särskilda stipulationer för anslaget användande gäfvos icke; hon synes i detta afseende ha fått disponera medlen så, som henne bäst syntes.

Denna riksdagens skrifvelse är ganska märklig. Den bekräftar nämligen å ena sidan det intima förhållandet mellan akademien och slottsbyggnaden, å den andra visar den ständernas — det vill här säga det nu mera än någonsin allsmäktiga sekreta utskottets — offervillighet att stödja den svenska konstens och konstslöjdens första stapplande steg efter det nya regeringssättets införande. Härvid böra vi såsom en icke oväsentlig omständighet erinra, att Carl Gustaf Tessin vid denna riksdag fungerade som landtmarskalk och såsom sådan förde ordet i sekr. utskottet, hvarest Hårleman nu också hade ingått som ledamot och dermed börjat en politisk bana, som han dock visade sig mindre vuxen, och hvilken med åren skulle bereda honom obehag af allvarsam art.

De svenska krafterna voro dock långt ifrån tillräckliga för slottsbyggnadsverket, och af de här ännu arbetande utländingarne var Taraval, såsom nämnts, den ende målaren af betydelse. Ehuru han arbetade oförtrutet, hann han dock ej utföra allt som behöfdes, och äfven ur andra synpunkter ansågs det önskvärdt, att andra mästare blefvo representerade vid slottsrummens utstyrsel. Dels behöfdes staffilbilder, af hvilka förrådet vid denna tid ej var stort i kronans ego. Fördenskull anslog sekr. utskottet en summa af 5000 d:r s:t årligen »till inköp af redan i landet befintliga, värdefulla målningar och andra meubler, sedan de af vederbörande blifvit besigtigade

¹ Orig. i AA.

och godkända, samt Deras Kungl. Majestäters nådiga samtycke deröfver blifvit inhemtadt». Det hade nämligen ofta händt, att dylika konstverk härstädes uppköptes till ett ringa pris af främmande konsthandlare från egare, som voro okunniga om deras rätta värde, och derefter utfördes på den utländska marknaden, der de betingade mångdubbelt högre pris¹. Blef bristen på stafflibilder derigenom i någon mån fylld, stod man deremot lika tomhänt i fråga om plafonder, dörrstycken och skulpturer, då härvarande konstnärer på långt när ej kunde fylla behovet häraf. År 1736 hade underhandlingar för detta ändamål öppnats med en af tidens främste freskomålare, X Giovanni Battista Tiepolo, hvars bekantskap Tessin gjort på sin italienska resa s. å., och kontraktet med honom skulle just underskrifvas, då en tillfällighet gjorde dessa förhoppningar om intet. Som dessutom inom akademien förmärktes en kännbar brist på lärarekrafter, då undervisningen derstädes så godt som uteslutande hvilade på Taraval, som nu behöfde hvila och därför erhöll permission för att på någon tid resa hem (maj 1739), blef det nödvändigt att rekrytera den lilla konstnärsfalangen vid slottsbyggnaden, och för detta ändamål fans ingen annan utväg än att ånyo anlita främmande hjälp.

Redan under de närmast föregående åren hade åtskilliga utlänningar inkallats dels af Tessin på hans ofvan nämnda resa till Wien och Venedig² (1735—36), dels

¹ Sekr. utsk:s prot. d. 22 aug. 1738. RA.

² Tessin anmälde d. 15 juli 1735 vid dep:ns sammanträde, att H. Maj:t befalt honom anträda resan till Wien, hvarför han bort uppkomma och taga afsked af dep. och tacka den för det biträde, som dep. visat till allt nöje vid slottet. — Sedan har ock Grefven talt med H. K. Maj:t att få resa från Wien till Venedig (Italien), då han ock vill utse målare att måla inuti taket, eftersom der är bättre pris på arbetarne än hos fransoserna, då han vill sluta för bästa pris (kontrakt) allenast att dep. går honom till handa. SBD:s prot. d. 15 juli 1735.

också genom andra underhandlingar. Dessa konstarbetare tyckas dock ej hafva tagit någon befattning med öfnin-garna inom akademien, utan endast arbetat direkt för slottet. Bland dem voro målarna Feretti och Domenico M. Francia (den senare anställd här till år 1744) de mera betydande, samt den såsom den ofvan nämnde Bellettes efterträdare införskrifne »skulpturmästaren» Bourgignon, med hvilken ett sexårigt kontrakt uppgjordes år 1735, efter hvars utgång han år 1741 anmäler sig vilja hemresa. En annan bildhuggare, som också i handlingarna upp-gifves såsom införskrifven i Bellettes ställe, var Charles Guillaume Cousin. Den, som med Taraval under den när-maste framtiden kom att dela arbetet i akademien, och som om undervisningen derstädes lär hafva inlagt stor förtjenst, var bildhuggaren Jacques Philippe Bouchar-don, broder till den i konsthistorien frejdade Edme, hvars lärjunge han också en tid varit i Rom. Det är Carl Gustaf Tessin, vi hafva att tacka för, att Bouchardons konstnärsskap togs i anspråk för vårt land. Under sin nära fyraåriga vistelse såsom svensk minister vid franska hofvet (1739—42) följde Tessin med oförminskadt in-tresse företeelserna inom den franska konstverlden och stif-tade personlig bekantskap med de mest framstående konst-närerna och samlarne, hvilket blef af stort inflytande på vårt lands konst och konstsamlingar. Den 5 sept. 1740 anhöll Hårleman i ett bref till honom¹, att han skulle söka uppgöra kontrakt med två gode bildhuggare, den ene för att ersätta Bourgignon, som hvarken egde till-räcklig skicklighet i den figurala eller i den ornamentala skulpturen, för att man skulle kunna anförtro honom några arbeten i slottskapellet, »som blir vårt vinterqvar-ter», och den andra för att bjuda Cousin spetsen, »hvil-

¹ RA. Tessinska brefsamlingen.

ken aldrig skall kunna utföra mera än en mans arbete, förutom att tronen, altaret och andra verk i kapellet fordra en större förmåga än den, denne gode man har till sitt förfogande¹». Följden häraf blef, att Tessin år 1741 för slottsbyggnadens räkning afslöt kontrakt med den då tretioårige Bouchardon, som anlände till Stockholm d. 15 okt. s. å. Hårleman, som här hemma ledde slottsbyggnadsarbetet och samma år efterträdt Tessin som öfverintendent, tyckes med otålighet hafva väntat honom. Dagen derpå skrifver han till Tessin (orig. i Tessinska brefsamlingen i Riksarkivet) efter att hafva underlåtit honom om, att Bouchardon lyckligt framkommit: *Sitot qu'il se sera remis de la fatigue du voyage, je compte le placer à la voûte de notre chapelle, où il aura de quoi s'étendre et à s'amuser.*» Samtidigt med att Bouchardon började detta arbete, utnämndes han till kunglig hofstatybildhuggare. Hårleman, som under sin vistelse i Rom knutit en förtrolig bekantskap med Bouchardons äldre broder, börjar nu omfatta äfven den yngre med synnerlig vänskap och meddelar tidt och ofta Tessin sin belåtenhet med honom. Så skrifver han t. ex. den 12 mars 1742: *Bouchardon est très-joli garçon, doux et de bonnes moeurs, d'une assiduité édifiante et habile homme, enfin digne du choix de Votre Excellence.*» Dessa omdömen sticka bjert af mot Hårlemans ofvan anförda yttranden om Bourignon och Cousin. I Bouchardon hade nu Taraval fått en kamrat, som var jemnbördig med honom i konstnärsskap och dessutom berömmes såsom lika nitisk och intresserad för slottsbyggnaden som för akademien. Undervisningen derstädes sköttes fortfarande af en hufvudlärare — Taraval — som bar titeln professor och hade närmaste öfverinseendet öfver lärjungarne samt

¹ Orig. i RA.

dessutom stälde modellen. Under honom tjänstgjorde såsom medhjelpare vid undervisningen några frivillige, för konstodlingen intresserade och vid slottsbyggnaden arbetande män, bland hvilka utom Bouchardon särskildt böra nämnas Johan Pasch, J. H. Scheffel, P. Wallrave och Olof Arenius. Belöningar utdelades fortfarande och, såsom det tyckes, af öfverintendenten¹, då han var hemma. Vid denna tid började akademien äfven kalla ledamöter, till huru stort antal är okänt. Pastellmålaren Gustaf Lundberg, som hemkom år 1745, var en af de förste. Undervisning meddelades på akademiens lärosal på slottet i teckning och modellering, hvarjemte lärjungarne äfven hade tillfälle att öfva sig i medaljgravyr under den bekante medaljgravören Daniel Fehrman. För öfrigt arbetade akademien utan alla stadgar, friheten i både det ena och andra hänseendet hade stort spelrum, så att hon ännu ej kan sägas hafva haft någon fullt ordnad verksamhet. Hon hade — för att tala med Fr. S. Silverstolpe — ännu ej skridit ur sin barndom, hvilken varade mer än tretio år.

Ett afbrott i akademiens verksamhet tyckes hafva inträffat vid denna tid, till följd af den ifver, hvarmed arbetet med slottsrummens inredning nu bedrefs. Konung Fredrik började nämligen blifva otålig att få flytta dit-in. Isynnerhet var detta förhållandet vid tidpunkten för tronföljarens giftermål, för hvilken våning var afsedd i slottets norra del, der akademien hade sin lokal. Den 3 april 1744 förklarade nämligen konungen »dess nådiga beslut och vilja vara att sjelf tillika med H. K.

¹ Härleman skref d. 16 juli 1736 till Tessin, som då var utomlands: »Je vous rends mille très-humbles graces, monsieur, de la part et au nom de l'académie du souvenir, dont vous voulez bien l'honorer, mais je n'ai garde d'en priver les étudiants, qui puissent aspirer aux prix de cette année, de l'honneur de les recevoir de votre propre main, dans ce temps que nous touchons de si près à notre bonheur. RA.

H. Arffursten och dess tillkommande Gemål, så snart det någonsin sig göra låter, i nåder vilja bebo det nya kungliga slottet, och anbefaller för den skull deputationen att använda all flit och sorgfällighet, på det att så många rum, som till den ändan nödiga äro, måtte med all skyndsamhet göras färdiga, på det att K. Maj:t vid Hennes Kongl. Höghets hitkomst må kunna ditflytta»¹. Hårleman påpekar med anledning häraf nödvändigheten af, att ökade medel beredas — det olyckliga ryska kriget hade förorsakat minskning i arbetskrafterna och försumlighet i leveranserna; för omtanken om slottsbyggnaden glömmar han dock icke akademien. Särskildt hade han vid deputationens sammanträde d. 25 april s. å. ett i detta hänseende ganska märkligt anförande. Målningar, säger han, äro nu erforderliga öfver dörrarna i slottet, och dem skulle Taraval mycket väl kunna utföra. Men i sådant fall komme alla dylika stycken att blifva hvarandra temligen lika, då de voro gjorda af *en* hand. Han föreslår därför, att omkring tolf dörrstycken skola införskrifvas från utlandet, »isynerhet som ungdomen deraf kunde tillflyta en märkelig nytta och undervisning, då de fingo se och betrakta särdeles och af flere mästare gjorda arbeten». Detta yrkande bifaller deputationen (d. 7 nov. 1744) och gifver honom i uppdrag att afresa till Paris, dels för att anskaffa så många dörrstycken, som nödiga synas, dels också modeller och mönster till möbler och hvad öfrigt som behöfdes för slottets inredning. Särskildt skulle han inhemta, hvad som efter hans sista och för tolf år sedan företagna resa i möbelväg blifvit inventeradt och förbättradt².

¹ Orig. i SBA.

² SBD:s prot. d. 25 apr. och 7 nov. 1744, äfvensom koncept-bref i SBA.

Således måste hjälp återigen sökas i utlandet såväl för det svenska slottets ornering som för den svenska ungdomens nytta och undervisning. Detta kan synas egendomligt nog, då man vid flere än ett tillfälle fått höra talas om det lyckliga inflytande, den unga akademien utöfvat på konsten i landet, och då en sådan myndighet som sekreta utskottet redan fem år förut kunnat fästa K. Maj:ts uppmärksamhet på den perfektion, hvar-till infödde svenskar genom den nya inrättningen hunnit. Detta senare yttrande får därför tolkas med försigtighet. De förmågor af inhemskt ursprung, som nu voro fästa vid akademien, hade i allmänhet ännu ej hunnit den mog-nad, att de kunde användas för de rent konstnärliga arbetena. Ett undantag derifrån kan endast Johan Pasch vid denna tid anses hafva gjort¹. Detta bekräftas dels af det yttrande, Hårleman på anfordran afgaf öfver honom inför deputationen, »att han är användbar till hvad slags målning, som förefaller», dels också af några hans tafloer och dörrstycken från denna tid, som finnas i behåll, och till hvilka jag längre fram skall återkomma. Bland akade-miens elever före och under denna tid äro för öfrigt att märka Carl Gustaf Pilo, Johan Säfvenbom, Erik Hallblad, Pehr Hilleström, Olof Rehn samt, såsom arkitekt, Carl Fredrik Adelcrantz. Den förstnämnde tvangs snart

¹ Paschs anspråk stegras också anseeligt efter hemkomsten från hans andra resa. D. 28 mars 1744 begär han, att deputationen skall öka hans lön till 2000 d:r s:t oberäknadt ved och ljuspengar. Efter Hårlemans öfvan nämnda förklaring gifver dep. honom 1600 d:r s:t från april månad s. å., på hvilken summa han ej vidare får göra ansökning om förhöjning. — Pasch inkom likväl med en ny anhållan, som föredrogs d. 7 april. Han påpekar deri, att de utländske konstnärerna hafva mera, och han anser sig vara deras vederlike. Sedan Hårleman anmärkt, att Pasch gör samma arbete som andra konstnärer men för vida mindre betalning, gafs honom nu 1800 d:r s:t, räknadt från april månads början 1744, hvaremot han ej får räkna ved och ljuspengar. — SBD:s prot. d. 28 mars och 7 apr. 1744.

af brödbekymmer att lemna studierna derstädes, och med Säfvenbom och Hallblad hade det väl gått på samma sätt, derest icke den menniskovänlige, hvarje gryende talang uppmuntrande Taraval tagit dem om hand och gifvit dem bröd och undervisning. Taravals förhållande till sina lärjungar är icke den minst vackra sidan i hans karaktär. Ehuru han sjelf under sina senare år till följd af ökade lefnadskostnader måste ekonomisera för att få det att gå ihop, stod hans hem öppet för mera än en fattig yngling, som ämnade egna sig åt konsten. Säfvenbom omhuldade han särskildt. Då denne år 1744 kom till Stockholm vid några och tjugu års ålder, erhöll han efter aflagda prof Hårlemans tillstånd att njuta Taravals undervisning på slottet (d. v. s. i akademien). »Jag hade lyckan blifva antagen i denne herres hus», berättar Säfvenbom, »hvarest jag jemte fullständigare information hade kost och kammare (jag var mycket fattig). Jag började vid denna tid att gå på målareakademien och tycktes vara nära målet, då den salige herren dog, och jag kom i största förlägenhet, då jag antogs af hofintendenten Pasch att måla marmorn i stora slottstrappan¹.» Efter sex års studier i akademien måste han således vid 30 års ålder nöja sig med att måla trappor, hvilket dock icke hindrade, att han med åren kom att stiga både till lärare åt kronprinsen Gustaf (III) och till professor vid akademien.

Inom bildhuggarnes led vid denna tid hafva vi att anteckna endast ett svenskt namn, vid hvilket några större förhoppningar knötos. Det var Elias Gullin, som allt sedan år 1739 lärt och arbetat hos de franske bildhug-

¹ *Gahm Persson*, efter Säfvenboms muntliga berättelse. — Jemför äfven Säfvenboms skrifvelse till K. Maj:t af den 23 febr. 1761 i SBA., deri han anhåller att få slottsmålareplatsen med lön.

garne och under dem visat sådan flit och skicklighet att han — som Hårleman anmälde för deputationen d. 22 sept. 1741 — »kan användas i professionen.» I anseende dertill att han var infödd svensk, rekommenderas han dessutom till en viss dagspenning. Den unge mannen tyckes dock ej hafva infriat dessa löften, ty vare sig nu en tidig död eller andra orsaker dertill medverkade, något konstnärsmannan hann han aldrig skapa sig.

Detta lyckades deremot så mycket bättre för den sist nämnde af akademiens ofvan uppräknade förste lärjungar, arkitekten Carl Fredrik Adelcrantz, hvilken under sin långa lefnad också kom att kraftigare än någon före och efter honom befördra akademiens utveckling. Född år 1716 och son af Göran Josua Adelcrantz, Katarina kyrkas i Stockholm arkitekt, bestämdes den unge Carl Fredrik af fadren till civil embetsman, oaktadt de stora anlag, han redan vid unga år visade för teckning. Grunden till detta beslut låg i den förföljelse, hvarför fadren blifvit utsatt af 1727 års ständer, hvilka af politiska skäl afsatt honom från hans embeten, — slotts- och stadsarkitektbefattningarna, hvilka han år 1715 öfvertagit efter Nikodemus Tessin — en oförsynthet, som förefaller mindre egendomlig, än att samma magtegende af samma skäl ämnade på samma sätt behandla den gamle Tessin sjelf, som endast genom döden undgick att drabbas af en dylik orättvisa. Så mycket hade dock fadren tillåtit, att sonen under åren 1735—39 fick deltaga i öfningarna i den nybildade akademien. Sistnämnda år dog Göran Josua, och nu funnos icke längre några hinder för sonen att helt och hållet egna sig åt arkitekturens studium. För det ändamålet företog han kort efter fadrens död en resa till Frankrike och Italien samt återkom först år 1744. Då anställdes han som konduktör vid slottbyggnaden,

var från den stunden Hårlemans högra hand och hjälpte honom såväl med utförandet af de ritningar, denne ej medhann, som med uppsigten öfver konstnärerna och handtverkarne på slottet, hvarigenom han också kom i nära beröring med akademien. Med en arbetsamhet och en ifver, som gjorde, att han knapt unnade sig nödig hvila, offrade han de närmaste fyra åren åt slottsbyggnaden utan att fråga efter någon ersättning. Belöningen kom dock, när Hårleman vid deputationens sammanträde d. 20 jan. 1748 anmälde honom till erhållande af 400 d:r s:t i lön, hvilket enhälligt bifölls, sedan Hårleman meddelat, att Adelcrantz »efter hemkomsten från sina till fäderneslandets tjenst och nytta förrättade utrikes resor gått honom tillhanda i fyra års tid och det hela dagen. Genom en sådan trägen flit, tillägger han, hade Adelcrantz förvärfvat sig skicklighet men befinner sig nu i nog svaga vilkor, sedan han sin lilla egendom genom ofvan berörda resor tillsatt». D. 3 derpå följande febr. ökades lönen på förekommen anledning till 600 d:t s:t¹.

Med Adelcrantz hade nya, väl behöfliga krafter knutits till slottsbyggnaden. De män, på hvilka arbetet dervid under de senaste åren hvilat, Hårleman och Taraval, började vid denna tid, ehuru ingalunda till åren komma, att blifva slitna och öfveransträngda, hvarför de behöfde stöd af yngre krafter. Tessin hade numera icke mycken tid öfrig åt konsten; politiken tog största delen af hans intresse i anspråk, och sina lediga stunder egnade han i mycket åt den kungliga familjens tjenst och åt hofvets nöjen och tidsfördrif. Redan vid deputationens sammanträde d. 18 maj 1748 anmäler Hårleman, att Taraval en tid måst dragas med en ohelsosam kropp, och att läkarne rådt honom att såväl för motion som för ombyte af klimat

¹SBD:s prot. d. 20 jan. och 3 febr. 1748.

resa utrikes. Derför vore bäst, att han genast gånge sig i väg, medan utsigt finnes, att hans helsa kunde förbättras. Så snart han blifvit återställd, skulle han återkomma till Sverige. I betraktande af Taravals många förtjenster, öfver hvilka äfven riksens ständer vid senaste riksdag förklarade sitt välbehag, gifver deputationen här till sitt bifall, och egde han rätt att under den tid, han för helsans vårdande vore tvungen att uppehålla sig utomlands, räkna full lön¹. Den första derpå följande juni infann sig Taraval vid sammanträdet för att taga afsked, hvarvid deputationen, under beklagande af, att sjukdom var orsaken till hans resa, önskade honom lycka och välkommen åter. Det onda hade dock redan nu tagit öfverhand, och oaktadt hvilat från arbetet blef konstnären aldrig mera frisk. Penningbekymmer fördystrade dessutom hans sista år. Redan 1744 hade han anhållit om påökning af lönen till följd af dyrare lefnadskostnader, hvilket bifölls af deputationen på så sätt, att han erhöi ett dyrtidstillägg af 1500 d:r k:t om året, räknadt från maj 1743. Detta hjälpte dock föga. Vid hans år 1750 inträffade död lemnade han nästan ingenting efter sig, oaktadt han arbetat och sträfvat outtröttligt. När hans plats nu stod tom, var förlusten så mycket kännbarare, som ingen inom landet kunde ersätta honom. Återigen måste vederbörande rikta sina blickar utomlands. Härleman föreslog då genast, att Adelcrantz skulle utresa, under förklarande att han förstod saken, och att man kunde lita på honom. Skref man efter någon på rekommendation, kunde det ju hända, att man finge en sådan, som genast måste återskickas².

¹ SBD:s prot. d. 18 maj 1748. Ett kungligt bref af d. 14 jan. s. å. försäkrade Taraval på sekreta utskottets tillstyrkan om pension, när hans lön komme att upphöra. SBA. Inbundna handl. B. I.

² Prot. d. 2 maj 1750.

Deputationen fann detta nyttigt, »så mycket mera som Adelcrantz är den endaste här i riket, som gjort så stora framsteg i arkitekturen, att han lemnar allt hopp att kunna förrätta öfverintendentssysslan, när så kan behövas». Dock kunde han ej undvaras hemma under sommaren, då slottsarbetet bedrefs med större ifver, hvarför resan utsattes att ega rum på hösten, och skulle han då söka att vara åter till våren derpå. I respengar erhöll han 6000 d:r k:t.

I den instruktion, som Hårleman med anledning häraf uppsatte för Adelcrantz, säges uttryckligen, att resan hade sin grund och afsigt ej mindre på slottsbyggnadens tjänst och nytta, än rikets och fäderneslandets förmån i gemen. Detta senare syftar sannolikt på önskvärheten af, att valet af konstnär, som skulle inkallas, komme att falla på en person, som vore lämplig att derjemte leda undervisningen i akademien. Derom nämner dock instruktionen ingenting oakadt sin utförlighet. Som den för öfrigt är ett intressant inlägg i den tidens konstfrågor, kunna några utdrag ur densamma här vara på sin plats. Hvad som genast faller i ögonen är, att resan denna gång skulle företagas till Italien. Något särskildt skäl härför, åtminstone hvad målarne angår, finnes ej anfördt i instruktionen. Vid några föregående tillfällen hade Hårleman dock uttalat sina bekymmer öfver, att de franske konstnärerna voro dyrbarare än annat folk, och den omständigheten utöfvade kanske sitt inflytande, när målet för resan skulle fastställas. Dessutom hade det ju ansetts önskvärdt, att äfven andra riktningar inom det moderna måleriet blefve representerade inom slottsbyggnaden. Men vi öfvergå till instruktionen.

Ett af de förnämsta ändamålen med resan, heter det i punkt I, är att inskaffa åtskilliga nödvändige konst-

närer, isynnerhet habile historiemålare i dens ställe, som icke länge sedan här med döden afgått. På alla orter Adelerantz genomreser, men isynnerhet i Venedig, Rom och Neapel, skall han efterfråga de mest renommerade mästare i den konsten, göra sig noga underrättad om deras skicklighet ej mindre genom eget examinerande än medelst förståndige kännares vitnesbörd. Äfven gode perspektivmålare, af hvilka man vid dekorationernas målände till den kungliga teatern och flere arkitektursaker sig kunde betjena, skall han uppsöka. Dessutom erhöill han i uppdrag att i Italien låta förfärdiga ett antal dörrstycken efter mått, som medsändes, att uppköpa taflo af gamle berömde mästare, att införskaffa stuckarbetare och sådana, som kunna i gips förfärdiga arbeten, som i hårdhet och glans likna marmorn. Vidare skulle han i Genua och Carrara göra sig underrättad om prisen på marmorblock af den storlek, att de kunde användas för de för slottskyrkan afsedda statyerna, och i Rom låta afkopiera och hitsända goda antiker af filosofer och poeter för att dermed garnera fasaderna af biblioteket och teatern¹. Dessutom ville Hårleman för sin del gerna hafva ett rum i slottet prydt med den besynnerliga art af målning, som i Rom är bekant under namn af mosaïque. Detta blir dock kanske för dyrt. Det vore mig emeller-

¹ Sydöstra flygeln af slottet var ursprungligen afsedd till kunglig hofteater. Denna plan öfvergafs dock på 1760-talet, emedan flygeln behöfdes för boningsrum. Öfverintendentsembetet föreslog då, att teaterhuset måtte förläggas nedanför slottsbacken, der stenhuggarebo-darne då stodo (d. v. s. den plats, hvarest Gustaf III:s staty sedermera restes). D. 14 okt. 1766 föredrogs detta ärende i sekr. utskottet, som medgaf, att Bollhuset var för gammalt och bristfälligt för att för framtiden kunna användas till teater, hvarför utskottet tillstyrkte dess försäljning, och skulle det belopp, som derför kunde fås, anslås till en teaterbyggnad. För närvarande ville utskottet dock ej låta verkställa en sådan utan lät frågan anstå. — Sekr. utsk:s skrifvelse till K. Maj:ts d. 14 okt. 1766 i Gustavianska papperen i Upsala. Vol. XXIX.

tid kärt, tillägger han, om hofjunkarn skaffade sig grundlig och säker beskrifning öfver det arbetet.

Längre hade man således ej hunnit med slottets inredning och utstyrelse. Ännu återstod ofantligt mycket, och större var ej resultatet af det femtonåriga arbetet i akademien, än att utländske lärare åter måste uppsökas. Och dock hade redan ganska stora krafter tagits i anspråk för utbildandet af svenska konstnärer och konsthandtverkare. Såsom vi sett, var dessa främlingars antal störst på skulpturens område. Utom den undervisning, Bouchardon gaf i akademien, hade en fransman Nicolas Alexandre Vigé, som hitkallats i egenskap af konstgjutare, några år före Taravals död öppnat en undervisningskurs i modellering för under honom arbetande personer vid slottet. I hvilket förhållande denna skola stod till undervisningen i akademien, är mig obekant. Vigé erhöll emellertid ett understöd af 500 d:r k:t ur slottsbyggnadsfonden för denna sin verksamhet¹. Dessutom äro såsom skulptörer att märka ornamentsbildhuggaren Adrien Marlier (*Marliez*, *Masreliez*), med hvilken kontrakt var uppgjordt i Paris d. 16 apr. 1748², och Jean Baptiste Maréchal, bägge mot 4500 livres årligen. Af den jemförelsevis större lönen kan man sluta till deras större duglighet. Under dem tjenade dessutom åtskilliga deras landsmän, såsom Lambert de Quintze, Le Loup, som utfört en stor del af de för slottet använda kapitälerna, Pierre Pantaléon och hans

¹ Conceptbref år 1748 i SBA

² I SBA:s handlingar finnes under titel »Marché pour M:r Darcy, agent des affaires de Commerce du Roy de Suède et M:r Marlier» den 16 april 1748 en uppgörelse med Masreliez att komma till Stockholm för att arbeta der och »conduire les travaux des autres ouvriers de sa profession de tout en pierre, plâtre, bois, stuc, pour sa Majesté le Roy de Suède, aux batiments, où elle jugera à propos de l'occuper». Kontraktet var gällande för en tid af två år.

son Cimon, hvilka bägge senare särskildt voro framstående ciselörer. Var skulptörernas antal således tillräckligt, var detta icke förhållandet med målarna. Adelerantz's resa kom eget nog ej att afhjelpa denna brist, och särskildt för akademien blef den af ingen betydelse, ty någon målare, som kunde upptaga Taravals mantel, förde han ej hem med sig. Intresset för akademiens verksamhet tyckes under åren närmast efter Taravals död hafva varit något förlamad, hvartill utan tvifvel bidrog, att de tvänne män, som jemte honom ifrat för densammas utveckling, nämligen Hårleman och Bouchardon, inom kort följde honom i grafven. De afledo nämligen bägge år 1753. Hvad Bouchardons arbete såsom lärare beträffar — till hans konstnärsskap skola vi längre fram återkomma — känner man icke mycket till enskildheterna deraf. Han prisas dock såsom mycket nitisk för ungdomens undervisning och en föresyn för dem såväl i arbetsamhet som i begåfning. Hvad Hårleman verkat i detta hänseende, hafva vi till en del redan sett. Det var han, som utvalt de främmande konstnärer, i hvilka akademien skulle erhålla sina första lärare, och som med råd och dåd derefter städse stod vid deras sida. »Häraf hafva», säger Gahm Persson, »snillen yppat sig i landet, som alldeles intet gifva främmande mästare efter i sin konst». Och den gamle satirikern tillägger: »Ehuru väl fransmän sällan pläga göra andra personer den höfligheten att lemna dem vett, måste dock de, som arbetade vid slottet, bekänna, att deras förmans omdöme och grundliga korrekationer tjente dem sjelfva till mycken förkofring i konsten, och att svensk ungdom, när den blefve anförd, kunde med behag handtera pensel och huggjern». — Med oförminskad ifver deltog Hårleman ännu få veckor före sin död och oaktadt af sjukdom försvagade krafter med råd och dåd i det konst-

närliga arbetet. Den 27 jan. var han sista gången närvarande vid deputationens sammanträde; vid den derpå följande sessionen (d. 3 febr.) anmäler han sig opasslig, och sammanträdet d. 10 febr. börjar med det sorgliga tillkännagifvandet, att »i går strax efter middagen han helt oförmodligen och fasligt med döden afgått». Härtill må såsom en sluterinran endast läggas de ord, som Carl Gustaf Tessin yttrade öfver sin bortgångne vän och efterträdare på öfverintendentsplatsen i det minnestal, han d. 19 mars 1753 höll öfver honom i vetenskapsakademien: »Målareakademien här i Stockholm, som Hr öfverintendenten vid dess spädaste inrättning och vid dess ålders morgon mottog, är under hans insigt och hägn uppstigen till den höjd, att der dagligen sådan svensk ungdom mognas, som med tiden kan för svenska målarekolan vinna rum bland de erkända hufvudskolorna¹». Dessa Tessins ord visa, att sträfvandena inom akademien åtminstone följdes med förhoppningsfull uppmärksamhet; med ledning af de få och ofullständiga handlingar, som veterligen finnas i behåll från denna äldre period, skola vi söka i korthet belysa några sidor af denna verksamhet.

Redan under sina första år antog akademien, såsom förut nämnts, agrées och ledamöter, ehuru inga förteckningar finnas öfver dem. Utan tvifvel var deras antal icke stort. Dessa utmärkelser kunde antingen sökas, eller erbjödos de åt framstående konstnärer. Så var t. ex. förhållandet med Gustaf Lundberg, hvilken år 1741 tillfrågades af Carl Gustaf Tessin, om han ville blifva antagen till ledamot i den svenska konstakademien, då Lundberg vistades i Paris och just slutat sina porträtt af Ludvig XV och hans gemål. Året derpå (d. 23 febr.) valdes han också till ledamot,

¹ I Vetenskapsak:s Handl..

efter att dessförrinnan hafva kallats till agrée¹. Hade en konstnär fått denna senare kallelse och önskade uppflyttas bland ledamöterna, måste han insända ett eller flere arbeten, hvartill han antingen sjelf egde att välja ämnena, eller gjorde akademien det. Åt Lundberg uppdrog t. ex. akademien att som receptionsstycke utföra de tvänne porträtt af Boucher och Natoire, hvilka ännu finnas i akademiens sessionsrum.

Teckning och modellering voro de enda ordinarie undervisningsämnen under denna första period; snart tillkom koppar- och medaljgravyr. Till lärjunge i akademien antogs i regel en hvar, som anmälles, »af hvad stånd och värde han vara må», sedan han lemnat tillbörligt vitnesbörd om god frejd. Dessutom fordrades, att någon af akademiens lärare förordade hans antagande. Han försågs då med en polett eller biljett, som han egde att vid hvarje lektion uppvisa för vaktmästaren. Lektionerna höllos om eftermiddagarna och fortgingo hela året om. Det akademiska arbetsåret började med september. Från denna månad till och med mars tecknades och modellerades efter lefvande modell vid lampsken, under sommarmånaderna vid dagsljuset. I allmänhet ställes modellen hvarje måndag i ny ställning. Stundom anordnades också grupper af två modeller. Såsom modell användes icke blott män utan äfven qvinnor; i räkenskaperna på 1750-talet omtalas nämligen särskildt »qvinsmodellen». Dessutom tecknade man efter de antika gipsafgjutningar, som funnos i akademiens ego, af

¹ Ifr Hofint. Gustaf Lundbergs lefverne af honom sjelf i pennan fattadt 1 år eller något före dess död. I afskrift 1787 af *Gahn Persson*. Deri säger L.: Den 23 febr. 1742 blef jag med besynnerlig bevågenhet antagen och hade en agrée och reçu, hvilket alltid förrettas genom tvenne särskilda gånger; och under den tiden blifva de sökandes arbeten noga granskade.

hvilka åtminstone några nu höllos tillgängliga; dessa lektioner egde dock endast rum om sommaren. »Om vintern är det sällan så klart, att man kan teckna efter dem» säger Adelerantz. Äfvenså egde en hvar att under sommarmånaderna njuta fri undervisning i ornamentsritning »på det att nyttan af akademien må sträcka sig icke blott inom de ädlare konsterna utan äfven till handtverkerierna i gemen.» — Häruti hafva vi att se en yttring af den omtanke för den svenska industriens höjande, som är ett karaktäristiskt drag hos de ledande männen under frihetstiden.

Åt de mera försigkomne eleverna utdelades fortfarande en eller flere gånger om året belöningar i form af en medalj¹. Den helsosamma uppmuntran till fortsatta ansträngningar, som dessa belöningar¹ tvifvelsutan medförde, ingaf dock ofta den sålunda utmärkte den föreställningen, att han ingenting mera hade att lära hemma, hvarför hans första sträfvan blef, att skaffa sig ett resestipendium, hvilket söktes på slottsbyggnadens stat. Erhöll han ett sådant, var allt godt och väl; misslyckades åter försöket, återgick han vanligen icke till studierna i akademien utan sökte slå sig fram så godt han kunde med den fond af vetande och skicklighet, som han förvärfvat. Derigenom skapades en skara halffärdiga diletanter, som voro konsten mera till skada än till gagn. I akademiens magt låg ej att hindra detta. Liksom undervisningen var frivillig, stod det också lärjungen fritt att gå, när han ville, men derigenom sköts också det med den akademiska undervisningen afsedda målet å sido. Ej heller egde öfverintendenten någon disciplinär myndighet. Oafsedt det intresse han såsom konstvän kunde

¹ Några matriklar, upptagande namnen på de sålunda belönade, finnas veterligen icke i behåll, om de ens förts.

ega af, att akademien utbildade konstnärer, synes hans *officiela* ställning till akademien under den första tiden hafva varit af rent ekonomisk natur. De statsmedel, hvaröfver akademien förfogade, stodo nämligen »under öfverintendentens disposition». Under sådana omständigheter blef det nödvändigt, att åtgärder vidtogos mot dessa missbruk, att några band lades på friheten, så att frukterna af undervisningen kunde blifva mera välsignelsebringande. Behovvet af stadgar började i detta såväl som i många andra hänseenden att göra sig gällande.

En annan vigtig fråga, som ej kunde undgå att blifva föremål för vederbörandes uppmärksamhet, var den ekonomiska. Särskildt måste man vara betänkt på att bereda någon ersättning i form af lön eller arvode åt lärarne. Hittills hade de gjort sin sak för intet, dock på så sätt, att de förbehållit sig, att det arvode, de kunde göra anspråk på i och för undervisningen, skulle afsättas till en fond »för inrättningens bestånd», hvilket också skedde¹. Detta kunde de göra till följd af de jembförelsevis stora inkomster de till en början hade af slottsbyggnadsstaten². Ehuru dessa med åren ökades, stod dock löneförhöjningen ej i någon proportion till den stegring i lefnadskostnader, som var en följd af de dåliga åren och de genom krigen framkallade, dyra tiderna. Så hade Taraval, som föregått med det goda exemplet att utan ersättning gifva undervisning, i ett bref till Härleman³ året före sin död klagat, att hans lön nu

¹ C. R. Nauckhoffs embetsmemorial af d. 27 mars 1783 i Flodingska rättegångshandlingarna.

² Gahn Perssons uppgift, att undervisning var dem ålagd i deras kontrakt, måste såsom obestyrkt lemnas i sitt värde.

³ Taravals bref är af den 29 nov. 1749. Han påpekar att i kontraktet med honom stod, att han skulle få passande bostad. Han kan ej bebo »la fonderie au Riddarban (så skrifer han ständigt i

mera knappast räckte till för honom och hans familj; och Bouchardon såg sig vid samma tid föranlåten att inlemna en ansökan om lörens förhöjning från 10 till 12000 d:r k:t, emedan det var så dyrt att lefva i Stockholm¹. Af deras efterträdare kunde man ej af samma skäl begära, att de skulle för intet offra tid på ungdomens undervisning. En framställning måste således göras till regeringen om hjälp, och en skrifvelse i ämnet afgick till K. Maj:t d. 4 jan. 1753, undertecknad af Hårleman. I densamma framhålles, dels huru mycken nytta ungdomen hemtat af undervisningen i akademien, hvarom alla

st. f. Rännarbanan) i det skick, hvaruti den varit allt sedan hans hitkomst.

¹ Bouchardons skrifvelse är stuld till slottsbyggnadsdeputationen och har följande lydelse:

Messieurs!

J'eus l'honneur de vous présenter un memoire il y a trois ans, pour l'augmentation de ma pension, en égard de la hauteur du change, de la cherté des vivres et de tous les autres besoins de la vie. Monsieur le Surintendant Baron de Hårleman m'offrit alors de Votre part, Messieurs, 10000 dalers par an, et je les acceptai dans l'espérance de voir diminuer la misère du temps et succéder à la place l'abondance qui regnait avant la dernière guerre. Loin de voir l'accomplissement de mes souhaits, le mal n'a fait qu'empirer depuis, et me met absolument dans la nécessité ou de prendre des nouveaux engagements avec Vous, Messieurs, en cas que mes services Vous soyent agréables, ou si non, de me retirer dans ma patrie, ou mes Parens et mes amis m'appellent depuis longtemps, et où la prix et les ouvrages considérables, que le Roi et les Princes vont faire, m'ouvrent une carrière assez vaste pour excoler mon talent avec honneur et profit.

Derefter följa hans ofvan nämnda lönevilkor, hvarjemte han fordrar hyresersättningens höjande från 500 till 1000 d:r k:t. Han ber i sammanhang dermed deputationen gifva bestämdt besked, huruvida hon vidare behöfver honom eller ej, på det han i tid måtte kunna uppsäga sitt kontrakt. Ärendet föredrages d. 11 jan. 1749, då Hårleman förklarar Bouchardon omistlig, under beklagande, att ingen svensk kan ersätta honom. Under tiden till nästa sammanträde lofvar Hårleman emellertid att tala vid B. och gifva honom tjenliga föreställningar. Bouchardon var dock obeveklig och får, hvad han begär.

slöjder och handteringar, som fordra smak, vitna, dels ock det ringa understöd, akademien hittills mottagit ur statskassan. Derför hemställes, om icke den i året varande professorn kunde tilldelas en visserligen icke mot hans besvär och möda svarande men dock någorlunda uppmuntrande belöning af 200 d:r s:t årligen, hvartill K. Maj:t d. 18 i samma månad gaf sitt bifall.

Denna lilla tillökning i akademiens stat var numera nödvändig, ehuru ingalunda tillfyllestgörande. Utom underhållet till modellen, hvilket bestreds af slottsbyggnadens medel, hade akademien, såsom vi erinra oss, icke haft några andra anslag, än det belopp, stort 500 d:r s:t, som utgått alltsedan år 1740. Också hade utgifterna hittills icke varit stora. Det låter otroligt, men är icke desto mindre sant, att under de tretton första år, hon disponerade detta belopp, under hvilken tid hon således haft tillsammans 6500 d:r s:t i anslag, så stora besparingar kunnat göras, att hon vid 1753 års ingång egde en behållning af $3930.29\frac{2}{3}$ d:r s:t¹. Men då akademien haft sin lokal hyresfritt, och lärarekrafterna icke heller kostade något, blef utgiften för ljus och bränsle den drygaste posten i budgeten; och icke heller denna kunde uppgå till synnerligt stora summor, då veden vid denna tid betalades med tolf d:r famnen, och då man hade endast ett rum att uppvärma.

Af det föregående hafva vi sett, hvilket detta rum var. Året efter Taravals död måste akademien dock lemna detsamma, emedan det skulle börja inredas för den kungliga familjen, hvarefter lokal anvisades henne i ett stort rum i nedre våningen af slottet, med ingången

¹ I akad:s arkiv finnes i behåll ett af akad:s förste räkenskapsförare, slottsbokhållaren *Jacob Spiner*, d. 3 dec. 1752 uppgjort »förslag öfver de till mig och i slätscontoiret influtne medel för den här i

i vestra hvalfvat, snedt emot konungens stora trappa. Denna lokal, i hvilken den kungliga borgrätten dittills hållit sina sessioner, visade sig dock snart vara mindre lämplig för ändamålet — särskildt var der brist på ljus — hvarför man sökte erhålla en bättre. Många skrivelser vexplades med anledning häraf mellan vederbörande myndigheter. Vi skola för sammanhangets skull här anföra de märkligare. År 1752 beslöts, att akademien skulle flytta till Rännarbanan¹. Då Hårleman d. 4 jan. 1753 hos K. Maj:t anhöll om lön för en professor, anför han såsom skäl derför, att akademien *nu* kommer att flyttas dit och derigenom kommer mera ur vägen. Detta blef dock ej något utaf, och under de följande tjugu åren stannade hon qvar inom slottets murar. År 1766 an-

staden inrättade målareakademien», hvaraf framgår, att utgiftssummorna för åren 1740—52 varit följande:

År 1740—42	-----	60. 7 $\frac{1}{3}$	d:r s:t.
» 1743	-----	118.21 $\frac{1}{3}$	» »
» 1744	-----	— —	
» 1745	-----	360. 7 $\frac{1}{3}$	» »
» 1746	-----	509.10	» »
» 1747	-----	383.31 $\frac{1}{3}$	» »
» 1748	-----	308.30	» »
» 1749	-----	288.21 $\frac{1}{3}$	» »
» 1750	-----	75.21 $\frac{1}{3}$	» »
» 1751	-----	95. 8	» »
» 1752	-----	368. 4 $\frac{1}{3}$	» »
S:a behållning till år 1753		3930.29 $\frac{2}{3}$	» »

Enligt en påteckning å detta förslag »blef det hvarken påfordrat eller ingifvet». — Spiner var akademiens räkenskapsförare åren 1740—1758, och hade derför intet särskildt arvode utöfver slottsbokhållarelönen. Då han sistnämnda år afgick, erhöill han en gratifikation af 150 d:r s:t. Enligt kungl. brefvet af d. 28 sept. 1756 skulle dädan- efter ak:s räkenskaper föras af någon dess ledamot utan vedergällning; så blef dock icke ännu fallet, ty denna syssla sköttes efter Spiners afgång af kassören hos slottsbyggnadsdep. Georg Stjernhoff.

¹ Kungl. bref af d. 18 jan. 1753. AA.

måler sekreta utskottet för K. Maj:t i öfverensstämmelse med öfverintendentens förslag, att, på det borggrätten måtte återfå sin gamla lokal, akademien skulle få utrymme i ett af gjuthusen på Rännarebanan, »som är nära till dervarande galleriet, der statyer och modeller förvaras¹». Verkställigheten deraf berodde dock på fortsättandet af det började arbetet med konung Gustaf II Adolfs ryttarstaty, hvarom kontrakt var uppgjordt i april 1758. År 1770 anmäler utskottet återigen², att den i flere år påtänkta flyttningen af akademien från slottet till Rännarebanan är nyttig och oundgänglig, och att denna flyttning bör med det första verkställas, samt af slottsbyggnadsmedlen betalas, hvarjemte nödigt vore, att de till slottet hörande verkstäderna äfven ditflyttades. Icke håller nu kom detta att ske, till en del af det skäl, att byggnaderna på Rännarebanan befunnos för bristfälliga; i dess ställe inhystes akademien s. å. i den nordöstra slottsflygeln i samma lokal, som sedermera en tid begagnades såsom atelier af Sergel och derefter uppläts åt Kungl. Museum samt i våra dagar upptages för Kungl. Kläd-kammarens räkning.

Oaktadt den oansenliga yttre apparat, hvarmed akademien arbetade, började hon med 1750-talet att blifva mera känd, och hennes sträfvanden för konstens bästa att vinna erkännande i samhället. Hennes betydelse såsom undervisningsverk framgår bland annat deraf, att de gamla måleri- och bildhuggeri-societeterna, inom hvilka de af akademiens elever, som hade arbete vid slottet eller annorstädes, enligt skrånordningarna voro förbundna att uttjena vissa läroår i likhet med handtverksynglingar,

¹ Sekr. utsk:s skr. till K. Maj:t af d. 14 okt. 1766. RA.

² Sekr. utsk:s skr. till K. Maj:t af d. 29 jan. 1770. RA.

skiljningsmän i slika mål». Med anledning häraf uppsatte Lundberg, Johan Pasch, Arenius, Fehrman och Jean E. Rehn gemensamt ett förslag till regler i detta hänseende, hvilket innehåller åtskilliga för situationen ganska betecknande punkter. Deruti sökte de å ena sidan lossa något på de band, som skrået lade på den unge konstadepten, och å den andra uppställa sådana bestämmelser, att icke fortgången af hans studier öfverlemnades åt hans eget godtycke. Sålunda föreslogo de, att alla lärlingar, som vilja lära historie- och porträttmåleri, bildhuggeri samt medalj- och koppargravyr, skulle förbindas till vissa läroår, hvilka dock icke skulle vara lika många för alla utan efter bepröfvad skicklighet och qvickhet lämpas efter de olika förmågorna. Skickligheten borde alltså vara grunden. När han kommit så långt, att han af akademien fått ett af de årligen utsatta läropremierna, voro läroåren ändade; dock skulle han lika fullt vara skyldig att arbeta hos sin mästare, till dess han aflagt vissa, närmare bestämda prof.

Hvad särskildt det »myckna, af ungdomen i otid brukliga utresandet» angick, hvarigenom endast penningar förspildes, sökte man förekomma detta genom ganska stränga bestämmelser. Det heter nämligen i ofvan nämnda skrifvelse, att ingen må vara lofgifvet att resa utomlands, innan han förut här hemma lagt god grund, hvilket resande ock allenast bör sträcka sig till dem, som vinnlagt sig om historiemålning samt bildhuggeri, men ej till dem, som applicera sig till porträttmålning, med medalj- och kopparstickning, så länge de nämligen hemma kunna hafva samma och lika undervisning samt tillfälle till utöfning som utrikes. Undantag härifrån kunde dock göras för sådana lärjungar, som egde särdeles qvickhet, hvaraf synnerliga framsteg vore att förmoda. Rätten

att bedöma, om lärjunge egde den goda grund, som ansågs nödvändig för fortsättandet af studierna utomlands, förbehöll sig akademien. Sökanden egde därför att uppvisa prof på sin färdighet, hvarefter akademien dömde om resans nödvändighet. Önskade han efter hemkomsten antagas till ledamot af akademien, egde han att inlemna prof på sin förvärfvade skicklighet, hvilket akademien behöll såsom ett vedermäle af hans konst. Han egde då dädanefter frihet att arbeta för sig sjelf.

På samma sätt skulle också förhålla sig med porträttmålare samt med medalj- och kopparstickare, hvilka icke gjort någon resa utomlands. De måste inlemna ett receptionsstycke, innan de kunde kallas till ledamöter. För att göra ledamotskapet så mycket mera eftersträfvansvärdt, för att icke säga nödvändigt, för en utöfvande konstnär föreslogs, att en paragraf skulle insättas, hvarigenom det förbjöds andra än akademiens ledamöter att idka förenämnda vetenskaper. Beträdde någon utom akademien stående dermed, skulle hans arbete vara konfiskabelt, såsom vid andra akademier brukligt var. För öfrigt skulle alla ynglingar i gemen förbjudas att söka beskydd hos akademien utan vara förbundna att antingen arbeta hos någon mästare, derest de ville nyttja akademiens beskydd och undervisning, eller ock använda sin tid att lära något annat. Fruktarna deraf skulle blifva, att de fria konsterna dagligen skulle tilltaga och florera i landet, lärlingarna skulle mera än hittills varit fallet beflita sig om arbetsamhet och täflan sinsemellan, och riket sedermera hafva tillgång på duglige, erfarne och skicklige konstnärer, utan att behöfva införskrifva och söka efter utländingar¹.

¹ Orig. i AA.

Denna och dylika skrivelser lemna en antydning om, att konstnärens ställning i samhället icke var fullt klar, och ovissheten i detta hänseende gör, att äfven akademien tyckes vara liksom en stat i staten. I dylika tvistefrågor uppträder hon eller hennes målsman, öfverintendenten, naturligtvis alltid på konstutöfvarnes sida för att tillförsäkra dem en mera oberoende ställning i förhållande till skråna. Hufvudfrågan blef då, huruvida konstnären var att räkna till borgerskapet eller icke. Derom voro olika tankar rådande såväl bland dem sjelfva som bland myndigheterna. Till en del fick denna fråga sin lösning vid denna tid. År 1745 hade nämligen politiekollegiet af porträttmålaren Lorentz Pasch fordrat, att han skulle erlægga den inqvarteringsafgift, som hvarje borgare var skyldig att betala. Häröfver besvarade sig Pasch hos K. Maj:t under förklaring, att han icke var någon borgare och ej heller hade den ringaste del af borgerskapet förunnade privilegier och förmåner. Dertill kommer, säger han i sitt underd. memorial¹, att jag aldrig i något embete eller gille blifvit upptagen, emedan min *métier*, som är porträttmåleri, såväl här i riket som annorstädes alltid varit ansedt som en fri konst, som ^{varken} till skrå eller embete hörer; kunnandes denna konst så mycket mindre dragas under något embete, som man sig dervid ej kan betjena af några gesäller. Ornamentsmålarne hafva sitt särskilda skrå, embete och åldermän, så ej porträttmålarne. Jag har aldrig varit ornaments- eller embetsmålare.

Denna skrifvelse remitterades till öfverståthållaren frih. Rutger Fuchs, att efter magistratens hörande inkomma med underd. utlåtande. Magistraten återigen

¹ Underd. memorial af d. 17 sept. 1745. RA.

understälde densamma borgerskapets bemedlingskommis-
sion, som svarar, att Pasch såväl som alla andra por-
trättmålare icke billigtvis kunde undandraga sig att taga
del i borgerskapets kontribution och andra utskylder.
Sedan magistraten i motsats härtill förklarar, att porträtt-
måleriet i och för sig icke annorlunda än som en fri
konst tyckes kunna anses, som med borgerskapet och
det derunder inbegripna målarembetet icke synes hafva
någon nära förenad gemenskap samt således ej är under-
kastadt de borgerskapet särskildt åliggande utskylder, in-
stämde öfverståthållaren¹ i detta magistratens yttrande,
hvilket också blef K. Maj:ts beslut.

Lorentz Pasch blef derigenom befriad såväl från
inquarteringsafgiften som från andra borgerliga utskylder,
och dermed var ett prejudikat gifvet. Hans sträfsamme
broder, Johan Pasch, som också råkat i kollision med
myndigheterna, och som var förargad öfver fria mån-
dagar och annat oskick, som han ej kunde utrota, så
länge han hörde under skräet, sökte då likaledes såsom
fri konstnär göra sina anspråk på skattfrihet gällande och
öfvertalade Hårleman att föra sin talan. Detta lyckades så
till vida, som Pasch år 1748 blef benådad med hofmålares
fullmagt till belöning för de många nyttige lärlingar, han
uppammat, och för hans gagnande verksamhet i öfrigt.
Emellertid oroades Pasch det oaktdadt af vederbörande
med utskylder. Hårleman tog då åter till pennan och
anhöll, » att Johan Pasch, som idkar en äfven så fri men
vida nyttigare konst än dess broder, porträttmålaren,
måtte på samma sätt som han i nåder förskonas från
allt sådant obehag samt således återställas i den sinnets
ro och lugn, som dess vetenskap och konst nödvändigt

¹ Öfverståthållarens skrifvelse af d. 7 jan. 1746. RA. Den
stadfästes af K. Maj:t d. 17 jan. s. å.

fordra; görande jag mig i underdånighet så mycket mera förhoppning om nådig villfarighet, som bemålte hofmålare hvarken är borgare eller lyder under något skrå, embete eller handtverk, och icke heller idkar något, som de under borgerlig tunga stående förmå åstadkomma eller uppvisa kunna¹».

Denna skrifvelse, som upplästes i rådet och bifölls d. 27 okt. 1749, är af betydelse såsom utgörande ett viktigt moment i den långvariga tvisten om konstens frigörelse.

¹ Underd. memorial d. 19 okt. 1749. — *RA*. Märk de å sid. 51 anförda räkningarna ur arkivet på Bergshammar, hvilka åtminstone bevisa, att Joh. Pasch åren 1737—38 kunde räknas till ornaments- och embetsmålarne.

Akademien under C. J. Cronstedt (1753—67)
och hennes nydaning genom Adelcrantz.

Sedan de tre män gått bort, på hvilka akademiens utveckling under den förflutna tiden hufvudsakligen hvilat, nämligen Taraval, Hårleman och Bouchardon, skulle andra krafter tagas i anspråk för att än vidare föra henne framåt. Till Hårlemans efterträdare på öfverintendentsplatsen utsågs hofintendenten, grefve *Carl Johan Cronstedt*, som nu vid Hårlemans död var 44 år gammal (således sju år äldre än Adelcrantz, hvilken sannolikt ännu ansågs för ung för platsen, ehuru tvifvelsutän mera meriterad). Cronstedt hade vid unga år idkat studier i matematik, mekanik och arkitektur samt sedermera genom vidsträckta resor i Tyskland, Frankrike och Italien utbildat sig i dessa vetenskaper. Hemkommen anställdes han vid slottsbyggnaden och var der mycket anlitad af Hårleman, hvars smak han i detalj delade. Mindre konstnärligt anlagd än denne, blef emellertid Cronstedt under de år, han beklädde öfverintendentsplatsen, genom sin stora arbetsförmåga och genom sitt intresse för skapandet af en svensk konstskola af ganska stor betydelse särskildt för akademien. Hennes svaga sida under hela den föregående

tiden hade varit, att hon saknat en fast organisation; hon hade hufvudsakligen lefvat på enskilda personers offervillighet, hon hade arbetat under tillfälliga förhållanden, och några mått och steg för hennes utveckling i en bestämd riktning hade icke hunnit vidtagas. Cronstedt insåg denna brist, och en af hans första omsorger blef att söka afhjelpa den. Det var under särdeles bekymmersamma omständigheter, han trädde i spetsen för konstodlingen i landet, ty såväl inom måleriet som skulpturen saknades den man, kring hvilken konstnärerna, de äldre som de yngre, kunde samlas. Akademien saknade derigenom en medelpunkt. Dessutom mottog slottsbyggnadsdeputationen den nye öfverintendenten ganska vräsigt. Hans förslag att inkalla en målare efter Taraval bemöttes med svaret, att »Johan Pasch kan måla», och på hans önskan att utsända någon lämplig person att för slottets räkning anskaffa möbler, speglar och kristallkronor invändes, att man kunde vara nöjd med de speglar, man hade, och att kronor kunde göras här hemma. Slutligen drifver han dock sin vilja igenom, och det blir naturligtvis Adelerantz, som återigen utses att begifva sig i väg. Men för dylika uppköp behöfdes mycket penningar; efter noggranna kalkyler stannade man vid en slutsumma af omkring 250000 d:r k:t, och det var hos riksens råd man måste höra sig för om anskaffandet häraf. När nämnda summa kom till riksrådets öron, befal de ögonblickligen, att resan skulle inhiberas; men huru Cronstedt bedref saken, utverkade han emellertid, att äfven denna befallning togs tillbaka, hvarpå Adelerantz erhöi ordres att afresa, dock endast för modellens uppköpande och med strängt förbud att upphandla målningar, speglar, tyger, eller hvad helst, som kunde kallas möbler, utan borde sådant allt här i riket tillverkas.

Hvad för öfrigt de främmande målarna anginge, hade man haft nog af sådana i landet.

Om den lediga kongl. hofstatybildhuggaresysslan nämndes ännu ingenting offentligt. Behofvet af en skulptör efter Bouchardon blef dock allt mera kännbart, ty hemma funnos endast ornamentsbildhuggare, och dermed kunde man i längden ej vara belåten. Så hade under Bouchardons ledning utbildats bildhuggaren Peter Holm, som nu, år 1753, varit sex år anställd vid slottet och äfven njutit undervisning i akademien. Under dessa sina läroår hade han, enligt Adelerantz's vitnesbörd¹, visat så snälla prof på framsteg såväl i teckning som modellering samt handlag i sjelfva praktiken, att han fått vara Bouchardon behjelpig vid den svåra orneringen af slottskapellet. I dylikt dekorationsarbete hade en annan svensk bildhuggare, Jakob Clerck, äfven vunnit en framstående skicklighet. Det var han, som år 1753 utförde de smakfulla dörrstyckena i konungens audiensrum på östra sidan (nu tyvärr nedtagna) uti rocaill-stil², såsom han i sin inlemnade räkning uttrycker sig. — Det är egendomligt nog att finna detta uttryck i en svensk konsthandtverkarens mun på denna tid. — Äfven en utländsk ornamentsbildhuggare, Jean Baptiste Maréchal³, hade hit inkallats år 1750 och likaledes arbetat under Bouchardon, men han befanns inom kort mindre användbar för det finare dekorationsarbetet, hvarför han på Cronstedts föreställning erhöll afsked. Detta skedde dock först år 1759

¹ *KKA*, der detta Adelerantz's memorial finnes bland slottsbyggnadsräkenskaperna för år 1753. Från sept. månad d. å. uppfördes Holm på dagsverksräkningen.

² *KKA*. Slottsbyggnadens kassabok för d. å.

³ Conceptbref i *SBA*. Kontraktet med Maréchal hade uppejorts genom Ulrik Scheffer och underskrefs d. 26 mars 1750.

och då till en del för att bereda plats åt en gryende talang bland de vid slottsverket anställde svenska bildhuggarne.

Någon egentlig *konstnär* på skulpturens område egde man således icke här i början af 1750-talet. Och dock fanns mycket arbete för en sådan. Altardekorationen i slottskapellet var ännu ofullbordad, de för det samma afsedda statyerna voro ej påbörjade, och af de stora allegoriska figurer, hvilka skulle pryda kornichen i rikssalen, återstod ännu flertalet. Om det också kunnat anstå ett eller annat år med dessa arbetens utförande, var det deremot nödvändigt för fortgången af undervisningen i akademien, att hit inkallades en erkänd konstnär. Adelcrantz, som nu afrest, hade från Hamburg tillskrifvit deputationen härom — möjligen hade man i tysthet aftalat saken redan under hans härvaro — och deputationen finner det nödvändigt att engagera en främmande skulptör. Med anledning deraf gjorde sig Adelcrantz under vistelsen i Paris underrättad om de konstnärskrafter, som der funnos på skulpturens område. Jag känner icke, hvilka bekantskaper han i öfrigt här gjorde, följderna af hans resa blef emellertid, att svenska ministern i Paris, Ulrik Scheffer, i början af år 1755 erhöi i uppdrag att öppna underhandlingar med *Pierre Hubert Larchevêque*, med hvilken också kontrakt uppgjordes d. 31 mars s. å. att mot 6000 livres om året taga svensk tjänst.

Den nye hofstatybildhuggaren representerade samma konstriktnig som hans företrädare. De gamla traditionerna från Taravals och Bouchardons dagar kommo således med honom att fortleva, såväl i hvad angick slottsbyggnadens inre dekoration som i afseende på undervisningen i akademien, bland hvars lärare han med tiden skulle intaga främsta platsen, och för hvars arbeten han

genast vid sin hitkomst lifligt intresserade sig. Liksom Bouchardon elev af dennes broder Edme hade han år 1744 eröfrat stora priset i den franska konstakademien och dermed fått tillfälle att begifva sig till Rom såsom kunglig stipendiat. Der dröjde han i fem år, studerande antiken på sitt sätt, hvarefter han återvände till Paris, der en mängd uppdrag lära hafva anförtrotts honom¹. Det var här den svenske hofintendenten lärde känna hans verksamhet, och så kom han hit på sommaren år 1755. Af stor betydelse för härvarande förhållanden blef den noggranna kännedom, Larchevêqve egde om den franska konstakademiens organisation, om det sätt, hvarpå undervisningen der meddelades, om de särskilda skolornas arbetsordningar o. d. Cronstedt gjorde sig noga underrettad derom och rådförde sig med honom om den svenska konstakademiens försättande på en fastare fot. Förr än man kunde tänka på att framlägga något förslag till stadgar, ansåg han nödvändigt, att akademiens framtid ur ekonomisk synpunkt betryggades. För den skull uppgjorde han en omfattande plan, som i form af ett underd. memorial inlemnades till K. Maj:t, sommaren 1756². Deri börjar han med att framhålla nödvändigheten af att inrätta ritareakademien härstädes på en annan fot, än den nu är, och att förvandla den i en målare- och bildhuggareakademi. För det ändamålet föreslås vissa grundregler och en efter akademiens behof lämpad, i början mindre kostsam, men sedan årligen tillökad stat, i hvilken inbegrepos löner för åtskilliga vid hofvet nödvändige konstnärer. Hans förslag var, att oberäknadt de anslag, akademien förut egde, skulle hon under det närmast

¹ Stockholmsposten år 1779, n:r 257.

² Riksdagstidningar n:r 59, 1756.

kommande året uppbära 800 d:r s:t, och året derpå dubbla detta belopp. Derefter skulle hennes stat hvarje år ökas med ytterligare 800 d:r s:t, till dess anslaget uppginge till ett belopp af 20000 d:r s:t årligen. Kunde hon så räkna på dessa 20000 i sammanlagdt 25 år, och medlen under den tiden finge fruktbargöras på banken genom en årlig ränta af 4 %, skulle akademiens stat sig enligt Cronstedts åsigt fullkomligen kunna bära utan vidare kronans tunga.

Det var icke småsaker, som här var fråga om; oaktadt öfverintendenten Cronstedt tyckes hafva varit en optimistiskt anlagd person, kunde han väl svårligen hafva vågat hoppas, att denna plan skulle vinna nådigt understöd. K. Maj:t infortrade emellertid ständernas utlåtande, och dessa befunnos ganska gynsamt stämda mot akademien. De sade sig nämligen hafva funnit, att denna inrättning vore till rikets märkeliga nytta, heder och prydnad, medelst de ädlare konsternas uppkomst och förkofran, hvilka under några store och upplyste mäns vård i senare tider liksom fått lif. Till handaslöjdernas märkliga skada skulle dock konsterna förqväfas, om icke eftertryckliga mått och steg toges till deras bibehållande. För den skull funno ständerna för godt, att, förutom de 500 d:r s:t, som i stat årligen bestodos ritareakademien, en så stor summa årligen i staten skulle upptagas, som svarade mot den efter grefve Cronstedts förslag erforderliga summan för de fyra första åren och sig belöper till 6000 d:r s:t, och förmoda ständerna, »att, när inrättningen på detta sätt bringas i gång till nästa riksdag, ytterligare medel och utvägar till dess mera stadgande efter omständigheterna kunna vidtagas».

Detta lät ju mycket förhoppningsfullt för akademiens framtid, och Cronstedt hade allt skäl att vara belåten.

Han var nu betänkt på att upprätta förslag till stadgar, men något sådant kom dock aldrig till verkställighet under den tid, han förestod öfverintendentsembetet. Möjligen berodde detta på det obehag, hvarför han utsattes derigenom, att de en gång beviljade anslagen ej utgingo till sitt fulla belopp. I sammanhang med det nämnda förslaget att trygga akademiens ekonomiska ställning hade han också hos Kongl. Maj:t genomdrifvit, att, såsom orden lyda, akademien förvandlades från en ritareakademi till en målare- och bildhuggareakademi. Från den stunden fick akademien till bestämd uppgift att utbilda målare och bildhuggare, och om också icke direkt undervisning kunde lemnas i dessa konster, blef det numera hennes skyldighet att nämna stipendiater eller, som de i handlingarna kallas, pensionärer, för att utomlands studera dessa konster. Dylika hade redan förut utsändts, men då på bekostnad af den kungliga familjen, eller genom direkta anslag från riksdagen eller slottsbyggnadsdeputationen. I och genom 1756 års stat blef det dock, som sagdt, en möjlighet för akademien att sjelf utse pensionärer, och Cronstedt hade också år 1758 begagnat sig deraf. Emellertid befans i 1758 års stat för akademien just den summa vara indragen, som skulle utgå för detta ändamål, hvarför Cronstedt i en inlaga af d. 23 jan. 1759 till kongl. statskommissionen fann sig föranlåten att påpeka »hvad skadliga följder af denna besparing härflyter, hvarigenom akademiinrättningen till intet förfaller, rikets heder, konsten och vetenskaperna derigenom lida, och värst af allt pensionärerna, som äro utomlands och fått Kongl. Maj:ts löfte om årligt understöd, öfvergifna»¹. På sådant sätt skulle det med akade-

¹ Originallet bland ak:s handl. Den åsyftade stipendiaten var sannolikt dekorationsmålaren Gustaf Hesselius, som från år 1746 tje-

mien afsedda målet skjutas åt sidan, hvilket var så mycket beklagligare, som arbetet inom densamma fått ökad lif genom Larchevêques nit, och flere än en af ungdomen, som derstädes nu njöte undervisning, lemnade hopp om sig att göra den svenska konsten all heder, i fall de utvecklades.

Främst bland de lärjungar, vid hvilka dessa förhoppningar knötos, var den unge *Johan Tobias Sergel*. År 1757 hade han — då 17-årig — börjat rita och modellera såväl enskildt hos Larchevêque som under honom i akademien, sedan han under sin skoltid ritat och modellerat utan handledning af någon mästare, enligt hans egna ord i sjelfbiografen. År 1758 mottog han akademiens mindre medalj och erhöll tillåtelse att om våren samma år följa sin lärare på den resa till Frankrike, som denne för sin helsas vårdande måste företaga¹. Der-

nat vid slottet under Johan Pasch. Vid dep:s sammanträde d. 27 juli 1757 anhöll han om reseunderstöd, hvarvid öfverintendenten anmälde, att akademiens fond ej det året räckte till att gifva H. ett sådant, men att öfverintendenten skulle laga så, att han för nästkommande år och sedermera skulle få det på akademiens egen stat. H. fick emellertid genast resa med ett stipendium af 400 d:r s:t, som slottsbyggnadsdeputationen på öfverintendentens förslag gaf honom af de till materialiers uppköpande för de utländska konstnärerna anslagna medlen. — SBD:s prot. d. 27 juli 1757.

¹ Den vanliga uppgiften är, att denna resa företogs först år 1759, hvilket också Sergel sjelf säger i sin sjelfbiografi. Så var dock icke förhållandet. I slottsbyggnadsdep:s protokoll för d. 5 april 1758 står, att Larchevêque ber om permission på sex månader, för att för sin helsas skull resa till Frankrike; beviljas ej detta, ämnar han taga afsked, så snart kontraktet tilländagått. Öfverintendenten anmälde dervid, att näppeligen någon konstnär med hans skicklighet skulle kunna fås så billigt, hvarför resan beviljas, och får L. under tiden behålla sin lön oafkortad. Larchevêque och Sergel begifva sig derpå i väg. Vid sammankomsten d. 22 nov. 1758 anmäles L. återkommen. Sergel var då med. År 1759 voro hvarken Larchevêque eller Sergel utomlands. — Jfr i öfrigt ett bref från Roslin, dat. Paris d. 21 juli 1758, i AA (Handl. 8), till hvilket jag skall återkomma.

ifrån återkommo de i november s. å. D. 13 juni 1759 anmälde Adelerantz vid deputationens sammanträde, att, sedan slottsbildhuggaren Maréchal på egen begäran erhållit afsked, hans lön, stor 8000 d:r k:t, blifvit ledig, »och som det ännu återstående myckna bildhuggeriarbetet vid kungliga slottet skall erfordra, att Maréchals ställe af någon annan beklädes», så föreslår Adelerantz, »att af berörda, i aflöningsstaten skedda besparing bildhuggaren Holm måtte undfå 300 d:r s:t:s tillökning i sin förr innehafvande lön, 500 d:r s:t, samt unge bildhuggaren Sergel blifva tillagd 500 d:r s:t i lön, hvilken lön och tillökning borde dem från detta års början beräknas, emedan de under samma tid haft ett träget och besvärligt arbete uti rikssalen här i kungliga slottet.»

Deputationen tog detta i öfvervägande och biföll den gjorda framställningen så mycket heldre, som Holm i flere år gjort sig förtjent af hågkomst, och Sergel, »utom det att han under dess läroår ådalagt i Kongl. Målareakademien härstädes mycken flit och skicklighet, äfven förrättat en resa till Frankrike i följe med slottsbildhuggaren och konstnären Larchevêque och derstädes under dess inseende, enligt ganska fördelaktigt honom derom lemnadt vitnesbörd, vidare uti bildhuggarekonsten sig öfvat, hvarutinnan han skall gifva stort hopp att framdeles blifva en bland de bästa och skickligaste konstnärer». Då Sergel dessutom var svensk, och den uppmuntran, han erhöll, skulle sporra andra infödde unge män att med allvar egna sig åt konsten, beslöt deputationen att framdeles, i den mån tillgängliga medel funnes, än vidare ihågkomma honom med någon tillökning i den nu till en början beviljade lönen. Under de närmaste åren fortfor han att arbeta såsom lärling under Larchevêque — han var dertill bunden af gällande skråord-

ning liksom andra handtverkare — och först år 1763 befinnes han hafva fått mästarebref. Dessförinnan hade han erhållit flere belöningar i akademien, samt slutligen år 1760 — enligt hans egen uppgift — den stora guldmedaljen. När han sålunda slutat sina läroår, anhåller han vid slottsbyggnadsdeputationens sammanträde d. 20 juli 1763 att få tillökning i den ringa årslön, han såsom lärling haft på slottsbyggnadsstaten, hvarvid Adelerantz enligt protokollet yttrade följande märkliga ord om den tjugutreårige ynglingen: Emedan denne Sergel nu efter slutade läroår skall vara särdeles skicklig, så att han med skäl skall kunna kallas *ett stort ämne* eller rättare sagdt mästare i sin konst, hvilken i sin *métier* öfverträffar alla de eljes nog skicklige konstnärer, man af svensk ungdom eger, ty tillstyrkte Herr Öfverintendenten att honom, såsom numera varande mästare, 4000 d:r k:t i årlig lön tilläggas måtte ifrån innevarande månads början. — Efter öfverläggning härom och, fortsätter protokollet, i hänseende till det synnerliga lof- och förord, öfverintendenten denne unge svenske konstnär tillagt, såsom den der för kungliga slottsbyggnaden vore alldeles omistlig och derstädes, såväl som för nationen, en heder i dess vetenskap, pröfvade deputationen godt, att Herr Öfverintendentens ofvan berörda hemställan bifalla, helst Sergel ock har en gammal fader¹, som efter mycken på sin son använd kostnad nu behöfver på sin ålderdom att tillbaka njuta något understöd.

Sergels verksamhet gaf således redan nu de stora löften, han sedan i så rikt mått skulle infria, och den orlofsedel, den tjugutreårige ynglingen erhöll, att vara

¹ Sergels fader, Christoffer Sergel, var guldbroderare vid kungliga slottet och hade titel hofbrodör. Han var nu 70 år gammal, och dog år 1773. — Såsom en egenhet må anföras, att Sergels namn i slottsbyggnadsdeputationens protokoll och räkenskaper ofta skrives Zärgel. På en räkning från år 1760 skrifer han sig sjelf Særgell.

ett stort ämne och en heder för nationen, är lika hedrande för honom, som fick taga emot den, som för dem, som gåfvo den, genom den skarpblick, de visade vid bedömandet af ett konstnärsskap, som ännu var för outveckladt för att i högre mening kunna gifva annat än löften.

Af verksamheten inom akademien ännu vid 1760-talets början äro för öfrigt endast spridda drag kända, hvilket än mindre underligt, då akademien ännu ej höll några sammankomster, och följaktligen inga protokoll och ej heller några matriklar öfver lärjungarne äro att tillgå. Ur tidens memoarliteratur samt ur en och annan offentlig handling kunna vi dock hemta några upplysningar. Så omtalar grefve Claes Julius Ekeblad — sonen till Carl Gustaf Tessins efterträdare på ministerposten vid franska hofvet — i de dagboksanteckningar, han år 1760 vid adertons års ålder började föra, under d. 11 juni s. å. följande:

Var jag på ritareakademien, som är rätt vacker. Der voro vid pass en tjugu personer, ibland andra en liten gosse, som är fransos, vid namn Masreliez. Han ritade rätt väl och med mycken qvickhet¹.

Det är den trettonårige Louis Masreliez, som här för första gången möter oss i akademiens lärosalar. Redan vid elfva års ålder hade han erhållit akademiens mindre medalj, och vid sexton mottog han den större. Vi skola längre fram återfinna honom der såsom professor och direktör. En annan ungdom, som nu likaledes gjorde de första studierna i akademien, var Carl Gustaf Fehrman, den blifvande medaljgravören, som i modelleringskonsten redan fått god handledning af sin fader Daniel, hvars efterträdare i kungliga myntet han sedermera skulle

¹ Utdrag ur dessa dagboksanteckningar förekomma i Ur svenska hofvets och aristokratiens lif, af Arvid Ahnfelt, D. V. s. 106 o. f.

blifva. Några år äldre var Per Cogell, som ritat flere år i akademien och nu äfven börjat taga lektioner i pastell af Schröders efterträdare på hofkonterfejarplatsen, Gustaf Lundberg, samt derunder gjort så stora framsteg, att han ansågs böra blifva en framstående porträttmålare i detta fack. År 1761 sökte han ett resestipendium för att vidare utbilda sin talang, hvilken ansökan Cronstedt å akademiens vägnar understödde. Sekreta utskottet afslög den dock under förklarande, att pastellmålningar voro obehöfliga för slottsbyggnaden, och att Cogell först då kunde komma i åtanka till statsunderstöd, när han visat sig kunna göra historiemålningar i olja. Två år derefter tyckes han hafva aflagt nöjaktiga prof härpå, ty då fick han efter förnyade afslag ett resestipendium, stort 4000 d:r k:t i två år. De motgångar, han rönt hemma, följde honom äfven på resan ut. Nära att omkomma under en storm i Östersjön, led han skeppsbrott i Kattegat och drefs i land vid Marstrand, hvarifrån han styrde kosan till Köpenhamn, der han ännu i december låg och väntade på att få gå under segel; men då kom vintern och höll honom qvar till följande vår. Alla dessa motgångar gjorde, att Cogell ej kände någon lust att återse fäderneslandet. Efter mycket kringresande slutade han sina dagar som professor vid akademien i Lyon¹.

Bland lärjungarne i akademien vid denna tid äro för öfrigt att ihågkomma kronprinsen Gustaf och hans bägge bröder, mindre ur konstnärlig synpunkt än emedan deras dervaro satte konstens utöfvare i större anseende hos alla samhällsklasser och gaf akademien en särskild glans.

¹ Sekr. utsk:ts skr. till K. Maj:t 20 juli 1762 i RA. — *SBD:s* prot. åren 1763 och 64 i *SBA*. — Jfr äfven *C. G. Estlander*, *De bildande konsternas historia från slutet af adertonde århundradet till våra dagar*. Stockh. 1867. 8:o s. 451.

— Två dagar efter sedan grefve Ekeblad sett unge Masreliez rita i akademien, gjorde han återigen ett besök derstädes. Då hörde han en lektion i anatomi af en fältskär, och hans omdöme om föreläsaren är, att han läste rätt väl och nästan så godt som Aurivillius i Upsala. Fältskären, som njöt hedern att jämföras med den berömde kirurgen, hette Hedin. Det var på Cronstedts föranstaltande, som denna disciplin just upptagits bland undervisningsämnen i akademien, och han hade gjort det under uttalande af den mycket riktiga anmärkningen, att såväl tecknings- som bildhuggarekonsten blifva ofullkomliga, der inga grundliga anatomiska kunskaper finnas. Först efter några år lyckades han utverka anslag härför.

Äfven i andra riktningar utvidgades akademiens verksamhet under dessa år, och först nu, vid 1760-talets början, sedan hon således genomgått sitt första fjerndels sekel, blifva frukterna af hennes verksamhet mera i ögonen fallande. Också visa sig vid denna tid åtskilliga tecken på, att konsten börjar blifva bofast i landet. De många resestipendiaterna hemkomma den ene efter den andre och fylla så småningom de platser, som förr upptagits af främlingar. Också behöfver man nu mera ej inkalla några utländske konstnärer för slottet. År 1762 kan sekreta utskottet skrifva till K. Maj:t, att det ar onödigt, att slottsbyggnadsfonden hädanefter belastas med främmande historiemålare, så länge god tillgång gifves att med tiden kunna med ringare kostnad nyttja skicklige svenskar. Utskottet syftade dermed närmast på Jonas Hoffman och Gustaf Hesselius, hvilka ännu voro utomlands på studieresor. Den förre hade efter tio års studier hos Pasch år 1755 af slottsbyggnadsdeputationen erhållit ett treårigt resestipendium, hvilket sedermera för-

längdes oupphörligt, så att han hemkom först år 1770¹. Då hade Hesselius varit hemma i sex år efter sju års studier i utlandet, hvilka dock icke skulle lemna några märkligare spår efter sig åtminstone inom historiemåleriet. För öfrigt utsändas fortfarande svenska ynglingar på studieresor, hvartill medel anlås ur olika offentliga kassor. Inom landet söker man ställa konstbildningen på en bredare basis, hvarigenom flere lager af samhället skulle kunna blifva delaktiga af densamma. Dervid hade vederbörande visserligen icke närmast konsten såsom sådan i sigte utan leddes mera af ett nationalekonomiskt intresse, hvarigenom konstens betydelse såsom bildningselement, såsom en vigtig insats i folkets andliga lif och uppfostran, sattes i andra rummet, under det att hennes inflytande på den inhemska industrin, »på alla slöjder och handteringar, som fordra smak», var innersta driffjädern till de uppoffringar, som gjordes. Ur resultatets synpunkt kan dock det åskådningssätt, hvarifrån man utgick, vara likgiltigt, så mycket mera som det

¹ Hoffman fick år 1758 ytterligare 1000 livres om året i 3 år att utgå af anslaget för materialier och handlangare åt de utländske konstnärerna. År 1760, sedan han vid akademien i Paris blifvit hedrad med två premier eller alla de utmärkelser, en utländing derstädes kunde få, anhåller han om tre års förlängning på understödet, som han nu föreslår till 2000 livres om året. SBD understödjer hans begäran hos K. Maj:t, »då H. på så sätt kan göra fäderneslandet mer gagn och heder och vinnlägga sig om sådana konster och vetenskaper, hvilka icke ännu hunnit till fullkomlig höjd i fäderneslandet, utan utländingar, då några synnerliga tillfällen förefallit, måst med mycken kostnad sökas och införskrifvas». K. Maj:t bifaller detta i skr. d. 13 aug. 1760, sedan svenska ministern i Paris, Ulr. Scheffer, rekommenderat honom såsom varande en af dem, som visa största geni och största applikation, och gör fosterlandet heder med de i härvarande målareakademi vunna priser. — Efter denna pensions-termins utgång får han ytterligare 6000 d:r k:t i två år och år 1765 8000 d:r, för hvilken senare summa han i Rom äfven skall köpa gipser och kopparstycken för ungdomen i akademien.

med årens lopp visade sig, att den praktiska nytta, man åsyftat, blef mindre tillgodosedd af de vidtagna åtgärderna, än man hoppats, eller med andra ord, att den egentliga konsten blef den vinnande parten. Dessa försök att uppdrifva en inhemsk konstslöjd, som icke blott skulle förse landet med dess behof utan äfven kunna exportera, gå som en röd tråd genom frihetstiden. I allmänhet stannade det dock, i stort sedt, vid ansatserna. De summor, hvilka t. ex. under 1740- och 50-talen nedlades på väfnadsindustriens höjande, blefvo icke till mycken nytta ur industriel synpunkt. Deremot framkallade de konstväfvaren Per Hilleström, hvars fåtaliga arbeten alltid skola intaga en bemärkt plats på den textila konstens område. För den finare metallslöjdens höjande upprättades år 1757 på ständernas anmälan en skola med modellören Olof Årre som föreståndare. I densamma skulle handtverksgesäller och lärgossar ega frihet att gratis njuta undervisning i modellering, ritning och pousse-ring. Skolan fortgick under åratals, tyckes tidtals hafva varit flitigt besökt, och år 1770 får Årre ständernas intyg, att han med flit och skicklighet uppfyllt det ändamål, de åsyftat, »genom att undervisa ynglingar i denna vetenskap, som är af betydlig nytta för de inländska metalltillverkningarna, hvilka mycket tilltagit i smak och utseende¹». Äfven resultaten af denna skolas arbeten synas icke hafva blifvit af någon större betydelse. Sannolikt var förhållandet detsamma med den teckningsskola, som sistnämnda år på förslag af öfverståhållaren frih. von Lantingshausen inrättades i hufvudstaden. I sin s. å. afgifna embetsberättelse hade han framhållit önskvärdheten af, att här i landet åtminstone en manufaktur- och

¹ Riksd:s skr. till K. Maj:t d. 30 jan. 1770 i RA, samt Riksdagstidn. 1766 n:r 159.

handtverksskola uppsattes i anseende till den fördel och nytta, ritande och teckning medföra, såsom läggande grunden till god smak och prydliga uppfinningar för handtverkerier, manufakturer och slöjder; och ansåg han lämpligast, att början med en sådan gjordes vid barnhuset i Stockholm, för gossarne derstädes, hvarefter alla fabriker och handtverkerier från denna skola skulle kunna taga sina lärlingar. Sedan öfverdirektionen för hospitalet hörts, och ständerna tillstyrkt, att för ändamålet måtte anslås en summa af 10000 d:r k:t att utgå af manufakturfonden, biföll K. Maj:t den gjorda framställningen, hvarefter professorn vid akademien, Per Floding, förordnades till föreståndare med Olof Rehn som underlärare¹.

I detta intresse för industrien ligger också den egentliga grunden till all den omsorg, de styrande under detta skede af vår historia egnade kopparstickarekonstens uppodlande i riket. Inom de konstnärliga kretsarna såg man visserligen icke saken ensamt eller hufvudsakligen ur den synpunkten, men när fråga var om denna konstgrens upphjelpande, och då anslag därför skulle sökas, var man nog klok att i motiveringen lägga tyngdpunkten just på det gagn, industrien och slöjden skulle hafva deraf. Så låter akademien, när fråga år 1766 var om gravyrskolors inrättande, sitt yttrande häröfver inledas med följande ord:

Historien bevitnar, att i de riken, der de ädla konsterna äro värderade, der ha jemväl alla öfriga handatillverkningar florerat samt med rikedom och välmåga varit förknippade, men hos de folkslag, der de förra vårdslösets, hafva de senare vantrifts och med allmän fattigdom varit ledsagade. Arkitekturen, målare- och bildhuggarekonsten hafva redan af greker och romare varit beteck-

¹ Riksd:s skr. till K. Maj:t d. 30 jan 1770. RA.

nade under namn af ädlare konster. I senare tid har gravyren eller kopparstickarekonsten blifvit det, och med så mycket större skäl, som densamma är lika ädel i dess föremål, lika svår i dess utöfning och lika nyttig i borgerligt samfund.

Huru angelägen kopparstickarekonsten är för vetenskapen i gemen, isynnerhet för de fysikaliska och matematiska, är känt, hvad ljus historiska handlingar få af graverade planer och vyer är ostridigt. Men akademien vill gå dessa förbi, såväl som den fägnad och det intryck, store konungars samt berömde och vittre mäns porträtt göra, för att fästa sig vid de många fördelar, som manufakturerna och handtverk få af gravyren, arbetare i guld, silfver, stål och andra metaller, juvelerare, brodörer, cise-lörer, gördelmakare, sadelmakare, vagnmakare, ebenister, snickare m. fl., som sedan någon tid tillbaka upparbetat sina tillverkningar till den godhet och det prydliga anseende, att de föga eller intet gifva utländingen efter.

När akademien utlät sig på detta sätt om kopparstickarekonstens välgörande inflytande på industrien, är det ej underligt, att samma uppfattning återfinnes såväl i ständernas skrivelser till K. Maj:t som i rådsprotokollen. En konst, som lofvade så mycket, borde naturligtvis stödjas och uppmuntras, och därför sparades ej heller på statsmedlen, när anslag för det nyttiga ändamålet begärdes. I början af 1740-talet hade Jean E. Rehn inledt den långa raden af unge svenskar, som under de närmaste åren reste till Paris för att lära sig gravyr och etsning, eller, som det då hette, skedvattensgravyr. Under J. Ph. Le Bas's ledning gjorde han inom få år stora framsteg och knöt med sin lärare ett nära vänskapsförbund, hvarom ej blott gemensamt utförda arbeten vitna utan äfven en delvis bevarad bref-

vexling¹. Som hans studier särskildt lågo åt konstslöjdens område, rådfrågade sig Hårleman år 1745 med honom, huruvida han ej skulle vilja vända hem för att gå de svenska sidenfabrikanterna tillhanda med mönster och patronritning samt fasoners projekterande. Rehn gick in derpå och erhöll en årlig lön af statsmedel. Nu började han hemma gravera och rita kartonger till väfnader, hvaraf särskildt de på slottet arbetande franske tapetväfvarne, Duru och Serre, samt Per Hilleström drogo fördel, lemnade äfven, på manufakturkontorets bekostnad, undervisning i etsning och gravyr åt tvänne unge män, den yngre Geringius och Per Floding, hvilken senare, som år 1747 började taga lektioner hos honom, i rikt mått skulle komma att draga fördel af den gifmildhet i fråga om anslag för kopparstickarekonstens främjande, som regering och riksdag visade.

Med Per Floding blir den svenska konstens och särskildt akademiens historia under det närmaste halfva seklet på det närmaste förenad, han kommer därför att i hög grad taga vår uppmärksamhet i anspråk, både som konstnär, lärare och människa, och det oaktadt vi mången gång helst skulle vilja slippa att sysselsätta oss med honom. En dugtig, stundom förträfflig utöfvare af sin konst, energisk och tilltagsen, var han en dålig kamrat, som i akademien under en följd af år skulle ställa till oväsen och obehag af allvarsammaste slag, och lemnade dessutom åtskilligt öfrigt att önska både som lärare och människa.

Per Floding var född år 1731. Vid sexton års ålder hade han således börjat sin ofvan nämnda lärokurs hos Rehn, hvarmed han fortfor till år 1755, då han i

¹ *Archives de l'art français*, enligt *Eichhorns* lefnadsteckning af Rehn i *Biogr. lex.* — Jfr äfven *Riksdagstidningar* n:r 159, år 1766.

Floding
1731

1755
1765
1770
1775
1780
1785
1790
1795
1800

början af sommaren från manufakturfonden erhöll ett resestipendium, stort 600 d:r k:t, hvarmed han begaf sig i väg till Paris. Naturligtvis kunde den obetydliga summan ej räcka långt. Redan följande året ökades den till 1000 d:r, och år 1758 skrifver han ett bref till Tessin, hvari han ber honom understödja en ansökan, som han inlemnadt till manufakturkontoret, om 2000 livres årligen i sex år. Derjemte sänder han några prof på sina arbeten, deribland första aftrycket af ett blad, framställande en sofvande qvinna, som han graverat efter en tafla af Deshayes (Bouchers måg), hvilket ämne han dock fruktat skall förefalla Tessin föga anständigt. Likväl har han beslutat sig för att gravera det för dess fulländade egenskaper och särskildt för den delikatess och lätthet, hvarmed hennes linne är behandladt. För säkerhets skull tillägger han, att han från Ryssland fått anbud på 3000 livres om året, i fall han ville taga tjenst derstädes. Hans fosterlandskärlek skall dock i det längsta lägga hinder i vägen derfor. Endast om understödet nekas, måste han göra denna uppoffring. »I främmande land vinlar det, så att säga, af skicklige svenska konstnärer. Jag har alltid hoppats, att såsom en planta, uppdragen af Eders Excellens' händer, blifva bevarad för det lefnadsmål, Eders Exc. ämnat mig. Men jag ser mig nödsakad att framhålla den fara, hvarför jag är utsatt, att blifva skördad af en annan¹».

Detta blomsterspråk hade till följd, att Flodings stipendium från och med sistnämnda år höjdes till 1500 livres. I Paris arbetade han under tiden flitigt och med framgång i sin konst, studerade dessutom konsthistoria, åhörde föreläsningarna i den franska målareakademien

¹ Tessinska brevsamlingen i RA. Brevet är dateradt Paris d. 24 mars 1758.

och följde med vaken blick företeelserna i den franska konstverlden, hvarom hans bref till hemlandet bära vitne. Redan efter ett års vistelse utomlands hade han i ett officiellt aktstycke fått erkännandet att gifva godt hopp om sig samt att hafva visat prof på medfödd håg och skicklighet¹, och myndigheternas belåtenhet med stipendiaten ökades, då han år 1761 hemsände sin efter Cochins original stuckna gravyr, framställande konung Adolf Fredrik på sin trön, omgifven af riksens ständer, och af Minerva mottagande fyra barn, Måleriet, Bildhuggeriet, Arkitekturen och Gravyren, en stor komposition, hvarpå under tillegnan till konungen lästes följande för de magtęgande behagliga och om stipendiatens tack samma hjerta vitnande ord: Att frie konstler i Sverige väl upptagas af en Nådig Konung och understödias af Riksens Högloflige Ständer erkänner med allerdiupesta underdånighet och oafåtellig tacksamhet P. Floding, Förste Svenske Pens(ionär) i kopparstickarekonsten. Nu ökade ständerna pensionen till 2000 livres i tre år, för att han ytterligare skulle perfektionera sig, hvarjemte han erhöł 600 livres till inköp af nödiga maskiner och instrument till den laveringsgravyr, som han samma år förmålde sig hafva uppfunnit, och hvarpå han gaf prof i några hemsända arbeten². Derpå utnämndes han år 1763 på Tessins förord till K. Maj:ts gravör och Garde des estampes hos kronprinsen. Föregången af ett stort rykte återkom han året derpå till Sverige efter nio års frånvaro.

¹ Handels- och manufakturdeput:s prot. d. 16 juni 1756.

² *Mercure de France* 1762. — Jfr äfven ett bref till Floding från franska konstakad:s sekreterare C. N. Cochin, Paris d. 6 febr. 1765, aftryckt i Handlingar rörande en ny uppfinning i gravyren af P. Floding, Sthm 1766, sid. 60. De af Floding nu hemsända arbetena voro fyra, nämligen Johannes Döparens födelse, En stor batalj, Daphne som förvandlas i lagerträd, samt Corps de Garde.

Här var jordmånen, som vi sett, väl beredd för en verksamhet af denna art. Med sin vanliga energi förstod Floding också att begagna sig af de gynnsamma konjunkturerna. Hos alla myndigheter stod han väl, icke minst hos Tessin — hvars sol dock nu var i nedgående — som bjöd honom ut till Åkerö, i sammanhang hvarmed Floding passar på tillfälle att bedja om sin gynnares förord för en gammal vän att blifva — regementspastor. Detta hör dock icke hit. Nu hade han gjort till sin närmaste uppgift att få en gravyrskola till stånd under akademiens tillsyn, och härom inlemnade han i juni 1765 ett vidlyftigt projekt till ständerna. Naturligtvis kunde meningarna icke vara delade om nyttan och nödvändigheten af en sådan anstalt. I det afseendet kunde han vara säker på sin sak. Men vid tillsättandet af föreståndareplatsen hade han dock skäl att frukta en rival. Denne var dessinatörlöjtnanten Jakob Gillberg, som, efter att hos Rehn hafva genomgått en kurs i gravyr, år 1755 rest till Paris med understöd af kungl. fortifikationen, hvarest han då var volontär, och 1758 återkommit till Sverige. Då hade han genast uppsatt en privat skola för etsning och koppargravyr, hvori åtskilliga förnäma personer, bland dem de kungliga barnen, lärt sig radera landskap¹. Detta tillika med den omisskänneliga skicklighet, Gillberg egde i gravyrkonsten, hvarpå han vid denna tid lemnat ett godt bevis i sin *Neptune et Amphitrite* efter *Natoire* (år 1765), gjorde, att Floding ingalunda kunde vara säker på att få platsen. Emellertid hade hans ansökan till en början remitterats till öfverintendenten Cronstedt personligen, som d. 31 aug. 1765 tillstyrkte såväl skolans inrättande som Flodings utnämmande till föreståndare, »alldenstund

¹ Enligt *Chr. Eichhorn* i *Nordisk familjebok*.

denne förvärfvat sig tillräcklig teoretisk kunskap i alla till gravyren hörande stycken och gjort berömvärda framsteg i den praktiska utöfningen deraf». Denna inlägga uppkallade återigen Gillberg, som i ett för Floding ganska nedsättande memorial förklarade sig hafva större rättighet att komma i åtanke vid föreståndareplatsens tillsättande, »helst jag med skäl kan påstå mig hafva mera skicklighet både i ritande och gravyren». Floding hade visserligen, säger Gillberg, varit i Paris tio år och derunder erhållit 40 à 50000 d:r k:t af offentliga medel, men han hade likväl under hela denna tid aldrig fått något pris i den franska konstakademien och efter sin hemkomst hvarken i akademien eller annorstädes visat det ringaste spår i ritande, hvarefter hans talang skulle kunna mätas, sedan han är skild från de habile mästare, hvilkas hjälp och biträde han i Paris njutit. Deremot hade han, Gillberg, efter sin hemkomst gjort sig en heder af att visa, hvad han lärt, och det såväl genom att i akademien gifva undervisning i teckning som i gravyrkonsten; hans flit och möda för ungdomens nytta vore bekant o. s. v.

Detta var mera än Floding kunde fördraga. Sedan handels- och manufakturdeputationen gifvit honom del af Gillbergs memorial, tog han till pennan för att punkt för punkt vederlägga sin motståndare. Under påpekande af obehaget att i egen sak behöfva besvara så många ogrundade tillmälen i en skrift, der motparten snart sagdt på hvarje rad löper från saken till personen, och ehuru sådana omdömen, som löjtnant Gillbergs, aldrig kunna innebära annat än ett starkt tycke för sig sjelf eller ock en jalousie de métier, tvänne lika otjenliga passioner för dem, som i verlden något sett sig omkring, förklarar Floding sig på grund af de gjorda beskyllningarna icke

kunna alldeles med tystnad förbigå det märkliga memorialet. Derefter upptager han till besvarande de gjorda anmärkningarna, visar, att Gillberg farit med osanna sifferuppgifter, att han ej hållit sig till sanningen, då han sagt, att Floding ej gjort sina arbeten sjelf, visar orsakerna, hvarför han ej efter sin hemkomst arbetat i akademien samt kritiserar derefter Gillbergs konstnärsskap och särskildt några af hans gravyrer, såsom hans porträtt af kyrkoherden i Riddarholmsförsamlingen dr Petterson, hans *Plaisir champêtre*, och *Neptune et Amphitrite*, och kommer derunder till den slutsatsen, att Gillberg är en dålig tecknare, saknar nödig kunskap i anatomi och perspektiv, samt att han ej förstår *clair-obscur*, har en olycklig uppfinningsgäfvä o. s. v. »Allt detta bör ej undgå riksens ständers upplysta ögon, hvarför min motståndare hade bort betänka sig, innan han understält dem och akademien sådana arbeten, i tanke att vinna deras approbation. Det är omöjligt, att Kungl. Målareakademien, som utgöres af de i konsterna mest upplyste män och de förnämste konstnärer i riket, kan godkänna sådana i teckning och gravyr gjorda arbeten, uti hvilka finnas så handgripliga fel mot konstens allmänna regler. Att ifrågasätta detta vore att vilja betaga akademien hennes rätta värde»¹.

¹ *Floding, Pehr*, Handlingar rörande en ny Uppfinning i gravuren och en hos Riksens Höglofl. Ständer Föreslagen Gravure-schola, med mera. Stockh. 1766. 4:o. — Deruti äro såsom bilagor tryckta såväl Cronstedts och Gillbergs nämnda memorial, som också Flodings svar på det senare jemte hans »omständeligare anmärkingar öfver Lieutenanten Gillbergs Inlaga af d. 17 sept. 1765», samt hans »Ytterligare anmärkingar öfver Lieutenant Gillbergs Arbeten uti Teckning och Gravure». Dessa senare uppsatser äro dock ej intagna i de exemplar af boken, som såldes genom bokhandeln, till följd af de många sårande anmärkningarna mot Gillberg. Se Strickers anteckning i K. Bibliotekets exemplar.

En vecka efter, sedan Floding inlemnadt denna skrift, hade akademien, till hvilken frågan remitterats, sitt utlåtande färdigt. Under beklagande af den obetänksamhet, de båda artisterna visat, att medelst kritiker och hårda utlåtelse öfver hvarandras arbeten söka vinna manufakturdeputationens och allmänhetens förtroende, tillstyrker akademien skolans inrättande under hennes tillsyn samt förordar Floding till föreståndare, hufvudsakligen emedan han uppgjort planen till den, varit dubbelt så lång tid utrikes som Gillberg och derigenom fått i praktiken en stadigare maniment, vidare i utlandet redan inköpt en samling böcker och kopparstick för undervisningen samt dessutom ej har någon offentlig syssla, som hindrar honom från att egna det nya företaget sin tid och sina krafter. Hvad de båda sökandenas konstnärliga kompetens i öfrigt angick, inlät sig akademien ej på någon jemförelse dem emellan. Skrifvelsen är undertecknad af Cronstedt, Adelcrantz, Rehn, J. Pasch, Lundberg och Larchevêque.

Ständernas och K. Maj:ts beslut blef i öfverensstämmelse med akademiens förslag¹. Gravyskolan inrättades, Floding blef föreståndare med en årlig lön af 1000 d:r s:t, hvarjemte han till nästa riksdag erhöi ett räntefritt lån af 2000 d:r s:t för materialiers uppköpande. Dessutom skulle två franska tryckpressar anskaffas på manufakturkontorets bekostnad, som tillika hade att bestrida fyra lärjungars underhåll och undervisning, med 200 d:r s:t för hvar och en, för hvilken summa Floding hade att gifva dem fullständig inackordering och undervisning. Dessa medel skulle utbetalas qvartalsvis, dock först sedan akademien, under hvars öfverinseende det nya läroverket ställes, aflemnadt intyg, att läraren och lärjungarne fullgjort sina skyldigheter.

¹ Riksd:s skr. till K. Maj:t d. 14 okt. 1766. RA.

Således hade Floding vunnit sitt mål. Han började nu vidtaga anordningar för att sätta företaget i gång, antog pensionärer hemma hos sig och arbetade åtminstone till en början med flit och framgång, hvilket bekräftades af akademiens regelbundna intyg. Någon direkt vinst för industrien af denna verksamhet kunde man ej under de första åren ifrågasätta. Om missräkningen i detta hänseende blef man dock förr, än man väntat, öfvertygad. Vi skola snart se, af hvilka anledningar.

Emellertid sökte akademien att närmare fästa Floding vid sig. Rikt utrustad af naturen, hade han under sin fleråriga vistelse utomlands genom trägna studier på mera än ett område skaffat sig en ganska mångsidig bildning, var för sin tid ovanligt beläst i konstens historia, hade ett godt omdöme i konstfrågor, der icke personlig hänsyn förvillade hans kritik, och var dessutom en god stilist samt såsom sådan särskildt högt skattad af Tessin, till hvilken han under sin vistelse i Frankrike plögade sända långa bref med kritiker öfver salongen i Paris eller redogörelse för andra märkligare tilldragelser i dåtidens konstverld. Då dertill kom, att han var en i sitt fack framstående konstnär, måste han betraktas såsom en särdeles god acquisition för akademien, som den 17 febr. 1768 kallade honom till ledamot, samtidigt med att hon nämnde honom till professor i målareanatomen samt till sin sekreterare, i hvilken egenskap Floding redan vid denna sammankomst förde protokollet.

Akademien kunde tillsätta dessa platser till följd af de nya anslag, som hufvudsakligen genom Cronstedts och Adelerantz's bedrifvande beviljats henne af 1766 års ständer. Intill denna tid hade de belopp, som årligen voro henne anvisade af statsmedel, utgjort 2100 d:r s:t. Den 14 okt. s. å. (således dagen före riksdagens afslu-

tande) affät sekreta utskottet till K. Maj:t en skrifvelse, deri utskottet säger sig anse denna summa alldeles för knapp och tillstyrker en förhöjning i akademiens stat af 2000 d:r s:t årligen, »så att ej allenast tillgång på medel måtte finnas till deras betalning, efter hvilkas kroppar akademisterna lära sig figurteckning, till professorernas aflöning samt gipsmodellens och ritningars inköpande jemte ljus och vedbrand, utan ock akademisterna njuta undervisning i anatomen och perspektiven, samt hugnas med de pris och belöningar, hvarmed de till täflan böra uppmuntras»¹.

I denna skrifvelse låg uppslaget till en ny verksamhetsperiod för akademien, ja, man kan till och med säga, att hon först i och med den kunde blifva en organiserad institution. Hittills hade hon — för att begagna öfverintendenten Silverstolpes ord — blott varit ett svagt samfund, som i det stora hela icke haft några bestämda former för sin verksamhet, då arbetet derinom, såväl hvad lärarne som lärjungarne angick, till stor del stått på frivillighetens grund. Först genom den offervillighet, som 1765—66 års riksdag visade för konsten, kunde dessa förhållanden ändras. Nu var det också så mycket nödvändigare, att akademien fick en sjelfständigare ställning, som de yttre förhållanden, hvarunder hon arbetat, vid denna tid undergingo en väsentlig förändring. Det hade varit behofvet af konstnärskrafter för slottsbyggnaden, som närmast hade framkallat hennes stiftande. Men det stora slottsbyggnadsverket började vid denna tid att bedrifvas i allt mindre skala, ehuru ännu långt ifrån sin fullbordan², och det stöd, akademien ur prak-

¹ Orig. i RA.

² Sekr. utsk. skrifer till K. M:t d. 29 jan. 1770: Vid sistlidna riksdag blef ej mer till slottsbyggnadens förnödenheter anslaget

*Enkelt
1765
afg. 1770*

tisk synpunkt egt af detsamma, derigenom att såväl hennes lärare som lärjungar fått öfva sin konst derpå, skulle för framtiden endast i mindre grad blifva att räkna på. I sammanhang dermed upphörde den myndighet att verka, i hvilken hon hittills egt en trogen bundsförvandt, nämligen slottsbyggnadsdeputationen, hvilket mera var en följd af tillfälliga politiska förhållanden än deraf, att deputationen saknade ett verksamhetsfält. Det omslag i statshushållningen, som inträdde med 1765 års riksdag och Mössornas öfvertagande af magten, skulle inverka menligt äfven på fortgången af arbetena för slottets inredning. Att minska utgifterna och att åt statsverket återvinna dess gamla inkomster, hvilka genom Hattarnes mindre noggranna hushållning åtskilligt förminskats, blef de nu magtegende ständernas hufvudsakliga uppgift. Med beslutet att indraga samtliga deputationer och direktioner, som mellan riksdagarna tillsatts för vissa ärendens skötande, följde snart från sekr. utskottet en skrifvelse äfven till slottsbyggnadsdeputationen (af d. 29 aug. 1766) med anmälan, att deputationen nu komme att upphöra, och att utskottet ansett bäst vara att uppdraga åt två riksråd att såsom direktion för slottsbyggnaden utan ersättning hafva inseende öfver slottsbyggnaden och slottsmedlen. Då nu akademiens ekonomiska ställning blifvit betryggad såväl genom det ofvan nämnda anslaget som genom

än 50000 d:r s:t om året, utom den vanliga aflöningsstaten, men deraf har ändock den minsta delen fått användas till sjelfva byggnadens bedrivande, utan har det mesta utgått till åtskilliga på denna fonden anvisade utbetalningar, såsom reparationsmedel för lustsloten Drottningholm, Ulriksdal, och Svartsjö, skadeständersättning för kanslilygelbyggnaden, felande medel till inredande af DD KK HHI Kronprinsens och kronprinsessans rum samt 48441 d:r s:t:s betalning på de skulder, hvori slottsbyggnaden råkat åren 1765 och 1766, då inga medel dertill vore att tillgå, så att egentliga behållningen om året ungefärligen varit 11000 d:r s:t. — RA.

de besparingar, hon gjort — år 1768 hade hon nämligen en tillgång af något öfver 12000 d:r s:t — kunde hon göra sig mera oberoende af dessa yttre förhållanden, och detta så mycket mera, som hennes angelägenheter nu tagits om händer af en man, som med rik konstnärlig begåfning och hög samhällsställning förenade ett varmt intresse för hennes utveckling och genom dessa egenskaper också skulle blifva af större betydelse för hennes framtid, än någon före och efter honom af alla dem, som intagit präsesstolen. Den mannen var Carl Fredrik Adelcrantz. Vi känna redan till en del hans föregående och hafva här blott att tillägga, att han år 1757 nämnts till öfverintendent, med hvilken plats han sedan år 1764 förenat direktörsplatsen för hofkapellet, hvarefter han år 1766 upphöjts i friherrligt stånd. Således hade under det senaste årtiondet funnits icke mindre än två öfverintendenter, ty, såsom vi sett, hade grefve Cronstedt utsetts dertill efter Hårlemans död, år 1753, och han fortfor att verka på denna post, och dermed såsom präses i akademien, ända till år 1767, då han utnämndes till president i kammarrevisionen. Från den dagen blef Adelcrantz den egentlige ledaren af akademien, och det under närmare tretio år. Att bringa ordning och reda i den formlösa institutionen blef hans första uppgift, och början dermed gjordes vid det ofvan nämnda sammanträdet, då Per Floding var sekreterare och förde protokollet eller, som det då hette, dagboken.

Det var den 17 febr. 1768, som Adelcrantz kallade akademien att kl. 11 f. m. samlas i öfverintendentskontoret på kungl. slottet till denna hennes första sammankomst. Vi skola skildra densamma med ledning af Flodings protokoll, som har ungefär följande lydelse:

Närvarande voro då, utom præses, hofintendenterna Gustaf Lundberg och Johan Pasch samt Larchevêque. På befallning hade dessutom infunnit sig de från utrikes resor hemkomne svenska konstnärerna, perspektivmålaren Johan Sävenbom, hofgravören Per Floding, porträttmålaren Lorentz Pasch och medaljören Gustaf Ljungberger. Dessinatören, löjtnanten vid kungliga fortifikationen, Jakob Gillberg, anmäldes vara på landet.

Efter ett kort hållet tal¹, hvarutinnan Herr Baron och Præses betygade akademiens fägnad öfver att få till ledamöter antaga de nyssnämnde fem konstnärerna, som under akademiens undervisning och skydd uppväxt samt sedan i främmande och de förnämligaste akademier sig perfektionerat, hvar och en i sin konst, antogos nämnde Herrar till ledamöter och gafs dem säte. Sedan utnämndes franske statybildhuggaren Hr Pierre Larchevêque att vara akademiens direktör och hafva inseende öfver undervisningen i akademiens lärosal.

Derefter utnämndes hrr Pasch, Ljungberger och Gillberg att vara professorer för teckningen och att ställa modellen i akademiens lärosal och att derutinnan undervisa och corrigera eleverna. Likaledes utnämndes hofgravören Floding att hålla föreläsningarna i akademien en gång hvarje vecka uti målareanatomien med de der till hörande delarna, samt att såsom akademiens sekreterare föra dess protokoll eller dagbok.

¹ Detta tal finnes icke kvar bland akademiens handlingar. — Öfverint. Silverstolpe berättar derom i sitt tal på ak:s hundraårsfest 1835 följande: Ännu för få år tillbaka lefde några, hvilka omedelbart emottagit berättelsen om intrycket af frih. Adelerantz tal vid detta tillfälle. Det hade varit enkelt och klart i åsigt, kraftfullt och betryggande för konsten, så att alla hemgingo med den känsla, man röner, när något stort och viktigt blifvit uträttadt. *Silverstolpe, Fr. S. a. s. sid. 91.*

Sedan berättade Herr Baron och Præses, att akademien nu med hushållning icke allenast kan tänka på att löna de nödige professorer, som skulle undervisa i de angelägnaste delar af konsternas grunder, att byggnad och utrymme till undervisnings- såväl som sessionsalar skulle efter hand på rännarebanan, der statyer arbetas, komma att byggas, att pensioner kunna tilldelas så bildhuggare som målare, att med fördel utrikes studera, och att statuter och reglementen, hvarefter akademien kunde styras, skulle framdeles henne meddelas, samt præmier och medaljer årligen till lärjungarne utdelas.

Akademien beslöt samma resa, att detta skulle ske hvart år d. 14 maj, H. K. Maj:ts födelsedag. —

Dermed var denna sammankomst slut, som i akademiens handlingar uttryckligen nämnes såsom hennes första. Från den dagen blir hennes verksamhet mera ordnad och planmässig, och, hvad som icke är minst viktigt för oss, från den dagen börja protokoll att föras öfver besluten, hvarigenom det blir förenadt med mindre svårighet att följa hennes utveckling, som nu också kommer att framstå i ett klarare ljus.

Men vi återgå till protokollet. Adelerantz's befallning, att akademien skulle samlas, efterkoms, som vi sett, endast af tre af hennes dåvarande ledamöter. Huru stort deras antal inalles var, är icke känt¹. Såsom nu frånvarande må antecknas hofintendenten Jean E. Rehn,

¹ Den äldsta *matrikel*, som veterligen finnes kvar öfver akad:s ledamöter, är upprättad år 1814, sannolikt af hennes d. v. tillförordnade sekreterare J. V. Gerss. Den är en foliant i rött skinnband med guldpresning och har titeln: Matrikel öfver Kongl. Akademiens för de fria konsterna ledamöter ifrån och med d. 17 Februari 1768, då Akademien började hålla sammankomster samt valde sina förste Embetsmän. — Den första ledamot, denna matrikel upptager, är Adelerantz.

Handwritten note: Daniel Fehrman och Johan Sävenbom.

Daniel Fehrman och Johan Sävenbom. De tre nyutnämnde teckningsprofessorerna fördelade sinsemellan arbetet så, att de togo hvar sin månad. Lorentz Pasch gjorde början dermed och stälde modellen för första gången i febr. och mars, i april tjenstgjorde Ljungberger och i maj Gillberg. Flodings föreläsningar togo sin början först med följande år, nämligen de anatomiska d. 7 april och föreläsningarna i geometri och perspektiv d. 5 aug. samt fortgingo en gång i veckan. Vid öfningarna och föreläsningarna uppropades lärjungarne och intog sina platser, alltefter som deras framsteg gjorde dem berättigade till en högre eller lägre sådan. Akademien hade, såsom synes, endast en lärosal, för hvars upplysning Adelerantz nu lät köpa tolf nya lampor, men han ger förhoppning om, att nya såväl undervisnings- som sessionssalar skola upplåtas på rännarebanan, hvilket dock ej kom att ske. Hvad angick akademiens beslut, att högtidsdagen skulle firas med præmiers utdelande d. 14 maj på konungens födelsedag, egde detta år 1768 rum först d. 16 juni. De medaljer, som då utdelades, voro fyra. Af dessa var den första eller stora guldmedaljen slagen för ändamålet eller, som det heter, i akademiens prägel. Den hade tio dukaters vikt och tilldelades nu den suttonårige fänriken vid lifgardet, frih. Albrecht von Lantingshausen. Såsom andra medalj användes ett exemplar i silfver af konung Adolf Fredriks kröningsmedalj, som tillföll unge bildhuggaren Sven Petter Ljung, och såsom den tredje kronprinsen Gustafs förmålningsmedalj, som gafs åt den fjortonårige Johan Masreliez. Den fjerde medaljen var liksom den första slagen i akademiens prägel, ehuru af silfver. Den erhöll Erik Gustaf Béron. Samtliga fyra pristagarne fingo dessa utmärkelser för sina teckningar efter den lefvande modellen.

Några veckor efter högtidsdagens firande gjorde akademien besigtning i Flodings gravyrskola och fann der- vid, att hans metod var välgrundad, hvilket hon också framhöll i sitt utlåtande till kommerskollegium, samt att de fyra lärjungar, som undervisades på statens bekostnad, gjort framsteg, som svarade mot deras disposition. Dessa fyra voro Johan Lorentz Cathon, Johan Sahlgren, Johan Snack och en ung Rodin, hvilken sistnämnde er- hållit sin första undervisning i teckning i ritskolan på barnhuset. Dessa hade utom undervisningen fullständig inackordering hos Floding, som äfven skulle hafva tillsyn öfver, att de beflitade sig om gudsfruktan och goda seder, hvarjemte de å sin sida måst förbinda sig att ej utan sin läroherres särskilda tillstånd upptäcka något af de sekreta och okända påfund i konsten, som de fingo lära. Efter lärotidens förlopp voro de skyldige att arbeta ytter- ligare fyra år hos honom emot skäligt arvode, på det att de, säger Floding, med styrka måtte kunna bygga på den grund och de principer, de under lärotiden inhem- tat, och derefter såsom skicklige och frie konstnärer med mognad och stadga fritt och obehindradt för egen räkning tjena K. Maj:t och publikum, som allernådigst uppå dem till den ändan täckts göra så prisvärd om- kostnad.

Visserligen var Flodings hem vid denna tid ur det moraliska exemplets synpunkt¹ ej något mönsterhem för unge män, och dessutom handterade han sina lärjungar mindre varsamt. Särskildt var Rodin utsatt för hans misshag och häftiga lynne, hvilket gaf anledning till en

¹ Floding var ogift »men hade hos sig en nitton års mamsell, dägelig och fager under ansigtet, och de fattige lärjungarne stodo sig icke mera än jemnt för den skökan, som var ett elakt stycke». *Gahn Perssons anteckningar.*

process af mycket obehaglig natur i hallrätten, hvarefter Rodin lemnade skolan. Akademien blundade dock nu för dessa misshälligheter. Sjelf förklarade sig Floding dock missnöjd och det ur ekonomisk synpunkt, emedan han icke kunde uppehålla skolan med de enligt hans tanke alltför obetydliga anslag, han erhållit. För den skull anmälde han vid 1769 års riksdag, att de 200 d:r s:t, han erhöll för hvarje lärjunge, voro otillräckliga, hvarför denna summa borde fördubblas, att det lån, han fått, måtte afskrifvas för betäckandet af de gjorda förlusterna, vidare att ett belopp af 500 d:r s:t årligen måtte anslås i hyresersättning. För öfrigt vore det nödvändigt att tillsätta en underlärare, hvilken borde ha åtminstone 600 d:r s:t i lön, hvarjemte han behöfde ytterligare en fransk tryckpress samt ett förlagslån, stort 6000 d:r s:t., att på för honom fördelaktiga vilkor afbetalas.

Detta var ju icke småsaker. Ännu hade Floding dock akademien på sin sida, och hon intygade återigen, att han lemnade sina lärjungar en så idog och trogen undervisning, att deras framsteg i teckning enligt hvars och ens till ett stort antal examinerade ritningar vida öfverträffat det, som i anseende till tidens korthet kunnat förmodas. Derjemte påpekade hon ännu en gång, huru oundgänglig och nyttig gravyren var för de flesta hushållsgrenar i allmänhet samt för manufakturerna och handaslöjder i synnerhet. Följden blef, att ständerna tillstyrkte bifall till både hushyran, tryckpressen och fördubblandet af den summa, som utgått för de fyra elevernas underhåll, samt dessutom till lånets afskrifvande. Deremot afstyrkte de hans anhållan om tillsättandet af en underlärare samt om ytterligare lån. Detta blef också K. Maj:ts beslut. Floding hade dermed för sin oansenliga skola fått ungefär tre fjerdedelar så stort

statsanslag, som det, hvilket utgick för hela konstakademien.¹

Härtill inskränkte sig dock icke 1769—70 års ständers välvilja mot konsten, hvilket väl stod i sammanhang med den återgång till det forna understöds-systemet, som då egde rum med afseende på näringarna och industrien. I sin riksdagsrelation hade Adelerantz uttalat åtskilliga önsknigar dels i fråga om slottets inre utstyrsel, dels också i hvad angick akademien. Så hade han föreslagit, att den både in- och utomlands berömda statybildhuggaren Larchevêque samt den för åtskilliga ännu felande ornamentsarbeten i slottet omistlige ornamentsbildhuggaren Masreliez, af hvilka den förre gjort tjänst i femton år och den senare i tjugutvå, måtte förklaras berättigade att för sin återstående lifstid uppbära sina löner oafkortade, hvilket bifölls. Likaså tillstyrkte sekreta utskottet, att Sävenbom, Lorentz Pasch, Bolander, bildhuggaren Phidias och hautelisseväfvarne Hilleström och Ekebom fortfarande skulle njuta lön af statsmedel, särskildt för den möda, de nedlagt på ungdomens undervis-

¹ *Akademiens inkomst- och utgiftstat år 1769.*

<i>Inkomster:</i>		<i>Utgifter:</i>	
	Dr st. öre.		Dr st. öre.
Af statsmedel	4100: —	Professorslöner	800: —
		Modeller och vaktmästare	275: —
		Resestipendier	666: 21 $\frac{1}{3}$
		Olja och vekar	320: 10 $\frac{2}{3}$
		Ved	46: 9
		Ljus	17: 16
		Premiemedaljer	130: 6 $\frac{2}{3}$
		Snickarearbete	129: 24
		Livrée åt vaktmästaren	105: —
			S:a 2490: 23 $\frac{2}{3}$
		Saldo af behållning ...	1609: 8 $\frac{1}{3}$
	S:a 4100: —		S:a 4100: —

ning, samt att äfven andra infödde konstnärer, när de af öfverintendenten föreslogos, måtte på anmälan af slottsbyggnadsdirektionen med nödig utkomst varda för sedde.

Äfven till de utomlands varande svenske konstnärerna sträckte utskottet nu sin omsorg. Jonas Hoffman, som hemväntades från sin mångåriga vistelse i utlandet, skulle befordras till arbete och lön vid slottet, och hans reseedipendium öfverflyttas på akademiens ämnesven Masreliez d. y., »som visar en så ogemen disposition till historiemålning». Statybildhuggaren Sergel, som år 1766 rest till Italien med understöd såväl af akademien som af slottsbyggnadsmedlen, skulle fortfarande bibehållas vid sina studier i Rom med lika stor pension som Hoffman. Äfven Cogell erhöll ytterligare 1,200 livres om året. Vid dessa understöd uttalade sekreta utskottet endast den önskan, att de nämnde målarna årligen måtte hemsända någon målning, gjord efter berömde mästars arbeten, och att Sergel skulle afkopiera några antika statyer, tjenliga att ställas i salarna och gallerierna i slottet, hvarigenom den dubbla nyttan kunde åstadkommas, att konstnärerna hjälptes, och att slottet vunne verklig ersättning för de penningar, dessa artister erhöilo af det allmänna.

Slutligen får Adelerantz ett särskildt erkännande för de åtgärder, han år 1768 vidtagit inom akademien. Utskottet säger sig ha med mycken fägnad inhemtat målare- och bildhuggareakademiens under hans styrelse och in-seende vunna goda tillväxt och förkofran, i det icke allenast flere professorer blifvit antagna för undervisningens besörjande uti alla särskilda grenar af de ädlare konsterna, utan också lärjungarnes antal årligen tilltagit, hvilka sedermera genom premier och andra förmåner

blifvit uppmuntrade och verkligen gjort berömvärda framsteg. Rikets mångfaldiga nuvarande penningbehof tilläto väl icke sekreta utskottet att för denna gången tillstyrka något rikligare understöd för akademien, men desto nödvändigare vore, att hon bibehölles i åtnjutande af de förmåner, henne nu förunta äro. Likaså finner utskottet det vara billigt och inrättningen värdigt, att den, som i akademien hunnit så vida, att han till ledamot blifvit antagen samt således förut aflagt de prof, som en mästare i dess konst tillkommer, icke må vid utföandet af densamma tvingas af de band, som skråordningen åfölja, »helst som sjelfva namnet af fria konster utesluter ett sådant tvång, och detsamma ej kan förenas med åsigten af deras uppodlande och smakens utbredning, som nödvändigt skulle förfalla, derest verkliga konstnärer, som äro akademiens ledamöter, af skråembetena kunde förmenas att publike verk och enskilda personer betjena».

Som K. Maj:t förklarade sig i alla dessa punkter vara af samma tanke som sekreta utskottet, var akademiens ställning till regering och riksdag ju den lyckligaste. I sammanhang med tillsättandet af direktör och professorer hade den åsigten uttalats inom akademien, att det vore önskligt, att dessa hennes tjänstemän måtte huggas med kungliga fullmagter, hvarför akademien i början af år 1769 hade ingått till K. Maj:t med anhållan härom. Äfven detta bifölls nu på sekreta utskottets tillstyrkan, »på det att de, som efter mycken använd kostnad och förrättade utrikes resor förvärfvat sig i de fria konsterna en så utmärkt skicklighet, att undervisningsverket kunnat dem uppdragas, må njuta ibland sina medborgare ett efter konsternas värde och deras förrättningarars egenskap lämpadt anseende». Akademien fick derpå befallning att in-

komma med uppgift på de personer, som med dylika fullmagter skulle huggas¹.

Emellertid fans det folk, som afundades akademien all denna lycka, och som särskildt uttryckte sitt missnöje öfver det enligt deras åsigt onödiga titelväsendet. Deråt gåfvo de luft i en artikel i *Dagligt Allehanda*², undertecknad af Frågare och stäld till Herr Förnuftig. Insändaren säger sig för några dagar sedan hafva åhört ett samtal mellan en student och en målaregesäll om ordet professor. Studenten påstod, att detta namn egentligen tillhörde dem, som sjelfva ega vitterhet och lärdom och deruti undervisa den studerande ungdomen men icke dem, som genom de utvärtes fem sinnenas bruk excellerade i konster och slöjder. Ja, han vågade tillägga, att en lånad professorstitel vore opassande, om man icke hedrades dermed för akademiska studier och vitterhet. På målaregesällens invändning, att man äfven vid en målareakademi kunde hafva professorer, och att lärjungarne derstädes på samma grund borde kallas studenter, svarade studenten, att akademien torde med bättre skäl och utan att förlora det allra minsta af sitt värde kunna kallas kungliga ritskolan, och professorerna doktorer eller magistrar, hvilken titel bättre stämmer öfver ens med göromålen i akademien; och hvad studentnamnet beträffade, kunde det utan skada utbytas mot lärling eller kopist, ty att kopiera vore just detta slags studenters hufvudsakliga göromål på deras akademi, der professorerna och studenterna tiga stilla och fästa ögonen med all uppmärksamhet på en naken karl, som ibland vänder framdelen, ibland andra prospekter åt dem, n. b. att afko-

¹ K. br. d. 1 mars 1770. AA.

² *Dagl. Allehanda* n:r 192 år 1770.

piera. Af samma skäl kunde skomakare och snickare göra anspråk på att kallas professorer. — Denna kritik kom till akademiens kännedom. Som den åsyftade att ridikylisera dess professorer — säger protokollet — så beslöto de att till vederläggning låta in extenso införa K. Maj:ts nådiga skrifvelse, hvarigenom de komme att hugnas med kungl. fullmagter. Detta skulle otvifvelaktigt täppa lastarenom munnen till.

Hade akademien således kommit till insigt om, att ingen glädje är oblandad, skulle hon snart blifva föremål för angrepp af vida svårade art, än denna lilla skärmytsling i den offentliga pressen var. Man lefde i de politiska vindkastens tid, och det kunde därför mycket lätt hända, att man höll på att förlisa, der man kort förut seglat under mycket gysamma vindar. Riksdagen 1769—70 hade sökt på mer än ett sätt upphjelpa de tryckta förhållanden, hvarunder de inhemska näringarna och industrien arbetade, och det var väl till stor del detta intresse, akademien haft att tacka för den omsorg och välvilja, hvarmed hennes sträfvanden omfattades, och hvaraf också Adelerantz vetat att begagna sig. Något mer än ett år efter denna riksdags afslutande afled emellertid Adolf Fredrik, hvarpå rådet i enlighet med regeringsformens föreskrift hade att omedelbart utfärda kallelse till ny riksdag, som nu också sammanträdde den 13 juni 1771. Nu hotade förhållandena att blifva helt andra. Det ekonomiska obestånd, hvaruti det redan förut hårdt medtagna statsverket råkat, särskildt genom Hattarnes hushållning under sista riksdagen efter författningsfrågans fall, gjorde att partistriderna åter upplågade. Hattarnes anseende var undergräfdt, Mössorna voro snart herrar i de ofrälse stånden och fingo dermed öfverhand i sekreta utskottet. Ständernas envælde inom det politiska

lifvets alla områden blef nu olidligare än någonsin förut under den s. k. frihetstiden, och det herskande partiets förakt för gällande lagar och författningar gjorde, att det icke skydde några medel för utförandet af sina egenlyttiga afsigter, särskildt när det gälde att taga i upptuktelse misshaglige tjenstemän. Att Adelcrantz lätt kunde bli en sådan, blott någon vedersakare anmälde sig, var icke svårt att förutse, isynnerhet som han varit särskildt gynnad af det parti, som nu tillhörde de förtrycktes led. Vid mindre sekreta deputationens sammanträde den 2 mars 1772 anförde garfvar-åldermannen Westin, att han nyligen haft tillfälle att inhemta, det en målare- och bildhuggareakademi för någon tid sedan blifvit inrättad här i Stockholm samt med någon fond af publika medel försedd, och som det i synnerhet ålåge denna deputation, af hvilken herr garfvar-åldermannen hade äran vara ledamot, att hafva tillsyn öfver litteraturens tillstånd samt alla fria konstens tillväxt och förkofran i riket, så hade han, som derjemte blifvit underrättad, att ingen berättelse inkommit till deputationen från berörda akademi, af sådan anledning funnit sig föranlåten att hemställa, om det ej vore skäl, att deputationen skaffade sig tillförlitlig kunskap härom. Emellertid hade Adelcrantz redan förut anmodats att insända sin riksdagsrelation, hvilket också skedde den 4 maj. När denna granskades i sekreta utskottets statsdeputation, gjorde en dess medlem åtskilliga anmärkningar dels öfver hushållningen med slottsbyggnadsmedlen, dels öfver konstnärernas arbeten. Deputationens sekreterare fick då i uppdrag att närmare formulera de gjorda anmärkningarna och hafva dem uppsatta i frågoform till måndagen derpå, då Adelcrantz erhöll kallelse att komma tillstädes för att afgifva svaromål.

Anmärkningarna voro hvarken få eller små. När

den utsatta dagen kom, hade sekreteraren sammanfattat dem i nitton punkter. Den del deraf, som uteslutande rör slottsbyggnaden, kunna vi här förbigå för att i stället hålla oss till dem, som riktades mot akademiens direktör och stipendiater, för hvilkas verksamhet öfverintendenten, såsom akademiens præses, i främsta rummet var ansvarig. Punkterna 4—9 rörde Larchevêque, 11—15 resestipendiaterna, och punkt 18 särskildt Sergel. Vi skola till att börja med genomgå frågorna rörande Larchevêque. Den första af dem lydde: Har icke bildhuggaren Larchevêque isynnerhet blifvit införskrifven att fullborda den redan till en stor del påbegynta altartaflan i slottskapellet, och hvarför har han då icke fullbordat den? Och vidare: Har han egt tillstånd att ändra och nedrifva den redan färdiga delen af samma altartafla, som var gjord af bildhuggaren Bouchardon efter den godkända ritningen, och är han berättigad att njuta särskild betalning för de arbeten, han gör? Är det på den grunden, han helt och hållet sysselsätter sig med det för Riddarhuset och Stockholms stad på entreprenad åtagna arbetet med Gustaf Vasas och Gustaf Adolfs statyer utan att för sin lön göra arbete för kongl. slottet, eller har han till statyarbetet endast att använda fritimmarna? Hvad gör han i sådant fall på de ordinarie arbetstimmarna, och hvarför har hans lön allt från hans hitkomst tills nu utgått på slottsstaten? Kanske till och med att han nytjar slottets dagsverkare till arbeten, för hvilka han erhåller särskild betalning?

Derefter kom man till stipendiaterna och frågade då, på hvad grund sådana, som fått resestipendier, kunnat dervid bibehållas hela sexton åren, och om ej ett slikt stipendienjutande bort och bör inskränkas till en kortare tid, eller allenast tre år, såsom i andra stater

skall vara vanligt. Och om sådana reseedipendier ej kunnat utgå med mindre belopp än 2000 livres, helst franska staten ej skall gifva sina stipendiater mer än 900 livres om året. För öfrigt var det deputationen obekant, hvilka arbeten de stipendiater efter sin återkomst utfört, som längst njutit slika stipendier, nämligen målarna Hesselius och Hoffman, och om isynnerhet den senare derigenom gjort skäl för den dryga lön, som han uppbär. Dessutom önskade deputationen veta, om målaren Cogell, som så länge varit utrikes på allmän bekostnad, ämnar der kvarblifva, eller om han är att vänta hem igen, och till sist om bildhuggaren Sergel behöfver längre vistas utomlands, eller om han icke bör hemkallas för att fullborda Larchevêques ofullbordade arbeten, isynnerhet på altaret i slottskapellet¹.

När målet på den utsatta dagen föredrogs i deputationen, anmäldes Adelcrantz »för någon opasslighet hindrad att uppkomma». Sekreteraren erhöi då i uppdrag att öfverlemna frågorna till honom med förständigande att till deputationens nästkommande sammanträde, som utsattes till två dagar derefter, inkomma med sitt svaromål. Så skedde ock. Adelcrantz svar är kort men värdigt. Han upptager de gjorda anmärkningarna till granskning punkt för punkt och visar, att han icke kan medgifva, att något slöseri egt rum med statsmedlen, samt att konstnärerna och stipendiaterna icke tagit eller fått för mycket, äfven om de summor, som användts på dem, äro stora. Först vänder han sig till anklagelserna mot Larchevêque, »hvilken förmenas vara införskrifven isynnerhet till de figurers förfärdigande, som pryda altaret i slottskyrkan, och skall han icke allenast på flere år hafva åsido-

¹ Riksens Ständers sekr. utskotts mindre sekr. deputations prot. d. 2 mars 1772 och Statsdeputationens prot. d. 1 juli s. å.

satt detta arbete utan ock föga eller intet gjort vid den nya slottsbyggnaden, fastän han der uppburit en ansenlig årlig lön». Som denna beskyllning icke allenast förolämpar denne förtjente och arbetssamme konstnär utan ock lemnar en vidrig tanke om hans förmän, så anser sig Adelerantz närmare böra redogöra för hans verksamhet härstädes, påpekar derunder, att efter Bouchardons död underhandlingar bedrefvos öfver ett års tid för att förmå någon främmande skulptör att taga svensk tjänst, men att ingen framstående konstnär ville komma hit under 12 till 18,000 livres om året. Då å ena sidan en så dryg lön här i landet var något ovanligt, men det å andra sidan var föga hedrande att låta de påbörjade bildhuggarearbetena på slottet stå ofullbordade, vidtogs den utvägen att jemte slottsarbetet tillbjuda den konstnär, som hit ville inkomma, förfärdigandet af en nyss förut beslutad ärestod öfver konung Gustaf II Adolf, och under en sådan muntlig öfverenskommelse hade Larchevêque underskrifvit sitt kontrakt, som i vidimerad afskrift tillhandahölls deputationen¹. Denna dubbla förbindelse kunde så mycket mindre vara riksens ständer obekant, som Larchevêque vid 1756 års riksdag aflemnade modellen till

¹ *Larchevêques kontrakt:*

Je soussigné, ministre plénipotentiaire de S. M. Suédoise près (etc. etc.) déclare qu'en conséquence des ordres reçus de ma Cour j'ai engagé Le sieur l'Archeveque à passer en Suède aux conditions stipulées ci-après:

- 1) Le Sieur l'Archeveque entrera au Service du Roi en qualité de son sculpteur ordinaire.
- 2) Il restera dans le dit Service pendant l'espace de trois ans.
- 3) Il jouira pendant ce temps d'une pension de 6000 livres par an, payable par quartier.
- 4) Il aura en outre 600 livres par an pour son logement.
- 5) Il lui sera payé pour son voyage à Stockholm la somme de 1000 livres et autant pour son retour en cas qu'à l'expiration des

Gustaf Adolfs staty, hvilken i sekr. utskottet vardt pröfvad och gillad samt vid derpå följande 1762 års riksdag något ändrad. Hvad fördelningen af dessa arbeten angick, öfverenskoms det, att han om sommaren skulle arbeta på figurerna i slottskyrkan, men om vintern på modeller och ritningar till statyn. Sedermera, när statyarbetet skulle företagas i stort, kunde den därför uppbyggda verkstaden ej hållas tillräckligt varm om vintern, hvarför han då sysselsatt sig med de felande statyerna i rikssalen, af hvilka han tills dato utfört sju, samt efter statyns färdigblifvande med altaret i kyrkan, vid hvilket ingen betydlig förändring skett. Således har Larchevêque med idoghet och till sina förmäns nöje fullgjort sina arbeten. Hvad hans inkomster angår, har han utom lönen haft i ett för allt för Gustaf Adolfs-stoden 100,000 livres. Dessa båda belopp kunna visserligen i vårt medellösa land vara betydliga nog, säger Adelerantz, men han redogör på samma gång för omkostnaderna vid andra samtida statyers uppresande, och detta med noggranna intyg från Edme Bouchardon (Ludvig XV:s ryttarestaty i Paris), Pigalle (Ludvig XV:s staty i Rheims), Lemoine (Ludvig XV:s staty i Bordeaux), Saly (Fredrik V:s i Köpenhamn) och Falconet (Peter den stores i Petersburg). Af dessa jämförelser framgick, att Larchevêque snarare haft för litet än för mycket. Adelerantz tillägger derpå följande

trois ans susmentionés on ne puisse pas convenir avec lui d'un plus long séjour en Suède.

6) Il sera exempt de tous droits et impôts pendant qu'il sera au service du Roi.

7) Il lui sera permis de travailler pour le compte des particuliers à ses heures de loisir. A ces conditions je soussigné l'Archeveque m'engage à passer au Service de S. M. le Roi de Suède. En foi de quoi j'ai signé le présent contract fait à Paris le 31 Mars 1755.

Ubr. Scheffer.

L'Archeveque.

ord: Jag vidgår ännu en gång, att den lön bildhuggaren Larchevêque uppbär vid slottsbyggnaden, är betydlig nog i ett så fattigt land som vårt, och att vi böra inskränka våra behof efter tillgångarna, hvarför jag ock hvarken hittills eller hädanefter ämnar rekommendera någon främmande konstnär till tjänst och lön här i Sverige. Men deremot tror jag det vara öfverensstämmande med rättvisa och höglofl. Deputationens egen värdighet, att, sedan en främling blifvit i riket inkallad och derstädes förnött sin bästa lefnadstid, densamma vid annalkande ålderdom icke må förafskedas på ett sätt, som skulle utomlands gifva anledning till obilliga omdömen om svenska folkets ädelmodiga tänkesätt.

Erbjöd det således icke några svårigheter för Adelerantz att bemöta de mot Larchvêque gjorda anmärkningarna, kunde deremot klagomålen öfver de oupphörligen förlängda resestipendierna synas vara berättigade, äfven om ingen stipendiat varit utomlands i *sexton* år, såsom deputationen uppgifvit. Det var på historiemålaren Jonas Hoffman, man egentligen syftade med denna anmärkning¹. Han hade kommit hem år 1770 efter fjorton års studier utomlands och blifvit ledamot och professor i akademien. Man var därför i sin fulla rätt, när man frågade, hvad han gjort för den dryga lönen. Adelerantz svarade derpå, att bland alla ädlare konster är ingen svårare eller fordrar längre tid än historiemålningen. Hoffman kunde ej lägga någon grund för denna konstgrens öfvande

¹ Adelerantz säger nämligen i sin försvarsskrift: Förenämnda fråga har afseende på historiemålaren Hoffman. — Den, som näst honom haft längsta stipendierna, var Hesselius, som nu hemkommit. (Sergel hade ännu ej varit ute mer än sex år och Masreliez endast i tre år.) I sitt tal vid præsidiets nedläggande i akad. 1795 har A. visserligen andra uppgifter, men man får dervid taga i betraktande, att han skref detsamma ur minnet och nära åttioårig.

hemma, emedan efter Taravals död ingen historiemålare fans i riket. Under det att andra konstnärer hemma kunde njuta undervisning i åtta till tio år, innan de reste ut, måste Hoffman lära *hela* sin konst ute, der han således behöfde längre lärotid än någon annan. »Han var i detta fallet den förste, och man hoppas att han, hvad tiden angår, jemväl blir den siste.» Hvad beträffar den lön, han hade på slottsstaten, så var den icke hälften så stor, som utländske konstnärer haft derstädes för 20 à 30 år sedan, och utomlands skulle han förtjena mera på en enda tafla, hvarpå som bevis kunde anföras »att H. K. Maj:t nyligen fått hem en målning, som en svensk målare i Paris, vid namn Roslin, kanske på tre månaders tid gjort, och som kostade tre Hoffmans årslöner.» Till sist tillägger Adelerantz, att det beror på ständerna sjelfva, när Cogells stipendium skall upphöra, att Hesselius blifvit sinnessvag och ej har någon lön, samt att Sergel skall återkomma nästa år, sedan han hunnit göra färdig en staty af hvit marmor, den han nu arbetar på i Rom, hvarefter han ämnar företaga hemresan genom Frankrike, der han ännu ej varit (under sin stipendiitid)¹.

Ehuru Adelerantz således synes på ett ganska tillfredsställande sätt hafva tillbakavisat de gjorda anmärkningarna, voro hrr deputerade ej nöjde dermed. Han blef stäld till ansvar inför en ständernas kommission, Larchevêque hotades med afsättning från direktörsplatsen, hvarjemte man hade för afsigt att indraga några af de löner, som utgingo för akademiens lärare. Men ständernas godtyckliga regemente var nu slut, ty några veckor derefter och innan dessa hotelser hunnit sättas i

¹ Den nämnda taflan af Roslin är den, som framställer Gustaf III och hans bäge bröder och finnes i Nationalmuseum. Att Sergel ej hemkom året derpå, behöfver ej här nämnas.

verket, gjorde Gustaf III sin revolution, och dermed blef lugnet återställt såväl i samhället som i akademien, hvilken dessutom nu erhöll konungens försäkran att varda hugnad med stadgar och privilegier till hennes goda styrsel för nuvarande och tillkommande tider.

Akademien under C. Fr. Adelcrantz.

De äldsta stadgarna.

ehofvet af stadgar hade, allt efter som akademien utvecklats sig, blifvit allt kännbarare. Under de år, som förflutit från hennes stiftelse till år 1766, då hennes stat fördubblades, hade hon saknat en af lag bestämd verksamhet, och det var hufvudsakligen genom öfverintendenternas nit och lärarnes skicklighet och oegennyttiga intresse, som hon blifvit, hvad hon på 1760-talet verkligen var, en medelpunkt för den konstnärliga bildningen i landet. Men äfven yttre omständigheter hade bidragit till detta resultat. Statsmedel hade visserligen i jmförelsevis endast ringa grad tagits i anspråk för hennes utveckling, i synnerhet om man ser på storleken af de anslag, som direkt gingo till akademien. Men å andra sidan hade hon den frikostighet, hvarmed regering och riksdag tillgodosatt den konstnärliga delen af slottets byggnad och inredning, att tacka för, att krafter ställes till hennes förfogande, till hvilka hon eljes icke skulle hafva haft tillgång. De ökade anslagen stälde också ökade fordringar på hennes verksamhet, som nu började blifva mera omfattande, hvar till kom, att det stöd, hon hittills haft i slottsbyggnaden, icke för framtiden skulle blifva att räkna på. Akade-

mien måste därför konsolidera sig, samla sina krafter inom sig sjelf och söka att betrygga sin tillvaro genom att intaga en sjelfständig ställning i samhället. Såväl härför som för den inre ordningen ansågs det nödvändigt att erhålla af K. Maj:t sanktionerade stadgar och privilegier, hvarigenom hennes rättigheter och skyldigheter blefvo i lag närmare bestämda.

Redan första gången, tanken på en konstakademis inrättande härstädes uttalades, skedde det, som vi sett, i sammanhang med frågan om officiella stadgar för densamma. Det var i det bref, som Nikodemus Tessin d. 22 febr. 1718 skref till sin son Carl Gustaf. »När du kommer till Paris, råder jag dig att taga noga reda på stadgar och förordningar, som röra målare- och bildhuggare-akademien.» Och han tillägger, att utan en dylik anstalt kan ingenting dugligt göras för de sköna konsterna. Åsigtorna derom hade icke förändrats under det halfva århundrade, som förflutit sedan dess, och äfven om det rätta uti att göra den franska konstakademien till förebild för den svenska var man fortfarande lika ense. Sedan Tessin skref sitt bref, hade ju för öfrigt de konstförståndige i flere än ett land gifvit praktisk tillämpning åt de ord, han uttalat. Särskildt i vårt grannland Danmark var en privilegierad och med kungliga stadgar försedd konstakademi efter det franska snittet i full gång redan under senare delen af 1750-talet. Den hade der framgått ur förhållanden, likartade med dem hos oss. Vid början af 1700-talet hade nämligen de danske konstnärerna slutit sig tillsammans i en förening, der man öfvade teckning efter gipser och lefvande modell och deruti meddelade undervisning¹. Initiativet till en konstanstalt

¹ Thiele, J. M., Kunstakademiet og heststatuen paa Amalienborg. Et bidrag til den danske kunsthistorie. Kjöbenhavn 1860.

hade således der liksom hos oss utgått från konstnärerna själfva. Emellertid blef vederbörandes uppmärksamhet snart fäst på denna anspråkslösa ritskola. Konung Fredrik IV blef hennes beskyddare och anvisade henne ett obetydligare understöd, hans efterträdare Kristian VI gaf henne en oansenlig och otillräcklig lokal i en staten tillhörig byggnad, det gamla posthuset,¹ först år 1753 blef hennes ställning i detta hänseende bättre, då lokal för ändamålet uppläts på Charlottenborgs slott.

Samma år ankom till Köpenhamn den franske bildhuggaren Jacques François Joseph Saly, dit inkallad af konung Fredrik V på rekommendation af Bouchardon. Han hade arbetat under den äldre Coustou och i l'académie royale de sculpture tid efter annan eröfrat alla fyra medaljerna och derefter som kunglig stipendiat afrest till Rom för att utbilda sig vid dervarande franska akademi. I Köpenhamn erhöll han bostad på Charlottenborgs slott, hvarest den nya danska konstakademien nu högtidligen öppnades d. 31 mars 1754, vid hvilket tillfälle vår landsman Carl Gustaf Pilo, som år 1748 blifvit professor i den gamla akademien och derifrån öfvergått i den nya, höll festtalet. Redan förut var Saly kallad till medlem af densamma samt utnämnd till professor, och några månader derefter blef den franske konstnären den danska konstakademiens direktör. Dessförinnan hade dock akademien erhållit sina stadgar. Pilo hade utarbetat ett förslag i den riktningen, ehuru det är ovisst, om det ens kommit under diskussion. Det blef arkitekten Eigtved förbehållet att framlägga det, som skulle erhålla samtliga professorernas underskrift, och derefter vinna kunglig sanktion, hvilket skedde samma dag, som den nya akademien invigdes.

¹ *Meier, Fr. J.*, Efterretninger om billedhuggeren Johannes Wiedewelt og om kunstakademiet paa hans tid. Kjöbenhavn 1877.

Konstens ställning i Danmark företedde således mycket analogt med förhållandena hos oss, och detta gjorde väl sitt till, att man tog hänsyn till förhållandena derstädes, när stadgar skulle skrivas för den svenska konstakademien.

Bland de äldsta handlingarna i akademiens arkiv finnes ett papper, hvarå läses ett i fjorton punkter, på franska språket affattadt utkast till statuter, hvilket enligt en gammal, derå gjord anteckning uppgifves »sannolikt vara författadt af Bouchardon eller någon annan af de på 1750-talet vid slottsbyggnaden arbetande franske konstnärerna». Det är mycket kortfattadt och bär alla spår af att vara ett första utkast. Hvad dess innehåll angår, må så mycket här nämnas, att, ehuru det är författadt på en tid, då akademiens medel ännu voro ytterst små, det likväl upptager såsom hennes tjenstemän, förutom præses och vice præses, icke mindre än tolf ordinarie professorer och lika många extra. Här hafva vi tvifvelsutän framför oss det äldsta stadgeförslaget för akademien. Detsamma föranledde dock icke då till någon åtgärd. I hvilket förhållande det stod till det förslag, som akademien år 1756 inlemnade till K. Maj:t, är mig obekant. Icke heller det blef stadfäst. Då stadgefrågan åter mot slutet af 1760-talet dök upp, ansågs emellertid 1756 års förslag olämpligt, eller, såsom det heter i den Kungl. skr. af d. 1 mars 1770, det torde behöfva närmare inrättas efter de sedermera förändrade omständigheterna. I anledning häraf och på grund af gjord framställning fick öfverintendenten i uppdrag att efter samråd med akademien utarbета ett förnyadt projekt och samtidigt uppgifva namnet

¹ Tillvaron af ett dylikt utarbetadt förslag framgår af K. br. af d. 1 mars 1770 till öfverint. Adelerantz. Jag har icke lyckats finna detsamma någonstädes.

på dem, som skulle huggas med direktörs och professors fullmagter.¹

Förarbetet med stadgeförslaget var å akademiens sida till stor del redan undanjordt, när skrifvelse derom afgick till K. Maj:t. Den, som jemte Adelerantz tagit den verksammaste delen deruti, var Floding, hvarjemte Larchevêque tillhandagått med nödiga upplysningar om motsvarande förhållanden i den franska konstakademien. D. 16 maj 1770 aflemnade öfverintendenten till akademien sitt förslag, med befallning att hvar och en af akademiens ledamöter skulle taga del deraf och på ett särskildt papper uppsätta sina erinringar. Den närmare granskningen åtog sig då Jean E. Rehn, Lundberg, Ljungberger, Lorentz Pasch, Gillberg och Sävenbom. D. 20 juni hade de fullgjort sitt uppdrag och inlemnade till öfverintendenten ett på grundvalen af hans förslag särskildt utarbetadt projekt, som endast i ett mindre antal punkter var afvikande. Vi skola nu redogöra för hufvuddragen såväl af det ena som af det andra, och dervid framhålla några jemförelsepunkter mellan det svenska stadgeförslaget och dess utländska förebilder.

Hvad först angick embetsmännen och ledamöterna, hade Adelerantz föreslagit, att akademien skulle bestå af en præses, till hvilken plats öfverintendenten skulle vara sjelfskrifven, en direktör, som tillika skulle vara præses' vikarie, så många professorer, som till den lärande ungdomens undervisning nödvändigt behöfdes, så många ledamöter, som bland ädlare konstnärer dertill befinnas förtjenta, en skattmästare och en sekreterare, en professor för målareanatomien, en i praktiska geometrien och perspektiven, en i arkitektur samt af två bland konstnärerna valde medarbetare i rådslagen. Hedersledamöter-

¹ K. br. af d. 1 mars 1770 till öfverintendenten. RA.

nas antal ansåg Adelerantz egendomligt nog böra vara oinskränkt, liksom ledamöternas.¹

I åtskilliga af dessa punkter voro granskningsmännen af olika åsigt. Jemte præses önskade de, att en kansler valdes, och att intendenten vid K. Maj:ts hof, d. v. s. den tjenstgörande hofintendenten, dertill skulle vara själfskrifven. Kanslern skulle vara præses' vikarie, i sitt förvar hafva akademiens större insegel och dermed besegla alla från akademien utgående skrivelser, hålla en närmare tillsyn öfver de mål, som på sekreterarens åtgärd ankomma samt hafva speciel uppsigt öfver akademiens bibliotek. De tjenstgörande embetsmännens antal borde bestämmas till sexton, och af dessa skulle utom direktören två utses till rektorer — den franska akademien hade fyra sådana — sex till professorer för teckning, modellering och modellens ställande, hvartill kommo de ofvan nämnde tre professorerna, de bägge »adssessorer», skattmästaren och sekreteraren. Dessutom borde enligt deras åsigt en vice rektor finnas, hvilken skulle utses bland professorerna, samt nio vice professorer, valde bland de konstnärer, som voro ledamöter. Hvad antalet ordinarie sådana angick, voro granskningsmännen ense med öfverintendenten deruti, att det borde vara oinskränkt, men deremot skulle hedersledamöterna inskränkas till endast fyra. Præses, kanslern, hedersledamöterna och samtliga tjenstemännen från och med direktören till och med adssessorer och v. professorer skulle hafva säte och stämma i rådslagen, ej de öfrige ledamöterna. För öfrigt önskade

¹ Derför kunde Adelerantz dock icke åberopa några exempel från främmande akademier. I den franska fick deras antal icke öfverstiga sexton, och i den danska icke åtta. Den kejsrerliga akademien i Petersburg hade det största antalet, nämligen tjugufyra (12 amateurs honoraires, choisis de la principale noblesse, 12 autres membres honoraires).

granskningsmännen, att det stadgandet skulle intagas, att, när akademien vunnit tillväxt, hedersledamöterna skulle kunna ökas med två, professorerna med sex, och akademiens adssessorer med två.

Först vid sammanträdet d. 28 okt. började detta förslag diskuteras. Första åtgärden blef då, att den projekterade kanslerstiteln ströks, »såsom en här mindre känd titel», och lemnades de honom tillämnade göromålen åt en vice præses (art. IV). Hvad de öfriga embetsmännen angick, gjordes äfven några förändringar. De båda rektorerna ansågos först i en framtid behöflige (art. II), då direktören vore att betrakta som rektor vid akademiens läroverk, i motsats mot hvad förhållandet var vid den franska akademien. Enligt Adelcrantz's förslag skulle direktören, som valdes af professorerna, kunna bibehålla sitt embete, så länge han det värdigt förestode. I motsats härtill blef akademiens beslut, att nytt val af direktör skulle ske hvart tredje år, akademien likväl obetaget att omvälja den afgående (art. V). Till denna plats, som var lönlös, kunde endast den utses, som flere år tjenstgjort som professor. Professorerna i anatomi och perspektiv voro dock valbare endast om de tillika voro konstnärer. På direktören lades hela undervisningsverket; han hade att tillse att såväl lärare som lärjungar fullgjorde sina skyldigheter. Professorernas antal vardt nio (art. II), deraf sex för teckningen och modellens ställande, en för den praktiska geometrien och perspektiven, en för målare-anatomien och en för arkitekturen. De sex teckningsprofessorerna kunde väljas endast bland vice professorerna. Hvar och en af dem skulle vara tillstädes alla arbetskvällar i den honom anförtrodda månaden. Dessutom ålåg honom bland annat att åtminstone en gång om året aflemna en ritning af hans egen hand, »hvarefter begyn-

nare kunna sig öfva, som ännu ej äro i stånd att rita efter naturen». Hade en professor förestått sin syssla med beröm i tio år, kunde han frikallas från dess skötande, och skulle han likväl fortfarande hafva säte och stämma i akademiens sammankomster.

Om allt detta var man snart ense. Deremot utspann sig en längre diskussion om de inländska hedersledamöternas antal. Adelerantz höll på sin åsigt, att dertill skulle efter förhållandena kunna utses huru många som helst. Deremot erinrades, att hos oss fanns endast ett ringa antal verkliga konstkännare, men deremot många, som tro sig vara det och på den grund skulle hafva anspråk på att komma i åtanke vid utdelandet af dessa utmärkelser. Visserligen vore deras val ytterst beroende af akademiens fria omröstning, men genom intriger eller på andra vägar kunde akademien dock lätteligen mot sin vilja påverkas vid valet. Härtill genmälde Adelerantz, att han ej kände några sådana vägar men önskade veta, hvarpå man syftade, hvarvid Floding upplyste, att det ju kunde gå här, som i den franska konstakademien, att personer, som mycket åstundade denna hedern, hos allmänheten läte förstå sina pretentioner och dem med sådan styrka appuyerade, att akademien skulle finna sig föranlåten att antaga ett så stort antal hedersledamöter, att dessa kunde öfverrösta akademiens lilla antal embetsmän. (Af de öfrige ledamöterna hade, som sagdt, endast de två bisittarne rösträtt). Derpå skred man till omröstning, då Adelerantz stannade i minoriteten, och hedersledamöternas antal bestämdes till fyra, hvartill dock ytterligare tvänne kunde väljas, när akademien vunnit tillväxt. Utländska hedersledamöter skulle kunna kallas i obegränsadt antal »antingen bland furstar och andra höge herrar, som hägna fria konster

eller ock bland namnkunnige utländske konstnärer af bägge könen».

Den, som åstundade blifva ledamot, skulle anmäla sig hos någon förutvarande ledamot. Dertill kunde kallas icke blott målare, bildhuggare, arkitekter och gravörer utan äfven iselörer i guld och silfver, historieväfvare af det slaget, som kallas *hautelisse* (art. XIV), sedan de för akademien uppvisat ett eller flere af sina arbeten. Omröstningen skedde medelst stenars inläggande i en förtäckt dosa, och skulle den till ledamot föreslagne hafva två tredjedelar af de afgifna rösterna för att blifva antagen. Då var han skyldig att uppe i akademien måla eller modellera en eskiss till af akademien honom förelagdt ämne. Sjelfva receptionsstycket fick han dock utföra hemma hos sig, ehuru under tvänne professorers flitiga tillsyn, och skulle detsamma vara färdigt inom högst två år.

Hvad undervisningsverket angick, fastställdes teckning såsom akademiens hufvuduppgift. De lärjungar, som häruti nått en viss grad af skicklighet,ingo efter anmälan tillträde till föreläsningarna. Till uppmuntran för dem, som särskildt utmärkt sig vid de hvarje qvartal anställda täflingarna i ritning och modellering, skulle på konung Gustaf III:s födelsedag d. 24 jan. två större och två mindre prismedaljer utdelas enligt närmare bestämda föreskrifter (art. XXVII). Den, som dervid erhöll första priset eller eljes gaf säkert hopp om framgång i måleri, bildhuggarekonst eller andra af de ädlare konsterna, egde då att anmäla sig till erhållande af ett resestipendium på sex år, af hvilka han var skyldig att tillbringa tre år i Frankrike och tre år i Italien (art. XXIX). För att erhålla ett sådant måste han dock först på en bestämd dag och under en professors inseende

inom lyckta dörrar utföra en eskiss i olja, eller, om han var bildhuggare, i lera, öfver ett honom af akademien förelagdt ämne. Sedan akademien granskat eskisserna, utsåg hon bland de täflande dem, som kunna i fråga komma till stora priset, hvarefter dessa genast började utföra eskisserna i stort, dock icke hemma hos sig sjelfva utan uppe i akademien i dertill utsedda rum, hvarest de skulle arbeta ensamma och utan all hjälp. Den, som dervid erhöle stora priset, skulle omedelbart tillträda sin utländska resa (art. XXXII). Under den tid, han vistades utomlands, hade han att årligen hemsända icke blott kopior af äldre och nyare konstverk, utan äfven egna kompositioner till vedermäle af sin förkofran och till anständig prydnad för akademien. Af dessa verk samt af dem, som akademiens embetsmän och mera framstående elever utfört, skulle hvarje år en utställning anordnas, hvilken borde taga sin början d. 14 maj och hållas öppen för allmänheten under åtta dagar.

Sådana äro hufvudpunkterna i det stadgeförslag, akademien d. 15 juli 1772 inlemnade till K. Maj:t under förklaring, att den noggranna granskningen varit orsaken till, att det först då kunnat blifva färdigt. För jämförelses skull hade akademien i margin ordagrant infört alla de till ämnet mest lämpliga paragrafer ur de tre mest florerande utländska akademiers stadgar, nämligen den franska konstakademiens af år 1664, den kejsrerliga ryska i S:t Petersburg af år 1765 och den danska af år 1754, incl. omredigeringen af år 1758.

Först d. 5 jan. 1773 föredrogs detta förslag för Gustaf III, under konungens vistelse på Ekolsund, och godkändes, hvarpå det återsändes till akademien under förklaring, att konungen noga genomläst statuterna och med nöje funnit dem väl författade. Vid sammankomsten

den 17 juni upplästes de i akademien samt befordrades till trycket¹. Då det kan vara af intresse att taga del af dessa akademiens äldsta stadgar i den form, konung

¹ Akademiens äldsta stadgar.

VI GUSTAF MED GUDS NÅDE, SVERIGES, GÖTHES och VENDES KONUNG &c. &c. &c. ARFVINGE til NORRIGE, samt HERTIG til SCHLESSE-VIG-HOLSTEIN, &c. &c. Giöre Vetterligit, at ibland de flere Inrättningar, som af Våre Glorvördige Företrädare, til Vårt Rikes heder och Våre trogne Undersåtares bästa blifvit begynte, har jämväl den i Vår Residence-Stad Stockholm, til de ädlare Konsternes upodlande och fortgång, af Högst Salig Konung FRIEDRICH den 1:sta år 1734 aldraförst inrättade Ritare-Academien; och af Högst Salige Vår Herr Fader, Glorvördigst i åminnelse, sedermera under den 1:sta Martii år 1770 än ytterligare stadfästad, legat Oss om hjertat; Och som Högstbemälte Vår Salige Herr Fader, för Dess emellankommade hastige frånfälle, icke medhant, att förse samma Academie, med de til dess styrelse nödiga Statuter, ty vele Vi med samma Konungliga Nåd och Ynnest omfatta denna Academien, och icke allenast förnya och bekräfta Henne vid de af Högst Salige Vår Herr Fader Henne i nåder förundte Privilegier samt tillåta Henne at bära namn af Kongelig Målare- och Bildhuggare Academie, utan ock til dess goda styrsel för nu och tilkommande tider, hafva följande Statuter til Hennes obrottsliga efterlefnad anbefalste.

ART: I.

Kongl. Målare- och Bildhuggare-Academiens göromål blifver, at befrämja Målerie, Bildhuggeri, och flere Ädla Konstners tilväxt i Svea Rike; hafva upsigt öfver ungdomens undervisning i dessa stycker; föregå dem med Exempel i flit och arbetsamhet; upmuntra dem med Priser och belöningar; antaga in- och utländske berömda Konstnärer til Ledamöter; och afgöra alla de ämnen, som til befördran af samma Konstner under öfverläggande komma kunna. Vid hvilka, ej mindre i sig sjelfve hedrande, än för det Allmänna nyttiga föremål, samtelige Academiens Med-Lemmar, så väl högre som lägre, lära, efter det Nådiga förtroende Kongl. Maj:t til dem drager, göra sig en skyldighet däraf, at på det nogaste i aktaga förening och vänskap sig emellan, samt sorgfälligt undvika all afvohet och miss-sämja, och det så kärt hvar och en är, som häremot bryta skulle, at, efter föregångne varningar, icke blifva ur Academien utesluten.

ART: II.

Målare- och Bildhuggare-Academien bör bestå af en Präses, en Vice Präses, och fyra Heders-Ledamöter, en Directeur, sex Professorer för Teckning, Modellering och Modellens ställande, en Pro-

Gustaf III stadfäste dem, och då vi under fortgången af detta arbete mer än en gång behöfva göra oss underfessor för Målare-Anatomien, en Professor uti Practiska Geometrien och Perspectiven, en Professor uti Architecturen, en Skattmästare, en Secreterare, och tvenne bland Konstnärerne utvalde Academie Medarbetare i Rådslagen, samt ett oinskränkt antal andra Ledamöter, utvalde bland de ädlare Konstnärer, så många, som efter et noga bepröfvande därtill förtjente finnas. Börandes dessutan, til Sysslornes behöriga fortgång, bland de Konstnärer, som Ledamöter äro, utses Nio Extraordinarie Professorer, hvilka af Academien Constitueras, Professorerne til Medhjelpare. Men när Academien hunnit den tilväxt, at någon tilökning i detta antal ske kan, må Heders-Ledemöternes antal ökas med tvenne, och af Academiens Professorer tvenne väljas til Rectorer, samt Professorernes antal jämväl ökas, men icke öfver tolf. Och komma, jämte Præses, Vice Præses, och Heders-Ledamöterne, alla desse Ämbetsmän, ifrån och med Directeuren, til och med vice Professorerne, samt de Ledamöterne som äro Academiens medhjelpare i Rådslagen, at därstädes äga Säte och Stämna.

ART: III.

Öfver-Intendenten vid Kongl. Maj:ts Hof, är Academiens ständiga Præses. Honom tillkommer, at i synnerhet vaka för Academiens väl och framgång; at hålla hand öfver Lagarnas värkställighet, at genom sin närvaro, underrättelser och påminnelser, gifva drift åt Sysslorne; at hafva et nogare inscende öfver Medlens inflytande och disposition; at vid offentliga tillfällen för Academien ordet föra; at i dess Sammankomster alla förekommande mål föredraga och til slut befordra, samt, at genom sin underskrift de utgående Expeditioner bekräfta; med hvad mera, som kan röra antingen Academiens välfärd i gemen, eller ock hvar och en enskildt Med-Lems bästa och förmån i synnerhet.

ART: IV.

Den tjänstgörande Hof-Intendenten vid Kongl. Maj:ts Hof, förestår Öfver-Intendentens Syssla vid Academiens sammankomster i dess frånvaro. Utom dess tillhör honom at hafva Academiens större Insegel under sit förvar, och at därmed låta besegla alt hvad i Academiens namn därifrån utgår; At hafva en närmare tilsyn öfver de mål, som på Secreterarens åtgärd ankomma, så at alla Handlingar uti ordning hållas, alla Dag-Böcker tidigt förfärdigas, och alla beslut i rättan tid utfärdas: At draga en speciel vård om Academiens Bibliotheques både rätta skötsel och completerande.

ART: V.

Näst Academiens Præses och Vice Præses, äger dess Directeur det största anseendet och myndigheten. Til denna värdighet kunna

rättade om deras ordalydelse i en eller annan vigtig punkt, har jag ansett lämpligt att här nedan aftrycka framdeles inga andra uphöjas, än de, hvilka, under en flere årig undervisning såsom Professorer, samlat en för berörde Ämbete nödig ärfarenhet och stadga. Directeuren utväljes efter flesta rösterna, ibland Rectorerne, eller ock ibland alla Nio Professorerne, de af Anatomien och Perspectiveu dock undantagne, när de icke äro Konstnärer.

Til detta Ämbete sker nytt val hvarje tre år, Academien likväl obetagit, at, i anseende til den afgåendes synnerliga skickelighet ock förtjänster, honom ånyo invälja, hvilket dock då genom omröstning, lika som vid andra tillfällen ske bör. Directeuren bör af Præsens emottaga befallningarne, angående alla Academiens angelägenheter, och dem Academien eller hvem som vederbör meddela. Uti Præsidis eller Vice Præsidis frånvaro förer han ordet i Academien, och underskrifver de utgående besluten, och jämka altid Præsens, Vice Præsens, och Directeuren så med hvarannan, at åtminstone en kan vara til hands, desse göromål at besörja.

Uppå honom ligger i synnerhet hela undervisningsverket, så at han, vid ansvar, tidigt noga och personligen efterser, det alt hvad undervisningen rörer går i sin jämna gång, samt ungdomens tillärande blir så grundeligt och tillräckeligt, som Kongl. Maj:t vid Academiens instiftelse för ögnamärke haft; Til hvilken ända Directeuren bör ibland annat infinna sig sista arbetsdagen i den veckan som slutar Quartalet, til at, vid tecknandet efter Modellen, ej allenast i akttaga, det Professorer äfven så väl som Lärningar fullgöra sina skyldigheter, utan ock, jämte Professoren i månaden, med egen hand rätta Lärningarnes Arbeten.

ART: VI.

Rectorerne väljas likaledes efter flesta rösterna i Academien, ibland de ofvan omförmälte Professorernes antal, och skal den tilstådes varande äldsta Rectoren föra ordet, samt föredraga målen i Præsidis, Vice Præsidis och Directeurens frånvaro, men på desse fyra sistnämde ankommer underskriften. Rectorerne befrias ifrån den ständiga och Speciela undervisning, hvilken Professorerne åligger, men böra deremot den sista arbetsdagen i hvar månad under deras Quartal infinna sig i Academiens Läro-Salar, at tillika med den månaden hafvande Professoren öfverse och rätta lärlingarnes arbeten, antingen de äro ritade eller modellerade efter naturen. Præsens, vice Præsens, Directeuren och Rectorerne tjäna par honneur och utan arvode.

ART: VII.

Professorerne utväljas altid ibland deras Adjoints eller Vice Professorerne, efter Pluralitet af rösterna i Academien, och tages ömsevis en Historie-Målare, Bildhuggare eller Kopparstickare, med

dem, och detta med så mycket större skäl, som endast några få exemplar af dem finnas i behåll.

flere, så vida någon tillgång däraf gifves uti desse särskildte grenar, på det at, så mycket möjeligt är, af dem må blifva et lika antal ordinarie Professorer att tillgå. Deras förnämsta göromål blir, at handleda ungdomen i ritande och modellerande efter Modellen, så väl Theoretice som Practice, samt til den ändan ej allenast undervisa och uparbeta deras begrep i alla Ritningens och Modellerings grunder, utan ock inöfva deras hand i sjelfva värkställigheten däraf, hvarutinnan de med hvarannan månadteligen omväxla, samt åtnjuta derföre arfvode.

Professoren bör vara tilstädes alla arbetsqvällar i den honom anförtrode månaden, til at ställa Modellen, samt ändra lärlingarnes Ritningar och Modeller. Kommer han försent eller blifver aldeles ute, anses därföre på sätt, som Akademien för alla Ämbetsmännen särskildt stadgar. Är han af sjukdom eller andra laga förfall hindrad, låte därom i tid underrätta Directeuren, så väl som vice Professoren i samma månad, hvilken dess sysla emellertid förestår. Hvar ock en Professor åligger åtminstone, at en gång om året aflämnä en Ritning af dess hand, hvarefter begynnare kunna sig öfva, som ännu ej äro i stånd at rita efter naturen.

När en Professor dess kall med beröm i 10 år förestådt, och sedan begärar at ifrån samma sysla frikallad varda, bör det honom beviljas; behållandes han likafult dess Säte och Röst i Academiens sammankomster.

ART: VIII.

Förutan de Professorer som undervisa i Ritande, låter Academien jämväl genom en Professor hålla allmänna föreläsningar i Practiska Geometrien och Perspectiven, af en annan uti Architecturen, samt genom en annan Professor uti de delar af Anatomien, som angår Senors, Musklers och Leders ställen och rörelser. Desse trenne Professorer, hvilka åtnjuta arvode, utnämner Academien så vida möjeligt är, af dess egne Ledamöter, som äro Konstnärer och dertil finnas skicklige.

Professoren som läser Målare-Anatomien, bör, jämte det han lägger hand vid Kroppars Dissection och deras aftecknande, göra skillnad emellan den Chirurgiska och Målare-Anatomien, så at han af den förstnämde intet undervisar ungdomen mer, än hvad, som är oundgängeligt för teckningen; Til dessa föreläsningar har Academien frihet, at ifrån vederbörande ställen blifva försedd med nödiga subjecter, när därom hos Professoren vid Anatomien varder tillsagt.

Han bör likaledes undervisa uti Mennisko-kroppens mått och proportioner, dess allmänna och particuliera rörelser, Ponderationen uti ställningar, Physionmien eller Sjärens Passioners expression, samt

Ungefär samtidigt härmed utfärdades kungliga fullmagter för Larchevêque att vara akademiens direktör, vissa dagar demonstrera de mästa af desse saker på lefvande Modellen, i synnerhet Musklernes rörelse och förändringar i alla kroppens ställningar.

Professoren för Geometrien och Perspectiven, bör, utom undervisandet i desse Vetenskaps-grenar, äfven underrätta om applicationen däraf uti Målning, Bildhuggeri och Gravuren, i synnerhet om Kroppars, så väl som Couleurernes omskiften, afstånd och förkortning, både efter de Optiska och Lineal-, samt efter Luft-Perspectivens Reglor.

Skulle desse Professorer icke stå at ärhållas, ibland Academiens egne Ledamöter, som äro Konstnärer, eller ibland de ordinarie Professorne för Teckningen, antage då Academien utom samhället en skickelig Chirurgus, som är Anatomicus, och för Perspectiven en Mathematicus, hvilka efter omständigheterna äfven kunna blifva Ledamöter om Academien så pröfvar nödigt.

Professoren för Architecturen undervisar uti alla Architecturens grunder, och gör tillämpning däraf, efter de förnämligaste Auctorer, hvilka därom handlat, samt förser Lärlingarne med de nödvändigaste och til ämnet hörande teckningar. Hvardera af desse Professorer, har sig til hjelp en Adjoint eller Vice Professor, som honom vid sjukdom eller andre förefallande omständigheter, utan arfvode biträder.

ART: IX.

Professorerne för Teckningen och Modellens ställande, hafva sig til hjelp i undervisandet Sex Adjoints eller extraordinarie Professorer, hvilka Academien samfält väljer ibland dem af hennes Ledamöter, hvilka pröfvas skickeligast til hvar särskilt undervisnings-gren. Desse växla med hvarannan om, hvarje månad, äfven som Professorne, dem de ock gå i deras Ämbetes-förrättningar utan arvode tilhanda, och i deras frånvaro Sysslorne förestå. Deras efterlåtenhet varder på samma sätt ansedd, som förut om Ämbetsmännen sagt är. Så mycket som möjligt är, bör vid Sysslornes utdelande i akttagas, at Bildhuggare blifva Vice Professorer i de månader då Målare äro Professorer, och så tvärt om.

ART: X.

Ibland Academiens Ledamöter, som äro Konstnärer, utväljer Academien vidare genom omröstning 2:ne Ledamöter, såsom Medhjelpare i Rådslagen, hvilka fastän de, i anseende til beskaffenheten af den Genre de idka, icke kunna åtaga sig undervisningen i Academien och blifva Professorer, icke desto mindre kunna bispringa Academien uti dess öfverläggningar, förmedelst den ärfarenhet och mogna kunskap de hafva uti sådane saker, hvilka angå Konsterne och Acade-

och erhöll han såsom sådan lika heder med öfverdirektören vid Stora sjötullen, samt för de ofvan nämnda promiens styrsel, under det de tillika, genom en utmärkt högre grad af skickelighet, hvar och en uti sitt ämne, gjordt sig förtjente til heder och belöning. De åtnjuta därföre Säte och Stämman med de öfrige Academiens Ämbetsmän, undantagande, at de icke ärhålla något arfvode, men undfå Academiens Fullmagter.

ART: XI.

Academien äger, at, til så mycket större flor, heder och anseende, ibland de förnämligaste Herrar, samt Lärda och Konst-älskande i Riket, utvälja och invitera fyra Membra Honoraria, eller Heders-Ledamöter, hvilka, jämte det de äro kännare och veta sätta rätt värde på de Ädlare Konsterne, kunna med deras beskydd och goda råd befrämja Academiens välgång. De hafva Säte och Stämman i alla Academiens sammankomster.

Academien äger likaledes frihet, at Associera sig så många utländska Heders-Ledamöter, som hon finner godt, at invitera eller antaga, antingen bland Förstar och andra Höga Herrar, som hägna Fria Konster, eller ock bland namnkunnige utländske Konstnärer af bägge Könen.

ART: XII.

Under Præsidis och Academiens inseende, äger Skattmästaren, at sköta dess medel, inkomster och utgifter, samt därföre göra behörig redo och Räkning.

Uti Rikens Ständers Banque insätter han de inflytande penningar, emot vanlig Banco-Attest, som vid nästa sammankomst inför Academien upvises, samt af Secreteraren i Dagboken antecknas, och af honom påskrifves, när den upvist är.

Til de förestående betydligare utgifter, tager han Academiens anordningar, som jämte vederbörandes quitto, blifva hans verificationer. Och öfver inkomster så väl som utgifter uprättar han en kort och tydelig räkning, som skall vara färdig och renskrifven, at för det förflyttna Academieåret, varda vid nästa års allmänna sammankomst den sista Lördagen i Februarii månad, til Academien ingifven; hvar efter den samma med Öfver-Intendents Ämbetets årliga räkningar, til Kongl. Kammar-Collegium ingifves, at sedan undergå behörig granskning och Revision. Äfvenså stå under hans vård alla Academien tilhörige Konst-stycken af Målningar, Bildhuggare-arbeten och Modeller, med mera, hvilka ej åt någon af Academiens Ledamöter til af Copierande eller annat bruk utlånas, utan et af Secreteraren utgifvit, och af Skattmästaren underteknadt skrifteligt tilstånd, hvilket Waktmästaren behåller tils de utlånte persedlarne blifvit i lika godt stånd

fessorerna, hvarefter de samtliga aflade den föreskrifna embetseden. Den af C. G. Tessin och Taraval grund-återlevererade; Börandes ej Lärlingarne ändå få betjena sig af desse arbeten annorstädes, än inom Academien.

Skattmästaren utväljer Academien efter flesta Rösterna inom sig sjelf, antingen ibland sina Ämbetsmän eller ock någon af de öfrige Ledamöterna, på hvilken förtroendet kan falla, i hvilken händelse och då någon därtill antages af de sidstnämnde, ingår han alltid, samt förblifver ibland de Ledamöters antal, hvilka äro Medhjelpare i Rådslagen, både under den tid han tjensten bekläder, som ock sedan han den samma afträdt. Han ombytes hvart tredje år, lika som Directeuren, och njuter för denna förvaltning intet något särskilt arfvode.

ART: XIII.

Academiens Secreterare håller en Antecknings-längd, en Dagbok, och et Registratur.

Uti Antecknings-längden införes alla dageligen inkommande bref, ansökningar och andra skrifter, hvilka innehålla något sådant ämne, at de Academien föredragas böra, i hvilken händelse Secreteraren dem hos Ordföranden til föredragande anmäler, och sedan med hans tilstånd, dem samma inför Academien upläser, samt därefter, för dess bättre ordning skull, uti Antecknings-längden införer, hvad dag de föredragne blifvit. Uti Dagboken inskrifves så kort, som möjligt är, alt hvad i Academien är föredragit, Ventilerat, och med eller utan omröstning afgjort; hvilken Dagbok bör, til nästa sammankomst vara så färdig, at den då kan til Justering upläsas. Uti Registraturet samlas åter Concepterne til alla Academiens utgående, och efter Dagbokens innehåll formerade Expeditioner, såsom Diplomer och Fullmagter för Academiens Ämbetsmän och Ledamöter. Betänkan- den til Kongl. Maj:t eller andra ställen, utlåtanden öfver inkomne arbeten och dylika slags ämnen, såsom ock alla andre beslut, Attestata, samt hela In- och Utrikes Correspondencen, hvilka alla Expeditioner i viktigare ärender af Præses, Vice Præses, Directeuren eller äldsta Rectoren underskrifvas, och af Secreteraren Contrasieras, men i smärre mål, såsom då Extracter af Dagboken utfärdas, eller mindre angelägne bref afgå, ensamt af Secreteraren undertecknas, och därjämte med Academiens Insegel bestyrkas, enär ämnets vikt och Expeditionens art så fordra. Och skola alla de beslut, hvilka uti Academiens sammankomster tagne, samt uti Dagboken införde blifvit, endast äga kraft och värkstälde blifva, men inga andra.

Utom hvilket alt, Secreteraren har under sin vård, alla Academiens Handlingar, dem han i noga ordning hålla bör, och förvarar jämväl Academiens Större Insegel vid Vice Præsidis frånvaro eller afgång.

Secreteraren utväljes efter flesta rösterna i Academien, ibland

lagda, anspråkslösa ritskolan hade nu blifvit en privilegierad statsinstitution. Hennes gamla namn af Ritareakadess Ledamöter eller Professorerne, aldrahålst den, hvilken icke allenast sjelf är Konstnär, samt har sig konsternes grunder och deras Historia bekant, utan ock tillika äger skickelighet, at, uti förefallande Rådplänningar i sådane ämnen som Konsterne angå, kunna författa de nödiga skrifter och Handlingar. Han äger denna syslan beständigt bekläda, och åtnjuter därföre, i anseende til samma syslas vigt och trägenhet, arfvode, samt lika värdighet och förmåner med Professorerne i Academien.

ART: XIV.

Til Ledamöter antager Academien, utaf Konstnärer, icke alle, nast Historie-Målare och Bildhuggare, Architecter och Kopparstickare-utan ock Målare af alla slag, vare sig Portrait- Bataille- Djurs- Landskaps- Sjö-styckens- Frugt- Ornamenters- Miniatur- eller Emaillé-Målare, såsom ock Graveurer både i Medailler och Signeten, likaledes Sicelleurer i Guld och Silfver, Historie-väfvare af det slaget, som kallas Haute-Lisse, samt flere andre, hvilka de yppersta Konster idka, och, jämte vitsord om hederligt upförande, äga en bepröfvad förfarenhet.

De så väl, som Academiens Ämbetsmän, utväljas på det sättet, at, sedan Præses i Academien anmält den föreslagne Personen, skrides til omröstning medelst stenars inläggande uti en förtäkt dosa; Finnas vid dosans öppnande två-tredjedelar af Stenarne vara för Ja, så är valet bejakat, men hinna de ej til denna proportion, så blifver målet den gången afslagit.

Academiens Ledamöter intaga deras rum i den ordning de intagne blifvit, bakom Ämbetsmännen och Heders-Ledamöterna; De hafva frihet at infinna sig vid alla Academiens sammankomster, och blifva i synnerhet kallade til de fyra allmänna hvart fjerdedels år, at där afhöra eller söka underrättelse om hvad betydligt under det förflutna fjerdedels året förefallit; men äga för öfrigit ingen Stämman uti Academiens Rådplänningar, undantagande vid tildömandet af den stora Prisen.

At så mycket säkrare träffa et godt val af Ledamöter, böra följande omständigheter förut i akttagas.

ART: XV.

Den som åstundar at blifva Med-Lem uti Kongl. Målare- och Bildhuggare-Academien, låter genom någon af dess Ledamöter sig därtil anmäla. Academien gifver efter behag, den sökande dag och stund, då han får infinna sig vid dess sammankomst, med et eller flere af sina arbeten, hvilka, sedan de blifvit så noga som opartiskt besedde, varder medelst omröstning, på sätt, som XIV. Punkten omförmåler, afgjort, om den anmälte skal emottagas eller ej.

demi var redan i ett kungligt bref af år 1739 utbytt mot namnet Målareakademi, hvilket blir det vanliga

Slutas omröstningen til den sökandes förmån, så föresätter Academien honom något visst ämne at utarbета, hvarpå han inom en förelagd tid bör ingifva en Esquisse eller utkast; hvilken Academien åter genom omröstning antingen gillar, eller låter göra om, til dess Hon finner sig därmed nögd. Och på det den sökande ej må hafva tilfälle, at vid samma prof arbete betjena sig af främmande hjälp, så bör han måla eller modellera des Esquisse uppe i Akademiens rum. Men det stycket, som han sedermera efter Esquissen gör i stort, har han frihet, at under tvenne til förordnade Professorers flitiga tilsyn, förfärdiga hemma, hvartil så lång tid lämnas, som han sjelf begär, allenast det sker inom 2:ne år, vid hvilken tids förlopp, om han det ej förfärdigat, går han i mistning däraf, at i Academien varda emottagen, så framt han ej haft laga förfall, och däröfver upter fullgoda bevis. När sökanden inleffererat til Academien det honom pålagde stycket, samt sin Fullmagt uttagit, hvaruti bör utsättas, hvad arbete han upgifvit, och på hvilket han til Ledamot blifvit antagen, så varder han då först som Academiens Ledamot ansedd, samt med tillbörlig heder emottagen, at, efter Edens afläggande, om et obrotsligit hållande af Academiens Statuter, sitt Säte intaga, hvarefter hans arbete, til åminnelse häraf blifver i Academiens Sal upsatt.

ART: XVI.

Academien håller ordenteliga Sammankomster, en gång hvarv Quartal, samt för öfrigt så ofta göromålen det kräfver, och Academiens Præses det anordnar, at öfverlägga om dess angelägenheter, och at Conferera om det som rörer Konsterne, alla andra ämnen vare från Academien förviste. Secreteraren upläser då äfvenväl något nytt arbete eller skrift Konsterne rörande, hvilket blifvit til Academiens skärskådande uptedt; at däraf hämta anledning til nyttiga öfverläggningar, och at däröfver communicera med hvarannan sina kundskaper och sina tankar. Propositionerna i detta öpnas af Præses; hvaröfver, så väl som vid alla andra Rådplågningar, hvar och en i sin ordning, utlåter sig med anständighet och fogelighet, efter egen öfvertygelse, bästa vett och samvete.

De fyra Allmänna Sammankomsterne hvarv fjerdedels år, håller Academien sista Lördagen af tredje Månaden, Året räknat ifrån September Månads början, til samma tid nästa år. Uti den Första årliga Sammankomsten af detta år, upläser Secreteraren Academiens Statuter. Uti den Andra öfverses Academiens Räkenskaper, och uti den Tredje ombytes eller väljes de Ämbetsmän, hvilka äro at välja eller ombyta. Til alla desse Sammankomster kallas Academien genom Convocations-Billetter, underskrefne af Secreteraren. Men när uågon

fram pÅ 1750-talet. Nu, efter stadgarnas antagande, blir hennes officiella titel *Kongl. Målare- och Bildhuggare*-särskildt omständighet fordrar en Extraordinarie Sammankomst, nämnes i Billetten orsaken därtill.

ART: XVII.

Kongl. Maj:t vil i Nåder hafva Approberat Academiens tvänne Insegel. Det stora * til Fullmagter, Attester och andra Academiska bevis, och det Mindre, at däraf betjäna sig til Academiens Correspondence; för hvilken orsak Kongl. Maj:t äfven i Nåder beviljar Academiens fri Postporto, dock at den samma intet brukas til annat, än det som egenteligen hörer til Academiens förrättningar, hvilket Secreteraren vid ansvar åligger at i akt taga.

ART: XVIII.

Kongl. Maj:t vil ock i Nåder, at Academiens hädanefter blifver försedd med de nödvändigaste och bästa Böcker, hvilka handla om Målning, Bildhuggeri, Gravure, Architecture, Geometrie, Perspective och Anatomie, likaledes om den Andeliga och Werldsliga Historien, samt Antiquiteten. Dessa Böcker böra tjäna at nyttjas af Professorerne vid deras föreläsningar; Likaledes vare det Lärlingarne tillåtit, at nyttja dem til sina Studier, uppe i Academiens LÄRO-SALAR, utan at få taga dem hem.

Detta Bibliotheque förblifver i anseende til det bruk Secreteraren däraf ständigt behöfver, och i Academiens Sammankomster göras bör, under hans speciella vård och ansvar.

ART: XIX.

At de Ädlare Konsterne måge i Riket komma til så mycket högre flor, samt medföra så mycket större upmuntran för deras Idkare, vil Kongl. Maj:t Allernådigst hafva förundt alla Academiens Ämbetsmän, nemligen, Directeuren, Rectorerne, Professorerne i Teckning och Modellering, Professorerne för Architecturen, Anatomien och Perspectiven, samt Secreteraren, at njuta enahanda värdighet med Professorerne vid de andra Academierna i Riket, och med Kongl. Maj:ts Nådige Fullmagter varda hugnade, dock utan at de derigenom kunna komma med andra Rikets Ämbetsmän i någon täflan, utan allenast sig emellan innom Academiens, til den mästa skickelighetens å daga läggande hvar i sitt ämne, hvarföre ock desse förmåner för Academiens Medlemmar, som på de Ädlare Konsterns utöfning och Ungdomens undervisning uti de samma all deras tid använda, endast til belöning och upmuntran tjena.

Kongl. Maj:t förunnar likaledes alla Academiens Ledamöter, at bära namn af Kongl. Målare, Bildhuggare, Architecter, Kopparsstickare,

* Se titelbladet.

akademien, hennes embetsmän kallas kunglig målare, kunglig bildhuggare o. s. v., och samtidigt dermed för-Medailleurer eller Graveurer &c., och befaller härmedelst en hvar, at ingen må bruka en sådan Titel, med mindre at han blifvit antagen til Ledamot af Akademien: Icke eller må någon af Academiens Ledamöter vid utöfvandet af dess Konst, tvingas med de band, som Skrå-Ordningen åtfölja, eller af Skrå-Ämbeten kunna förmenas, at Publique Värk och enskylte Personer betjena. Äfven skola alla Konstnärer som äro af Akademien, vara befriade ifrån alla slags utgifter til Staden, och sådane som endast böra vara Burskap och Borgerlig näring följaktelige. Uti alla Tvistemål, där någon Academiens Ämbetsmän eller Ledamot sökes, blir Kongl. Maj:ts Borg-Rätt dess Forum.

ART: XX.

Kongl. Maj:t vil för öfrigt i Näder hafva stadgat, at, när igenom den af Academiens nu varande Inrättning förmodade värkan, i framtiden et tillräckeligt antal af förfarne Konstnärer blifver at tilgå, inga Målare, Bildhuggare, Architecter, Kopparstickare, eller någon af dem som de Yppersta Konsterne idka, blifva vid dess Hof til Löns åtnjutande emottagne, som icke förut äro Ledamöter af denna Akademien, och således om deras skickelighet och förtjenst gifvit til-förläteliga prof.

ART: XXI.

At så mycket mera befrämja Målare- och Bildhuggare-Academiens inrättning, vil Kongl. Maj:t i Näder hafva tillåtit, at nödige rum til dess behof blifva inredde, i de förra men nu obrukbara Gjuthusen på Rännare-banan: Hvaräst, jemte så många Salar, som för Academiens Sammankomster, Modellens ställande, Antiquerne och Bibliothequet ärfordras, icke allenast inrättas bekvämlige Arbets-rum, för Historie- Portrait- och Landskaps-Målare samt Kopparstickare, til större arbetens förfärdigande, utan ock inredas nödvändiga Wåningsrum, hvilka Akademien til ordningens bibehållande inom Värket, öfverlämnar, antingen åt Directeuren at bebo under den tid han Sysslan förestår, eller til någondera af Professorerne, hvilken beständigt må vid Ungdomens undervisning kunna vara tilstädes, eller til Secreteraren.

ART: XXII.

Til Lärlingar i Akademien, antagas alla, af hvad stånd och värde de vara må, allenast någon af Academiens Ämbetsmän eller öfrige Ledamöter dem därtil anmäla, och om deras goda frägd lämna tilbörligt vittnesbörd. Lärlingarne stå då under Academiens beskydd, så länge de med Läraktighet och flit sig vid Läro-timmarne infinna, samt med sedighet och skick, under dem samma sig förhålla, och undfå af Secreteraren, sedan han deras namn i Matriclen anteknat,

band sig K. Maj:t att icke vid sitt hof till löns åtnjutande antaga andra konstnärer än dem, som voro ledaren för hvarje tre månader inrättad och af honom underskrefven Protections-Billet, vid hvilken upvisande til Waktmästaren, dem lämnas inträde i Academiens Läro-Sal, hvaräst de vid Billettens öfverlämnande til Professoren i Månaden, får af honom anvisning på en bekvämlig plats at Rita eller Modellera, passad efter deras förtjenst, och den skickelighet de kunna äga at profitera af Teckning efter Naturen.

Alla de af Academiens Lärningar, som äro så vida för sig komne i Ritning, at de utaf Föreläsningarne som hållas uti Målare-Anatomien, Geometrien och Perspectiven, samt Architecturen, kunna göra sig värkelig nytta, anmäla sig därtill på lika sätt igenom Protections-Billetternas öfverlämnande til Professorerne af förenämde Vetenskaper.

ART: XXIII.

Academiens Lärosal är öppen alla dagar i veckan, undantagande Söndagarne och de större Helgedagarne, för Lärlingarne och dem som Studera, at hvarje gång, i tvänne timars tid Teckna efter nakna Modellen, på de därtill bestämde dagar, och at på de öfriga nyttja Lectionerne, hvilka hållas af Professorerne uti Geometrien och Perspectiven samt Anatomien och Architecturen.

Sju Månader om året Ritast efter Naturen vid Lampesken, nemligen ifrån September månads början til Martii månads slut; de öfriga Fem månaderne Ritast vid Dags-ljuset, hvarföre och det Academiska Året börjas tillika med September månad, då Lamporne först itändas, och fortsättjas öfningarne ifrån samma tid hela året igenom, på de stunder som Academien efter årstiden och omständigheterna finner godt at närmare utstaka.

Hvarje Måndag ställes Modellen uti en ny Attitude, och den, samt de följande två qvällarne, lemnas Lärlingarne tid at färdig göra deras Ritningar eller Modeller. Torsdagar, Fredagar och Lördagar äro de frie från Teckningen, och hafva ledighet til at afhöra Föreläsningarne uti Architecturen, Målare-Anatomien och Perspectiven, så framt icke Helgedagar infalla på någon af de förstnämde dagarne, då i stället arbetas på en eller bägge de sednare.

Några gånger om året blifver Grouper eller tvänne Figurer tilsammans stälte, och då lämnas alla Sex dagarne i veckan til deras färdig gjörande.

ART: XXIV.

Academiens Præses äger at i samråd med de tilstädes varande Ämbetsmännen uprätta, samt efter tidsens omständigheter ändra de Reglor, som höra til god ordnings bibehållande vid Ungdomens öfnin-

möter af akademien. Och dermed hade hon slutat sin barndomsperiod och inträdt i ett nytt skede, början till gar i Academien: Dock, at Reglorne, sedan de en gång med mogenhet författade äro, icke utan nöd ändras, emedan Lagar ej så mycket genom annat, som ständiga ombyten, förlora det mästa af deras helgd.

Desse Reglor böra til vederbörandes efterrättelse ständigt vara anslagne på dörren af Academiens Läro-Sal.

ART: XXV.

Förutan den lägenhet Ungdomen hafver på de utsatte stunder om qvällarne, öfva sig i Ritande efter Naturen, så lämnas jämväl frihet åt hvem som det åstundar, at alla arbetsdagar, under tillförordnade Professorers inseende, teckna och Modellera efter de Antique Statuer, Modeller och Målningar, som i Academiens Salar med sorgfällighet förvaras, til hvilken ända, samma Salar ifrån Martii månads början til Sept. månads slut äro öppnade emellan kl. 2 och kl. 6 alla eftermiddagar: Men så vida dagarne om wintren sällan äro klara nog at rita efter Modeller, så varda dessa öfningar afbrutne ifrån den första October til den sista påföljande Februarii.

ART: XXVI.

På det at nyttan af Målare-Academiens inrättning, ej må stadna allenast inom de Ädlare Konsterna, utan ock, kunna sträcka sig til alla Fabriquer och Handtvärkerier i gemen, så tillåtes hvem som vil och på sätt som 22. Artielen stadgar, tilböriligen varder anmäld, at i Ornamenters Ritning med mera, njuta fri undervisning, af de därtill förordnade Rite-Mästare, hvilka stå under de tjänstgörande Professorernes inseende, hvartil särskilte rum på Academien vid samma dagar och stunder utsedde äro, som i förra Puncten omförmält är.

ART: XXVII.

Til at så mycket kraftigare befordra de Ädlare Konsternes tillväxt, låter Academien alla År, på Kongl. Maj:ts höga Födelse-Dag den 24 Januarii, utdela två större och två mindre Priser eller Medailles åt dem af Lärlingarne, som vid allmänt anstald täffan hvarje kvartal i Ritande och Modellerande efter Naturen, gjordt sig därtill bäst förtjente, hvarvid följande omständigheter böra i akttagas.

Weckan förr än täffandet om Prisen sker, i slutet af hvar kvartal, varda alla Lärlingarne i Academiens Lärosal därom under rättade, så at ingen sig öfver okunnighet beklaga må. Professoren i Månaden ställer endast til den ändan en Figure eller Groupe, efter hvilken Ritningarne eller Modellerne utaf Lärlingarne göras, men få sedan hvarken Corrigeras eller från Academien hemtagas. Til så mycket större säkerhet, tecknar Professoren i Månaden sitt namn bak

hennes myndighetsålder. Det kan icke nekas, att detta skedde under särdeles gynsamma förhållanden. Partitiden var på hvarje teckning, och ofvanpå hvar Modell, vid slutet af första Sessionen, samt låter så snart arbetstimmarne uphöra, innesluta dem uti därtill gjorda Skåp innom två Lås och Nycklar, af hvilka Professoren gömer den ena och Waktmästaren den andra.

Efter den til Figureernes färdig-gjörande bestämde tidens förlopp, varda de å nyo inläste, til dess de af vederbörande framdeles skola examineras.

ART: XXVIII.

Til den ändan träda Directeuren, Rectoren och de tre Professorerna i Qvartalet, jämte deras Adjoints samt Secreteraren och Skattmästaren tilhopa, uti Academiens Allmänna Sammankomst för samma Qvartal, och efter noga skjärskådande af hvars ock ens Ritning eller Modell, oväldugt tildöma dem Priserne, som därtill äro värdigast, på det sättet, at hvar af de tre Professorerne, om icke flere skulle vara tilstädes, upptecknar på en Sedel dens namn som bäst Ritat eller Modellerat, hvilka Sedlar rullas tillsammans och inläggas i en med Directeurens och de tre Professorernes Signeten förseglad dosa, som förvaras til ofvanberörde dag, då Medaillerne varda utdelte.

När Academien på sagdan dag är samlad, emottager Präses af Directeuren den förseglade dosan, och sedan Inseglen blifvit orubbade fundne, upbryter den samma, och lefvererar efter Lärlingarnes inkallande, den största Medaillen åt den af Lärlingarne, som bäst Ritat eller Modellerat, och de öfrige trenne Medaillerne åt dem, som i proportion gjort sig bäst förtjente, och hvilka största antalet af Rösterne funnit därtill berättigade.

ART: XXIX.

Ibland de uti Academien upodlade Ämne-Svännen, hvilka hunnit så vida, at de med förnämsta Priset blifvit belönte, eller eljest gifva säkert hopp om framgång i Måleri, Bildhuggeri, eller andra af de Ädlare Konsterne, vil Kongl. Maj:t at årligen vid Academien Pensionairer skola antagas, til underhålls åtnjutande under deras vistande Utomlands i Sex år, Tre år i Frankerike, och Tre år i Italien, under hvilken tid de endast böra vinlägga sig om färdighet i de stycker, hvartil de sig applicerat, och at efter de uti Italien och Frankerike befintelige Antiquer och berömdaste Mästares Konste-stycken, uparbeta sig til den fullkomlighet, som Academiens inrättning påsyftar.

ART: XXX.

Walet af Pensionairer sker sålunda: Fyra månader förr än det lediga rummet besättes, blir det samma genom anslag på Lärosalens dörr kungjordt, åtta dagar för Academiens Quartaliska Sammankomst.

förbi, och morgonrodnaden till en ny dag för det politiska lifvet ingaf förhoppningar om att kunna breda sitt

Å denna Sammankomst-dag, skola alla de, som efter förra punctens innehåll, eller eljest tro sig vara berättigade at täfva om Pensionen, infinna sig på sagd tima i Academiens Lärosal, sedan de till förene låtit anteckna sina namn i Dag-Boken, försedde med vittnesbörder af Professorerne i Anatomien, Architecturen och Perspective, at de vid deras Föreläsningar sig flitigt infunnit, och derutinnan vederbörliga framsteg gjort. Därefter utdelar Professoren i Månaden åt hvar och en af dem, at utarbete de Historiska eller Allegoriska ämnen, hvilka Academien uti dess förra Sammankomst, genom de fleste rösterna utvalt af dem, hvilka Directeuren proponerat.

Samma dag förfärdigar hvar och en, under Professorernes insende inom lyckta dörrar sin Esquisse, Målare uti Oljefärg, Bildhuggare i Modell af Ler, samt Architecter, Kopparstickare, Medailleurer och Historie-väfvare, på det i hvarje af desse konsterne brukeliga sätt, hvilka af Professoren påskrifves och uti Academien inlevereras.

Sedan Academien uti dess nästa Sammankomst besedt dessa Esquisser, och utnämnt dem af Eleverne, hvilka äro i stånd at täfva om stora Prisen, börja de straxt, at förfärdiga den samma utförligen och i stort, icke hemma hos sig sjelfva, utan uppe i Academien, uti de til den ändan utsedde rum, hvarest de komma, at ensamme och utan någon undervisning eller hjälp arbeta.

ART: XXXI.

Målare, Bildhuggare och Architecter, böra hafva sina stycken färdiga til den 14 Maji, då Academien utser af dem, de som förtjena at til Allmänhetens åskådan utsättas; Men som Kopparstickare och Historiska Tapet-väfvare, icke kunna på fyra månader hinna förfärdiga en Esquisse, och tillika sticka den samma utförligen i Koppar, eller väfva en Tapet därefter, ty lämnas dem Sex månaders tid ifrån Januarii til Julii månads slut, då deras Ritning, Graverade Plåt och väfde Historia, emottages af Professoren i Månaden, Secreteraren och Skattmästaren, hvilken sistnämde innesluter dem uti et därtill utsedt skåp, hvilket lämnas förseglat til nästa år, då de tillika med Priserne för samma år, komma at til åskådande utsättas. Beträdes någon af de täflande, at införa någon i sitt Rum at vara sig behjelpelig, eller eljest någon Teckning, Målning, Kopparstycke, Bildhuggeri, eller annat, som kunde tjäna honom til hjälp, utom den nakna Modellen at Teckna eller Måla efter, uteslutes han ifrån den rättighet han fått at Concourera.

ART: XXXII.

När den til Pensionairens utnämmande bestämde dagen är kommen, så inställa sig vid Academiens Sammankomst, alla de täflande

skimmer äfven öfver de sköna konsternas mera obemärkta verld. Vi skola i det följande se till, huru dessa för-
Personerna tillika med deras arbeten; Och sedan Academien noga skärskådat hvars och ens arbete, skrides til omröstning, vid hvilket tilfalle hvar och en af Academiens Ämbetsmän och Ledamöter, böra på det kortaste och tydligaste yttra de skäl och grunder, på hvilka de finna den täflande hafva förtjent Prisen, då de två, hvilka fått de mästa Rösterna, inkallas, och af Præses tildelas den största Prisen, som är en Penning om Tio Ducaters vigt, på hvilken är Hans Kongl. Maj:ts Bröst-Bild, åt den, hvilkens Stycke är bäst, hvarpå han då genast tilträder sin Utrikes Resa och Pensionen, samt de därvid förknippade förmåner, och ärhåller namn af Kongl. Pensionair. Den andra eller mindre Prisen, som är en Penning om Fem Ducaters vigt, på hvilken Högstsalig Konung FRIEDRICHS Bild, gifves åt den som däreft gjordt sig bäst förtjent, til upmuntran, at än vidare söka högsta Perfection uti sitt ämne.

ART: XXXIII.

Til Pensionairer antagas inga andra, än dem, som äro af Rikets infödda Barn och Kongl. Maj:ts Undersätare, samt af den Evangeliska Lutherska Lärans: Innan deras afresa, och vid ärhållandet af deras Instruction, hvarefter de sig böra rätta, skola de solenniter utfästa sig, at vid förloppet af de utstakade Sex åren, sig i Riket åter infinna, och at utan Kongl. Maj:ts tilstånd, icke gå uti någon främmande Magts tjänst. Så mycket möjligt är, bör i akttagas, at skiftevis Målare, Bildhuggare, Architecter, Graveurer och Medailleurer &c., måge antagas til Pensionairer, och at vid deras återkomst, deras rum efter hand blifva upfylte af andra välförtjenta ämnen.

Under den tiden Pensionairerne vistas utomlands, böra de ärligen förfärdiga och til Academien hemskicka, icke allenast Copior af de äldre, så väl som de nyare berömde Konstnärers stycken, utan ock de, efter deras egen Composition förfärdigade arbeten, til vedermälen af deras förkofring, samt anständig prydnad för Academien.

ART: XXXIV.

En gång om året låter Academien i dess Salar, til Allmän åskådan, i Ätta dagars tid, utsätta de Konst-stycken, som af dess Ämbetsmän och Ledamöter utarbetade, eller ock af dess Pensionairer utrikes ifrån hemsände blifvit: Äfven så väl som de stycken, hvilka til vinnande af stora Prisen förfärdigade äro. Warandes Kongl. Maj:ts Nådiga vilja, at til en förnyad äminnelse af den utmärkta Nåd, hvarmed Högstsalig Konung ADOLPH FRIEDRICH, altid omfattat denna Academien och de Fria Konsterne, Högstbemälte Konungs Födelse-Dag, eller den 14 Maji, med de påföljande ätta dagar, varda därtill nu och i framtiden använde.

hoppningar realiserades, och om framtiden höll, hvad hon tycktes lofva.

I öfrigit vil Kongl. Maj:t i Näder låta sig om Hjertat vara, at befordra alt det, som til Dess Målare- och Bildhuggare-Academis förkofran och välgång lända kan, samt, uppå Academiens underdåniga hemställande, dess vilkor och förmåner framdeles tillöka och förbättra. Och blifver Kongl. Maj:t Dess Målare- och Bildhuggare-Academie med särdeles Nåd och Hyllest städse bevågen.

Til yttermera visso, hafve Vi detta med Egen Hand underskrifvit, och med Vårt Kongl. Sigill bekräfta låtit.

Ekolsund den 5 Januarii 1773.

GUSTAF.

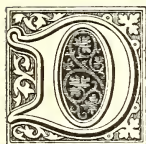
Sigill.

J. Elers.

6.

Akademien under C. F. Adelcrantz. 1770-talet.

De af konung Gustaf III fastställda stadgarna för Kungl. Målare- och Bildhuggareakademien skulle naturligtvis bilda en fast utgångspunkt för akademiens framtida sträfvanden, på samma gång de anvisade henne ett närmare begränsadt verksamhetsområde i den fosterländska kulturens tjänst. Det var den svenska ungdomens vägledning och undervisning i de ädlare konsterna, som från början varit akademiens ändamål, och hon hade redan genom att ställa sig på denna grundval gjort sig förtjent af uppmärksamhet och stöd. De första tiotalen af hennes tillvaro hade gifvit vitnesbörd om, att den jordmån, hvaruti fröna nedlades, var ganska mottaglig för ett utsäde af dylik art. Också hade hennes målsmän vid flere tillfällen ansett sig böra gifva ett offentligt uttryck härför; särskildt betecknande äro de ord, hvarmed öfverintendenten grefve Cronstedt berör detta ämne i sin relation till 1760 års riksdag¹. Det har icke varit litet hugneligt, säger han, att hos den svenska ungdomen finna mycken god böjelse och skicklighet i de fria konsterna. En ädel täflan om framsteg deruti är här-

¹ Originallet bland K. Maj:ts och kollegiernas bref och handl. riksdagen 1760—62 i *RA.*

städes redan börjad. Ännu hugneligare blir den tid, då man genom målare- och bildhuggareakademiens tillväxt får inhemska konstnärer, som kunna täfla med de utländska om företrädet. Det är ett säkert och af alla tiders historia bestyrkt tecken till ett lands välmåga och flor, der dessa konster stigit till sin höjd och blifva rätteligen värdade. Det rike, hvarest desamma hos inhemska finnas, drager efter hand utlänningar från vidt aflägsna orter till sig, dels att se, dels ock att lära. Främmandes penningar stanna då qvar i riket, i stället för att de af ett olärdt folk måste lemnas till utlänningarne, då vanheder och förakt ofta blifva rågen på utgifterna.

Frihetstidens uppfattning af konstens betydelse ligger i dessa ord liksom *in nuce*. Denna uppfattning hade visserligen icke varit Carl Gustaf Tessins och knappast Carl Hårlemans, ty de materiela fördelar, nationens konstnärliga uppfostran skulle framkalla, voro för dem en fråga af andra rang. I stort sedt hade dock frihetstidens uppoffringar för konstens sak och offervilligheten att gång efter annan bispringa hennes utöfvare sin egentliga förklaringsgrund i ett nationalekonomiskt intresse. Det är därför, som konstslöjdfrågan oupphörligt skymtar fram, mindre tydligt visserligen i arbetet inom sjelfva akademien, men så mycket tydligare i de skrivelser, som derifrån utgingo till regering och riksdag. Med det gustavianska tidehvarvet skulle förhållandet på visst sätt blifva ett annat. Icke så dock, som blef icke konstslöjdens höjande fortfarande en af akademiens uppgifter; tvärtom gjordes, som vi skola se, under den följande tiden ganska stora ansträngningar i detta hänseende. Men dessa sträfvanen skötos så till vida åt sidan, att särskilda skolor anvisades åt dem, som ville utbilda sig för yrkena, under det att akademiens hufvuduppgift blef »de ädlare kon-

sternas uppodlande och fortgång». Olika vägar brötos derigenom för konsten och konsthandtverket, och ehuru utgångspunkten från början varit densamma, blef afståndet mellan de båda arbetslagen under årens lopp allt större, till dess det ena ej mera kändes vid det andra. Sjelfva samfundsförhållandena bidrogo till detta resultat; fröet till skismen låg i skråväsendet. Att blifva fria från dess tvång hade varit ett önskemål redan hos de förste akademisterna. Konung Gustaf III öppnade i detta hänseende portarna på vid gafvel för konsten genom att i paragraf XIX af statuterna intaga den bestämmelsen, »att icke må någon af akademiens ledamöter vid utöfvandet af dess konst tvingas med de band, som skråordningen åtfölja, eller af skråembeten kunna förmenas att publika verk och enskilda betjena». — Hade konstnären dessförinnan måst iakttaga en synnerlig försigtighet och grannlagenhet gent emot skrået, blefvo förhållandena snart så förändrade, att man redan på 1780-talet hörde sådana åsichter offentligt uttalas, som att mästarebref i ett yrke, som egde någon gemenskap med de fria konsterna, borde ej få utdelas förr, än sökanden upptett ett profstycke för akademien och vunnit dess approbation. En hemställan till K. Maj:t i den riktningen blef till och med besluten.

Men härmed hafva vi gått händelserna i förväg. Akademiens närmaste göromål blef nu tillämpningen af de nya statuterna. Hade afsigten med desamma varit att genom klara föreskrifter utjemna möjligen uppkommande tvister om akademiens och hennes ledamöters skyldigheter och rättigheter, så vanns densamma ingalunda; ty redan de första åren af deras tillämpande hafva att uppvisa strider och söndringar af mångfaldig art, hvilka störande ingrepo i det akademiska lifvet och fylde ledamöterna med bitterhet sinsemellan. Slutstrofen i första

paragrafen af statuterna, att akademiens ledamöter skola göra sig en skyldighet af att på det nogaste iakttaga förening och vänskap sinsemellan samt sorgfälligt undvika all afvoghet och missämja, denna slutstrof kan väl från en senare tids synpunkt förefalla öfverflödig; likväl visade den sig i hög grad behöflig, ty straffet, som var bestämdt för den, som bröt deremot, att blifva ur akademien utesluten, måste tillämpas redan få år efter lagens stiftande.

Det vore dock orätt att gifva akademien såsom sådan skulden härför. Olyckligtvis hade hon inom sig en person, som satte sig öfver alla skyldigheter i detta hänseende. Redan i det föregående är antydt, att denne var ingen annan än hennes sekreterare, prof. Floding. Väl kan han under sina första konstnårsår kallas akademiens skötebarn, ty hon omhuldade honom särskildt, hjälpte honom till rikliga understöd under studietiden utomlands, skaffade honom titlar och utmärkelser samt indräktiga befattningar, när han återkom till fäderneslandet. All denna välvilja gäldade han dock under årens lopp med ett högst stötande uppförande, och redan första gången, stadgarna skulle tillämpas, stod han i opposition mot hela akademien.

Den gången hade han, eget nog, formelt rätt. Frågan gälde professorsvalen. Enligt § II skulle akademien bestå af sex professorer för teckning, en för målareanatomien, en i geometri och perspektiv, samt en professor i arkitekturen. Nu skulle visserligen dessa val enligt lag ske i maj månad, men som akademien först i juni 1773 erhållit officiel del af statuterna, skulle i så fall med de resterande professorsvalen hafva måst anstå till maj 1774. Redan före statuternas fastställande funnos fyra teckningsprofessorer, nämligen herrar Pasch,

Ljungberger och Gillberg samt Hoffman, de förre valde år 1768 på akademiens första sammanträde, den sistnämnde sannolikt år 1772. Dessutom var Floding professor i anatomi, geometri och perspektiv, och mot slutet af 1773 nämndes äfven Sävenbom till professor¹. Det var vid decembersammanträdet sistnämnda år, som valen af embetsmän och professorer kommo under debatt. Adelcrantz var då ej närvarande, utan fördes ordet af Larchevêque. Akademien visade sig dervid icke hålla så starkt på formerna. I § II hette det, att, när akademien hunnit tillväxt, skulle tvenne af professorerna kunna väljas till rektorer. Nu föreslogos Lundberg och Fehrman, såsom akademiens äldste, härtill. De voro visserligen icke professorer, ej heller kunde akademien på några månader anses hafva så tillväxt, att dessa platser nu behöfde till sättas; valet var således ur alla synpunkter olagligt, hvilket Floding också erinrade. Hoffman ansåg dock som en nödig sak, att dessa herrar, »som icke kunde på något annat sätt värdigt placeras», erhöile denna utmärkelse, hvilket bifölls. Derefter väcktes af Hoffman fråga om besättandet af de lediga professorsplatserna. Under erinran, att akademien nu bestode af endast fem à sex personer, och således knappast kunde anses för någon akademi, anmälde han, att kungl. hofminiatyrmålaren Niklas Lafrensen tillkännagifvit, att han åstundade blifva professor. Hoffman ansåg, att ingen kunde göra honom den platsen stridig med undantag af kungl. medaljören, direktör Carl Johan Wickman, som redan var utsedd till

¹ Äfven Pehr Krafft d. ä. hade år 1773 erhållit kunglig fullmagt som professor. Som han aldrig dertill blifvit föreslagen af akademien, af hvilken han då ej ens var ledamot, beslöts vid sammanträdet d. 30 dec. 1773, att denna fullmagt endast skulle anses som en »caractère» och ej gifva Krafft någon rättighet som professor i akademien.

akademiens skattmästare. Ehuru Wickman undanbad sig att komma i åtanke, blef han dock vald¹. Häremot opponerade sig Floding på det häftigaste under förklaring, att dylika val kunde ega rum först i maj månad. »Detta är en oordning, som kan blifva beständig, och följas ej statuterna i ett, kan man negligera dem i allt.» På hans fråga, om det stode akademien fritt att göra som hon ville, invände Hoffman, att det vore alldeles nödvändigt att besätta dessa platser. Floding förklarade sig instämma deruti så till vida, som det i statuterna föreskrifna antalet professorer för teckningen derigenom blefve fylldt, men då skulle man också nu välja en professor i arkitektur, hvilket torde möta svårigheter, då bland akademiens samtliga ledamöter det icke ens fanns ämne till en sådan. För öfrigt uttalade Floding, såsom en allmän regel, önskvärdheten af, att större ordning infördes vid diskussionerna på sammanträdena, ty eljes blefve det omöjligt för honom att på vederbörligt sätt införa målen i dagböckerna, der de dock måste finnas, ty extrakt kunde ur dem begäras; sådant hände till och med med rådsprotokollen. Med anledning häraf hade han uppsatt ett diktamen till dagens protokoll, gående ut på, att hvar och en af akademiens embetsmän skulle muntligen yttra sig om hvarje ämne i fråga, och början dermed alltid göras af den yngste.

Den förste, som opponerade sig häremot, var Flodings ständige antagonist, Hoffman. Sådant tvång, sade han, vore icke konsterna enligt, och det vore ett onyttigt gräl och pedanteri att vilja föreskrifva den ene eller den

¹ Wickman afsade sig professuren redan följande sammanträde, d. 21 jan. 1774. Lafrensen, som ur konstnärlig synpunkt var vida mera meriterad för platsen, blef förargad öfver nederlaget och reste nästan omedelbart till Frankrike, hvarifrån han ej återkom förrän år 1791.

andre, när han skulle tala. Hvar och en bör tala när han vill. Härtill genmälde Floding, att han ej uppgifvit detta såsom ett ventilationsämne utan allenast som en erinran om, hvad statuterna (§ 16) med tydliga ord sade; och till ordföranden Larchevêques upplysning, som yrkade på friheten och dessutom ej förstått allt, som sagts på svenska, lemnade han ett på franska öfversatt exemplar af statuterna, dervid särskildt utpekande § 16 till efterföljd, »hvarpå intet följde något vidare svar, utan förblef ämnet i detsamma tillstånd oafgjordt.»

Detta var den första skärmytslingen inom akademien. Den var visserligen af jembörelsevis oskyldig art, men den visade, att med endrægten var det ganska slätt stäldt, och att det icke heller var så noga med statuter-Inunas efterlefnad. Hittills måste man gifva Floding det erkännandet, att han ärligt stred för deras helgd.

Några ökade anslag hade icke tillfallit akademien genom statuterna. Ända till år 1777 utgick af statsmedel för hennes undervisningsverk en summa af 4,100 d:r s:t (12,300 d:r k:t), hvilken 1766 års ständer beviljat. År 1774, d. v. s. året efter statuter-Inunas fastställande, var denna stat sålunda fördelad:

	<i>D:r k:t.</i>
Professorernas arvoden, för teckning och modellens stäl- lande, i 12 mån. à 120 d:r	1440.
För ornamentsteckning och modellering	720.
Anatomiska föreläsningarna efter 6 mån. arvode à 120 d:r	720.
Perspektiviska föreläsningarna item	720.
Arkitektoniska föreläsningarna item	720.
Sekreterarens arvode	900.
Modellernas lön à 600	1200.
Vaktmästarens lön	900.
Vaktmästarens hvardagslivrée	600.

Transport 7920.

	Transport 7920.
Två guldmedaljer à 40 d:l duk.	615.
Silfvermedaljer till prisutdelning, 4 à 5 efter omständigheterna	300.
Ved, 10 famnar	400
Ljus, 1 listpund	60.
Olja för sju månader (15 kannor i mån.)	1575.
	<u>S:a dr k:t 10870.</u>
Återstoden att till förefallande behof användas:	1430.
	<u>S:a dr k:t 12300.</u>

Såsom af ofvanstående synes, skulle undervisning lemnas, utom i teckning och modellering efter naturen, äfven i ritning och modellering af ornament. Dessa lektioner voro afsedda att hållas i sju månaders tid hvarje helgfri dag kl. 2—6 e. m. och voro hufvudsakligen afsedda för dem, som skulle egna sig åt handtverkeriet. Dessa öfningar kommo visserligen nu till stånd men först längre fram i den föreslagna utsträckningen. Äfven ritning efter de antika gipserna förekom endast undantagsvis och ingalunda såsom statuterna föreskrefvo, hvilket åter hade sin grund deruti, att endast obetydligt utrymme ännu fanns för dessa gipsers exponerande, äfven sedan akademien lemnat slottet och öfverflyttat i det rosenadlerska huset vid Mynttorget. Icke heller höllos några föreläsningar i arkitektur. Det akademiska arbetet koncentrerade sig i dess ställe på modellskolan och på de nämnda föreläsningsskurserna. I modellskolan fortgick det året om. Huru stort antalet lärjungar derstädes var, är känt först från och med år 1778. Det var då vid pass 80, men redan året derpå hade det vuxit ansenligt. Om sommarmånaderna voro lektionerna vida mindre besökta, ja, det kunde till och med hända, att ingen enda lärjunge då infann sig. Med anledning häraf väcktes ett förslag, att modell-

skolan skulle stängas under den varma årstiden. Detta motsatte sig dock Adelcrantz, emedan han ansåg det vara olämpligt att afbryta exercitierna, utan borde man dem jemnt continuera, hvilket hade bättre utseende i publiken. Så blef också under de närmaste åren fallet.

I spetsen för undervisningsverket stod direktören, hvilken befattning Larchevêque alltsedan år 1768 beklädt. Han deltog såsom sådan med mycket intresse i undervisningen och stod genom sitt fridsamma lynne och sitt angenäma umgängessätt på synnerligt god fot med såväl lärare som lärjungar. Sergels omdöme om honom i sjelfbiografen »att han var äfven så mycket min vän som min läromästare» delades tvifvelsutän af alla hans elever. Mot midten af 1770-talet blef Larchevêque dock sjuklig, hvarför han till K. Maj:t inlemnade en ansökan att under sin återstående lifstid få såsom pension uppbära den lön, han allt sedan sin hitkomst årligen undfått. I skrifvelse af d. 19 febr. 1776 biföll K. Maj:t detta »i anseende dertill, att Larchevêque varit öfver 20 år i rikets tjänst, och under hans uppsigt svenska snillen blifvit lockade och uppmuntrade att vinnlägga sig om en närmare insigt i de vackra och fria konsterna, samt han i de monument, som blifvit af hans hand förfärdigade, ådagalagt de säkraste prof af utmärkt skicklighet¹.» Då valet af direktör i enlighet med statuterna skulle ske år 1776, blefvo med anledning häraf meningarna delade, om Larchevêque borde omväljas eller ej. Ett parti inom akademien önskade rösta på den nu 80-årige pastellmålaren Gustaf Lundberg, ett annat på Carl Gustaf Pilo, som år 1772 återkommit till fäderneslandet. Adelcrantz utlät sig med fullkomligaste högaktning om bådas förtjänster, men ansåg dock Lundberg för gammal och sjuklig

¹ Orig. i RA.

för att kunna komma i fråga, hvarjemte direktörsemetet vore under hans värdighet såsom hofintendent¹. Pilo deremot hade både vigör och kunskap i facket, såsom f. d. direktör vid den danska konstakademien. Innan frågan afgjordes, beslöt man att inhemta Pilos egen mening. Han var nämligen »nere i landet». Först ett och ett halft år derefter kom direktörsvalet åter på tal. Larchevêques helsa hade då ytterligare försvagats genom ett slaganfall, hvarför han, sedan åtskilliga medel fruktlöst blifvit begagnade, beslöt att på någon tid resa utomlands. Visserligen återkom han något bättre, men hans tillstånd var i alla fall sådant, att han ej kunde vidare åtaga sig den ansvarsfulla platsen. Carl Gustaf Pilo valdes därför d. 16 dec. 1777 till direktör. Kort derefter träffades Larchevêque af ett nytt slaganfall, hvarför han återigen begaf sig utomlands, denna gång till sin födelseort i södra Frankrike, af hvars milda klimat och i nejden varande bad och helsobrunnar han hoppades förbättring, dock utan önskad resultat. Den 25 sept. 1778 afled han i Montpelher. Hans enka, Louise Charlotte Hallet, f. i Paris år 1733, erhöi af konung Gustaf III i lifstidspension 1500 livres².

Under den tid, Larchevêque förestått direktörskapet, hade ordningen inom akademiens läroverk i allmänhet varit synnerligen god. Endast en gång finnas i protokollen anmärkningar riktade mot lärjungarnes uppförande, nämligen år 1774, »då oroligheter egt rum under exercitietiden», hvarför Floding erhöi i uppdrag att utarbete ett förslag till ordningsregler, som dock icke finnes i behåll. Så mycket oftare stälde de bägge modellerna till bråk och oväsen. I motsats mot hvad numera är fallet, voro

¹ Prot. d. 5 juni 1776.

² SBA. Cah. 19.

dessa uppförda med ordinarie lön på stat; dessutom hade de husrum och vedbrand af akademien. Det var naturligtvis svårt att få hyggliga personer till dessa tjänster, emedan man vid valet af dem hufvudsakligen måste taga hänsyn till deras yttre menniska. Och som de hade tjänstgöring endast om aftnarna och vanligtvis gingo sysslolösa hela den öfriga delen af dagen, kunde de icke undgå att lära mycket ondt. Derför hände det också allt för ofta, att än den ene, än den andre af dem blef afskedad, än på grund af oanständigt uppförande, än för otidigt förhållande under ett fylleri i lärosalen o. s. v. Man tog dem till en början, hvar man kunde få dem, bland militären eller bland kroppsarbetarne. (Någon kvinlig modell omtalas ej vid denna tid). Såsom ett önskningsmål uttalades dock vid ett sammanträde år 1773, »att de företrädesvis måtte sökas bland den arbetande handverkshopen, såsom ibland smedsgesäller och dylika, hvilkas naturliga vackra växt och skapnad synnerligen underhålles genom dessa slags starkare arbeten, hvilka afklåda deras kroppar det öfverflödiga fettet och vätskorna samt göra musklerna synbarare och lemna dem sin rena form.» Det var i sammanhang dermed, som akademien beslöt bestämma deras lön till endast 200 d:r s:t om året, »på det att de måtte vara nödsakade att genom stadigt arbete undvika att blifva otidigt feta och således till modeller odugliga.» För samma arvode voro de äfven skyldige att stå till professorernas enskilda tjänst, när dessa hade behof af dem för sin konst.

Då det således var förenadt med ganska stor svårighet att finna lämpliga modeller, låg det i akademiens intresse att göra dugligt folk af de en gång antagna. För att sporra dem till större ordentlighet i tjänsten beslöts, att, om någon af dem en längre tid skött sin

befattning till akademiens belåtenhet, skulle han kunna stiga i graderna till vaktmästare vid akademien, hvilket var en mycket eftersökt plats. Utom en ganska försvarlig lön — vaktmästaren uppbar, som vi af staten sett, lika stor lön som akademiens ständige sekreterare — samt bostad, ljus och vedbrand hade han tvenne olika livréeen, ett mindre, som han fick nytt hvarje halftannat år, och ett större, som visserligen bestods endast hvar sjunde, men så kostade det också otroligt nog öfver 1300 d:r k:t¹. Också var detta samma livrée, som kungl. maj:ts kammarlakejer buro, med guldbroderier af Christoffer Sergel; och i anseende dertill att akademivaktmästaren hade rätt att bära detta, heter det i ett protokoll från 1770-talet, borde också hans lön utgå med samma belopp som kungl. maj:ts vaktmästares. Denna prakt gaf honom en ganska vördnadsbjudande reputation såväl i akademielevernas ögon som »i publiken». När därför en nyutnämnd modell vid ett tillfälle anhöll att få skriva sig som vice vaktmästare i akademien, afslogs detta på den grund, att han derigenom skulle få pretentioner. En annan gång, då platsen blef ledig, uttalades önskvärdheten af, att någon i konsterna erfaren, allvarsam man ville mot vissa vilkor åtaga sig densamma, hvarmed var förenadt inseendet öfver de smärre och i dagligt bruk varande gipserna och målningarna samt tillsynen öfver ungdomens uppförande före och efter lektionstimmarna och öfvervakandet att intet oljud fördes af de yngre eleverna vid in- och utgåendet o. s. v. Med anledning häraf tillfrågades landskapsmålaren Korn, hvars belågenhet gaf akademien hopp, att tillbudet skulle med tacksamhet mottagas, om han ville åtaga sig tjensten, hvilket han också lofvade göra, dock med vilkor, att han sluppe kalla ledamöterna till sam-

¹ Noga räknadt 1383 d:r och 20 öre. Handl. 45. AA.

manträdena och ej heller behöfde skura och elda. Sedan modellen Österberg åtagit sig dessa göromål mot en mindre gratifikation, tillträdde Korn vaktmästartjensten med alla förmåner, deruti inbegripen rätten att bära akademiens livrée.

Vid sidan af verksamheten i modellskolan, hvarest, jemte direktören, professorerna Sävenbom, Lorentz Pasch, Ljungberger, Gillberg och Hoffman under dessa år turvis skötte undervisningen, fortgingo Flodings föreläsningar i anatomi och kostymlära samt i praktisk geometri och perspektiv; i de båda sistnämnda ämnena erhöll han år 1773 en medhjelpare i kungl. hofarkitekten Olof Samuel Tempelman. Under sin vistelse i Paris hade Floding ganska grundligt studerat dessa vetenskaper, nämligen perspektiv under professorn i detta ämne vid den franska konstakademien, Michel-Ange Challes, den bekante historiemålaren, arkitekten och matematikern, som år 1753 valdes till ledamot af den franska konstakademien och 1758 tillträdt nämnda professur. Det var icke blott dennes offentliga föreläsningar, Floding åhört, han hade äfven bott hos Challes och enskildt njutit hans undervisning mot skyldighet att vara honom behjelpig med gravyren af de förläggsplanscher, hvilka det ålåg Challes att för sina föreläsningar utföra. Före sin hemresa hade Floding hunnit gravera 22 sådana blad. Derjemte hade han i två år åhört professor Sue's föreläsningar i anatomi och genomgått en praktisk kurs i detta ämne under den framstående anatomie-professorn vid Collège royal i Paris, Antoine Petit, känd såsom ledamot äfven af den svenska vetenskapsakademien. Han hade då »dissikerat flere kadaver och efter dessa gjort några och trettio ritningar».

När 1774 års stat för akademien skulle uppgöras, utspann sig en längre diskussion om, huru mycken tid

och i följd deraf huru stort arvode skulle anslås för dessa föreläsningar. En del ansåg tre månaders exercitier, med en timmes lektion i veckan, vara tillräckliga, en annan del yrkade på, att de skulle hållas året om. Dessutom hördes anmärkningar mot, att föreläsaren i dessa ämnen hade alldeles för högt arvode i jämförelse med professorerna, som stälde modellen; dessa senare voro sysselsatte femtiotvå timmar hvarje månad, mot att den förre höll allenast fyra föreläsningar. Adelerantz anmärkte dervid, att de professorer, som hade att ställa modellen, gingo oförberedda till sina lektioner, under det att de öfrige hade största mödan före desamma; och Floding passade på tillfället att gifva sina kamrater en liten snärt genom att tillägga, att det endast tog en kvarts timmes tid att ställa modellen, och derefter kunde professorn gå sin väg från alltsammans, om han ville. Då fann sig præses föränlåten att afbryta talaren under yttrande, att sådant vore ett missbruk, som åtminstone hädanefter ej borde få förekomma. Derpå beslöts, att dessa föreläsningar skulle hållas under sex månader af året med en lektion i veckan för hvarje ämne, och att arvodet för månaden skulle ställas lika med den tjänstgörande teckningsprofessorns.

Hvad innehållet i dessa föreläsningar angår, känna vi detsamma dels genom de manuskript, Floding sjelf efterlemnad, dels genom andras anteckningar. Särskildt för de anatomiska föreläsningarna har Pehr Hörberg närmare redogjort i ett handskrifvet, med afbildningar af människokroppen illustrerad, sammandrag¹, hvares förra

¹ I KB:s manuskriptsamling finnes ett band under titel: »Målarenöjen och Nyttan, samlat af Pehr Hörberg, Begyndt under vistandet vid Kongl. Målare- och Bildhuggare-Academien uti Stockholm år 1785». — En afdelning deri behandlar Flodings anatomiska föreläsningar, som väl hade ungefär samma innehåll på 1770- som 1780-talet.

afdelning handlar om skelettet, och den senare har till rubrik: Om musklerna, med noga tecknade, flådda personer, hvarvid de olika muskelpartierna äro åsatta numrer, som förklaras i vidstående text. Vid dessa föreläsningar begagnade Floding som åskådningsmateriel de ritningar, han utfört under den ofvan nämnde Petit, och dessutom en *écorché* i naturlig storlek, af någon pappersmassa.

Af större intresse äro Flodings föreläsningar öfver kostymen, hvilka ännu i (original?)-manuskript¹ finnas kvar i akademiens arkiv. Vid en genomläsning af desamma finner man snart, att ämnets gruppering och systematisering ej var hans starka sida. Första afdelningen, som handlar om den grekiska och romerska qvinnans hufvudbonader, är helt kort, oaktadt författaren fördjupar sig i detaljer af föga kultur- eller konsthistoriskt värde. Han framhåller dervid den betydelse, håret och hufvudbonaderna ega ur skönhetens synpunkt, något som han säger att alla civiliserade folk också insett. Föreläsaren ger vinkar, huru konstadepten skall arrangera i detta hänseende, och tillråder honom att noga följa det historiska modet. Derefter gör han en indelning i fem klasser af de antika hufvudbonaderna. Till den första räknar han de ålderstigna damers och vördiga fruars, som brukade dok eller ett slags långa hufvor, hvarmed de betäckte hela hufvudet; till den andra höra de, som ha en modest, dock prydlig hufvudbonad utan slöja eller hufva, d. v. s. de, som hafva

¹ Den fullständiga titeln på detta manuskript, som omfattar två band i 4:o, är: Föreläsningar öfver några delar af Costumen hos de gamla Grekiska och Romerska Folkslagen, hvilka innehålla: 1) En utförlig Detail om de Grekiska och Romerska Fruentimrens Hufvudbonader, hämtade af Antiquen och de öfver dem slagne Medailler. 2) Afhandling om Romerska Triumpherne, Kronor, Statuer af alla slag och Tropheer samt Militariska och andra Recompenser. — Hållne i Kongl. Målare och Bildhuggare Academien år 1770 ifrån d. 23 Febr. och följande dagar af Pehr Floding.

blotta håret utan band och diadem eller perlor, endast i några få flockar, flätor eller lockar, simplement arrangeradt. Den tredje är ett af de rikaste slagen, med ymnigt med band, präktiga diadem, perlor, flätor och isynnerhet stora hårhvirflar och knutar på hjessan, eller i nacken, konstigt sammanhäftade, samt till form och utseende lika runda korgar. Den fjerde gruppens hufvudbonad är lik en girland eller ett ganska bredt hårband, afskildt från det öfriga håret genom flätor och band af perlor i stora flockar. Denna girland går rundt omkring hufvudet öfver pannan. Den femte gruppen slutligen utgöres af en lånad prydnad, bestående af små kaskar eller hjälmor af olika slags metaller, åtskilliga prydnader af fjäderbuskar, foglar eller drakar. — Sedan han genomgått och med exempel från antika stoder närmare belyst dessa grupper, tillägger han, att ännu flere klasser skulle kunna göras, men att det blefve för vidlyftigt. Hvad särskildt hårets färg angår, var både blondt, rödt och svart i anseende hos de gamle och äfven en mellanfärg, som de italienska poeterna kallade *Mirrheus* eller *Mirtheus*, men som vi nu för tiden kalla kastanje. Målare kunna därför variera sina målningar äfven i detta ämne utan att behöfva göra några afsteg från de regler, historien och kostymen föreskrifva.

Såsom af denna kortfattade redogörelse synes, lemnade ämnets behandling åtskilligt öfrigt att önska såväl ur innehållets som ur öfverskådlighetens synpunkt. Den andra afdelningen af dessa föreläsningar handlar om de romerska triumferna, och säger sig Floding hafva valt detta ämne, emedan det utgör en af de viktigaste delarna af kostymläran hos de gamla folkslagen, »såsom innefattande nästan alla de förnämligaste omständigheter och det märkvärdigaste af deras bruk och sedvänjor». Före-

läsningarna härom bestå af tvenne hufvudafdelningar; den förra har till rubrik: De äldre grekers och romares hedersbelöningar och främst om deras kronor; den senare, (som är den jemförelsevis intressantaste af alla föreläsningarna): Om statyer af alla slag, hvilka som hederstecken blifvit upprättade att göra stora bedrifter odödliga och att hos efterverlden uppväcka täflan till dygd och ära. Han genomgår, dock utan att i allmänhet inlåta sig på deras konstvärde, först ärestoderna hos grekerna, så de hos romarne, har så ett kapitel om triumfstatyer och troféer och öfvergår derefter till sjelfva »Triumferna eller segervinnarnes präktiga intåg, sådana de voro brukliga hos de gamle romarne isynnerhet», hvilket kapitel upptager en god del af första och hela andra bandet. Den sista och vidlyftigaste delen deraf, som har till rubrik Om Triumpherne isynnerhet ifrån Roms begynnelse och intill Constantini Magni tid, är egentligen en öfversigt af det romerska rikets historia under samma tid.

För konstutöfningen i akademien kunna dessa föreläsningar svårligen anses hafva medfört någon direkt nytta, och detta så mycket mindre, som deras starka sida låg i de talrika hänvisningarna till en literatur, som förmodligen låg utom den bildningsgrad, man får förutsätta hos den akademiska ungdomen vid denna tid. Utom i det oupphörliga citerandet af de gamle klassiske författarne visar Floding sin stora beläsenhet äfven i de talrika hänvisningarna till den samtida konstforskningens resultat. Såsom den förnämsta källan till afhandlingen om hufvudbonaderna nämner han Menards Moeurs et usages des Grecs, och kapitlet om triumfstatyerna är till stor del öfversatt från abbé de Guasco's verk De l'usage des statues chez les anciens. Dock har han hemtat uppgifterna deri äfven från andra håll. Så rekommenderar han vid omnämmandet af Marcus

Aurelius' ryttarestaty på Monte Cavallo till uppmärksam läsning de af bildhuggaren Falconet gjorda observationerna¹, såsom tjenande till ganska mycken upplysning öfver rätta sättet att som artist kritisera konstarbeten och gifva dem en anständig appréciation; och han tillägger, att dessa observationer röra dessutom kostymen och andra ämnen i konsterna; »isynnerhet finnas der judicieusa remarquer öfver Moses af Michel-Angelo, öfver en liten afhandling af lord Shaftsbury» o. s. v. — Att Floding på tal om Nonius Balbus d. y:s år 1739 uppgräfdade ryttarstaty citerar sin gamle vän och lärare Cochin² är mindre underligt. Han omtalar, att Cochin anser denna staty vara en bland de skönaste, som antiken lemnat, och rekommenderar i sammanhang härmed Cochins och Bellicards arbete, Observations sur les antiquités de la ville d'Herculanum avec quelques reflexions sur la peinture et la sculpture des anciens (Paris 1755), hvarur han gör talrika utdrag, samt gifver det vitsordet att innehålla de grundligaste beskrifningar och kritiska anmärkningar. Bland öfriga, af Floding citerade källor må här endast nämnas Sandrarts Tyska akademi, A. Félibiens Entretiens sur les vies et les ouvrages des plus excellents peintres anciens et modernes, samt Winckelmanns Geschichte der Kunst des Alterthums, hvilken han dock kände endast i fransk öfversättning. Att Winckelmanns namn hördes i den svenska konstakademien vid denna tid, förtjenar att läggas märke till, så mycket mera, som det skedde i sammanhang med omnämmandet af det verk af honom, som skulle grundlägga ett nytt tidehvarf

¹ *Falconet* hade nämligen år 1771 utgifvit sina »Observations sur la statue de Marc-Aurèle et sur d'autres objets relatifs aux beaux arts.

² *Cochin, Ch.N.*, Voyage d'Italie ou recueil de notes sur les ouvrages de peinture et de sculpture qu'on voit dans les principales Villes d'Italie. Paris 1758.

för konstens studium och gifva uppslaget till en klarare uppfattning af forntidens och samtidens konst¹.

Utom af denna verksamhet och af sekreterareskapet i akademien upptogs Flodings tid af undervisningen i den under akademiens inseende ställda gravyrskolan. Öfningarna derstädes hade dock med hvarje år bedrifvits alltmera lamt. Några andra lärjungar än de förut nämnda omtalas icke, och dessa tyckas hvarken hafva haft några större anlag eller något större intresse för den konst, de öfvade. Äfven lärarens nit lemnade åtskilligt öfrigt att önska, ja, under åren 1774 och 1775 upphörde skolans verksamhet nästan alldeles. Såsom vi minnas, hade de fyra lärjungarne förbundet sig att efter lärotidens förlopp arbeta ytterligare fyra år hos Floding emot skäligt arvode, men både arbetet och arvodet började snart att tryta. På nyåret 1776 framlade Floding med anledning häraf sina bekymmer för akademien och anhöll på samma gång, att de båda mest försigkomne lärjungarne, Johan Snack och J. L. Cathon, hvilka med sistnämnda år genomgått sina läroår eller, som det hette, voro utlärde, skulle erhålla någon uppmuntran i form af understöd af allmänna medel. Snack fick då 300 d:r k:t, och Cathon en något mindre summa. För att hjälpa upp skolan ur det lägervall, hvori den råkat, beslöt akademien, oaktadt hon var missnöjd med det sätt, hvarpå undervisningen sköttes, att ännu en gång lägga sig ut för Floding och att särskildt på det kraftigaste intressera sig för honom hos höge veder-

¹ Jfr äfven *Sammlaren*, D. III, s. 263, der under rubrik: Nyheter meddelte uti Bref ifrån Stadsbo till landsbo, Stockh. d. 18 Okt. 1773, läses följande om Winckelmanns död: Den store, den gänelige Antiquarien Herr Winckelmanns så allt för tidiga död, att förtiga det faseliga sättet, kan icke nog beklagas. Sin bekanta bok: *Geschichte der Kunst*, som utkom i Dresden 1764 i 4:o, hade han dock före sin död så alldeles omarbetat, att den var ett helt nytt verk. — Jfr äfven yttrandet om Winckelmann i *Allmänna tidningar* 1772, n:r 196.

börande till erhållande af alla de publika arbeten, hvarmed han skulle kunna sysselsätta lärlingarna. Ungefär samtidigt härmed inlemnade Floding till K. Maj:t en skrifvelse, hvori han anhöll att för de tre sistförflutna åren, under hvilka han säger sig hafva haft lärjungarna på egen bekostnad, få en ersättning af 1200 d:r k:t om året för hvar och en af dem. Ehuru skolan redan kostat statsverket ganska stora summor, och behållningen var skäligen ringa, samt Floding dessutom såsom lärare och uppfostrare lemnade mycket öfrigt att önska, afslog K. Maj:t icke direkt denna anhållan men infordrade såväl akademiens som K. Kommersekollegii utlåtande. Akademien befalde då Floding att uppvisa några prof af lärjungarnes arbeten; vid derefter anställd granskning af desamma fann hon dem vara »med mera och mindre skicklighet förfärdigade». Efter att äfven i öfrigt närmare hafva inspekterat verksamheten i skolan kommo ledamöterna till den öfvertygelsen, att det var omöjligt att längre hemlighålla sanningen och dessutom orätt att vidare understödja en dylik institution. I en så mild skrifvelse som möjligt underrättar hon K. Maj:t härom och säger, att Flodings elever visserligen gjort några framsteg, men som desamma alldeles icke kunna sägas svara mot en längre undervisningstid än den, för hvilken läroprämier redan äro bestådda, och Floding dessutom nedlagt hela inrättningen, kunde akademien ej tillstyrka något vidare understöd. Kommersekollegii yttrande blef mycket skarpare. Det förklarade nämligen, att ingen nytta vore med gravyrskolan, oaktadt så stora uppoffringar gjorts på densamma från statens sida. Så hade under flere år i läroprämier åt de fyra eleverna utgått 4800 d:r k:t årligen, i lön åt föreståndaren 3000 och i hyra 1500, eller tillsammans 9300 d:r k:t årligen, hvartill kommo omkostnader för

materialier och oundgängliga tillbehör. Följden af denna välvilja har varit, säger kollegiet, att den skickligaste af eleverna varit nödsakad att söka Hallrättens beskydd mot det våldsamma förfarande, skolans föreståndare mot honom öfvat¹, hvarjemte två af de andra eleverna blifvit utvisade ur Flodings hus, och skolan således nedlagd. Med anledning häraf hemställde kollegiet, huruvida skäl förefunnes, att några anslag fortfarande utginge för denna inrättning. — Under sådana förhållanden fann sig K. Maj:t föranlåten förklara, att gravyrskolan skulle indragas².

I betraktande af att gravyrskolans inrättning motiverats af de många fördelar, som manufakturer och handverk skulle draga af gravyren, kan det ej väcka förvåning, att vederbörandes ögon öppnades för det ohållbara i dessa förespeglingar, och att man ej, åtminstone för det ändamålet, vidare borde uppoffra penningar på företaget. Men äfven ur rent konstnärlig synpunkt var resultatet högst otillfredsställande, ty ingen af eleverna hade åstadkommit något arbete, som kunde betraktas vara öfver medelmåttan. Emellertid upphörde genom gravyrskolans indragning en anstalt, som åtminstone hade skenet af att arbeta i konstslöjdens tjänst. Sjelf var akademien vid 1770-talets midt ej i tillfälle att lemna någon undervisning i mönsterritning, ej heller stod under hennes inseende någon annan anstalt för konstslöjddikares utbildning. En sådan fanns visserligen i hufvudstaden, nämligen ingenjören Olof Årres, för metallarbetares undervisning i ornamentsteckning, men äfven af hennes verksamhet voro icke många spår skönjbara. Adelcrantz var

¹ Se sid. 115, 116.

² Kommersekollegii skrifvelse till K. Maj:t af d. 25 febr. 1778 och Rådsprotokollet af d. 9 sept. s. 3.

emellertid högeligen intresserad för, att akademien fortfarande skulle verka för den inhemska konstslöjdens höjande. Till en början hemställde han därför, huruvida det ej vore lämpligt, att Årres teckningsskola ställdes under akademien, och att de anslag, den åtnjöt, öfverflyttades på hennes stat. Som Årre var mycket sjuklig, skulle han förmodligen ej komma att lefva så länge, och då kunde det jemförelsevis dryga arvode, han uppbar, delas på flere personer, som i ornamentsteckning voro förfarne. Naturligtvis skulle Årres mening först inhemtas, och likaså borde skolans inspektor, bergsrådet Schröderstjerna, höras, (densamme, som vid 1756 års riksdag först väckt motion om skolans inrättande). Schröderstjerna hade för sin del ingenting att invända mot öfverflyttningen, dock under förbehåll, att skolans intention blefve densamma, och att Årre blefve orubbad i sina förmåner. Årre sjelf deremot förklarade vid det besök, som Adelcrantz med anledning häraf gjorde honom, att han på inga villkor ville komma under akademien. Han var för sjuklig och hypocondre för att på gamla dagar vilja utsätta sig för dylika rubbningar. Dervid fick det bero.

Adelcrantz öfvergaf likväl ingalunda tanken på, att akademien fortfarande skulle blifva, hvad hon från början varit, äfven en konstslöjdens härd. I det tal, hvarmed han år 1776 helsade de nyvalde hedersledamöterna, yttrade han till och med, att alla akademiens göromål bestodo i intet annat än det, som egentligen komme manufaktur och handtverkerier till godo; ty det var just genom teckningen, som dessa vunno den goda smak, som gjorde dem angenäma och till afsättning hos främmande begärliga. Han erinrar, att statuterna i tydliga och klara ord säga, att akademiens verksamhet ej skall stanna vid de ädlare konsterna utan sträcka sig till alla handt-

verkerier och fabriker i gemen, och att det därför blir nödvändigt att med det första inrätta en ordnad undervisningskurs i ornamentsteckning för handtverksgesäller och lärlingar. Till lärare deruti föreslår han unge ornamentsbildhuggaren Jean Baptiste Masreliez. För öfrigt, tillade Adelerantz, saknar akademien äfven en undervisningsskola i de första principerna af teckning, och det är så mycket angelägnare, att en sådan kommer till stånd, som ritningen af hela figurer efter nakna modeller, *eller den egentliga s. k. akademien*, förutsätter, att lärjungarne hafva kännedom om människokroppens detaljer, likaväl som det är nödvändigt att lära bokstäfverna, innan man kan stafva och lägga tillsammans. Äfven en arkitektskola vore af behovet högeligen påkallad, hvilket bäst framgick af den knappa tillgången på arkitekter i hufvudstaden; och att det i detta hänseende var ännu sämre ställdt på landsbygden och i småstäderna, derom vitnade de desseiner, som dagligen inkommo till öfverintendentsembetet, och hvilka blifvit kasserade eller omgjorda.

Vid öfverläggningen om alla dessa frågor kom akademien snart till den öfvertygelsen, att, derest någon framställning skulle göras till K. Maj:t om nya anslag, så vore det så godt att med ens till nådigt bepröfvande framlägga alla öfriga punkter, som endast funnos på papperet, i statuterna, utan att ega någon motsvarighet i verkligheten. Så var förhållandet med upprättandet af ett bibliotek och en antikskola, der de gamla gipserna, hvilka ännu till största delen lågo i gjuthusen på Rännarbanan, skulle tillhandahållas, samt äfven med andra vidlyftiga lokaler, hvarom statuterna talade. Med ett ord, här blef fråga om en helt ny stat för akademien. Behovet af allt detta, heter det i handlingarna, hade

akademien känt redan år 1766, då staten förra gången uppgjordes, men hon hade då ej vågat begära så mycket af fruktan att få intet. Nu kunde och borde hon icke längre uppskjuta dermed ¹.

Innan vi öfvergå till redogörelsen för de vidlyftiga öfverläggningar, som med anledning af detta förslag höllos, skola vi kasta en blick på några andra viktiga sidor af akademiens verksamhet.

Resultatet af undervisningen borde åtminstone i någon mån framgå af pristäfplingarna. Redan i det föregående har jag erinrat, att inga förteckningar finnas å de prisbelönade under akademiens tre första tiotal, om de ens förts. I dagboken för sammankomsten d. 17 febr. 1768, hvilken kallas akademiens första, minnas vi, att det stod, att utdelning af akademiens fyra medaljer skulle ega rum hvarje år på konung Adolf Fredriks födelsedag d. 14 maj. Detta kom dock aldrig att ske, icke ens sagda år, ty då utdelades medaljerna först d. 16 juni ². Under år 1769 hafva dagböckerna ingenting att förtälja om någon prisutdelning, hvaraf vi få draga den slutsatsen, att någon sådan då ej egde rum. År 1770 deremot utdelades tre medaljer (d. 21 september) i närvaro af Lovisa Ulrikas yngre broder, prins Henrik af Preussen, som vid samma tillfälle tog i närmare betraktande öfningarna, »under det att akademiens elever voro i full exercice att teckna och modellera, hvaröfver Hans Höghet betygade sitt höga nöje.» ³ Guldmedaljen gafs då åt E. G. Béron, och den andra, eller Adolf Fredriks kröningsmedalj i silfver, åt Adolf Ulrik Wertmüller, hvarjemte en tredje tillerkändes en ung Josef Helin. Denna pris-

¹ Ak:s skr. till K. Maj:t d. 10 dec. 1777. AA.

² Se sid. 114.

³ Allmänna tidningar n:r 120, år 1770.

utdelning blef föremål för en spetsig kritik i en under rubrik »Reflexion en passant» insänd artikel i Dagligt Allehanda s. å., hvilken särskildt var riktad mot Helins belönande. Som någon fjerde medalj oaktadt statuternas föreskrift icke blifvit utdelad, förmodar insändaren, att detta skett, emedan den tredjes utdelande hindrat akademien att tilldöma denna fjerde och sista åt någon af herrar Candidaterna, som möjligtvis torde hafva haft den billiga ambition att refusera en belöning till värde en grad under den, man skänkt åt Helin¹. — Akademien fann med ledsnad, att hennes göromål sålunda ridikyliserades, men tyckes icke hafva låtit införa något svar. Möjligen var det med anledning af denna motgång, för hvilken man på den tiden var mera känslig än i våra dagar, som prisutdelningen inställdes under de närmaste åren (den följande egde rum först år 1774).

I de nya statuterna hade man ingen anledning att längre hålla på den fjortonde maj såsom utdelningsdag, utan utbyttes denna mot konung Gustaf III:s födelsedag d. 24 januari, som tillika blef akademiens högtidsdag. Medaljerna skulle fortfarande vara fyra, och täflingarna hållas kvartalsvis, hvarom lärjungarne skulle underrättas en vecka förut, på det att ingen måtte kunna beklaga sig öfver okunnighet. Den professor, som hade månaden, skulle då särskildt för täflingen ställa modellen eller en grupp af två modeller. Efter densammas slut skulle de utförda ritningarna eller modellfigurerna omedelbart inläggas i derför enkom gjorda skåp under dubbla lås, hvartill den tjenstgörande professorn hade den ena nyckeln och vaktmästaren den andra. De närmare detaljerna vid prisdomen framgå af § XXVIII i statuterna. Dock synas de icke heller i denna punkt hafva följts så

¹ Dagl. Allehanda n:r 222 år 1770.

noga. Första gången, densamma tillämpades, var d. 21 jan. 1774, då akademien samlades för att bestämma, hvilka belöningar skulle utdelas tre dagar derefter. Vi skola litet närmare följa förhandlingarna på detta sammanträde, emedan de äro karaktäristiska nog. Närvarande voro akademiens direktör, Larchevêque, som med anledning af, att både præses och vice præses voro hindrade, förde ordet; vidare professorerna Gillberg, Pasch, Ljungberger, Sävenbom, Hoffman samt Floding. Sedan man en stund besett de utställda täflingsritningarna och modellfigurerna, frågade Larchevêque sekreteraren (Floding), om han hade sig bekant, hvilka tillförene erhållit medalj, hvartill denne svarade ja, men att han icke nu hade de dagböcker och avisor uppe, i hvilka de sålunda utmärktes namn stodo. Han ville dock genast skicka efter dem. Larchevêque invände, att detta var obehöfligt, emedan frågan nu egentligen blott rörde unge Masreliez, och prof. Hoffman redan frågat denne, hvilka medaljer han fått, hvartill han svarat: endast en liten. Efter denna upplysning skred man till prisdöm, då unge bildhuggaren Carl Adolf Phidias erhöll första medaljen för en i lera modellerad akademifigur, och unge Fehrman en dylik, hvarjemte J. B. Masreliez mottog den andra medaljen. Dessutom tillerkändes Joh. Gabr. Wickman och Nils Gustaf Gladberg hvar sin jetton. Derefter yppades fråga, under hvilka former medaljutdelningen borde ske. Larchevêque ansåg det vara tillräckligt att på lärosalens dörr uppsätta ett anslag, innehållande namnen på de prisbelönade, helst som det vore discouragerande för dem, som ej fått, att kallas till utdelningen. Så vore usagen i franska akademien. Floding hade en motsatt åsigt: att vara närvarande vid utdelningen borde snarare till så mycket större flit en-

couragera dem, som ej erhållit någon utmärkelse. Detta vore också i öfverensstämmelse med statuternas föreskrift. För öfrigt borde sjelfva sätet bero på præses, som skulle utdela dem. Pluraliteten var dock af annan mening, och Hoffman befalde vaktmästaren att gå till prof. Pasch, som lemnat sammanträdet, samt anhålla, att han, som hade månaden, ville skriva de prisbelönades namn på en sedel, som före aftonen skulle uppslås på lärosalens dörr. Då fann sig Floding föranlåten att bedja Hoffman tänka på, hvad han befalde i en sak, som helt och hållet berodde på Högvälborne Herr Baron och Præses; hvaraf åter Hoffman tog sig anledning att fråga Floding, om han ej trodde, att det tillkom professorn, som hade månaden, att göra detta anslaget, hvilket Floding svarade att han ej trodde, utan voro sådana göromål sekreterarens. Då invände Hoffman, att sekreterarens skyldighet var att skriva dagboken och hvad akademien eljes kunde befalla honom, ingenting annat, och att sådant, som förefölle i hvarje månad, tillkomme tjänstgörande professorn, deribland äfven att kalla akademien tillsammans. Ljungberger och Gillberg instämde med Hoffman, ja, det gick så långt, att herr professor Gillberg — heter det i det af Floding förda protokollet — som på längre tid ej varit närvarande och endast af den nu gjorda berättelsen kände saken, sade till Floding, att sådant, som är professorernas göromål och endast tillkommer dem, det bör Ni ej befatta Er med. (Det var naturligtvis det gamla grollet emellan de bägge gravörerna, som stack fram i denna replik, som för öfrigt visar, att teckningsprofessorerna ansågo sig vara för mera än professorn i målareanatomien). Floding svarade, att han ingalunda velat göra intrång i professorernas rättigheter, att i statuterna stode, att sekreteraren

skulle underskrifva convocationsbiljetterna, och att akademien dessutom ej kunde sammankallas på en professors befallning. Ännu vid utgåendet erinrade Hoffman Floding om anslaget på lärosalens dörr, men Floding invände, att han såväl i det ena som andra hänseendet komme att inhemta præses' befallning.

Situationen var, såsom synes, ganska egendomlig, först och främst derigenom, att akademiens pluralitet ej tycktes tillmäta statuternas innehåll någon betydelse utan, såsom Floding mycket riktigt anmärkte, gjorde som hon ville, och för det andra, emedan han, Floding, som från den stunden visade sig hafva mycket oklara föreställningar om hvad som var rätt och orätt, nu var den ende, som yrkade på lagarnas helgd och efterlefnad. Gjorde han detta endast för oppositionens skull? Att döma af hans blifvande handlingssätt vore man nästan frestad att misstänka något sådant. Emellertid stälde sig præses på Flodings sida och befalde, att hela ungdomen skulle inkallas att öfvervara prisutdelningen. Så blef förhållandet, när nyssnämnda medaljer utdelades, hvilket egde rum den 2 febr., då Adelerantz förde ordet, och efter ett kortare uppmuntringstal verkstälde utdelningen. Detta blef också bruket för den närmaste framtiden. Från och med år 1779 öfvertog dock prins Fredrik Adolf detta göromål, sedan han året förut mottagit kallelse att taga plats i akademien och hugna henne med sin ynnest och protektion. Denne konung Gustaf III:s yngste broder blef en ganska verksam deltagare i de akademiska arbetena, för hvilka han hyste ett lifligt intresse. Mer än en gång, och särdeles under kritiska förhållanden, skulle akademien hafva gagn af att ega honom ibland sig, såsom vi i det följande skola se. Sjelf var han för öfrigt utöfvande konstnär, såsom några på Drottningholms slott befintliga landskap

i olja — visserligen icke af något högre konstnärligt värde — ännu i dag bevitna.

Från år 1774 hölls regelbundet årliga prisutdelningar, ehuru icke alltid på den i statuterna bestämda dagen. Under den följande delen af 1770-talet utdelades första silfvermedaljen endast två gånger, nämligen år 1776 åt nyssnämnde N. G. Gladberg och 1777 åt Ljungbergers elev Lars Grandel. Något märkligare konstnärsnamn träffa vi bland pristagarne under dessa år först 1778, då Carl Fredrik v. Breda erhöll tredje medaljen för teckning efter lefvande modell. Han var då aderton år gammal. — Men vi kunna icke här i detalj redogöra för pristagarne utan hänvisa till den utförliga förteckningen i bil. lit. A. Ändamålet med dessa belöningar var att så mycket kraftigare befordra de ädlare konsternas tillväxt, såsom det heter i statuterna. Resultatet blef dock ofta ett motsatt; ty icke sällan hände det, att en lärjunge, som erhållit medalj, vanvårdade sina öfningar af den falska inbillning, att öfning ej sedermera vore lika behöflig, hvarigenom akademiens belöningar icke blefvo en uppmuntran till flit utan en anledning till försummelse.¹ Adelerantz fann sig därför föranlåten att på högtidsdagen år 1778 hålla ett skarpt tal till de församlade lärjungarne, hvarvid han allvarligen förehöll dem denna missuppfattning. Särskildt erinrar han de prisbelönade om deras pligt att såsom akademiens äldre elever följa det berömvärda exempel, som Taraval, Bouchardon och Larchevêque gifvit, att om aftnarna rita och modellera med de yngre. Han lofvar, att sådana skola ihåtkommas med resestipendier och förklarar på samma gång, att akademien föresatt sig att ej vidkännas de försumlige, i följd hvaraf den, som afhåller sig från öfningarna,

¹ Prot. d. 24 jan. 1778.

huru många och stora pris han än vunnit, icke skulle kunna räkna på akademiens beskydd vid de olägenheter, som kunde möta antingen af militären eller af stadens skrän och embeten¹.

I allmänhet måste det medgifvas, att de akademiska angelägenheterna på sammankomsterna sköttes med ganska stor endrägt, och att inga störande uppträden vid denna tid förekommo, utom när Floding stälde till bråk, hvilket visserligen icke blef någon sällsynthet. Vi erinna oss, att vid dessa sammanträden skulle utom akademiens embetsmän — d. v. s. præses, vice præses, direktören, de båda rektorerna, professorerna och vice professorerna — endast två af ledamöterna hafva rösträtt, nämligen de s. k. medhjelparne i rådslagen, och likaså de inländska hedersledamöterna, som enligt statuterne skulle vara fyra. De öfriga ledamöterna hade visserligen tillträde till sammankomsterna men fingo icke deltaga i andra omröstningar än dem, som rörde utdelandet af det stora, s. k. resepriset, hvilket dock ännu på många år ej skulle ifrågakomma. Voro således akademiens tjenstemän eniga om en sak, utgjorde de en gifven pluralitet, hvilket ju alltid borde fördelaktigt inverka på kontinuiteten i det akademiska arbetet. Detta visade sig också i den snabba utveckling, akademien under de närmaste tiotalen af år kom att taga, då Adelcrantz med sitt klara och rediga hufvud samt sitt lifliga intresse för konstbildningens höjande och spridande ledde förhandlingarna. Frågor af den mest olika natur förekommo på sammanträdena. En af de viktigare var naturligtvis valen af ledamöter och hedersledamöter, bland annat därför, att på deras utgång berodde i mycket akademiens yttre anseende såsom konstinstitution. Det första stora ledamotsvalet efter statuter-

¹ Prot. d. 10 febr. 1778.

nas fastställande skedde den 12 aug. 1773. Vi känna af akademiens första protokoll, hvilka dessförinnan voro ledamöter, och hafva till de deruti upptagna namnen endast att lägga akad:s vice præses, hofintendenten Jean E. Rehn, som var kallad till detta första sammanträde men af någon anledning hindrad att närvara, vidare den gamle medaljgravören Dan. Fehrman, som i matrikeln kallas »bland akademiens äldste ledamöter», samt Jonas Hoffman, för hvars inval inga bestämda uppgifter föreligga¹. Nu, d. 12 aug. 1773, föreslogos följande konstnärer, och skulle de, säger protokollet, till nästa sammanträde inviteras, nämligen de *utländske svenske* ledamöterna, hrr Roslin och Hall, de inländske dir. Pilo, emaljmalaren Henrichsen, porträttmalaren Pehr Krafft, medaljdirektören Wickman, miniatyrmalaren Lafrensen, m:lle Ulr. Pasch, bildhuggaren Masreliez, hautelisseväfvaren P. Hilleström, konduktören Lunderberg, hofint. grefve F. A. U. Cronstedt, hofmalaren Hallblad, hofgravören Pehr Suther, den bekante guldsmeden, samt ornamentsmalaren Lars Gottman; således en ganska anseelig samling. Hvad som genast väcker uppmärksamhet är, att Roslin och Hall kallas för utländske svenske ledamöter; också var man något villrådig, om de skulle räknas bland svenskar eller utlänningar, och denna villrådighet kom under diskussionens lopp att yttra sig äfven rörande Pilo. Efter någon öfverläggning bestämde sig pluraliteten för den senare uppfattningen; och i betraktande af de föreslagnes stora förtjenster och den heder, de utomlands utbredd

¹ Hoffmans ledamotsval har tvefvelsutan infallit mellan åren 1770, då han hemkom, och 1772. Äfven tidpunkten för hans val till professor är icke känd. I prot. för d. 30 okt. 1772 nämnes han dock med denna titel.

Anmärkas må, att Adelcrantz i sitt afskedstal år 1795 uppgifver, att såväl Rehn som Fehrman voro närvarande vid sammanträdet d. 17 febr. 1768, hvilket dock vederlägges af protokollet.

öfver det svenska namnet, beslöts, att »hrr Roslin, Hall och Pilo skulle genom bref inviteras som *hedersledamöter* enligt § XI moment 2», hvilket moment endast gäller utlänningar. Så eget det än låter, blefvo således verkligen dessa tre svenska konstnärer, hvilkas respektive vaggor stått i Malmö, Borås och Runtuna, den svenska konstakademiens förste utländska hedersledamöter. När dessa val skedde, voro Hall och Roslin ännu utomlands. Hall kom, som bekant, aldrig tillbaka till fäderneslandet, Roslin och Pilo voro första gången närvarande i akademien vid sammankomsten d. 15 mars 1775, då præses betygade akademiens fägnad att se dem taga del i förhandlingarna. Under årens lopp kommo dessa båda dock att anses såsom inhemska ledamöter, ehuru protokollen ej omtala deras inväljande i sådan egenskap¹. Af öfriga inval under 1770-talet må i detta sammanhang bland målarna endast nämnas Hugo Taraval (1775) och Lucas v. Breda (1778). I jan. år 1777 hade akademiens vice præses, hofintendenten Jean E. Rehn, äfven föreslagit den gamle porträttmålaren Johan Henrik Scheffel till ledamot. Akademien beslöt då att uppskjuta denna fråga till nästa sammankomst, men i protokollet för densamma förekommer ingenting derom och ej heller i något annat. Möjligen hade Scheffel tillhört akademien under de första tiotalen af hennes tillvaro — vi minnas ju, att hon redan på 1740-talet kallade ledamöter — men i sådant fall borde han väl hafva nämnts bland

¹ I den förut omnämnda, af J. V. Gerss år 1814 skrifna matrikeln, som i åtskilliga punkter är felaktig, hafva Roslin, Hall och Pilo införts såsom valda till ledamöter d. 12 aug. 1773, ehuru protokollet för den dagen uttryckligen nämner dem utländska hedersledamöter. Till inländska ledamöter blefvo de, som sagdt, aldrig valda. — Scheffel är i ofvannämnda matrikel införd under n:r 44 bland ledamöterna, dock utan alla upplysningar om tiden för hans inval, hvilket ju heller ej är att undra öfver.

dem, som blefvo kallade till hennes sammanträde i febr. 1768. Nu, år 1777, var han åttiosju år gammal och afled fem år derefter.

Ett märkligare val än alla föregående var Johan Tobias Sergels. När detta egde rum, finnes eget nog icke antecknad i något protokoll, och äfven i matrikeln är årtalet emot vanligheten utlemnadt. Förmodligen skedde det ungefär samtidigt med hans hemkomst, ty i prot. för d. 22 sept. det året (1779) läses: »Slutligen besåg akademien ett af dess ledamot, kungl. statybyggaren Sörgel ingifvet receptionsstycke, föreställande den Lacedemoniska kämpen Othryades' segerfulla död, hvori Kungl. akademien fann såväl correction som expression på mästerligt sätt iakttagna och yttrade vid Herr Sörgels inkomst en allmän fägnad att nu ändtligen i fäderneslandet återfinna en både ut- och inrikes så billigt estimerad konstnär.»

Med uppfyllandet af skyldigheten att aflemna receptionsstycken hade det för öfrigt aldrig varit så noga och skulle ej heller för framtiden blifva det. Detta visade sig redan vid bestämmandet af de formaliteter, som skulle ega rum, när de i augusti 1773 föreslagne ledamöterna skulle intagas. Statuterna föreskrefvo, att först, när en ledamot aflemnadt sitt receptionsstycke, vardt han såsom sådan ansedd. Präses hemställde nu, huruvida ej de föreslagne kunde med åsidosättande af denna statuternas föreskrift omedelbart intagas och ega säte. Deruti instämde Larchevêque m. fl., hufvudsakligen af det skäl, att eljes skulle minst fem à sex månader åtgå, innan de kunde intagas. För öfrigt hade en af dem yttrat, att, om han ej med detsamma inkomme i akademien, så ämnade han ej framdeles mottaga något diplom. Efter många om och men beslöts slutligen, att de föreslagne

genast skulle intagas och aflägga den föreskrifna eden, men erhålla fullmakt, först sedan de inlemnad sina receptionsstycken. För att föregå med godt exempel öfverenskommo professorerna att sjelfva med det första uppfylla sina skyldigheter i detta hänseende. På tal om, hvilka arbeten de för detta ändamål ämnade utföra, säger protokollet, så nämnde icke direktör Larchevêque precis, hvad han tänkte göra. Hoffman deremot bad att få aflemna den oljemålning, han utfört för sitt agreérande i den franska konstakademien. Den förestälde Mar-syas. Akademien afböjde till en början detta, »såsom en för honom allt för betydlig mistning», och föreslog, att han i stället skulle gifva en mindre tafla med en eller två figurer; slutligen mottog hon likväl anbudet, men med det uttryckliga förbehåll, att de öfrige professorernas receptionsstycken icke skulle derefter anses. Hvad dessa nu angick, så tillkännagaf professor Pasch, att han hade tänkt måla Herr Baron och Præses' porträtt, men som denne hade afböjt detta, ville Pasch i stället utföra H. K. Maj:ts porträtt; Sävenbom sade sig redan hafva börjat måla ett landskap för samma ändamål, Ljungberger ämnade gravera den för stora priset tillämnade medaljen, och Floding anhöll, att akademien antingen ville utsätta något ämne för honom att gravera, eller också mottaga den redan färdiggjorda gravyren af Roslins sjelfporträtt¹. Akademien valde det senare.

Dessa löften infriades dock icke med det allra första. Ännu tre år efter detta sammanträde bad Adelpcrantz professorerna tänka på de utlofvade receptionsstyckena, men äfven då föreburo de skäl för ytterligare dröjsmål². Först i september år 1778 uppvisade Ljungberger ett

¹ Prot. d. 2 sept. 1773.

² Prot. d. 5 juni 1776.

exemplar af den utlofvade medaljen, som bar Gustaf III:s bröstbild på åtsidan, under beklagande af, att konungens profil ej var så lik som önskligt vore. Prins Fredrik Adolf, som var vid sammanträdet närvarande, lofvade då att hos H. Maj:t söka utverka flere seancer och anmälde någon tid derefter, att konungen gifvit sitt bifall dertill, »eftersom det var nödvändigt att omarbete medaljen, som i anseende till H. Maj:ts nuvarande ålder och mera marquerade lineamenter behöfver ytterligare rättning efter naturen, för att med värdighet svara mot dess destination, som är att ständigt vara akademiens största prismedalj¹.»

Efter dessa öfverenskommelser inkallades de ofvannämnde, till ledamöter föreslagne konstnärerna, som nu finga aflägga eden, sedan präses i ett kortare tal helsat dem välkomne i akademien. Ulrika Pasch och grefve Cronstedt nämnas dock icke i protokollet såsom närvarande vid detta tillfälle, ehuru de i matrikeln införts såsom ledamöter samtidigt med de andre. Ej heller Pehr Krafft. Han hade nämligen i en till akademiens sekreterare adresserad biljett undanbedt sig att i almanaekan införas såsom ledamot, förrän han erhållit K. Maj:ts fullmägt som (titulär-) professor. Sedan detta skett, framstälde han sin anhållan, och agreérades d. 30 dec. 1773 »till ledamot».

Ännu hade akademien icke utsett några inländska hedersledamöter, hvilka enligt statuterna borde vara fyra. Detta skedde först i slutet af år 1775, då öfverdirektören vid kungl. styckgjuteriet, Gerhard Meyer, utsågs härtill. De öfrige tre hedersledamöterna valdes på sommaren 1776. De blefvo DD. Exc. riksstallmästaren och riksrådet grefve Adam Horn och riksrådet och öfver-

¹ Prot. d. 5 mars 1779.

ståthållaren frih. Carl Sparre samt förre öfverintendenten, numera presidenten i K. Kammarkollegium, grefve Carl Johan Cronstedt. När dessa d. 10 dec. s. å. »inbeledsagades» och intagit de dem anvisade platserna, höll Adelcrantz ett tal, hvaruti han riktade några ord till hvar och en särskildt. Grefve Horn, sade han, icke allenast älskade och befordrade konsterna samt deras idkare, han hade sjelf lagt hand vid dem och i deras utöfning funnit det nöje och lugn, som riksvårdande omsorger ibland vid lediga stunder kunna medgifva. Öfverståthållaren frih. Sparres gynnande verksamhet för de fria konsterna hade i synnerhet gjort sig bemärkt under hans vård om rikets hufvudstad, att förse densamma med lysande publika byggnader samt prydliga torg och allmänna platser; grefve Cronstedt hade tillföre varit akademiens styresman och under sitt nitiska bemödande om konstens och konstnärernas uppmuntran bäst haft tillfälle att känna akademiens styrka och svaghet. — Derefter lemnade Adelcrantz en kortare historik öfver akademiens verksamhet, framhöll de knappa vilkor, hvarunder hon arbetade, och utbad sig DD. Exc:s hjälp för framtiden, särskildt i fråga om en förbättrad ekonomisk ställning för akademien. Excellenserna å sin sida tackade för den ära, som visats dem, lofva att göra, hvad de kunna, och togo derefter akademiens lokaler och samlingar i betraktande.

Här torde skäl vara att erinra, att detta inval af hedersledamöter egde rum ungefär samtidigt med, att förslaget till ny stat diskuterades i akademien, och att staten under det följande året mer än fördubblades, för hvilket resultat ernående excellensernas medverkan väl ej var alldeles främmande. Vid de följande hedersledamotsvalen följdes i allmänhet det nu gifna exemplet att, såsom statuterna föreskrefvo, invälja de förnämligaste herrar. Under

1770-talet se vi sålunda hofkansleren Fredr. Sparre »såsom en ypperlig kännare och befordrare af konster och vetenskaper» intaga den genom grefve Cronstedts fränfälle lediga platsen, och äfven ytterligare några riksråd fingo i sådan egenskap säte och stämma i akademien; ja, till och med en riksrådinna, grefvinnan Fredrika Eleonora Bielke, f. v. Düben, drottning Lovisa Ulrikas förra öfverhofmästarinna, hugnades med denna utmärkelse, för den bevågenhet, hon visat de fria konsterna och deras idkare, samt den goda smak och lyckliga urskiljning, hvarmed hon inhemtat deras kännedom¹. Detta exempel att invälja fruntimmer ur samhällets högsta klasser till hedersledamöter följdes äfven framdeles.

Att i det följande redogöra för samtliga ledamots- och hedersledamotsvalen, allteftersom desamma skedde, kan naturligtvis icke vara lämpligt, utan måste vi inskränka oss till dem, vid hvilka något särskildt intresse är fäst, och i öfrigt hänvisa till förteckningen bil. lit. B. Endast några ord om arkitekterna må här tilläggas. Af de efter år 1768 valde ledamöterna finna vi ingen sådan förrän år 1777. Detta kom sig väl hufvudsakligen deraf, att inga mera framstående förmågor under dessa år funnos bland dem; åtminstone hafva vi att i den omständigheten söka en anledning till, att akademiens præses, Adelcrantz, sjelf fackman på detta område, ej var böjd för deras inväljande. Som statuterna emellertid bestämde, att före-

¹ Grefvinnan Bielke var en af sin tids mest uppburna fruntimmer och stod särskildt i hög ynnest hos Lovisa Ulrika, hvilket hon, enligt G. J. Ehrensvärd, också förtjenade »genom sitt ornerade vett, sin belevnhet och sina talents». — Ett prof af de senare gaf hon akademien i ett egenhändigt, med silke på siden sydt landskap, »hvaruti kongl. akademien med fågnad igenkände den ynnest för k. ak., det tycke och den goda smak i de fria konsterna, som hos Högvälborna Fru Grefvinnan alltid varit ökända och allmänt vördade.» G. J. Ehrensvärds Dagboksanteckningar, förda vid Gustaf III:s hof, utg. af E. V. Montan, del I. s. 174 o. f. samt prot. d. 15 febr. 1780).

läsningar skulle hållas i arkitektur, blef det nödvändigt att anskaffa lämplig person härtill. Floding föreslog derfor vid sammanträdet d. 30 dec. 1773 till ledamöter stadsarkitekterna König och Palmstedt. Då frågan derom företogs till afgörande, nämndes förslagsvis ytterligare några arkitekter, nämligen Tempelman och öfverskeppsbyggmästaren af Chapman. Af dessa lyckades dock endast Chapman nu erhålla ledamotskap; sedan hans val gått igenom, förklarade nämligen præses, att han, som ännu ej var fullt återstæld efter en förkylning, ej fann för godt att längre uppehålla sig i akademien för köldens skull, hvarför sammankomsten helt hastigt upplöstes. De öfrige föreslagne fingo åtnöja sig med att agreéras (febr. 1774), Tempelman särskildt för den ikonografiska plan, han utarbetat öfver kungliga slottet, med grundritning af Storkyrkan, kungl. stallet och öfriga deromkring belägna hus, sådan slottsbyggnaden var tillämnad af konung Carl XI. Först i slutet af år 1777 blef Tempelman ledamot, detta särskildt med anledning deraf, att i det förslag till ny stat, som akademien just beslutat inlemna till K. Maj:t, äfven var upptaget arvode för en professor i arkitektur.

Framläggandet af detta förslag hade kostat akademien både många och långa öfverläggningar. På hösten år 1776 togo de sin början, och om våren följande år inlemnades detsamma till K. Maj:t. Det slutade då med en summa af 45000 d:r k:t, (2500 rdr sp.¹), under det att den föregående staten, som vi sett, uppgått till endast 12300 d:r samma mynt. Det belopp, akademien numera ansåg sig behöfva för sin verksamhet, hade så-

¹ Genom 1776 års myntrealisation hade räkningen i riksdaler specie sk. och rst. införts. I detta mynt uppgick akademiens gamla stat till 683 $\frac{1}{3}$ rdr sp.

ledes mera än tredubblats. Anledningen härtill var dels och i synnerhet, att man nu ville sätta i verket alla de olika skolor och föreläsningskurser, hvilka statuterna föreskrefvo, men hittills funnits endast på papperet, dels också behovet af ökade arvoden och löner för akademiens tjänstemän. En professur i arkitektur skulle således upprättas, samt en lärareplats för djurs- och landskapsteckning, och två för de föreslagna principskolorna i figur- och ornamentsteckning; vidare skulle en särskild professor tillsättas att hålla föreläsningar i kostymlära och dertill hörande delar af mytologi, historia, geografi, antiqviteter och ikonologi, hvarjemte en amanuens skulle på stat uppföras till hjälp åt sekreteraren och skattmästaren. När detta vidlyftiga förslag upptogs till behandling af K. Maj:t, väckte de många och stora summorna någon öfverraskning. Resultatet blef också en kunglig skrivelse (af d. 20 maj 1777) med tillkännagifvande, att akademiens hemställan ej kunde bifallas. »Af nådig ömhet för de fria konsterna hafva VI dock funnit för godt att från innevarande års början tillägga akademien en tillökning af 1316 $\frac{2}{3}$ rdr specie årligen uti dess förra, af statsmedlen bestådda inkomst, så att akademiens fond kommer att tillhopa med förut anslagna 683 $\frac{1}{3}$ stiga till 2000 rdr specie årligen.» I sammanhang härmed erhöll akademien befallning att inkomma med ett närmare projekt till denna stats fördelning, jemkad efter den sålunda minskade slutsumman.

Öfverläggningarna om detta ärende måste således återigen upptagas. Utgifterna måste reduceras från 2500 till 2000 rdr sp., och detta kunde icke ske på annat sätt än genom att utesluta somliga poster och afpruta på andra. Till en början ströks lärostolen i djurs- och landskapsteckning, och professuren i kostymlära med dit-

hörande vetenskaper ansågs kunna, såsom förut, skötas utan arvode af professorn i anatomi. Dennes lön var i det icke gillade förslaget upptagen till 100 rdr sp., mot skyldighet för honom att under sex månader af året hålla en timmes föreläsning i veckan. Sammalunda var förhållandet med professorn i perspektiv. Då teckningsprofessorerna för åtta timmars lektion i veckan ej voro upptagna till högre aflöningsförmåner under de månader, hvar och en af dem tjenstgjorde, ansågo dessa, att man kunde nedsätta lönerna för de s. k. föreläsningssprofessorerna till hälften, och detta med så mycket större skäl, »som den, som läser anatomi och perspektiv, bör vara så hemma i dessa vetenskaper, att han ej behöfver flere och vidlyftigare præparationer». Vidare hördes röster för, att lönen åt sekreteraren borde indragas.

Vi erinra oss, att det var Floding, som under en följd af år skött så väl denna sistnämnda syssla som professorsplatserna i anatomi och perspektiv. Också upptog han dessa uttalanden som en personlig förolämpning, hvartill han ju på visst sätt kunde hafva skäl. Osämjan mellan honom och hans kamrater tilltog naturligtvis ytterligare härigenom. Adelcrantz sökte medla mellan de stridande parterna och stälde sig på Flodings sida, ehuru endast med ringa framgång; ty för föreläsningssprofessorerna föreslogs en nedsättning i lönen med halfva det belopp, som var upptaget i förra förslaget, under det att sekreterarelönen bibehölls vid 100 rdr specie (1800 d:r k:t). Som Floding emellertid kom att fortfarande innehafva de bägge professorsplatserna med till en början två timmars föreläsningsskyldighet i veckan, blef hans lön för hvarje månad, han tjenstgjorde, lika stor som de öfrige professorernas, så att han ej synes hafva haft så stora skäl till klagomål. Då härtill lägges lönen som

sekreterare, hvilken plats också var honom tillämnad, skulle han i alla händelser blifva akademiens bäst aflönade tjänsteman. Hittills hade han ej velat mottaga någon ersättning för denna syssla. Redan år 1774 hade Adelcrantz föreslagit, att sekreterarearvodet skulle utgå med 300 d:r s:t¹, hvilket akademien biföll. Floding tackade då för denna vänlighet men undanbad sig beloppet, emedan han ansåg, att det kunde till nödigare ändamål användas, hvarpå Adelcrantz förklarade, att det icke desto mindre alltid komme att stå till hans förfogande. År 1777, när den nya staten diskuterades, förnyade Adelcrantz sitt förslag², men äfven då afböjde Floding anbudet, under yttrande, att han hädanefter, såsom hittills, ville sköta sysslan par honneur. Det var tvifvelsutän med anledning häraf, som teckningsprofessorerna ansågo sig kunna föreslå arvodets borttagande. Då vaknade åter Flodings oppositionslusta, nu ansåg han sig förorättad. Det var under sådana förhållanden, som akademien beslöt att åter i förslaget intaga ofvan nämnda lön för sekreteraren.

Med anledning af dessa och andra meningsskiljaktigheter förklarade emellertid Floding, att han ville vända sig till K. Maj:t med ett särskildt projekt till stat, som han uppsatt. Han sade sig deruti hafva stannat vid hufvudidéen af akademiens första förslag, med en proportionerad inskränkning i en del poster. Och han tillägger i sitt ödmjuka anförande till dagboken d. 29 okt.: Den frihet, som k. akademien tillåtit sig att i de med stöd af K. Maj:ts nådiga fullmagt mig tillkommande arvoden för de funktioner, jag i akademien oförvitligen bestridt, föreslå en minskning ända till hälften, af hvad för mina medbröder projekteradt blifvit, har lemnat mig

¹ Prot. d. 28 febr. 1774.

² Prot. d. 10 sept. 1777.

ett oväntadt bevis på en mot mig riktad personlig obehägnhet. Jag behöfver ej göra jemförelse mellan den olika både möda och insigt, som erfordras att ställa modellen och korrigera lärjungarnes ritningar, emot hvad som erfordras för att i flere, konsterna rörande och hittills nog outhärdade vetenskaper hålla föreläsningar, ej heller att göra någon, kanske lika misshaglig parallel af akademiens projekt till arvode för en ny föreläsare i arkitekturen, dubbelt så stort, som det mig förunnats; nog af, att jag i nio års tid föreläsningarna bestridt, och att således ingen minskning kan ega rum i de därför bestådda arvoden, så länge jag sysslorna oförvitligen förstår, allraminst man genom statens tillökning kunde förmoda en förbättring i lönevilkoren.

Akademiens förslag till stat blef emellertid:

	<i>Rdr sp. sk.</i>
12 månaders arvode för professorerna i ritning och modellering efter naturen, à 16. 32 i månaden	200: —
6 månaders arvode för professorn, som föreläser i målareanatomy, à 8. 16	50: —
6 månaders arvode för professorn, som föreläser i perspektiv och flere matematiska delar, à 8. 16	50: —
6 månaders arvode för professorn, som undervisar i arkitektur, à 16. 32	100: —
12 månaders arvode för läromästarne i principerna af figurteckning	100: —
12 månaders arvode för en läromästare i ornamentsritning och blomster	100: —
Akademisekreterarens lön	100: —
En amanuens för sekreteraren och skattmästaren, i lön	50: —
2 modeller i lön à 33. 16	66: 32
Akademiskattmästarens lön	50: —
Vaktmästarens och modellernas beklädnad årligen	60: —
En pipa olja till lamporna	74: —

Transport 1000: 32.

	Transport 1000: 32.
6 lispund ljus à 2 rdr	12: —
24 famnar björkved à 3 rdr famnen, inräknadt sågning, huggning och uppbärning	72: —
Årlig hushyra för Meyerska huset	666: 32
En guld- och 4 silfvermedaljer till de årliga præmierna	28: 32
Skrifmaterialier och mindre utgifter	20: —
Inköp af modeller, kopparstycken och böcker	200: —

S:a rdr sp. 2000
eller 36000 dr: kt.

I sammanhang härmed anhöll akademien, att, då K. Maj:t förklarar, att ofvanstående belopp skulle utgå från och med år 1777, men staten svårligen kunde vinna tillämpning förr än år 1778, förstnämnda års tillökning i akademiens inkomster skulle få användas till istånd-sättande och inredning af det till akademien nyligen donerade meyerska huset, i hvilket hon ännu ej inflyttat.

Det var vid sammanträdet d. 10 sept. 1777, som akademien avslutade diskussionen om det nya förslaget till staten, och som hon uppdrog åt sin sekreterare att ofördröjligen uppsätta detsamma, så att det i tid skulle kunna insändas till K. Maj:t. Att denne ej hade skrifvelsen färdig vid det derpå följande sammanträdet, som hölls d. 29 i samma månad, väckte just ingen uppmärksamhet, alldenstund Floding i allmänhet ej brådskade med expeditionerna. Ännu vid sammanträdet d. 22 oktober var förhållandet detsamma. Adelerantz fann sig då föranlåten att meddela akademien, att han dagligen

väntat erhålla skrifvelsen till underskrift, men förgäfves. Han hade med anledning häraf en gång skickat efter Floding, hvilken såsom skäl för dröjsmålet då anført, att han hade för afsigt att samtidigt inlemna ett eget förslag, som han ej ännu hunnit uppsätta, och att han deruti ämnade intaga de skäl, hvarpå han grundade sin från akademien afvikande mening. För öfrigt hade han förklarat, att, som protokollet för d. 10 sept. ännu ej var justeradt, han hvarken kunnat eller bort framlägga någon skrifvelse till underskrift. (Detta var naturligtvis endast ett svepskäl, alldenstund protokollen merändels ej justerades gång för gång utan i klump). Under den diskussion, som med anledning af denna præses' anmälan följde, yttrade flere ledamöter sin harm öfver, att akademien i ett så angeläget ärende skulle flere veckor å rad behöfva afvakta prof. Flodings beqvämighet, hvilket ådagalade ringaktning för akademiens befallningar och mindre ömhet om hennes välfärds främjande. Adelcrantz befalde derpå Floding, som var närvarande, att uppläsa det nämnda protokollet till justering. Sedan uppläsningen en stund pågått, afbröt Adelcrantz honom af någon anledning och bad att få se protokollet. Vid ett hastigt genomögnande af det redan upplästa fann han då, att Floding vid läsandet öfverhoppat flere meningar. På hans förfrågan, huru detta kom sig, svarade Floding, att han ämnat stryka ut dem efter justeringen. På akademiens anhållan uppläste då Adelcrantz dessa ställen, och befunnos de innehålla både ofullständiga och mot en del af ledamöterna förgripliga utlåtelse, hvilka akademien med förundran och största missnöje ansåg vara öfvertygande prof af professorns ovärdiga uppförande i den honom anförtrödda sekreteraretjensten. »Herr professorn betygade då, att Gud och dess samvete voro vitne

till hans oskuld och välmening, men Herr Baron och Præses utlät sig, att Gud allena pröfvar hjerta och tankar, men Akademien såväl som andra menniskor har intet annat än gerningarna att rätta sig efter; och då professorsn hvarken utstrukit dessa anstötliga meningar före justeringen eller under densamma, så vore denna omständighet, sammanlagd med professorsn visade ovänskap mot en del af akademiens ledamöter, mera verkande att besvära än att befria honom.»

Med anledning af denna oväntade upptäckt beslöts, att de af Floding förda protokollen skulle genomses, innan någon justering kunde ega rum, hvilken försigtighet var så mycket nödvändigare, som professorsn utlätit sig vilja befördra en del af dem till trycket. Hvad särskildt protokollet för d. 10 sept. angick, kasserades det såsom ensidigt fördt. Till sitt försvar anförde Floding då, att han trott sig ega rättighet att liksom ledamöterna i andra korpsor vid justeringen tillägga allt, hvad han ansåg tjena till upplysning i den fråga, som förevar, äfvensom att ändra eller sjelf uttyda sina tankar efter det begrepp, han vid mognare öfvervägande kunnat göra sig om saken. Dervid anmärkte Adelcrantz, att detta kunde få ske efter föregången diskussion på sammanträdena men ej såsom nu skett, då ämnen upptagits i ett protokoll utan att den dagen hafva varit före eller ens påtänkta. På det sättet skulle han kunna intaga hvad helst han behagade. Derefter förstodigades han att inom en vecka hafva uppsatt ett annat, med sanningen mera öfverensstämmande protokoll, och samtidigt skulle han hafva färdigt sitt särskilda betänkande till ny stat.

Akademien sammanträdde med anledning häraf ånyo d. 29 okt. Floding hade då medtagit septemberprotokollet och uppläste detsamma. Det befanns nu mera öfverens-

stämmande med de hållna öfverläggningarna; endast på några ställen, som undfallit protokollisten, heter det, lät akademien införa några ändringar. Derpå föredrog Floding en skrifvelse, som han anhöll att få bilägga sitt förslag till stat; i slutet af densamma var intaget ett förbehåll, att han till K. Maj:t skulle få ingifva ett annat, vidlyftigare betänkande, som innehölle förbättringar och tillägg i de af K. Maj:t fastställda statuterna, särskildt i hvad angick akademiens undervisningsverk. Akademien förklarade sig tillåta, att den förra skrifvelsen skulle få medfölja men ej den senare, dels emedan den aldrig blifvit i akademien diskuterad, dels ej egde det ringaste sammanhang med skrifvelsen angående den nya staten. Då Floding invände, att han i ett så angeläget mål komme att i sådant fall vända sig direkt till K. Maj:t, förestälde Adelcrantz honom, huru illa det anstode en ledamot af akademien att utan samråd med kamraterna företaga något sådant. Vore hans ändamål dermed att inför tronen och allmänheten lysa med ett utmärkt nit för konsterna och handtverkerierna, så hoppades akademien att längre fram och i sin rätta ordning efter mogna öfverläggningar kunna visa öfvertygande prof af, att samtliga hennes ledamöter vore icke mindre än han uppeldade af undersåtligt nit och sorgfällighet om de särskilda ritskolornas iståndsättande. Härtill svarade Floding, att han blott hade akademiens väl i sigte; efter hvad som nu förevarit, ville han dock tillmötesgå akademiens önskan i detta fall. På Adelcrantzts anhållan, att han om åtta dagar måtte hafva det underdåniga brefvet angående staten renskrifvet, svarade han, att det kan ske på vida kortare tid.

Hade Flodings uppförande hittills varit besynnerligt, skulle det efter den dagen blifva än värre. Äfven vid

det sammanträde, som hölls en vecka derefter, infann han sig utan några renskrifna handlingar. Deremot meddelade præses, att, då vaktnästaren vid middagstiden samma dag uppkommit med brevlådan, som han väntade skola innehålla de af Floding renskrifna handlingarna, hade han i stället i densamma funnit en remiss från K. Maj:t å just den skrifvelse, hvilken akademien nekat Floding att få afsända samtidigt med hennes förslag till stat. Floding hade således i stället för att renskrifva detta och framlägga det till præses' underskrift insändt sitt eget förslag¹ och å detsamma utverkat kungl. inrikes-expeditionens remiss till akademiens utlåtande. Akade-

¹ Flodings skrifvelse till K. Maj:t var af följande lydelse:

Stormäktigste Allernådigste Konung!

Då i följe af E. K. Maj:ts under d. 20 Maji sistledne gifne Allernådigste Befallning, E. K. Maj:ts Målare- och Bildhuggare-Akademie förehaft Statens reglerande efter den å Summan nu Nädigst förundte tillökning, och jag undertecknad, såsom uti åtskillige Articular oinstämmig med Academien, ej allenast afgifvit mitt särskilte förslag til stat utan jämväl uti sammanhang därmed uptedt Project til förbättringar och tillägg i Academiens Statuter, samt till vissa förmåner, hvarmed de Handtvärks-Gesäller och Lärningar kunde behugnas, som vid Academie-Läro-Inrättningen vinna färdighet i Tekning och Modellering, har emot min förmodan inträffat, at Kongl. Academien, anseende dessa senare ärender såsom icke hörande til ämnet, wägrat låta desamma få Statsförslaget i underdånighet åtfölja. Desse mine välmente utkast har jag altså den Nåden at inför E. K. Maj:ts fötter i allradjupaste underdånighet nedlägga, med lika underdånigste anhållan, det tackes E. K. Maj:t allernådigst tillåta, det desamma, såsom byggde på flerårig erfarenhet, samt hämtade ur främmande berömde Konstacademiens förbättringar och således för konstens tillväxt inom Fäderneslandet förmodligen icke onyttige, måtte innan statsförslaget warder fastställt, få komma under bepröfvande samt således ettdera Nädigst blifva antagne eller också, där de icke godkännas, i rätter ordning förkastade.

Med aldradjupaste etc.

Pehr Floding.

Denna skrifvelse lät Floding äfven införa i Dagligt Allehanda för d. 13 nov. 1777, hvilket väckte mycken ond blod i akademien. Jfr. s. 208.

mien förebrådde honom nu detta sällsamma uppförande, som visade ett uppenbart förakt för henne och hennes præses, men Floding ursäktade sig med, att han ansett nödigt att i tid framskaffa sitt eget memorial till vederbörlig ort, på det att detsamma skulle vara till hands, när akademiens skrifvelse föredroges till afgörande. Præses anmärkte då, att Floding, som sjelf hade att i kungliga kansliet aflemna akademiens skrifvelse, åtminstone bort vänta med att afsända sitt memorial, till dess han haft akademiens färdigt till underskrift, hvilken anmärkning icke föranledde något svar från professors sida.

Emellertid måste akademien naturligtvis till besvarande upptaga den kungliga remissen å Flodings skrifvelse. Den befanns behandla sådana ämnen, som akademien samfäldt egde att föreslå, och dessutom gå i detaljer, som voro K. Maj:ts höga omsorg ovärdiga. Hofarkitekten Tempelman, som vid detta sammanträde för första gången förde protokollet i akademien, erhöll befallning att uppsätta det afstyrkande utlåtandet öfver remissen, hvilket några dagar derefter afgick till K. Maj:t jemte akademiens skrifvelse om staten. Deruti var äfven intagen en redogörelse för det sätt, hvarpå Floding gått till väga.

Härunder hade Floding på anmodan af præses gått hem efter handlingarna och återkommit. De befunnos vara i oordning och till stor del ej renskrifna. Floding lofvar, att allt skall vara i ordning till sammanträdet d. 12 nov. Så blef naturligtvis icke fallet. Deremot inlemnades då af aktuarien i Collegium medicum, L. P. Bruhn, en skrifvelse, hvori han anhåller att emot lösen utbekomma dagböckerna för d. 26 juni och 10 sept. d. å., äfvensom akademiens äldre handlingar. Akademien svarar,

att detta ej läte sig göra, alldenstund hennes sekreterare Floding oakadt täta påminnelser ej lemnat dem ifrån sig. Först d. 26 nov. uppkom han med de infortrade handlingarna. Dessa voro dock ej ännu renskrifna »utan i mycket ändrade koncept, så att de behöfde öfverses och jemkas», hvilket arbete en af ledamöterna åtog sig att utföra. Under det att man granskade dessa papper, gjordes den upptäckten, att de bägge protokoll, som Bruhn anhållit att få afskrifva, saknades. Vid anstald undersökning härom befanns det, att Floding på eget bevåg och tvärt emot akademiens förbud utlemnat dem till tryckning. På Adelcrantz's tillfrågan, huru han vågat göra detta, svarade han, att han blifvit så förskräckt af att från aktuarien Bruhn (med hvilken han naturligtvis var i komplot) hafva erhållit ett privat bref, att han gifvit ifrån sig de begärda handlingarna. Adelcrantz befalde honom då att genast laga så, att tryckningen inställdes, ty akademien kunde alldeles icke vidkännas dessa protokoll i det skick, han uppsatt dem. Härom skulle också i tidningarna införas ett tillkännagifvande.

Nu var akademiens tålmod med Floding slut. Enskilda öfverläggningar höllos derefter, huru akademien skulle bestraffa alla de missbruk, hvartill han gjort sig skyldig. Man beslöt dock att afvakta K. Maj:ts skrifvelse angående akademiens förslag till statens fördelning, hvarmed borde följa K. Maj:ts svar såväl å Flodings inlagor som å akademiens utlåtande öfver remissen. Vid nästa sammanträde, som hölls d. 17 dec., hade denna skrifvelse inkommit och upplästes. Den var daterad d. 20 nov. 1777 och innehöll, att K. Maj:t till alla delar gillade akademiens förslag till statens fördelning. »Hvad beträffar professor Flodings särskilda projekt, hvaröfver VI jemväl erhållit Edert utlåtande, så varder samma

projekt, såsom utan rätt ordning till oss ingifvet, härjemte till Eder återsändt; viljande VI hafva till Eder öfverlemnadt att härmed anse Floding på det sätt, som I enligt akademiens statuter finner Eder ega anledning.»

Närvarande vid detta sammanträde voro utom præses och vice præses, akademiens hedersledamöter riksrådet och öfverståhållaren frih. Sparre, öfverdirektören Meyer, grefve Cronstedt, vidare professorerna Gillberg, Hoffman, Ljungberger, Pasch och Sävenbom, akademiens skattmästare Wickman, hofgravören Suther samt Hilleström och Hallblad; äfvenså Floding. Sedan det kungliga brefvet upplästs, tillsades denne senare af præses att afträda, emedan akademien ämnade öfverlägga om, hvilka mått och steg vore med honom att vidtaga. Så snart han lemnat sessionssalen, begärde prof. Hoffman ordet och uppläste då följande skrifvelse, som han anhöll måtte biläggas dagens protokoll:

Till protokollet:

Sedan jag vid kungl. akademiens flere sammanträden i denna och de förlutna tvänne månaderna varit åsyna vitne till det besynnerliga uppförande, hvarmed herr professor Floding sökt reta k. akademiens länge missbrukade tålmod, och hvilket dess tilltag hitintills på intet annat sätt blifvit bemött, än att akademiens Præses, sedan han upptäckt och öfvertygat prof. Floding om flere dess förseelser, förmanat honom till bättring och tillbörligare förvaltning hädanefter af dess sekreteraresyssla, hvilka förmaningar haft den contraira verkan, att prof. Floding vid nästa sammankomst liksom gjort sig ett nöje af att visa, huru litet han vårdar akademiens välvilja eller ogunst, så har jag trott mig böra i

all ödmjukhet hemställa till k. akademiens allvarsammare eftersinnande, om icke tiden är inne att sätta en gräns för ett sådant ondt, hvilket redan i flere år plågat den akademiska kroppen och i längden torde blifva ännu svårare att bota.

Det ömmar mig att behöfva föra k. akademien till minnes, huru herr prof. Floding i alla tider varit ett oenighetsfrö i vårt samhälle, huru han i de allra obetydligaste ämnen sökt sig svepsaker emot sina medprofessorer och dermed uppfyllt flere blad i protokollen, huru han oftast bortblandat akademiens tankar och beslut med sina egna, då de varit stridiga, så att akademien med billigt missnöje funnit desamma i dagboken stundom afstympade, stundom uteslutna, och flere gånger så vridna, att man påtagligen kunnat finna professors uppsåt vara att med omsorg söka likasom förbyta akademiens rådslag att derigenom sätta så mycket mera sken af nit och rättvisa på egna projekter och afsigter.

Dessa herr professor Flodings obetänksamma steg äro så mycket otacksammare, som akademien alltid ömmat hans välfärd, isynnerhet då hon allt hitintills tillåtit, att han för sin förvaltning af sekreteraresysslan under titel af belöning för föreläsningar uppburit allena dubbelt så stort årligt arvode som alla de öfrige professorerna tillsammans, och äfven nu, vid reglerandet af den nya staten, föreslagit honom till åtnjutande af 2 rdr 4 sk. för hvarje exercitiedag, då teckningsprofessorerna icke äro upptagna till mera än hälften eller 1 rdr 2 sk.

En sådan akademiens välvilja har professorn likväl bemött på det oväntade sättet, att han inför Thronen vågat falskeligen beskylla akademien att hafva nedsatt hans arvode till hälften mot de andra professorernas. Hvarförutom prof. Floding på ett ännu ovärdigare sätt uti

de dagarnas protokoller, som han ämnat låta trycka, brukat de oförståndigaste talesätt mot sina medbröder.

Sådant har herr professor Flodings uppförande varit, och sådan är beskaffenheten af de dagböcker, som han vid akademiens sammankomster hållit, isynnerhet de senare, och af hvilka han ändock med en förundransvärd dristighet, innan de voro i akademien uppvisa, understod sig några till allmänt tryck befordra, troligen ej i bättre afsigt än att derigenom hos K. Maj:ts och Rikets högste embetsmän kunna uppväcka en mindre fördelaktig tanke om akademiens nit och kärlek för det allmänna bästa i de delar, som K. Maj:ts höga förtroende henne anbefalt, sedan han nyss tillförene vågat sig att med vidlyftiga, fast ogrundade berättelser införsjelfva Thronen söka svärta akademiens göromål och tagna beslut vid det till K. Maj:t i underdånighet ingifna förslaget till stat; hvarjemte han äfven projekterat nya förändringar i akademiens allernådigtst förunnade privilegier och statuter och således stridigt och på ett otjenligt sätt ingått i de rättigheter, som vid sådana angelägna tillfällen endast tillhöra k. akademiens Præses, samfäldt med akademiens öfverenskommelse, att i underdånighet för K. Maj:t anmäla.

Att herr prof. Floding, jemte allt detta, som jag nu omrört, ännu ytterligare och på ett ganska oförsigtigt sätt brustit i den vördnad och aktning, som han varit k. akademien skyldig, bevisas tydligen af hans gjorda annons i Stockholms Dagliga tidningar af d. 13 nov. förledne; hvarigenom han ej allenast uppväckt hela allmänhetens uppmärksamhet öfver professorsn tilltagsenhet utan äfven ådragit sig den följden, att samma allmänhet med lika, om icke större nyfikenhet uppmärksamt lärer af k. akademien förvänta emot prof. Flodings uppförande sådana vederbörliga steg och förfaranden, som kunna vara lik-

mätiga med akademiens heder och på K. Maj:ts allernåd. förunta statuter grundade bestånd. I följd hvaraf k. akademien blifver sig sjelf skyldig den billiga aktning att på det allvarsammaste beifra alla dessa professor Flodings uppsåtligt begångna fel.

Jag är icke desto mindre fullkomligt öfvertygad, att bland alla akademiens embetsmän och ledamöter, som haft tillfälle att vid de senare sammankomsterna vara åsyna vitnen till professors uppförande, ej lärer gifvas någon, hvarken högre eller lägre, som icke tillika med mig skulle uppriktigt önska, att herr professor Floding kunde på något sätt inför akademien ursäkta sina otillbörliga steg. Men såvida dertill ej lärer finnas möjlighet, finner jag mig skyldig att såsom en ledamot, den der genom K. Maj:ts höga nåd, grundad på akademiens förtroende, har äran att i dess samhälle ega säte och stämma, härmed i ödmjukhet aflemna mina tankar, dem jag likväl vidare framställer till akademiens närmare bepröfvande: Om icke herr professor Floding genom sådana itererade förbrytelser gjort sig ovärdig till de förmåner, som han hittildags af k. akademien åtnjutit, och om icke han, i följd deraf, samt i stöd af 1:a art. af K. Maj:ts akademien förunta statuter bör alldeles blifva utesluten från ett samhälle, som han medelst avoghet, missämja och en alldeles åsidosatt vördnad endast söker att vanhedra.

J. Hoffman.

Akademien fann detta öfverensstämmande med sanningen, billigt och rättvist, samt beslöt enhälligt, att Floding skulle ur akademien alldeles uteslutas och från sekreterareplatsen afsättas. Hvad hans båda professorsysslor anginge, kunde desamma ej fråntagas honom utan laga dom och rauskning, emedan han å dem egde kunglig fullmägt. Som inga klagomål försports öfver det

sätt, hvarpå han skötte dessa platser, hoppades akademien, att han till hennes nöje och lärjungarnes förkofran måtte dem fortfarande bestrida. Derefter inkallades Floding, då præses meddelade honom beslutet i såväl det ena som andra hänseendet. Han förklarade sig nöjd men anhöll, att en hans reservation måtte för framtiden blifva i protokollet införd. På præses' fråga, hvaruti denna reservation bestode, svarade Floding, att han ej nu kunde utlåta sig derom men ämnade längre fram efter omständigheterna nyttja denna rättighet. Præses förklarade då, att enligt lag kunde inga andra reservationer ega rum än sådana, deri man antingen förklarar sitt missnöje med ett beslut eller söker nåd. Hvilket ämnade professorn göra? Floding svarade ingenting annat derpå, än att han förblef vid hvad han sagt, hvarpå akademien gaf sitt tillstånd till, att reservationen skulle införas i protokollet och ega den kraft, som lag förmår.

Omedelbart derefter framtog Floding en af den bekante politiske skriftställaren och pamflettöfverfattare P. J. Höppener undertecknad skrifvelse, hvori denne anhåller att med stöd af § 10 i 1774 års tryckfrihetsförordning utbekomma och in loco få afskrifva en större del af akademiens protokoll, särskildt dem, som behandlade de flodingska målen, deruti inbegripet akademiens utlåtande å remissen. Adelerantz svarade, att inga dagböcker, som Floding fört, kunde utlemnas, såsom varande att anse för blotta koncept, men deremot stode de öfriga till Höppeners fria disposition.

Denna anhållan utgjorde första schackdraget i det hämndkrig, som Floding från denna stund började föra mot akademien. Således få vi, tyvärr, icke lemna honom ur sigte ännu. Visserligen var han utesluten såsom ledamot, men han stod qvar som professor och ungdomens

ledare i viktiga ämnen. Detta hindrade honom icke att fortsätta sina ränker; och de närmaste åren af akademiens historia skola bjuda på det föga uppbyggliga skådespelet, att en af hennes lärare utslungar mot henne och hennes ledamöter beskyllningar af sådan natur, att saken icke kan afgöras annat än genom rättegång. Detta var också att vänta, när Floding tagit Höppener till hjälp.

Akademien under Adelcrantz's sista period.
(1780—1793).

Nade utarbetandet af 1777 års stat vållat akademien och hennes ledamöter mycket obehag, skulle hon i rikt mått få en ersättning därför i den ekonomiskt oberoende ställning, hon nu kom att intaga. Om det å ena sidan måste erkännas, att det till stor del var hennes præses' outtröttliga omsorger och hans tungt vägande ord, som hon hade att tacka för detta resultat, så får det å andra sidan icke glömmas, att han ej skulle hafva förmått mycket, derest icke dessa sträfvanden funnit ett gensvar hos den, som då innehade Sveriges tron. Utan konung Gustaf III:s intresse för, hvad han ansåg främja nationens andliga utveckling, hade väl äfven konsten och konstnärerna fått nöja sig med det jmförelsevis knappa lefvebröd, som hittills bestått dem. Nu deremot kunde man praktiskt fullfölja den riktning, som de af samme konung stadfästa statuterna teoretiskt anvisat, och genom nya lärostolars upprättande dels lägga en fastare grund för konststudiet, dels också öppna nya fält för den kunskapssökande konstadepten.

Till att börja med blef det af vigt att göra lärarnes antal fulltaligt. Efter Larchevêques fränfälle, hvilket, som

vi minnas, inträffade i sept. 1778, sedan han till följd af sjukdom en längre tid varit urståndsatt att tjänstgöra, blef kungliga hofstatybildhuggareplatsen ledig och dermed professorsstolen i skulptur. Med dess återbesättande dröjde man dock i afvaktan på Sergels hemkomst, som skedde om sommaren år 1779. Vid sammanträdet d. 8 dec. d. å. utsågs han, vid trettionio års ålder, enhälligt till Larchevêques efterträdare. I den anmälan till K. Maj:t, hvori akademien anhåller om kunglig fullmagt för den nyutnämnde professorn, uppräknas efter vanligheten dennes meriter. Akademien påpekar dervid särskildt, att Sergel hjälpt Larchevêque med utarbetandet af Gustaf I:s och Gustaf II Adolfs ärestoder, samt säger vidare, att han efter återkomsten till fäderneslandet inom kort tid utmärkt sig med ett lika så mästerligt som väl lyckadt arbete, hvilket allena gör honom i akademiens ögon mera värdig K. Maj:ts nåd än alla ofvanför i underdånighet anförda meriter. — Samma dag, som Sergels val till professor skedde, kallade akademien till den nya professorsplatsen i arkitektur Olof Samuel Tempelman, som redan några månader skött denna syssla på förordnande. För att kunna motsvara de större fordringar, som nu komme att ställas på honom, anhöll Tempelman att få tjänstledighet för att företaga en studieresa till Italien, hvilket akademien beviljade, och skulle han under sin vistelse utomlands ega att uppbära full professorslön. Föreläsningarna i arkitektur upphörde med anledning deraf alldeles, då ingen vikarie fans att tillförordna, och togo sin början först efter hans hemkomst, som inträffade i slutet af år 1781. Genom den nya staten hade sekreterareplatsen i akademien blifvit ständig. Härtill hade efter Flodings afsättning Tempelman likaledes utsetts; under hans frånvaro sköttes densamma af Thure Wennberg. Dessutom hade

man nu att utse lärare i principskolorna för figur- och ornamentsteckning. Den förra platsen erhöll Olof Fredsberg, som år 1774 nämns till agreé för eskisserna till dekorationerna vid konung Adolf Fredriks begrafningsceremoni och konung Gustaf III:s kröning samt för ett aqvarellporträtt öfver Carl Gustaf Tessin; han hade redan titel af hofmålare »såsom varande i konungens tjänst särskildt på Ekolsund»; till den senare utsågs vid samma tillfälle (febr. 1778) bildhuggaren Ljung d. y. Han visade sig så nitisk i tjänsten, att han redan i slutet af samma år agreérades, såsom det uttryckligen heter i protokollet, »för hans visade nit och skicklighet vid ungdomens undervisande i den nyligen inrättade skolan för ornamentsteckning»¹.

Naturligtvis kunde akademiens verksamhet icke så tilltaga i omfång, utan att hennes lokaler erhöilo en motsvarande tillökning, och äfven i detta hänseende var hennes ställning vid 1770-talets slut i hög grad förbättrad. Af det föregående hafva vi sett, att hon ännu vid detta årtiondes början var inrymd i kungliga slottet, men att det utrymme, hvaröfver hon der förfogade, redan då var både otillräckligt och olämpligt². Hoppet att erhålla bättre sådan föresväfvade henne alltjemt, och Rännarebanan var fortfarande den plats, hvarpå vederbörandes ögon för detta ändamål voro riktade. Ännu 1773 års statuter utlofva (§ XXI), att akademien der skall erhålla icke blott så många salar, som för sammankomsterna, modellens ställande, antikerna och biblioteket erfordras, utan äfven beqvämliga arbetsrum för historie-, porträtt-, landskapsmålare och kopparstickare, till större arbetens förfärdigande, samt nödvändiga väningsrum åt direktören,

¹ Prot. d. 16 dec. 1778.

² Se sid. 75 o. f.

någon af professorerna eller sekreteraren. Det skick, hvaruti byggnaderna derstädes befunno sig, omöjliggjorde dock hvarje tanke på ditflyttning, förr än efter en genomgripande reparation, och dermed uppsköts oupphörligt. I afvaktan härpå måste akademien se sig om efter annan lägenhet, så mycket mer som hennes lokaler i slottet behöfdes för andra ändamål. Hon hyrde då (fyra?) rum i statssekreteraren Rosenadlers hus vid Mynttorget och inflyttade dit om våren 1773. Men äfven denna lägenhet var i ett mycket förfallet skick, hvarför omfattande reparationer måste göras. De började redan på hösten 1772 och fortgingo hela vintern samt afslutades först efter ett år. Att stora summor gingo åt för detta ändamål framgår af kassaräkningarna för nämnda år. Dock hade akademien i kontraktet lyckats utverka, att dessa inredningskostnader sedermera skulle afskrifvas på hyran. Äfven här var det dock trångt om utrymme; det värsta af allt var, att gipsstatyerna ej fingo någon plats, icke ens de mindre gipserna, hvilka emellertid uppsattes i professor Hoffmans enskilda våning. Naturligtvis var äfven denna lokal endast tillfällig. Vid sammankomsten d. 2 febr. 1774 antyder præses också detta och uttalar derjemte den förhoppningen, att akademien om två, högst tre år skulle kunna inredas på Rännarebanan. Emellertid anser han önskvärdt, att uppgörelse träffas med Rosenadler om upplåtandet af ytterligare några rum för akademiens räkning, på det att hon måtte få den lustre och det anseende, som erfordrades i publiken, och bättre utrymme för expositionerna, hvilka voro föreskrifna i statuterterna. Rosenadler erbjöd sig också någon tid derefter (juli 1775) att inreda hela öfre våningen mot 3000 d:r

¹ Nuvarande Stockholms stads brandförsäkringskontors hus mellan Mynt- och Vesterlånggatorna, Mynttorget n:r 4, kvarteret Aglaurus.

k:t årlig hyra jemte några afräkningar, hvilket antogs, och blef densamma stäld till akademiens disposition från påsken år 1777. Dessförinnan kunde dock en del af de antika gipsafgjutningarna ditflyttas.

Ungefär samtidigt härmed hade ett rykte börjat sprida sig i hufvudstaden, att den gamle öfverdirektören vid kungl. styckgjuteriet Gerhard Meyer, nu öfver sjuttio-årig, hos K. Maj:t proponerat att framdeles under vissa villkor öfverlåta sitt vid Röda bodarna belägna stenhus åt akademien. Det lät icke så otroligt. Meyer hade vid mera än ett tillfälle visat sig offervillig mot konsten och konstnärerna och dessutom genom sina omfattande arbeten vid slottsbyggnaden varit i tillfälle att på nära håll följa arbetet i akademien, »som han såg hafva sitt hemvist och arbetsrum än i ett hvalf i kungliga slottet, än i ett litet bodrum i dess flyglar, än i privat mans hus och liksom annan hyresman vara blottstäld för uppsägelse efter värdens godtycke»¹. Särskildt hade han varit god vän med Hårleman. När denne år 1744 reste till Paris, anmodade Meyer honom att hemtaga några skicklige konstgjutare för slottets räkning och lofvade att bidraga till dessas underhåll, om slottsmedlen ej räckte till för ändamålet. Sjelf hade Meyer både inom och utom landet ett stort namn i denna konstgren, och hans utförda arbeten, Carl XII:s, Fredrik I:s och Adolf Fredriks bröstbilder, Bouchardons genier, som uppbära lyktorna i slottstrapporna, och senast Gustaf Vasas bildstod rättfärdigade detsamma. Till belöning för dessa och andra förtjenster hade han erhållit öfverdirektörs titel samt år 1774 adelsdiplom, hvarjemte han samlat en stor förmögenhet.

¹ *Tempelmans* »Minne öfver afl. öfverdirektören Gerh. Meyer uppläst i K. Målare- och Bildhuggare-Academiens almänna sammankomst d. 3 Febr. 1785 efter medaljutdelningen och då eleverne ännu voro närvarande.» — Infördt i *Svenska Parnassen* år 1785, s. 268 o. f.

Ofvan nämnda rykte hade nått äfven de akademiske fädernas öron. När de, säger protokollet d. 14 nov. 1775, diskuterade det allmänt gående talet härom, väckte præses förslag, att öfverdirektör Meyer skulle kallas till akademiens hedersledamot, hvilket bifölls. Han blef såsom sådan den förste inländske. Ungefär en månad derefter inlemnade Meyer en den 18 dec. 1775 daterad skrifvelse, hvori han förklarar sig till Kungl. målare- och bildhug-gareakademien upplåta eganderätten till stenhuset n:r 29 på Norrmalm, kvarteret Uttern, vid Röda bodarna mot vilkor, att han finge samma egendom under sin lifstid fritt disponera och de deraf fallande hyrorna till sin nytta och eget behof använda, hvarjemte han förordnade, att, derest akademien komme att derifrån under någon tid uthysas, eller huset blefve till annat behof användt, akademiens rätt dertill skulle upphöra, och egendomen tillfalla hans manliga arfvingar eller i brist af sådana frimurarebarnhuset i Stockholm. Den 5 derpå följande juni blef gåfvobrefvet med dertill hörande säkerhetshandlingar på K. Maj:ts befallning af justitiekanslern med högtidlighet till akademien öfverlemnadt. Derunder inkom Meyer, som af præses mottogs med ett tacksägelsetal för den storartade gåfvan, och förklarades för akademiens hedersledamot.

Akademien hade således blifvit egare till ett stort stenhus, dock utan att under den närmaste framtiden kunna för sin verksamhet påräkna något direkt gagn af detsamma. Den enda möjligheten att genast draga fördel af gåfvan var, om akademien sjelf kunde hyra in sig derstädes. Underhandlingar öppnades härom med Meyer; den hyressumma, han för detta fall betingade sig, var 12000 d:r k:t eller $666 \frac{2}{3}$ rdr sp., hvarjemte han förbehöll sig att under sin återstående lifstid hyres-

fritt få bo kvar i den våning i sydöstra flygeln, som han då innehade, med dertill hörande stall och vagnshus. Nu gälde det att påfinna sådana utvägar, att denna summa kunde erhållas. Såsom vi sett, sattes frågan härom i samband med den nya statens uppgörande. Det var icke för ro skull, som Adelerantz vid sammanträdet d. 5 juni 1776 föreslagit två excellenser till hedersledamöter. Då dessa första gången deltog i förhandlingarna, vände sig præses vid diskussionen om hyresfrågan till dem och utbad sig deras biträde och protection att hos K. Maj:t vilja begå det så, att akademiens fond blefve ökad, så att hon kunde komma i besittning af det meyerska huset och inreda detsamma. Excellenserna lofvade då sitt understöd och den ene af dem (Sparre) framhöll särskildt, att besittningstagandet af huset borde vara akademiens närmaste önskningsmål. Vi hafva redan sett, att önskningarna i detta hänseende uppfyldes genom det kungliga brefvet af d. 20 nov. 1777, deri akad:s nya stat fastställdes. Den ofvannämnda uppgörelsen med Meyer träffades i dec. s. å. ¹, hvarjemte kontraktet med Rosenadler uppsades från d. 1 april 1778.

Så långt var allt godt och väl. Nu återstod blott att uppsäga hyresgästerna i akademihuset till afflyttning d. 1 nästkommande april, och detta måste ske före utgången af år 1777, på hvilket icke många dagar voro kvar. De förnämsta lägenheterna innehades af spanske ministern vid svenska hofvet, markis de Liano. Denne hade uppgjort ett flerårigt kontrakt med Meyer och visade ingen lust att flytta. Lagligen kunde han ej heller, enligt hvad det påstods, mot sin vilja skiljas från sin bostad, då en-

¹ Meyers kontrakt, hvori han på ofvan nämnda vilkor öfverlåter huset till akad., är intaget i H. 60, och dat. d. 17 dec. 1777. Hyran skulle betalas halfårsvis, den 1 april och 1 okt.

dast dödsfall eller köp ansågs bryta ett kontrakt, och akademien erhållit huset i gåfva. För att komma ur detta bryderi uppdrog hon åt notarius publicus Norling att taga saken om hand samt lemnade honom en på franska skrifven not, som han skulle delgifva ministern, innehållande, att akademien, som köpt (*acheté*) huset, var nödsakad att den 1 nästk. april lemna sina nuvarande lokaler, hvarför hon måste uppsäga ministern till afflyttning den dagen. I skrifvelsen påpekades för öfrigt, att akademien egde full laglig rätt att göra detta, alldenstund 16 kap. 5 § i jordabalken tillerkände hvarje egare rätten att taga sin egendom i besittning, äfven om annan person förut hyrt den för längre tid. Dagen derpå — d. 30 dec. — begaf sig notarius publicus till spanske chargé d'affaire'n de Maas med en afskrift af denna skrifvelse och uppsade å akad:s vägnar ministern, som på några dagar rest bort. Men herr de Maas ville ej mottaga noten utan förklarade helt kort och godt, att han ej hade att befatta sig med de oeconomica, som anginge Herr Marquis de Liano enskildt. Norling förfogade sig då till markisens hofmästare, hvilken visserligen genomläste noten men ej ville behålla den, emedan han ej hade ordres att mottaga någon uppsägelse af markisens hyreskontrakt. För öfrigt trodde han sig med det gamla kontraktet i hand kunna bevisa, att icke ens köp bröte detsamma, och att uppsägningen således betydde rakt ingenting.

Så gingo förhandlingarna fram och åter, och det blef akademien omöjligt att under den närmaste tiden få bort den spanske ministern, som tyckes hafva trifts ovanligt väl i sin bostad. Först då hertigen af Östergötland ett år derefter tog sitt inträde i akademien, började utsigterna härför att ljusna. Adelerantz redogjorde då bland annat för akademiens ställning till denna fråga,

vid hvars behandling, sade han, åtskilliga betänkligheter sig företedde i anseende till den grannligheten, hvarmed främmande ministrar pläga bemötas, och hos hvilka tålmod, lämpa samt goda vänners negotiationer helst lyckas. — H. K. H. lofvade då att sjelf göra ministern tjenliga föreställningar. Först år 1780 befinnes han dock hafva afflyttat, men då ifrågasattes, att en annan främmande diplomat skulle få hyra bostad i akademiens hus. För att förhindra detta måste Adelerantz taga konung Gustaf sjelf till medlare. Som konungen då vistades på Gripsholm, och Adelerantz hellsa ej tillät honom att midt i vintern resa dit, skref han till konungen ett bref, hvori han framhåller, dels att samtliga lokalerna behöfdes för akademiens egen räkning, dels också att desamma nu måste undergå så genomgripande reparationer, att ingen kunde bo i huset utan att störas. Såsom exempel härfpå anförde han, att modellskolan, som redan inflyttat i ett af de största rummen, likväl var så illa logerad, till följd af att rummet var så lågt, att modellen blef illa belyst, och lärjungarne nästan qväfdes af röken¹. Detta bref hade åsyftad verkan, och akademien kunde nu så småningom taga sitt hus i besittning. Emellertid hade hon måst förnya kontraktet med Rosenadler samt hos honom hyrt ytterligare några rum, som innehafts af K. Vetenskapsakademien.

Det var en ytterst värdefull gåfva, som tillföll akademien genom det s. k. meyerska huset. Beläget på en fri och öppen plats i en af de bäst bebygda delarna af hufvudstaden, lemnade det genom sin storlek ganska godt utrymme för akademiens olika behof, hvarjemte sjelfva tomten väl lämpade sig för tillbyggnader, när sådana i framtiden kunde behöfvas. Den förste, som bebygde den-

¹ Adelerantz till konung Gustaf III d. 4 jan. 1780. Concept bref i AA.

samma, var riksrådet och öfverståhållaren frih. Axel Carlsson Sparre, och den förste byggmästaren på den tomt, der den svenska konstakademien för framtiden skulle slå ned sina bopålar, var eget nog den tessinska ättens frejdade stamfader, den äldre Nikodemus. Detta skedde under åren 1671—72, såsom synes af den marmortafla, som frih. Sparre lät uppsätta öfver porten på det nya huset, och på hvilken denna inskrift (ordagrant återgifven) lästes i förgyllda bokstäfver:

HANC DOMUM EXTRUI CURAVIT
 ILLUSTRUM DN AXELIUS SPARRE
 REGNI SVEVÆ SENATOR, ARCIS HOLMENSIS
 CASTELLANUS ET CIVITATIS GUBERNATOR
 ANNIS 1671 ET 1672
 QUAM DELINEAVIT
 NICODEMVS TESSIN
 ARCHITECTUS REGIUS ET CIVITATIS CONSILIARIUS.

Den nuvarande byggnaden är dock icke från den tiden. Sparres arfvingar sålde huset till riksrådet grefve Nils Bielke till Salhestad, som år 1693 öfverlät det till kongl. rådet grefve Gustaf Adolf de la Gardies fru, född grefvinna Oxenstierna, mot en köpesumma af 28000 d:r k:t. Hon åter skänkte det till sin yngsta systerdotter, grefvinnan Anna Marg. Oxenstierna, sedermera gift med riksrådet grefve Thure Gabriel Bielke, hvarigenom Bielkefamiljen återigen blef egare till huset. Vid den stora vådeld, som på sommaren år 1751 lade större delen af Klara församling i aska, blef äfven denna byggnad lågornas rof. Tre år derefter sålde grefve Bielke tomten för 60000 d:r k:t till konung Fredrik I:s bekante gunstling, presidenten frih. Erland Broman, och det var af honom, som d. v. öfverdirektören vid styckgjuteriet, Gerhard

Meyer, köpte den för 47000 d:r k:t. Nu först uppbygdes huset ånyo, sedan egaren erhållit tillstånd att intaga fjorton alnar af Röda bodtorget, emot att han åtog sig att på egen bekostnad uppbygga en strandbro snedt emot huset mellan den s. k. Stadsbryggghushamnen och Lastageplatsen. Till minne af den forne egaren till tomten lät Meyer i den nya byggnaden åter uppsätta den nämnda marmortafeln, som räddats undan branden och ännu i dag sitter qvar i akademiens stora förstuga. När byggnaden år 1757 blef färdig, utthyrdes den åt d. v. spanske ministern, markis del Puente Fuerte, och fortfor, som vi sett, att ända till år 1780 vara spanskt ministerhotell¹.

Då det meyerska huset icke från början varit ämnadt att inrymma en konstanstalt sådan som Kungl. målare- och bildhuggareakademien, lemnade dess inredning naturligtvis åtskilligt öfrigt att önska. Ehuru jemförelsevis nybygdt, behöfde det verkligen undergå genomgripande reparationer. År 1777 gjorde akademien anmälan härom hos K. Maj:t och tillkännagaf på samma gång, att nödiga medel saknades till husets apterande efter akademiens behof med nya skiljemurar, dörrar och eldstäder samt innanreden af bord och stolar m. m. Vi hafva sett, att dessa medel beviljades. Så länge spanske ministern bodde qvar, kunde reparationerna dock icke blifva så grundliga. Först om sommaren 1780 började de utföras efter en bestämd plan. Då akademien d. 28 juni d. å. höll första sammanträdet i sitt hus, genomgingos de olika lokalerna, och man öfverenskom om deras inredning, efter en af Adelcrantz utarbetad dessein. Denna upptog äfven en ny

¹ Jfr. *Stockholms tidning*, utg. af C. F. Rothlieb, nr 50, år 1825. Denna tidning innehåller många viktiga upplysningar om Stockholms äldre byggnader. — För köpebrefven se Handl. 46 i AA. Presidenten Bromans köpebref är dateradt d. 26 mars 1754, och Meyers d. 10 juli 1755.

flygel åt sjösidan till vinnande af ökad utrymme för akad:s gipser och öfriga samlingar. På hösten s. å. hade arbetet med reparationerna så fortskridit, att akademiens samtliga skolor kunde inflytta; och mot slutet af året voro äfven samlingarna — tack vare Sergels och Carl Gustaf Pilos oförtrutna arbete dermed — så pass ordnade, att akademien till decembersammanträdet kunde inbjuda sin skyddsherre, konung Gustaf III, att hugna henne med ett besök för att bese inrättningarna och öfningslokalerna samt samlingarna af statyer och modeller. En framstående konstvän på den tiden, C. F. Fredenheim, har efterlemnadt en ganska noggrann redogörelse för, huru dessa antiker då voro ordnade, och han har till och med vid de märkligare afgjutningarna fogat några upplysande ord om deras konstvärde¹. I akademiens stora förstuga stodo, såsom ännu i dag, lejonet från Villa Medici i Rom och Vildsvinet från storhertigliga galleriet i Florenz, i förmaket den borghesiske fäktaren »eller, efter den store kännarens af Antiken, Hr Winkelmanns uppgift, en krigsman i stridande ställning, ett förträffligt uttryck af mannaålderns naturliga behagligheter»; vidare den döende Gladiatorm, Pan som lär Apollo att spela, och Ynglingen som drar en sticka ur foten. I akademiens stora sessions-sal var dock den förnämsta delen af gipsafgjutningssamlingen uppställd, nämligen icke mindre än sjutton grupper och statyer. Der stod Apollo di Belvedere, »detta sublimaste ålderdomens alster», den mediceiska Venus, »den ryktbaraste och skönaste af alla antiker, som föreställa Venus», Laocoongruppen, »ett vidtberömdt stycke, der konsten synes hafva uttömt sig», »Venus som sitter huka (Venus

¹ Se *Svenska Parnassen* år 1784, sid. 9 o. f. under rubriken: Gipser, som finnas uti Kongl. Målare-Akademiens Hus i Stockholm, afformade på de förnämsta Grekiska Originaler uti Italien.

accroupie) på en sköldpadda, såsom nyss framfödd ur hafvets skum och färdig att stiga i land»; vidare Brottarne, Sliparen, Diana från Versailles, Antinous från Roms Belvedere m. fl. bekanta antiker. Äfven i gips-skolan och öfverintendentskontorets förmak voro afgjutningar att skåda. Öfver all denna härlighet kastade de nya lamporna sitt sken den afton, man väntade det kungliga besöket, väggarna voro nymålade och taken skimrande hvita; äfven möblemanget var nygjordt, och deribland intog den vackra præsesstolen, som akademien uppdragit åt husgerådsmästaren Sterky att låta förfärdiga, naturligtvis hedersplatsen. På det stora sessionsbordet låg ett exemplar af statuterna, inbundna i röd maroquin med rika guldpresningar, ett vackert prof på bokbindaråldermannen Schneidlers konstfärdighet.

Akademien var nu samlad kl. 6 på aftonen d. 8 dec. 1780 för att mottaga konung Gustaf III. Närvarande voro då prins Fredrik Adolf, vidare præses och vice præses, samt hedersledamöterna, riksråden grefve Bielke och öfverståth. frih. Sparre, hofkanslern med samma namn, presidenten grefve v. Düben, akad:s direktör C. G. Pilo, professorerna Gillberg, Lorenz Pasch, Sävenbom, Sergel och Ljungberger, skattmästaren Wickman, samt ledamöterna Bolander, Suther, Hilleström, Hallblad, Krafft och v. Breda. Kl. 7 anlände konungen och mottogs på trappan, samt begaf sig strax upp till akademiens stora samlingssal. Efter att der hafva intagit sin plats, helsades han af præses med ett kortare tal, hvori akademien tolkade sin tacksamhet för den ynnest, konungen visat henne genom statuterna, den nya staten och senast genom möjligheten för henne att så snart hafva kunnat taga sitt nya hem i besittning. Akademien hade nu glädjen att med mera beqvämlighet än förr kunna

bestyra om undervisningen i de fria konsterna. Utrymmet var dock icke så stort, att icke ännu större behöfdes till följd af det dagligen växande antalet elever och samlingarnas vidlyftighet. I sjelfva hufvudbyggnaden, — som var en våning lägre, än den är i våra dagar, — disponerade akademien elfva rum, deruti inbegripna de två, som voro upplåtna till embetslokal åt öfverintendenten. Intet af dessa var nog högt att utan olägenhet kunna användas för undervisningen efter naken modell vid lampsken, alldenstund lampans närhet till såväl lärjungarne som modellen framkallade en högst ofördelaktig belysning. Vidare fans intet utrymme för en stor del af antikerna, och de redan uppställda voro för mycket spridda i förstugor och smårum för att såsom samling göra sig fullt gällande, hvarförutom de genom sin nuvarande placering lätt kunde taga skada af en mindre varsam ungdom. Äfven för de öfriga samlingarna var utrymmet väl knapt. Akademien hade därför tagit i öfvervägande, huru dessa olägenheter skulle kunna afhjelpas, och kommit till det resultat, att det vore lämpligast att uppbygga en ny flygel åt sjösidan och tillbygga de ganska förfallna sidoflyglarna. En dessein härför var också uppgjord; kostnadsberäkningarna slutade på en summa af 14711 rdr. Genom dessa till- och ombyggnader skulle skollokalerna kunna lämpligare fördelas, ett stort galleri inredas i vestra flygeln för skulptur, och en stor sal i den östra för akademiens målningssamling, som med åren komme att växa genom receptionsstyckenas inlemnande. Denna dessein förelades nu konungen, som godkände densamma och försåg den med sin underskrift¹. Derefter tog konungen i betraktande de i salen varande

¹ Denna dessein finnes ännu kvar i akad:s arkiv med konung Gustafs egenhändiga underskrift af följande lydelse: Approberat Stockholm i Målaracademien d. 7 Dec. 1780. (Obs. datum).

kostbara antikerna, begaf sig derifrån till modellskolan och så till principskolorna, hvarest en talrik samling elever just förehade sina öfningar, öfver hvilka H. Maj:t i de nådigaste ordalag täcktes yttra sitt höga välbehag. Derefter afreste högstdensamme kl. 8.

Härmed var akademiens nya hem invigdt. Hon hade nu ändtligen fått en varaktig stad och behöfde icke husvill flytta omkring från det ena stället till det andra. Åt sin tacksamhetsskuld till den gamle Meyer hade hon kort förut gifvit ett uttryck, genom att högtidligen till honom öfverlemna ett exemplar i guld af den medalj, Ljungberger erhållit i uppdrag att prägla. Den framstälde på åtsidan Meyers bröstbild, — hvars likhet med originalet allmänt lofordades¹ — i tidens drägt, med pelskappa och Vasaordens riddaretecken, och på frånsidan en afbildning af det skänkta huset, med följande af lagman af Sotberg ur Papinii Statii Thebais väl valda devis: TE COLET ISTA DOMVS.

Det trägna arbetet under det halfva sekel, som snart gått till ända sedan akademiens stiftande, hade nu fått sin belöning. Det verk, Carl Gustaf Tessin och Härleman grundlagt, och som redan under deras tid genom

¹ Prot. d. 16 dec. 1778.

Taravals och Bouchardons nitiska verksamhet såsom lärare visat ett gagnande inflytande på konstbildningen i landet, hade vuxit till en betydighet, som grundläggarna sjelfva väl knappast vågat hoppas. Omhuldad, som hon var af de styrande, och äfven rikligt understödd från enskildt håll var akademien på god väg att blifva en af den andliga odlingens mera betydande härdar i samhället, på samma gång hon blifvit en föreningspunkt, för hvad fäderneslandet på den tiden egde utmärktast på konstens och det konstnärliga mæcenatskapets områden. Det frö, som under frihetstiden nedlagts, började nu spira upp under den gustavianska spirans hägn, och äfven om man i fråga om detta sistnämnda tidevarfs ställning till konsten i viss mån kan fälla samma omdöme som om dess ställning till literaturen, att det var arftagare och hufvudsakligen hade att skörda, der det drygaste arbetet var undangjordt, så måste det å andra sidan erkännas, att det skötte detta arf på ett kärleksfullt sätt och omsorgsfullt vårdade de nedlagda fröna, hvarigenom skörden också blef vida rikligare, än man egt skäl att vänta. Detta visade sig särskildt under det skede, som nu begynner i akademiens historia, hvilket kan betraktas som glanspunkten åtminstone under det första århundradet af hennes tillvaro, under Adelerantz's sista period, då Sergel, Gillberg, Pehr Krafft, C. G. Pilo, Ljungberger, m. fl. skötte undervisningen och både såsom lärare och utöfvande konstnärer voro väl egnade att vara en föresyn för det yngre släktet, som i allt större antal begagnade sig af de ökade tillfällen till konststudier, som nu erbjödos.

Undervisningsverket kom i full gång i öfverensstämmelse med 1777 års stat. Modellskolan arbetade fyra aftnar i veckan hela året om, likaså principskolorna; åt föreläsningarna i anatomi och geometri blefvo fyra tim-

mar i veckan anslagna, och i civilarkitekturen demonstrerades hvarje tisdag och onsdag.

Att särskildt principskolornas inrättande var en populär åtgärd, framgick af de skaror elever, som tillströmmade. I febr. år 1780 måste akademien annonsera, att, som utrymmet i dessa skolor ej på långt när försloge, hade en del exspectansbiljetter måst utdelas i afvaktan på, att lokalerna i det meyerska huset skulle blifva lediga, då hon med nöje ville taga emot de anmälde.¹ I början af år 1781 sågo sig de bägge lärarne derstädes nödsakade att anmäla, det de ej hunno gå alla lärjungarne tillhanda, hvarför akademien tillsatte en tredje, nämligen embetsmålararen Gottman, som i arvode erhöll 50 r:dr sp. årligen, hvilken summa till en början utanordnades af de i staten upptagna medlen för bokinköp. Till uppmuntran för lärjungarne i dessa skolor beslöts, att de mera hoppgifvande bland dem skulle erhålla offentliga belöningar. Det ifrågasattes dock, huruvida medaljer vore en lämplig utmärkelse för de minderåriga konstadepter, som här utbildades, och om man ej i stället borde gifva dem böcker eller ritmaterialier och andra instrument, hvaraf de kunde hafva nytta vid undervisningen. Akademien ansåg dock olämpligt att införa några nyheter i belöningsväg, och den första medalj, som utdelades i principskolorna, tillföll Taravals unge dotterson, Per Vilhelm Palmroth, som ur hertigens af Östergötland hand på högtidsdagen år 1779 mottog denna sin belöning.

Akademiens prismetaljer hade för öfrigt under årens lopp undergått åtskilliga förändringar. Vi minnas, att redan Carl Gustaf Tessin låtit samtidigt med akademiens stiftande slå en medalj i guld och en i silfver, med konung Fredrik I:s bröstbild på åtsidan och ett ungt träd på frän-

¹ Inrikes tidningar n:r 15 år 1780.

sidan. Denna medalj användes ännu i slutet af 1770-talet, i guld för första priset, och i silfver för det fjerdte. Vid sammanträdet d. 17 febr. 1768, då akademien nydandades, utdelades såsom andra pris konung Adolf Fredriks kröningsmedalj och såsom det tredje kronprinsen Gustafs förmålningsmedalj. Efter dennes uppstigande på tronen vidtogs den förändringen, att hans kröningsmedalj blef första priset, under det att konung Adolf Fredriks utdelades såsom det andra. För tredje priset användes någon gång hertig Carls förmålningsmedalj, men vanligtvis den af Hedlinger slagna jettonen med konung Fredrik I:s bröstbild. Emellertid önskade akademien att gifva något uttryck åt sin tacksamhet för de välgärningar, konung Gustaf III visat henne genom statuternas stadfästade och statens tillökning, hvarför hon beslöt att låta slå en medalj, som skulle bevara dessa tilldragelser i efterverldens minne. Den medaljen, hvilken, såsom vi sett, utfördes af Ljungberger, blef från och med år 1780 akademiens första prismedalj. Den framstälde på åtsidan konungens bröstbild och å frånsidan en grupp af de sköna konsternas sinnebilder — en uppspänd duk med en målad Apollobild på ett staffli, ett marmorblock, en palett och en torso m. m. — med följande af Adlerbeth föreslagna, ur Vergilii Æneid hemtade omskrift: »SUA MUNERA LÆTUS APOLLO», hvilken devis, säger protokollet, ansågs vara så mycket lämpligare, som densamma icke allenast har afseende på ändamålet af medaljen, nämligen de fria konsternas uppmuntran och belöning, utan ock, det som mera är, har allusion på kungl. akademiens höge Protektor, hvilken icke kan förliknas med någon ädlare varelse i naturen än Apollo eller Solen¹. — Från

¹ Ak:s prot. d. 5 mars 1779. — D. 15 febr. 1780 uppvaktade akademien konungen för att öfverlemlna ett exemplar i guld af medaljen. Adel-

samma tid var det också, som den öfver Meyer präglade medaljen utdelades såsom akademiens andra prismedalj. Enär vid de skedda prisutdelningarna olika åsigter mer än en gång gjort sig gällande, huruvida en elev kunde erhålla samma medalj flere gånger, beslöts intagandet af den bestämmelsen, att intet hinder därför mötte, så länge han deraf gjorde sig förtjent¹.

Utom dessa belöningar bestämde statuterna äfven, att akademien borde utdela ett största pris, en penning om tio dukaters vigt med konungens bröstbild, åt den målare, bildhuggare, arkitekt, kopparstickare, medaljör eller historievärfvare, som vid årligen anställd täflan om resestipendium gjort sig bäst förtjent af en sådan utmärkelse. Någon dylik täflan hade dock ännu vid 1780-talets ingång icke egt rum, och följaktligen hade akademien ej heller utsändt några stipendiater utöfver dem, som före statuternas antagande på slottsbyggnadsstaten njutit reseunderstöd. Egentliga orsaken härtill angifves i handlingarna hafva varit den, att eleverna ännu ej voro så försigkomne, att de kunde draga någon större nytta af de föreskrifna sex årens vistelse i utlandet, hvarför anställandet af en sådan täflan äfven fortfarande oupphörigen uppsköts. Under tiden förelades henne i stället

crantz utvecklade då i sitt tal denna liknelse och yttrade bland annat: Om de fria konsterna ha orsak att med vörndnad ihogkomma E. K. M:s glorvyrdigste Hr Faders regering, under hvilken den morgonrodnad framlyst, som väckt dem ur dvalan och satt dem i rörelse, så anse de med fullt skäl E. K. M:s uppstigande på tronen såsom uppgången af en klar sol, hvars kringspridda strålar gifvit dem nytt lif, ny drift, förkofran, trefnad och tillväxt. — — — Akad. har trott, att de flere förmoner, som af E. K. M:s nåd henne tillflutit, på intet värdigare och liffigare sätt kunna afbildas, än då de förliknas vid de välgörningar, som Solen, eller att nytja poeternas talesätt, Apollo, gjuter öfver jorden och dess inbyggare o. s. v. — Handl. 74. AA.

¹ Prot. d. 15 febr. 1780.

några uppgifter af dylik art. I ett kungabref, dateradt Drottningholm d. 22 okt. 1781, säger sig K. Maj:t med nöje hafva erfarit de framsteg, som dagligen gjordes i de åt akademien anförtrodda ämnen, hvarför K. Maj:t ville för henne öppna sådana tillfällen, hvarigenom icke allenast arbete och flit kunde underhållas och vidare uppmuntras, utan äfven allmänheten af akademien vinna ett nyttigt biträde. I sådan afsigt hade K. Maj:t beslutat att såsom täflingsämne utsätta desseinen till ombyggnad af S:t Johannes kapell i Stockholm. Akademien hade dervid att sjelf bestämma priset; såsom ett vilkor föreskrefs endast, att kostnadsförslag enligt en noga och säker beräkning skulle åtfölja desseinen¹.

Med anledning häraf offentliggjorde akademien ett program, utsatte guldmedaljen såsom belöning för den bästa ritningen och bestämde inlemningsdagen till konungens namnsdag d. 6 juni s. å. Men alldenstund inga ritningar då ännu inkommit, förlängdes terminen till d. 24 jan. året derpå. Då hade en okänd inlemnad tvänne alternativa förslag, ett mindre dekoreradt och billigare samt ett kostsammare. Akademien var ej belåten med någotdera. Å det förra voro murarna för tjocka i förhållande till kyrkans höjd och bredd, samt tornet och dess dôme för stora emot underbyggnaden, hvarigenom det hela fick ett tyngdt utseende; å det sednare var visserligen fasaden hållen i en god och ren stil, dock komme den lilla utbyggnaden eller kalotten på taket, som var ditsatt för att gifva kyrkan mera ljus, att vanställa hennes yttre utseende, hvarjemte de många i kyrkans inre befintliga hörnen och kolonnerna komme att borttaga en fjerdedel af utrymmet. Akademien kunde därför ej tilldela arkitekten den utsatta guldmedaljen, men deremot

¹ Akad:s handlingar; Kungabref n:r 15. A.A.

skulle han erhålla en dylik af silfver, om han ville anmäla sig. Detta gjorde han också till nästa sammanträde, och befans heta Peter Serin. Kyrkan blef dock aldrig bygd efter någon af hans ritningar¹, och att utsätta ny täflan om samma uppgift ansågs icke vidare lämpligt; akademiens arkitekturskola hade varit för kort tid i verksamhet, för att hennes elever förmodades kunna gå i land med en dylik uppgift.

Hade akademien således ej denna gång kunnat motsvara sin kunglige skyddsherres önsknings, erbjöd sig ungefär vid samma tid ett annat-och bättre tillfälle dertill. Konung Gustaf III hade nämligen år 1779 befallt, att minnespenningar skulle präglas öfver de märkligare tilldragelserna under hans regering och förordnat utgifvandet af ett planschverk, som skulle innehålla i koppar stuckna teckningar af dessa minnespenningar, efter samma plan, som de bekanta franska gravyrverken öfver Ludvig XIV:s och Ludvig XV:s medaljer. Med anledning häraf mottog akademien vid aprilsammanträdet år 1782 en kunglig skrifvelse af följande innehåll:

Då Vi uti fria konsterns uppmuntran och beskydd alltid funnit ett särdeles nöje, hafva Vi äfven varit omtänkte att åtminstone underhålla, om icke än vidare förbättra den smak uti medaljer och skådepenningar, hvarmed svenska geniet öfverträffat sina medtäflare på främ-

¹ Frågan om uppbyggandet af en stenkyrka i stället för det gamla träkapellet på Johannes kyrkogård hade länge stått på dagordningen. Redan vid 1761 års riksdag hade en anhållan härom gjorts af församlingen. Sedan Serins ofvannämnda förslag blifvit förkastadt, uppgjordes en ny ritning till korskyrka af hofint. Rehn, och blef denna gillad och antagen, innan konungen år 1783 företog sin italienska resa. Efter sin återkomst lade konungen d. 14 sept. 1785 med vanlig högtidlighet grundstenen, men all verkställighet af byggnaden uteblef emellertid. En trämodell efter Rehns ritning förvaras ännu i Jakobs kyrka.

mande orter, och att till den ändan med ett ständigt arbete sysselsätta de konstnärer, som uti detta ämne finnas inom fäderneslandet; bland hvilka professorn och ridd. Ljungberger redan visat en erkänd skicklighet, samt medaljören Fehrman lemnat hopp om vackra insigter. I anledning deraf hafva Vi beslutit att igenom dem låta förfärdiga en komplett medaljsamling öfver de märkvärdigare händelser uti Vår historia, hvilken sedermera, i likhet med hvad annorstädes vanligt är, uti prydliga kopparstick på särskilda planscher kommer af professor Gillberg att graveras och utgifvas. Verkställigheten af det ena och andra hafva vi uppdragit åt riksrådet grefve Fredr. Sparre, hvars smak och insigter säkrast bringa detsamma till sin fullkomlighet.¹

Derpå nämner skrifvelsen, att Sparre inkommit med ett förslag till plan för arbetet, som gillats, och begärt, att en af akademiens elever skulle utses, som under utrikes resor kunde inhemta nödig kunskap och handlag vid planschernas afdrag. Derjemte erhöll akademien i uppdrag att låta införskrifva godt och dugligt papper, icke allenast till första upplagan, som skulle utgå i ett tusen exemplar, utan äfven till ett så stort quantum, som kopparstickaren behöfde för att pröfva, huru många afdrag plåtarna kunde medgifva utan reparation. Resestipendiet skulle utbetalas af K. Maj:t, efter af akademien uppgifvet förslag.²

Med anledning häraf beslöt akademien enhälligt att utse unge Johan Grandel till stipendiets erhållande. Han var yngre broder till den kände gravören Lars Grandel och hade under Flodings och Gillbergs ledning studerat gravyrkonsten, biträdt dem vid plåtars aftryckning, samt

¹ K. br. af 29 jan. 1782. AA.

² K. br. d. 14 aug. 1782. AA.

trenne gånger belönats med prismetaljer vid akademiens täfningar. Som »handlaget vid planschers aftryckning ankommer på långlig öfning under habile mästars inseed», föreslog akademien, att han skulle stanna utomlands i minst tre år och derunder årligen ega att uppbära 1,200 livres, samt dessutom 600 livres i reseersättning; hvarjemte särskilda medel skulle anvisas honom till inköp af papper, trycksvärta m. m. Allt detta biföll K. Maj:t, hvarpå Grandel afreste till Paris och återkom först år 1786. Efter sin hemkomst började han aftryckandet af det bekanta verket: Skådepenningar öfver de förnämsta händelser, som tillhöra Konung Gustaf III:s historia, hvaraf Jakob Gillberg och M. R. Heland tillsammans stuckit omkring nittio blad.¹ Sjelf gjorde sig Grandel bemärkt som gravör genom J. A. Lindbloms

¹ Utgifvandet af detta verk kom dock att dröja många tial af år. Efter Sparres död hade genom K. br. af den 11 mars 1798 inseedet öfver medaljhistoriens utgifvande lemnats åt K. Vitt. Hist. och Antiquitetsakademien, i hvad vitterheten och historien angick, och åt öfverintendenten i de delar, som på konstnärens åtgärd ankommo. De graverade plåtarna mottogos emellertid till förvaring af riksarkivet, som år 1840 öfverlemnade dem till Vitterhetsakademien. År 1847 mottog samma myndighet från K. Öfverintendentsembetet det betydliga pappersförrådet, som dels inköpts i Holland, dels levererats af bokbindaren H. Chr. Richter i Stockholm, och varit af utmärkt beskaffenhet, något hvarom man ännu i dag kan öfvertyga sig. År 1857 anmälde Vitterhetsakad:s sekreterare, att i hennes arkiv förvarades flere packlådor, innehållande obegagnadt och numera odugligt papper, som ursprungligen varit ämnadt till nyssnämnda planschverk, hvarför akademien beslöt att för sin räkning låta sälja det som makulatur. År 1858 utsöktes dock ett antal exemplar af de af Grandel färdigtryckta planscherna, hvarjemte koppartryckaren Spong fick i uppdrag att låta af de befintliga, otryckta plåtarna afdraga ett motsvarande antal blad, och så utkom arbetet sistnämnda år i ett sålunda något stympadt skick. Den text till detsamma, som utarbetats af d. v. riksantiquarien Gudmund Göran Adlerbeth, och hvilken ännu finnes i manuskript i Vitterhetsakad:s arkiv, ansågs dock ej böra tryckas. (Jfr Kungabr. af den 11 mars och 7 aug. 1788 i *NMA*, samt K. Vitt. Hist. och Ant:sakad:s prot., aug. 1857, punkt. 172 och 173.)

porträtt, som han utförde år 1785 under sin vistelse i Paris, samt äfven genom mindre betydande verk.

Detta var första gången efter statuternas antagande, som akademien utsände en resestipendiat. Omständigheterna dervid voro dock icke de i statuterna föreskrifna, utan berodde detta val på ett tillfälligt uppdrag af K. Maj:t. Nu började dock inom akademien röster höjas för anordnandet af en täflan om stora priset, hvarmed ett resestipendium ju enligt lag borde följa. Under åren 1778—82 hade visserligen endast ett första pris i silfver kunnat utdelas, hvilket skedde år 1780, då Sergels elev, Louis Grossi, belönades dermed för en i lera modellerad akademifigur. Men år 1783 visade sig de utställda elevarbetena hafva i godhet och talrikhet synbarligen tilltagit, och då kunde akademien återigen utdela sin första silfvermedalj, nämligen åt Carl Fredrik v. Breda. Vid prisdomen året derpå funno ledamöterna för sig uppsatta icke blott ett tillräckligt antal *teckningar* från alla skolorna, såsom vanligt var, utan äfven åtskilliga målningar, dels efter gode mästares arbeten, dels efter egen komposition, hvilket förut icke händt; och som de af unge målaren C. F. v. Breda förfärdigade såväl teckningar som målningar i synnerhet fäste hrr ledamöters uppmärksamhet, emedan de utvisade icke allenast en lycklig disposition och mycken flit utan äfven en allaredan förvärfvad färdighet och godt manér, så blef öfverenskommet, att von Breda skulle belönas med den tredje prisedaljen *i guld*, den första af det slaget, som akademien hittills egt anledning att utdela. De dernäst med god teckning och kolorit gjorda målningarna och etyderna voro af Johan Ahlberg, liksom v. Breda elev af prof. Pasch; och erhöll han den första medaljen i silfver.¹ Samma belöning tillerkändes

¹ Prot. d. 24 jan. 1784.

Sergels elev, Michel Angelo Tanzi från Carrara, för flere med korrektion i teckningen och i ren stil modellerade akademifigurer, samt Pilos elev, Martin David Roth, som just utsetts till ritmästare vid Lunds akademi. Inalles utdelades vid denna täflan aderton medaljer, och belåtenheten med de utförda arbetena var så stor, att akademien beslöt till allmän åskådan i sitt hus utsätta de verk, på hvilka hon vid förenämnda belöningars tilläggande egentligen haft afseende; och skulle expositionen taga sin början på konungens födelsedag d. 24 jan. (1784) och fortgå till d. 16 febr.

Denna exposition är en märklig tilldragelse i akademiens historia. Det är första gången, som hon anser sig offentligen kunna visa prof på sina elevers arbeten i måleri och skulptur, och första gången som en utställning af svenska konstverk egde rum i hufvudstaden. Utställningen var också mycket rikhaltig. Breda, nu tjugufemårig, var representerad genom icke mindre än nitton målningar i olja, och Johan Ahlberg med sex. Bland de förra märktes originaleskissen till konstnärens stora altartafla i Toresunds kyrka i Södermanland, framställande nattvardens instiftelse, vidare flere originalporträtt i naturlig storlek, bland andra den berömde skådespelaren Monvels, framställd i Uladislai rol i Rotrous tragedi Venceslas, i det ögonblick, då han intages af svartsjuka vid åsynen af prinsessan Cassandra och hertigen af Kurland, i hvilken han fruktar en rival; ett annat i samma genre framstälde skådespelaren vid härvarande franska trupp, J. S. Desguillons, såsom bonden Thaler i Regnards komedi Democrite, bärande en korg med grönsaker och en flaska vatten, liksom det förra porträttet måladt efter naturen. Dessutom funnos af samma hand kopior af så betydande konstverk som Rubens' stora Susanna och domarena och

hans fyra kyrkofäder, den senare då tillskrifven van Dyck, bägge i konung Gustaf III:s samling och numera i Nationalmuseum, samt af Bernardo Strozzi's Skattepenningen, som gick under Cornelis Schuts namn m. fl. Ahlberg hade vågat sig på att kopiera Rembrandts Anastasius med dess fina lufttoner och utställde dessutom likaledes en kopia af den ofvan nämnda Susanna m. fl.¹

På grund af detta resultat ansåg akademien tidpunkten vara inne, »då någon af dem, som voro mest försigkomne, kunde med nytta resa utomlands att medelst arbete efter antique och moderne store Mästares statuer och målningar förvärfva sig den fullkomlighet, som utan dessa hjälpmedel svårligen står att bekomma»²; och hon beslöt därför att till nästkommande år (1785) utsätta ämne till täflan om stora priset. Dessförinnan hade hon dock att lägga sista handen vid ett ärende, som under de senaste åren förbittrat hennes tillvaro och inverkat störande på hennes arbete i konstens tjänst.

Vid Kungl. Kammarrevisionens session d. 29 aug. 1782 anmäldes och föredrogs en af professorn vid Kungl. Målare- och Bildhuggareakademien, ädel och högaktad Per Floding, ingifven ansökan om frisägelse från allt ansvar för dispositionen af bemålde akademis medel från och med febr. 1768 intill 1777 års slut, eftersom han icke i någon måtto haft befattning med förvaltningen af

¹ Jfr. (*Regner*), *Svenska Parnassen* för år 1786, s. 61 o. f. der en ganska utförlig redogörelse för de utställda arbetena förekommer.

² *Stockholmsposten* n:r 259, år 1786.

dess medel. Med anledning häraf resolverade revisionen, att, som Floding tycktes hafva motsagt sig sjelf, i det han sökte décharge för disposition af medel, som aldrig varit under hans förvaltning, så skulle professorn inkallas för att afgifva närmare förklaring. Inkommen svarade han på tillfrågan, att enligt statuterna voro akademiens samtliga ledamöter ansvarige för de medel, som till akademien anslagits, hvarför han, som ej deltagit i förvaltningen, varit föranlåten att till sin säkerhet taga detta steg.

Sedan Floding afträdt, tog revisionen ansökningen i öfvervägande och förklarade, att, som akademiens räkningar för ofvan nämnda år ännu ej voro reviderade, alltså kunde kungl. kammarrevisionen dessförinnan icke bevilja supplikanten den begärda déchargen. Då Floding öfver detta utslag anmälde missnöje, hänvisades han att inom trettio dagar fullfölja detsamma hos K. Maj:t. Floding yttrade då, att han icke trott sig skola blifva nödsakad att taga ett sådant steg emot den inrättning, för hvilken han burit och bar det ömmaste hjerta; men som décharge nekats honom af den grund, att undersökning eller revision borde föregå, så vore han nu tvungen att anhålla om skyndsain början af undersökningen; till hvilken ända han ock till presidenten i kammarrevisionen ingaf en så lydande skrift:

S. T. Ifrån den stunden Högvälborne Hr Grefven och Presidenten samt Höglöfl. Kongl. Kammar-Revisionen täcktes förunna mig tillstånd att genomgå Kongl. Målare- och Bildhuggare-Akademiens förseglade räkenskaper, och jag derpå började efterse, huru akademiens medel blifvit disponerade, har jag varit rörd af det lifligaste bekymmer och oro, så mycket mera som akademiinrättningen finnes genom en fritagen, utomordentlig förvaltning blottad på sina redbarheter, och det jemväl så, att i akademiens

räkenskaper icke ens finnes spår till det, som likväl både är och bör vara akademien tillhörigt.

På sådant sätt har akademien, som år 1768 enligt närlagda uppgift hade en tillgång af tillsammans 12070 d:r 24 öre, 20 penn. silfvermynt, utom inberäknad ränta, denna betydliga summa undangått.

Mitt samvete, embetsed och skyldighet böra icke förebrå mig förtigandet af en så beskaffad akademiinrättningens vådliga belägenhet, och får jag nu för den skull detta mål härmed hos Högv. Hr Grefven och Presid. samt Högloff. Kammarrevisionen tillkännagifva, med anhållan att Kongl. Kammarrevisionen täcktes dermed låta efter lag, jemlikt den säkerhet publika inrättningar ega böra, förfaras.

Äfvensom jag ock i lika ödmjukhet anhåller om bevitnad afskrift häraf för att densamma i stöd af Kungl. skrif- och tryckfrihetsförordningen till trycket befordra¹. Framhärdar etc. Pehr Floding. —

I sin ifver att söka sak med akademien och för att hämnas den skymf, som vederfarits honom, då hans namn ströks ur förteckningen på akademiens ledamöter, hade Floding till en början genomgått akademiens räkenskaper för åren 1774—1781, under hvilken tid akademien enligt statuterna först haft egen kassa och egen skattmästare, i hopp att finna några fel i förvaltningen af akademi-medlen. Då han här ej gjorde någon önskelig upptäckt, hade han nödgats gå ännu längre tillbaka och äfven reviderat k. öfverintendentsembetets räkningar, hvarom han hos kammarrevisionen anhållit om tillåtelse, och såsom tjenligast stannat vid 1768 års räkenskap, då den under öfverintendentsembetets inseende stående Ritareakademiens penningbehållning var störst, nämligen tillsammans 12070

¹ Handl. 84 B. I. AA.

d:r s:t¹. Utan att efterfråga eller veta, om den kontanta penningbehållningen från 1768 blifvit helt och hållet eller till någon del utgifven följande år, bildade sig Floding ett kapital, som han nu beskylde akademien att hafva mottagit och på ett otillbörligt sätt förvaltadt.

Flodings sistnämnda inläga fann kammarrevisionen för godt att remittera till advokatfiskalsembetet, som genomgick räkenskaperna från åren 1768—1779 och kom till samma resultat som han, eller att den i 1768 års bokslut upptagna behållningen försvunnit ur de följande årens räkenskaper, hvarjemte embetet anmärkte, att 1769 års kassabok icke varit att finna. Såsom förklaring, hvarför ingen behållning var bokförd från 1769 till år 1770, hade bokslutaren, slottskassören Sellbeck, anfört, att förstnämnda års räkning icke var avslutad af d. v. kassören, numera assessorn i k. kammarkollegium Stjernhoff.

Saken började tydligen trassla in sig. Emellertid beslöt kammarrevisionen på advokatfiskalsembetets framställning att aflemna alla handlingar i målet till akademien för förklarings afgifvande, hvilket äfven vederbörande räkenskapsförare vid vite förelades att göra. Ärendet föredrogs i akademien vid sammanträdet d. 23 okt. 1782; och förundrade sig akademien, huru prof. Floding, som de nämnda åren bestridt sekreteraretjensten derstädes, kunnat göra sig okunnig om, att akademien ej ens haft rättighet att från år 1773 sjelf handhafva sina medel, utan hade dessa förvaltats under öfverintendentsembetets disposition af K. slottsbyggnadsdirektionen. Akademien kunde med anledning häraf icke svara kammarrevisionen annat, än att hon ej hade några upplysningar att lemna om de ifrågavarande räkenskaperna. I skrifvelsen skulle

¹ Jfr. sid. 111. — ² Handl. 4 B. II i AA.

dessutom nämnas, att hon, långt ifrån att efter prof. Flodings mot bättre vett och öfvertygelse afgifna osannfärdiga berättelse vara i vådlig belägenhet, icke allenast har tillgång att bestrida alla sina behof utan ock genom god hushållning varit i stånd att nyligen utvidga sin verksamhet. — Hvad målet i öfrigt angick, tog öfverintendenten handlingarna om hand för att af vederbörande tjänstemän i öfverintendentsembetet och slottsbyggnadsdirektionen infordra nödiga upplysningar, hvarefter svar skulle från dessa myndigheter aflemnas till kammarrevisionen.

Då denna akademiens skrifvelse af kammarrevisionen delgafs Floding, anhöll han att vid densamma få göra några påminnelser. Innan han gick att besvara sjelfva hufvudfrågan, ville han göra den anmärkningen, att akademiens förklaring var underskrifven blott af en enda akademiledamot, nämligen præses, och kontrasignerad af en annan, eller sekreteraren, oaktadt kammarrevisionen infordrat samtliga ledamöternas förklaring, vid hvardera förelagdt vite. Floding yrkade därför, att akademiens ledamöter skulle åläggas att i målet svara hvar för sig. Hvad öfverintendentsembetet anginge, funnes intet rimligt skäl, att detta skulle få svara för k. akademiens hela corps. Han bestred därför, att denna myndighet eller dess embetsmän inblandades i målet genom att som parter höras, och »föranlåtes jag att deremot andraga den bekanta exceptionen: *Tua non interest.*» Det vore osant, att 1773 års statuter frikallade akademien från ansvaret för de medel, som tillhört henne före detta år, de tvärtom ålade henne att göra det, liksom det hade varit hennes skyldighet att taga medlen från öfverintendentsembetet, när akademien blef, det hon är. I följd deraf är invändningen om tiden orimlig och visar blott en

faillible undanflykt. »Aldrig skulle någon kunna föreställa sig, att k. akademiens ledamöter ville inför ett högt kungligt kollegium nyttja undanflykter utan bevis och, det som ännu mera är, osanningar, som ligga blotta i öppen dag, hvarför och enär jag redan för kungliga akademiinrättningen, hvilken njutit så mycken kunglig nåd och upprättelse, uppoffrat större delen af min välfärd, jag äfven skall i sinom tid uppgifva bevisen för, att inför titulus, hvar redlig svensk man och den ärbara allmänheten visa och bevisa, huru vådlig förvaltningen varit, och att k. akad. just sedan år 1773 disponerat de medel, som icke finnas i räkenskaperna, och som Hrr ledamöterna icke heller nu i förklaringen vilja igenkänna.»

»Förklaringen är alltså otillräcklig; och vid ett muntligt förhör, det jag i djupaste ödmjukhet, med stöd af lag, utbeder mig, skall jag visa, att k. akademiens samtliga ledamöter kunna, böra och nödsakas direkt på frågan om ifrågavarande medel svara.»

»Emellertid har jag icke allenast med fägnad utan ock med högsta glädje hört, att k. akad:s inrättning, långt ifrån att vara i vådlig belägenhet, genom god hushållning vunnit tillgångar. Hvad skall väl icke till följd deraf en gång kunna sägas mera, då k. akad. återfår de medel, som Hrr ledamöterna nu icke veta af, och som icke heller finnas i räkenskaperna. Då torde jag åtminstone få tillfälle att bevisa, hvad jag om belägenheten sagt, och att Hrr ledamöter icke just på den bästa grunden imponerat mig hafva mot bättre vett och öfvertygelse afgifvit osannfärdig berättelse¹.» —

Till följd af akademiens nyss nämnda skrifvelse erhöll öfverintendentsembetet ånyo befallning att i målet

¹ Flodings inlaga till k. kammarrevisionen d. 9 dec. 1782.

inkomma med yttrande. Adelcrantz infortrade med anledning deraf upplysningar dels af assessorn i kammarrevisionen, Stjernhoff, som haft akademiens medel om hand till och med år 1769, dels ock af slottsbyggnadskassören Sellbeck, som förvaltad samma medel under åren 1770—1773, då akademien enl. § XII i statuterna antog egen skattmästare. Sellbecks förklaring befanns vara fullt nöjaktig, icke så Stjernhoffs. Adelcrantz har redogjort därför i sin till kammarrevisionen inlemnade skrifvelse. Stjernhoff hade nämligen uppgifvit, att han till kammarkollegium aflemnat 1769 års räkenskaper. Adelcrantz säger därför, att kammarrevisionen (som stod i nära beröring med kammarkollegium) lärer vara långt bättre i stånd än han att utforska, om detta var med sanningen öfverensstämmande, i hvilket fall Adelcrantz skulle högeligen önska, att samma räkning måtte komma till rätta för att en gång få veta, huru stor behållning akademien haft i banken vid 1769 års slut. Bankräkningen för detta år visade väl, att öfverintendentsembetet då haft i behåll en summa af 11250 d:r 10 öre s:t, men deri voro inbegripna alla medel, som då stodo under detta embetes disposition, och icke ensamt akademiens, hvarför ingen möjlighet varit att utreda saken utan 1769 års räkenskaper. Adelcrantz hade under årens lopp väntat att erhålla denna utredning af assessor Stjernhoff, utan att lyckas få någon, och till och med ej på närmare tio års tid vågat röra vid denna fond af fruktan att göra något af de under hans inseende stälda verken för när. Lika litet hade han kunnat af Stjernhoff fordra att utbekomma den lånebankosedel å 3833 d:r 10 $\frac{2}{3}$ öre s:t, som varit ritare-akademiens enda egendom, till dess K. Maj:t år 1766 gaf akademien egen stat, förrän Stjernhoff aflemnat redovisning för sin förvaltning. För detta belopp hade Adel-

crantz dock på akademiens vägnar år 1779 lyckats utfå en revers af motsvarande belopp, hvarför han i den saken ej hade någon talan att mot assessorn föra. Sin förklaring slutar han med följande ord: Den förebråelsen, mig skulle kunna göras, att icke hafva med nog eftertryck sökt förmå Hr Assessorn att fullgöra sin skyldighet i detta mål, hoppas jag lärer försvinna, då uti gunstbenäget öfvervägande tages, att kassören vid k. slottsbyggnaden icke sorterar under öfverintendenten, och att jag följaktligen måst adressera mig till kungl. slottsbyggnadsdirektionen, när några påminnelser varit att gifva bemälde kassör, hvilket assessor Stjernhoff också sjelf tillstår, då han i början af sin förklaring berättar sig hafva af hög-bemälte direktion haft ordres att räkenskaperna för så väl de under k. öfverintendentsembetets disposition anslagna flere slags medlen som de af kongl. direktionen disponerade ordinarie slottsbyggnadsmedlen först k. direktionen förete och sedermera till k. kammarkollegium ingifva. Enär dertill kommer, att Herr Assessorn i flere år haft äran vara ledamot af kongl. kammarkollegium, som sjelf allra bäst har tillfälle att i anledning af de årliga förteckningar, som k. kammarkollegii andra afräkningskontor afgifver på uteblifna räkningar, efterse, om och huruvida Hr Assessorn efterkommit sin förra embets-skyldighet, så har jag lefvat i den förtröstan, att, om någon möjlighet vore att härutinnan komma till slut, skulle det visserligen ske under så upplyste och nitiske embetsmäns tillsyn¹. —

Denna Adelcrantz's förklaring borde tillräckligt hafva bevisat, att skyldigheten att afgifva svaromål åtminstone ej tillkom akademien eller hennes embetsmän. Floding var dock fortfarande af motsatt åsigt. Han förnyade hos

¹ Öfverint:s skr. till k. kammarrevisionen d. 30 jan. 1783.

kammarrevisionen såväl sin anhållan om décharge som sitt yrkande, att förhör skulle anställas »med alla Herrar ledamöterna, som allena förvaltad medlen, nämligen præses, vice præses, direktören, samtliga professorer och skattmästaren», eller inalles tio personer. Vid detta förhör förklarar han sig vilja upplysa, hvad kammarrevisionen verkligen ännu i målet icke känner, hvarjemte han yrkar, att detta flere resor af honom sökta förhör måtte med det snaraste företagas. Advokatfiskalsembetet förklarade sig icke hafva något att påminna mot Flodings förhör, alldenstund bevisningsskyldigheten enligt lag helt och hållet ålåge honom, men yrkade derjemte, att akademimens skattmästare Wickman då skulle vara närvarande, »börandes Herr Öfverintendenten och Commendören Baron Adelerantz ej kunna undgå att dervid jemväl tillkallas och sig inställa, helst han förklarat sig sedan år 1779 blifvit innehafvare af en förskrifning, stor 894 rdr 21 sk. 4 rst med löpande 6 % ränta i st. f. en lånebanco-sedel på lika belopp, som flere år varit ur akademimens händer»¹. Då detta förhör uppsköts längre tid, än Flodings tålmod ansåg passande, vände han sig till justitiekanslern med anhållan om högrättvis påminnelse till kammarkollegiet att utan vidare tidsutdrägt företaga målet angående akademimedlens *förskingrande*, höra parterna och det sedermera afgöra; hvarpå akademien erhöll befallning att inkomma med en ytterligare förklaring, såväl med anledning af Flodings ofvannämnda anmärkningar som med afseende på advokatfiskalens memorial.

Den skrifvelse, som i följd häraf uppsattes från akademimens sida, är daterad d. 17 juni 1783 och upplästes i revisionen d. 3 juli s. å. Ehuru akademien deruti förklarar sig — hvad förvaltningen af medlen angår —

¹ Advokatfiskalsembetets memorial d. 27 mars 1783.

icke vara skyldig redogörelse åt någon annan än den, som eger rätt att föra kronans talan, och således helst önskade slippa att ingå i någon skriftvexling med prof. Floding, ville hon likväl ej undandraga sig svaromålet i denna del, huru obehagligt det än vore.

Hvad då först beträffade Flodings anmärkning, att akademiens förra skrifvelse var oriktigt undertecknad, så borde han, som i tio år förestått sekreteraresysslan, hafva haft sig bekant, att § 13 i statuterna uttryckligen stadgade, att alla utgående viktigare expeditioner skulle underskrifvas af præses och kontrasigneras af sekreteraren; och hans påstående, att samtliga akademiens ledamöter ålagts svaromål, vore endast en förvrängning af ordalydelsen i kammarrevisionens skrifvelse. I öfrigt syftade hans anmärkningar endast att påtruga akademien ansvar för medels förvaltning, som hon aldrig haft om händer eller ens egt rätt att handhafva. Floding borde dock sjelf bäst känna akademiens tillstånd, då han i egenskap af sekreterare haft att anteckna och påskrifva alla bankoinsättningsattesterna samt kontrasignera alla betalningsordres. Om någon oreda förelupit, borde han hafva anmärkt detta vid någon akademiens sammankomst, men någon sådan anmärkning finnes icke i något af de protokoll, han under tio års tid fört. Har prof. Floding således rätt till frisägelse från allt ansvar på den grund, att han ingen befattning haft med förvaltningen af akademimedlen, och emot denna frisägelse har akademien intet att erinra, så måste han tillika tillstå, att ledamöterna böra ega denna rätt framför honom. Hvad hans hot beträffar att vid förhör lemna närmare upplysningar, som skulle kompromettera akademien och hennes ledamöter, så förtjenar detsamma intet svar.

Detta hvad Floding angår. Till svar å advokat-

fiskalsembetets memorial ville akad. med nöje lemna följande upplysningar :

Akademien har ganska väl haft sig bekant tillvaron af det så ofta nämnda bancokapitalet, bevis derpå finnas i synnerhet i de protokoll, som behandla förslag till statens fördelning, då mer än en af professorerna bland tillgångarna nämnt intresset af detta kapital, *när det framdeles kommer i akademiens händer*; således kan icke professor Floding yfvas öfver att hafva gjort denna upptäckt. Akademien har genom sin præses flere gånger sökt af Stjernhoff återfå lånebancosedeln på denna summa; men denne har då alltid undanskytt sig med, att densamma olyckligtvis förkommit, och då han icke gittat, oaktadt flere beviljade uppskof, densamma återskaffa, så har præses slutligen sett sig föranlåten att mottaga assessorns förskrifning på summan och som säkerhet erhållit inteckning i hans lön¹. År 1779 fick præses af en händelse kunskap om, hvarest nämnda lånsedel fans; men som innehafvaren ej kunde förmås att aflemna densamma utan laga rättegång, hvars utgång torde hafva blifvit för k.akad. vådlig, så ansågs rådligast att behålla skuldsedeln, som vederbörligen är annoterad i statskontoret och, när helst kammarrevi-

¹ Stjernhoffs ekonomiska ställning var så dålig, att han vid denna tid måste göra konkurs, då halfva hans lön belades med immission för akad:s och öfriga kreditorers förnöjande. Ännu år 1793 återstod en stor del af hans skuld. Han begärde likväl då hos Hofrätten, att immissionen skulle upphöra och honom tillåtas, att de återstående betalningsposterna sjelf efter hand liqvidera. Hofrätten kommunicerade denna anhållan med kreditorerna, som lemnade sitt bifall dertill med undantag af akad:s ombud, Tempelman, som vid sammanträdet förklarade sig ej kunna ingå på någon eftergift, förrän han hade inhemtat akad:s tanke. Akad. yttrade då mycken åstundan att bidra till lindring i Stjernhoffs omständigheter, men som de ifrågavarande medlen voro kronans, kunde akad:s ledamöters och deras anhöriges välfärd i brist af utbetalning i framtiden äfventyras, hvarför ansökningen afslogs. (Jfr prot. d. 15 okt. 1793).

sionen det befaller, kan i original uppvisas. Med skuldens fulla betalning torde väl draga ut på tiden, men akademien behöfver ej kapitalet, hvilket, när detsamma genom behöriga räntor vunnit en viss storlek, är enligt K. Maj:ts beslut afsedt att användas för akademihusets tillbyggande med en ny flygel.

Derefter förklarar akademien, att hon före år 1773 icke kunnat anse sig annorlunda än som ett privat sällskap, som till de fria konsternas befrämjande öfverenskommit att hålla sammankomster och rådslag i detta ämne utan den minsta rättighet att inblanda sig i medlens förvaltning, hvartill 1773 års statuter allraförst gjorde ledamöterna såsom akademi berättigade. Beträffande säkerheten och ansvarigheten för den af præses uppgifna summan kan akademien ej gå längre, än att hon utfäster sig att svara för, att detta belopp, allteftersom det inflyter, skall komma akademien till nytta. Någon vidare åtgärd angående dessa medel torde anses öfverflödig, så länge 1769 års räkenskap icke är igenfunnen, hvarförinnan omöjligt blir att bestämma nettoförhållandet af akademiens gamla medel.

Till sist tillägger akademien följande: Hvad prof. Flodings begärda décharge angår, så har akademien redan yttrat sig deröfver; och ehuru väl professorn i sin blinda ifver mot K. Akad:s ledamöter sökt binda dem till ett ansvar, som skulle i dubbel måtto drabba honom sjelf, så har akademien likväl ingenting att erinra mot hans frisägelse i denna del. Men deremot kan kungl. akad. icke underlåta att inför Tit. högelingen besvära sig öfver den oanständiga och missfirmeliga skrifart, prof. Floding vågat bruka mot en corps, som har den nåden att ega K. Maj:t sjelf till skyddsherre, samt H. K. H. Hertigen af Östergötland, flere Hrr Riksens råd och högste embets-

män till ledamöter. Akademien bör icke heller hålla till godo den kitslighet, hvarmed professorn utmanar vissa af akad:s ledamöter, dem han efter godtycke utmönstrar, att stånda sig till gensvar vid K. Kammarrevisionen i ett publikt mål, för hvilket akad. är kronans ombudsmän allena redo skyldig, men icke prof. Floding, på hvilken vid detta tillfälle bäst passar hans otidigt anförda uttåelse: *Tua non interest, helst han för embetsförseelser blifvit ur akademien för alltid utesluten.*

Fjorton dagar derefter föll kammarrevisionens dom. Den innehöll att, alldenstund Floding förklarar sig icke åsyftat att anklaga personer utan endast att befria sig själf men också tydligen nämnt, att han angifvit målet i öfrigt att dermed måtte förfaras efter lag och den säkerhet, publika verk ega böra, fördenskull och emedan akademien i sin sista förklaring omständligen upplyst, att hon icke en gång haft rättighet att handhafva de penningar, som före år 1773 ensamt varit anförtrodda under öfverintendentsembetets disposition, ty pröfvade k. kammarrevisionen rättvist att entlediga prof. Floding från allt deltagande i denna sak, och derifrån härledande ansvarighet, men kommer i det stället hela akten att remitteras till advokatfiskalsembetet, som laglikmätigt har att bevaka kungl. akademiens rätt i de delar, som i fråga varande medel angå kunna, sedan utrönt blifvit, om och huruvida den förkomna 1769 års räkenskap, utan hvilken ingen ordentlig redogörelse gerna blir möjlig, står att igenfinna eller icke².

Således hade akademien blifvit frikänd från allt an-

¹ Akad:s skr. till K. Kammarrevisionen d. 17 juni 1783. *AA.*

² Utdrag ur K. Maj:ts och Rikets Kammarrevisions prot. d. 3 juli 1783.

svar i denna sak. Härmed var dock Floding ingalunda nöjd, utan öfverklagade utslaget. Derigenom bevisade han bäst, att det var akad:s ledamöter, han egentligen ville åt, och att han icke ensamt för egen säkerhets skull väckt åtalet. I långa och patetiska men också mycket ogrannlaga skrivelser till kammarrevisionen, justitiekanslern och K. Maj:t ber han än att få förklaring öfver utslaget, som han säger sig ej förstå, än klagar han öfver, att han ej i tid erhållit underrättelse om, när och på hvad sätt han kunde söka nådig ändring i detsamma, än att kammarrevisionen ej pröfvat sjelfva hufvudsaken, hvadan hans ansvar ej upphört. Han begagnar dervid tillfället att framhålla allt det lidande, som honom oförskyldt öfvergått. Akademien har, säger han, utan laga dom och ransakning hemligen skilt honom från professorsembetet, hvarmed följde säte och stämman i akademien, samt från sekreteraresysslan med åtföljande lön, förminskat hans professorslön till hälften, fråntagit honom lön för den tid, han varit sjuk o. s. v. Anklagelsepunkterna mot akademiens ledamöter för embetsförseelse uppgå till tjugufyra. Som vi hafva sett, hade akademien icke så noga hållit på statuternas föreskrifter, så att Floding i mycket har rätt i sina anmärkningar, ehuru de nu framkommo i ett mindre lyckligt valdt ögonblick. Emellertid får akad. åter taga till pennan, och hon gör det i en mera skärpt ton. Endast hufvudpunkterna i Flodings digra anklagelseakt bemötas. Hon säger sig, på grund af stat:s § 1, hafva haft rätt att utesluta en person, som fått varningar, och Floding har fått flere sådana. Hon har begagnat sig af denna rätt och deraf funnit sig ganska väl, ty hon sköter nu de ärenden, som angå konsterna, med enighet och under ett lugn, som tillförene under professorsnans oupphörliga motsägelser varit rubbadt.

Professorssysslorna i perspektiven och anatomien innehar och utöfvar Floding fortfarande; ej heller kan han påstå, att dessa äro oskiljaktiga från säte och stämman i akademien, ty § 8 i statuterna visar tydligen motsatsen. På sekreteraresysslan har han aldrig haft en rads fullmakt, ty innan K. Maj:t anslog lön för denna plats, ansåg akad. ej tillståndigt att förse någon med fullmakt derpå. Detta skedde först år 1777, hvarför Floding, om han allenast några veckor uthärdat att styra sitt oroliga sinne-lag, varit närmare till bemälda syssla än någon annan. Men hans besynnerliga uppförande betog honom alldeles akademiens förtroende, så att hon nödgades gifva honom tillkänna, ej att hon frantog honom sekreteraresysslan, men att hon ej vid densammas definitiva besättande kunde hafva något afseende på en person, som beträddts med svek vid dagböckernas justerande och tvärtemot akad:s skriftliga och muntliga förbud låtit trycka dem samt uppenbart drifvit gäck med hennes befallningar. »Akademien, som varit mera mån om Flodings heder än han sjelf, har dock lemnat allt detta utan afseende och i glömska, till dess han i underd. inlaga till E. K. Maj:t anförst stympade utdrag ur dessa dagböcker. Deri har han omskapat innehållet af den honom i nåder föruntat fullmakt, då han föregifver, att E. K. M. skall hafva förordnat honom att vara professor och ledamot med säte och stämman samt sekreterare vid dess Målare- och bildhuggareakademi, fastän fullmagten endast förordnar honom att vara professor. När han visar sådan förmätenhet att efter behag stympa eller tillägga de från E. K. M. sjelf emanerande skrivelser, hvad har då akademien kunnat vänta af honom?

Att hans arvode minskats är ännu orimligare. Akad. visar, att Floding under åren 1770—1777 åtnjutit mer än

dubbelt så mycket som de öfrige professorerna. Detta har Floding fått för det besvär han påstått sig haft med statuternas utarbetande samt för sekreterareskapet; »och dock utgöra akad:s dagböcker för alla de tio år, professorn dem hållit, ej mer än tillsammans halfannan bok papper.» Floding har alltid förstått konsten att taga väl betaldt. Det särskilda projektet till stat, som han ingaf, skilde sig från akademiens gemensamma deruti, att han afknappade en del utgifter för att påöka sitt eget arvode. Intet annat prof har akademien haft af hans så ofta upprepade ömhet och nit för hennes bästa, hvarför hon också för sin del ej kan instämna i det beröm, han sig så rundligen tillägger, äfvensom hon ej känner andra professorn öfvergångna förföljelser, än att hon flere gånger nödgats motstå denna hans omåttliga kärlek till hennes kassa. Sedan akademien derefter bemött äfven de öfriga anklagelsepunkterna, slutar hon sin försvarsskrift sålunda:

»Akademien, mera mån om att visa sin oskuld än att söka hämnd på motparten, skulle gerna se, att professorn på något sätt kunde rättfärdiga sitt uppförande och undgå den näpst, som lagen för *äreskändare* utsätter. Den enda önskan, akad. vågar till E. K. M. frambära, vore, det E. K. M. värdes en gång för alla skilja henne från denna ovärdige embetsman, hvilken, under det att han äter det bröd, som honom genom E. K. M:s nåd af akad:s kassa meddelas, gör sig ett nöje af att med de svartaste färger både skriftligen och muntligen måla beskaffenheten och tillståndet af denna makalösa inrättning, hvars nytta isynnerhet vid manufakturerna och handtverkerierna i riket sig redan på utmärktaste sätt ådagalagt.»

D. 23 mars 1784 föll K. Maj:t dom öfver alla dessa Flodings besvär och löd:

»K. Maj:t har i nåder låtit sig föredraga dessa under-

dåniga besvär, jemte hvad Floding i ytterligare ingifna skrifter i underd. andragit, och K. Målare- och bildh.-akademien deremot påmint; men finner Floding ej hafva haft skäl hvarken till ändrings sökande i kammarrevisionens härutinnan fälda utslag, eller till hvad han i öfrigt anfört till rättelses vinnande uti bemälda akademies ofvanberörda åtgärder, genom hvilka K. Maj:t icke anser Floding hafva något lidande öfvergått eller svårare följder, än han genom sitt uppförande sjelf sig ådragit; och skall Floding för dessa sina obefogade underd. klagomål öfver kammarrevisionens gifna resolutioner, hvarvid han nyttjat sådant skriftsätt, som utmärker åsidosättande af den aktning, som han varit akademiens præses och ledamöter skyldig, plikta 10 rdr spec., hälften till skolorna i lappmarken och hälften till lasarettet här i staden, samt tillika inför K. mål. och bildh.-akademien af dess n. v. præses undfå tjenlig och allvarsam föreställning, med åtvarning att hädanefter med mera saktmodighet och tillbörlig aktning emot akademien sig uppföra.»

På grund häraf beslöt akad. att uppkalla Floding och gifva honom den allvarliga föreställningen. För att förekomma, att han skulle förebära okunnighet om kallelsen, skulle han tillhållas att på kallelsesedeln teckna sitt namn eller annat intyg, att han densamma i händer haft. Vid sammanträdet d. 2 juni s. å. egde den obehagliga scenen rum. Adelerantz fullgjorde sitt uppdrag i så milda ordalag som möjligt. Under förklaring att akademien alltid varit försäkrad om, att öfverheten under den besynnerliga rättegång, som prof. Floding anställt, skulle taga akademiens oskuld under lagens hägn, tillägger han att honom åligger att allvarligen förhålla professorn hans hittills visade obeskedliga uppförande och betedda sidovördnad mot k.

akademien och hennes embetsmän. Han tillråder honom att hädanefter med mera stillhet sköta sitt kall och ej draga allmänheten bakom ljuset med ensidiga och falska berättelser. Bättrar Floding sig, vill akademien gerna förgäta hvad som händt och ej allenast med råd och dåd understödja honom vid utöfvandet af hans sysslor inom detta samhället, utan ock bidraga till hans välfärds befordrande nu och i framtiden.

Från den stunden fick akademien lefva i fred för Floding. Under sina återstående år — han dog d. 17 okt. 1791 enligt begrafningskortet i Gahm Perssons samlingar — tyckes han i stillhet och lugn hafva skött sina föreläsningar. Detta berodde kanske derpå, att han vände sitt trätgiriga och processlystna sinne åt annat håll. Nu började han nämligen i stället att stämma sin svärfader inför domstol i brottmål för oriktig bouppteckning och bodrägt² efter svärmodern, hvarigenom han påstod sig på svekligt sätt hafva beröfvats åtskillig egendom. Icke heller i detta mål blef han den vinnande parten. Det tyckes hafva varit en ren omöjlighet för honom att lefva i fred med sin omgifning, ty än ligger han i delo med lärjungar och kamrater, än med anhöriga, än med domstolarna. Af alla anser han sig förorättad. Detta var ett slags fix idé hos honom, och häruti hafva vi att söka en förmildrande omständighet, när vi skola fälla vår slutdom öfver honom såsom menniska. Han led af ett ondt,

¹ Prot. d. 2 juni 1784 — Handl. 6. AA. — Större delen af handlingarna i Flodings mål mot akademien är tryckt under titel, Handlingar uti det af advokatfiscalsembetet i K. Maj:ts och Rikens Kammarrevision mot Kongl. Målare- och Bildhuggare-academiens ledamöter åtalade mål, angående förvaltningen af samma Kongl. Academies medel. Stockh. 1782, 83, 1788. 4:o.

² Floding hade år 1770 ingått äktenskap med Maria Charlotta Forsberg, dotter af borgmästaren i Stockholm, Olof Forsberg.

som i våra dagar skulle kallas för förföljelsemani, och han var fullt öfvertygad om, att han led oskyldigt, äfven der hans felsteg lågo i öppen dag. Annars är det omöjligt att förklara, huru han i sina klagoskrifvelser kan påstå, att han utan förebråelse af hvem det vara må förvaltadt sitt embete, att han alltid haft åtrå att lefva fredligt, och att han aldrig svigtat i sin pligtutöfning, äfven då de mest krossande förföljelser hotat bereda hans undergång. Sådana uttryck begagnade han. En person, som skriver så och har sådana antecedentia, kan svärligen anses fullt tillräknelig.

För allt det obehag, som dessa processer vållade akademiens præses och ledamöter, hade hon en rik ersättning i de goda resultat, som just under dessa år visade sig af hennes sträfvanden för konstens bästa. Äfven vid den sedvanliga pristäffingen år 1785 hade akademien kunnat utdela första prisedaljen åt två af Sergels lärjungar, M. A. Tanzi och Samuel Hoffmeister, och den andra åt sju elever, bland hvilka märkas Lars Svensson Sparrgren, Hilleströms elev, samt Pehr Hörberg, »bondemålare från Småland». Jag har redan nämnt, att lärjungarnes framsteg nu ansågos hafva hunnit en sådan höjd, att akademien beslutit att detta år utsätta sin första täflan om

stora priset, hvarmed skulle följa rättigheten att erhålla resestipendium. Statuternas § IX föreskref, att bland de lärjungar, som erhållit första priset eller eljes gåfvo säkert hopp om framgång i måleri, skulptur eller andra af de ädlare konsterna, skulle pensionärer årligen utväljas och njuta underhåll i sex års tid, hvaraf tre skulle tillbringas i Frankrike och tre i Italien. För det ändamålet hade alla, som voro berättigade till täflan, att på bestämd tid infinna sig i lärosalen, der erhålla del af täflingsämnet och omedelbart under professorernas inseende inom lykta dörrar i akademiens lokaler utföra och samma dag aflemna sina eskisser. Sedan akademien vid en följande sammankomst granskat desamma, tillkännagafs, hvilka af de täflande voro kompetenta att fullfölja täflingen, hvarpå dessa genast skulle förfärdiga eskisserna utförligen och i stort, icke hemma hos sig sjelfva utan uppe i akademien, i för det ändamålet utsedda rum, hvarest de täflande skulle ensamme och utan någon undervisning eller hjälp arbeta.

Vid denna första täflan om stora priset ansåg sig akademien dock icke böra så strängt hålla på dessa föreskrifter utan beslöt att tillåta eleverna några undantag från den stränga noggrannheten. Sedan såsom täflingsämne uppgifvits den i 1:a Konungabokens 13:e kap. omnämnda tilldragelse, då konung Jerobeam, offerande vid altaret, mottager besök af gudsmannen från Juda, erhöilo de anmälda eleverna, bland hvilka de senaste pristagarne men äfven yngre förmågor funnos, tillsägelse att i brist af tillräckligt utrymme i akademien förfärdiga sina målningar och modeller i sina respektive hem. Då dessa arbeten jemte de sedvanliga täflingsritningarna på en gång uppvisades till bedömande på konungens födelsedag d. 24 jan. 1786, såg akademien visserligen med fägnad det

lyckliga bemödande en del af de täflande gjort samt de goda förhoppningar, de för framtiden ingåfvo, men fann tillika med förundran några både rikt och i vacker stil målade eskisser, inlemnade af nybörjare, som ganska kort tid nyttjat undervisningen i skolorna och derstädes föga utmärkt sig för korrektion i teckningen. Denna händelse gjorde akademien så mycket villrådigare, som åtskillige af prisdomarne trodde sig i dessa eskisser igenkänna berömde mästars både manér och handlag. Med anledning häraf beslöts att till undvikande af alla misstag uppskjuta med större prisets utdelande till nästkommande år och att då låta de elever, som anmälde sig till täflan, iakttaga alla skyldigheter, som statuterna föreskrefvo¹. För öfriga täflingsarbeten utdelades såsom vanligt prismedaljer, då bland andra Sergels elever, G. M. Metzger och M. A. Tanzi, erhöilo 1:a silfvermedaljen för teckning och modellering efter lefvande modell, och C. Chr. Gjörwell tredje medaljen för en arkitekturritning.

För den beslutade nya täflan om stora priset kallades eleverna genom annons i Inrikes tidningar af d. 31 aug. 1786 att påföljande 5 sept. i lärosalen mottaga nytt täflingsämne². Bland flere af direktören föreslagna sådana stannade akademien vid den i nionde boken af Homeri Iliad skildrade händelse: »Då grekiske prinsen Meleager, missnöjd med sina landsmän, nekar att strida mot deras fiender utan hellre innesluter sig i sina rum med sin

¹ Se Stockholmsposten n:r 259 år 1786, jemförd med akad:s prot. d. 24 jan. s. å.

² Annonsen i Inrikes tidningar lyder: De af Kongl. Målare- och Bildhuggare-Akad:s ämnessvenner, som åstunda täfla om Stora priset, infinna sig nästk. tisdag d. 5 sept. kl. 9 f. m. uti Akad:s lärosal att emottaga de historiska ämnen, hvartill utkast samma dag böra färdiggöras i de dertill inrättade rummen, hvilka för hvar och en särskildt skola anvisas.

gemål, den vackra Cleopatra, hvarest dess fader Oenée inkommer tillika med dess moder, hvilka omfamna hans knän, föreställande den fara, hvaruti fäderneslandet sig befinner, samt söker förmå honom att gripa till vapen. Men han förkastar deras böner och synes obeveklig; vid detta tillfälle voro äfven hans bröder samt prester och soldater närvarande.» Detta sålunda stiliserade program upplästes nu och öfverlemnades i ett exemplar till hvar och en af de åtta elever, som anmält sig. Dessa voro: Carl Fr. v. Breda, Johan Ahlberg, Lars Spargren, Johan Åkerström, G. M. Metzger, S. Hoffmeister, C. W. Svedmark och Erik Åkerlund. De inneslötos strax — klockan var 9 på f. m. — efter skedd lottkastning i hvar sitt kabinett, som de förbjödos att lemna, förrän eskisserna voro utarbetade, hvilket skulle ske under dagens lopp, allt vid risk för den täflande att eljes förlora rätten att i täflingen deltaga. Prof. Sergel, som hade månaden, åtog sig att qvarstanna och se efter, att en hvar förfärdigade sin eskiss allena, hvarvid äfven akademidirektören skulle vara behjelpig. Akademien fann vid detta tillfälle, heter det, huru angelägen den försigtigheten är att betaga kandidaterna all tillgång till främmande råd och hjälp. En af de ofvannämnde ynglingarne, som förra gången framvisade en så oförmodadt vacker tafla, var denna gången bland de inneslutnes antal men gjorde ett så misslyckadt utkast, att han sjelf tillstod sig icke ännu vara i stånd att konkurrera om stora priset. Allteftersom tiden för eskissernas utförande i stort utgick, hade emellertid än den ena, än den andre afstått från att fullfölja täflingen af fruktan att förlora för mycket i jembörelse med kamraterna. När dagen för prisdomen kom, d. 25 jan. 1787, qvarstodo endast fyra, nämligen Åkerström, Ahlberg, v. Breda och bildhuggaren Metzger. Deras arbeten

voro jemte de sedvanliga, af eleverna utförda täflingsritningarna och modellerna exponerade vid nyssnämnda sammanträde.

Sedan akademien tagit desamma i betraktande, beslöts med 13 ja mot 9 nej, att stora priset denna gång skulle utdelas samt dessutom två mindre guldmedaljer. Derefter voterades om, hvilken af de fyra skulle erhålla det förstnämnda, då unge målaren Johan Åkerström segrade med elfva röster. Breda erhöll nio och Metzger två. Den ena af de mindre guldmedaljerna beslöt akademien med tjuguttre röster att tilldela Metzger, den andra med tolf Johan Ahlberg, som just utnämnts till akademiritmästare i Upsala;¹ Breda lyckades till denna utmärkelse ej erhålla mera än elfva röster och blef således utan all belöning, »och stadfäste akademien så mycket hellre denna uppmuntran för de två förstnämnde, som v. Breda länge sedan tillförene erhållit en dylik guldmedalj.» Unge Eckstein, som kommit för sent om morgonen, då ämnena utdelades, hade sedermera af direktören fått ett särskildt ämne, som han, instängd i ett kabinett, utarbetat. Äfven detta var nu exponerad, och fann akademien deruti mycket, som utmärkte god disposition både i sammansättning och kolorit, hvarför hon utan votering belönade honom med en jetton i guld. Äfven Pehr Hörberg hade på egen hand sökt lösa det akademiska täflingsämnet, och blef han såväl därför som för andra bland eleverbetena uppsatta kompositioner öfver sjelfvalda ämnen belönad med den andra silfvermedaljen². Prisutdelningen egde

¹ Handl. 20 AA. Ahlbergs utnämning hade skett på akad:s förord i en skr. af d. 11 okt. 1786, stäld till universitetets d. v. kansler, prins Fredrik Adolf.

² Aldenstund de i konsliteraturen förekommande uppgifterna om denna pristäffan varit högst vilseledande (jfr. *Estlander* a. s. s. 492, *Biogr. Lex.*, artikeln C. F. v. Breda, *Nord. familjebok*, samma bio-

rum d. 3 febr., då Åkerström ur hertigens af Östergötland hand mottog sin utmärkelse och i följd af densamma erhöll rättighet till resepension.

Född i Helsingland år 1759 af ett fattigt bondfolk var han nu således en tjuguuåtta års man och jemnårig med sin medtäflare v. Breda. Redan tidigt hade han visat håg för ritning och målning, hvilket fadren, som ämnat honom till hemmansbrukare, såg med oblida ögon. Gossens böjelse segrade dock, och vid aderton års ålder kom han i lära hos en embetsmålare i Hudiksvall. Här fick han se några nürnbergska kopparstycken, som han försökte kopiera, och blefvo dessa hans första lärospån i den högre konsten¹. Efter en femårig lärotid i den aflägsna norrländska provinsstaden begaf han sig år 1782 till Stockholm, hvarest han tog tjänst hos embetsmålaren Holm, som i flere år begagnat undervisningen i akademien. Åkerströms styrka låg vid denna tid egentligen i blomstermålning, hvarom åtskilliga väggar i privata hus då lära hafva burit vitne. Hans principal, som såg hans anlag och ej sjelf kunde gifva någon grundligare undervisning, rådde honom att utbilda sig i akademien, der han också sökte inträde och blef antagen till elev. I samma mån, han här förkofrade sig i teckning, upphörde han med blomstermålning och vände sig i stället till figuren och komposition. Vid bedömandet af de på högtidsdagen år 1783 uppsatta elevarbetena tillerkände akademien sin tredje prismedalj åt målaregesällen Åkerström (grafi m. fl.) har jag ansett lämpligt att något utförligare redogöra för densamma.

¹ Enligt ett i Säfstaholmsarkivet befintligt manuskript med titel: »Utur et Bref ifrån Rom af d. 17 Nov. 1790 til kanslirådet G. W. af Sillén», hvilket innehåller åtskilliga intressanta biografica öfver Åkerström. Brefskrifvarens namn nämnes icke, men han tyckes vara någon resande svensk konstnär eller konstvän.

för teckning efter antika gipser. Redan nu började hans lärare, och bland dem i all synnerhet akademiens direktör C. G. Pilo och prof. Sergel, hysa stora förhoppningar om hans blifvande konstnärsskap, isynnerhet förvånade han dem genom en ovanlig korrektion i teckningen och visade äfven mycken fallenhet för komposition. Med ett ord, man anade i honom den blifvande historiemålaren, efter hvilken man så länge letat. Tillfälle till öfning häruti saknades på sätt och vis icke. Man var just selsatt med stora historiska kompositioner för Gustaf III:s nya opera. Sedan konungen tillåtit att från målarembetet reqvirerades ett antal gesäller och läringar att biträda vid utförandet af dekorationerna för Gustaf Vasa, blef Åkerström en af de förste, som utvaldes. Härunder gjorde han bekantskap med den nyss inkallade Desprez, som snart blef föremål för hans lifligaste beundran. Han stannade dock icke länge vid teatern, ehuru Desprez icke ville mista honom. I antiksalen på akademien hade hans ögon öppnats för den antika konstens skönhet, och han ledsnade att arbeta som en träl och förstöra sin helsa på limfärgsmålningar, som efter några månader kunde borttvättas i Norrström¹. Det var nu den stora guldmedaljen slog ned på honom, och resestipendiet, som skulle bereda honom tillfälle att i främmande land utbilda sig efter de bästa antiker och de berömdaste mästars konststycken, var ämnadt att sätta kronan på verket.

Tyvärr saknades alla medel härför. Visserligen föreskrefvo statuterna, att resestipendier skulle utdelas, men akademiens stat kände icke till någon sådan utgiftspost. En framställning härom till K. Maj:t hade redan en gång gjorts men icke vunnit gehör. Akademien beslöt nu att förnya densamma. I afvaktan på utgången skulle Åker-

¹ Sistnämnda manuskript i Säfstaholmsarkivet.

ström till hjälp i sina studier här hemma af akademiens medel erhålla ett understöd af 100 rdr sp. mot skyldighet att inflytta i akademihuset för att under akademi-direktörens öfverinseende teckna och måla efter der befintliga antiker och gipser. Denna vänskapstjänst från akademiens sida förorsakade henne åtskilligt obehag, ty dåvarande statsrevision gjorde anmärkningar deremot, hvilka dock genom Gustaf III:s mellankomst undanröjdes.

Emellertid såg det mörkt ut för akademien att af regeringen erhålla någon fond för unge konstnärers studier i främmande land. Präses och direktören kommo därför öfverens att på enskild väg söka anskaffa det för denna gång nödiga beloppet. Dåvarande revisionssekreteraren, sedermera öfverståhållaren och excellensen grefve Samuel af Ugglas stälde sig i spetsen för en insamling, och snart hade flere hederlige medborgare, ståndspersoner och handlande, för den lofvande konstadeptens utbildning tecknat sig för ett belopp af tillsammans 600 rdr sp., hvilken summa öfverlemnades till akademien vid sammanträdet d. 3 maj. s. å. (1787). Akademien uttryckte genom två af sina ledamöter sin djupa tacksägelse för det storartade understödet och lofvade att se till, att Åkerström använde detsamma väl. Emellertid kunde han »för tillstötande omständigheter» icke denna vår begagna sig af stipendiet (han var sannolikt sjuk), utan måste han stanna hemma sommaren och vintern. Först om våren 1788 begaf han sig i väg. För att icke någon del af det insamlade understödet skulle behöfva tagas i anspråk för sjelfva resan, gaf akademien honom vid afskedet ett belopp af ett hundra rdr sp. Med denna hjälp begaf han sig nu till Rom. När kassan var slut, erhöll han af konung Gustaf ytterligare 333 $\frac{1}{3}$ rdr, och när dessa voro använda,

¹ Prot. d. 23 april 1788.

fick han genom ytterligare kunglig nåd en lika stor. Han var tydligen den förhoppningsfulle sonen. Vi skola längre fram se till, huru han infriade de löften, som hans verksamhet hittills ingifvit.

Detta första utdelande af den stora resemedaljen blir under flere år enastående i akademiens historia. Också var det icke — oaktadt statuternas föreskrift — skäl att anordna någon dylik täflan, enär inga medel funnos till stipendier. Deruti låg väl den egentliga grunden till deras sällsynthet, ehuru protokollen fortfarande uppgifva såsom skäl härtill, dels att eleverna ej troddes nästa år söka ingå i en sådan täflan, dels att de voro så unga, att det vore förmånligare för dem att hemma söka förvärfva erforderlig skicklighet. De försök, akademien under de närmaste åren gjorde, att erhålla statsmedel härtill, misslyckades alldeles. Ett af dem gick ut på att genom anordnandet af ett nummerlotteri bereda en fond af resepensioner för unge och skicklige konstnärer, och hade akademien hoppats erhålla ett liknande lotteriprivilegium, som det för Halmstads allmänna byggnader beviljade. På sin underd. anhållan härom erhöll hon dock det svaret, att K. Maj:t, efter nummerlotteridirektionens hörande, funnit alltför stora hinder möta för ett samtycke härtill¹.

Det var således ingen utsigt, att de elever, som genomgått akademiens alla skolor och inhemtat all den undervisning, som hemma kunde erhållas, skulle få fullborda sin utbildning vid utlandets stora konsthärdar. Var redan detta en olycka för den inhemska konsten, så var det å andra sidan icke mindre betänkligt, att K. Maj:t icke fullgjorde de löften, som gifvits i de fastställda

¹ K. br. d. 7 juni 1790 (under konung Gustaf III:s frånvaro i ryska kriget utfärdadt af den tillförordnade regeringen).

statuterna. Akademien kunde emellertid ej hjälpa sig ur den förlägenhet, hvaruti hon härigenom råkat, utan måste rätta sig efter för handen varande förhållanden. Till uppmuntran för de mest försigkomne eleverna utlyste hon redan samma år, som den stora resemedaljen utdelats (1787), en ny täflan om guldmedalj för målning och bildhuggeri till d. 9 juli. Till densamma anmälde sig endast C. G. Eckstein och Pehr Hörberg, hvilken senare några terminer öfvat sig i målning härstädes. Till ämne erhöles de den i 1:a Samuels boks 16:e kapitel beskrifna historien om Davids smörjande till konung öfver Israel, hvilken profeten Samuel på Guds befallning förrättade i Betlehem. Eckstein belönades härför med den tredje medaljen i guld vid prisutdelningen d. 24 påföljande januari. Samtidigt härmed erhöles eleverna Sparrgren den andra och Bolinder den tredje medaljen i silfver för teckning efter naken modell, hvarjemte lärjungen i arkitekturskolan, C. Chr. Gjørwell, likaledes erhöles en andra medalj för ett arbete, hvari ledamöterna funno icke allenast hurtighet i ritningen utan äfven qvickhet i sjelfva kompositionen. Öfver de nu uppvisade elevarbetena förklarade sig akademien i öfrigt på det hela missbelåten. Visserligen hade lärjungarne i principskolorna gjort sin pligt såsom förut, men de äldre eleverna, som eljes plägat uppvisa större exercitiarbeten, lemnade nu mycket öfrigt att önska, ty de förebragta kompositionerna voro både till antal och värde mindre betydande. Det beslöts därför, att den sedvanliga expositionen af lärjungarnes arbeten detta år skulle inställas.

Just i fråga om dessa offentliga expositioner hade akademien mycket på sitt samvete. Statuterna föreskrefvo nämligen icke blott, att *elevernas* arbeten årligen skulle

exponeras, utan äfven att de konststycken, som hennes embetsmän och ledamöter förfärdigat, skulle en gång om året i hennes salar till allmän åskådan utsättas. Vi hafva redan sett, huru trögt det gick med aflemnandet af receptionsstyckena, och dock borde dessa — för att tala med Flodning — vara den tribut, som utvisade akademiens styrka och anseende¹. Ännu år 1783, då inalles ett fentiotal ledamöter utsetts, hade endast tolf sådana inkommit, och af dessa var flertalet icke uppsatt i salarna, utan befunnos de, till nog harm för de ledamöter, som dem aflemnat, uppstaplade på hvarandra i afsides liggande rum, der de af dam och mal förderfvades, och hvarest de af ingen blefvo sedda. Var detta förhållande icke egnadt att verka uppmuntrande på recipienternas pligtkänsla, så bådade å andra sidan försumligheten i detta hänseende intet godt för ett allmännare deltagande i en exposition. Redan vid sammanträdet d. 30 nov. 1773 hade man diskuterat expositionsfrågan, men akademiens trånga lokaler föreburos då såsom skäl för att afstå från all tanke derpå, och derefter kom — om man får döma af protokollen — denna fråga ej på tal under de närmaste fjortou åren. Först vid sammanträdet d. 14 mars 1787 föreslog Adelcrantz, att en exposition skulle ega rum af de äldre konstnärernas arbeten, och som denna komme att blifva den första i sitt slag, som akademien anordnade, vore det bäst, sade han, att ledamöterna finge ett år på sig, på det att expositionen måtte blifva så rikhaltig som möjligt, så mycket mera som flere betydande målningar hade påbörjats, hvilka

¹ Bil. lit. L till Flodings inlaga till k. kammarrevisionen af d. 29 juli 1783. Denna bilaga upptager icke mindre än 24 punkter med anmärkningar öfver akad:s uraktlåtenhet att följa statuternas föreskrifter. De flesta af dem äro dock skäligen småaktiga.

till dess kunde blifva färdiga. Detta biföll akademien enhälligt, och ledamöterna lofvade att påskynda sina arbeten. När tidpunkten nalkades, var dock så godt som ingenting färdigt, hvarför expositionen äfven nu till Adelcrantz's stora harm måste inställas. Och så gick det år efter år, till dess slutligen hertigen af Östergötland — tvifvelsutän på anmodan af præses — på högtidsdagen år 1793 fann sig föranlåten att ingripa, under erinran dels att dylika expositioner af lärarnes och öfrige ledamöters arbeten voro vanliga vid alla utländska konstakademier, dels också att äfven den svenska konstakademien's statuter uttryckligen ålade ledamöterna att anordna sådana, och att de likväl, ehuru härstädes för flere år sedan beslutna, dock hittills underlåtit. Vid följande sammanträde upptogs denna fråga, och man var fortfarande enig om sjelfva saken, ehuru olika meningar gjorde sig gällande, huruvida dessa expositioner skulle ega rum samtidigt med elevernas, d. 24 jan. och följande dagar, eller, såsom statuterna föreskrefvo, taga sin början på konung Adolf Fredriks födelsedag d. 14 maj. I senare fall skulle man nödgas hålla två expositioner årligen, hvilket ansågs olämpligt, dels emedan hvarje sådan skulle blifva mindre betydande, då krafterna splittrades, dels också för mycken tid derigenom borttagas för läroinrättningarna, samt allmänhetens attention tröttnas, och de besökandes antal minskas. Man beslöt därför, att lärare och lärjungar skulle exponera tillsammans. Så långt hade man kommit år 1793, men icke heller under det året skulle någon exposition af ledamöternas arbeten komma till stånd.

Det är svårt att säga, hvarifrån denna ovilja att exponera egentligen härledde sig. Förmodligen är den att söka mera i en naturlig tröghet än i ett öfverdrifvet

mått af sjelfkritik. De vid akademien anställde konstnärerna voro såsom sådana så pass betydande, att de icke bort hysa någon fruktan att offentligen utställa sina arbeten; och äfven utom denna trängre krets egde akademien krafter till sitt förfogande, hvilka med sin konst skulle hafva hedrat hennes expositioner. Till de förut nämnda, märkligare ledamotsvalen hafva vi år 1781 att lägga Elias Martins, som redan år 1766 lemnat fäderneslandet för att hufvudsakligen i England studera landskapsmålning. År 1782 återkom han men stannade ej längre än till år 1788, då han reste tillbaka till England. På af konung Gustaf III uttalad önskan, flyttade han dock år 1791 åter hit, för att ej mera lemna fäderneslandet¹. — Efter mångåriga studier i Frankrike och Italien hade äfven Louis Masreliez hemkommit, med ett konstnärstrykte, som var större än Martins. Han uppvisade då i akademien en tafla, framställande Alcestes död, hvilken genast föranledde hans kallande till ledamot (år 1783). Redan under sin utrikes vistelse hade han hedrats med ledamotskap af akademierna i Florenz och Bologna. Samma år tillföll denna utmärkelse Adolf Ulrik Wertmüller, mera känd i Frankrike, der konungafamiljen och hofvet bestälde sina porträtt hos honom, än i fäderneslandet, der han dock redan förut benådats med hofmålares fullmagt. Den till England afreste Carl Fredrik v. Breda hade i utlandet icke glömt den institution, der han mottagit sin första konstnärsbildning och vunnit sina första segrar. Tidt och ofta hade han hemsändt målningar, hvilka utställes bland lärjungarnes täflingsarbeten på högtidsdagarna. Särskildt fann sig akademien tilltalad af de år 1791 hemsända, »hvilkas goda stil, kolorit och öfriga förtjenster ådrogo honom akademiens och öfrige kännares

¹ Nord. familjebok.

uppmärksamhet och bifall», hvarför v. Breda några veckor derefter kallades till ledamot¹. Liksom han, hade äfven Åkerström ihågkommit hemlandet med arbeten, och som dessa bevisade lyckligt geni för historiemålning, blef äfven han till ledamot antagen² (1794), och skulle han anmodas att insända sitt receptionsstycke, hvartill akademien ville utsätta tjenligt ämne. Men det var icke blott framstående svenska konstnärer, som sålunda upptogos i akademien. Sedan Gustaf III år 1783 hitkallat den danska konstakademiens sekreterare, miniatyrmålaren Cornelius Höyer, för att måla kronprinsens porträtt, blef han samma år ledamot, och vid februarisammanträdet år 1785 erinrade præses, hurusom genom K. Maj:ts omsorg en utländsk, skicklig konstnär, direktören Desprez, blifvit hit till riket införskrifven, hvarför han hemstälde, huruvida det ej vore med akademiens förmån öfverensstämmande att ega honom till ledamot, hvilket enhälligt bifölls. Desprezs produktivitet äfven på staffilmålningens område skulle hafva varit tillräcklig att ensam åstadkomma en hel exposition; med hans konstnärsskap blef allmänheten i alla händelser snart förtrogen genom de ypperliga dekorationer, han utförde för den nya kungliga teatern. Bland utlänningar, som under dessa år kallades till ledamöter, må här till sist nämnas den bekante bildhuggaren J. G. Schadow, hvars bekantskap Sergel gjort under sina resor. År 1791 gästade han sin illustre kamrat i Stockholm, och det var under detta besök, som hans inval på Sergels förslag skedde.

Äntligen år 1794 kom akademiens första utställning af ledamöternas arbeten till stånd. Den egde rum i akademihuset, samtidigt med elevernas, och öppnades d. 24 jan. Alla grenar af konstutöfningen i akademien

¹ Prot. d. 15 mars 1791. — ² Prot. d. 24 jan. 1794.

voro här representerade, såväl principteckning, målning och skulptur som arkitektur, medaljgravyr, kopparstick och perspektivritning. Främsta platsen intogs enligt samtidas vitnesbörd af de målningar och handteckningar, som den då nyss aflidne akademidirektören Carl Gustaf Pilo utfört. Han hade under sina sista lefnadsår med ifver arbetat på att få en exposition till stånd; det blef först hans efterträdare förunnadt att öfverlefva densammas öppnande. Sex oljemålningar af hans hand voro här exponerade, nämligen fyra porträtt, återbland ett i kroppstorlek af danske konungen Fredrik V och ett af hans gemål, drottning Sofia Magdalenas moder, samt konstnärens sjelfporträtt; vidare två kompositioner af okänt innehåll, hvilka enligt en dåtida kritiker skola hafva visat konstnärens stora insigt i historiemålningen. Äfven som gouachemålare gjorde sig Pilo här bemärkt genom en genre i Teniers smak; och i grisaille hade han en större komposition, föreställande »Aeneas, hindrad i dess hämnd mot Helena, som tagit sin tillflykt till Cybeles altare.» Nämna vi till sist den stora, laverade, nu i Nationalmuseum befintliga eskissen till en tafla öfver Vasa hofrätts instiftande, så finna vi, att den aflidne direktören var ganska rikligt och mångsidigt företrädd. Akademien hade äfven hoppats att få exponera hans båda stora oljemålningar Kain och Abel samt Charité romaine, men, heter det, de kunde icke transporteras till akademien¹. »De förtjena dock att kännas och ses samt blifva alltid ett Pilo hedrande minnesmärke, vär-

¹ Dessa bägge taflor egdes då af möbelhandlaren i Stockholm, Nils Palin, fader till den berömda ministern och egyptologen. Den förre tillhör numera Säfstaholmsgalleriet, den senare Nationalmusei samlingar.

deradt af dem, som icke neka historiemålningen dess tillbörliga aktning»¹.

Det svenska porträttmåleriet var i öfrigt mycket väl representeradt på denna utställning. Namnen Carl Fr. v. Breda, Wertmüller, Elias Martin, Ulrika Pasch, Sparrgren samt akademiens d. v. elev, Pehr Krafft d. y., som nu vid sjutton års ålder debuterade såsom utställande konstnär, vitna derom. Deremot fans intet arbete af tidens främste svenska porträttmålare, den nyvalde direktören för akademiens läroverk, Lorenz Pasch. Många sådana hade visserligen funnits att välja på, ty just under det tiotal af år, som närmast föregick denna exposition, infaller denne konstnärs verksamaste period. Men dels voro dessa arbeten uppsatta på lustslotten, hvarifrån det med tidens dåliga kommunikationer var förenadt med svårighet att vintertiden flytta dem, dels tillhörde de samlingar eller enskilda personer, som ej ville afstå dem. Så var fallet med landtmarskalkarnes porträtt på Riddarhuset och med det porträtt i kroppsstorlek af konung Gustaf IV Adolf, som egdes af rikskansleren grefve Fredrik Sparre, hvilket konstnären just fullbordat.

Saknades således Lorenz Pasch, så var detta icke fallet med den konstnär, som, ehuru med vida mindre skäl, med honom täflade om publikens och kritikens bifall, nämligen Åkerström. Han hade här utställt trenne i olja målade kompositioner ur den antika mytologien, hvarur han med förkärlek hemtade sina ämnen, isynner-

¹ *Stockholmsposten* n:r 28 och 29 år 1794 innehåller tvenne uppsatser af Thure Wennberg »Angående expositionen på Kungl. Målare- och Bildh.-akad. detta år», der nämnda uttryck förekommer. Jag har icke funnit någon annan redogörelse för denna akademiens första exposition. Hennes egna protokoll och handlingar innehålla derom ingenting annat, än att expositionen är för väl känd för att behöfva omnämnas.

het när innehållet var af erotisk natur. Bacchus och Ariadne sågos här sida vid sida med Cephalus och Procris och Endymion och Diana, alla enligt ofvan nämnde, förtjuste kritikere yttrande vitnande om de hedrande framsteg, som blifvit gjorda af herr Åkerström, hvilken, vistandes i konsternas eget land, fortfar att der odla det lyckliga geni för historiemålningen, hvarmed naturen honom begåfvat, hvilket redan i full dag visat sig, då han här i akademien började sina första öfningar i teckning, under tillsyn af den åldrige konstnär (Pilo), som genom egen erfarenhet kände, huru snille och arbetsamhet äro mäktiga nog att ensamt föra till det mål, dit uppmuntrigar och belöningar ännu snarare leda, när de åtfölja förtjensten¹. — På denna sirliga, ehuru något intetsägande tirad följer den många gånger förut uttalade förhoppningen, att man genom Åkerströms kunskaper och arbetsamhet måtte finna historiemålningen i vårt land återupplifvad. Till denna förhoppning ansåg man sig föröfrigt ega ökade skäl i de kompositioner, som Elias Martin, Hilleström och Linnell utstält. Den förres Frälsarens intåg i Jerusalem hade visserligen sin hufvudsakliga styrka i landskapet, men äfven konstnärens allmänt kända förmåga i den större sammansättningen gjorde sig här gällande, liksom i de historietaflor, som hans kamrat Hilleström exponerat, återgifvande karusellerna och vapensynen på Adolf Fredriks torg i Stockholm. Denne produktive och mångsidige konstnär hade för öfrigt utstält ett flertal andra målningar, behandlande de mest olika ämnen, såsom grupper af lekande barn, skogseldar, scener ur Gustaf III:s dramer samt interiörer ur hvardagslivet. Äfven hans son var här företrädd, genom fyra landskap, som enligt Wennberg voro hållna i den behagliga stil,

¹ *Stockholmsposten* n:r 29, år 1794.

som var konstnären egen. Den svenska landskapsmålnings styrka visades äfven genom några dukar af den ofvan nämnde Elias Martin samt af Korn, hvilkens »Eldsvåda nattetid i en by» särskildt berömmes, för sin naturtrohet och en lyckad karaktäristik hos figurerna. Limnells historietafla — en kolorerad teckning — hade till ämne den macedoniske Alexander, talande vid soldaterna om Philotas förräderi.

Var således den svenska målningskonsten ganska rikt företrädd på 1794 års exposition, kan detta icke sägas om skulpturverken; voro de få, voro de därför ingalunda obetydliga. Främsta rummet bland dem intogo tvänne arbeten af Sergel, hvilka förut ej varit kända för den stora allmänheten annat än genom hörsagor, nämligen hans receptionsstycke, Othryades bredvid sina seger-tecken, samt modellen till Gustaf III:s staty. Dessutom hade akademiens utländske ledamot, preussiske statybyggaren J. G. Schadow, hitsändt en statyett i gips, framställande Mars, hvilken han lemnat såsom sitt receptionsstycke. I sammanhang härmed må nämnas, att en annan främmande skulptör, som år 1792 kallats till ledamot, nämligen romerska statybildh. Josef Angelini såsom receptionsstycke insändt en eskiss till det monument i Upsala domkyrka, hvilket han på beställning af d. v. kanslirådet Fredenheim utfört öfver dennes fader, erkebiskop Mennander. Lägga vi härtill de medaljer och medaljonger samt i vax pousserade arbeten, som utstälts af myntdirektören Wickman och dennes son, och af Enhörning, vidare arkitekturritningar af hofint. Sundvall — deribland desseiner till en biblioteksbyggnad och till det under inredning varande Kungl. Museum i Stockholms slott — och perspektivritningar af Flodings efterträdare i detta ämne, H. G. Hensigen, samt slutligen lär-

jungarnes alla täflingsarbeten, så måste det erkännas, att expositionen i det stora hela var ganska omvexlande och innehållsrik. Hufvudsaken var emellertid, att det första steget nu var taget till åttlydnad af statuternas föreskrifter i afseende på ledamöternas skyldighet att exponera. Det visade sig också snart, att det egentligen var detta första steg, som varit påkostande, ty under de närmaste tiotalen af år fortgick akademien med berömvärd samvetsgrannhet på den inslagna vägen och höll, om icke alltid hvarje år, dock åtminstone hvartannat, expositioner, hvilka — för att tala med Thure Wennberg — dels voro egnade att tidigt vänja elevernas ögon vid det goda, sanna och behagliga, dels också icke kunde annat än som denna gången behaga den svenska allmänheten, hvars fallenhet och smak, enligt samme kritiker, alltid varit för det stora och ädla i konsterna¹.

Var hela akademien att lyckönska till detta resultat, så gäller detta icke minst hennes åldrige präses, öfverintendenten frih. Adelcrantz, som nu äntligen på sin lefnads afton fick se förverkligadt, hvad han under årtal förgäfves arbetat för. Denna exposition blef också en af de få ljuspunkterna under de sista åren af hans präseskap, som i öfrigt voro fyllda med obehag af många slag.

Dessa förorsakades dels af strider inom sjelfva akademien, dels också af oregelbundenheter i hennes ekonomi och några i sammanhang dermed gjorda anmärkningar från vederbörande statsrevision. I de förra spelade akademiens sekreterare, prof. Tempelman, den förnämsta, ehuru icke den vackraste rolen. Frågan gälde från början en obetydlighet. En sprutmästare Dahlin, som någon tid haft krog i akademihuset, hade år 1785 anhållit att dessutom få hyra de rum, som en af model-

¹ *Stockholmsposten* n:r 29, år 1794.

lerna innehaft, hvilket beviljades. Emellertid önskade äfven konduktören Wennberg att få hyra samma lägenheter och mot en större hyressumma, hvarför akademien, som af någon anledning var missnöjd med Dahlin, beslöt att uppsäga honom. Innan protokollet för det sammanträde, när detta beslut fattades, hunnit justeras, och som uppsägningstiden inom få dagar var till ända, uppdrog Adelerantz åt akademidirektören Pilo att ofördröjligen underrätta Dahlin härom, hvilket också skedde d. 29 dec. 1789. Dahlin vägrade emellertid att godkänna uppsägningen, »alldenstund den verkstälts på Pilos enskilda föranstaltande och ej på grund af någon akademiens befallning». Denna åsigt delade Tempelman, som förklarade, att hvarje uppsägning af hyresgäst borde verkställas af honom medels protokollsutdrag, i egenskap af akad:s sekreterare. I harmen att hafva blifvit förbigången i detta, som det kan tyckas, föga viktiga fall och möjligen af enskild ovilja mot Wennberg eller Pilo bad han Dahlin att få låna uppsägningssedeln och begaf sig med densamma till hertigen af Östergötland, som ofta blef den sista instansen i mindre tvister akademiledamöterna emellan. Hertigen förklarade sig dela akademisekreterarens åsigt, att uppsägningen var olaglig, samt befalde Tempelman att till Pilo återlemna uppsägningssedeln, som icke kunde hafva någon gällande kraft. Skulle Pilo händelsevis neka att taga emot den, ville hertigen sjelf tillstålla honom densamma.

Med anledning häraf uppsökte Tempelman genast Pilo och delgaf honom, hvad som tilldragit sig. Ett obehagligt uppträde kom nu till stånd mellan akademidirektören och akademisekreteraren. Den förre mottog emellertid uppsägningssedeln och begaf sig i sin tur till slottet samt anhöll om audiens. Hertigen mottog honom

till en början temligen kyligt och vidblef sin åsigt, att uppsägningen ej bort ske, innan protokollet blifvit justerat. Då en hyresgäst ville betala samma hyra som en främmande person, hvilket Dahlin erbjudit sig att göra, så borde han få bo kvar. I öfrigt förklarade sig hertigen, som under samtalets gång blifvit mild och nådig, ej vidare vilja höra talas om denna sak. Han tyckte icke om bråk.

Akademien hade emellertid för sin del godkänt Pilos förfaringssätt och förklarat Dahlin lagligen uppsagd. För honom återstod nu intet annat än att inleda rättegång. Dermed vann han dock intet. Rådhusrättens utslag löd, att, som akademien godkänt Pilos åtgärd, och denne i tolf år och alltsedan akademien blifvit egare af huset bestyrt om hyresgästernas uppsägning, och akademiaktören således vore att betrakta såsom husets disponent, förklarades Dahlin skyldig att nästa fardag lemna sina i akad:s hus innehafda rum och lägenheter. Nu fullföljde Dahlin målet hos hofrätten, som dock icke fann skäl att göra någon ändring i rådhusrättens dom¹.

Om någonsin, så kan öfver detta mål med skäl användas rubriken Mycket väsen för ingenting. Ty om ingen af akademiens angelägenheter har så mycket skrivits i hennes protokoll och handlingar som om denna obetydliga affär, och det obehagliga uppseende, Tempelmans uppförande väckte, kan endast jemföras med de hårda prof, hvarpå akademiens tålmod blef satt genom de uppträden, hans företrädare på sekreterareplatsen på sin tid tillstälde. Akad:s præses, som på sätt och vis

¹ K. Maj:ts och Rikets Svea hofrätts dom år 1790 i den af Rådstufvurätten i Stockholm d. 31 sistl. Martii dömda och till K. Hofrätten vädjade sak mellan sprutmästaren Thorbjörn Dahlin, käreande, och för den här i staden inrättade K. Mål. och Bild. academien svarande. — Handl. 66. AA.

varit den egentliga orsaken till allt detta, blef synnerligen smärtsamt berörd af den storm, han så ofrivilligt framkallat, akademidirektören yttrade sin harm öfver, att han varit utsatt för personliga förolämpningar af sekreteraren, hvars förman han i dubbelt afseende ansåg sig vara, och förklarade, att icke blott han, utan att hela akademien blifvit ganska svårt förfördelad af denna process, »dock icke genom krögaren Dahlins uppförande, det kan vara ursäktadt en man i hans samhällsställning, utan genom akad:s sekreterare, som synnerligen medverkat i Dahlinska processen och synbarligen advocerat för akademiens vederpart mot akademien»¹.

Det besynnerliga uppförande, Tempelman visat i denna fråga, blef endast förspelet till en mängd försummelse från hans sida. Då t. ex. Adelcrantz befalde honom att utfärda kallelse till akad:s sedvanliga marssammanträde (1790), besvarade han detta med att tillsända honom kallelselapparna oskrifna, jemte det mindre akademisigillet, hvarmed de skulle beseglas. Adelcrantz måste då sjelf utskrifva dem. Likaledes hade Tempelman ej brytt sig om att uppsätta det nya hyreskontraktet med Wennberg samt dessutom gjort sig skyldig till åtskilliga »misskrifningar» å några af akad:s handlingar, öfver hvilket allt præses anförde klagomål. Akademien uppdrog med anledning häraf åt prof. Gillberg att gifva Tempelman tjenliga föreställningar, hvilka dock ingenting hjälpte. Han infann sig icke ens vid de närmaste sammankomsterna. I dess ställe inlemnade han i maj 1790 en skrifvelse, hvori han begärde tre månaders permission. Akad. förklarade sig vilja gifva honom muntligt svar derpå, ifall han ville uppkomma på det följande sammanträdet. Icke heller detta gjorde

¹ C. G. Pilos Anmärkningar vid Dahlinska processen. H. 75. AA.

han. Sergel föreslog då, att permissionen likväl skulle beviljas mot vilkor, att Tempelman uppvisade akad:s alla dagböcker och handlingar, hvilka han hade hos sig. I stället för att göra detta, inlemnade han en förnyad anhållan om permission, hvarvid Adelerantz yttrade, att, som akad. nu i fyra månader kunnat undvara sin sekreterare, så kunde denne gerna fortfarande vara borta, hvilket bifölls. Allt detta visade emellertid, att akad:s præses numera ej hade kraft nog att handskas med tredskande tjänstemän; detta insåg han också sjelf, och ensamt i den omständigheten låg en anledning för honom att tänka på att träda tillbaka.

Härtill kommo de ekonomiska svårigheter, hvarmed akademien på 1790-talet hade att kämpa. Värst af allt var, att under krigsåren 1789—90 en betydligare del af de anslagna statsmedlen uteblifvit, hvilket, jemte den oreda, det vållade i akademiens ekonomi, beredde hennes tjänstemän, som ej ordentligt utfingo sina löner, bekymmerfulla dagar. Akademien kunde med anledning deraf ej fullgöra en del af de förbindelser, hon iklädt sig; särskildt kom hon i en obehaglig ställning till arfvingarne efter Gerhard Meyer, hvilken år 1784 (d. 11 nov.) affidit. Dessa hade nämligen anhållit, att det belopp, stort 666 $\frac{2}{3}$ rdr sp., hvilket deras fader årligen uppburit af akad. i ersättning för, att han redan under sin lifstid upplåtit sitt hus, skulle till dem utbetalas äfven för det sista halfåret, inom hvilket fadren med döden afgått, eller från Mikaëli 1784 till påsken 1785. Härtill hade akademien också gifvit sitt samtycke, af skyldig erkänsla mot den affidnes minne. Detta löfte blef nu svårt att infria. Först år 1792 utbetalades ena hälften af beloppet, mera fanns då ej råd till, och på återstoden fingo arfvingarne vänta ännu någon tid. Denna

fråga stod i sammanhang med en annan, som också var egnad att bringa oreda i ekonomien. Efter Meyers död hade akademien ingått till K. Maj:t med en anhållan, att äfven derefter årligen få uppbära ofvannämnda hyresbelopp, och skulle af det sålunda uppkomna kapitalet en fond bildas till bestridande af kostnaderna för den länge påtänkta, af konung Gustaf III vid hans besök i akademien i dec. 1780 gillade tillbyggnaden af akademihuset. Som akademien härtill äfven tänkt använda någon del af sina egna besparingar, borde denna fond kunna färdigbildas på tio à tolf år, hvarefter kronan ej vidare skulle behöfva besväras med någon kostnad för akademihuset. Detta bifölls af K. Maj:t¹, och medlen utbetalades ordentligt från manufakturkontoret, så länge konung Gustaf III lefde. Men efter det ödesdigra skottet på kungliga operan skulle akademien snart komma till insigt om, att hon ej hade att räkna på någon synnerlig vänskap från högre ort. Redan den första skrifvelse, förmyndareregeringen tillsände henne, skulle blifva en sorgpost. Den är utfärdad från lägret på Ladugårdsgärdet och försedd med hertigen-regentens pryddliga namnteckning, samt löd i korthet, att, som akademien alltifrån febr. 1785 för byggnadens verkställande njutit från manufakturkontoret ofvannämnda årliga understöd, och det således vore att förmoda, att någorlunda behållning funnes af hvad redan var uppburet, så indrogos dessa medel, tills underrättelse lemnats, huru de redan uppburna användts; och förständigades akademien att skyndsamt redovisa för desamma².

Detta kunde ju möjligen icke vara så illa menadt,

¹ K. br. af d. 1 febr. 1785. AA.

² K. br. af d. 23 juni 1792. Reuterholm var då ännu ej inkallad i konseljen.

men det visade sig snart, att det uppställda villkoret för anslaget fortfarande utgående, eller redovisningen, endast var en förevändning för detsamma indragande. Akademien lemnade emellertid en tablå öfver fondens ställning, hvaraf framgick, att hon från år 1785 till och med tredje kvartalet af år 1790 eller i fem och trefjerdedels år uppburit tillsammans 3833 rdr sp., men att hon deraf disponerat dels 333 rdr 16 sk. i hyresersättning till Meyers arfvingar, dels ock 322 rdr 4 sk. till den öfver honom slagna medaljen. Af dessa båda utgiftsposter kunde möjligen den sista blifva föremål för klander, men äfven den stod ju, om också indirekt, i förhållande till akademi-huset, äfven om den icke hade något att göra med sjelfva tillbyggnaden af detsamma. Byggnadsfondens behållning var således ungefär 3177 rdr sp. Att denna summa var alldeles för liten för ändamålet, framgick deraf, att kostnaden för nybyggnaden, sådan den varit projekterad i det för Gustaf III framlagda förslaget, uppgått till 14711 rdr, detta enligt 1780 års arbetslöner; nu hade allt stigit i pris¹. Det var således nödvändigt för akademien att antingen på en gång utbekomma de innehållna medlen eller också erhålla tillåtelse att jemte det hädanefter årligen utgående beloppet upptaga ett lån, allteftersom byggnaden fortskrede. I skrifvelse af d. 9 juni 1796 förklarade dock K. Maj:t helt kort och godt, att någon ersättning ej kunde lemnas för det i fem år innehållna anslaget, men deremot skulle akademien få räkna på, att detsamma från och med detta års början utginge med samma belopp som förut, eller med 666 $\frac{2}{3}$ rdr². Så blef dock icke förhållandet, ty, innan ännu ett år gått till ända efter sistnämnda skrifvelses utfärdande, ankom

¹ Akad:s skrifvelse till K. Maj:t d. 3 dec. 1795. AA.

² K. br. af d. 9 juni 1796. AA.

en ny med tillkännagifvande, att, som statsverkets närvarande belägenhet ej tilläte en sådan utgift, komme med denna summas årliga utbetalande än vidare att anstå¹.

Som sagdt, tiderna hade förändrats. Förmyndare-regeringens ovänlighet mot akademien kunde hafva många orsaker, särskildt var den egentlige regenten, baron Reuterholm, ingen vän af henne, tvifvelsutän af det skälet, att hon i mycket kunde betraktas som den tredje Gustafs skapelse och inom sig räknade många af denne konungs personliga vänner. Särskildt var ju detta förhållandet med den förnämste konstnär, akademien egde inom sig, med Sergel, som vid denna tid var den tongifvande personen i fråga om den akademiska konstutöfningen, och hvars popularitet ytterligare stigit genom hans nu för första gången exponerade modell till statyn öfver Gustaf III, i hvilken allmänheten återsåg den beundrade och saknade konungens inspirerade drag, då jmförelsen mellan hvad som varit och hvad som var ju låg nära till hands och icke kunde utfalla så fördelaktigt för dem, som nu egde magten. Sergel och Reuterholm hade för öfrigt aldrig varit vänner. Den högdragne gunstlingen hade redan år 1791 gifvit ett eklatant bevis derpå i ett bref, som han skref från Rom efter ett besök hos Canova. Deri faller han det yttrandet, att »den italienske bildhuggaren visade sig ganska modest; utan att gifva sig sådana airer, som vår kräfstinde Sergel, kan han dock tio gånger vara hans mästare»². Det oaktadt nedlät sig Reuterholm dock att år 1794 sitta för konstnären, som då utförde den marmorbyst af honom, som numera tillhör Nationalmusei

¹ K. br. 4 april 1797 (således efter förmyndarereg:s upphörande).

² Se *Reuterholms* resejournal 1789—90, i D. II af *Schinkel-Bergmans* Minnen. Bil. 24. — Jfr. äfven *Sturzenbecker*, Reuterholm efter hans egna memoirer, Kbh. 1862, s. 124.

samlingar. Sannolikt gjorde han detta mindre för att uppmuntra konstnären än för att föreviga sig sjelf, ty den bysten är väl inräknad bland de femton monument, som den sjelfbeundrande baronen, enligt en dåtida skriftställare, hade upprest öfver sig i sin våning, och hvilka lära hafva utgjort de enda bevisen på hans kärlek till konsten¹. Emellertid sökte akademien att göra sig Reuterholm förbunden genom att d. 30 maj 1795 kalla honom till hedersledamot. Adelerantz hade då redan inlagt om sitt afsked såsom öfverintendent, ehuru ej officiellt lemnat präsesplatsen, på hvilken Fredenheim i stället erhållit fullmagt. Det var också denne sednare — en mera smidig natur — som vid sammantrådet förde ordet. Under erinran, att akademiens hedersledamöter i allmänhet bodde långt bort eller voro på aflägsna ställen så godt som beständigt etablerade, så att de ej kunde deltaga i öfverläggningarna, föreslog Fredenheim till hedersledamot H. Exc. presidenten frih. Gustaf Adolf Reuterholm, känd för kärlek och nit för de sköna konsterna och god smak att värdera de arbeten, som deraf bero; hvilket akademien biföll, efter vanligheten utan omröstning. I det till Reuterholm afsända, af Fredenheim uppsatta diplomets motiveras valet dermed, att »K. akademien redan länge med fägnad förnummit, huru ypperligen H. Exc. vid alla tillfällen utmärkt sig, ej mindre af medfödd smak, beledsagad af förvärfvade kunskaper i akad:s ämnen, än i ynnest och bevågenhet för deras idkare, egenskaper, hvilka i synnerhet göra H. Exc. berättigad till akad:s högaktning och erkänsla jemte den, H. Exc. eger af sina landsmän i allmänhet.» — Anmärkas må, att hvarken Adelerantz eller Sergel var närvarande, då beslutet fattades om detta val, som väl

¹ *Hamilton, A. L., Anteckningar rörande Sverige. (Mnskr.).*

närmast förorsakades af, att akad. just stod i begrepp att till K. Maj:t inlemna sin anhållan att utfå de innehållna medlen för tillbyggnaden.

Såsom förut nämnts, blef akademien under Adelcrantz's sista år äfven utsatt för anmärkningar från dåvarande statsrevision¹. De viktigaste bland dem voro riktade mot de extra arvoden, som tilldelats skattmästaren Wickman för hans syssla samt målaren Gottman för biträde vid undervisningen i principskolorna. Det förra hade utgått med en sammanlagd summa af 650 rdr, det senare med 450 (50 rdr årligen från 1781 års början). Dessutom hade till bestridande af omkostnaderna för Meyers begrafning utgifvits ett belopp af 93 rdr 18 sk. sp., hvilket kammarrevisionen pröfvat skäligt, att akad:s ledamöter skulle till statsverket återbära. Det tyckes, som om det ej skulle hafva varit svårt att gifva svar på dessa väl småaktiga anmärkningar, men en mängd skrifverier blefvo likväl en följd häraf. Hvad skattmästaresysslan angick, hade meningen från början varit, att akad:s tjänstemän turvis skulle sköta densamma i tre års tid utan ersättning. Direktör Wickman hade gjort början dermed. Men som göromålen hopade sig äfven på denna plats, hade han år 1777 efter fyra års tjänstgöring erhållit en diskretion af 100 rdr. I samma års stat fastställdes också en lön af 50 rdr sp. för skattmästaren. Räkenskaperna blefvo emellertid med åren allt vidlyftigare, hvarför præses vid april-sammanträdet år 1783 föreslog, att Wickman för de sex åren, som förflutit från sistnämnda arvodes utbetalande, skulle erhålla ytterligare 50 rdr om året, d. v. s. 300 rdr sp. Äfven detta biföll akad. och tilldelade honom dessutom år 1788 samma belopp för de då gångna

¹ K. Kammarrevisionens skr. af d. 21 febr. 1791 med förstän- digande för akad. att derå afgifva skyndsam förklaring. AA.

åren¹; och ansåg akad. detta så mycket billigare, som ingen af hennes ledamöter hvarken ville eller kunde åtaga sig denna för en konstnär besvärliga och mindre lämpliga syssla, och Wickman redan förvärfvat sig insigt och erfarenhet i platsens skötande. I sammanhang härmed aflät akad. till K. Maj:t en skrifvelse med anhållan, att hon dädanefter måtte ega rätt att till skattmästarearvode årligen utgifva 100 rdr sp., hvilken summa kunde utgå af hyresmedlen eller på annat sätt genom god hushållning².

Hvad arvodet åt Gottman beträffade, hade antalet lärjungar i principskolorna kort efter deras inrättande så stigit, att en ny lärare måste tillsättas. Kostnaderna därför hade likaledes bestridts af de medel, som inflöto genom hyrorna. Då ändamålet med Meyers donation förnämligast hade varit, att ynglingar af alla professioner och handverk skulle för inkomsterna deraf njuta undervisning i ritning och modellering, förmodade akad., att hon i detta fall ej gjort annat än sin skyldighet.

Mest förvånande föreföllo dock anmärkningarna mot de summor, som utgifvits i och för sollenniteterna vid öfverdir. Meyers begrafning. Akad. hade aldrig kunnat föreställa sig, att ett tacksamhetsminne, påkostadt med 93 rdr sp. efter den, som testamenterat en egendom af mera än 12000 rdr sp:s värde, hvars årliga afkastning redan öfversteg 800 rdr, skulle finnas förtjena åtal³.

¹ Jfr. prot. d. 4 mars 1778, 30 apr. 1783, 2 sept. 1788 och 7 sept. 1790. I april år 1786 inlemnade Wickman en anhållan om intyg, att han ordentligt ingifvit de under hans tolfåriga embetstid förda räkenskaperna. Detta bifalles, och berömmar akad. i sammanhang härmed hans noggrannhet och redighet i skattmästaresysslans skötande.

² Akad:s skr. till K. Maj:t d. 21 maj 1791. Handl. 94. AA.

³ Akad:s skr. till K. Maj:t d. 11 okt. 1792. H. 117. AA. Enligt en af hofint. Jean E. Rehn uppgjord plan hade akad. låtit vid Meyers begrafning d. 16 nov. 1784 dekorera hela koret i Klara kyrka

K. Maj:ts utslag på dessa besvär blef i det stora hela till akad:s förmån. Som ofvan nämnda arvoden samt omkostnaderna för Meyers begrafning, heter det i den kungl. skr. af d. 16 apr. 1793, hafva bestridts af de inkomster, som akademien tillflutit genom afkastningen af Meyers donation, hvilken akad. enligt donationsbrevet eger att utan föreskrifven förfrågan efter bästa vett och vilja använda till akad:s behof och nytta, och då ej af statsmedlen något därför utgått, pröfvar K. Maj:t rättvist att kammarrevisionens utslag i dessa öfverklagade delar ogilla och upphäfva.

Äfven i de många förändringar, som vid denna tid egde rum i akademiens lärarepersonal, kunna vi se en osökt anledning för den gamle öfverintendenten att sjelf träda tillbaka, då flere af dem, med hvilka han varit van att under åratals samarbete, nu slutade. Minsta saknaden hos honom qvarlemnade väl Floding, hvars bortgång, såsom jag redan nämnt, inträffade d. 17 okt. 1791. I början af år 1790 hade han blifvit sjuklig, sjukdomen tilltog, hvarför han d. 11 okt. 1791 — således endast en vecka före sin död — hos akademien anmälde, att, som han nedlagt mycket arbete på sina föreläsningars författande såväl i geometrien och perspektiven som i målareanatomien, skulle det vara honom kärt, om ingen främmande och vid hans lärosätt ovan tillförordnades under hans sjukdom. Akademien villfor den gamle mannens begäran och beslöt, att föreläsningarna i samtliga dessa vetenmed svart, samt med sköldar, konsoler och festoner af silfvergaze. Midt i koret på en några trappsteg hög estrad var kistan placerad. Emellan denna och altaret var upprest en stor, med silfvertårar beströdd pyramid med den affidnes medaljongbild på midten, och krönt af en stor eldvas (lampe funéraire) samt belyst af otaliga lampor och af på ömse sidor uppställda girandoler, hvarpå brunno hvita vaxljus, hvarmed äfven hela den öfriga dekorationen kring estraden samt korväggarna voro rikt eklärerade. — H. 13. *AA.*

skaper skulle hvila en à två månader. Då han nu af-
lidit, ansågs det ej vidare lämpligt, att dessa trenne äm-
nen, som tillhörde så olika kunskapsområden, fortfarande
sköttes af en och samma person, utan beslöt akademien
att tillsätta en särskild föreläsare i anatomi. Sedan lärare-
platsen i geometri och perspektiv kungjorts ledig, an-
mälde sig trenne sökande dertill, nämligen dekorations-
målaren Hans Gottlob Hensigen samt konduktörerna vid
öfverintendentsembetet Wulff och Palmroth. De ålades
att hålla profföreläsningar. Men när akademien samman-
trädde för att definitivt tillsätta platsen, anmälde præses,
att Hensigen (han kallas äfven Henschen i protokollen)
redan till densamma erhållit K. Maj:ts höga och högst-
gällande förord, hvarför han för sin del förmodade, att
akademien utan vidare undersökning kunde och borde
honom till lärare antaga, hvilket utan votering bifölls¹.
För större säkerhets skull anhöll den nyvalde läraren
omedelbart om protokollutdrag, att han verkligen fått
sysslan. Äfven för den lediga professorsplatsen i anatomi
anordnades profföreläsningar, hvarefter med. dr Lorenz
Münter Philipson utnämndes härtill. Denne begärde dock
genast permission, då intendenten vid Norrmalms brunn,
dr Christoffer Carlander, tillförordnades². Men sedan han
i juli 1793 utnämnts till andre stadsfysikus i Göteborg
och genast måste tillträda denna syssla, hemstälde medalj-
gravören Fehrman vid sammanträdet d. 13 aug. s. å., om
icke Philipsons permissionstid hade räckt länge nog, hvar-
för han borde tillfrågas, om han ville bestrida sysslan
eller afsäga sig den. Akad. fann då lämpligast att fram-
ställa frågan så, om han hade någon lämplig person att
föreslå i sitt ställe. Följden häraf blef, att kirurgen dr

¹ Prot. d. 24 jan. 1792.

² Prot. d. 2 juni 1792.

Carl W. Hård af Segerstad ad interim antogs, och med honom togo de anatomiska föreläsningarna ny fart. Han var nu endast tjugusex år gammal, blef vid tjuguuåta års ålder kirurgie magister och sedermera kunglig lifmedikus¹. I sin relation öfver undervisningsverkets fortgång under år 1793 vitsordar d. v. akademidirekt. Lorenz Pasch den nyvalde lärarens skicklighet: »Med kändedom om sjelfva vetenskapen förenar han en god metod att deri undervisa, hvilket allt genom dess lätta utförings-sätt gör denna lektion äfven så behaglig som nyttig för eleverna, hvilka här liksom vid föreläsningarna öfver perspektiven talrikt infinna sig»².

Några år tidigare, än Floding för alltid lemnade sina befattningar i akademien, anmälde v. præses Jean E. Rehn, att han hos K. Maj:t begärt och erhållit afsked från hofintendentsplatsen och följaktligen enligt statuterne ej kunde qvarstå såsom akad:s vice præses. Detta skedde vid sammanträdet d. 13 febr. 1789. Alltsedan statuterne antagande år 1773 hade Rehn beklädt v. præsesplatsen; hans mångsidiga verksamhet, än såsom utöfvande konstnär och mönsterritare, än såsom lärare för de kungliga barnen gjorde tillika med den tidsödande hoftjensten och hans utrikes resor, att han ej hade så mycken tid öfrig att egnas åt akademien. Också behöfde hans tjänst ej synnerligen ofta tagas i anspråk derstädes, alldenstund Adelerantz, som alla dessa år innehade præsesplatsen, ytterst sällan besvärade sin ställföreträdare. Till v. præses' åligganden hörde särskildt att hafva närmare tillsyn öf-

¹ *Sacklén, J. Fr.*, Sveriges läkarehistoria ifrån konung Gustaf I:s till närv. tid. Nyköping 1822, 3. 8:o.

² Lorenz Paschs relation öfver undervisningsverkets fortgång år 1793 (otryckt) är intagen i prot. för d. 25 febr. 1794. Hårds förordnande beslöts vid sammanträdet d. 15 okt. 1793.

ver de mål, som på sekreterarens åtgärd ankommo, så att alla handlingar i ordning höllos, alla dagböcker tidigt förfärdigades, och alla beslut i rätten tid utfärdades, såsom statuternas IV § bjöd. Att Rehn i detta fall ej gjorde sin pligt, kan visserligen icke nekas, men var å andra sidan förlåtligt, då det till och med för hela akademien in corpore var hardt nära omöjligt att komma till rätta med sin d. v. halsstarrige sekreterare. Såväl genom sin ställning vid hofvet som genom hela sin smakriktning och framför allt genom sin ovanliga arbetsförmåga var Rehn emellertid en af de inflytelserikaste personligheterna i den svenska konstverlden under den sednare frihetstiden liksom under förra delen af det gustavianska tidehvarvet, och hans personliga älskvärdhet och hjälpsamhet särdeles vid det yngre släktets handledning gjorde dessutom, att äldre och yngre gerna samarbetade och rådförde sig med »den snälle och muntre hofintendenten», såsom Gahm Persson kallar honom¹. Vi skola i det följande lära känna hans mångsidiga verksamhet som utöfvande konstnär. Efter afskedstagandet framlefde han sina återstående fem år i lugn och ro och afled i Stockholm på våren år 1793. I honom förlorade Adelerantz icke blott en kamrat utan äfven en tillgifven vän.

Samma år, som akademiens mångårige vice præses gick bort, blef äfven direktörsplatsen ledig genom Carl Gustaf

¹ Uttrycket förekommer i Kongl. Hofmål. och historieväfvaren Per Hilleströms lefverne, förf. af *Gahm* 1785. (Gahm Perssons manuskript i univ.-bibl. i Upsala). — Efter Rehn blef v. præsesplatsen icke på många år tillsatt. Hofintendenterna Sundvall och Fr. M. Piper gjorde båda anspråk derpå, och frågan måste underställas K. M:t, som slutligen i skr. af d. 3 sept. 1795 förklarade, att, som den nåd. fullmägt att vara hofintendent, som utfärdats för Piper, är af äldre datum än Sundvalls, K. M:t funnit, att någon fråga icke bort uppstå om deras företråde, utan att den i grund af den rätt, en äldre fullmägt lemnar, bör Piper tillgämnas.

Pilos fränfalle. Under sin åttioettåriga lefnad hade han rönt många prof på lyckans vexlingar men städse i med- och motgång varit eldad af samma kärlek till konsten. Redan som barn visade han prof derpå, men hans fader, Olof Pilo, Sylvius' lärjunge, som ej haft någon synnerlig framgång som målare och därför måste söka sitt lefvebröd på annat håll, ville icke höra talas om, att sonen också skulle blifva konstnär, hvilket enligt hans åsigt var ungefär detsamma som att blifva tiggare. Anlagen togo dock ut sin rätt. Den unge Carl Gustafs första arbeten blefvo konung Carl XII:s porträtt »målade med de minst dyra färger på karduspapper»¹. Så kom han i lära hos embetsmålaren Crisman, som i Stockholm hade en af de mest renommerade målareverkstäderna, och besökte samtidigt den nybildade ritareakademien på slottet, der han blef en af de förste eleverna. Här dröjde han dock icke länge; efter ett par år finna vi honom fullt sysselsatt som den skånska högadelns kontrefejare. Derifrån var vägen icke lång till Köpenhamn. Med rekommendationer från Skåne begaf han sig dit. Hans talang nådde snart det danska hofvets öron, och med den danske kronprinsens porträtt var hans lycka gjord. Nu steg han efter hvartannat till hofmålare, professor och slutligen (år 1771) till direktör för den danska konstakademien, på hvars utveckling han utöfvade en synnerlig inflytelse-rik verksamhet. Ett halft år efter sistnämnda utnämning inträffade Struensees fall, och dermed kom magten i händerna på personer, som sedan gammalt tyckas hafva varit mindre vänligt stämda mot Pilo.

¹ *Wennberg, Thure*, Minne af Carl Gustaf Pilo, uppläst i K. målare och bildh. akademiens allmänna sammankomst d. 24 Maj 1793. Stockh. 1794. 8:o. — Jfr. äfven *Weilbach, Ph.*, Dansk konstnerlexikon (Kjöbenh. 1877—78), och *Thiele, J. M.*, Kunstakademiet og heststatuen paa Amalienborg. Kjöbenh. 1860.

Nu var hans inflytande i Danmark slut. Ett sökt tillfälle att aflägsna honom erbjöd sig snart. Gustaf III hade år 1772 instiftat Vasaorden, och en bland de förste, som konungen ihågkom med denna utmärkelse, var Pilo. Då man från dansk sida affordrade honom upplysning om den ed, han haft att aflägga vid densammas mottagande, och derjemte gaf honom ordres, att i en aflägsen landsort måla några kungliga porträtt, hvilket Pilo tog som en förvisning, inlemnade den stolte mannen helt hastigt sitt afsked, hvilket beviljades i en onådlig kunglig skrifvelse ¹, till följd af hvilken han oförtöfvadt måste lemna Danmark och på de oförmånligaste vilkor realisera sitt bo. Så återkom han vid sextio års ålder till fäderneslandet, utan någon förvärfvad förmögenhet men med ett godt konstnärnamn. Den svenska konstakademien kallade honom, som vi sett, samtidigt härmed till utländsk hedersledamot, men kunde först efter några år gifva honom fast anställning inom sin lärarekår. Under tiden hade han att kämpa mot ganska stora bekymmer, till dess konung Gustaf III, på hvilken Pilos ridderliga uppförande i Köpenhamn mycket slagit an, trädde emellan och tilldelade honom en pension af 6000 d:r k:t att utgå från och med år 1775 ². Nu började åter en lycklig tid för den gamle konstnären. För att mera ostörd kunna arbeta, flyttade han från Stockholm till Nyköping. Här mottog han år 1776 ett besök af konungen, som vid detta tillfälle fick se hans trenne laverade utkast till en komposition öfver Vasa hofrätts instiftande, hvilken han fick befallning att utföra i olja. En annan större beställning gjorde konungen samtidigt hos konstnären, då han anförtrodde honom ut-

¹ Orig. till denna skrifvelse är aftryckt i Wennbergs ofvannämnda Minne, bil. 7.

² Kongl. br. af d. 19 dec. 1774 i *KKA*.

förändret af sin kröningstaffla, att uppsättas på Drottningholms slott såsom motstykke till Ehrenstrahls stora duk öfver Carl XI:s kröning. Huru Pilo efter Larchevêques frånfälle kallades till direktör, hafva vi redan sett. Detta embete förvaltade han i tolf år »med varmt nit och synnerlig styrka» och sörjdes vid sin bortgång uppriktigt af kamrater och lärjungar.

En tredje förlust under år 1793 gjorde akademien med Jakob Gillbergs bortgång. Efter år 1780 hade han hufvudsakligen egnat sig åt det stora gravyrverket öfver Gustaf III:s medaljhistoria, hvilket dock aldrig hann afslutas; för att odeladt kunna egna sig deråt hade han tidsals erhållit tjänstledighet från professorsembetet. En fridsammare natur än sin medtäflare Floding kunde Gillberg ingifva sina elever större intresse för konstens studium, hvarför också resultatet af hans tjugufemåriga lärareverksamhet blir mera i ögonen fallande. I principskolorna skedde samtidigt härmed den förändringen, att bildh. Ljung, som i femton år förestått undervisningen i ornamentskolan, såg sig nödsakad att för andra göromål begära afsked. Akademien förklarade sig ogerna vilja mista en så nyttig lärare, under hvilken skolans elever årligen tilltagit i skicklighet och antal, men hade intet annat att göra än bevilja ansökningen, hvarefter konduktören vid öfverintendentsembetet Wulff antogs till Ljungs efterträdare ¹.

Hade, som sagdt, akademiens vördade præses i dessa förändringar i hennes personal och i de för konsterna svåra tider, som nu voro rådande, en osökt ^{anledning} anledning att draga sig tillbaka, så låg dock förnämsta skälet dertill i den 79-åriga mannens aftagande kropps- och själskrafter.

Många voro de värf, som anförtrotts friherre Carl

¹ Prot. d. 2 juli 1793.

Fredrik Adelcrantz i rikets tjenst. Än se vi honom vid unga år såsom konduktör vid slottsbyggnaden föra det stora verket framåt och företaga utländska resor för att anskaffa behöflige konstnärer och för slottets inre utstyrelse erforderliga konst- och konstslöjdföremål, än kallas han till direktör för den franska skådespelartrupp, som Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika genom Carl Gustaf Tessin låtit införskrifva, än utnämnes han till följd af sin fina musikaliska bildning till direktör för hofkapellet. Skötte han alla dessa uppdrag till de styrandes fulla belåtenhet, så kom han dock att egna sin hufvudsakliga verksamhet åt de värf, som pålades honom i egenskap af chef, för öfverintendentsembetet och dermed åt präseskapet i den svenska konstakademien. Chefsplatser kunna fyllas på olika sätt. Man kan lägga den drygaste delen af arbetet på underordnade samt sjelf utöfva den mera beqväma, granskande myndigheten, och i alla fall föra arbetet framåt; man kan också taga den tyngsta bördan på egna axlar, inlägga hela sin personlighet i sitt kall och, med uppoffring af lugn och beqvämlighet, icke rygga tillbaka för ansvar, ifall man misslyckas. Det kan icke nekas, att Carl Gustaf Tessin i mycket tog sitt öfverintendentskap på det förra sättet. Denna senare, i alla hän- delser ädlare och manligare väg valde frih. Adelcrantz. Derigenom råkade han också, särdeles under partitide- hvarfvet, mången gång i trångmål af allvarsammaste art, men motgången hämmade icke nitet, och målet nåddes genom den energi, hvarmed svårigheterna bekämpades. Denna karaktärsfasthet möter oss redan hos ynglingen, som vid sidan af den verksamhet, fadren anbefalt honom, hann att på lediga stunder utbilda sig till konstnär. Derfor drog han icke i betänkande att för sina studie- resor uppoffra en stor del af sin fäderneärfda förmögenhet.

Och när han sedan utskickades för slottsbyggnadens räkning, tvekade han icke att öfverskrida de väl snäfva förhållningsordres, det herskande partiet uppställt, väl vetande att han derigenom endast främjade den sak, hvars målsman han var. Dylika drag af uppoffring af den egna personligheten äro icke sällsynta i frih. Adelerantz's lif. Då t. ex. statsmedlen uteblefvo för fullbordandet af Drottningholms slott, som särskildt låg konung Adolf Fredrik varmt om hjertat, var han icke sen att i hemlighet pantsätta sina egna dyrbarheter, för att arbetet ej skulle behöfva afstanna; och då göromålen med åren hopade sig i öfverintendentsembetet till följd af den mängd desseiner till kyrkor, landshöfdingeresidens, rådstugor, hospital, brobyggnader m. m., hvilka inkommo, så att de ordinarie arbetskrafterna derstädes blefvo alltför otillräckliga, antog han flere extra biträden, som under tio års tid aflönades ur hans egen kassa. Då härtill kom, att hans börs alltid var öppen för den vid akademien studerande ungdomen, var det icke underligt, att han mot slutet af sin lefnad kom på obestånd. Att detta endast var en följd af de offer, han bragte det allmänna, framgår tydligt af det underd. memorial, han år 1788 inlemnade till Gustaf III, som genom en tillfällighet erhållit kännedom särskildt om hans utgifter under konung Adolf Fredriks tid för Drottningholms slotts fullbordande. År 1787 hade nämligen Adelerantz inlagt om afsked från öfverintendentsplatsen, med bibehållande af de förmåner, författningarna kunde medgifva. Konung Gustaf förklarade emellertid, att han önskade, det Adelerantz ännu någon tid måtte förblifva vid sitt embete och befalde honom samtidigt att inkomma med ett skriftligt förslag till de åtgärder, han ansåg böra vidtagas dels för en reorganisation af öfverintendentsembetet, åsyftande ett tillökande af

dervarande arbetskrafter, dels också för ordnandet af hans enskilda angelägenheter. Det var till efterkommande af denna befallning, som Adelerantz inlemnade sitt ofvan nämnda memorial. Han säger deruti öppet, att den förnämsta orsaken till hans åstundade afsked varit, utom hans nedsatta kropps- och själskrafter, »den belägenhet, hvaruti jag mig befinner genom åtskilliga i och för mitt embetes skull dessa förflutna åren gjorda, betydliga utgifter, hvilka småningom medtagit min ringa förmögenhet och numera lemna mig i valet emellan de bägge obehagliga alternativen att antingen lefva på ett sätt, som skulle vanhedra det mig i nåder anförtrodda embetet eller också alldeles retirera mig för att i enslighet, ehuru likafullt icke utan största bekymmer, tillbringa mina återstående dagar. Hvaruti dessa depenser bestått, understår jag mig att ådagalägga medelst en i underd. bilagd jämförelse mellan min lön och de utgifter, jag för tjänstens skull gjort; hvilken balans så utfaller, att af hela lönen litet eller intet kommit mig enskildt till godo, hvaraf också följdén varit, att, i stället för att jag tillträdt öfverintendentsembetet med någorlunda förmögenhet samt ograverad egendom både i staden och på landet, har jag sedermera fördjupat mig i skuld, för några år sedan måst sälja mitt hus i staden, och inom kort lär jag äfven nödgas gå ifrån min lilla jordtorfva, så framt E. K. Maj:ts nåd icke för mig uppdagar en blidare framtid.» — Deretter framlägger han det infortrade förslaget, hvilket vi dock här kunna förbigå, då det ej berör akademien¹. Ännu skulle han dock komma att qvarstå på öfverintendentsplatsen åtskilliga år. Först år 1795 beviljades nämligen hans ansökan om afsked.

Det var vid sammanträdet d. 10 juni d. å., som

¹ Orig:manusk. i *Gust. papp.* i Upsala, Vol. XXXIV, n:r 19.

han högtidligen öfverlemnade præsidiets till sin efterträdare, d. v. kanslirådet Carl Fredrik Fredenheim, med ett längre tal, hvaruti han gaf en kortfattad historik öfver akademiens utveckling från hennes stiftande¹. I detta tal har Adelerantz, sig sjelf ovetande, rest sig ett monument i den svenska konstens historia, ty det gifver en klar bild af hans varma kärlek till och oförtrutna arbete i densammas tjänst. Efter att hafva påpekat, att han under sextio års tid och under fyra konungars regering tjänat fosterlandet, samt att den tilltagande ålderdomen redan tvungit honom att lemna alla öfriga embeten, återstår nu, säger han, intet annat än att också skiljas från den plats, jag på tjuguuåttonde året beklädt i de fria konsternas ädla samfund. Så myckert mina sinnen blifvit lättade vid mistningen af de förra, så mycket äro de nu nedslagnavid bortgången från de sednare, hvilka alltid utgjort mina nöjsamma tidsfördrif och varit de rosor, som vederqvickt mig under vandrigen mellan törnen, hvilkas stygn ofta varit nog kännbara. — Derefter vidtager den nämnda historiken, som slutar med en jmförelse mellan akademiens ställning, när han mottog præsesskapet, och när han nu lemnar det, hvarvid han med fullt skäl faller det yttrandet: Min efterträdare finner ett lyckligare tidehvarf för sig, än det jag genomvandrat. Till sist riktar han några ord till Fredenheim, uppmanande honom att städse vara en ömsint fader för de ynglingar, som gifva godt hopp om sig och behöfva understöd, samt till sina embetsbröder, hvilkas tillgifvenhet han i rikt mått förvärfvat. Särskildt hade en varm förtrolighet uppkommit

¹ Tryckt år 1803 under titel: Tal, Hällit För Kongl. Målare- och Bildhuggare-Academien af Öfver-Int. (m. m.) Friherre *Carl Fredric Adelerantz*: Den 10 Junii 1795.

mellan honom och Sergel, en vänskap, som yttrade sig i mera än tomma betygelser under de år, då ekonomiska bekymmer hemsökte den gamle öfverintendenten.

Efter sitt afsked besökte Adelcrantz endast en gång, »lutande mot grafven och med svigtande steg» akademien; det var för att bese då pågående exposition. Fjorton dagar derefter afled han, d. 1 mars 1796, vid åttio års ålder. Akademien följde honom sörjande till grafven, på Katarina kyrkogård, der hans stoft nedsattes vid foten af det tempel, hans fader återuppbyggt.

* * *

I den svenska konstakademiens historia har frih. Adelcrantz inristat sitt namn med outplånliga drag. Akademien har också visat sin tacksamhet mot hans minne genom att gifva hans bild, af Sergel huggen i marmor, hedersplatsen i sina salar. Dermed har hon liksom be-seglat den inskrift, konung Gustaf III lät sätta på den medalj, han år 1782 befalte skulle slås öfver Adelerantz, och hvilken lyder:

Par fama labori.

Den akademiska konstutöfningen under
första halfseklet af akad:s tillvaro.

Det hade varit behovet af konstnärskrafter för Stockholms slotts uppbyggande och inredning, som närmast föranledt inrättandet af den svenska konstakademien. Riksens ständer hade anslagit stora summor till det stora verkets fullbordan, och tiotal af år skulle gå till ända, innan man kunde räkna på, att det skulle blifva färdigt. Det var därför redan ur ekonomisk synpunkt nödvändigt att söka erhålla arbetare för detsamma ur folkets egna led. Det visade sig då snart, att den konstnärliga uppfostran här hemma var för bristfällig — om man ens kunde tala om någon sådan — för den stora uppgiften, och dermed var akademiens tillvaro gifven. Den var ett statsbehof och blef följaktligen en statsinstitution. Redan från början var således den riktning, hvaruti hennes verksamhet skulle komma att gå, gifven; men vid sidan deraf fick hon snart en annan och större uppgift, icke blott den att vara en plantskola, i hvilken de för slottsbyggnaden nödvändiga krafterna borde utvecklas, utan der det frö skulle nedläggas, hvilket skulle göra en ur konstnärlig synpunkt uppfostrad nation jembördig med de stora kulturstaterna.

Ett af de intressantaste bladen i akad:s historia är onekligen det, som visar, i hvilken mån detta lyckades.

Vi hafva sett, att akad:s förste lärare voro fransmän, hvilka fått sin konstnärliga uppfostran på de förnämsta och mest i ropet varande ateliererna i Paris. När dessa kommo hit, hvad funno de då före sig? Huru var jordmånen beredd för att mottaga det slags utsäde, som de medförde? Till en del är redan i det föregående antydt, huru svaret på denna fråga kommer att utfalla. Vi måste dock något närmare undersöka förhållandena för att få en fastare utgångspunkt.

När det adertonde århundradet grydde i Sverige, hade »fransyskheten» icke vunnit någon synnerlig terräng härstädes. De konstnärer, som inkommo under 1600-talets senare hälft, voro med få undantag af tysk eller nederländsk härkomst. Ehrenstrahl, Lenke, Precht, Millich, Caspar Schröder, Mijdens m. fl., äro alla bevis härför. Carl XII var af naturen icke mycket benägen för hvad franskt var, men förhållandena gjorde, att icke heller han kunde undgå att taga intryck af den starka andliga strömming, hvars källsprång från Frankrike utgingo öfver Europa. Hans eget lands literatur bjöd på en uppsjö af tung och svulstig poesi efter italiensk-tyska förebilder, och ehuru hans egna bedrifter i mycket voro föremål för och gäfvo näring åt dessa alster, var han icke sen att skänka sitt bifall åt den skald, som öfvade sin qvickhet på att förlöjliga dem. Med andra ord: Dahlstjernas tid var förbi, och den franska qvickheten och glädtigheten skymtade redan fram i Samuel v. Triewalds mera lätta och satiriska qväden. Omslaget i smakriktningen visar sig för öfrigt i den direkta hyllning, konungen egnade den franska poesien. Under hans fader hade tyska skådespelaretrupper öfvat sin konst på den svenska skåde-

banan; Carl återigen lät till sin förströelse införskrifva en fransk, som flitigt spelade Corneilles och Racines mästestycken. Under sina polska fälttåg lät han uppföra Molières lustspel, i Turkiet lyssnade han förtjust till Racines Mithridate, och om han också en gång slungade Boileau sönderrifven i väggen, så skedde detta icke af ogillande öfver hans smaklära, utan för ett glåpord om den macedoniske Alexander.

Det hade varit Nikod. Tessin d. y., som förmedlat inkallandet af den nämnda franska truppen, och det var också på hans föranstaltande, som de förste franske målarna och bildhuggarne, hvilka skulle pryda det nya slottets inre, på 1690-talet efterskickades¹. Deras arbeten, hvilka ännu äro att skåda i de hvälfda taken i öfre stora festvåningen på Stockholms slott, i konungens audiensrum, i Röda förmaket, stora galleriet med dess båda flyglar, de s. k. krigs- och fredskabinetten, bära noggsamt vitne om, hvars andas barn dessa konstnärer voro, och dermed i hvilken riktning Tessins eget smaksinne gick. Under sina fleråriga resor i Italien och Frankrike hade han i synnerhet studerat sitt eget århundrades konst, och huru grundligt han det gjorde, derom vitnar bättre än något den vidlyftiga *Traicté de la décoration intérieure*, som han i manuskript efterlemnade. Af detta manuskript, som i sitt slag är ett af de lärdaste verk, hans samtid har att uppvisa, framgår, att han företog denna resa i och för nödiga förstudier för inredningen af Stockholms slott; ty derunder uppsöker han just sådana byggnader, som ur den synpunkten kunde blifva honom till nytta. I Italien tilltalas han i det hänseendet mest af Pietro da Cortonas verk och i Frankrike — i ännu högre grad — af Lebruns. Förebilderna för dekorationen i stora galle-

¹ K. br. af d. 9 juli 1695, 11 jan. 1696 och 3 apr. 1697 i SBA.

riet i Stockholms slott och dertill angränsande rum, d. v. s. i de delar af innandekorationen, öfver hvilka Tessin personligen hade »ordonnancen», finna vi också i Palazzo Barberini i Rom och i all synnerhet i Versailles, Cortonas och Lebruns mest beundrade skapelser. I det förra voro familjen Barberinis, särskildt påfven Urban VIII:s dygder förhärligade, i det senare konung Ludvig XIV:s. Här, i Versailles, var Tessin hänryckt. Bland alla gallerier i världen, säger han, förtjenar det stora galleriet i Versailles första rummet; och med ett slags sjelfbelåtenhet tillägger han efter en detaljerad beskrifning af detsamma, att i Stockholms slott finnes ett i samma smak, ehuru der allt syftar allegoriskt på konung Carl XI:s lif och bragder.

Den franske målare, Tessin hufvudsakligen använde i Stockholms slott, hette Fouquet, och bildhuggaren René Chauveau. Jag har icke lyckats finna några uppgifter om Fouquets verksamhet, innan han kom i svensk tjänst, men förmodligen tillhörde han den talrika konstnärsskara, som arbetade under Lebrun. Derom vitna åtminstone hans arbeten. Här är icke platsen att ingå i någon detaljerad jämförelse mellan de äldsta plafonderna i Stockholms slott, hvilka Fouquet utförde under åren 1699—1702, och dem i Versailles. Så mycket må dock sägas, att Lebruns hela apparat återfinnes här. Och detta är icke underligt. Ämnet för framställningen var i grunden ett och detsamma: enväldsherskarens förhärligande, och då språket, hvarpå äreminnet skulle affattas, var allegoriskt, kunde det vara likgiltigt, om hjälten hette Ludvig XIV eller Carl XI. Hvad man isynnerhet önskade betona i dessa och dylika arbeten var den moraliska kraften, som ledde den styrandes alla handlingar, och den värdighet, hvarmed denna kraft yttrade sig i tillämpningen. All menskelig svaghet var honom främmande, han

står omedelbart under de höga dygdernas beskydd och mottager intryck endast från dem. Dessa dygder omgifva också städse konungens person under bilden af stränga och kraftfulla gudinnor i plastiskt veckade drägter och med från antiken lånade attribut, som de uppbära med mycken grandezza. Allvaret och värdigheten sträcka sig icke blott till formen utan äfven till färgen, ty alla ljusa och lätta toner äro samvetsgrant undvikna.

Samma prägel hafva de talrika skulpturarbetena, hvilka äro anbragta härstädes, ty taken i festvåningen i Stockholms slott äro typiska för sin tid äfven ur skulpturens och arkitekturens synpunkt. Här, i stora galleriet, stämde dessa tre syskonkonster möte, och Tessin, som icke blott utkastat planen till dekorationen, utan äfven i alla detaljer lemnat anvisningar derför, visar också der bättre än annanstädes sin stora förmåga som dekoratör. Hvarje residensslott, som uppfördes under 1600-talets senare del, måste i regel hafva sitt stora galleri, hvars längd var ungefär tio gånger så stor som bredden. Slottet i Versailles hade ett sådant, och derför ansåg till och med hvarje tysk småfurste det vara hans pligt, att efter råd och lägenhet följa exemplet. Då Stockholms slott började byggas, var ju Sverige en af Europas stormagter; dess galleri blef också derefter. Dylika rum, ifall de så kunna kallas, hade sitt raison d'être såsom samlingsplats för de guldsmidda hopar, som i yfviga allongeperuker förnötte timmar af dagen med att invänta envåldsherskarens ankomst och att der få för honom framföra sin undersåtliga vördnad. Här måste derför också konsterna samlas i all sin glans, såsom ram kring den lysande menskligheten. Tessin ansåg det för öfrigt, äfven ur estetisk synpunkt, vara lämpligast att dit förlägga tyngdpunkten af dekorationen. Med undantag af de stora kyrkorna,

säger han i 10:e kapitlet af sin *Traicté*, finnes ej någon fördelaktigare plats för innandekoration; och därför blef stora galleriet på Stockholms slott ur dekorativ synpunkt så rikt och praktfullt som det är.

Det var icke mycket mer än detta och de närmaste rummen, som hunnit fullbordas, när den stora ofredens dagar började. Slottsbildhuggaren Chauveau återvände till Paris redan på hösten år 1700, och Fouquet synes ha lemnat Sverige två år senare. De franske konsthandtverkare, som hitkommit med dem, uppehöllos visserligen så länge som möjligt, men kunde icke stanna, då aflönningen indrogs, hvilket tyckes hafva inträffat omkr. år 1707, då äfven slottsbyggnaden i sin helhet afstannade. Som vi minnas, upptogs arbetet först tjugu år derefter. Mycket hade under den tiden inträffat. I Frankrike hade Ludvig XIV affidit, hvilket vållat ett omslag i det franska samhällslifvet och i den franska konsten, och hos oss hade storhetstiden med Carl XII gått i grafven. Ehuru konungamagten sjunkit i anseende och inflytande, visade sig de magthafvande ständerna dock villiga att återupptaga arbetet med konungaborgens byggande i all dess ursprungliga omfång. Den gamle Tessin låg nu så godt som på dödsbädden, och den stora uppgiften omhändertogs, som vi sett, af sonen Carl Gustaf, hans efterträdare på öfverintendentsplatsen, och af Carl Härleman. På den nye öfverintendenten och hans närmaste man kom det nu att bero, i hvilken riktning de för slottets inre erforderliga konstarbetena skulle utföras. I detta afseende hade de fullt fria händer. Konung Fredrik I sjelf hade här ingen önskan och intet intresse att bevaka, och hans drottning icke heller. Hufvudsaken för dem var blott, att allt skulle blifva färdigt så snart som möjligt.

Redan fädernehemmet hade för den unge Carl Gu-

staf varit en ypperlig förskola för hans blifvande verksamhet i konstens tjenst. Stockholms slott hade, så att säga, vuxit upp under hans ögon, och redan såsom barn hade han i egenskap af enda sonen fått följa sin fader dit och fått lyssna till hans samtal med konstnärerna och konsthandtverkarne. Sonens uppfostran gick redan från första början ut på att göra honom till en öfversteprest i konstens tempeltjenst. De adlige ynglingarne erhöello vid denna tid i regel en militärisk uppfostran. Från allt sådant höll fadern honom fjerran, väl vetande, att krigskonsten och byggnadskonsten äro dödliga fiender. - När kriget för årtionden omöjliggjort allt vidare arbete på slottet, och den gamle Tessin, för att fördrifva tiden, i sin *Traicté* nedlade frukten af sina grundliga konststudier, nedskref han äfven bland annat i dess sista kapitel dessa tankar: Så länge den grundsatsen följes vid uppfostran, att barnet först och främst skall lära att handtera vapnen, som endast syfta på förstörelse, huru vill man då, att böjelsen för de sköna konsterna, vetenskaperna och manufakturerna skall uppstå? I öfverensstämmelse härmed uppfostrade han sin son. Vid unga år sändes denne utomlands, reste först till Italien och derifrån till Frankrike. Vi minnas, hvilka råd fadern gaf honom; han skulle från Paris taga med sig hem två goda historiemålare och en bildhuggare med tre à fyra följeslagare. I denna befallning kunna vi se, åt hvilket håll vinden blåste. Visserligen blef icke då något kontrakt uppgjort; detta skedde först år 1732, då Hårleman på Carl Gustaf Tessins uppdrag afreste till Paris för att hemskaffa de för slottets fullbordande nödiga konstnärskrafterna.

Vi hafva redan steg för steg följt gången af dessa förhandlingar och äfven gifvit en skildring af det omslag, som egde rum i konstverlden efter Ludvig XIV:s från-

fälle. Det var på de mest i ropet varande atelierer i Paris, som Hårleman sökte sitt folk och till sist äfven fick det. Taraval och Deslaviere, Bellette och Lelièvre voro representanter för en konstsmak, som då var den modernaste.

Sedan dessa konstnärer på f. m. den 11 juli 1732 af Hårleman blifvit presenterade för slottsbyggnadsdeputationen, som var samlad uppe i slottet, begåfvo de sig upp i stora galleriet för att se, hvad deras landsmän Fouquet och Chauveau för tretio år sedan der utfört. Huru utföll deras omdöme om dessa arbeten, och med hvilka känslor betraktade de de många svårtydiga allegorierna med de många stränga och kraftfulla figurerna, hållna i en mörk, allvarlig färgton, och Dygdernas kolossala gestalter, som i hvit gips eller stuck med afmätt hållning och plastiskt fallande veck aftecknade sig mot den mörka, guld-blandade bottnen? Det är icke svårt att förstå detta. Tvifvelsutän kände de igen, hvar dessa mästare gått i skola, och tvifvelsutän ansågo de hela detta sätt att komponera, att teckna, måla och modellera för gammalmodigt. Deras fäder och förfäder, som lefvat under den store Ludvigs dagar, hade målat och format gipsen på det sättet, men så målade och formade icke deras kamrater och vänner, åt hvilka de nyss sagt farväl, konstnärerna på modet i Ludvig XV:s Paris, som just applåderat Watteaus herdescener för att egna sin hyllning åt Bouchers, af lätta och obesvärade väsen fyllda himmel och jord. Och när dessa hitkomna konstnärer nu skulle börja sitt arbete, skulle måla och dekorera taken i de närbelägna rummen, i Röda salongen, i Gröna salongen, i Gobelinsrummet samt Pelarsalen och drottningens bönkabinett, så kommo de öfverens om, att så som våra föregångare skola vi icke måla och modellera.

Och dermed grepo de verket an. Början gjordes med plafonden i det närmast stora galleriet belägna rum, hvilket kallas Röda salongen. Här skulle Svea framställas, omgifven af Dygderna. Taraval inskref nu i det kvadratiske rummet en stor cirkel, hvori den öppna himmelen, som 1700-talets plafondmålare med synnerlig förkärlek använde, framställes. Denna himmel befolkade han högst sparsamt, så att det luftiga intrycket ej allt för mycket skulle förtagas. I midten placerades Svea. Redan hennes gestalt ter sig annorlunda än de qvinnofigurer, som dithills voro att skåda i Stockholms slotts plafonder. Figurskalan är mindre, modelleringen smidigare, formerna vekare. Det är ej längre den imponerande, junoniska gestalten, ej längre kraften och värdigheten hos den herskande gudinnan, som betonas, utan det qvinliga hos den jordiska qvinnan; och detta var just ett specifikt karaktäristiskt drag hos hela denna nya franska konst, hvilket icke heller förnekade sig hos epigonerna i Sverige. Låt oss göra ännu en jembforelse i detta afseende och för den skull gå öfver till de tvänne rum, som ligga på andra sidan om det stora galleriet, nämligen Gustaf III:s sängkammare och audiensrum. I bägge finnes en målning, framställande Mars och Venus, den ena af Taravals son Hugue, den andra målad år 1700 af Fouquet. Den förstnämnda framställer gudinnan förföriskt hvilande på en bädd, hon har gömt undan krigsgudens hjälm och spjut för att hindra honom, som sitter vid hennes sida och smeker hennes kind, att fly bort; kinderna äro rosa och de fuktiga ögonen med de blå teinterna se smäktande på honom; hon segrar genom sin skönhet och sina behag. Huru olik är ej den andra taflan öfver samma ämne! Der sitter gudinnan, en kall, befallande qvinna, som segrar genom sin medvetna kraft, inför hvilken sjelfva krigs-

guden måste taga till bönboken. Här är ej jordisk sinlighet, ej glöd, utan kyla, mera af teaterarrangemang än af natur. Derfor verkar den nya konsten också mera realistiskt.

Återgå vi nu till Röda salongen, för att betrakta Dygderna, som omgifva Svea, så framträda de ej längre under den häfdvunna bilden af allvarliga, imponerande kvinnogestalter, utan i små skålmska geniens skepnad med knubbiga former och barnsligt naiva anleten, sorglöst tumlande om i den ljusa himmelen. Att de äro representanter för styrkan, sanningen, kärleken o. s. v. framgår endast af deras attribut. Omkring denna öppna himmel synas verldsdelarna, och i hörnkartuscherna finna vi ännu en gång genier, här i guld och brunt, framställande dygderna. Det ornamentala ramverket kring sjelfva plafondmålningen är af Deslaviers. Det är hållet i en lugn och kraftig rokokostil, som ännu är strängt symmetrisk och synnerligt dekorativ.

I Gröna salongen der bredvid träffa vi en plafondmålning i samma anda. Här hade Taraval att framställa Juno, omsväfvad af vindarna, hvilka, fortfarande under bilden af små amoriner, sorglöst leka i de ljusa molnen med hennes fladdrande slöja; i hvalföppningarna deromkring ses Junos fogel och Venus' fogel och återigen skålmska genier med blomsterfyllda korgar. Samma typer återfinna vi i takmålningarna i de små kabinetten på ömse sidor om nedre galleriet, nämligen i drottningens bönkabinett, der vetenskaperna och konsterna anropa Svea om beskydd, då de mörka molnen skingras och ljus uppgår öfver nordnen, och i nuvarande konungens audiensrum, der den beväpnade fredens gestalt bortskrämmar de onda magterna.

Det drag af älsklig naivetet och sorglöshet, som

genomgår alla dessa målningar, är utmärkande äfven för de stora plafonderna i slottskapellet. Här hade Taraval att framställa himmelfärden i tre fält, ett större och två mindre, hvilka få tänkas som en sammanhängande komposition. Han hann dock icke själf utföra mer än det väsentligaste af midtplafonden. Sonen sväfvat i sida hvita kläder, omgjutet af himmelskt ljus, mot höjden, der Gud fader och den hel. andes symbol mottaga honom. Nedanför synes Moses på knä med lagens taflor och Johannes döparen såsom evangeli budbärare, samt längre bort grupper af englar med fladdrande kläder, i klara lifliga färger. Englaskaran fortsattes på den vestra, mindre taflan; deras blickar följa bedjande den bortfarande frälsaren, under det att på den östra en annan grupp englar är sysselsatt med att bortföra korset, dermed betecknande, att lidandet är slut och frälsningen fullbordad. Inga jordiska åskådare ingå i kompositionen; konstnären har tänkt sig den kyrkobesökande allmänheten såsom vitne till underverket.

Det kan icke nekas, att alla dessa verk brista i individualisering och karaktäristik. Detta drag har Taraval gemensamt med hela den riktning, han representerade. Är denna svaghet mindre störande i de förstnämnda plafonderna, så framträder den deremot skarpare i det religiösa måleriet, som nästan gör samma festliga och lekande intryck. Individualisering var icke Taravals sak. När han t. ex. en gång skulle måla en kristusbild, tog han en af de ofvan nämnda genierna med de knubbiga formerna och de rosa teinterna, stälde honom vid ett stort kors och lät honom trampa på en orm, och dermed var kristusbilden — en rokokoamorin — färdig¹. Här af följer, att en viss ytlighet, särskildt ur innehållets syn-

¹ I enskild samling i Stockholm, signerad. Kopia i mindre skala i Upsalasamlingen.

punkt, vidlåder dessa verk; ingen skall dock kunna frånkänna dem en hög grad af dekorativ totalverkan, af täckhet och elegans, hvartill bidrager såväl kompositionernas enkelhet som den charme, som hvilar öfver linieföring och kolorit.

Taraval sysslade äfven något med porträtt- och djurmåleri. För porträtten funnos dock andra krafter till hands, och de behöfliga djurmålningarna inköptes direkt från Oudry af C. G. Tessin¹. Dessa hans arbeten äro derför fåtaliga och mindre betydande och hafva, äfven de, ofta en bismak af allegoriskt dekorationsmåleri. Såsom sådant kan betraktas hans Dagen (eller Morgonen) i Upsalasamlingen (sign. och dat. 1747) med nattens foglar som fly, tuppen som gal och de oundvikliga rosafärgade genierna à la Boucher. Äfven den bekanta »Hönstaflan» på Gripsholm, ett medelmåttigt arbete, sannolikt mycket hastigt måladt, skulle kunna räknas hit, i fall den nämligen är målad af Taraval, hvilket dock är tvifvelaktigt².

Äfven för bildhuggerierna i slottet hade, som vi minnas, utländska krafter måst anlitas. Det var hufvudsakligen ornamentala skulptur, som till en början behöfdes; de derför inkallade konstnärerna, Bellette och hans medhjelpare, hafva icke heller kvarlemnade andra arbeten. Lejonhufvudena öfver slottsportarna, trofégrupperna på yttermurarna, vidare takdekorationerna i »salle des états» och i några af de rum, der Taraval målade plafonderna, vitna om Bellettes förmåga. Han visar sig här vara helt och hållet en décorateur à la mode. Redan deraf

¹ SBA. B. 4.

² Ätminstone säger den i sina uppgifter pålitlige C. R. Berch — Tessins handsekreterare — att den på Tessins beställning målats af Johan Pasch, hvilket också förefaller sannolikare att döma af koloriten.

att Hårleman¹ vid flere tillfällen uttalade sin belåtenhet med hans arbeten, kunna vi sluta till, att de icke äro hållna i någon sträng stil utan äkta barn af rokokotiden. Derför göra de sig också bättre gällande i slottets inre än på dess yttre, der de förefalla något lösligt hopkomna och med sina lekande genier framtittande bland de stora sköldarna i trofégrupperna mindre harmoniera med den allvarliga prägel, Nik. Tessin gaf Sveriges konungaborg. Då Bellette ej deltog i undervisningen i ritskolan, hafva vi ingen anledning att här närmare sysselsätta oss med honom. För öfrigt trufdes han ej länge i Sverige, der hans galanta äfventyr i längden gjorde vistelsen mindre angenäm. Om hans närmaste efterträdare Bourignon är icke mycket att säga. Det märktes snart nog, att man gjort ett misstag genom hans inkallande (1735), ty han höjde sig ej stort öfver handtverkarens nivå. Charles Guillaume Cousin, som med anledning häraf införskreps, föll ej heller i smaken². Att de kolossala, i en tung barockstil hållna karyatiderna, som han utförde för vestra slottsfasaden, mindre skulle tilltala Hårlemans skönhetssinne, är icke mycket att säga om, och äfven de ofvan dem anbragta medaljongerna af Sveriges konungar, från och med Gustaf Vasa till och med Carl XI, erbjödo föga af intresse, då de på det hela taget endast voro en förstörad upplaga af befintliga mynt och medaljer. Deremot äro hans byster af Adolf Fredrik på Drottningholm (sign. och dat. 1744) och af Hårleman sjelf ganska för-

¹ Se hans bref till C. G. Tessin, mars och juli 1736 i Tess-Saml. RA.

² Cousins kontrakt är dat. d. $\frac{25 \text{ mars}}{5 \text{ april}}$ 1737. Hans lön blef 2,500 livres. Reste 1740 tillbaka, men återkom året derpå. För karyatiderna, som äro huggna i sten, fick han 2,000 livres st. Om honom se i öfrigt SBD:s prot. d. 7 juni och 12 okt. 1737, 17 och 27 juni 1740, 18 mars och 14 okt. 1741 och 1 juni 1743.

tjenstfulla, såväl genom den osökta uppfattningen som genom det rättframma sätt, hvarpå han följt naturen. Med allt detta var Cousin dock icke den bildhuggare, man tänkt sig; och så tillskref Hårleman redan år 1740 Tessin det bref, af hvilket vi förut erhållit del.

Utom Frankrike kunde det naturligtvis icke komma i fråga att gå vid valet af konstnär. De franske bildhuggarne bidro icke mindre än målarna att i Europa befästa den franska smakens välde. I sjelfva Italien, der de infödde konstnärerna inskränkte sig till att utföra medelmåttiga kopior efter antiken, hade fransmannen Edme Bouchardon redan på 1720-talet skaffat sig ett namn. Vid den år 1728 anordnade täflan om Clemens XI:s monument i S:t Peter förklarades hans modell för den skönaste, och äfven om densamma aldrig kom till utförande, låg skälet dertill icke hos konstverket. Emellertid tog Bouchardon skadan igen, då hans porträttbyst af den nye påfven Clemens XII år 1730 tillerkändes priset, hvaröfver de afundsjuke italienske skulptörerna tillstälde mycket oväsen. Från den tiden blef fransk bildhuggarekonst modern i Rom¹. Under dessa år hade Edme hos sig sin yngre bror Jacques Philippe, som utbildade sig till skulptör. Särskildt öfvade de sig gemensamt i teckning och modellering efter naturen, hvarom några utgifna häften akademifigurer ännu vitna². Så öfverflyttade Jacques Philippe till Paris på 1730-talet och blef här förestånd för den svenske ministern C. G. Tessin. Så stort rykte hade han redan nu, att Tessin, när Hårlemans bref ankom, föll med sitt val på honom. I kontraktet, som upp-

¹ Se L'académie de France à Rome d'après la correspondance de ses directeurs. Gaz. des beaux arts 1869.

² Livres de diverses figures d'académie. J. Aubert, Aveline m. fl. sc. — Jmfr. också Kolloffs uppgift i Meyers Künstlerlexikon (under Aveline).

gjordes d. $\frac{20}{31}$ juli 1741, tillförsäkrades Bouchardon ett årligt arvode af 5,000 livres, 6 famnar finnbjörk, 4 R ljus och anständiga logementer.

I Sverige var den figurala skulpturen, när 1700-talet ingick, en mycket sparsamt förekommande konst, icke minst i Stockholm. I kyrkorna kunde man visserligen anträffa ett och annat skulpturverk, men de offentliga platserna saknade sådana helt och hållet, med undantag af de utanför Storkyrkan år 1702 uppställda Dygderna af D. Kortz, hvilka piruetterande damer ännu stå der, såsom ett vitnesbörd om, huru djupt sjunken skulpturen var hos oss vid sagda århundrades början. Vida konstnärligare voro då de skulpturverk, som funnos vid Drottningholm, nämligen bronsfigurerna och grupperna i parken, hvilka dock icke voro utförda i Sverige utan hitkommit som krigsbyte, samt de marmorstatyer, hvilka Hedvig Eleonora låtit den hit inkallade brabantiske bildhuggaren Nik. Millich utföra för Drottningholms trapphus. De framställa Apollo och sånggudinnorna. Studier efter antiken ha här synbarligen utöfvat ett starkt inflytande. Millich sökte uttrycket i den lugna, värdiga hållningen, men han förmodade ej låta något inre lif lysa fram ur de leende, temligen intetsägande ansigtet eller under de enkelt hållna draperierna, för hvilka figurerna endast tyckas tjena som ställningar. Samtliga figurerna äro nämligen, med undantag af Apollo, starkt draperade, i hvilken omständighet man törhända har att hos Millich se en medveten oförmåga att modellera den nakna människokroppen, så mycket mera, som Apollo, hvars ställning för öfrigt förråder studier efter Michel-Angelos Moses, med sin svullna öfverkropp och sina korta öfverben gör skäl för en sådan misstanke. Dessa verk äro emellertid i sitt slag typiska representanter för den mot slutet af 1600-talet bortdöende italianise-

rande riktningen, ett motstykke till Ehrenstrahls allegoriska målningar. Också väckte de mycket bifall hos sin samtid, och särskildt uttalade Sandrart sitt gillande af dem.

I den skolan hade bröderna Bouchardon dock icke gått. Edme framställde, äfven han, en gång Apollo och muserna¹; Apollo dansar till hälften sin väg fram, tydligen i ett starkt blåsväder, att döma af de fladdrande draperierna. Det rent statuariska var icke deras sak. Enligt dem hade skulpturen till uppgift att framställa meniskan snarare i den lidelsefulla handlingens ögonblick än i den lugna tillvarons. »Det blef en öfvermåttan liflig och echaufferad konst; men all dens lif och värme tyckes tränga sig ut mot ytan och upphetta den, medan intet lemnades qvar i reserv i det inre².» Några konstnärer höjde sig dock öfver denna ytlighet, åtminstone i sina bättre verk; en af dem var Jacques-Philippe Bouchardon.

Här var mycket att göra i skulpturväg vid hans ankomst. Slottskyrkan skulle först enligt Hårlemans ord taga hans tid i anspråk. Eget nog blef dock hans arbete der det minst betydande; den hufvudsakliga uppgiften, altardekorationen, lemnade han till och med ofullbordad efter sig, och predikstolen med evangelisternas naturalistiskt återgifna attribut måste betraktas såsom en mindre lycklig idé och ur kompositionens synpunkt rent af förkastlig. Kyrklig konst tyckes ej hafva varit Bouchardons starka sida, något som han för öfrigt delade med de fleste af sina samtida. I stället tog han med ens itu med de stora enleveringsgrupperna, som redan Nik. Tessin hade bestämt för öfre stora galleriets fyra hörn³, men hvilka ej kommit till utförande af brist på konstnär. Dylika

¹ Huquier se.

² *Julius Lange*, *Sergel og Thorvaldsen*. S. 29.

³ *Nik. Tessin*, *Traité* kap. X.

grupper ansågos såsom synnerligt förträffliga ämnen för skulptur, och få voro de af tidens mera framstående bildhuggare, som ej försökt sig på att framställa Pluto och Proserpina, Boreas och Oritya, Paris och Helena eller Romulus och Hersilia. Ämnenas erotiska natur tillika med den dramatiskt lifliga skildring, hvartill de gåfvo anledning, bidrog tvifvelsutan i lika hög grad till populariteten. Bouchardon försummade icke att framhålla dessa sidor i sina bilder. Hjeltarne omfatta med den mest passionerade värme de röfvade skönhetserna, som streta emot af alla krafter med händer och fötter och derunder vrida sina kroppar i de mest förtviflade ställningar. Håren fladdra kring hufvudena, och draperierna kring armar och ben. Konstnärens hufvudsyfte har icke varit framställningen af någon människokroppens skönhet, utan en drastisk skildring af sjelfva handlingen i afgörandets ögonblick. Att få fart och lif i det hela har också lyckats honom, visserligen icke utan uppoffring af kroppsdelarnas riktiga proportioner. Emellertid kunna dessa verk godt mäta sig med dem Bouchardons föregångare utfört i samma genre, t. ex. med F. Girardons Proserpinarof i parken i Versailles och med Philippe Bertrands Helenas bortröfvande i Louvre, hvilket verk tillskyndade sin upphofsman ledamotskapet i den franska konstakademien, för att icke nämna de många dylika grupper, som förekomma i och omkring lustslotten i Tyskland och Österrike, bland hvilka här särskildt må erinras om den fullständiga serien sådana i parken vid slottet Mirabel (Salzburg) såsom bevis på, huru man kan misslyckas och slå öfver i det löjliga, när man icke har den vederbörliga tekniska säkerheten och elegansen inne.

De fyra Herkulesgrupperna, hvilka Bouchardon i eskiss utförde för nischerna i slottets södra fasad, äro till

uppfattningen beslägtade med nyssnämnda arbeten af honom. Här är dock, såsom sig höfves, kraftansträngningen starkare markerad, hvilket särskildt röjer sig i en mera genomarbetad muskulatur¹.

I motsats till dessa mera omfattande verk, der ämnets natur nästan tvang konstnären att öfverskrida gränserna för plastikens område, äro hans figurer i arkadbågarna i slottets vestibuler mera enkelt och lugnt hållna och dermed också mera afpassade efter arkitekturens fordringar, i hvilken de ingå såsom en mycket lämplig dekoration. Bouchardons förmåga i detta hänseende framgår för öfrigt på ett synnerligt utmärkt sätt af hans genier med lyktorna i konungens och drottningens trappor, rokokotidens yppersta dekorativa bronsarbeten i vårt land.

Äfven i den historiskt monumentala skulpturen har Bouchardon efterlemnade beaktansvärda arbeten. Visserligen kunde han icke heller här alltid frigöra sig från det konventionela maneret till förfång för den historiska sanningen. Carl XII:s byst i Nationalmuseum efter original på Stockholms slott gifver dock i all sin naturalism — den yttre porträttligheten är med en nästan ängslig noggrannhet iakttagen — ett träffande uttryck så väl för den manliga beslutsamheten som för det inbundna i konungens karaktär. Det var väl också därför, som Lavater begagnade just denna bild af konungen för sina fysionomiska studier. Detta närmande till naturen, som för öfrigt ingalunda är sällsynt i rokoko-

¹ Liksom flere af Bouchardons arbeten blefvo ej heller dessa utförda i det afsedda materialet, brons. Enleveringsgrupperna, som ej kommo längre än till gipsen, voro uppställda på sina platser i stora galleriet till år 1818, då de på Carl Johans befallning flyttades till operahuset på Drottningholm, der de för närvarande finnas. Herkulesgrupperna tyckas hafva, äfven de, varit utförda i gips (enligt materialräkning från år 1748 i KKA.) Skisserna i vax finnas i N. M.

tidens konst, går som en grundton igenom Bouchardons porträttbilder och förlänar dem ett särskildt intresse. När det framträdde så dominerande i bysten af Carl XII, som Bouchardon aldrig sett och följaktligen måste utföra efter andras verk, är det mindre underligt, om karaktären blir ännu mera lefvande i deras bilder, hvilka tillhörde konstnärens umgängeskrets. Hans byst af Taraval, i enskild samling i Stockholm, eger just detta drag, förenadt med en äkta fransk elegans och smak i anordningen. Det återfinnes till och med i den lilla allegoriska gruppen: Sveriges skyddsengel öfverlemnar den lille Gustaf III i vishetsgudinnans händer, der den treårige prinsen är framställd helt och hållet i tidens dräkt med stångpiskperuk, guldbroderad rock, knäbyxor och skor. I skissen till Carl XII:s ryttarstod hafva deremot idealiseringen och allegoriseringen tagit öfverhanden. Hästen ilar fram i fyrsprång, endast bakbenen röra vid marken; då den hade att uppbära icke blott hjeltekonungen utan äfven ryktets gudinna, som sväfvar öfver hans hufvud, blef det nödvändigt att skaffa något stöd under honom. När Coysevox satte ryktets gudinna till häst, för att i galopp ıla kring verlden, blef detta stöd en hopad massa af troféer, och då handels gud Mercurius skulle framställas på samma sätt, växte en hop palmer upp under hästbuken. Pierre Puget hade då redan framställt Alexander den store, hvilket skedde på en häst i fyrsprång öfver besegrade fiender, som vredo sig under hästhofvarna. Den bilden, som numera finnes i Louvre, har Bouchardon alldeles gifvet sett och så noga efterbildat, att den nordiske Alexanders bild endast är att betrakta som en omskrifning af den macedoniskes¹.

¹ Pugets Alexandersstod är afbildad i *Clarae*, Musée de sculpture. Louvre T. III pl. 362 B. Carl XII:s ryttarbild är visserligen icke

Samma andas barn var modellen till den ryttarstaty af Gustaf II Adolf, som Bouchardons efterträdare Larchevêque år 1758 uppvisade för konung Adolf Fredrik, och om hvars utförande kontrakt uppgjordes d. 17 April s. å. Den store konungen var framställd på en häst i firsprång, och hack i häl efter honom galopperade Ryktets gudinna, i färd att sätta segerkransen på hjeltens hufvud. Modellen väckte i konstnärliga kretsar allmänt bifall. »Ett så präktigt minnesmärke af svenska nationens vördnad för dess prisvärdige konungar», skrifver grefve Cronstedt till K. Maj:t d. 21 mars 1759, »har jag trott böra med all möjlig försigtighet granskas, innan det uppreses, hvarför jag fogat den anstalt, att modellen äfven blifvit åt de namnkunnigaste kännare och konstnärer af kongl. franska målare- och bildhuggareakademien i Paris uppvisad, hvilka samtliga, efter de hit återkomna skriftliga berättelser, på ganska fördelaktigt sätt sig deröfver yttrat, med önskan, att ingen ändring, åtminstone hvad kompositionen i gemen angår, må deri göras»¹.

Hvilka dessa kännare voro, få vi veta af ett bref från vår i Paris bosatte landsman Roslin². Efter att hafva omtalat, att Larchevêque ankommit dit och förevisat en modell af statyn, tillägger han, att Edme Bouchardon och grefve de Caylus ofta kommo i Larchevêques atelier för att se den, vid hvilka tillfällen de gjort åtskilliga frågor rörande några svårigheter, som de trodde skulle möta vid utförandet. Dessa hade dock Larchevêque bemött med en sakkännedom, som fullkomligt tillfredsstält

signerad; bland Bouchardons arbeten nämnes dock en sådan i äldre handlingar; det är tvefvelsutan den, som numera finnes i Nationalmuseum i gips och i slottet i brons.

¹ ÖIE:s handl. Del. I. RA.

² Handl. 8. AA.

dem. Nu väntas, skriver han, Marigny och öfrige messieurs de l'académie. I ett senare bref af d. 7 nov. 1758 tillägger Roslin, att alla, som sett Larchevêques modell, äro belåtna.

Eliten bland den franska konstens målsmän, med den magnifike marquis de Marigny, Pompadours broder, och den i samtidens icke mindre än i antikens konst väl bevandrade grefve de Caylus i spetsen, hade således sagt sitt ord. Larchevêque kunde känna sig nöjd. Hans verk motsvarade tvifvelsutän, åtminstone till intentionerna, de anspråk, tiden stälde på ett modernt skulpturverk: lif och fart i framställningen och elegans i utförandet. Men dermed var frågan icke afgjord i högsta instansen, hos den svenska riksdagens sekreta utskott. Med kärf min förklarade det, att menige man kunde göra sig opassande gissningar om det halfklädda fruntimret, som konungen fått till följeslagerska. Det omdömet var nog ett återljud af hvad den svenska allmänheten verkligen tänkte om den franska rokokokonsten, för så vidt den öfverhufvud hade någon tanke ditåt; och så förklarade utskottet, att det ville ha en minnesvård, som med historisk enfaldighet borde föreställa en stor och namnkunnig konung.

Det är svårt att säga, om vi vunno på bytet. Den ursprungliga Gustaf Adolfsgruppen hade åtminstone blifvit en ypperlig illustration till tidens konstsmak; nu fingo vi i stället en staty, som icke ur någon synpunkt kan afvinnas något egentligt intresse. Förebilden till densamma är lätt att finna. Det är Girardons (under revolutionen förstörda) ryttarestaty af Ludvig XIV på Vendôme-platsen, som omsväfvat konstnärens fantasi¹. Men all den grandiosa värdighet, som utmärkte denna bild, herskaredraget, som från hjessan till fotabjället präglade ryttaren, och spänstighe-

¹ Jfr. den lilla kopian i Louvre. Se äfven C. Simonneaus gravyr.

ten, som genomlopp hvarje led af det ädla djuret, som bar konungen, allt är här ersatt af en flegma, som qväfver allt lif. Larchevêques andra monumentala verk, Gustaf Vasas staty på Riddarhustorget, blef icke mycket lyckligare. Den inre tomheten skyles icke af någon yttre elegans, hvilken quasi-förtjenst dock räddade mångt annat af den dåtida franska konstsmakens alster. Der äfven den saknas, der faller verket ohjelpigt igenom. Det har sagts om denna bild, att den ser lika så imponerande ut som en af de fyra kungarne i kortleken¹, och ett mera träffande omdöme kan ej gifvas.

Redan här af framgår, att Larchevêque såsom utöfvande konstnär ej kunde inverka så fördelaktigt på konsten i landet, hvilket dock icke hindrar, att han hade stor begåfning såsom lärare och dermed ett lyckligt inflytande på det uppväxande släktet. Vi skola längre fram återfinna honom bland hans lärjungar.

Då det hufvudsakligen var Taraval och Bouchardon samt efter dem Larchevêque, som ledde undervisningen i den nybildade kungl. ritkolan, var det naturligt, att de förste lärjungarne derstädes skulle se upp till dem såsom till mästarne. Visserligen meddelades ännu undervisning endast i teckning, men som teckningen är det grundläggande elementet i all bildande konst, så kommo den svenska konstskolans första stapplande steg att gå i den riktning, dessa mästare angåfvo. Den förste svensk, hvars arbeten bära tydliga spår deraf, är slottsmålaren Johan Pasch, hvilken är att betrakta som den förste konstnär, som utgick från den kungl. ritareakademien. Han hade många år förut sysslat med konsten, men med helt andra förebilder. Då var Ehrenstrahl för honom den oupphin-

¹ *Julius Lange* a. st. sid. 23.

nelige mästaren. Vid aderton års ålder företog han sig att i lavering kopiera dennes stora plafond i Riddarhuset. Detta vidlyftiga arbete, som är sign. och dat. d. 23 nov. 1724 och numera tillhör Nationalmusei handtecknings-samling, är visserligen närmast att betrakta som en öfversättning af Chr. Eimmarts gravyr, med hvilken det öfverensstämmer äfven till storleken, men det visar i alla fall tillräckligt, hvar han ansåg sig böra gå i skola. Från några års studieresa till Holland och Paris återkom han 1735, blef lärjunge i akad. och eröfrade dess första silfvermedalj. Om hans framsteg under dessa år vitna fördelaktigt Hårlemans ord i ett bref till Tessin, att Pasch gör sin sak så bra, att Tessin ej skall känna igen honom¹, och Tessin sjelf fälde någon tid derefter det omdömet, att Pasch lyckas ganska väl såväl i landskaps-, djur- och blomstermålning som i ornament. Han blef nu Taravals medhjelpare både vid undervisningen i akademien och med målningarna i slottet, och, heter det i en senare offentlig handling², har kungl. hofmålaren Pasch ensam förrättat alla de målningar, som förefallit så uti de kungl. rummen som förnämligast i kyrktaket, på hvilket vid Taravals död den stora s. k. plafonden till någon del var färdig, men det öfriga jemte de tvänne mindre plafonderna af Pasch fullbordadt tillika med den tills vidare nuvarande altartaflan. — Dessa mindre fält utfördes dock tvifvelsutän efter Taravals skisser. Såsom synes, hade Pasch emellertid rika tillfällen att sätta sig in i den franske mästarens metod; också är det mången gång svårt att skilja emellan hans och Taravals verk. Den väsentliga olikheten dem emellan ligger deruti, att den

¹ Hårlemans bref af d. 1 juni 1736. Tess. brefs.

² SBD:s relation till 1755—56 års riksdag i *RA* bland K. Maj:ts och koll:s bref och handl. s. å. fol. 2352.

svenske målaren lider af en viss tyngd i såväl teckning som kolorit och derjemte af bristande lif i framställningen. Icke minst synes detta i hans djurmålningar (se t. ex. dörrstyckena n:r 277 och 280 på Drottningholm), som långt ifrån hinna upp till Taravals, mycket mindre till en Oudrys och Desportes arbeten.

För öfrigt måste det medgifvas, att det gick ganska lätt för tidens svenska konstnärer att tillegna sig det franska snittet. Detta berodde väl hufvudsakligen deraf, att det icke fans någon motståndskraft i form af nationelt konstnärlig tradition hos oss, och smittan spred sig så mycket hastigare, som allt hvad tongifvande fans inom samhället redan förut var starkt angripet af densamma. Vill man nämna någon viss person såsom skulden härtill, så blir denna visserligen Carl Gustaf Tessin; men då måste man å andra sidan komma ihåg, att Tessin icke var en ensidig beundrare af den franska riktningen. Han gaf nog denna sin vederbörliga tribut, men han hade med för vaken blick sett sig om i konstens verld för att icke tränga djupare. Derom vitna såväl hans med fin urskiljning gjorda samlingar, särskildt inköpen på Crozatska konstauktionen (1741), som — kanske ännu mera — det märkliga tjugusjette kapitlet i En gammal mans bref till en ung prins, hvilket är att betrakta som C. G. Tessins estetiska trosbekännelse. Den, som i alla händelser kom att gjuta olja på hans franska smaksinne, var Lovisa Ulrika, som redan såsom preussisk prinsessa lärt sig att beundra den samtida franska literaturen och konsten. Det har sagts, att Voltaire genom hennes upphøjelse till svensk drottning, så att säga, eröfrade en ny provins. Dessa ord gälla icke minst ur konstsmakens synpunkt, äfven om provinsen till god del var eröfrad före hennes hitkomst. Huru långt förfranskningen vid denna tid gått hos oss,

framgår bäst af de beställningar, som för svenska hofvets räkning nu gjordes hos Boucher. Taflorna skulle föreställa Dagens stunder. Tessins sekreterare C. R. Berch fick i uppdrag att närmare detaljera ämnena. Han föreslog, att Morgonen skulle framställas under bilden af en i peignoir klädd qvinna,¹ som hårfrisören just slutat att coiffera, under det hon tog i betraktande några kramvaror, som en modehandlerska framlade för henne; Middagen skulle visa en ung dame i Palais Royal, åhörande ett långtrådigt poem, som en bel-esprit uppläste för henne; Aftonen en kammarjungfru, som räckte handskar och kappå åt madame, som hade ett rendez-vous, och Natten några tokor i baldrägt, som gjorde sig lustiga öfver en sofvande. Dessa kompositioner upprunno år 1745 i hjernan på ett svenskt kansliråd, som fått sin första uppfostran i Tyska skolan i Stockholm och ursprungligen ämnats till prest. Så långt hade vi således nu kommit! Att Tessin gillade dispositionen af ämnena förefaller mera besynnerligt, än att Boucher förklarade sig synnerligt belåten med dem.

Såsom synes, voro vi redan midt uppe i rokokotidens boudoir-konst, som räknade sina egentliga beundrare i de förfinade kretsar, som rörde sig i hofvets salar och aristokratiens salonger. Allt, som i umgänget och samhällslifvet hörde till goda tonen, sökte man nu så godt sig göra lät öfversätta på konstens språk, och så öfverflyttades det förbindliga småleendet, den sirliga hållningen, den afmätta gesten, pudret och sminket, som dämpade all naturlig färg, till konstens värld, der gracerna dock ingalunda blefvo några sällsynta gäster och så mycket mera välkomna, som de oftast följdes af en skara amoriner, hvilkas sällskap 1700-talets glada värld hade svårt att undvara.

Äfven den dekorativa konsten och konstslöjden lemna oss samma vitnesbörd. Här var det Hårleman, som ytterst var den tongifvande, emedan Tessin med mindre intresse följde företeelserna på dessa områden. En ypperlig illustration till hvad på den tiden ansågs för smak och stil äro de dekorationer, som efter hans ritningar utfördes till Ulrika Eleonoras begrafning år 1741¹. Här träder hans rokokosinne bjert i dagen. De bevingade vapensköldarna, de svängda, spiralformigt vridna, kolossala kandelabrarna, de af snirklar och musslor sammansatta vägglampetterna, omslutande trons och kärlekens, af amoriner uppvaktade gestalter med fladdrande draperier kring de yppigt formade kropparna, samt den stora transparangen framför orgelverket med de dansande genierna sväfvande rundt om drottningens bild i de ljusa molnen, allt är modernt, parisiskt, allt andas festlig glädje. Hårleman insåg nog också sjelf, att dessa dekorationer icke talade om död och förgängelse, hvarför han anskaffade massor af dödsallar, hvilkas grinande anleten instuckos här och hvar i kompositionen. Gaf han här mönsterritarne rikliga tillfällen till studier, så fingo handtverkarne veta, efter hvilka mönster de skulle arbeta genom den mängd modeller till möbler, ljuskronor, ur, smiden, väfnader m. m., som han år 1745 hemtog från Paris i nyaste rokokostil, »hvilket märkligen skulle bidraga till fabrikernas uppkomst och befordran i landet samt till handtverkeriernas fromma²». I Paris uppgjorde han då också det kontrakt, jag förut omnämnt, med J. E. Rehn, som sedan några år uppehållit sig derstädes för studier af gravyr och mönsterritning, att hemma gå de svenska textilfabrikanterna tillhanda med mönster. På denna plats blef Rehn mycket verksam. Äfven

¹ Grav. af J. E. Rehn.

² SBD:s prot. d. 7 nov. 1744. SBA.

åt guldsmederna ritade han mönster; rokokons svängda former återfinnas i all sin mjukhet och elegans i de arbeten, som utgingo från Ronanders, Eneroths och Åkermans verkstäder på 1740—60-talen, hvilket man ännu har tillfälle att iakttaga i den kungl. silfverkammarens samlingar samt i kyrksilfret i Stockholm; och vid Rörstrand och derefter vid Marieberg började man förlora smaken för det gamla Delfftfabrikatet och föredrog i stället mönstren från Strassburg, Marseille och Menncy-Villeroÿ. Den franska smaken arbetade med högtryck; hvad under, om den svenska konstskolan drogs in i hvirfveln.

Den nya smakens välde vann i styrka genom de svenska konstnärer, som efter att hafva tillbragt flere eller färre år i utlandet — i all synnerhet i Paris — nu började återkomma. De hade samtliga blifvit bedårade af sirenens sång, och hemkomna sjöngo de i samma tonart, så godt de kunde, allt efter hvars och ens olika begåfning. Märkligast bland dem är vid denna tid pastellmålaren Gustaf Lundberg. I honom hafva vi det bästa exemplet under hela perioden på, huru helt och hållet det franska inflytandet kunde omgestalta till och med en David v. Kraffts förhoppningsfullaste lärjunge. Också gjorde han vid sin hemkomst år 1745 revolution särskildt i den gren af måleriet, som hittills varit den mest omhuldade, näml. porträttmålningen. Det påstås, att den gamle Schröder dog af grämelse öfver det förfall, han ansåg inbryta i konsten med Lundberg; huru härmed än må vara, säkert är, att den riktning, konung Fredriks gamle hofmålare representerade, med Lundbergs ankomst fick dödsstöten. Också kom han hit förutgången af ett stort rykte. I sjelfva Paris hade han länge varit porträttmålaren på modet. Att den franska konungafamiljen flere gånger lät måla sig af honom är dock mindre be-

tecknande, än att Boucher med fru, Natoire m. fl. af den dåtida franska målarkonstens representativa män sutto för honom, och att ingen målat Boucher mera lefvande och karaktäristisk än han. Voilà, certes, une effigie parlante, säger också Bouchers biograf om denna bild¹.

Det var först på 1743 års salong, som detta porträtt exponerades. Långt förut var Lundberg inne i det nya maneret. Redan från år 1730 finnas några i det hänseendet synnerligt typiska arbeten af honom, nämligen tvänne i porträttsamlingen på Bergshammar i *olja* målade porträtt, framställande C. G. Tessins frände Joh. Gabr. Sack och dennes grefvinna Eva Bielke². Ehuru målade året innan Boucher ens vardt agrée, röja de ett omiskänneligt slägttycke med hans konstnärskap, i all synnerhet porträttet af den unga, intagande grefvinnan. Det är för öfrigt icke utan, att vi här i framställningen af qvinnan spåra samma uppfattning, som gjorde sig gällande i Taravals plafonder i slottet. Det täcka, halft lekande, halft koketterande, bildar grundackordet, i färgen dominerar en tunn och genomskinlig blekblå ton, hufvudet är, såsom oftast, ovanligt litet; de blåa teinterna kring de dunkelblåa ögonen med de skarpt markerade röda tårkörtlarna känna vi också igen, liksom den litet utstående munnen och den ledigt anordnade drägten med den från håret utefter skuldorna nedfallande slöjan, som hon graciöst håller med den ovanligt lilla handen.

Anmärkas må, att ett närmande till denna franska riktning inom porträttfacket skönjes hos oss redan före Lundbergs återkomst. Särskildt kunna vi göra den iakttagelsen på några af Scheffels och Arenii arbeten. Att märka är, att dessa båda deltog jemte Taraval i under-

¹ *Paul Mantz*. Boucher. Porträttet är ypperligt grav. af Lalauze.

² Sign. och dat. *Lundberg pinx. Parisiæ 1730.*

visningen i akad. Scheffel hade visserligen svårt för att frigöra sig från den mera schablonmässiga uppfattning af karaktären och från den tunga, ofta i blygrått stötande kolorit, som han medfört från Tyskland, men å andra sidan rent af förvånar han stundom genom en ledighet i teckningen, en mjukhet i koloriten och ett lif i framställningen, som tvifvelsutän har sin grund i de franske mästarnes inflytande.

Vi hafva redan förut fäst uppmärksamheten på, att bristen på konstnärer fortfarande var stor i landet under de första årtiondena efter akad:s stiftande, hvilket dels hade sin grund uti, att flertalet af eleverna efter blott några få års studier lemnade akad. och ingingo i yrkena, dels också »i det myckna, af ungdomen i otid brukliga utresandet». Det blir därför endast kring ett fåtal namn, vi komma att stanna vid vår öfverblick af den akademiska konsten under denna period; och många bland dessa namn tillhöra konsthistorien, först sedan deras respektive innehafvare gjort den sedvanliga, fleråriga studieresan till Paris. Ynglingen, som lemnat ritbänken i akad., der han lärt de första grunderna i teckning och modellering, återkom då med större eller mindre anspråk på konstnärnamn. Flertalet hade egnat sig åt porträttmålning. Historiemåleriet, hvaruti all figurmålning i öfrigt inbegreps, var liksom landskapet en för ny och ovanlig konst hos oss för att ännu kunna räkna på någon vidare utöfning. Också blir behovet af sådana konstnärer allt större. Öfverintendenterna ligga alltjemnt i underhandling med utländske historiemålare för att förmå dem att hitkomma; men förgäfvos. Så klagar grefve Cronstedt i sin relation till 1760 års riksdag, att alla andra hof erbjudit fördelaktigare vilkor. »En historiemålare Le Lorrain hade jag år 1757 kunnat få hit för 6,000 livres om året, då ryska hofvet bjöd 10,000, och detsamma har nyligen

händt med en vid namn de Lagrenée, som i Petersburg fått 15,000 livres».

Två bland de utresande svenskarne hade dock redan från början bestämt sig för att icke blifva porträttmålare, och dessa voro Johan Sävenbom och Jonas Hoffman. Den förre, som återkom vid midsommartiden 1760, hade, som vi minnas, särskildt varit beskyddad af Taraval, gått sex år i akad. och derefter fått resa till Paris i sällskap med Taravals son. Der hade jag den lyckan, skrifer Sävenbom till K. Maj:t d. 23 febr. 1761¹, att af en berömd målare vid namn Vernetta blifva antagen och fick profitera af dess undervisning i sjöhamnars och landskaps målningar, hvartill jag alltid funnit mig mest hugad, och jag har nu kommit hem för att förtjena mitt bröd med ett slags måleri, hvilket ingen ännu i Sverige idkat. Här gifvas ej mindre än i andra land de härligaste situationer och vyer att afteckna till prydnad och lustre för E. K. Maj:ts slott. — I sammanhang härmed anhöll han att utnämnas till slottsmålare, hvilket dock slottsbyggnadsdeputationen afstyrkte, alldenstund »endast historie-, figur- och perspektivmålare behöfvas vid slottet, och Sävenbom endast öfvat sig i att aftaga situationer och vyer». I ersättning bestälde deputationen hos honom »de i lilla galleriet ännu felande landskapen eller vyer af några kungsgårdar». Han började då genast med Drottningholm (1760), Gripsholm (1761) samt derefter, på af Lovisa Ulrika uttryckt önskan, med Ulriksdal från den s. k. Confidencen (1762) och från Orangeriet (1763), Vadstena slott (1764) o. s. v.² Samtidigt härmed mottog han en stor beställning af magistraten i Stockholm på ett större antal vyer af

¹ SBA. B. I.

² I *Allm. tidningar* år 1772 n:r 14 uppräknas Sävenboms arbeten, årtalen der dock ej fullt exakta.

olika platser inom hufvudstaden. Så tillkommo under åren 1761—71 de ännu i magistratens sessionssal i rådhuset qvarsittande sjutton oljemålningarna.

Vid granskningen af dessa arbetens konstnärliga innebörd bör man visserligen ej ställa fordringarna högt utan erinra sig, att de äro bland de första landskapsmålningar, som utförts af svensk hand. Å andra sidan kan man ej värja sig för det torra och tråkiga intryck, sjelfva vyerna göra. Lokaliteterna äro noga och omsorgsfullt studerade, men konstnären har ej förmått inblåsa den lefvande anden i den natur, han skildrar. Perspektivet saknar djup, vyn blir fläck genom bristande omvexling i dagrar och skuggor, färgskalan är torftig, och färgen hård. Luften och vattnet sakna den genomskinlighet och klarhet, samt grönskan den saft, hvarförutan dylika arbeten förlora i lif och poesi. I detta fall skiljer sig Sävenbom från sin franske lärare. Sitt hufvudsakliga värde ega de deruti, att de visa, huru den och den vyn då tedde sig; men det har ej med konsten att göra.

Kompositionen har Sävenbom särskildt i Stockholmsvyerna i det stora hela lånat från Vernets hamnstycken; de stora förgrunderna fyllas af ett rikt och brokigt folk-lif, ofta af dramatisk liflighet i framställningen och med ej oäfvvet tecknade figurer ur alla samhällsklasser, från ädlingen ned till tiggaren på kryckor; sjelfva arkitekturen och vattnet ligga i midtplanet och hela öfre hälften af taflan upptages af luften.

Emellertid voro dessa målningar något nytt för Sverige, och konstnären blef efter deras utförande kallad till professor i akad. Af hans elever visar sig den obemärkte Korn — akad:s blifvande vaktmästare — ega en djupare och klarare färg och en mera poetisk uppfattning i sina fritt komponerade landskap, ehuru han var underlägsen i

teckning; och Lars Bolander höjde sig sällan i sina teatraliskt hållna, groft tillyxade perspektivmålningar, öfver yrkesmålares ståndpunkt, ehuru hans receptionsstyeke i akad., ett liggande varglo, genom sin kraftiga naturuppfattning ingifver den förmodan, att han såsom djurmålare skulle kunnat gå långt, om han slagit sig derpå i stället för att söka sin bergning på tapet- och gröfre dekorationsmåleri¹. Bland Korn's elever hafva vi att i detta sammanhang minnas Per Hilleström samt den mindre produktive Anders Holm, som i sina tidigare verk följer lärarens spår och med honom delar förtjensten af en god, ehuru i ljusare toner hållen färgbehandling men senare påverkas af de nya stjernor, som visade sig på den svenska landskapsmålningsens himmel, näml. Elias Martin och Louis Belanger.

Landskapsstudier ingingo emellertid ej i den akademiska undervisningen. I 1777 års förslag till ny stat hade ämnet visserligen till en början varit upptaget men ströks under debatten. Hvad man deremot mest lade an på, var utbildandet af skicklige historiemålare. I detta fall sattes det akad. tålmodet på hårda prof. Förhoppningsfull var man dock alltjemt, såväl inom akad. som i sekreta utskottet och vid rådsbordet, och det var på Jonas Hoffman, dessa förhoppningar hvilade. Svårligen kan det sägas, att dessa någonsin realiserades. Härtill bidrog i första hand den tröghet och bristande energi, som synes hafva varit Hoffmans skötesynd. Tio år hade han arbetat vid slottsbyggnaden under Johan Pasch och samtidigt dermed i akad., och fjorton år hade han varit utomlands, men det oaktadt uträttade han ganska litet; och

¹ På Ryningsberg i Södermanland finnas sådana sign. och dat. 1784, och sannolikt flerstädes i stockholmstrakten. Om hans arbeten för Gustaf III:s räkning får jag längre fram tillfälle att tala.

dock hade han såväl i sin högre bildning som i sin naturliga begåfning många förutsättningar för att intaga en mera bemärkt plats. Det omdömet, som redan fälts om honom, att han bland sina svenska samtida sannolikt är den, som i konstens teknik lemnar det minsta att önska¹, synes fullt riktigt. På samma gång skiljer han sig från dem äfven genom en manligare uppfattning, som var jemförelsevis oberörd af maneret för dagen, hvilket kanske var en följd af den privata undervisning, han i Paris genom Roslins bemedling erhöll hos Joseph-Marie-Vien², för så vidt det icke snarare får skrivas på räkningen af hans långa vistelse i Rom. Redan af de ämnen, han behandlar, märkes detta. Det äldsta, jag känner, är den ofvan (s. 190) nämnda Marsyas (1760), hvilken dock snarare gör intrycket af en Prometeus, fastnaglad som han är af Hefaistus vid klippan, inför Jupiters ögon. Vid sin hemkomst erhöll Hoffman af K. Maj:t i uppdrag att först företaga sig de tableaux, som komma att sitta öfver dörrarna i de kungl. parade-rummen³, och så tillkommo hans Curii Dentati svar till samniternas legater, Scipios återhållsamhet, Cincinnati obesticklighet m. fl. arbeten, hvilka ännu äro att se i Stockholms och andra slott. Redan hans Prometeus-Marsyas visade, att han bemödade sig om en enkel och väl afvägd gruppering, en synnerligt omsorgsfullt utarbetad muskulatur och en naturlig karnation, fjerran från all rokokotidens förkonstling, och dessa förtjenster återfinnas i flere af hans öfriga arbeten. Är Marsyas ännu något hård och, så att säga, osmält ur färgsynpunkt, så finna vi redan i altartaflan i Klara kyrka i Stockholm (af år 1766), att konstnären är fullt herre

¹ Estlander a. st. s. 452.

² Hoffman till SBD., Paris d. 10 nov. 1756. SBA. B. IV.

³ Adelcrantz' relation till 1772 års riksdag. RA.

öfver sin palett. Mindre lyckliga ur kompositionens synpunkt äro dörrstyckena i konungens skrifrum på Drottningholm, det ena framställande Gustaf III i skola hos Sokrates, det andra Gustaf III offrande åt vishetens gudinna. Sokrates sjelf är enkelt och naturligt hållen, men hos Gustaf har den lyssnande åtbörden blifvit väl starkt accentuerad, hvarigenom hans figur förefaller en smula karrikerad; med det andra dörrstycket har man svårt att komma till rätta ur innehållets synpunkt, ehuru äfven här färgen är jemförelsevis djup och varm.

I handlingar och skrivelser nämnes Hesselius nästan ständigt vid Hoffmans sida. Före sin utresa lärde han i elfva års tid i akad. och hos »Paschen» att teckna och måla allehanda djur, blomster och ornament¹, hvilka väl ännu delvis pryda slottsrummen. Någon historiemålare blef han dock ej, såsom ämnadt var. Resultatet af hans långa utländska vistelse blef sinnessvaghet.

Bland dem af akad:s äldste elever, som äfven sysslade med historiemålning, är att ihågkomma unge Louis Masreliez, »som är begåfvad med en undransvärd naturlig disposition för teckning och målning; om hans lifstid icke dess förr slutas, lär han blifva en namnkunnig konstnär», skrifver Adelcrantz² i sin riksdagsrelation år 1772; vidare Per Hilleström, hvilken såsom historiemålare dock tillhör först en senare period, Carl Gustaf Pilo, Erik Hallblad, som emot Hoffmans råd slog sig på att restaurera taflor, särskildt att flytta gamla taflor på ny duk — bland hans första sådana arbeten nämnas en bataljmålning af Lemke och »Carl XI:s renommerade hästar» — samt äfven Lorenz Pasch d. y., som dock efter många motgångar snart slog sig på porträttmålning och i denna

¹ Hesselius till SBD. d. 30 jan. 1765. SBA. B. II.

² Statsdeput:s handl. 1771, 72 årens riksdag. D. 2. RA.

konstgren blef en af de förnämste utöfvarne, som någon sin funnits i vårt land.

Vi minnas Hårlemans yttrande år 1749 om Johan Pasch, att han idkar en lika så fri men vida nyttigare konst än sin broder, porträttmålaren. I dessa ord ligger någon liten ringaktning af porträttmåleriets betydelse, som vid denna tid ej var så ovanlig. Med Lundbergs hitkomst och i all synnerhet genom det inflytande, som Alex. Roslin — akad:s till tiden förste hedersledamot — utöfvade, inträdde snart en förändring i detta tänkesätt. Roslins inflytande var af dubbel natur; det låg dels i de konstverk, han utförde, af hvilka visserligen endast ett fåtal kom till Sverige, men om hvilka ryktet i alla fall hade så mycket att förtälja, dels också i den omständigheten, att det närmast var han, som fick taga om händer de unga svenska konstadepterna, hvilka under 1750—60-talen kommo till Paris, för att der utbilda sig. Få äro de bland dem, som icke i sina skrivelser till hemmet — det må nu vara till öfverintendenterna, till slottsbyggnadsdeputationen eller till anförvandter — egna ett tacksamhetens ord åt Roslin för den välvilja, han visat. Genom herr Roslins bemedling, är det vanliga uttrycket, kom jag i den och den ateliern. De sågo således i dubbel mening upp till honom; hvad under då, om en och annan af dem tog intryck af hans konstnärsskap.

Detta intryck kunde i det stora hela icke gerna vara lyckligt. Den anklagelse för ytlighet, som 1700-talets konst med nödvändighet hemfaller under, drabbar få af denna konstns mera framstående män i så hög grad som Roslin. Menniskan var ämnet för hans konst, men sällan kom människan till sin rätt i densamma. Det väsentligaste hos henne hade han ej öga för, och därför gaf han det oväsentliga, men det gjorde han på ett briljant sätt.

Också när Boucher år 1755 fick i uppdrag att måla m:me Pompadour, så skickade han till Roslin och bad honom om hjälp med dräkten.

Det var således naturligt, att Roslin i allmänhet skulle lyckas bäst i porträtt af personer, som hade sitt bästa och mesta på ytan, och att, när han målade mera djupgående karaktärer, äfven dessa fingo en bismak af denna inre tomhet. 1700-talets hofman med sin guldbroderade sammetsrock, sitt spetskrås och sina spetsmanchetter, sitt pudrade hår, sin sminkade kind och sitt förbindliga småleende har heller aldrig blifvit bättre framställd än af honom. Jag vill dermed långt ifrån hafva sagt, att dessa personer alltid saknade individualitet eller innehåll, och behöfver ju för detta ändamål endast nämna sådana namn som C. G. Tessin och längre fram grefve G. Ph. Creutz och skalden J. G. Oxenstierna, hvilka i hofvets salar hade sin egentliga lifsluft; men i Roslins händer blefvo dylika personer endast en typ, lät vara en mycket elegant och belevvad och välgjord, men heller ingenting annat. Hans tidigare arbeten vitna dock oftare om en djupare och flärdfriare uppfattning; mindre likväl Adelerantz' bild i konstakad. (af år 1754) än Johan Paschs derstädes (1756). Menniskan i det ögonblick, hon är sig sjelf, oberörd af de konventionela banden, har hans konstnärso öga mycket sällan skådat. Jag känner i öfrigt, strängt taget, endast två svenska porträtt af honom, der så skett: det ena är Ulrik Scheffer på Skokloster (af år 1763), det andra Lovisa Ulrika på Drottningholm (af år 1775). Scheffer är framställd i nästan hel figur, sittande vid sitt skrifbord, iklädd röd sammetsdrägt med blommigt bräm på rocken. Han håller i handen ett bref, som han just slutat att läsa och blickar rätt ut mot åskådaren, tankfull öfver detsammas innehåll. Här är icke längre den

slentrianmässiga hofmannatypen dominerande — den finnes nog också här till en del — utan den skarpsinnige statsmannen just i det ögonblick, då han håller på att reda ut någon svårlöst knut i de diplomatiska förhandlingarna. Det hela är mera bredt och manligt måladt, och färgen varmare och naturligare än eljes hos Roslin.

Frågar man, huru det kommer sig, att just Ulrik Scheffer blifvit så lefvande och individuelt framställd, så ligger en förklaring deri, att Roslin under många år stod honom mycket nära i Paris och i hög grad njöt af hans vänskap och umgänge. Svårare blir att förstå den kraftiga karaktäristiken, som kommit till uttryck i Lovisa Ulrikas bild på gamla dar. Hennes person tyckes här helt och hållet ha beherskat konstnären, och så öfverflyttades helt mekaniskt på duken de skarpa dragen med den nästan utbrunna blicken, full af grämlse öfver en förfelad lefnadsuppgift, liksom det bittra draget kring munnen med de slutna läpparna, allt i en mörk, nästan dyster färgton. Detta porträtt är mycket olikt allt hvad Roslin i öfrigt skapat.

Samma år målade han också den unga lefnadsglada hertiginnan af Södermanland. Det var just ett ämne för Roslins pensel! Paraddrägt af silfverskir med juveler, den furstliga manteln vårdslöst kastad på bordet, fingrarna lekande med solfjädern, i det täcka ansigtet, der ett halft barnsligt småleende lyser fram, ej ett spår af reflektion, allt skimrande i glatta färger, briljant som en kråsnål. Man begär icke heller mera af denna bild. Men stanna vi framför något af de porträtt, Roslin målat af konung Gustaf III, då kommer han till korta. Aldrig har sanningen af det omdöme, Diderot en gång fälde om ett Roslinsporträtt, synt mig så träffande, som i fråga om hans många Gustaf III:s-bilder: ni âme, ni vie, ni joie,

ni vérité. »Un bon brodeur» det är han, och intet vidare, såväl i den år 1771 målade taflan, Gustaf III och hans bröder (i Nationalmuseum) som i den stora år 1777 målade helbilden af konungen, i runda salongen på Grips-holm. Men klädedrägten blir dock alltid en fråga af andra rang i konsten. Roslin sökte i detta hänseende ändra rangordningen, och det var mot detta ingrepp, Diderot med sådan värme uppträdde, häfdande naturens rätt gentemot kostymordonnatörens. Äfven hos oss höjdes röster i detta syfte, särskildt med anledning af den nämnda taflan öfver konungen och hans bröder¹.

* *
* *

Bland de unge svenskarne, som på 1750-talet kommo till Paris med rekommendationsbref till Roslin, voro också Lorenz Pasch (d. y.) och Per Krafft (d. ä.). Den förre hyste planer att utbilda sig till historiemålare och skickades därför af Roslin till professorn i franska konstakad. J. B. Pierre samt handleddes äfven af Boucher; sjelf tog Roslin den senare om hand. Efter slutade fleråriga studier utomlands återvände de till Sverige, Pasch år 1766, Krafft 1768. Sistnämnda år blef Pasch professor vid den nydanade konstakademien, och såsom sådan fortfor han att verka till år 1793, då han nämndes till akad:s direktör. Krafft kom endast att som ledamot tillhöra akad., ehuru han hugnades med professors titel. Från sin hitkomst blefvo dessa, jemte den gamle Lundberg, porträttmålarna på modet härstädes. Konungafamiljen öppnade raden af beställningar. De båda bröstbilderna på Rosersberg af Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika, hvilka Pasch utförde år 1767, erbjuda ingenting anmärkningsvärdt, icke heller hans porträtt af kronprinsessan Sofia Magdalena af

¹ Se *Allm. tidn.* nr 65, 1771.

år 1768 (Gripsholm), hvilket med sina i grönt stötande skuggpartier för öfrigt visar, att konstnären ej ännu hunnit fullt frigöra sig från hvad han sett och lärt under sin treåriga vistelse i unga år hos C. G. Pilo i Köpenhamn. Först sedan han varit hemma någon tid, började studierna i Paris att mera direkt träda fram i dagen. I den stora helbilden af hertig Carl på Rådhuset i Stockholm, som beställdes till åminnelse af, att staden någon tid af åren 1772—73 i hertigen haft sin högste styresman¹, synes konstnären ännu något bunden; bilden är skematiskt hållen, och Roslins ängsliga accentuerande af detaljerna går här delvis igen. Inom få år blir dock hans pensel bredare, hans färg saftigare, på samma gång hans blick för det väsentliga skärpes. Ett fullödigt prof derpå är det stora porträttet af konung Gustaf III i Gulasalongen på Gripsholm, likaså Göran Gyllenstjernas magnifika bild i Upsala. Konungen är iförd kunglig skrud med hermelin, ordenskedjor, briljanteradt och emaljeradt svärd samt spiran. Allt detta gör sig dock mera flyktigt gällande; hufvudsaken för konstnären har varit att i djerfva, raska penseldrag återgifva den karaktärens liflighet, den väsendets hurtighet, den imponerande värdigheten i hållningen, det öppna och genomträngande i den snillrika blicken; och det har också lyckats honom. Här har den franska konstens hela bravur och elegans, parad med nordbons skarpare blick för tingen, slagit ut i full blom. Inför denna bild känna vi med oss, att så såg Gustaf III ut under de år, han sjelf kallat sina lyckliga².

¹ Se *Extraposten* 1792 n:r 44.

² Detta porträtt är ej dateradt, men möjligen syftar Pasch derpå, när han vid akad:s sammanträde d. 5 juni 1776 säger sig hafva blifvit hindrad att fullborda sitt receptionsstycke »genom de stora kungliga familjetaffornas förfärdigande».

I riksmarskalken Göran Gyllenstjernas helbild, målad på 1780-talet och framställd i all tidens öfverdådiga prakt, är det de vördnadsbjudande laterna och den fina belevfvenheten hos den högättade ädlingen, som tränga igenom, hvilket just var det väsentliga hos denne aristokrat, som Gustaf III på grund af dessa yttre egenskaper en gång tillbjöd furstetitel.

Vi inskränka oss här till omnämmandet af dessa prof på Paschs konstnärsskap. Grunddraget i detsamma var en lycklig förening af det för tidehvarvet och individen karaktäristiska; såväl tidstypen som det personliga har kommit till lika rätt. De störande tillfälligheterna, som, andligt eller kroppsligt taget, lemna något ärr efter sig, strök Lorenz Pasch gerna bort för att få fram en mera harmonisk helgjutenhet i bilden. Med allt detta var han i sin konst en idealist, och deruti skiljer han sig från sin medtäflare om publikens ynnest, Per Krafft d. ä. Vi hafva redan förut haft tillfälle att lägga märke till det ganska skarpt framträdande realistiska draget i 1700-talets konst; i Per Kraffts porträtt utgör det grundackordet. Hans manligare naturuppfattning, som tog sig ett uttryck i en kraftigare modellering och en djupare färg, gjorde, att det Roslinska inflytandet på honom hvarken blef så starkt eller så långvarigt, och att, när han omsider blef fullt herre öfver sin teknik, han frambragte verk, som genom sin osökta naturlighet och sin mindre på effekt beräknade anordning stå på höjden af tidens konst. Detta märkes mindre i de båda kanslersporträtten af Adolf Fredrik och Gustaf III (af år 1775) i Upsalasalningen än i den förträffliga bilden af G. Ph. Creutz derstädes (af år 1785), ett af tidens allra främsta svenska porträtt. En konstnär med Kraffts fördomsfria uppfattning blir för ofrigt alltid intressant äfven i sina obetydligaste ämnen;

ett sådant är porträttet af hans lilla dotter med fruktkorgen framför sig (i Nationalmuseum), hvilket med sin naiva enkelhet i uppfattningen och osökta framställning erinrar om J. B. Greuze's intagande genrestycken.

Bland öfrige porträttmålare, hvilka akad. under denna period drog inom sin krets, hafva vi att märka Ulrika Pasch, som under sin första konstnärstid sökte i olja imitera Lundbergs pastelltoner, såsom hennes flyktigt målade, om en fin och känslig naturuppfattning vitnande sjelfporträtt i akad. också angifver, men sedermera tog intryck af sin broder Lorenz och för öfrigt i detaljer, sådana som spetsar, nipper och drägten i sin helhet, visar en direkt påverkan af Roslin. I samlingen på Bergshammar finnas några bröstbilder af familjen Sack, målade af henne på 1780-talet, hvilka komma broderns arbeten nära i framställningens lif och färgens mjukhet, äfven om de sakna det briljanta i föredraget. I öfrigt höllos tidens porträttmålare utanför akademien. Hvarken den torre J. J. Streng eller Scheffels imitator Johan Stålbom eller Lundbergs kopist Jakob Björck, hvilken sistnämnde dock gjorde ett och annat icke så oäfvat försök att tillegna sig den franska elegansen, funno nåd inför akad:s ögon. Bland lärjungarne derstädes voro deremot flere, som nu började lofva mycket i denna branche och därför hugnades med medaljer. A. U. Wertmüller, C. F. v. Breda, Lars Sparrgren, J. Ahlberg m. fl. gjorde nu sina första försök med penseln, sedan de några år öfvat sig med ritstiftet under ledning af teckningsprofessorn Lorenz Pasch.

Deras verksamhet tillhör dock en senare period; då först började också en annan art af porträttmåleri att taga fart här i landet, nämligen miniatyrmålningen. Såväl den senare frihetstiden som det gustavianska tidehvarfvets första årtionden äro synnerligen fattiga på framstående

konstnärer härstades i den grenen. De båda stormästarne Hall och Lafrensen kallades visserligen till akad:s ledamöter, men den behandling, de för öfrigt rön-te, var icke egnad att hålla dem qvar i landet. Hall reste redan år 1766 för att aldrig mera återvända, och Lafrensen kom tillbaka, först när han både som människa och konstnär sett sina lyckligaste dagar.

Innan vi lemna porträttmålningen, böra vi kanske i detta sammanhang erinra oss ännu ett namn, och det är Carl Gustaf Pilo. Han var, som vi minnas, en af akad:s tidigaste elever och hade vid den tid, då nyssnämnde ungdomar studerade derstädes, stigit till direktör. Största delen af sin mannaålder hade han tillbragt i Danmark; hans konst bär också tydliga spår deraf. Vid sin återkomst var han för gammal för att mottaga något intryck af den här herskande konstsmaken. Också står han som utöfvande konstnär temligen isolerad hos oss. Den iakttagelsen göres lätt redan i den gustavianska tidens svenska afdelning i Nationalmuseum. Här sitter midt ibland Roslins, L. Paschs och P. Kraffts arbeten ett kallt och torrt måladt porträtt af Sofia Magdalena, som med sin grönaktiga färgton och sin glatta modellering verkar monotont och prosaiskt i jämförelse med de nämnda konstnärernas färgrika arbeten. Äfven om det vore orätt att bedöma Pilo som porträttör ensamt efter denna bild, så kan det icke nekas, att den är synnerligt betecknande för hans konstnärsskap. I genomsnitt äro hans porträtt icke bättre. Samma intryck gör flertalet af hans arbeten på Rosenborgs m. fl. slott i Danmark, och de fyra porträtt, jag sett af honom i den danska konstakademien, äro icke egnade att framkalla något fördelaktigare omdöme. Vida högre står då hans sjelfporträtt i den svenska konstakademien. Det nobla

och gentlemannalika i Pilos personlighet har här fått ett högst träffande uttryck, och äfven om den tunnt pålagda färgen fortfarande är något torr och reserverad, bidrager den icke mindre än den fina penselföringen och det minutiösa utarbetandet af hvarje detalj af det välformade hufvudet till den slående karaktäristiken.

Kasta vi nu en återblick på målningskonsten i landet under första halfsekleet af akad:s verksamhet, så göra vi samma iakttagelse, som redan 1600-talets konst lemnat oss, att porträttmålningen intog en mycket framskjuten plats. Begäret att se sina egna och sina samtidas drag återgifna af konsten verkade för öfrigt fruktbringande äfven på tvänne andra konstarter, nämligen koppar- och medaljgravyren. Vi skola i största korthet lemna en redogörelse för den ena som den andra konstens ställning under ifrågavarande skede.

Vid tidpunkten för akad:s instiftande stod koppargravyren på en ganska låg ståndpunkt hos oss, då komminister Erik Geringius och hans svåger och lärjunge Carl Erik Bergqvist voro de förnämste utöfvarne. Det oaktadt, och ehuru gravyrkonsten ansågs vara af stor betydelse särskildt för konstslöjdens utveckling, väcktes ingen fråga om inkallandet af någon utländsk gravör, hvilket väl hade sin egentliga grund deruti, att någon sådan ej var behöflig för slottsbyggnaden. Då hemma ingenting fans att lära i den vägen, företogo sig i stället några för denna konstgren intresserade unge män att i Paris söka sin utbildning, och det med en framgång, som väl kan kallas förvånande. Det var Jean E. Rehn, som gjorde början härmed. Snart fick den svenska gravyren ett helt annat utseende än i nyssnämnde gravörers verk. Blad, sådana som Rehns jagtscener efter Hondius m. fl., vitna tillräckligt härom, äfven om det icke får

förbises, att franske mästare med grafstickeln fullbordat dessa etsningar. Nu var Rehn af naturen utrustad med ovanliga konstnärliga anlag, hvilka en grundlig och månsidig bildning än vidare utvecklade; men denna mångsidighet blef orsaken till, att han snart lemnade gravyrkonsten å sido för att egna sig åt andra värf. Dessförinnan hade han dock hunnit så pass inviga sin lärjunge Floding i konstens mysterier, att denne efter vederbörliga studier i Paris kunde taga upp hans mantel. Rehns andre lärjunge, Jakob Gillberg, sökte visserligen göra honom rangen stridig, men Floding afgick med segern, och detta med rätta. Både såsom tecknare och i gravyrrens teknik var Floding sin medtäflare öfverlägsen, så att det var mycket oförsigtigt af Gillberg att anfalla honom, och detta så mycket mera, som Floding äfven på hufvudets vägnar var bättre utrustad, hvilket märkes icke minst i hans spetsiga kritik öfver medtäflarens verk. Också hade Gillberg ej studerat mer än tre år utomlands (1755—58), Floding deremot i nio (1755—64), naturligtvis i Paris »under de habilaste mästaress ledning». Då de nu båda öppnade gravyrskolor härstädes, var det mindre underligt, om den svenska gravyrkonsten i stort sedt blef ett återsken af den franska.

Om vi granska några af deras arbeten före utresan, skola vi finna, att Gillberg ej ännu kommit långt öfver det handtverksmässiga i konsten. Hans porträtt af Petrus Tillæus (af år 1751) och af Olaus Tillæus (1753) lida af samma hårda och kärfva streckmanér, som Bergqvists gröfre arbeten, och hans Adolf Fredrik i harnesk förråder redan i sin förvända teckning nybörjaren. Oaktadt Gillberg gått i skola hos en så rutinerad tecknare som Rehn, blef dock teckningen alltjemt hans svaga sida. Detta synes till och med i så sena arbeten af honom

som de symboliska vignetterna under texten till Skådepenningar öfver de förnämsta händelserna i Gustaf III:s historia. Floding var heller icke sen att blotta denna svaghet. Först slog han ned på porträttet af kyrkoherden i Ridrarholmen d:r Pettersson. Med fullt fog klandrar han dels händernas vårdslösa teckning, dels de oskapliga vecken på prestkappan och fondgardinens omöjliga veck, hvilket allt visade bristande naturstudier och oförmåga att föra grafstickeln. I Gillbergs stora blad, Neptun och Amfitrite, efter Natoire påpekar han svullnaderna på Neptuns bröst, hufvudenas oädla karaktär, draperiernas delvisa onaturlighet, m. m., och i hans landskapsstycken — särskildt i Smedsudden, »hvilken i anseende till dess hårdhet och svärta till alla delar svarar emot namnet» — tadlar han löfmassornas enformighet och skyarnas tyngd och skärpa¹. I mycket af detta hade Floding visserligen rätt, men han glömde bort, att ett konstverk icke får bedömas ensamt efter felen. För förtjensterna hade han intet öga, eller åtminstone intet ord; och dock äro dessa omiskänneliga. I landskapsgravyren kunde Gillberg fullt mäta sig med Floding, äfven om lointainerna i allmänhet äro för hårda, hvarigenom perspektivet saknar djup. Hans blad »Kongl. Maj:ts ankomst till Loka 1762» öfverträffar särskildt i terrängens behandling Flodings enformiga och matta, med grafstickeln öfverarbetade etsning Granhammar, och öfver hans Mälarvyer hvilar ett pittoreskt behag, hvartill de rent tekniska förtjensterna i icke ringa mån bidraga. I kritiken öfver Neptun och Amfitrite borde han ha framhållit kropparnas mjuka modellering, särskildt Amfitrites, den sanna expressionen i hennes ansigte och hela belysningen, som på ett högst träffande sätt återgifver karaktären i Natoire's målning. Detta blad

¹ Floding a. st. sid. 89 o. f.

är oakadt sina felaktigheter att betrakta såsom konstnärens chef-d'oeuvre. För öfrigt måste det medgifvas, att Gillberg ofta var ganska ojemn i sin konst; när han lade sig vinn derom, kunde han dock åstadkomma så betydande verk som det ypperliga porträttet af Andr. Nordencrantz (1772), af Gustaf III (1773) och Sofia Magdalena (1774) m. fl.

Mycket längre kom icke Floding sjelf, men dock något. Han är i sin teckning korrektare och i sin grafstickel fastare utan att i regel nå Gillbergs mjukhet och afrundning i modelleringen. Bland de första verk, han hemsände, utmärker sig det förut (sid. 102) nämnda bladet efter Deshayes för en anmärkningsvärd lätthet och elegans och har utom i sjelfva ämnet äfven i sjelfva gravyren ett mycket franskt tycke, hvadan man vore frestad att med Gillberg tänka på någon habil mästaress hjälp och biträde. I »Adolf Fredrik och konsterna» är Floding deremot fullt sig sjelf. »Votre burin est mâle, moelleux, net et précis», skref C. G. Tessin en gång till honom¹, och detta passar förträffligt in på nämnda blad; hvilket icke hindrar, att man i likhet med Roslin kan önska litet mera afrundning i skuggpartierna. Med detta blad stadgade Floding sitt konstnärstrykte, hvilket han efter hemkomsten ytterligare befäste genom sådana förtjenstfulla arbeten som Castrum doloris vid Adolf Fredriks begrafning, Gustaf Vasas porträtt efter L. Pasch (1768), Roslins ensamt med grafstickeln utförda sjelfporträtt och slutligen Gustaf III:s bröstbild i naturlig storlek, efter L. Paschs målning af år 1782.

Härjemte sysslade Floding äfven med den s. k. laveringsgravyren. Stor betydelse tillade han sjelf denna nya uppfinning »att i kopparstick på det närmaste imitera laverade ritningar». Uppfinningen må nu vara hans eller

¹ C. G. Tessin till Floding d. 15 okt. 1759. AA.

någon annans¹, ur konstsynpunkt kunna de arbeten han utförde i denna genre — Johannes döparens födelse efter Monet, Apollo och Dafne efter Boucher, kavalleristriden efter de la Rue m. fl. — ej afvinnas något större intresse. Hans mål att på en enda plåt medelst tryck kunna »med allra största lätthet och tydlighet» uttrycka alla de toner af en enda färg, som åstadkommas medelst laving för hand, blef omöjligt att nå med de resurser, hvaröfver han förfogade. Man kan visserligen förvåna sig öfver, att han kom så nära målet, som han verkligen gjorde, men hel- och halfskuggorna stå dock för skarpa emot hvarandra och blifva för kompakta, hvarjemte bilden gerna blir mer eller mindre fläckig, hvilket tvifvelsutän berodde på med aftryckningen förenade svårigheter. Flodings gynnare, kansli-rådet Berch, afrådde honom också från att bråka för mycket med denna metod, som han hoppades endast skulle blifva »une fantaisie passagère²». Mera blef den ej heller, oaktadt de stora summor, anskaffandet af maskiner m. m. kostade statsverket.

Med Floding och Gillberg tog den inhemska gravyrkonsten således ett stort steg framåt. Det oaktadt såg det icke mycket lofvande ut för framtiden, ty ingen af dem förmådde utbilda några dugligare elever. Den af Floding inrättade, under akad:s inseende ställda gravyrskolan, som med längre och kortare uppehåll dock verkade under tolf år (1766—78), lemnade ingen bättre frukt efter sig än de båda medelmåttorna Johan Snack och J. L. Cathon. Den förres bild af Chr. Esb. Reuterholm i rådsherredrägt är visserligen ett ganska aktningvärdt

¹ Ett i akad:s arkiv befintligt officielt bref från franska Konstakad:s sekr. Cochin gifver vid handen, att denna uppfinning åtminstone till stor del måste tillskrivas Floding.

² Berch till Floding d. 29 juni 1762. AA.

arbete, med en liflig uppfattning, god modellering och särskildt en ledig behandling af hermeline, och äfven hans Linné-porträtt af år 1774 är af förtjenst. Kronprinsen Gustaf Adolfs faddrar (1778) beteckna dock en återgång och ett närmande till Geringius' handverksmässiga skapelser. Något af den franska grafstickelns eleganta lätthet kan ej vidare upptäckas i dem; och Gustaf III efter Roslin (1779) är svagt redan ur teckningssynpunkt. Bland Snacks öfriga verk hafva vi här endast skäl att nämna den stora vyn af Stockholm från Saltsjön (1783). Cathon tyckes hafva haft mera direkta anlag för konsten. I porträttet af konsertmästaren P. J. Lambert (d. ä.) har han med små medel åstadkommit ett verk af mycken effekt, och detsamma gäller till en del om bibliotek. Ristells bild. Af hans arbetens fåtalighet vill det synas, som om han endast på lediga stunder sysslat med konsten. Jag känner ingenting närmare om hans lefnadsförhållanden; att döma af de ämnen, han valde, tyckes han hafva haft sitt umgänge bland teaterfolk. Han lefde ännu i början af 1800-talet.

Hvad till sist Gillbergs gravyrelever angår, så äro de ej heller så många och ej heller så märkliga. Frih. Albr. v. Lantingshausen fick mycket erkännande för sina landskapsvyer, dels efter sjelfvalda motiv, dels efter andras målningar, bland hvilka senare förtjena att framhållas de båda, åren 1766 och 1767 utförda efter Schütz. En annan elev, Z. Chytræus, hvars naturliga anlag Gillberg sjelf framhåller i en skrifvelse till Handels- och Manufakturdeputationen¹, har, mig veterligt, endast efterlemnat ett par små blad, framställande landskap med herdescener i Bouchers manér, dock alltför obetydliga för att ens förtjena omnämnas, och en tredje elev, Johan Grandel,

¹ Af d. 17 sept. 1765. Tryckt hos Floding.

intresserar mera som koppartryckare, särskildt genom tryckandet af Gillbergs förträffligt graverade skådepenningar till Gustaf III:s historia.

I detta verk möttes gravyr- och medaljkonsten. Vid tidpunkten för akad:s stiftande intog medaljgravvren hos oss ett högst framstående rum. En af de förnämste, om icke den allra förnämste af dåtidens medaljörer, Carl Hedlinger, hade då i inemot tjugu års tid verkat här, och i hans skola hade flere skicklige gravörer utbildats. Eget nog återfinnes icke Hedlingers namn i akad:s matrikel. Tvifvelsutan har detta sin grund deri, att han från och med slutet af år 1735 merendels vistades på resor. Bland hans lärjungar kallades deremot såväl Daniel Fehrman och Nils Georgii som C. J. Wickman till ledamöter. Den förstnämnde, som blef Hedlingers efterträdare såsom kungl. medaljgravör, hade under sin mångåriga lärotid hos mästarten arbetat sig in i dennes manér, och dels derigenom, dels genom den omfattande lärareverksamhet, han utöfvade, bevarades de goda traditionerna i icke ringa mån in i det gustavianska tidehvarfvet. Nils Georgii hade fått sin första undervisning i akad., der han också blef en af de förste, som utmärktes med guldmedalj (1738). Sin skicklighet som medaljör fick han till följd af Hedlingers bortovaro och Fehrmans sjukdom tillfälle att visa i begrafningsmedaljerna öfver Ulrika Eleonora. Några år derefter kallades han till preussisk hofgravör och gjorde sig såsom sådan känd genom ett flertal medaljer öfver Fredrik den store. Hemma öfvergick medaljörssysslan efter Fehrmans död 1780 till hans lärjunge Gustaf Ljungberger, med förbigående af Fehrmans son, Carl Gustaf, som skött platsen under faderns sjukdom, och detta med full rätt, ty Ljungberger, som blef den gustavianska tidens egentlige medaljgravör, hade både lyckligare anlag för konsten

och grundligare studier. Båda voro elever af akad., der de hugnats med præmier, och båda blefvo också med tiden professorer derstädes. C. G. Fehrman synes dock aldrig hafva förvärfvat någon tillräckligt fast underbyggnad i sin konst, hvilket kanske berodde derpå, att han vid så unga år måste öfvertaga arbetet vid myntet och dermed försummade studierna. I teckning och modellering röjer han ofta mycken svaghet. Särskildt hade han ett olyckligt manér att utdraga sina figurer på längden, så t. ex. den bevingade segergudinnan på 1772 års revolutionsmedalj, Gustaf III:s helbild i medaljen öfver ryska resan 1777 och Svea i 1792 års Svensksundsmedalj. Denna senare figur är rent af vanskaplig; och hans porträttbilder, bland dem flere af Gustaf III, lida af något uppblåst och ansvaldt, hvilket verkar högst ofördelaktigt. Ljungberger egde mera smak och mera finess. Den olika graden af deras skicklighet framgår tydligt af reverserna å den förres medalj öfver generaldiskontkontorets inrättande af år 1790 och den senares öfver bankens 100-års fest 1768. Båda framställa en flodgud; Fehrmans bild är stolare och kantigare samt försummad i detaljerna, Ljungbergers ytterst mjukt utmodellerad och ledigare i ställningen, hvarjemte denna revers i sin perspektiviska anordning verkar mera måleriskt, ett drag, som ej sällan återfinnes i Ljungbergers medaljer, och hvaruti vi tvifvelsutän hafva att se en reminiscens från Hedlinger. Den iakttagelsen kan man för öfrigt ofta göra i Ljungbergers konst, att han ej tagit ett synnerligt starkt intryck af antiken. Visserligen hemtade han i sinnebilderna sina ämnen äfven derifrån, men dessa bilder hafva trots sina från antiken lånade namn mera af rokokons lätta väsen i sig. Clio å reversen till 1777 års medalj öfver Berch, Cybele i 1778 års Linnémedalj m. fl. hafva ett omiskänligt

slägttycke med Bouchers och van Loos figurverld. Hos dessa mästare hade Ljungberger ju också gjort sina studier.

Hvad slutligen Hedlingers sistnämnde lärjunge C. J. Wickman, akad:s mångåriga skattmästare, angår, så blef hans verksamhet såsom medaljör af mindre betydelse. Stundom lyckades han dock rätt väl, och i sådana verk är Hedlingers inflytande påtagligt. Adolf Fredriks bild i den medalj, som slogs öfver konungaparets besök i Falu koppargrufva år 1755, är en sådan; men frånsidan — en inre vägg af grufvan — är en omöjlighet i medaljkonst.

Den s. k. lilla skulpturen var emellertid mycket omhuldad under denna period, då medaljer ofta slogs öfver de obetydligaste ämnen. Hvad skulpturen i öfrigt beträffar, så vill det synas, som om den svenska ungdomen ej skulle hafva haft synnerlig fallenhet för denna konstart. Bouchardon hann aldrig utbilda några lärjungar åtminstone inom den figurala skulpturen, hvilken under 1740- och 1750-talen blef något tillbakasatt för den ornamentala. På detta senare område träffa vi deremot ett flertal konstnärer, hvilkas ledning var anförtrodd åt den år 1748 inkallade ornamentsbildh. Adr. Masreliez, »som dels sjelf förfärdigat, dels haft inseende öfver verkställigheten af alla de bildhuggeriarbeten, som nu pryda E. K. Maj:ts slott inom och utom residenset», skrifver Adelcrantz i ett underd. memorial af d. 22 Apr. 1776; och han fortsätter: Vid kungl. slottsbyggnadens verkstäder har han antagit och utlärt flere skicklige ornamentsbildhuggare, hvilka nu betjena allmänheten här i Stockholm med den correction i teckningen och den goda smak, som utomlands knapt finnes annorstädes än i hufvudstaden af Frankrike; genom hvilken Masreliezs åtgärd denna grenen af bildhuggeriet bör räkna liksom ett nytt tidevarf under

E. K. Maj:ts sälla regering¹. Sjelf arbetade Masreliez, som år 1773 blef ledamot af akad., i en något tung rokokostil, såsom synes t. ex. af orneringen på predikstolen i slottskapellet, af dörrstyckena i hertig Carl (XIII)s och Fredrik Adolfs rum i slottet, liksom äfven af de stora förgyllda kungl. tronerna, till hvilka modellen ännu finnes i behåll, af det nu nedtagna orgelverket i Upsala domkyrka o. s. v., men bland hans underordnade funnos flere, som fullt tillagnat sig den franska elegansen. Också hade de unge lärlingarne ganska många franske ornamentsbildhuggare härstädes att lära sig konsten af², bland dem de Quintze (+ 1757) och Maréchal, hvilken reste 1759. Till deras efterträdare utsågos svenskarne Juling, Holm och Sergel, »varande dessa tre bildhuggare i k. slottets verkstäder utlärde och af bepröfvad skicklighet»³. Dessutom bedrefs ornamentsteckning och modellering med mycken fart i akad. under Larchevêques och Adr. Masreliezs ledning⁴. Härigenom utbildades så småningom en stab af mönsterritare, hvilka på samma gång voro yrkesidkare; i den omständigheten hafva vi att söka grunden till det uppsving, som under denna tid egde rum inom den dekorativa konsten och äfven inom närbeslägtade konstslöjdgrenar, såsom möbelsnickeriet, keramiken m. fl. Mest begåfvade och äfven mest verksamme voro de båda ynglingar, som utmärktes med medalj vid 1768 års täflan, J. B. Masreliez och Sven Peter Ljung. Åt den förre anförtrordes år 1776 orneringen af konungens stora sängkammare, med dess trymåer, dörrstycken i relief, dess balustrad med sina tretiotre kanellerade balustrer, oliveblad

¹ ÖIE:s skr. i *RA*.

² Se sid. 68.

³ SBD:s relation till 1760-2 års riksdag. *RA*.

⁴ Cronstedts relation till 1765 års riksdag i *RA*.

och med lagerkransar omhängda pilastrar¹; vidare år 1780 den ornamentala orneringen af den s. k. pelaresalen i konungens våning, ett af de mest anslående och helgjutna rummen i slottet, särskildt ur ornamentsskulpturens synpunkt. J. B. Masreliez visar sig här intaga en öfvergångsståndpunkt mellan rokokon och den följande stilen. Dubbeldörrarnas smäckra ornering pekar med sina ansatser till kartuscher i J. A. Meissonniers art tillbaka på den förra stilen, men öfverstyckena äro fullt gustavianska. Ännu tydligare har den nya stilen kommit till uttryck i en del arbeten af den nitiske läraren i ornamentskolan Ljung, såsom i orneringen af den stora bibliotekssalen i slottet², i några af rummen i Hagapaviljongen, af dekorationen af konungens slup Amfion, m. fl. Ljung gick till och med ännu ett steg längre, i det han med synnerlig förkärlek tog sina mönster direkt från antiken. Det var närmast genom några i lindträ kopierade antika basreliefer för hertig Fredrik Adolf, som han ådrog sig Gustaf III:s uppmärksamhet och af konungen fick nämnda arbeten att utföra³.

Men för slottets innandekoration behöfdes äfven figural skulptur; särskildt var mycket i den vägen ogjordt för rikssalen, i hvars arkitektur ingick en rundt om starkt framspringande kornisch, afsedd att uppbära bland annat tio stora figurer, allegoriskt framställande riksstånden samt kungliga dygder. Denna svit blef fullt färdig först i början af 1770-talet. Det har rådt någon osäkerhet om mästaren till ett och annat af dessa arbeten. Jag skall söka utreda denna fråga.

¹ Se hans Mémoire af d. 29 okt. 1777 bland slottsbyggn:s kassaräkn. i KKA.

² Enl. Eichhorn i Nord. fam.-bok är den till större delen af honom.

³ Enligt en i KB. befintlig handskrift, hvarest en stor del af Ljungs arbeten uppräknas.

I sin förutnämnda försvarsskrift (maj 1772) yttrar Adelerantz: Att Larchevêque ej varit fåfång, derom vitna sju stora allegoriska figurer, dem han till rikssalen förfärdigat, föreställande Rättrådigheten, Försigtigheten, Troheten, Religionen, Tapperheten, Handeln och Åkerbruket, hvilka tre sista skolat i fjol uppsättas, om icke rikssalen till riksdags- och kröningssolemniteterna varit occuperad. I samma års riksdagsrelation upptagas statyerna Handeln och Åkerbruket under namnen Borgare- och Bondestånden. Samtliga dessa sju äro således med säkerhet af Larchevêque. Återstår att bestämma de tre öfriga. På ömse sidor ofvanför den kungliga tronen stå tvänne kolossala bilder, hvilka genom sina attribut, skölden och bibeln, tydligen angifva sig skola föreställa Adeln och Presteståndet. I motsats till Larchevêques nyssnämnda arbeten, af hvilka flertalet lider af samma materiela tyngd, af samma bristande lif och falska patos som hans kungastatyer, äro dessa smärtare och lifligare och på samma gång mera naturalistiskt hållna i all sin manierism. Ofrivilligt komma vi inför dem att erinra oss Bouchardons konstnärsskap, i hvilken förmodan vi styrkas af ett yttrande i Nya posten år 1811 (n:r 32), att »två af de isolerade figurerna, som kröna kornischen i rikssalen, torde böra tillskrifvas Bouchardon». Återstår så den tionde figuren. Vi se bilden af en ung qvinna, sittande något framåtlutad i begrundande ställning, med ena handen stödjande hufvudet och med den andra hållande en spegel. Hennes barm är blottad, och en enkel dräkt i enkla, plastiskt fallande veck höljer hennes fint bildade gestalt. Det ligger något af antikens lugna värdighet i denna ädla qvinnas bild, som vidt skiljer henne från de öfriga.

Hvem är mästaren? Männe det var om honom, som slottsbyggnadsdeputationen år 1759 skref, att han skall

gifva stort hopp och blifva en bland de bästa och skickligaste konstnärer? Måne det var med anledning af denna bild, som grefve Cronstedt kunde hos riksens ständer rekommendera en ung svensk vid namn Sergel, »af hvilken man kan vänta, det han med tiden blifver den förste svensk, som uti statybildhuggeriet hunnit till någon perfektion»? Var det om den lärjungen, frih. Adelcrantz år 1763 fälde det yttrandet, att han med skäl kan kallas ett stort ämne? Hvem vet! Hvad Sergel före sin utresa gjorde, som kunde rättfärdiga alla dessa uttalanden, är ännu icke utredt. Så mycket framgår dock af sjelfbiografen, att han år 1760 fick en pension af 1500 d:r k:t »för att ebauchera något för kungl. slottet och allegoriska statuerna på rikssalen». Säkrare upplysningar har jag icke kunnat framleta, hvarken bland slottets konstskatter eller i arkivens gömslen, oakadt mycket sökande. Men är det någon bild bland de många sådana, på hvilken jag skulle vilja intrycka det stora konstnärnamnet, så är det förvisso på denna Sanningens bild i rikssalen. Hon sitter der i en omgifning, för hvilken hon synes främmande, en omgifning, som talar om en förkonstlingens tid, som låg förfallet nära, och hon håller sin spegel fram för det kommande släktet, att det måtte få en sannare blick för lifvet och tingen.

Bland ämnessvennerna i akad. var den unge Sergel den ende, hos hvilken vi kunna misstänka, det den aningen uppstod, att konsten var på afvägar. Och med en lyckligare ingivelse, med ett känsligare och ödmjukare sinne för naturen, och måhända äfven med en och annan iakttagelse, som han gjort på någon antik bild, som kommit under hans ögon, grep han verket an, till en början omedveten om målet. Först vid ankomsten till Rom öppnades hans ögon. »Jag märkte, att jag kunde intet, och

att jag måste begynna mina studier på samma sätt som ett barn undervisas», heter det nu. Hvad detta innebar, har han sjelf förklarad på följande sätt: alltjemnt naturen, med de gamles princip vid valet af formerna. I dessa ord ligger nyckeln till hela hans konstnärsskap, ty de kunna sättas som motto öfver hvarje konstverk, han skapade. Ja, äfven Sanningens bild på rikssalen — den må nu vara af honom eller af någon annan — har detta motto prägladt på sitt ämne; det är därför, hon pekar hän mot en ny tid.

Akademien under Carl Fredrik Fredenheim
och Abraham Niklas Edelcrantz.

1795—1803—1813.

Det var vid sammanträdet d. 10 juni 1795, som frih. Edelcrantz nedlade præsidiets i K. Målar- och Bildhuggarakademien. Såsom öfverintendent och præses hade kanslirådet Carl Fredrik Fredenheim redan d. 21 jan. s. å. erhållit kunglig fullmakt. Detta val är betecknande nog. Det är nämligen första gången en icke-konstnär kallas att bekläda dessa förenade embeten. Visserligen kan det sättas i fråga, huruvida Carl Gustaf Tessin kan inordnas bland konstnärernas klass; han hade dock uppfostrats till arkitekt och uttryckligen nämnts till öfverintendent i anseende till den skicklighet och de studier, hvilka det embetet tillhöra. Således egde han åtminstone praktiska förutsättningar för att kunna fylla platsen. Fredenheim kunde icke åberopa några sådana. Han hade gått den civila embetsmannabanan, vid tjugusju års ålder (1775) stigit till förste expeditionssekreterare i utrikesexpeditionen och dervid kommit i personlig beröring med konung Gustaf III, som år 1780 fäste honom vid sitt hof i egenskap af ceremonimästare.

Fredenheim hade fått en ganska mångsidig uppfostran. Son af sedermera erkebiskopen Mennander och,

såsom biskopsson, enligt tidens sed upphöjd i adligt stånd, hade han redan tidigt fått egna sig åt bokliga konster och vidgat sitt kunskapsmått genom resor och umgänge i den lärda världen. Särskildt hade hans håg drivit honom till studiet af konstens historia och konstens verk, hvilket ännu var något ovanligt för en svensk yngling. Derigenom kom han snart att till någon del för Gustaf III blifva, hvad C. G. Tessin varit för Lovisa Ulrika. Såsom konungens och hofvets *homme d'affaire* i konstverlden har Fredenheim också inlagt de största förtjenster, liksom om ordnandet, vården och i viss grad äfven den vetenskapliga bearbetningen af konungens konstsamlingar. Der kom omsigten i hans studier honom väl till pass. Hans duglighet på detta område blef erkänd äfven af förmyndareregeringen, då hertigen-regenten till konseljprotokollet d. 28 juni 1792 förklarade sig hafva hos ceremonimästaren Fredenheim funnit förenade alla de egenskaper, som behöfdes för att utöfva inseendet och vården öfver det museum, hertigen beslutit att af alla konung Gustaf III:s samlingar i de fria konsterna upprätta till ett offentligt äreminne af det skydd, de hos högstsalig konungen njutit. Derifrån var vägen till öfverintendentsplatsen och præsesskapet icke lång. När Fredenheim öfvertog ledningen af akademien, hvilken han sedan den 24 jan. 1793 tillhörde såsom hedersledamot, förenade han således i sin person chefskapet öfver alla de institutioner, som voro den bildande konstens målsmän i landet; korteligen, han var, hvad han sjelf älskade att kalla sig för, konungens minister för de sköna konsterna.

Ungefär samtidigt härmed hade, som vi sett, den stridiga frågan om vice-præsesskapets besättande efter Jean E. Rehn af K. Maj:t afgjorts så, att hofint. Piper på grund af äldre fullmagtsdatum nämndes dertill med för-

bigående af hofint. Sundvall¹. Till direktör för undervisningsverket hade Lorenz Pasch enhälligt kallats efter C. G. Pilo vid majsammanträdet 1793. Detta val visade sig redan från början vara mycket lyckligt. Pasch var en initiativets man och på samma gång en stark ordningsmänniska, som ingaf respekt och hade gehör med sig bland den skara ungdom, som nu började trängas i de akademiska lärosalarna. Detta ordningssinne föranledde honom också att årligen till högtidsdagen aflemna en skriftlig s. k. relation öfver undervisningsverket, i hvilken han icke blott redogör för arbetet inom de olika skolorna under det gångna året utan äfven framlägger förslag till de reformer, han anser vara af behofvet påkallade. Dessa direktörens berättelser sprida ett ganska klart ljus öfver undervisningen och öfriga förhållanden inom akademien, hvarför det nu blir oss lättare att få en inblick deri.

Vid denna tid omfattade undervisningsverket fortfarande fem skolor, nämligen de båda principskolorna för ornaments- och figurteckning, gips- eller antiskolan, modell- eller, som den också kallades, naturskolan samt arkitekturskolan. Härtill kommo såsom ordinarie ämnen föreläsningarna i anatomi samt i geometri och perspektiv. Åt principskolorna voro fyra rum upplåtna i stora byggnaden, som nu hade endast en våning. Här blef det dock snart för trångt, hvarför, när ornamentsbildhuggaren Masreliez år 1798 lemnade de fyra rum, han haft i vestra flygeln till verkstad för sina arbeten med slottets dekoration, akademien lät förändra dessa till två större salar, dit principskolorna förlades år 1799². Dessa skolor höllos öppna hela året om under de fyra första dagarna i veckan, då

¹ Se sid. 287 not.

² En kungl. skrifvelse af april 1794 befallde, att prof. Masreliezs bildhuggareverkstad »inom veckans slut ofelbart varder flyttad från

undervisning hvarannan dag meddelades i figur- och hvarannan i ornamentsteckning efter förlagsplanscher. Lektions-tiden var kl. 5—7 e. m.

Tilloppet af lärjungar i principskolorna hade redan från deras öppnande varit stort, såsom vi sett, men tilltog i rent af oroväckande grad på 1790-talet. Inom alla samhällsklasser i hufvudstaden, icke minst inom de högre, hade det blifvit ett mode att skicka barnen dit. Om detta å ena sidan visade, att akademien hade allmänhetens förtroende, så blef det dock i längden omöjligt att bereda rum för de tillströmmande skarorna. Något måste göras för att hålla dem tillbaka. Mer än någon annan insåg den nyvalde direktören detta. »I principskolorna, heter det i hans relation om undervisningsverkets tillstånd under år 1795, ökas dagligen antalet af ritande eller rättare af dem, som bjuda till att rita. Mängden deraf är barn, flere i en ganska späd ålder; konsterna såväl som vetenskaperna fordra en viss styrka i begreppet och fattningsgåfvan, och dessa inträffa ej hos barn förrän med vissa år.» Och han tillägger: »Om i väntan på den känsla af sanningen i hvar sak, som först tillkommer vid förståndets mognande, ett barn ändtligen förmår att efter säga, att redigt utföra, korteligen att lära utantill, hvad det likväl ej det minsta begriper, förhåller det sig helt annorlunda med studierna i teckningskonsten. Ögats fattningskraft och handens gerning måste der följas åt; och till detta senare blir åter nödvändigt, att den lille gossens hand når upp till ritbänken. Möjligt är, att hågen hos ett barn kan vara både driftig och verklig, men möjligare att åtrån efter något nytt, efter en undervisning, hvori allt är lekande, efter ett sällskap, der slottet i akad:s hus». För den lokal, akad. då åt honom upplät, fick hon genom k. br. af 14 febr. 1798 400 rdr. i hyresersättning.

munterheten öfverflödar, att allt detta hos ett barn är mera lockande än något annat»¹.

Med anledning häraf föreslog Pasch, att ingen, som ej fyllt nio år, borde få mottagas i principskolorna, hvilket akademien biföll. Då icke heller fastställandet af denna minimiålder hjälpte, höjdes den till tolf år, och skulle vid en lärjunges antagande hänsyn i främsta rummet tagas till barn och lärlingar af konstnärer, fabrikörer och handtverkare². Men icke heller detta hade önskad verkan. Lärorummen voro fortfarande mer än öfverfyllda. Radikalare botemedel måste användas. I känslan häraf yttrade Pasch i sin märkliga relation på högtidsdagen 1798 följande:

Den föreskrifna åldersterminen har utträttat föga eller intet. Härvid vore mindre att erinra, om mängden af lärjungar utgjordes af handtverkares lärlingar och barn, för hvilka principskolorna egentligen äro inrättade, men så är ingalunda förhållandet, utan pluraliteten består af ståndspersoners barn, som vanligen hvarken bli artister eller handtverkare, och hvilkas tillärande på publik bekostnad, om det gagnar en del, som eger fallenhet för teckning, likväl ej gagnar det allmänna, som drager ingen fördel af enskild mans, för eget nöje idkade tidsfördrif. Visserligen har den princip på sista året vunnit tillämpning, att handtverkslärlingar haft företräde framför embetsmäns och ståndspersoners barn. Men principskolorna böra vara öppna endast för de förra och andra fattiga barn, och annan ungdom antagas blott i det fall, att något

¹ Direktörens relation om undervisningsverket under år 1795. Tryckt såsom bihang till Thure Wennbergs Reflexioner öfver expositionen i Kongl. Mål.- och bildh.-acad. år 1796, sid. 18 o. f. Stockh. 1796, 8:o.

² Prot. d. 24 jan. 1797.

utmärkt geni anmäles. Dessutom bör en maximiålder fastställas likaväl som en minimiålder.

Utän tvifvel skulle akademien hafva begått en orättvisa, om hon bifallit denna direktörens hemställan. Att utestänga lärjungar endast på grund af deras börd ansågs också motbjudande och stod för öfrigt i strid med statuternas § XXII, som bjöd, att till lärlingar i akademien skola antagas alla, af hvad stånd och värde de vara må, om de i rätt ordning anmälas. Man höll sig därför till stadgarnas bud och inskränkte sig till uppställandet af några ordningsregler, såsom att samtliga platser i principskolorna skulle förses med nummer och likaså samtliga inträdeskort, utan hvilka ingen skulle ega att deltaga i undervisningen. På så sätt kunde lärjungeskaran hållas inom de gränser, akademien, d. v. s. direktören sjelf fann för godt att fastställa, och skulle annons härom införas i de allmänna tidningarna¹. Lorenz Pasch begagnade sig också af denna rättighet, men under hans närmaste efterträdare Louis Masreliez (dir. 1805—1810) glömdes snart både åldersgränsen och öfriga bestämmelser, hvilket hade till följd, att principskolorna år 1807 räknade 390 lärjungar och år 1809 »öfver 570»². Att döma af priset för teckningarna utgjorde handtverkarens barn och lärlingar dock det öfvervägande flertalet. Medaljerna tillföll nämligen oftast målarelärlingar, snickaregesäller, kakelugnsmakare, modellörer vid Rörstrand, guldarbetare och slottsstenhuggare m. fl. Sedan under Hilleströms direktörsskap

¹ Se Inrikes tidning 1801 n:r 86.

² I AA fins ett manuskript i folio (i brunt skinnband med guldpressningar) under titel: Tal hållne i Kongl. Akademien för de Fria Konsterna ifrån 1806 till 1813 af Dess ständige Præses, d. v. Öfverintendenten m. m. Herr Abraham Niclas Edelerantz. Ofvanstående siffror äro hemtade derifrån.

(1810—16) de forna bestämmelserna upplifvats, nedgick antalet åter till omkring 200.

Dessa siffror voro naturligtvis icke desamma hela året om. I alla skolorna aftog nämligen elevernas antal, när den varma årstiden inträdde. Icke desto mindre fortsattes undervisningen såväl i de lägre skolorna som i modellskolan under sommaren ännu in på 1800-talet. Visserligen beslöt akademien under Paschs senaste år att hålla principskolorna stängda en månad under den hetaste delen af sommaren, men eleverna kommo det oaktadt. Ja, till och med söndagarna togos i anspråk, sedan hofmålaren Eckstein förklarade sig då vilja gratis undervisa manufaktur- och handtverkslärlingar i ritning, derest akademien upplåte rum, ved och ljus.

Att lärarnes arbete med dessa barnskaror var ganska ansträngande, faller af sig sjelf. Den gamle hofmålaren Fredsberg höll dock ut i närmare tjugu år med figurteckningen. När han dog år 1795, söktes platsen af fem personer, bland dem af Lars Gottman, som länge tjänat som extra i principen, af C. G. Eckstein och C. W. Svedman, båda gamla elever och pristagare i akademien. De två sistnämnde fingo lika antal röster. Öfverintendenten, som i dylikt fall hade utslagsrösten, föll då med sitt val på Svedman, »eftersom direktör Pasch haft bästa förtroendet till hans skicklighet». Såsom medhjelpare vid undervisningen tjänstgjorde under dessa år L. F. Gottman, Aleander m. fl.

Flertalet af principskolornas lärjungar slutade redan derstädes sina akademiska studier. I de högre skolorna öfversteg elevantalet sällan dussinet. Särskildt var gips- eller antikskolan fåtaligt besökt. I början af år 1794 hade den endast tio elever, ja, det gick så långt, att den under några månader af samma år måste alldeles stängas

af brist på sådana. I dess ställe deltog åtskilliga af principskolans elever i öfningarna efter naken modell, hvilket ungdomen fann mera intressant. Pasch ansåg dock detta vara ett skadligt afsteg, som rubbade metoden i undervisningen, hvarför han föreslog, att ingen skulle ega tillträde till de högre skolorna utan särskildt inträdeskort af direktören, till hvilken principlärarne skulle aflemna en förteckning på de lärjungar, som önskade flytta¹. Detta förslag biföll akad. visserligen nu, men det ledde ingalunda alltid till efterföljd. Ofta finna vi därför, äfven bland de prisbelönade, elever, som på samma gång tillhörde flere skolor. Så t. ex. erhöll Fogelberg år 1806 silfvermedalj såväl i principskolorna som i antikskolan, och ännu vanligare blef det, att en elev samtidigt idkade studier i antik- och modellskolan.

Antikskolan hölls vid denna tid öppen från maj till augusti de fyra första dagarna i veckan kl. 5—7 e. m. De i modellskolan intagna bevistade mycket ojemnt lektionerna. Öfverintendenten uttalade vid en högtidsdag den förhoppningen, att dermed nog skulle blifva bättre, om akad. en dag finge se uppfylld en bland hennes ifrigaste önsknigar, att erhålla nya modeller af en mera sann och fullkomlig naturs skönhet. Men deruti låg väl knappast orsaken. Pasch hade redan vid sitt tillträde till direktörsplatsen funnit den ligga i det olika sätt, hvarpå modellskolan upplystes. Medan akad. ännu var på slottet, hade detta skett medels en stor s. k. kronlampa. Rumets ansenliga höjd och storlek tillät här lampans sätande på en väl afpassad distans såväl från modellen som från de ritande. Detta hade dock ej låtit sig göra i det rosenadlerska huset, hvarest rummet var mindre, och mycken olägenhet förspordes därför af den stora lampans

¹ Paschs relation 24 jan. 1795.

närhet. Akad. inköpte då en mindre. I sitt eget hus fick akad. ett ännu mindre rum till modellskola. Nu befans icke heller den nya lampan vara i allas smak. Lärarne fingo då sjelfva bestämma, hvilken de ville använda. Masreliez och Fehrman ansågo kronlampan allra bäst, då den deremot i Paschs ögon upplyste endast öfre delen af modellen. Han hade funnit, att, så snart kronlampan blifvit tänd, hade dels få, dels inga ritande infunnit sig, men när den mindre återtagits, hade också ungdomen återkommit; »och jag har egt den fägnaden, då jag förestått undervisningen, att utom eleverna finna ledamöter och agréer deltaga i öfningarna». — Till slut kom man ifrån svårigheten genom att antaga Masreliezs förslag att sänka ritbänkarna och höja modellbordet.

Härmed skola vi för denna gång lemna antik- och modellskolan för att återkomma till deras arbeten i sammanhang med pristäfflingarna och expositionerna.

I nära samband med studierna i dessa skolor stodo de anatomiska föreläsningarna, som ännu år 1794 höllos af dokt. Hård. Samma år återinträdde den ordinarie professorn, Philipson, i tjenstgöring, men endast för att snart åter resa utomlands. Först om hösten 1798 inlemnade han sin afskedsansökan. Med bifall härtill valde akad. enhälligt till hans efterträdare doktor Olof Jakob Ekman¹, som till akad:s stora nöje hittills skött platsen.

Då d:r Ekmans anatomiska föreläsningar på sin tid väckte mycket uppseende och flerfaldiga gånger blefvo föremål för loford i direktörens embetsberättelser och vid akad:s sammanträden, och då denna del af undervisningen var af synnerlig vigt för den högre konsten, skola vi något litet dröja vid dem.

¹ Ekman var född år 1764 och blef öfverfältläkare vid arméns flotta. Afled 1839 enl. *Sucklén* a. st.

Föreläsningarna höllos fredags e. m. kl. 4—6 från oktober till och med mars, och kursen var tvåårig. För att göra dem så praktiska som möjligt, begagnade Ekman ett mycket rikt undervisningsmaterial. Först och främst naturligtvis skelettet, vidare modeller, tabeller öfver musklerna, *écorchéer* öfver hela eller större och mindre partier af människokroppen, hvarjemte anatomiska præparat ofta upphemtades från anatomisalen. Under tvåårskursen 1796—97 började han med att på skelettet noga demonstrera musklernas lägen och form samt ledgångarnas olika beskaffenhet; examinerade derefter på modellen, »hvilka delar af benen funnos genom huden synliga till sina konturer, och i hvilka ställningar dessa konturer företrädesvis framträdde». Härvid tog föreläsaren muskeltablerna och partiela *écorchéer* till hjälp, hvilka visade musklernas utseende och verkningskrets, fibrernas direktion o. s. v. Äfven begagnade han ett af Sergel, *en écorché*, modelleradt exemplar af Gladiatoren, »hvilken i anseende till dess kontrasterade ställning bäst visar förändringen af musklernas utseende i aktion och hvila». Derefter skedde en repetitionskurs, parti för parti, af samtliga ben och muskler, så läran om människokroppens rörelser, om ponderationen eller en kropps rätta equilibrium och jenvigt, hvarvid i synnerhet begagnades Leonardo da Vincis *Traité de la peinture* med Poussins illustrationer, hvilka modellen fick i sina ställningar imitera, hvarefter kursen slöts med läran om proportionerna.

På samma gång Ekman framhöll vigten af dessa studier för en hvar, som ville blifva utöfvande konstnär, inskräpte han hos lärjungarna, att detta studium för dem endast var ett medel att nå målet, icke målet sjelft. Det sköna var deras mål, och det fans hvarken i skelettet eller i *écorchéen* eller i det anatomiska præparatet. »Härför

och för att vinna färdighet i expressionen ha eleverna tillrådts att flitigt studera antiken, dock så, att denna, ehuru skön, alltid jämföres med naturen»¹.

Jemför man dessa föreläsningar med dem, Floding på sin tid höll, kan det icke nekas, att jämförelsen utfaller till Ekman's förmån. Han skulle ju också, helt naturligt, såsom fackman ha djupare insigter i dessa ämnen. Men han visade sig på samma gång ha vaken blick för hans vetenskaps visserligen betydelsefulla, men i alla fall underordnade ställning till konsten; och det är att lägga märke till, att de ord, som läraren i anatomiskolan sökte inpräglade hos sina lärjungar, äro hardt nära desamma, som dem akad:s största konstnär, som Sergel i ord och verk samtidigt predikade.

Åhörarne i dessa föreläsningkurser voro i allmänhet omkring tolf; bland dem nämndes under dessa år med utmärkt beröm en af Sergel's mera löftesrika elever, Cainberg — ehuru han aldrig kom att infria löftena — samt C. R. Fahlerantz och Benj. Westman.

Perspektivskolan, som i allmänhet var fåtaligt besökt, hölls under Hensigen's ledning öppen lörd. kl. 10—12 under månaderna okt.—mars. Hittills hade i denna skola endast föreläsningar hållits. Nu tog undervisningen en mera praktisk riktning, då äfven perspektivritning infördes². Då Hensigen år 1805 dog, efterträddes han af akad:s förre elev, perspektivdessinatören Erik Anton Grönholm. Dennes nit i tjensten ådagalägges af hans anhållan att utan särskildt arfvode få fortsätta föreläsningarna äfven under sommaren. Han afled redan 1807, hvarpå löjtnant

¹ Berättelse om anatomiskolan åren 1796—7, afgifven d. 29 jan. 1798 af O. J. Ekman. Handl. B. 5 n:r 1 AA.

² Fredenheims tal på högtidsdagen 1801, infördt i *Inrikes tidning* n:r 31 s. å.

C. L. Lithander fick platsen. Skolan förföll nu alltmera. På högtidsdagen år 1813 yttrade Edelerantz, att den hade en elev, och han tillade spetsigt nog: Den är således något i tilltagande, emedan den året förut lemnade alldeles intet tecken af sin tillvarelse. Akad. skall ej underlåta att undersöka orsakerna till detta förfall. — Förmodligen i följd häraf inlemnade Lithander kort derefter ett förslag till skolans upphjelpande, gående ut på, att föreläsningar i geometri med nödig aritmetik skulle hållas ena året och de i perspektiv det andra, samt examen anställas vid slutet af hvarje termin. Det ansågs dock ej lämpligt att skilja geometrien och perspektiven, på sätt läraren föreslagit; deremot skulle de ifrågasatta examina hållas.

Vid sidan af dessa skolor hade akademien också en arkitekturskola, som fortfarande sköttes af prof. Tempelman. Äfven här trängdes ungdomen; ehuru Tempelman på denna sin tjänst nedlade dubbelt så mycket arbete, som statuterna föreskrefvo¹, blef behofvet af en underlärare allt kännbarare. Skrifvelse härom afgick också till K. Maj:t, som d. 11 dec. 1798 biföll den gjorda framställningen. På præses' förslag erhöll konduktören, ebenisten och mästersnickaren Daniel Forssman platsen². Därmed delades arkitekturskolan i två afdelningar, en lägre eller principskolan, och en högre. Dels på grund häraf, dels också emedan undervisningen i detta ämne stod i föga gemenskap med de öfriga skolornas arbeten, ansågs lämpligt, att arkitekturskolan erhöll sin särskilda direktör. På sin underd. framställning härom erhöll akad. till svar, att vice præses hädanefter skulle vara ständigt direktör för

¹ Paschs relation 1794.

² Prot. d. 24 jan. 1799. Forssman afled redan i juni 1802 genom drunkning.

byggnadsskolan¹. Att denna skola var så talrikt besökt, berodde deraf, att behovet af arkitekter vid denna tid var stort i landet, så att de, som egnade sig åt denna konst, lätt kunde få arbete. För öfrigt erhöll en dylik lärjunge, som belönats med första medaljen, i och med det samma rätt att auskultera och biträda i öfverintendents-embetet enligt öfverintendentens förklaring på högtidsdagen 1798. Med 1800-talet minskades likväl tilloppet; år 1805 funnos sex elever i öfre och åtta i nedre, 1806 nio i hvardera skolan, och 1807 steg antalet till tolf i öfre och tretton i nedre, hvarefter det åter nedgick. Undervisningen derstädes tyckes också, som vi snart skola se, hafva varit mindre praktisk, ty då det på högre ort blef fråga om att taga elevernas förmåga i anspråk, måste akad. afböja detsamma.

Af ofvanstående framgår, att det akademiska arbetet var mycket omfattande. Det var dock ett område af detta verksamhetsfält, som med åren alltmer åsidosattes, och det var det konstindustriela. Det kan visst ännu hända, att de från akademien utgående skrivelserna en och annan gång orda derom; så t. ex. motiveras i 1815 års skrivelse till K. Maj:t behovet af en medhjelpare i ornamentalskolan med denna skolas synbara gagn jemväl för fabriker och handtverkerier; men i sjelfva verket sköt akad. nu mera ifrån sig all sådan undervisning. Hon nöjde sig i bästa fall med att sända ornamentalskolans elever upp på det nyinrättade kungl. museet för att afteckna antika ornament, men hon ansåg det ligga utom hennes verksamhetsområde att förbereda dem för yrkena. Från denna tid hafva vi dock en enda påminnelse om, att konstslöjdens uppmuntran föresväfvade akad. som en skyldighet. Som detta var sista gången, och sjelfva sakens behandling

¹ K. br. 21 maj 1799. AA.

är mycket karaktäristisk för den tidens akademi, skola vi taga närmare del af förloppet

I sin journal för år 1800 nedskref Fredenheim en dag några rader, innehållande, att i detta metallernas land vore det på sin plats, att akademien upprättade en egentlig undervisningsgren i ornament, modellering, gjutning och ciselure. Måhända hade Fredenheim öga för, att akad:s arbeten ur praktisk synpunkt lemnade åtskilligt öfrigt att önska, att arkitekturskolan oaktadt de vackra ritningar, hon presterade, ej skapade några arkitekter, och att ornamentskolan oaktadt de talrika prismedaljerna, som der utdelades, ej skapade några ^{Mönsterritare} mönsterritare; alltnog, han föreslog inrättandet af hvad han kallade en mekanisk skola i akademien, samt planlade äfven en skola för konstsmide och konstgjutning. Huru han tänkte sig den förstnämnda framgår bäst af den skrifvelse, akad. med bifall till hans förslag d. 25 sept. 1798 aflät härom till K. Maj:t samt K. Maj:ts svar d. 11 dec. s. å. Då det senare så godt som ordagrant återger det förras innehåll, och då hela denna fråga aldrig kom att få något som helst med konst eller konstslöjd att göra, skola vi förbigå diskussionen härom och endast i hufvuddragen relatera den kungliga skrifvelsen. Deri erhåller akad. befallning att upprätta en mekanisk skola, och skall i densamma undervisning meddelas af en lärare i grunderna för statiken, mekaniken, hydrostatiken, hydrauliken m. m., hvalfbågars skapnad samt allt, som hörer till grundläggning; vattnets tryckningslagar, quaidammars byggnad, vattenuppforderingsverk m. m. För att med exempel illustrera detta, hvartill de på modellkammaren varande modellerna skulle vara att nytja, så kommer föreståndaren för modellkammaren, heter det, att såsom andre lärare undervisa, begynnande med det s. k. mekan. alfabetet eller originalrörelserna och de simplaste

mekaniska häftygens nytjande, trädsammanbindningar, i sammanhang hvarmed eleverna skulle undervisas i arkitekturen och den härtill hörande ritkonsten; vidare en lärare i ritning af maskiner i planfasad, profil och perspektiv, landtmäteribrädets nytjande, vinkelmätning och kompassen. Denna sistnämnda lärarplats skulle skötas af principläraren i arkitekturskolan mot 100 rdr bco årligen; de teoretiska föreläsningarna i mekaniken uppdrogos åt vetenskapsakad:s sekreterare C. J. Sjösten mot 50 rdr b:cos årligt arfvode, och de praktiska åt modellkammarens föreståndare, bergsrådet J. E. Norberg, som enl. K. br. af d. 21 maj s. å. också blef direktör för skolan med säte och stämma näst efter den vanliga akademidirektören.

När akad:s skrifvelse om denna skolas inrättande föredrogs i statsberedningen, så höllo några dess ledamöter före, att en sådan skola hörde mera till fortifikationen än till en konstakademi. Fredenheim har visserligen i sin journal gjort sig lustig öfver denna uppfattning, men det visade sig inom icke så få år, att herrarne i statsberedningen dömde riktigt. Emellertid började skolan sin verksamhet och fick fyra rum i nedre våningen till höger i förstugan i akademihuset. Ganska många elever anmälde sig, »troende förmodligen, att de utan behörig underbyggnad i elementargeometri, trigonometri och algebra skulle kunna förstå, det jag förestälde», säger den lärde föreläsaren Sjösten. Men akad:s elever hade icke en sådan underbyggnad, icke ens professorn i akad:s byggnadsskola. Följden häraf blef, att antalet lärjungar hopsmälte till två (Meyer och Gerss), hvilket just icke var så mycket i en skola med tre lärare. Med dessa två hölls i dec. 1801 examen, hvilken hofint. af Sillén och Tempelman å akad:s vägnar öfvervoro. De funno då, att de båda examinanderna gäfvo vitne om goda framsteg och lärar-

nes nit. Visserligen fans det folk, som det oaktadt ansåg, att resultatet var för litet, och att föreläsningarna voro opraktiska. Den invändningen bemötte Sjösten på följande tvärsäkra sätt: »Afunden torde säga: Hvarför ha ej flere än två kunnat få detta beröm? Jag svarar: K. Maj:ts instruktion för skolan tillåter mig ej att bibringa eleverna vetande på annat sätt än som skett. Jag skattar mig lycklig, att jag på 156 timmar kunnat så tydligt förklara medföljande manuskript¹, att två elever förstå deraf allt, och tror mig ha gjort fäderneslandet större tjänst genom deras tilldanande än genom att tilldanas ingen, hvilket ofelbart inträffat, om jag liksom skenat igenom vetenskapen. Under sådana omständigheter frågar jag litet efter, hvad sjelfkloke och mindre kunnige anföra till mekaniska skolans nackdel, emedan den kunnige alltid skall gifva inrättningen och den princip, jag vid undervisningen följt, dess rätta värde».

Emellertid ville den mekaniska undervisningen aldrig taga någon fart. En del af lokalen började redan år 1802 användas för andra ändamål, och året derpå anhöll Sjösten om afsked, emedan han blifvit förordnad till »professor vid K. Artilleriregimentet». På hans förslag valde akad. den unge Gerhard Meyer till efterträdare². Men icke heller han förmådde gjuta något lif i skolan. Redan nu kände man sig besvärad af den; som dessutom utrymmet i akademien väl behöfdes för samlingarna och för den egentliga konstundervisningen, blef hela den mekaniska apparaten med modellkammare och allt på våren 1805 flyttad till »det hus vid Rännarebanan, der kasern förut varit inredd». Der skulle nu också föreläsningarna hållas under akad:s fortfarande inseende. Att döma af

¹ Sjöstens öfversättning af ett arbete öfver mekaniken.

² Prot. d. 10 sept. 1803.

Edelcrantz tal på högtidsdagen 1806 råkade skolan nu alldeles i förfall. Han yttrar nämligen deri: »Den mekaniska skolan är i full inaktivitet. Hon saknar ännu sin direktör, som i snart två år vistats utrikes, en af lärarne har varit frånvarande, en annan nästan alltid sjuk, och det hus, hvori skolan skall arbeta, är ej färdigt». Dessa offentligt framsagda ord tyckas hafva sporrat lärarnes ambition. Nu steg antalet lärjungar till tjugutvå, och år 1812 kunde skolan till och med utdela två andra och en tredje prisedalj samt två stipendier. Men då efter denna kraftansträngning den teoretiska skolan återigen ej lemnade något spår, tröttnade akad. vid hela inrättningen och ingick till K. Maj:t med anhållan att blifva skolan qvitt, hvarpå ett kungligt ^{af d. 23 juni 1813} bref af d. 23 juni 1813 förlade henne under kungl. landtbruksakademien. Från den dagen hade konsten och mekaniken endast ekonomiska frågor obytta. För öfrigt hade de inom akad:s murar just aldrig haft något gemensamt. En gång väckte dock skolans direktör, bergsrådet Norberg, ett förslag, som hade något med konsten att skaffa. Det var i juni 1799, då han inlemnade ett memorial, att akad. ville ingå till K. Maj:t med anhållan att få låta undersöka, »huruvida ej den å konung Gustaf II Adolfs staty under högra framfoten varande mindre passande prydnaden må utan äfventyr för statyns bestånd kunna borttagas». Kongl. Akademien fann denna fråga behöfva en vidlyftigare och nogare diskussion, hvarför den uppsköts. Att döma af protokollen kom den derefter aldrig på tal, och den mindre passande prydnaden sitter ännu i dag under högra framfoten.

Hade hvarken akad. eller den svenska konsten haft något gagn af denna på Fredenheims initiativ tillkomna och af honom varmt förordade skola, så gick det ej stort

bättre med ett annat företag, som han till en början med mycken ifver tog sig an för att snart glömma bort, nämligen det, som rörde metallarbetens och ciselurens lärande vid akademien. Denna, liksom åtskilliga andra frågor, skötte Fredenheim på egen hand, vid sidan om akad:s protokoll och direkt med konung Gustaf IV Adolf. D. 22 jan. år 1800 framlade han frågan i hela dess vidd för konungen, hvars öra han i ovanlig grad tyckes hafva egt, och erhöll tillstånd att inkomma med ett underd. memorial, hvilket föredrogs i konseljen d. 25 febr. men afslogs utan att vinna sympati. Hela konseljen var nämligen emot, endast konungen för. Dagen derpå uppkom Fredenheim på slottet, då konungen i förbigående sjelf underrättade honom om utgången, under yttrande, att, såsom det förut händt med andra saker, har äfven denna blifvit alldeles omvänd i konseljen. Samtidigt erhöll han befallning att infinna sig morgonen derpå, när konungen inkommit från Haga, då konselj återigen skulle hållas. Vid detta tillfälle utvecklade Fredenheim sin sak. Konungen lyssnade till hans ord, ärendet föredrogs i förmiddagens konselj och — bifölls. Till lärare utnämnde K. Maj:t på Fredenheims förslag en hit inflyttad ciselör, Hirschhold. Att Fredenheim visade så mycken ifver för denna fråga, berodde till stor del på hans intresse för denne Hirschhold och hans önskan att fästa honom vid akademien eller åtminstone hålla honom qvar i Sverige. Hirschhold visade dock ingen lust härför utan nekade att mottaga platsen, och hela saken kom derefter aldrig vidare på tal. Det kungliga brefvet om metallskolans inrättande hittades först efter Fredenheims död bland hans papper, utan att någonsin hafva föredragits i akademien. »Då föreföll det akad:s Hrr Ledamöter främmande att ej hafva

egt någon underrättelse om akademien så nära rörande ärenden.»

× Som sagdt, dädanefter var det slut med alla planer att göra akademien äfven till en konstslöjdens härd. Hon går nu sin egen väg med den högre konsten som mål, koncentrerande sitt undervisningsverk på de skolor, som af svensk ungdom skulle tilldanas ypperlige målare, bildhuggare och arkitekter. Vi skola därför nu återvända till dem, till antik-, modell- och arkitekturskolan, redogöra för lärarne derstädes under denna period, för de mera framstående lärjungarne, och i sammanhang dermed för pristäflingarna, samt till sist göra en om ock flygtig bekantskap med de märkligare ledamöterna och hedersledamöterna.

Stockholms stads kalender för år 1795 upptager såsom tjänstgörande teckningsprofessorer i akademien statybildh. Sergel, historiemålaren Louis Masreliez, medaljören C. G. Fehrman och hautelisseväfvaren P. Hilleström. Af dessa var Hilleström yngst som professor; han hade nämligen utnämnts dertill år 1794 efter den året förut af lidne gamle kopparstickaren Jakob Gillberg. Som teckningsprofessorerna enligt statuterna skulle vara sex, fylldes de två lediga platserna med medaljgravören Grandel och hofmål. C. Fr. v. Breda¹. Först bland alla dessa afgick Masreliez, som d. 24 jan. 1797 anhöll om afsked. Detta beviljades kort derefter, och till hans efterträdare utsågs direktören Desprez »såsom af akad. ganska väl känd att vara både ferm tecknare och i öfriga delar ganska skicklig konstnär». I skrivelsen härom till K. Maj:t beslöt akad. derjemte att anhålla, att det kontrakt, som ko-

¹ Prot. d. 26 nov. 1796.

nung Gustaf III upprättat med Desprez och som med nästa år utginge, blefve förlängdt, »på det att en så ypperlig konstnär måtte i riket bibehållas». Följande år (1798) på högtidsdagen anmälde prins Fredrik Adolf att Desprez för honom förklarat sig ej kunna mottaga professuren. Med anledning häraf inlemnade kapten J. A. Gillberg några dagar derefter till prinsen en skrifvelse, hvori han sökte platsen. När denna d. 14 febr. föredrogs i akad., hemställde Thure Wennberg, om ej akad. i stället borde tänka på Wertmüller, som nu ett halft år vistats i Sverige. H. K. Höghet erinrade då, att det vore för akademien mera hedrande att vara sökt än att söka, att Wertmüller visserligen vore värdig akad:s åtanke men ej länge komme att stanna i Sverige. Hofintendenten af Sillén instämde med Wennberg äfven deruti, att ett professorsval enligt statuterna kunde företagas endast i maj månad. Vid derefter anställd votering härom, blef valet med 11 röster mot 5 uppskjutet till maj, till hertigens stora förargelse. Fredenheim, som vid sammanträdet ledde förhandlingarna, deltog icke i diskussionen.

Två dagar derefter uppkallades Fredenheim till hertigen, som förklarade, att han hos konungen ämnade anhålla om professors fullmagt för Gillberg, »för att visa, att akademien eller rättare oppositionen ej skall få sin vilja fram»; och han frågade, om Fredenheim hade något deremot. Fredenheim var visserligen en stor beundrare af Wertmüllers konstnärsskap — han ansåg honom till och med för Sveriges förste porträttmålare — och var dessutom stött öfver, att Gillberg lemnat ansökningsen direkt till hertigen med förbigående af präses, men förklarade sig emellertid icke hafva något att mot hertigens förslag invända. Skälet till detta medgifvande, som ju stod i strid med akad:s beslut, har Fredenheim i sin dag-

bok angifvit vara, att Gillberg, ehuru ej den bästa, dock var den enda åstundade af hertigen. Detta var d. 16 febr. D. 19 besökte konungen akad:s exposition, åtföljd af hertigen, præsens och akademistaten. När han dervid kom till direktörens atelier, som låg i file med expositions-salarna, gick han dit in, tagande hertigen med sig. Fredenheim, som jemte de öfriga stannat utanför, blef då inkallad, »hvarefter dörren slöts». Konungen frågade honom nu om professorsplatsernas tillsättande i allmänhet, hvarpå Fredenheim med statuterna i handen svarade, att valet ej behöfde ske i maj, påpekande motsägelserna i § 7, att professor väljes efter enkel pluralitet, och i § 14, att ledamöter och embetsmän väljas med två tredjedels pluralitet. Hvad särskildt Gillbergs val anginge, instämde han med hertigen. Konungen lofvade då, att dagen derpå utnämna Gillberg. Dennes fullmakt upplästes också vid sammanträdet d. 28 febr.

Kort derefter blef åter en professorsplats ledig, genom Fehrmans död. Nu hördes eget nog inga svårigheter för Wertmüllers val, hvilket skedde vid majsammanträdet 1799 med 13 röster mot 1. Redan veckan derpå fick akad. dock mottaga en skrifvelse, hvari Wertmüller förklarar sig ej kunna ha den äran, till följd af hans snart förestående resa till en annan verldsdel. Skedde detta af förtrytelse öfver att hafva blifvit förbigången? Och hade han kanske stannat, om utgången af valet efter Desprez blifvit en annan? Det är svårt att säga. Akad. gick i alla händelser miste om en konstnär af rang, som skulle varit en prydnad för hennes lärarekår. Nytt val måste således återigen anställas. Hade akad:s præsens syndat genom sin efterlåtenhet vid det förra valet, skulle den synden straffa sig i de stormiga och i synnerhet för

honom obehagliga uppträden, som nu följde. Jag måste något omständligare redogöra för dessa debatter.

Vid sammanträdet d. 18 jan. 1800 föreslog præses till professor i akademien porträttmålaren Jonas Forsslund. Efter att i flere år hafva varit akad:s elev, hade denne år 1790 kallats till agrée efter uppvisandet af en historierad tafla, föreställande H. M. Konungen med Kronprinsen, samt några porträtt, hvilka alla voro väl och lyckligen tecknade och utarbetade. År 1794 hade han blifvit ledamot. Mot förslaget uppträdde genast af Sillén, som ansåg, att frågan borde uppskjutas, då flere skicklige konstnärer funnos, som voro förtjente att komma i åtanke, hvarpå anat. prof. Ekman föreslog k. statybildh. Hoffmeister, under det att Gillberg höll före, att akad. ej kunde förbigå en i teckning och flere hos en artist erforderliga förtjenster så namnkunnig man som Niklas Lafrensen (nu sextiotreårig). Sedan Fredenheim genmält, att han trodde, det Lafrensen ville lefva i ro, anställdes votering, då Forsslund erhöll 7 ja mot 5 nej, »beroende hans antagande dock på K. Maj:ts allernådigste fullmakt». Emot detta beslut opponerade sig hedersledamoten hofmarsk. Klingspor och af Sillén, åberopande den gamla tvistefrågan (som dock nu genom præjudikat var afgjord), huruvida icke två tredjedels pluralitet fordrades för valets giltighet, och om ett sådant kunde enligt statuterna ega rum annat än i maj månad. Akad:s pluralitet fann dock valet fullt lagligt.

Vid detta sammanträde var prins Fredrik icke närvarande, men blef genom Klingspor underrättad om utgången. H. K. H. visade sig ingalunda belåten. Han uppkallade Fredenheim dagen derpå och mottog honom med de orden: Hvad har han gjort i går? Fredenheim svarade, att, om frågan rörde Målareakademien, så före-

var der ett och annat till dess bästa, och bland annat valdes Forsslund till professor.

Hertigen: Ja, det var just det illa gjorda. Om ni kontinuerar på det sättet, så skall ni mista eder estime hos allmänheten och edert förtroende i akademien.

Fredenheim: Som jag icke hört E. K. H. marquera mig sitt nöje öfver det goda, jag kunnat uträtta, så utber jag mig att ock slippa reprocher, då jag ej förtjenar dem.

Hertigen: Men det är ju en ridicule att välja en så ynkelig professor som Forsslund.

Fredenheim: Kommer E. K. H. ihåg, att länge voro i Dess tanke Lafrensen och Hilleström ynkelige artister? Emellertid äro de nu af E. K. H. sjelf approberade. För öfrigt är det mig indifferent, om Forsslund blifvit professor eller icke; men nu har akad. ej allenast länge sedan valt honom till ledamot utan ock i en séance af tolf personer, således ej furtift, till professor. Forsslund är en beskedlig och flitig man, som säkert gagnar undervisningen, och om jag har någon intérêt för honom, så är det den, jag tager för alla förföljda, emedan jag deruti ej är alldeles utan egen expérience¹.

Hertigen uppradade derpå, säger Fredenheim, en mängd inkast angående valets laglighet. Några dagar derefter var han dock vid bättre humör och lofvade att ej söka inverka på konungen i fråga om detta val, som nu vore honom indifferent; i sammanhang hvarmed han uttalade sin fägnad öfver den vackra expositionen, som han just sett, och yttrade, att »akad. allt mera tar sig». Hertig Fredrik, tillägger Fredenheim i sin dagbok, är och blir dock en älskansvärd och charmant furste, och jag kan ej nog i mitt sinne tacka honom, för att han ej

¹ Detta samtal har Fredenheim upptecknat i sin journal. (Manuskript i KB.)

låter illviljan föra sig till orätta begrepp om hans och min ställning i afseende på konsterna, och att han låter det blifva dervid, att han är Protecteur och jag Öfverintendent.

Hade Fredenheim således lyckats lugna sinnesstämningen på högre ort, så återstod honom likväl en hård dust, när frågan dagen derpå förekom i akademien. Sammanträdet var ovanligt talrikt besökt. Vid dess början aflemnade hedersled. öfverste v. Rosenheim en skriftlig protest mot det sista professorsvalet, som var alldeles olagligt, hvaruti Fredenheims gamla ovänner, af Sillén och Klingspor, instämde under hänvisande till stat:s § 16. Härtill genmälde Fredenheim, att denna paragraf endast syftade på de ambulativa tjänsterna, och att professorer derför alltid valts på hvilken tid af året som helst. Emellertid förklarade sig Fredenheim villig att hänskjuta tolkningen af paragrafen till konungen. Utföll svaret så, att professorsval ej behöfde bindas vid maj månad, vore Forsslund vald; i annat fall skulle nytt val anställas. Härom uppstod en ytterst stormig debatt, och det gick så långt, säger Fredenheim, att hofint. af Sillén knöt näfven både åt mig och åt vice præses Piper. Vid voteringen segrade dock Fredenheims förslag, hvilket ännu efter sammanträdet slut ådrog honom ohöfligheter från af Sillén. Som konungen redan vid Gillbergs ofvan nämnda val för Fredenheim uttalat sin mening om tolkningen af § 16, kunde utgången ej blifva tvifvelaktig. Ett kungligt bref af d. 23 nov. 1800 fastställde också Forsslunds val och afgjorde dermed en principfråga, som mången gång framkallat kif och split i akademien.

De nu nämnda konstnärerna¹ skötte jemte direktö-

¹ Första förändringen i denna lärarepersonal skedde genom Forsslunds död år 1809, då Lorenz Sparrgren, som i sept. 1805 utnämns till vice professor, i sept. 1810 kallades till ordinarie.

ren under denna period undervisningen i akad:s högre, d. v. s. i antik- och modellskolorna, der gipserna och modellerna flitigt begagnades. Härjemte voro akad:s bibliotek samt gravyr- och handteckningssamlingen tillgängliga hvarje fredag kl. 10—12, och tillätos eleverna hemlån derur. Denna undervisningsmateriel ökades, sedan K. Maj:t år 1796 lemnat tillstånd för akad:s elever att efter anmälan hos direktören och på hans ompröfvande »alla dagar i konungens museum för sina studier nytja konungens samlingar af italienska och flamandska målningar och teckningar, de gamla målade fajanser, som bära namn efter Raphael, etruskiska vaser, antikt bildhuggeri i figurer och ornament, kopparstycken och dithörande böcker i alla konsternas grenar och myntvetenskapen samt de grekiska och romerska medaljerna». Och kommer undervisningen i målning, tillägger Fredenheim några år senare, att vinna en så mycket större förmån, som K. Maj:t låter på egen bekostnad från Rom hitkomma ett bland de större och bäst sammansatta målningsskabinett, som någonsin lär blifva till salu¹.

Det är att lägga märke till, att inrättandet af kungl. museum genast kom akademien till godo. Särskildt för de elever, som skulle utbilda sig till målare, var denna förmån oskattbar. Ty hvad än de fingo se i akademien, icke var det de store mästarnes verk. Hvad goda förebilder betyda för en uppväxande konstnär, det hade akad. redan framhållit i sina stadgar samt genom anläggandet af dyrbara gips- och gravyr-samlingar. Men färgkonstens hemligheter hade hittills, i stort sedt, varit en terra incognita för den blifvande målaren. Från början hade

¹ Fredenheims yttrande i talet på högtidsdagen d. 24 jan. 1798, således fem år före den Martelliska tafvelsamlingens hitkomst, hvarpå orden naturligtvis syfta.

meningen varit, att akad:s elever skulle ega tillträde till slottsrummen och kopiera der befintliga målningar; vi minnas ju, att Hårleman år 1744 dermed motiverade ett större inköp af dylika utifrån, och då Fredenheim nu, omkring femtio år derefter, började intressera konung Gustaf IV Adolf för inköpet af »det stora Martelliska målningskabinettet i Rom», så ansåg han sig icke kunna göra detta på bättre sätt än genom att »insinuera dess nödvändighet för akademien», såsom hans ord lyda. Nu uppkom en liflig vevverkan mellan akademien och museum. Fredenheim var sjelf mycket road af att visa dess samlingar, och det icke blott för högtstående personer utan äfven för akad:s elever, som under hans ledning särskildt fingo studera och afkopiera den der förvarade Tessinska handteckningssamlingen¹.

För att deltaga i öfningarna på museum fordrades inträdeskort af direktören. Naturligtvis voro dessa mycket eftersökta, men Pasch var synnerligt nogräknad med deras utdelande, emedan han ansåg det skadligt att måla utan tillräcklig kunskap i teckning. Häröfver, liksom öfver några åtgärder, han vidtog för ordningens upprätthållande, hördes högljudda klagomål bland de unga. Man talade om tvång och ingrepp i de rättigheter, som borde tillkomma hvarje akademielev. Pasch blef icke svaret skyldig. Tvång bör visserligen undflys, sade han, men ordning är icke tvång. För öfrigt borde man hafva klar för sig definitionen på en elev, innan man talade om hans rättigheter. Detta var så mycket nödvändigare, som med lärjungskapet i akad. ganska stora förmåner

¹ I Fredenheims journal för år 1800 läses under d. 23 juli: Började initiera 5 akad:s elever, Fahlerantz, Heidecken, Linning, Werner och Hansson i tecknande efter store mästare i musei samling, som jag visade dem och gaf dem hvar sina teckningar att kopiera, som sattes under lösa glas.

voro förenade, såsom frihet från skráhinder, och sedermera äfven från alla kontributioner och personliga utlagor¹. »I principskolorna träffas ej den egentlige eleven utan först i de högre skolorna; de äro konstlärlingar och förtjena såsom sådana allt skydd; endast dessa kunna också åberopa någon rätt till studier i konungens museum.»

Af föregående redogörelse för arbetet i akad. framgår, att de praktiska studierna i akad:s alla skolor voro inskränkta till kopiering, än af förlagsplanscher, än af antikerna, af modellen eller i museisamlingarna. Resultatet af samtliga dessa öfningar framgår af de belöningar, som utdelades på högtidsdagen. Bland de prisbelönta eleverna under denna period träffas flere bland de mest framstående namnen i vår konsthistoria, men också åtskilliga, hvilkas konstnärliga verksamhet lemnat få eller inga spår efter sig. Granska vi till en början prislister för 1790-talet, finna vi, att de flesta belöningarna för teckning efter antiken och modellen då tilldelades Joh. Bolinder, som år 1783 blifvit elev och efter flere mindre belöningar slutligen år 1797 erhöll första prismetaljen, vidare J. A. Hansson (1:sta prismetaljen först 1801) samt Gustaf Hasselgren, Pehr Krafft och Benj. Westman, hvilka dock fingo nöja sig med mindre utmärkelser för dessa öfningar. Bland de blifvande bildhuggarne vunno Sergels elev Erik Cainberg och Fehrmans elev Simon P. Bergman första priset år 1796 och Carl Rob. Fahlerantz år 1797. E. G. Göthe, son af slottsstenhuggaren, belönades för sina arbeten såväl i figurprinciperna som i arkitekturskolan men lyckades lika litet som hans kamrat F. U. Åberg, son af formaren vid kungliga slottet, att

¹ Genom 1800 års riksdagsbeslut. För utverkandet af denna förmån hade Fredenheim, såsom medlem af ridderskapet och adeln, inlagt stor förtjenst.

eröfra första medaljen, ehuru de upprepade gånger utmärktes med de mindre. Den förstnämnde rönt dock den hedern att offentligen framkallas på högtidsdagen år 1799, då prins Fredrik Adolf tolkade akad:s välbehag öfver hans framsteg i såväl ritning som i praktiken af stenhuggeriet. 1803 blef Göthe agrée.

Mindre bemärkta voro ännu Fredr. Westin, som år 1795 vid tolf års ålder erhöll sin första akademiska utmärkelse i form af tredje medaljen (jettonen) i akad:s lägsta eller ornamentskola, samt den med honom jemn-åriga J. G. Sandberg, hvilken samma medalj tillföll tre år senare. Han hade år 1794 blifvit elev. Med det nya århundradet blifva dessa båda namn de vanligaste på prislorna. Westin fick likväl eget nog aldrig någon första medalj för sina skolarbeten men väl, såsom vi snart skola se, för sina målningar; Sandberg deremot tog första medaljen i antiskolan år 1806¹ och i naturskolan åren 1807 och 1809. Bland de unge blifvande målarne hafva vi här äfven att nämna de båda bröderna A. Fr. och J. v. Breda, hvilka år 1806 funnos förtjena akad:s uppmärksamhet för den dristighet och fallenhet, som röjdes i deras ritningar², samt ritareeleven vid kungliga operan A. Fr. Cederholm, Alex. Lauræus (elev 1802), J. H. Roos och en ung Roselius; och bland bildhuggare-ämnena prof. Forsslunds elev J. N. Byström, som i maj 1803 inskrefs i akademien, år 1804 började sin lysande medaljbana med lilla jettonen i ornamentskolan och redan året derpå fick tredje medaljen i antiskolan, åtföljd af akad:s särskilda loford »för framsteg i model-

¹ »Med afseende på hans studier efter antiken och hans synbara användande deraf i sina akademifigurer, hvilket — yttrade Edelcrantz offentligt till honom på högtidsdagen — är den säkraste, om ej den enda vägen att en dag nalkas en sann fullkomlighet.»

² Prot. 21 jan. 1806.

lering och flere konstöfningar». På samma högtidsdag (1805) finna vi ett annat stort konstnärnamn för första gången bland pristagarne, näml. B. E. Fogelberg, som då fick jettonen i figurprinciperna. Från den tiden blir hvarje högtidsdag en ny utmärkelse för honom, tills han år 1809 får första medaljen, hvilket upprepas 1810, för en basrelief efter naturen, och 1811 för en basrelief, föreställande en Faun, fri imitation efter modellen. Här hafva vi också att ihågkomma guldsmedssonen E. G. Klint, elev af Ljung, för snabba framsteg, hvilka år 1802 gjorde honom till agrée¹, samt till sist Christian Arvid Linning, som i akad. nu började sina plastiska studier, hvilka sedermera skulle lemna så vackra resultat i den under hans ledning arbetande keramiska fabriken vid Ulfunda.

Samtliga dessa utmärkelser hade tillfallit eleverna för studier i akad:s skolor, d. v. s. för det sätt, hvarpå de i teckning eller modellering kopierade de akademiska förebilderna. Någon egen komposition förekom ej i dessa arbeten; kompositionsöfningar ingingo ännu vid 1790-talets början ej ens i akad:s program med undantag för täflingarna för den stora resemedaljen.

Då likväl kopiering ej kunde vara hufvudändamålet med de akademiska studierna, men dessa å andra sidan lemnade ganska vackra resultat och bragte i dagen påtagliga anlag för skapandet af sjelfständiga konstverk, ansåg akad. tiden vara inne att lemna dem af eleverna, som vunnit dylik stadga, tillfälle till öfning i komposition. Hon hade så mycket större skäl att göra detta, som någon täflan om stora priset aldrig kom till stånd under

¹ Se Inrikes tidn. n:r 36 år 1802. Obs. att tryckfelet derstädes angående Åbergs och Göthes medaljer är rättadt i ett senare n:r. Prisprotokollet finnes ej i behåll i AA.

dessa år. Visserligen infördes årligen annons i tidningarna med inbjudan dertill efter ett bestämdt ämne, men ingen anmälde sig. Ett enda undantag hade efter Åkerströms tid skett härifrån, nämligen år 1793, då C. W. Svedman försökte sig. Till följd af att han var ensam, kunde ingen täflan komma till stånd, men han fick likväl ett ämne att utarbete »och en emot reussiten svarande belöning». Under sådana förhållanden började tvifvel uppstå om lämpligheten af att utlysa täflan om stora priset. I sin relation af år 1795 yttrar också Pasch följande förståndiga ord härom: Jag tviflar af flere skäl, att någon sådan kan ske under nuvarande förhållanden. Det är för mycket begärdt af en ung konstadept att blott af egen tilltagsenhet mäktat angripa ett så stort företag, som att i målning utföra en historisk komposition. Visserligen kan geniet föra en yngling långt, ofta öfver förmodan, derpå har akad. haft tillfredsställande prof; men dessa exempel ha varit sällsynta och blifva det mera, om icke målning och isynnerhet historiemålning öfvas och uppöfvas. För att *gradvis* leda ynglingen till utöfning af historiemåleriet torde lämpligaste sättet vara att i st. f. den nu årligen annonserade täflan uppmana eleverna att i särskilda ämnen efter lemnad föreskrift måla *eskisser*, hvilka såsom mindre arbetsamma oftare kunna aflemnas samt af akad. belönas efter förtjenst. Derigenom blir det för dem en gång lättare att ingå i den stora täflingen.

Med anledning af detta yttrande beslöt akad. att anställa täflingsöfningar i eskissering för komposition, såsom det hette, d. v. s. akad. skulle utsätta ett eller flere ämnen, öfver hvilka eleven hade att under akad:s omedelbara tillsyn komponera en skiss i färger eller lera. Detta täflingssätt skulle, säger Fredenheim, blifva en

medelväg mellan den enkla figurteckningen och det färdigmålade historiestycket, hvarför belöningen skulle proportioneras derefter, så att tredje medaljen (jettonen) i *guld* skulle blifva första priset och den största silfvermedaljen accessit. Samma ämne skulle utsättas för målare och bildhuggare.

Första gången en sådan täflan egde rum var år 1795, med ämnet: Tobias får sin syn igen, hvilket följande fem elever försökte sig på: C. W. Svedman, J. Bolinder, P. Krafft, Benj. Westman och Carl Limnell. Detta utföll så lyckligt, att samtliga fem erhöilo pris, af dem Svedman guldjettonen, hufvudsakligen emedan hans komposition »hade en nogare efterföljd af det under tillsyn författade första utkastet». Året derpå hedrades han med samma utmärkelse, under det att silfvermedaljen tillföll Hasselgren och Westman. Då nyttan af dessa öfningar var i ögonen fallande, beslöt akad. att anordna sådana hvarje qvartal, i sammanhang hvarmed Fredenheim föreslog, att ämnena skulle hvarannan gång tagas bland de märkligare händelserna i fäderneslandets häfder och hvarannan ur bibeln eller allmänna historien; hvilket bifölls. Från och med denna tid börja nu akad:s expositioner uppvisa ett stort antal dylika täfningsskisser, hvilkas ämnen företrädesvis voro tagna ur fäderneslandets historia. Det första bland dessa föreslogs af prins Fredrik Adolf år 1797 och löd: Konung Olof Skötkonungs döpelse af den förste till Sverige anlände kristne läraren Ansgarius. Som detta ämne befans vara icke allenast tjenligt och intressant i denna genre, utan äfven svårt, om icke omöjligt att öfverkomma i gravyr eller målning, säger protokollet, blef det enhälligt antaget, hvarpå Fredenheim omedelbart framförde akad:s tacksägelse till H. K. H. »för hans för akad:s välgång och anseende städse hafda

omvårdnad, hvaraf akad. isynnerhet i dag rönt det största vedermäle»; och föreslog Fredenheim, att akad. skulle gifva sin tacksamhet ett mera talande uttryck genom att slå en medalj öfver H. K. H., hvilket naturligtvis bifölls. Att man under denna feststämning alldeles glömde bort, att Olof Skötkonungs dop egde rum först sedan Ansgarius legat närmare 150 år i sin graf, var förlåtligt. Sannolikt kom man dock senare underfund med anakronismen, ehuru ej ett ord är skrifvet derom i akad:s eller Fredenheims papper; alltnog, i direktörens relation och i expositions katalogen finnes det af prins Fredrik föreslagna ämnet i tysthet hafva blifvit ändradt till: Konung Gustaf II Adolfs samtal utom rikets gräns med Johan Baner att i honom försona en fiende och vinna en vän. Härom täflade fem elever. Svedman eröfrade nu återigen guldjettonen för sin målade skiss, och samma utmärkelse tillföll Cainberg för samma ämne i lera, hvarjemte C. R. Fahlerantz fick accessit. 1798 års ämne blef åter svenskt: Gustaf Vasa undfår tidningen om Stockholms blodbad. Nu steg antalet täflande till nio, men vid prisutdelningen på högtidsdagen 1799 tillkännagafs, att ingen kunde få guldmedaljen; deremot fick A. J. Hansson accessit. Svedman hade ej deltagit i täflingen men exponerade samtidigt fyra utkast ur svenska historien, af hvilka ett behandlade det nämnda ämnet, och erhöll han offentligen försäkran om akad:s utmärkta förtroende och fullkomliga nöje öfver hans framsteg. Vid 1800 års täflan öfver ämnet: Gustaf Vasa går ned från rikssalen, sedan han tagit sitt sista afsked af rikets ständer, fick Hansson åter guldmedaljen och likaså för det år 1801 af Gustaf IV Adolf sjelf utsatta¹: Konung Gustaf III, konsternas

¹ Se Inrikes tidn. n:r 36 1802. Något prisprotokoll för detta år finnes ej kvar.

och vetenskapernas beskyddare. Äfven bildhugg. Cainberg hade deltagit i denna täflan med en relief men förklarades såsom agrée hors concours, hvaremot akad. uttalade sitt välbehag öfver hans arbete, oaktadt Sergels opposition.

Vid 1803 och 1804 årens prisutdelningar fick Hasselgren ensam guldjettonen, och år 1805 Lauræus. Sistnämnda år hade akad. utsatt tvänne ämnen, det första hemtadt ur en den tiden mycket omtyckt opera, Admetus och Alceste, och det andra *Charité romaine*, »som innefattar en af historien känd händelse utaf en gammal man, som, dömd att förgås af hunger i fängelse, uppehålles vid lifvet af sin dotter, hvilken delar emellan ett spädt barn och sin fader den näring, som naturen bestämt endast åt det förra». Öfver bägge dessa ämnen hade Westin inlemnad målningar, för hvilka han erhöll guldjettonen. Vid dess öfverlemnande på högtidsdagen år 1806 yttrade Edelerantz följande ord till honom från præsesstolen: Min herre! Akademien, som förr haft nöjet utmärka Eder skicklighet, har sett Edra framsteg tilltaga i större proportion än de synbara uppmuntransbevis, hon varit i stånd att lemna. Hon igenfinner i Edra taflor öfver båda prisämnena en åter ökad förtjenst, som genom ett tredje stycke af starkt uttryck, föreställande Herkules död, visar sig i ny dag». — Äfven Byström hade i en basrelief löst det första ämnet, och som akad. deruti igenkände den goda stil, som endast förvärfvas genom studier af antiken, tilldelade hon honom accessit.

Lösningen af de nya ämnen, akad. nu utsatte, blef en ytterligare triumf för dessa båda unge elever. De voro: *Cornelia*, framvisande sina söner, *Graccherna*, såsom hennes verkliga skatter, för ett romerskt fruntimmer, som bedt att få se hennes juveler; samt: Huru vid Marii åsyn

den seytern förskräckes, som blifvit utsänd att taga honom af daga. Båda fingo nämligen guldmedaljen. Till Westin yttrade Edelerantz då¹: »Det är nu andra gången, jag på detta ställe öfverlemnar till Eder samma belöning men ej för samma skicklighet. Af Edra två pristaflor, äfvensom af Eder nya inlemnade Adonis, har akad. med tillfredsställelse funnit, huru mycket Eder talang ökats i uttryck, kolorit och smak sedan förra årets täflan»; — och till Byström med anledning af hans basreliefer öfver samma ämne: »Akad. har funnit denna sköna enkelhet i tanken och stilen, denna ädla sanning i uttrycket, som karaktäriserar kännare och efterföljare af antikens fullkomliga idealer. Den guldmedalj, jag nu på akad:s vägnar får öfverlemna till Eder, har längesedan upphört att vara en måttstock på hennes aktning». — Och från den tiden förklarade sig akad. ej ha några flere belöningar att gifva dem. Kring dessa båda samlade sig också förhoppningarna. Längre hade akad., lik en Diogenes, med ljus och lykta sökt sin man. Nu hade hon funnit honom såväl inom målnings- som bildhuggarekonsten. Visserligen hände det, att äfven andra elever hugnades med guldmedalj; den råkade till och med två år å rad (1809 och 1810) att falla ned på den obetydliga John v. Breda, men detta skedde ej med samma förhoppningar².

Äfven i den högre arkitekturskolan egde täflingsöfningar årligen rum efter gifna program, hvilka ofta voro ganska egendomliga. Isynnerhet excellerade vice præses Piper i dylika. Det var ej godt att göra något dugligt af »ett monuments uppförande på vägen till

¹ Edelerantz's tal på högtidsdagen d. 24 jan. 1807.

² Sandberg fick den år 1809 för täflingsämnet Carl XII och hans sekreterare i Stralsund, och J. H. Roos s. å. för porträttmålning.

Drottningholm i anledning af samma vägs början och fullbordande under konung Gustaf III»; eller af »ett utom en stad utsedt begravningsställes inredande med kapell och grafvar», och ej heller voro dessa ämnen ur praktisk synpunkt synnerligt lärrika. Mera tjenlig var då den af Masreliez framställda uppgiften: »Dekorering af Gustaf II Adolfs grafkor i Riddarholmskyrkan», eller »En mot kungliga slottet passande fasad, som kunde sträcka sig från Tessinska huset (n. v. Öfverståthållarehuset) till slutet af det Indebetouska». Också blefvo belöningarna inom denna skola mycket sparsamma. Under hela 1790-talet utdelades här första medaljen endast en gång, nämligen år 1791 åt Aleander, derefter förekom den först sexton år derefter (1807), då C. Juel och Fr. M. Bäck fingo den, och 1808, då Alex. Hambré erhöll den för sina ritningar till gustavianska grafkoret. Bland öfrige pristagare hafva vi här att nämna E. G. Göthe (3:e med. 1796, 2:a 1798), J. W. Gerss (3:e med. 1801, 2:a 1802, 1803 och 1804), Joh. Hagberg (1:a med. 1809 och 1810), A. W. Arppe (1:a med. 1810 för projekt till ett Fredens tempel) och J. E. Lundin (1:a med. s. å. för ritning till ett offentligt bibliotek).

Det lyckliga resultatet af ofvan nämnda kompositionsöfningar i målning lockade äfven enskilda personer att för dylika anslå pris. Början härmed gjordes af akad:s hedersledamot envoyén Moreno, som år 1806 stälde till hennes förfogande ett belopp af 50 rdr rmt att utdelas åt den, som i teckning, målning eller modellering bäst framstälde ämnet: Gossar och flickor i Athen draga lott om, hvilka af dem skola offras åt minotauren. Af de fyra, som anmälde sig, tog Chr. Arvid Linning priset med sin basrelief, medan de öfriga tre, m:lle Marg. Åbom, hrr E. Chievitz och E. Grönbom, erhöilo hvar sin första

medalj. Utgången häraf föranledde Moreno att låta anställa förnyad täflan om samma belopp, då Alex. Lauræus, som redan ådragit sig uppmärksamhet genom sina eldskensstycken, blef den lycklige. — År 1811 insändes till akad. en på franska språket affattad skrifvelse från en okänd konstälskare, som utsatte en guldmedalj om 50 rdr b:cos värde för det bästa arbete, som förestälde Svea rikes kronprins vid det tillfälle, då han på Ladugårdsgärde låter trupperna manövrera, hvilken målning eller ritning, sedan den på gifvarens bekostnad blifvit graverad, skulle tillhöra konstnären, som dessutom skulle få 50 ex. af gravyren. Till den utsatta tiden inkom endast en målning (af Sandberg), och, som ingen täflan således egt rum, kom heller ingen prisutdelning i fråga¹.

Dessa täflingar i komposition skulle, som vi minnas, vara förberedande öfningar för täflan om stora priset. Men dessa läto fortfarande vänta på sig. På högtidsdagen år 1805 kunde visserligen præses fägna ledamöterna med den underrättelsen, att flere elevers progresser syntes gifva hopp om möjligheten att snart årligen anställa en dylik. Väntan derpå blef dock mångårig. För öfrigt hade ännu icke några resestipendier, hvilka ju enligt statuterna skulle tillfalla dem, som belönats med stora priset, blifvit uppförda på akad:s stat, utan utgingo dessa direkt från K. Maj:t eller ur konungens handkassa. Åkerström fick behålla sitt ända till sin död år 1795. Kort derefter ingick akad. med en anhållan, att af hans stipendium hälften ($333\frac{1}{3}$ rdr bco) måtte tilldelas den adertonårige Per Krafft och andra hälften Lars Sparrgren. Båda

¹ Äfven den bekaute John Hall erbjöd år 1806 tvänne pris för ämnen som akad. skulle uppgifva, det första å 66,32 bco, det andra å 33,16, men detta löfte blef aldrig infriadt, till följd af Halls ungefär samtidigt inträffade obestånd.

hade flere gånger vunnit pris vid de akademiska täfflingarna, särskildt hade Krafft utmärkt sig vid 1796 års exposition. K. Maj:t biföll denna anhållan; Krafft fick då i uppdrag att i Italien studera alfresco-tekniken för att vid sin hemkomst meddela undervisning der¹. De båda unge männen afreste nu. Under sin mångåriga vistelse utomlands — Krafft hemkom först år 1806 och Sparrgren året förut — hemsände de tidt och ofta prof på sina framsteg. Så uppvisades år 1800 för akademien följande målningar af Krafft: En sittande Belisaire, en stående Cupido, och en Paris, hvilka samtliga akademien fann vitna om framsteg; dock borde konstnären mera befrita sig om en god och säker teckning. Emellertid kallades han följande år till agréé, och hans Belisaire inköptes af Gustaf IV Adolf². År 1802 hemsände han från Paris ytterligare tre oljemålningar och om sommaren 1803 ett fruntimmers- och ett mansporträtt. Dessa voro målade i Rom, der konstnären isynnerhet varit sysselsatt med att afteckna »de bästa hufvud af Rafael»³. Akad. fann väl i dem med vanligt nöje artistens flit och goda naturel, men också en svag teckning, hvarför han tillrättades att stanna i Rom för att studera⁴. Så skedde dock icke, utan återvände han nu till Paris. Efter sin hemkomst utnämndes han år 1808 till vice professor, sedan han år 1800 blifvit ledamot. Sparrgren reste direkt till Frankrike. Stort uppseende väckte hans sistnämnda år hemsända självporträtt i miniatyr, hvilket akad. fann väl gjordt till teckning och manér, kolorit och likhet — äfven

¹ K. br. 11 jan. 1796. Stipendierna utgingo från och med febr. månad s. å. — Prot. 28 maj 1796.

² Fredenheims journal s. å.

³ Kraffts bref till hofintend. v. præses Piper, dat. Florens d. 2 juni 1803. K. var då på väg till Paris. AA.

⁴ Prot. 10 dec. 1803.

konungen, som deltog i kostnaderna för hans utländska studier och som genom Fredenheim fick se det, uttryckte sitt synnerliga nöje deröfver. Få svenska konstnärer hafva väckt en sådan entusiasm hos sin samtid som Sparrgren genom sina små porträtt: »Mästaren bland svenska miniatyrister», »en prydnad för hvilken nation som helst» o. s. v. äro de epitet, man tilldelade honom. Att han i sitt fack, miniatyrmåleriet, var en stor konstnär, skola vi också finna vid studiet af hans verk. Akademien gaf dem sitt erkännande genom att år 1805 kalla honom till vice professor och år 1810 till ordinarie.

Krafft och Sparrgren voro ej de enda, som under dessa år åtnjöto resestipendier. J. Gillberg och Lars Grandel hade sådana före dem, men de hemkommo, innan det nya århundradet ingick. Den förre tillförsäkrades år 1796 att få behålla sitt, tills någon lön på stat blefve för honom ledig, hvilket, som vi sett, inträffade år 1798, och Grandel hemkom år 1796 från Rom, der han bland annat lärt känna den martelliska tafvelsamlingen och derigenom blef upphofvet till densammas inköp.

När det nya århundradet ingick, funnos således icke många svenska konstnärer utomlands på offentlig bekostnad. Fredenheim begagnade sig då af sitt inflytande hos den unge konungen för att bereda flere af akad:s elever denna förmån. Den förste blef landskapsmålaren och karrikatyrtecknaren Per Nordqvist, som redan i slutet af 1780-talet synnerligt flitigt begagnat undervisningen i modellskolan. Hans resestipendium utgick från och med år 1801. Året derpå — d. 12 jan. — aflät akad. en skrifvelse med anhållan, att gravören Heland måtte få resa, hvilket vore särdeles önskvärdt till följd af hans talanger; vidare, skrifver Fredenheim, får man börja tänka på bildhuggeriets bibehållande, hvilket E. K. Maj:ts Herr

Fader uti Sergel bragte till täflan, om ej till företräde i jemförelse med de mest konstidkande länder. Sergels elev, Erik Cainberg, är i den grad af kunskap, att han kan begagna sig af en utrikes resa. Om E. Maj:t förunnar Cainberg 200 rdr årligen, utbedja sig enskilda att tillägga resten för de sex år, han behöfver vara ute¹. Detta bifölls, och de unga konstnärsämnen afreste s. å., Heland, liksom förut Nordqvist, till Paris, och Cainberg, efter något uppehåll i Genua, till Rom, der han stannade till år 1809. År 1805 inkommo till K. Maj:t ytterligare tre ansökningar, näml. från C. J. Fahlcrantz, Gustaf Hasselgren och E. G. Göthe; dessa remitterades till akademien, som naturligtvis tillstyrkte dem, då alla tre hade tillräcklig underbyggnad för att med fördel kunna resa ut. Endast de båda förstnämnde kommo dock nu i nådig åtanke med 200 rdr bco årligen i fyra år och i resepengar 100 rdr s. m. Om Göthe, som redan afrest till Rom, ville K. Maj:t yttra sig, först när han hemskänt något prof på sin flit och fallenhet². Hasselgren afreste således, men Fahlcrantz visade ingen håg att lemna fosterjorden, der han drömmande och sjuklig trufdes bäst. Han gjorde visserligen efter lång tvekan ett försök der-till, men innan han kommit ur riket, inlemnade han en skrifvelse till K. Maj:t med anhållan att i stället få använda stipendiet på resor inom detsamma, »hvilket genom sin rikedom på naturskönhet af alla slag tillbjuder konstnären så ymniga tillfällen att idka och uppöfva sig i landskapsmålning». Han fick nu behålla resepensionen »för att studera fäderneslandets egen naturskönhet, dock med förbindelse, hette det i den kungliga skrifvelsen, att

¹ Handl. n:r 2. Del. VI. AA.

² K. br. 18 juni 1805. AA.

årligen till våra konstsamlingar aflemna två landskapsmålningar efter naturen»¹.

Särdeles i betraktande af de svåra ekonomiska förhållandena i landet under dessa år är det märkligt, att så många konstnärer nu erhöles tillfälle att resa ut på offentlig bekostnad. Dessa anslag voro dock små, så att den enskilda offervilligheten ofta måste tagas i anspråk för att fylla beloppen, hvarjemte akademien någon gång kunde lemna ett och annat bidrag af sina medel, ehuru inga direkta reseanslag voro uppförda i staten. Detta blef möjligt, sedan kungl. rikskammarrätten förklarade sig ej böra hafva så noga afseende på, »huruvida akad. i dess statsutgifter till pricka följer hvarje i staten utsatt artikel, utan endast att samma stats årliga totalsumma behörigen användes och redovisas». Härigenom förminska-des dock icke önskvärdheten af att få fasta resestipendier uppförda på staten. Akad. började också inleda underhandlingar derom med vederbörande, men till något resultat kom man icke under den gamla regimen. Först från och med år 1810, sedan tronföljarvalet egt rum, blefvo dessa önskingar verklighet, i sammanhang med en mängd andra förändringar i akad:s ekonomi. Den kungl. skrifvelsen härom är särskildt märklig genom sin öfverskrift, som lyder: Kongl. Maj:ts stat för Fria konst-ers akademi år 1810. Sådan blef dädanefters akad:s officiella titel.

1810 års stat:

	Rdr sp.
Ständig präses öfverintendenten, utan särskild lön för denna befattning	—
Akad:s sekreterare	100
Amanuens	50

¹ K. br. af d. 16 febr 1807. AA.

Konstnärer

Rdr sp.

1 statybildhuggare.....	500
1 historiemålare	500
1 arkitekt för kungl. slottet och andra större byggnader samt trädgårdsanläggningar	500
1 arkitekt för bro- och vattenbyggnader	500
1 landskapsmålare.....	300
1 dekorationsmålare	300
1 porträttmålare	300
1 miniatyrmålare	200
1 medaljör	300
1 ornamentsbildhuggare.....	200

Lärare

vid akad:s skolor och undervisningsverk:

Tjenstg. professorn, som undervisar i ritning och modellering efter naturen (månadligt arvode à $16\frac{2}{3}$ rdr)	200
D:o i högre arkitektur d:o 6 månader à d:o	100
D:o i perspektiv och geometri d:o	100
D:o i målareanatomi, 6 mån. à 12,24	75
Tjenstg. läraren i principerna af figurteckning, arvode i 12 mån. à $12\frac{1}{2}$ rdr	150
D:o i ornaments- och blomsterritning d:o.....	150
D:o i teorin, vid mekan. skolan	100
D:o i praktiken vid d:o	100
D:o i maskinritning	100
D:o i arkitekturprinciperna	75

Stipendier till studerande, hvilka akad. eger rätt att årligen disponera: 4 större à 60 rdr och 4 mindre à 40, för en bildhuggare, en målare, en arkitekt och en mekanikus. Fyra st. resestipendier à 300 rdr, att af akad. föreslås till åtnjutande på 2 år, med tillökning af ett efter särskild pröfning, ett för en statybildhuggare eller medaljör, turvis, ett för en målare, ett för en arkitekt och ett för vatten- samt bro- och kanalbyggnader. Vidare afgifter för betjening, medaljer, materialier m. m., samt för museum. Statens slutsumma var 7,670 rdr.

Vid en jemförelse mellan denna och 1777 års stat, som hittills legat till grund för akad:s verksamhet¹, finna

¹ Se sid. 198.

vi, att åtskilliga viktiga förändringar gjorts. Först och främst uppdrager den nya staten en bestämd gräns mellan sjelfva akademien och hennes undervisningsverk. Der finnas särskildt aflönade konstnärer, som för den lön de uppbära, ej äro skyldiga att undervisa i akad:s olika skolor, hvilket dock icke hindrar dem att mot särskildt arvode mottaga lärareplatser vid undervisningsverket. Nu först brytes alldeles det samband, som hittills egt rum mellan akad. och slottsbyggnaden. I dess ställe se vi museum uppfördt på akad:s stat, hvilket har sin enda grund deruti, att de båda institutionerna hade samma chef.

Hvad stipendierna angick, hade akad. att hos K. Maj:t föreslå resestipendiat, och egde denne att behålla stipendiet i två år, med tillökning af ett efter särskild pröfning. De öfriga stipendierna utdelade akad. utan annan myndighets hörande. Resestipendiet, som enligt staten skulle utgå med 300 rdr bco, kom dock att mycket variera. Det för målning söktes på våren 1811 för en tid af tre år af Hasselgren, som låg i Rom med offentligt understöd, hvilket dock skulle upphöra med juni nämnda år. Hans ansökan beviljades, och fick han med kunglig tillåtelse behålla stipendiet icke blott under denna tid, utan ända till 1816 års slut, då Lauræus fick det¹. Redan före den nya statens antagande hade Byström (år 1809) hos K. Maj:t anhållit om resestipendium efter bildhuggaren Cainberg, som icke bedref sina studier till vederbörandes belåtenhet. Akad. understödde hans ansökan så mycket heldre, som det under de sista åren varit ondt om hoppgifvande bildhuggareämnen bland eleverna. »Till förekommande af denna ädla konstns förfall, i händelse vår vidtberömde Sergel skulle med döden afgå, finnes nu tillfälle, genom prof. Forsslunds berömvärda om-

¹ Enl. K. br. 17 febr. 1813, 15 febr. 1815 och 24 apr. 1816. AA.

tanke att häri vilja tilldåna skicklige ynglingar, hvarpå han visat prof, då vid akad:s sista exposition hans elev Byström var den ende, som på flere år blifvit belönt för modellering efter naturen»¹. Byström hade ju för öfrigt erhållit alla slag af belöningar i akad. Med anledning häraf tilldelade K. Maj:t honom 400 rdr bco årligen i tre år. Denna resespension förlängdes, enl. K. br. d. 18 nov. 1812, på ytterligare tre år med 300 rdr Hamb. bco. Hvad de öfriga understöden beträffar, skola vi i detta sammanhang endast nämna, att J. Fr. v. Breda fick det större stipendiet för målning (60 rdr bco) och J. G. Sandberg det mindre (40 rdr bco) samt i bildhuggeri Chr. Arv. Linning det större och Alex. Fahlerantz det mindre.

Då akad. nu sjelf hade att utsända resestipendiater, började hon mer än förr öfvervaka deras studier och arbeten utomlands, af hvilka en god del redan sedan gammalt hemsändts till expositionerna, der de ständigt varit icke blott välkomna utan också merändels en behöffig tillökning. Den gamla trögheten att exponera fortlefde hos en del ledamöter med det nya århundradet. Mycket obehag vållades häraf, i synnerhet för akad:s præses, som fick uppbara klagomål öfver försummelsen såväl från högsta ort som från allmänheten genom den dagliga pressen. Till en början försökte han med goda ord och lämpor att sporra de försumlige, men när detta visade sig fruktlöst, måste K. Maj:t tagas till hjälp. Med år 1796 börja klagomålen antaga en skarpare form. När prins Fredrik Adolf på högtidsdagen s. å. tog expositionen i betraktande, yttrade han sitt missnöje öfver, att han der saknade flere välkände professorers och till akademien hörande konstnärers arbeten. Under erinran att han förut nödgats göra samma anmärkning, lärer det, tillade han,

¹ H. 135 (odaterad) i B. VI. AA.

nu destomera åligga dessa ledamöter att nästa år inlemna expositionsstycken, som de ega sina löner af allmänna medel, och allmänheten kunde tillräkna felet antingen bristande förmåga eller vilja att på detta sättet föregå de yngre.

Med anledning häraf beslöt akad. att tillsända samtliga sina ledamöter cirkulär med uppmaning att insända receptionsstycken och andra arbeten¹. De båda följande årens expositioner visade dock, att detta icke hjälpte mycket. Då inlemnade hofint. af Sillén, som alltid varit mycket samvetsgrann i att exponera, ett memorial, hvori han säger sig under de fyra år, han varit hemma från sina utrikes resor, med förvåning hafva bland de exponerande saknat åtskilliga konstnärer, som af K. Maj:t och kronan ha ansenliga löner. »Jag anser för min del tjenligare, att akademien vidtager nödiga mått och steg, som kunna häfva sådana betänkligheter i framtiden än att utforska orsaken till det förgångna.» Häruti instämde de närvarande², och frågan bordlades till nästa sammanträde.

När detta fjorton dagar derefter hölls, eller d. 8 febr. 1798, inledde Fredenheim debatten med uppläsande af följande förslagsskrivelse till K. Maj:t:

Eders Maj:ts Målare- och Bildhuggareakademi så väl som allmänheten har med missnöje under de årliga expositionerna saknat en och annan ledamots arbeten, utan att föreställningar eller tillsägelser kunna förmå dem att uppfylla en skyldighet, som följer af § 34 i statuterna. — — Akad. tviflar ej, att om E. Maj:t täckes i nåd. skrifvelse till akad. förnya den befallning, statuterna redan innehålla, hvar och en, som har något färdigt att exponera, skall göra sig en ära och en fördubblad pligt

¹ Prot. d. 10 okt. 1796.

² Prot. d. 24 jan. 1798.

deraf, och utber sig akad. E. Maj:ts nåd. föreskrift, huru akad. har sig att förhålla, ifall någon ändock skulle den förgäta, då akad. nödsakas honom eller dem till namnen i underdånighet uppgifva¹.

Denna skrifvelse antogs, afsändes, och till svar erhöles:

VI hafva funnit godt anbefalla Eder att tillse, att Edra ledamöter ej mindre i afseende på expositionsskyldigheten än i allt öfrigt ställa sig statuternas innehåll till efterrättelse, men anse så mycket mindre nödigt att utsätta något ansvar för efterlåtenhet häri, som VI äro öfvertygade, att ledamöterna, när de om detta vårt nåd. förordnande blifva underrättade, sinsemellan skola täfla att till verkställigheten bidra².

Något tyckes denna skrifvelse ha uträttat, dock icke mycket. Flitigast i att exponera var C. Fr. v. Breda, som under åren 1798—1810 utställde inemot 150 arbeten, och näst honom den äldre Hilleström med något öfver 100 på samma tid. Den som deremot alltid lyste genom sin frånvaro var Masreliez; han fick också uppbära mycken smälek för sina »ständigt torra penslar», men kunde likväl icke förmås att offentligen framlägga prof på den stora lärdom och konstfärdighet, hvarom ryktet så mycket talade. Expositionerna fortgingo emellertid med berömvärd regelbundenhet hvarje år från 1794 till 1811. År 1809 egde till och med två sådana rum, den senare i juni på förslag af Edelcrantz och Masreliez, »på det att akad. skulle få tillfälle att för riksens ständer, som ej varit på tjugu år samlade i hufvudstaden, visa konsternas tillstånd i fäderneslandet samt nyttan och verkan af akad:s tolf särskilda skolor och undervisnings-

¹ Prot. 8 febr. 1798.

² K. br. 20 febr. 1798.

verk»¹. — Vi skola längre fram taga närmare del af det märkligare, som fans att skåda på dessa expositioner.

I allmänhet togo expositionerna sin början på högtidsdagarna och fortgingo två à fyra veckor. De besöktes mycket flitigt af allmänheten, som ej alltid rymdes i lokalerna. För att afhjelpa denna olägenhet, föreslog v. præses Piper år 1800 en inträdesafgift af 4 sk. bco, då den besökande gratis skulle erhålla den tryckta katalogen². »Derigenom skulle bättre folk slippa att skuffas och trängas med sådana, som hellre använde 4 sk. för sin strupe än för sina ögon.» Detta ansågs dock icke lämpligt; flere andra förslag att upptaga inträdesafgift förkastades. Först om våren 1807, då konung Gustaf IV Adolf uttalade sig för en dylik, kunde man komma öfverens, och bestämdes afgiften året derpå till 12 sk. rgds. Dock skulle tillträdet vara fritt tre dagar i veckan, och abonnementsbiljetter försäljas för 1 rdr bco. Egendomligt förefaller, att akad:s lärare och lärjungar ej egde fritt tillträde. Endast sekreteraren kunde komma och gå när han ville; professorerna måste betala sin biljett med undantag för den dag, de hade vakten — en professor skulle nämligen alltid närvara — och hvad eleverna angick, erhöll endast den, som fått första medaljen, permanent frikort. Genom dessa afgifter erhöll akad. hvarje år en extra inkomst, som för 1808 års exposition uppgick till 169 rdr 40 sk. bco och för 1810 till 218 rdr bco. Sedan fridagarna år 1815 för allmänheten inskränkts till en dag i veckan, blef recetten för detta år något öfver 530 rdr bco. Från den tiden fingo samtliga eleverna i

¹ Handl. 134 B. VI.

² Katalogernas författande var sekreterarens sak. Den första utkom år 1798.

de högre skolorna frikort¹. Det hörde under dessa år till den goda tonen i hufvudstaden att besöka akad:s expositioner. Gustaf IV Adolf föregick i detta hänseende med ett mycket godt exempel. Första gången, han som konung besökte akad., var d. 26 jan. 1797.

En särskild anledning för den förnäma verlden att intressera sig för akad. låg för öfrigt deruti, att akad. vid denna tid visade sig mycket angelägen att göra sig densamma förbunden. Detta sammanhängde med införandet af ett titelväsende i det akademiska lifvet, hvartill hon hvarken förr eller senare haft att uppvisa något motstycke. Jag måste något närmare redogöra för såväl det ena som det andra.

* * *

På nyårsdagen år 1800, när Fredenheim kl. 1 om morgonen hemkom från supén hos drottningen, nedskref han följande rader i sin journal: Vid genombläddrandet af den nya (stats-)kalendern fägnar det mig, att målare- och bildhuggareakademien fått ett mera utvidgadt anseende med sina tre direktörer för arkitekturen, målningen och mekaniken. — För så vidt akad:s anseende berodde af antalet tjänstemän, så hade Fredenheim otvifvelaktigt rätt uti, att detsamma under hans tid blef utvidgadt, ty aldrig tillföre hade detta antal varit så stort. Det var en riktig vurm hos honom att upprätta nya tjänster, och framför allt att skaffa akademien en lysande stab af hedersledamöter. Ja, till och med akad:s eget namn ville han utvidga och föreslog en skrifvelse till K. Maj:t med anhallan, att hon måtte få kalla sig Målare-, bildhuggare- och byggnadsakademien, »hvilket nu vore så mycket mera

¹ Prot. d. 21 jan. 1815.

lämpligt, som akad:s medaljerade elever i arkitekturskolan äro berättigade att antagas till biträde i öfverintendentskontoret»¹. Skrifvelse afgick också härom, men inom en vecka fick akad. till svar, att K. Maj:t ej funnit anledning vara att förändra akad:s titel².

Detta lyckades således icke. Bättre gick det med upplifvandet af de gamla rektorstitlarna. Dessa embeten hade icke varit tillsatta sedan år 1773, och detta var nu så längesedan, att akad. till och med glömt, att hon någonsin egt några rektorer. Fredenheim föreslog då i juni 1802, att dessa platser »nu äntligen och för första gången skulle besättas». Den direkta nytta rektorerna kunna göra, säger han, består i en verklig handläggning vid undervisningen och icke i blott rådgifvande. Han hemställer därför, att prof:a Masreliez och Sergel måtte väljas dertill, Masreliez, emedan det skulle vara en dubbel vinst att visa honom, som afgått från professuren, akad:s aktning och vidare bibehålla hans biträde, upplyst af en särdeles erfarenhet och kunskap i allt, som hör till konsternas historia och utöfning; Sergel, emedan han isynnerhet genom den glans, han gifvit sin konst i Sverige, och ehuru omständigheterna och hans opasslighet länge hindrat hans närvaro i akad. hade vunnit en aktning vida öfver hans företräde såsom den äldste professorn. Detta bifölls.

Emellertid kom Fredenheim att tänka på, att, efter som akad. hade tre direktörer, så borde hon också ha tre rektorer. Stadgarna kände visserligen icke till mera än två, men arkitekturskolan kunde nog också behöfva sin rektor. »Och som akad. bland sina embetsmän hyser en

¹ Prot. 14 febr. 1798.

² K. br. 20 febr. 1798. AA.

³ Se sid. 161.

öfverallt estimerad och godkänd arkitekt i prof. Palmstedt», så erhöll han titeln¹. Liksom Masreliez, mottog Palmstedt densamma. Sergel deremot sände sin tack-sägelse under förklaring, att hans vacklande helsa föranlät honom att undanbedja sig hedern, nöjd, om han på annat sätt kunde vara till akad:s tjänst och förmån².

Nu kom turen till hedersledamöterna, eller, rättare sagdt, den hade redan kommit. Statuterna bestämde, som vi minnas, de svenska hedersledamöternas antal till fyra, hvilket, när akad. hunnit tillväxa, kunde ökas med två. Till utländska hedersledamöter hade hon full frihet att kalla så många hon fann för godt. Att endast kunna hedra inalles sex lefvande svenske män med en dylik utmärkelse befans alldeles för litet under nuvarande förhållanden, »då smaken och kunskapen i de ädla konsterna utbredd sig och ökat antalet af sådana personer, hvilka i denna egenskap kunna gagna akad.» På sin underd. framställning härom fick akad. år 1795 tillåtelse att öka deras antal till nio, »som kunna vara jemnt tillstädes, således oberäknadt fruntimmer och utländingar, af hvilka senare I, utan att vara bundna af visst antal, eger kalla dem, som kunna göra Eder heder och nytta»³.

Fredenheim dröjde icke att begagna sig af denna rätt. Redan på sammanträdet närmast efter det, hvarpå nämnda kungl. bref föredrogs, valdes på hans förslag till inländske hedersledamöter kammarherren J. J. de Geer, »ypperlig kännare och egare af de ansenligaste konst-samlingar, som hos privata i riket finnas», samt grefvinnan Cederhjelm, f. Stenbock. Vidare erinrades, att två personer hittills räknats som ordinarie ledamöter, hvilka likväl

¹ Prot. 11 apr. 1802.

² Prot. 29 juni 1802.

³ K. br. 30 juli 1795. AA.

af flere skäl och omständigheter borde transporterats och bland hedersledamöterna insättas, näml. frih:an Ulrika Wrede, f. Arfvedson, samt riddaren Piranesi, K. Maj:ts minister i Rom. Till utländska hedersledamöter valdes prins Ludvig af Parma, den blifvande konungen af Etrurien, en prins Rezzonico samt öfverbibliotekarien i Göttingen prof. W. Chr. G. Heyne, hvilkas bekantskap Fredenheim gjort utomlands. Af samma skäl tillföll någon tid derefter samma utmärkelse Mylady Knight, »engelskt fruntimmer nu vistande i Italien» (det är allt hvad akad. fick veta om henne)¹ samt påfvens nevö prins Braschi, emedan präses lärt under sina resor känna, huru han uppmuntrade de fria konsterna. Detta och flere dylika val skedde på det gamla århundradet, och med det nya blef det icke sämre. Nu föreslog Fredenheim på en gång kejs. romerske stats- och konferensministern, ridd. af Gyldene skinnet och storkommendören af d. hel. Stefansorden presidenten grefve Philip Cobenzl, kungl. preussiske statsministern m. m. baron Heynitz och franske ministern i Stockholm Bourgoing, hvilka jemte flere andra höga dignitärer i de olika europeiska staterna också antogos.

När akad. inbjöd så illustra personligheter till sig, var det icke underligt, om hennes ledamöter, tjänstemän och betjente icke längre kunde uppträda i den af ålder brukliga kostymen. Också hade öfverintendenten glädjen att tillkännagifva — det var vid samma tillfälle, som prins

¹ I *Inrikes tidn.* n:r 15 1796 läses, att miss Ellis Cornelia Knight i Italien gjort sig särdeles känd i landskapsteckning, isynnerhet genom en mängd ritningar af namnkunniga ställen och ålderdomslemningar. — I sitt tacksägelsebref öfver utnämningen anger missen sin ställning till konsten i följande ord: »Ne m'occupant de la peinture que pour l'amusement de ma mère, pour mon propre plaisir et pour celui de mes amis» etc.

Braschi blef hedersled. — att konungen i nåder gillat en i kulörer ritad uniform af blått och hvitt icke blott för akad:s præses, embetsmän och ledamöter utan äfven för de elever, som vunnit guld- eller första silfvermedaljen; och finge uniformen vara mera utsirad i den mån, eleven fått en högre utmärkelse, eller ledamot hade högre rang. Och någon tid derefter afläts en skrifvelse till riksmarskalksemetet, att nytt livrée måtte förfärdigas, ett större med hatt och kappa för akad:s vaktmästare och tre mindre, deraf ett för vaktmästaren och ett för hvardera modellen, alla tre med tillhörande hattar; och afslutas den akad. skrifvelsen med en vördsam anhållan, att riksmarskalksemetet behagade påskynda skraddaren, så att kläderna måtte blifva färdiga till den snart stundande högtidsdagen.

Af allt detta framgår, hvilken vigt akad. numera tillmätte den yttre glansen. Det fans dock inom henne åtskilliga, som ansågo, att detta icke just hade något att skaffa med den uppgift, konung Gustaf III stält för henne, att främja de flere ädla konstens tillväxt i Svea Rike; och därför mötte dessa Fredenheims förslag stundom motstånd. Så föreslog han t. ex. en gång en hofjunkare till hedersledamot utan framgång, och då han en annan gång sökte till denna utmärkelse transportera en högadlig ledamot af medelmåttig förmåga som konstnär, så afslogs detta helt enkelt. Man tyckte, att slöseriet med dessa titlar började gå väl långt, så mycket mera som äfven skarorna af in- och utländska ordinarie ledamöter också började antaga betänkliga dimensioner. År 1798 klagas öfver, att ledamöternas antal vuxit så, att det var omöjligt att hinna tillsända dem alla convocationsbiljetter, hvarför man beslöt, att endast de röstegande ledamöterna skulle kallas med sådana, då deremot de öfrige skulle underrättas

genom annons. Att icke någon synnerlig urskiljning iakttog vid valen, var också tyvärr alltför sant; och med mycket skäl kan man, med tanken fäst på den svenska konstakad:s utseende under dessa år, med Sergel i sjelfbiografen utropa: Hvad heder att vara ledamot af ett sällskap, hvarest förtjensten och medelmåttan gå i bredd! Han, Sergel, deltog nästan aldrig i akad:s sammanträden på denna tid; ett af skälen var tvifvelsutän, att han ej trifdes i det brokiga sällskapet. Under de åtta år, Fredenheim var präses, invaldes nämligen närmare femtio ordinarie ledamöter och dessutom en mängd agréer. Naturligtvis träffa vi bland dessa äfven åtskilliga framstående konstnärnamn. Bland de inhemska kunde procenten sådana icke blifva så betydlig, men bland utlänningarne äro endast att nämna Canova (1796), danskarne Abildgaard, Wiedewelt och Juel, gravörerna Bause och Bartolozzi samt Bossi. Det är märkligt nog, att det är den svenska konstakad:s hela skörd i den stora europeiska konstverlden under dessa år. Utan tvifvel ett fattigdomsbevis! Men hvad slags människor blefvo då ledamöter, torde någon fråga. Jo, hofmän och hoffröknar af skäligen medelmåttig konstnärlig begåfning — att t. ex. enkedrottningens hoffröken Marianne Pollet, som deltog i 1800 års exposition med »en vacker landskapsteckning», blef ledamot, berodde tvifvelsutän snarare på hoffrökenskapet än på landskapet — vidare grefvinnor, öfverstelöjtnanter, tre majormekanici m. fl. minnen från den af Fredenheim så omhuldade mekaniska skolan, åtskilliga utländska arkitekter och målare, hvilkas bekantskap han gjort, men hvilkas namn icke återfinnas i något konstnärlexikon o. s. v., o. s. v.

För att för framtiden stäffa detta ofog väcktes inom akad. åtskilliga förslag. Så beslöts år 1798, att frågan

om inval af ledamot skulle till slutlig behandling företagas först på sammanträdet närmast efter det, han blifvit föreslagen. Detta för att förekomma alla öfverraskningar. Då det vidare händt, att en person flere gånger å rad föreslagits till ledamot eller hedersledamot utan att blifva antagen, eller antagits endast på grund af förslagsställarens ihärdighet, beslöts nu, att votering om en kandidat, som vid val fallit igenom, ej skulle ånyo få företagas förrän efter ett års förlopp, räknadt från första gången, val om honom anstälts, och att votering aldrig skulle få ega rum mera än tre gånger om samma kandidat¹. Genom dessa och dylika stadganden sökte man förekomma alla valintriger och all öfverbefolkning. Det hjälpte dock föga; slöseriet med dessa utmärkelser låg liksom i luften. Ännu sista högtidsdagen, Fredenheim ledde akad:s förhandlingar (år 1803), lyckliggjorde akad. aderton personer med dessa sina hederstitlar.

Den rätt, akad. erhållit, att kalla ett större antal svenska hedersledamöter kan synas i det stora hela vara af föga vigt; men när man betänker, att en hedersledamot hade både säte och stämma, under det att en ledamot hade denna rätt, endast om han tillika beklädde något embete i akademien, ställer sig saken helt annorlunda. Det kunde nämligen vid en öfverläggning allt för lätt hända, att de, som representerade det egentligen konstnärliga elementet, kommo i minoriteten, och detta gick så mycket lättare, som en hedersledamots ord ofta vägde mycket tungt i vågskålen, särdeles då han var en politiskt inflytelserik person. Att det vid denna tid icke var ondt om sådana i akad., framgår ensamt deraf, att under första tiotalet af vårt århundrade icke mindre än sex svenska excellenser — förutom de utländska — fun-

¹ Prot. 18 jan. 1800.

nos derstädes¹. Dessa förhållanden väckte bekymmer hos mången bland konstnärerna. Lyckligtvis anvisade stadgarna en utväg att åtminstone till någon del komma ur dilemmat. I § 10 hette det nämligen, att bland de ledamöter, som äro konstnärer, utväljer akad. genom omröstning två såsom medhjelpare i rådslagen, hvilka med de öfrige akad:s embetsmän åtnjuta säte och stämma. Till sammanträdet d. 12 mars 1796 inlemnade nu vice præses Piper en skrifvelse af innehåll, att, som akad. redan ökat antalet röstande hedersledamöter från sex till nio, lärer hon ej heller kunna underlåta att komplettera de röstandes antal bland artisterna, för hvilkas skull akad. ju vore inrättad; och trodde v. præses, att de fleste hrr professorers önskan blefve säkrast uppfylld, om prof. Lafrensen och k. hofmål. Elias Martin dertill nämndes, såsom de äldste af sådana konstnärer, hvilka i anseende till den genre, de idka, kunna blifva med detta förtroende hedrade.

Som tiden på dagen var långt framskriden, och kanske också emedan præses ej sympatiserade med motionen, uppsköts öfverläggningen till d. 23 mars. Fredenheim öppnade då förhandlingarna med den anmärkningen, att, om de röstegande ledamöterna noggrant infunne sig, skulle de blifva vida talrikare än hedersledamöterna, hvarför hela frågan vore öfverflödig. Derpå uppläste han en skrifvelse från öfverkammarherren Carl de Geer, — en af hedersledamöterna — med hemställan, om det ej vore skäl att efterhöra K. Maj:ts allernädigaste välbehag och befallning i saken. Piper erinrade dervid, att i sådana mål, som statuterna tydligen föreskrifva, hade man redan K. Maj:ts befallning, hvarför det vore onödigt och otillbörligt att ånyo besvära. Deruti instämde Masreliez,

¹ L. B. C. v. Stedingk, G. A. Reuterholm, Axel Fersen, Magnus Brahe, af Ugglas och Lars v. Engeström.

Tempelman och Fehrman, under det att Pasch, Sundvall, af Sillén och Wennberg voro för en förfrågan. Som Sergel ej var närvarande, uppsköts saken ytterligare. Hvarje gång den derefter förekom, ökades hettan i de båda lägren. Långa anföranden höllos för och emot — endast inlagorna i målet upptaga 120 sidor i akad:s handlingar. Särskildt spetsade Thure Wennberg sin penna och stred manhaftigt mot förslaget sida vid sida med sin gamle ovän Fredenheim. Wennberg delade ut hugg till höger och venster men måttade dem isynnerhet åt Masreliez, som han alltid hade ondt öga till. Dennes farhåga, sade han, att den svenska konstakademien var på väg att förvandlas till en *assemblée d'amateurs* är alldeles onödig, ty äfven bland hedersledamöterna finnas konstnärer. »Enligt min slutsats är en person, som kan måla och målar, verklig konstnär, om ock dess börd och stånd fäster honom i hofvet och militära embeten. Deremot blir en målare, hvars penslar beständigt ligga torra, ej annat än en amatör, äfven om han skulle bära den högsta målaretitel.» Det var ej första gången, Masreliez måste smälta dylika ord.

De åter, som voro ense med motionären, framhöllo, att den omständigheten, att paragrafen dittills ej iakttagits, betydde intet; annars kunde man ju draga den slutsatsen, att, om en lag under en tid ej efterlefts, lagens giltighet dermed blefve tvifvel underkastad. H. Exc. rikskansleren (Fredrik Sparre) ansåg dock, att det åtminstone ej kunde skada att göra en underdånig förfrågan, och följdén blef, såsom det heter i prot. för d. 28 maj s. å., att, då såväl præses, som de fleste ledamöterna och i synnerhet H. Exc. rikskansleren voro för en sådan förfrågan, yttrade vice præses och de nämnda professorerna sig äfven vara

ganska glada, att denna lilla akademistvisten underställes K. Maj:ts nåd. ompröfvande.

Nu var utgången naturligtvis gifven. Rikskansleren var hedersledamot, och medhjelparefrågan var ett försök att minska hedersled:s inflytande. Fredenheim, som likaledes var emot saken, hade, äfven han, mäktiga försänkningar på högre ort. K. Maj:ts beslut blef också, att inga medhjelpare skulle tillsättas, »utan finna Vi i nåder × godt att häruti må vid förra vanligheten förblifva¹».

Lemnar denna fråga en inblick i de akademiska förhållandena, och visar den, att det ej heller på denna tid var så väl bestäldt med endrægten bland konstens fäder, så var den dock, ty värr, ingalunda den enda tvistefrågan, som satte den akademiska sämjan på hårdt prof. Protokollen öfverflöda nämligen af stridsämnen, der sjelfva saken dock betydde föga. Den, som genom sin stridlystnad och misstänksamhet i de flesta fall var belli causa, var Thure Wennberg. Efter gamle Wickman hade han år 1792 öfvertagit skattmästaresysslan men undanbad sig densamma år 1796². Då han dermed upphörde att vara embetsman i akad., skulle han enligt stadgarna ej vidare ega någon röst. Nu förklarade emellertid akad., på samma gång hon valde prof. Hallblad till hans efterträdare³, att Wennberg skulle få behålla sin rösträtt, »då akad. fortfarande anser honom likasom en skattmästare». Denna vänlighet fick akad. ofta anledning att ångra. Direkt hjälp hade hon af Wennberg dels vid protokollens författande — den ordinarie sekreteraren Tempelman

¹ K. br. 13 dec. 1796. AA.

² Prot. 23 mars 1796.

³ Hallblad fick på begäran afsked från skattmästaresysslan för sjuklighet år 1799. Först år 1801 utsågs till hans efterträdare Palmstedt, hvarefter Lars Grandel innehade platsen åren 1803—1816.

hade nämligen ofta förhinder — dels vid skrifvelsens uppsättande, hvarjemte han i sina kritiker öfver expositionerna alltid förde akad:s fana högt. »Tempelman är en oordentlig och långsam sekreterare, deremot är Wennberg den flinkaste som kan gifvas och synes blifva allt mera kurerad från sina små fratser», skrifer Fredenheim i sin dagbok i dec. 1798. Men fratsernas tid började egentligen då. Den första tvisten rörde uppsättandet af ett protokoll, hvarvid Wennberg midt under öfverläggningen beskyldde Fredenheim för att kränka, hvad akad. gillat och beslutat. Detta ådrog honom en varning från præsesstolen. Han förklarade då, att han ej tog emot någon annan varning än den, som emanerade från kungl. akademien, och något beslut i den vägen vore honom alldeles obekant. Præses förnyade då varningen, hvilket gaf Wennberg anledning att till akad. aflåta en skrifvelse, innehållande förolämpande ordalag mot både præses och ledamöterna. Egentliga orsaken till hans dåliga lynne låg deri, att han blifvit uppsagd från de lägenheter (boningsrum, krogrummen, vagnshuset och stallet), hvilka han innehade i akademihuset och delvis uthyrt till annan person. Vid uppsägningstidens annalkande (1 juli) reste emellertid Wennberg bort, utan att någon visste hvarthän, och återkom först d. 2 juli kl. 6 e. m. Då han således ej kunnat anträffas för att i tid erhålla del af uppsägningen, hade Fredenheim låtit i närvaro af tvenne tillkallade vitnen på dörren till hans bostad uppslå uppsägelseplakatet. Återkommen förklarade sig Wennberg berättigad att bo kvar till första april 1802. Då uttog Fredenheim stämning på honom, men som stämningansökningen ej var kontrasignerad, så resolverade rådhusrätten, det Hr Sekreteraren Wennberg ej kunde åläggas att svaromål afgifva; i följd hvaraf han bodde kvar.

Hans retsamhet yttrade sig äfven på annat sätt. När taket på akademihuset skulle repareras, undångömde han alla nycklarna, så att dörrarna till vinden måste dyrkas upp, och då akad:s vaktmästare och modell Gyllenspaak, som var en högst oregerlig sälle, tidt och ofta stälde till oväsen, var Wennberg alltid färdig att taga denne sin skyddsling i försvar. Sådant uppförande inverkade naturligtvis störande på arbetets gång och hotade, som Fredenheim säger, att gifva akad:s sammanträden form af rättegångar, hvarför han bad Gud bevara sig för flere Wennbergar.

I Tempelman hade akademien en liknande orostiftare. Han var fortfarande och ända till år 1816 hennes sekreterare och låg under dessa år i fejd än med den ene, än med den andre, äfven han om obetydligheter. Värst af allt var, att han mindre noga handskades med en del medel, som han hade under sin förvaltning, samt alldeles uraktlät att till k. kammarkollegium inlemna räkenskaperna för statsmedlen under elfva år 1790—1800. Huru sådant kunde utan anmärkning passera är ofattligt. Emellertid ansåg sig akad. nödsakad att tillsätta en komité, bestående af Piper, Masreliéz och Palmstedt, för att granska hans förvaltning, och dessa inkommo d. 22 okt. 1801 med ett högeligen sarkastiskt memorial: Med mycken tillfredsställelse hade de tagit del af Tempelmans förklaringar. Dock hade af räkenskaperna framgått, att i afräkning på akad:s fordran i Stjernhoffska konkursen redan år 1790 ett belopp af närmare 300 rdr beo utfallit, ehuru det ej förr än efter fem års förlopp influtit i akad:s kassa. »Att år 1793 236 rdr åter utfallit är en upptäckt, för hvilken Hr Professorn förtjenar så mycket större förbindelse, som härom intet spår hvarken i dagböckerna eller räkningarna kunnat sökas eller stått att igenfinna. Att Hr Professorn,

såsom akad:s ombud i Stjernhoffska konkursen, redeligen inbringa de ännu återstående dividenda, derom kunna komiterade så mycket mindre något ögonblick tveka, som Prof. nu behagat lemna 50 rdr med löfte, att nästa månad andra 50 aflemna. Komiterade kunna likväl för sin del icke anse Tintoretts gyldene calf såsom hypotek, emedan den icke genom något beslut godkänd blifvit eller någonsin varit i akad:s ego». — För öfrigt voro flere poster å uppburna medel oredovisade.

Tempelman tog detta utlåtande mycket legert och uttalade endast en förhoppning, att det ej, åtminstone in extenso, måtte till något kollegium insändas, »utan att de inryckta ironique och mindre grannliga expressionerna borttoges. Annars skulle han bli obligerad att till samma kollegium ingifva motskrifter, som kanske ej heller skulle bli så cirklade, att icke något charivari skulle uppkomma.» Det stannade också vid denna lilla skärmytsling. Visserligen inkommo år 1804 några anmärkningar från kungl. kammarrevisionen öfver räkenskaperna på 1790-talet, men dessa voro i det hela mycket obetydliga.

I öfrigt stördes icke det akademiska lifvet under denna period utifrån. Detta var nog till stor del en följd af den fasta grund, Adelerantz under sitt mångåriga regemente gifvit det akad. arbetet, men berodde nog också på de ansedda lärarekrafter, akademien vid denna tid egde i Lorenz Pasch, Masreliez, Hilleström och framför allt i Sergel, som i alla samhällskretsar var en mycket populär personlighet. Öfverintendenterna sjelfva betydde i detta fall mindre. Fredenheim egnade visserligen mycken tid åt akademien, men hela hans hållning gent emot konstnärerna var, så att säga, för hög, för att han skulle kunna verka lifvande på lärare och lärjungar eller sympatiskt på den stora allmänheten. Han var den

høge embetsmannen, konungens ställföreträdare i akademien, och från denna høga ståndpunkt såg han i grund och botten ned på konstens idkare såsom på en samhällsklass af lägre rang. Detta är ett hårdt tal, men så var det. Mångfaldiga vitnesbörd finnas derpå, mindre naturligtvis i akad:s handlingar, än i hans egna dagböcker. Jag skall blott anföra ett par exempel bland de många. Den 24 febr. 1798 skrifver han om ett sammanträde: »Jag hade af mera underdånig attention, än en præses behöfver och baron Adelerantz visade, icke låtit sätta länstol för mig förut, men i dag började jag dermed för att ej låta ledamöterna tro, att jag ock var blott ledamot». Sådana rader vitna just icke om något godt förstånd mellan öfver- och underordnade, och den lilla snärtten åt frih. Adelerantz är just icke heller något vackert drag hos efterträdaren, som för öfrigt ofta hade den svagheten att hacka på sin illustre företrädare. »Baron Adelerantz hade aldrig den öfverflödiga höffligheten att, som jag gjort, avertera H. K. Höghet om sammanträdena», heter det t. ex. en annan gång. Sådant nedskrifver icke gerna en man i sin för efterverlden afsedda dagbok.

Frih. Edelerantz, som d. 5 maj 1805 nämnts till öfverintendent och præses, deltog icke mycket i det akademiska lifvet, hans intressen lågo mera åt literaturen och vetenskapen än åt konsten. I akademien var han derfor rätt och slätt icke mycket mera än ordförande vid sammanträdena. På högtidsdagarna plägade han alltid hålla ett längre tal, hvori han på ett vältaligt sätt behandlade något estetiskt-filosofiskt eller konsthistoriskt ämne. Så talade han år 1806 — den första högtidsdag, då han præsiderade — öfver Gustaf III:s betydelse för konsten i Sverige och om konstens betydelse för ett land; året derpå var ämnet: Hvilka äro de egenskaper, som ut-

göra en verklig artist? Vidare 1809: Om de egenskaper, som utgöra skillnaden mellan älskare, kännare och domare i de fria konsterna. År 1810: Om naturens imitation och orsaken till antikens värde samt begreppet och nödvändigheten af ett ideal för skönheten i konsterna o. s. v. Vi få tillfälle att något återkomma till innehållet i dessa högtidstal i sammanhang med skärskådandet af den akad. konstutöfningen under dessa år. Så mycket må dock redan här sägas, att Edelerantz i dem visar sig vara en den antika konstens mest hängifne beundrare och varme förkämpe. När han efter åtta års præsesskap år 1813 tog afsked af akademien (för att öfvertaga presidentskapet i kommerskollegium), fans det folk derinom, som icke voro så alldeles ense med honom i denna punkt. Från den stunden voro fridens dagar lätt räknade; nu måste akad. på allvar rusta sig till strid; och dermed äro vi inne på ett nytt skede i hennes historia.

Akademien under Fredrik S. Silfverstolpe.
1813—1836.

Ned det nya århundradet hade nya idéer börjat tränga fram. Omhvälfningarna i de politiska förhållandena i Europa gäfvo näring åt de jäsandande samfundselementen och inneburo på samma gång en stark maning för hvarje folk att värna om sitt eget land och sin egen nationalitet. Icke minst gälde detta Sverige, som genom Gustaf IV Adolfs halsstarrighet var bragt nära undergången; särskildt var Finlands förlust egnad att gjuta olja på fosterlandskänslan. Närmast tog sig detta ett uttryck i skaldernas sånger. »Utan fosterland ingen skald», ljöd det i århundradets början från det af de franska örnarna sargade Tyskland, hvars dikt-konst sedan 1790-talet varit föremål för en allt lifligare uppmärksamhet från den svenska allmänhetens sida, under det att den franska literaturen allt mera trängdes i bakgrunden.

Såsom ett kraftigt stöd för denna rörelse hade i Tyskland framhållits studiet af den nationela mytologin och den äldre inhemska literaturen. De nordiska folken egde äfven de sin mytologi, ehuru den vid det nya århundradets inbrott särskildt i vårt land var på det hela taget en

terra incognita. Intresset för densamma började emellertid nu att vakna, i hvilket afseende vi isynnerhet påverkades af de literära rörelserna i vårt grannland Danmark. År 1800 hade Köpenhamns universitet såsom prisfråga uppställt: Är det gagneligt för Nordens sköna litteratur, om den gamla nordiska mytologin blefve införd och allmänt antagen i stället för den grekiska? Denna fråga besvarades jakande af den unge Oehlenschläger, som för svaret erhöll ett accessit.¹ I sina verk sökte han deretter bevisa riktigheten af denna uppfattning, för hvilken han vann anhängare äfven på denna sidan sundet, der den motsvarande nationela rörelsen bland sina yppersta representanter räknade en Geijer, Tegnér och Ling. Det märkligaste uttrycket, härför blef stiftandet af det Götiska förbundet (1811) och den litteratur, som i sammanhang dermed uppstod, hvaraf här må nämnas förbundets tidskrift »Iduna, en skrift för den nordiska fornålderns älskare», hvars första häfte, författadt af Geijer ensam², utkom om sommaren 1811 och bland annat innehöll hans yppersta dikter: Den siste kämpen, Vikingen och Den siste skalden. Samma år skref Tegnér sin Svea.

Denna rörelse innebar en skarp protest mot det gångna århundradets bildningsideal och kunde därför ej undgå att utöfva inflytande äfven på den bildande konsten, hvars målsmän snart funno sig försatta i den belägenheten att nödgas taga parti för eller emot. Tillfälliga omständigheter gjorde, att striden här blef synnerligen het. På det skönliterära området diskuterades frågan till en början i det stora hela mera lugnt. Här kunde tidens mest framskjutne svenske kritiker, Lorenzo Hammarsköld, utan att väcka någon storm af ovilja helt frankt förklara

¹ Se *G. Ljunggren*, Svenska Vitterh:s häfder D. 4 s. 242 o. f.

² *Ljunggren* a. st. s. 264.

i en recension öfver några af Oehlenschlägers skrifter, att den nordiska mytologins stela kolosser ej voro användbara för att återföra skaldekonsten till sitt egentliga element, myt och fabellära, och att dertill ingen annan mytologi kunde användas än den, som fått en bestämd karaktär, och hvars personligheter egde en viss begränsad individualitet. Men när dylika ord hördes från præsesstolen i akademien, gafs i och med detsamma signalen till en fejd, som behöfde årtal för att biläggas.

Till præses efter frih. Edelcrantz utnämndes d. 24 April 1813 kammarherren Fredrik Samuel Silfverstolpe. Född år 1769 i Stockholm hade han till följd af visade konstnärliga anlag inskrifvits som elev vid konstakademien för att utbilda sig till arkitekt. För det ändamålet tog han äfven enskilda lektioner af Desprez och skydde icke att som simpel murare arbeta vid några nybyggnader. Efter dessa förberedande studier anställdes han som konduktör utan lön vid öfverintendentskontoret. Längre kom han icke nu på den banan. Vid sidan af denna verksamhet hade Silfverstolpe mycket samvetsgrannt skött sina skolstudier; och då utsigt erbjöd sig för honom att genom relationer erhålla ett af de större adliga stipendierna vid Upsala universitet, reste han dit, tog efter ett par år kansliexamen och inskrefs i början af år 1793 i kanslikollegium. Befordringarna läto här ej vänta på sig. I aug. s. å. utnämndes han till andre sekreterare i kabinettet för utrikes ärenden och år 1796 till chargé d'affaires vid hofvet i Wien. På denna post stannade han till slutet af år 1802, då han på egen begäran återkallades, utnämndes till kammarherre och erhöll 1805 befallning att såsom chargé d'affaires afgå till Petersburg. Då det blef honom för kostsam att här representera, inlemnade han i maj 1807 sin afskedsansökan, åtföljd af en underd.

anhållan »om framtida befordran till någon af de beställningar vid inrikes styrelsen, som E. K. Maj:t plägar tillsätta utom vanlig tjenstetutur». Först år 1813 kom han i åtanke, då han kallades till chef för öfverintendentsembetet och i sådan egenskap d. 29 maj s. å. intog præsesstolen i akademien.

Det var i mer än ett afseende under ömtåliga förhållanden, som Silfverstolpe öfvertog högsta ledningen af konstakademien. Utom densamma var det oro i luften, och inom den var det icke heller så väl bestämdt med endrågten, hvarken bland lärarne och tjenstemännen, af hvilka flere redan sett sina bästa dagar, eller bland den talrika lärjungeskaran. Vice præses hofint. Piper, som under melantiden varit tillförordnad præses, var nu sextiosju år, akad:s direktör Hilleström, på hvilken undervisningens gång egentligen skulle hvila, hade sett sina åttio; och sekreteraren Tempelman var sextionio år. Af dessa kunde præses således icke påräkna mycken hjälp vid de reformer, han tänkte genomföra, särdeles för höjandet af disciplinen i skolorna, der Hilleström icke förmådde upprätthålla de goda traditionerna från Lorenz Paschs dagar. Det oaktadt återvalde akad:n år 1816 enhälligt den åttiottre-åriga gubben till undervisningsverkets ledare. När han några månader derefter afled, blef akad:s skattmästare prof. L. Grandel d. 19 okt. s. å. vald till hans efterträdare, då skattmästaresysslan öfvertogs af hofint. af Sillén. Äfven sekret. prof. Tempelman afled detta år; till hans efterträdare utsågs sistnämnde dag kapten-mekanikus J. V. Gerss.

I öfrigt skedde icke under denna period många förändringar i personalen. Vi kunna här i korthet sammanfatta dem. De sex teckningsprofessorerna voro från och med år 1817: C. Fr. v. Breda, Gillberg, Lars Sparrgren,

Em. Linnell, Westin och Hasselgren. Efter Bredas död år 1818 valdes Per Krafft d. y. (24 apr. 1819), och der-
efter inträffade ingen förändring förrän år 1827, då Göthe
d. 27 maj efterträdde den afiidne Hasselgren, och året
derpå, då Sandberg intog Sparrgrens plats. Äfven lärarne
i principskolorna höllo ut ovanligt länge. År 1813 finna
vi i ornamentsskolan kgl. ornamentsmål. C. G. Eckstein, i
figurprinciperna hofmål. C. W. Swedman och såsom ex-
tra lärare i dessa skolor konduktören Aleander. Alla sutto
ännu qvar, då akad. år 1835 firade sin jubelfest. I arki-
tektskolan efterträddes kondukt. P. W. Palmroth år
1825 af kond. C. G. Blom Carlsson, och något förut lem-
nade löjtnant C. G. Lithander sin plats i perspektivskolan
åt akad:s sekr. kapten J. V. Gerss.

Den nye direktören tog genast itu med disciplinen,
deruti understödd af præses, som i detta afseende inlade
mycken förtjenst. I principskolorna anställdes till en bör-
jan en ordningsman; oordningen hade dock till stor del
sin grund i bristande utrymme. Förhoppningarna om ett
bättre tillstånd häri tilltogo, sedan kronprinsen Carl Johan
år 1813 skänkt till akad. ett belopp af 10,000 rdr b:co,
hvilket man beslöt använda till husets iståndsättande och
rymligare lärosalars anordnande. Flere gånger framkasta-
des förslag härtill, men först år 1819 blef en mera genom-
gripande reparation af huset beslutad. Principskolorna
vunno dock icke mycket härpå, då de voro inrymda i
den af tiden och vattenflöden förstörda vestra flygeln.
Derifrån flyttades de år 1828 till den östra, då den
gamla lokalen uthyrdes till magasin för bränvin och jern-
varor. I afvaktan på dessa förändringar måste något gö-
ras för att förhindra trängseln, hvarför Silfverstolpe hem-
ståde, att det af L. Pasch föreslagna och af akad. en
gång gillade men nu bortglömda stadgandet skulle åter-

upplifvas, att inga elever i regeln finge antagas under tolf års ålder. Detta förslag gick efter åtskilligt motstånd igenom. Trängseln i skolorna var till en del äfven orsaken till, att akad. ej ansåg sig böra bifalla en af några damer år 1824 framställd anhållan, att sådana åtgärder skulle vidtagas, att äfven fruntimmer och flickor kunde på särskilda timmar åtnjuta fri undervisning i akademien. Afslaget motiverades äfven dermed, att lärarnes ringa aflöning ej kunde medgifva någon förökad tjenstgöring.¹

Men äfven inom de högre skolorna hade en viss slapphet insmugit sig. Enligt samtliga professorernas intyg år 1814 besöktes dessa endast af ett fåtal elever. Flere, äfven af de mera lofvande, bevistade mycket oregelbundet lektionerna, eller arbetade de endast under de s. k. medaljveckorna. Tillfällen till en välbehöflig inkomst erbjödo sig då och då för en och annan af dem, och deruti låg en af anledningarna till deras försumlighet. Särskildt var detta fallet, när kronprinsen väntades återkomma från Tyskland, då en allmän illumination förbereddes för att värdigt mottaga segraren. De mera försigkomna eleverna fingo då beställningar på transparanger, hvarför de genom Hilleström anhöllo, att den pristäfeln, som var utlyst till d. 15 mars (1814), finge uppskjutas till den sista i samma månad. Silfverstolpe ansåg detta otillbörligt, men alla professorerna voro af motsatt mening, och eleverna fingo sin vilja fram.

Denna eftergifvenhet skulle dock ej få gälla som præjudikat. För sin del förklarade præses, att han ämnade strängt hålla derpå; och han höll ord. Då tvänne af stipendiaterna, Fogelberg och A. Fahlerantz, icke inlemnade några arbeten till den på illuminationen följande pristäflingen, hemställde han, att de ej skulle utfå sina

¹ Prot. d. 20 mars 1824.

stipendier förr än detta skett; ett exempel måste statueras med anledning af förfallet i akad:s högre skolor. Här kom Silfverstolpe för första gången i allvarligare meningsutbyte med prof. C. Fr. v. Breda, som merändels var af motsatt åsigt med honom. Breda tog de båda artisterna i försvar under förklaring, att ingen bristande arbetslust varit orsaken, hvilket tydligen framginge deraf, att de jemte några kamrater på egen bekostnad underhölle en modell för sina arbeten, den de begagnade ända till tre timmar dagligen.

Detta var att röra vid en ytterst ömtålig punkt. Af mer eller mindre berättigadt missnöje med undervisningen i akad. hade några yngre konstnärer sammanslutit sig för att på egen hand skaffa sig en bättre underbyggnad än den, de ansågo att akad. gaf. Om man å ena sidan måste instämma med Breda, att derom var intet annat än godt att säga, så får det å andra sidan medgifvas, att hans replik strängt taget ej hörde till saken. Silfverstolpe hade sagt, att de äldre bland lärjungarne ej fullgjorde sina skyldigheter såsom akad:s elever, och Breda försvarar dem med, att de arbeta så mycket mera utom akademien. Ingen borde väl deruti kunna se någon ursäkt, allra minst akad:s præses. Han blef ej heller svaret skyldig. Anmärkande, att han ej velat nedsätta någons förtjenst, framhöll han, att akad:s modellskolor väl kunde jämföras med en skola, der man var sin egen lärare, och detta med så mycket större skäl, som blott inom akademien antiken kunde studeras. Derefter antogs hans nämnda förslag om stipendierna.

I detta beslut ligger ett af fröna till den söndring, som nu börjar visa sig inom akademien och i allmänhet i de konstnärliga kretsarna i hufvudstaden.

Stiftarne af ofvannämnda öfningsskola voro J. G.

Sandberg, J. v. Breda, son af professorn, och Bengt Fogelberg, samtliga agréer vid akad., der de också vunnit sin utbildning. I den äldre Bredas hus hade de — på de bekanta lördagssoaréerna — kommit i beröring med flere af den nya tidens män, bland dem med Hammar-sköld, hvarjemte de inledt en nära bekantskap med Ling, med hvilken Fogelberg en tid till och med bodde tillsammans.¹ De voro därför ingalunda främmande för de nya ideerna om det nationelas betydelse, som nu började tränga igenom, utan sökte att göra dem fruktbärande äfven för den bildande konsten. I den afsigten stiftade de år 1814 tillsammans med några liktänkande Sällskapet för konststudium, hvilket skulle befordra den literära konstbildningen, medan skolan var afsedd för den utöfvande konstnärens praktiska utbildning. Åt Hammar-sköld, som icke vidare höll så strängt på sin ofvan anförda mening i mytologifrågan, uppdrogo de att hålla föreläsningar i allmän konsthistoria och åt Ling att föreläsa öfver de nordiska myternas användande i bildande konst. Härjemte beslöto de att anordna en egen konstexposition år 1815, samtidigt med akad:s, närmast af det skälet, att de arbeten, som de inlemnat till sagda exposition, inkommit efter den fastställda tiden — d. 20 jan. — och därför ej kunnat medtagas, en ny försumlighet, för hvilken akad. var i sin fulla rätt att ej gifva vika.

Emellertid beredde man sig nu att fira akad:s sedvanliga högtidsdag, d. 24 jan. (1815), som skulle blifva mer än vanligt festlig, emedan den femtonårige hertigen af Södermanland (Oskar I) då för första gången skulle hedra henne med sin närvaro. Detta gaf Silfverstolpe anledning att hålla ett längre tal i den retoriska stil, som var honom egen. Efter att först hafva helsat

¹ Enl. *Estlander*, a. st. s. 520.

prinsen, som genom sitt besök gifvit konstens idkare »den största af alla belöningar, kännarens blickar», erinrade han om den nyss afslutade föreningen mellan Sverige och Norge, i sammanhang hvarmed han uttalade den förhoppningen, »att det åldriga samhället skall erbjuda sina inrättningar åt det nyskapade, åt ett folk, som ödet i sekler förnekat en efterlängtd konstodling». — Derefter fortsatte han: »Huru glada skulle vi icke blifva att se arfvingen till Sveriges och Norges troner inom dessa murar tilldela norske konstnärer våra belöningar, och huru stolta skulle vi ej vara, om ett samfund, som gjort grekers skönhetskänsla till sin, förmådde till Skandiens yttersta gränser öfverflytta de leende, de ljufva bilder, under hvilka den känsligaste nation förestält sina gudar och sina hjeltar till bevis af en förädlad sinnlighet, *oändligt öfverträffande de råa och vidunderliga fostren af de äldsta nordiska folkslagens inbillningskraft.*»

Af dessa sista ord från præsesstolen slog akad:s ovänner mynt. Akad:s præses hade genom dem förskottsvis — hette det — utdömt de nordiska myterna från den bildande konstens område och förklarad de nationela sträfvandena krig. Detta hade visserligen icke varit den af naturen fridsamme Silfverstolpes mening¹ med hans under dåtida stämning något obetänksamma yttrande. Emellertid gaf det motståndarne vapen i händerna och deras opposition ett mera positift innehåll. Skismen emellan dem och akademien ökades för öfrigt genom en annan tvistefråga, som delade sjelfva akademien i två mot hvarandra fiendtliga läger.

Sannolikt i den mest välmenande afsigt föreslog prof.

¹ För Silfverstolpes ställning till denna fråga och öfverläggningarne derom i akad. har jag utförligare redogjort i hans biografi i Några anteckningar om släkten Silfverstolpe. Stockh. 1884 s. 218 o. f.

Linnell vid det talrikt besökta sammanträdet d. 9 sept. s. å. till ledamöter agréerna Sandberg, J. v. Breda och Fogelberg, eller just desamma, som stodo i spetsen för missnöjet med den akademiska undervisningen. Innan man skred till omröstning, tog præses till orda med ett långt afstyrkande anförande, hvari han visserligen förklarade sin aktning för de föreslagnes personer och berömvärda snillegåfvor; men då de efter all sannolikhet skulle komma att som resepensionärer fortsätta sina studier vid främmande akademier, hemstälde han, om det icke vore akademien värdigare att uppskjuta med omröstningen till de tider, »då hon njuter den tillfredsställelse, hon med så mycken trygghet kan förvänta, att ifrån konsternas hembygd se de mest fullkomliga arbeten af dessa artister till hennes pröfning hemsändas».

Med anledning af detta yttrande begärdes ordet af prof. v. Breda, som var de unges talman i akademien. Han förklarade sig vara af alldeles motsatt åsigt. Som hans egen son var bland de föreslagne, ville han endast yttra sig om Fogelbergs och Sandbergs val och hemstälde, att akad. härvid måtte taga i betraktande den öfverlägsna skicklighet, som utmärkte dessa båda konstnärer, så mycket mera som statuterna icke hindra möjligen blifvande resepensionärer att till ledamöter antagas. Under de nitton år, Breda tillhört akademien, hade aldrig omröstning om ledamotskap blifvit nekad. Härtill genmälde Silfverstolpe, att detta visserligen kunde vara sant, men å andra sidan hade aldrig någon, som var ämnad till resepensionär, blifvit föreslagen. Med Breda instämde hofmarskalken frih. Klingspor, en af hedersledamöterna, helst han icke funne akad:s anseende på något sätt vara satt på spel genom antagandet af medlemmar, som i hvad land och i hvilken akademi som helst skulle som mästare anses. Nu blef

diskussionen allt hetare. Piper, Grandel, af Sillén och Sundvall (d. v. s. vice præses, direktören och de båda hofintendenterna) instämde med præses och röstade mot ballotering, Breda höll på statuternas föreskrift att omröstning *skall* ske, Klingspor erinrade, att sämre artister än de föreslagne blifvit ledamöter, t. ex. Åkerström; med all aktning för hans utropade talanger satte hofmarskalken »åtskillige nu lefvande talanger, som icke rest, vida öfver honom», hvilket gaf præses anledning till den repliken, att det vore lätt att lasta de affidne. Slutligen lade fältmarskalken grefve v. Stedingk sin tungt vägande röst mot förslaget att göra pensionater till ledamöter, hvilken princip Linnell nu, under återtagande af sitt förslag, förklarade vara riktig, ehuru han med afseende på de nämnda personernas skicklighet väl trott sig dem till ledamöter kunna föreslå. Derefter bifölls præses' förslag, att omröstning om ledamotskap icke må ega rum för personer, hvilka ämna i egenskap af konstpensionärer utresa.

Dermed var icke striden afslutad. Den fortsattes på flere följande sammanträden, då man egentligen diskuterade, huruvida ett beslut verkligen var fattadt i frågan. Sinnesstämningen blef lugnare, först sedan Silfverstolpe förklarar sig vilja i talet på 1816 års högtidsdag vidröra, »huruledes en princip, hvarvid är fästadt kungl. akad:s anseende hos andra rikens akademier och konstnärer, något aflägsnat den stund, hon önskar se påskyndad, då ifrågasvarande agrées kunna med hennes samfund närmare införlifvas.¹

Ofantligt mycket talades och skrefs vid akad:s sammanträden och i hennes protokoll under hela året 1815 i denna fråga, som excell. v. Engeström mycket riktigt

¹ Prot. 9 dec. 1815.

kallade resultatlös, och hvars innebörd prof. v. Breda betecknade som en *lex in casu*, hvars retroaktiva natur dessutom var emot principen af all lag. Emellertid hade den det resultatet med sig, att akad:s præses för årtal blef en misshaglig person hos en del academici, hvilka för den skull vid flere än ett tillfälle lemnade akademien i sticket, när hon som bäst behöfde dem. Det var den fatala expositionsfrågan, som nu åter kom att träda i förgrunden.

Året 1816 gick jemförelsevis lugnt. Det märkligaste, vi hafva att anteckna derifrån, äro de redan nämnda ombytena af direktör, sekreterare och skattmästare. Härigenom blefvo två professorsplatser lediga. Den nye direktörens professur tillföll d. 30 okt. 1816 G. E. Hasselgren; deremot stod den genom Tempelmans bortgång lediga professuren i arkitektur en tid obesatt. Silfverstolpe uppsköt oupphörligt af någon anledning att anordna detta val, hvilket föreföll ledamöterna egendomligt. Ännu vid sammanträdet d. 30 maj året derpå hördes intet deraf. Då föredragningslistan den dagen var genomgången, gjordes af en och annan ledamot, säger protokollet, en erinran, huruvida ej den lediga sysslan borde besättas. Præses svarar, att han tänkt föredraga frågan vid junisammanträdet. Nu hade han två skäl till uppskof: det ena, att de frånvarande ledamöterna skulle bli surprenerade, då de ej fått veta, att valet då skulle ega rum; »det andra förklarade Hr Öfverintendenten vara, att, enär han såsom chef för det embetsverk, hvilket skall uträtta konungens befallningar i afseende på alla publika byggnader, ansåg sig skyldig att föreslå till bestridande af undervisningen i byggnadskonsten den skickligaste bland våra arkitekter, kunde hos Hr Öfverintendenten ingen annan sättas i fråga än hofintend. Sundvall, som under

mångåriga resor i Frankrike och Italien lärt arkitekturens grunder i de bästa skolor och hemtat intrycket af denna konsts större effekter. Men som han ej visste, om Sundvall var hugad att taga emot platsen, ville han vinna rådrum att skaffa sig en upplysning, vid hvilken han som arkitekternas chef fäste ett särskildt intresse».¹

Härpå svarade v. Breda, att just denna sammankomst vore i statut:s 16 § afsedd för val, att således sjelfva stadgarna hade annonserat valet, så att ingen frånvarande borde känna sig surprenerad; hvarpå præses förklarade sig vilja framställa proposition om val, »så snart kgl. akademien förut erkänt hofint. Sundvalls kompetens samt stadgat, att ingen kunde till arkitekturprofessionen antagas, som icke gjorde byggnadskonsten till sitt egentliga yrke». Akad. förklarade då Sundvall kompetent. I samma ögonblick uppsteg majormekanikus Blom och framlemnade sin dagen förut daterade ansökan till platsen, hvarefter man skred till omröstning, då Blom blef vald med nio röster mot sex. Præses' något egendomliga sätt att gå till väga i denna fråga bidrog icke att öka sympatierna för honom.

Men vi återgå till expositionsfrågan. Vid mars-sammanträdet 1817 framstälde præses en förfrågan, huruvida någon exposition det året kunde ega rum. Derpå svarades, att för få konstarbeten vore att påräkna. På högtidsdagen 1818 föreslog præses direkt en exposition det året; ett särskildt skäl härför vore, att ständerna nu voro samlade, och deras frikostighet komme att tagas i anspråk för en ökad stat. Som ett och annat misstroende yppades angående deltagandet, beslöt man att utsända en lista för att känna sig för bland ledamöterna. På den

¹ Prot. d. 30 maj 1817.

samma skulle hvar och en anteckna, hvad han ämnade utställa. Vid de derpå följande sammanträdena d. 10 febr. och 2 mars hördes ingenting om expositionsfrågan; men på sammankomsten d. 25 mars anhöll H. Exc. statsministern grefve v. Engeström att få veta resultatet af listans kringvändande. Öfverintendenten svarade något generad, att han ännu ej sändt ut någon. Engeström upplyste då, att H. M. konungen nyligen yttrat till honom sin nådiga önskan, att en allmän och så mycket som möjligt lysande exposition måtte detta år af akad. anställas. Derpå erhöll H. Exc. riksmarskalken frih. Fleming ordet och yttrade: »I anledning af hvad H. Exc. grefve v. Engeström anført, kan jag ej dölja min förundran öfver svårigheten att erhålla en exposition inom akad., då jag nyligen sett af allmänna tidningar, att ett sällskap, kalladt Götiska förbundet, kungjort en sådan, hvartill de fleste af Sveriges utmärktaste artister lofvat sina arbeten. Min princip att bära aktning för andras meningar, för så vidt jag vill njuta den för mina egna, gör, att jag ingalunda åsyftar att i minsta måtto förfördela Götiska förbundet, hvars afsigter och företag jag anser fullkomligt oberoende af de åtgärder, som akad:s bästa i närvarande ögonblick synes påkalla. — Efter att derpå hafva riktat en anmärkning mot den kallsinnighet, som åtskilliga af akad:s ledamöter visat den stiftelse, der de fått sin utbildning och der de nu voro lärare, genom att villigt ställa sina arbeten till en annan utställnings förfogande men neka dem åt akademien, förklarade H. Exc., att, om något personligt missnöje förefunnes med den senare, så får detta ej utöfva något inflytande på akad:s intressen.

Detta anförande understöddes af v. Engeström, som sade sig icke hafva egt kännedom om, att några akademi-

ledamöter lofvat deltaga i en annan exposition. Huru-
somhelst var akademien enligt sina stadgar förbunden att
hålla en exposition, och det var om deras helgd, han an-
såg sig böra erinra.

Præses, som kände sig något illa till mods öfver ex-
cellensernas häftiga språk, svarade, att de fleste bland
akad:s ledamöter alltid varit och alltid förblefve villige
att fullgöra sin expositionsskyldighet. Prof. Gillberg
höll före, att man ej med så mycken hårdhet borde be-
döma detta undandragande från expositionsskyldigheten,
då det vore allmänt bekant, att konstnärerna voro invi-
terade af ett aktningvärdt samfund, det Götiska förbun-
det, och att flere af dem för detta ändamåls befrämjande
redan tecknat sina namn, hvilket han för sin del ej an-
såg straffvärdt. För öfrigt önskade han ingenting högre,
än att den goda harmonien, som alltid utgjort en pryd-
nad inom kungl. akademien, måtte återkomma.

Härvid utlät sig Hr Grefven och Statsministern, att
intet främmande ämne borde inblandas, och att här en-
dast vore fråga om expositionsskyldigheten; och önskade
H. Exc., att vid det sammanträde, som akademien nu
beslöt att snart hålla för detta ärende, så många som
möjligt bland Hrr artister måtte komma tillstädes.

Detta utlystes till d. 7 april, då icke mindre än
tjugufem academici tillstädeskommo, bland dem heders-
ledamöterna, excellenserna v. Engeström och Fleming,
ryske ministern grefve van Suchtelen och spanske en-
voven öfverste Moreno. Den förstnämnde tog genast till
ord och yttrade, att ingen öfverläggning vidare behöfde
ega rum om expositionsskyldigheten, utan hade man en-
dast att utsätta tiden för expositionen. Sedan konstnä-
rerna sins emellan samtalat en stund härom och lofvat,
att hvar för sig af sina arbeten uppsända, hvad som kunde

disponeras, föreslog præses månd. d. 20 april till expositionens öppnande, hvilket bifölls; och skulle konstverken vara inlemnade senast lörd. d. 18 i samma månad, d. v. s. efter blott elfva dagar.

Det gick således med fart att få en exposition till stånd. Af förhandlingarna märkes att bakom allt detta stod en person, som var van vid lydnad, och denne var Sveriges nye konung sedan d. 5 febr. d. å., Carl XIV Johan. Omedelbart efter beslutets fattande rörande expositionen meddelade statsministern, att konungen täckts utnämna sin son till akad:s kansler. Den kungl. skrifvelsen härom, som är daterad samma dag, som sammanträdet hölls, eller d. 7 april, innehöll dessutom ett förklarande af K. Maj:ts välbehag öfver det sätt, hvarpå Herr Öfverint. och Ridd. Silfverstolpe såsom akad:s præses detta dess embete städse utöfvat.

Af hela denna diskussion framgår, att akademien för sin del ej visade någon åtrå att konkurrera med den exposition, som Götiska förbundet hade för afsigt att anordna, utan tvärtom från början ämnade stödja densamma med sina bästa konstnärskrafter. Den förebräelse för intriger mot förbundet och dess utställning, som riktades emot henne och som till och med upprepats af nyare författare,¹ kommer henne icke vid. Oafsedt Silfverstolpes obehänsamma ord i 1815 års högtidstal — hvilka må stå der för hans räkning — var sämjan mellan akademister och göter mycket god. Detta framgår af flere omständigheter. Som bekant stälde en anonym konstvän ett belopp af 50 dukater till Götiska förbundets förfogande att utdelas till belöning och uppmuntran för den bland

¹ *Rudolf Hjérne* t. ex. yttrar i sitt arbete, Götiska förbundet och dess hufvudmän, å sid. 65 följande: Då konstakad. ej kunde förhindra göternas utställning, föranstaltade hon sjelf en sådan.

Sveriges och Norges konstnärer, som ur den nordiska mytologien hemtade ämnen för sina framställningar i bildande konst. Med anledning häraf utlystes en täflan med ämnen inom den nordiska mytverldens område. Inlemningsdagen utsattes till d. 28 jan. 1818. I prisnämnden skulle enligt den nämnda konstvännens förordnande sitta äfven sex konstnärer. Förbundet utsåg här till akad:s hedersledamot, hofmarskalken frih. Fr. Kling-spor, samt akademiprof:na E. Linnell, C. J. Fahlerantz, Fr. Westin, G. E. Hasselgren och gravören C. D. Forssell, af hvilka ingen då ännu var ledamot af Götiska förbundet. Detta bevisar ingen osämja och väckte icke heller något ogillande, lika litet som den omständigheten gjorde det, att de fleste täflande voro akad:s lärjungar och agréer. Att akad:n år 1818 höll en exposition var för öfrigt helt naturligt. Alltsedan århundradets början hade expositioner hållits hvarje år utom 1812, 1814 och 1817.¹ Då ingen exposition blef af sistnämnda år, var det således endast gammal häfd att ej uppskjuta dermed ännu ett år. För öfrigt är att lägga märke till, att akad:s exposition föreslogs redan d. 24 jan. och göternas först d. 16 febr., samt att göterna till en början till och med hyste planer att hålla sin exposition i sjelfva akademien.

Lika litet kan akademien anklagas för att hafva haft någon fördom mot de principer, göterna ville genomföra. Hon lemnade i detta fall sina medlemmar fullt fria händer. Visserligen höll akademien, ehuru aldrig under formen af någon opposition mot det nationela, antikens fana högt, men detta sammanhänge helt naturligt med den framskjutna plats, antikens studium intog i den akad. undervisningen. Detta studiums betydelse för teckningen

¹ År 1809 hade till och med två expositioner hållits.

hade framhållits alltifrån akad:s första år och inskräfts hos de unga eleverna såväl genom förlagsplanscherna i principskolorna som i den högre undervisningen, der Sergel demonstrerade på modellen, och i de anatomiska föreläsningarna, samt i talen från præsesstolen på högtidsdagarna. Icke minst hade de unge män, som nu gjorde opposition, fått sig det inskrift. Genom Edelcrantz's tal på högtidsdagarna 1806—1813, på hvilka Sandberg, J. v. Breda och Fogelberg eröfrade så många medaljer, gick denna antikuppskattning som en röd tråd. Än heter det: Ehuru förödmjukande den tanken är för vår egenkärlek, kunna vi ej dölja för oss de gamles företräde, och den dagen skall bebåda såväl konsternas som vitterhetens fall, då världen upphör att erkänna det. — Och en annan gång: Det är af forntidens mästerstycken, och endast af dem, begreppet om den ideala skönheten eller den rätta fullkomligheten kan inhemtas. — Och åter en annan gång, i ett tal om naturens imitation och orsaken till antikens värde: Konstnärens skyldighet var enligt grekernas åsigt att förbättra naturens brister, med ett ord, att genom teckningen af den ädlaste själs drag i förening med den bäst bildade kropps proportioner uttrycka denna sublima skönhet, hvaraf antiken lemnar oss så öfverträffliga mönster o. s. v.

Mot denna uppfattning vågade oppositionen och dens meningsfränder heller aldrig rikta något direkt angrepp. Sjelfve Hammarsköld, deras språkrör, afslutade sina föreläsningar med att framhålla, att ingen kunde mer än han vara öfvertygad om vigten af ett grundligt studium af den klassiska forntidens mästerverk. Opponenterna förklarade sig visserligen i mycket missnöjda med undervisningen i akademien, men deras anmärkningar gälde andra saker, såsom att man ej fick lära clair-obscuré, färgernas optik och luftperspektiv, att inga föreläsningar

höllos i konsthistoria och historisk komposition, att ej ynglingar, qvinnor och barn användes som modeller, att man ej fick lära historie-, djur- och landskapsmålning o. s. v. Det enda bevis, de kunde anföra på likgiltighet för det nationela, var den sorgfällighet, hvarmed akademien påstods hafva undvikit nationela ämnen i sina prisprogram. Så alldeles utan sådana hade, såsom vi minnas, dessa dock ej varit.¹ Men i allmänhet visade ungdomen större håg och mera fallenhet för de antika ämnen. När så på majsmanträdet 1817 hedersled. frih. Klingspor efter skedd uppläsning af en del antika ämnen hemstälde, om ej äfvenledes något borde tagas ur de äldre svenska häfdena, antingen ett rent historiskt eller ett ur den gamla nordiska mytologin, höjdes ingen enda röst deremot; han anmodades tvärtom att föreslå något men förklarade sig ej beredd dertill.

Af den akademiska och den götiska expositionen, hvilka båda nu öppnades på våren 1818, den senare i Kirsteinska huset, framgår för öfrigt tillräckligt, att man ej heller i praktiken uppreste någon skiljemur. På båda förekommo såväl antika som nordiska ämnen. Så t. ex. var i akademien hela den nordiska gudaverlden representerad i Hasselgrens stora tafla Ragnar Lodbroks död, och hos göterna hade sjelfva John v. Breda utställt både en Priamus vid Akilles fötter, en Herkules på bålet och en Belisarius; af Fogelberg sågs, förutom hans många nordiska bilder, äfven en Filoktetes. Sämjan var således i sjelfva verket ganska stor, ehuru icke partikritiken ville erkänna det. Den gjorde svart till hvitt och tvärtom, allt efter den ståndpunkt, den intog. Å ena sidan skämtades med de nordiska illusionerna, som ville återflytta oss till vikingafärdernas tider; finge slikt ofog fortgå

¹ Se sid. 382, 383.

ostördt, hette det, så skulle våra barnbarn komma att vandra sin verld fram i näfverskor och fårskinnspelsar och under dugtiga porsölsrus till tidsfördrif kasta till måls på hvarandra med afgnagda oxben. Å andra sidan lät det, att, om den anda, som visat sig hos våra konstnärer i hänseende till det egentligen nationela, fortfar, kunna konstens vänner med tillförsigt förutse den tid, då Europa kommer att räkna två ursprungliga och sjelfständiga konstområden, i nordvest som i sydost, i Skandinavien som i Grekland.¹

Naturligtvis skulle en så partisk kritik icke visa mycken skonsamhet mot en olika tänkande konstnär. Säkrast kunde de känna sig, som exponerade på båda utställningarna, såsom fallet var med Linnell, Göthe, Per Krafft, C. F. v. Breda och C. J. Fahlerantz. När man som Westin och Hasselgren deltog endast i akad:s exposition, kunde man vara säker på att bli grundligt nedsablad, äfven om man valt ett »nationelt» ämne. Särskildt öfvade kritiken sin qvickhet på Hasselgrens tafla Ragnar Lodbrok, der hjelten föreställdes nedkastad i ormgropen, under det att på taflans öfre del de fröjder framställdes, som väntade honom i Vallhall, der gudarne sutto till bords. Om detta verk hette det: Ragnar är snarare en vildman än en konung, och det långa bordet med de långa figurerna snarare ett bondbröllop än ett gudagille. Odin bär en fullständigt tysk riddarerustning med förgyllda kanter och naglar, Tor har benen insvepta i ett blodrödt draperi, och de öfriga gudarne äro svåra att igenkänna, allrämest den med gröna turbanen.

Men den nationela kritiken ville icke blott åt de akademiska konstnärerna utan åt akademien sjelf, och i

¹ Beträktelser öfver de år 1818 i Stockholm för allmänheten exponerade konststycken o. s. v. 4:o.

all synnerhet åt hennes præses Silfverstolpe, som skulle ha betaldt för de smädliga orden i 1815 års högtidstal. Ett tillfälle dertill erbjöd sig vid recensionen af Sandbergs taffla: »Kronprinsens defilering för Carl XIII, som åser densamma från sin stora vagn». Jag vill erinra mig, säger kritikern, att hr Sandberg framställt stolparna under kuskbocken försilfrade. Lifkuskens figur är ej något porträtt, och likväl ligger i detta viktiga leende, denna något tvungna rakhets, detta sätt att föra piskan likt en kejsarspira ett så sant uttryck af det äkta kuskgeniet, som hvilar öfver dessa båda silfverstolpar,¹ att konstnären ensamt genom ett sådant karaktärsuttryck — — — kan tillerkännas rätten att nämnas på samma gång som Teniers skola.

Men vi kunna icke här närmare följa den kritik, de båda konstutställningarna framkallade.² Vi återkomma för öfrigt till dem längre fram. Så mycket må blott i detta sammanhang nämnas, att striden mellan akademien och göterna gör intrycket af att mindre hafva gällt sak, för så vidt här var fråga om att bevisa de nordiska myternas användbarhet i bildande konst, än person. Detta hafva till och med den götiska expositionens upphofsmän — J. G. Netzel och C. G. Spens — erkänt i den berättelse, de afgåfvo öfver densamma,³ och hvori det heter, att den beredvillighet, hvarmed konstnärer och konstluskare omfattade deras sak, måhända mindre hade sin grund i vördnad för asagudarne än i slocknad kärlek till den senat, som styrde konstens svenska republik.

¹ Härmed åsyftas sannolikt äfven öfverintendentens yngre bröder, Gustaf Abraham, som i sina konstkritiker visade sig liktänkande med honom.

² Se Stockholmsposten år 1818 n:r 109, 112, 115, 121, 133—135, 138, 139, 141.

³ Aftryckt hos Hjärne, anf. st. sid. 184.

Under sådana förhållanden kunde det icke dröja länge, förrän »den nya skolan flyttade in i den gamla», så mycket mera som akademien nu snart behöfde rekrytera sina krafter ur de unges led, och hon genom statsmagternas offervillighet blef nog lycklig att kunna bjuda sina motståndare stora förmåner i form af resestipendier och löner. Det goda hade för öfrigt oppositionen med sig, att den åstadkom några viktiga reformer i undervisningsväsendet. Så återupplifvades de i glömska fallna kvartalstäfplingarna om historiska ämnen, hvarjemte eleverna fingo rätt att för prisämnenas utarbetande utan afgift begagna akad:s modeller. En under dåvarande förhållanden särdeles märklig anhållan gjordes nu också af ett antal elever i de högre skolorna, nämligen att antikskolan, som hittills hållits öppen endast under den ljusare årstiden, måtte uppeldas och blifva tillgänglig äfven om vintern, hvilket akademien med nöje biföll.¹

Vi måste nu för denna gång lemna konstutöfningen i akademien för att skärskåda förhållandena derinom i öfrigt.

Ofvan antyddes, att akad:s ekonomi under dessa år mycket förbättrades. Detta var också högeligen af behovet påkalladt, då det fanns poster i den fastställda staten, hvilka ej undergått någon förändring sedan midten af 1700-talet. Ännu år 1815 utgick arvodet för de sex professorerna, som bestredo undervisningen i de högre skolorna, med tillsammans 200 rdr om året, d. v. s. hvar och en hade för de två månader, han tjenstgjorde, 33 $\frac{1}{3}$ rdr, såsom fallet varit sedan år 1753. Det var således

¹ Prot. 5 dec. 1818.

icke mera än billigt, att akademien sökte förbättra dessa lärares vilkor. I den skrifvelse till K. Maj:t, som med anledning häraf beslöts, ansåg man sig också böra framhålla några andra önskningsar, och sålunda kom en helt ny stat att föreslås. I densamma upptogos icke blott förhöjda löner för professorerna utan äfven nya sådana för en lärare i principskolorna, för en amanuens vid biblioteket m. m., på hvilka poster en tillökning af tillsammans 1125 rdr bco begärdes. Vidare hemställdes, att resestipendierna hädanefter borde utgå med 400 rdr Hamburger-banco,¹ samt en ny lön fastställas för den gren af målarkonsten, »som egentligen icke inbegripes under historiemålningen men likväl har mindre historiska scener till föremål, näml. genremålningen».

Detta förslag hade till följd, att 1815 års riksdag beviljade akademien en tillökning af 1330 rdr bco i det förut utgående statsanslaget 7670 rdr bco, på det att totalbeloppet »skulle utgöra en jemn summa af 9000 rdr»; hvarpå en kungl. skrifvelse af d. 4 nov. s. å. uppdrog åt akademien att till statsberedningen inkomma med förslag till densammas fördelning. Med anledning häraf tillsatte akad. en komité, bestående — utom af præses — af skattmäst. Grandel och prof. Linnell (Breda undanbad sig), hvilka d. 9 dec. s. å. inkommo med ett yttrande. Deruti heter det, att de i allmänhet tagit 1777 års stat till utgångspunkt och fördubblat hvarje deri uppfördt anslag för löntagare o. s. v. Derefter öfvergå de till de särskilda posterna, af hvilka här endast må anföras följande: Akademisekreterarens lön var oförändrad, då han utom lön nyligen fått fria husrum, ved och ljus i akademien. De sex teckningsprofessorernas löner tredubb-

¹ Prot. 8 febr. 1815.

lades, professorns i byggnadskonst fördubblades (till 200 rdr), professorn i anatomi, som enligt 1777 års stat åtnjöt 50 rdr sp. i arvode, hvilket 1810 höjts till 75, borde nu få 100 och de två lärarne i principskolorna (1777 100 rdr, 1810 150 rdr) skulle få 200. I 1810 års stat fanns intet anslag upptaget för kopparstickarekonsten. Då K. Maj:t d. 18 okt. 1815 beslutat, att ett dylikt skulle utgå, bestämdes detta till 300 rdr, och likaså miniatyrmålarelönen, allt bco.¹ Kgl. Maj:t fastställde förslaget.

Länge nöjde sig dock icke akademien härmed. Redan d. 6 nov. 1817 framlade præses en skrifvelse, hvori han sökte visa, att staten ej var så stor, som den kunde synas. Om anslagen till museum (450 rdr) och till mekaniska skolan (465 rdr) frånräknades, hvilka institutioner ej stodo i officiellt samband med akad., så var staten ej mer än 8075 rdr bco. Häraf utgick dock nära hälften till pensioner, 1200 rdr voro afsatta för resestipendier och 360 rdr till prismetaljer och belöningsstipendier, hvadan allenast 2515 rdr återstode till löner och arvoden åt sexton professorer, lärare och tjänstemän, åt vaktmästare och modeller, samt till biblioteket, ljus och olja. I ett för allt behöfde akad. nu 2000 rdr bcos årlig tillökning, och härom afgick också skrifvelse till K. Maj:t.

Försöket lyckades. 1818 års riksdag afprutade endast 75 rdr bco, »för att jemna akad:s årliga anslag till 10,000 rdr bco», hvilket belopp utsedde komiterade föreslago skulle fördelas sålunda: Under rubriken arvoden upptogs för de sex teckningsprofessorerna en summa af 900 rdr bco. Enär akad:s direktör enligt stadgarna skulle väljas bland dem, men såsom direktör ej hade undervisningsskyldighet, borde han såsom sådan ha ett lika ar-

¹ Prot. d. 1 juni 1816.

vode med dem eller 150 rdr årligen. Professorn i arkitektur erhöill 250 rdr, den i målareanatomien samt läraren i geometri och perspektiv hvardera 150 rdr; principskolornas två lärare tillsammans 300 samt principläraren i arkitektur 150 rdr, allt beo.

Till de för särskilda konstgrenar å stat uppförda och uti elfva anslag fördelade löneposter, utgörande en totalsumma af 4000 rdr beo, lades ett belopp af 500 rdr beo att utgå såsom ytterligare en lön för historiemålning. Anslaget till resestipendierna ökades med 300, d. v. s. till 1500, och uttalade komiterade den önskan, »att, i anseende till olika dyrhet å särskilda utrikes orter, den hittills i staten nytjade bestämning för hvarje resepension måtte uteslutas», och pensionernas antal och belopp i hvarje särskildt fall af K. Maj:t bestämmas.

Detta förslag, som också blef akademiens, bifölls af K. Maj:t,¹ dock med det undantag, att den föreslagna

¹ K. akad:s stat enl. K. br. d. 22 april 1819.

Ständig präses Öfverintendenten utan särskild lön för denna befattning.

Sekreterare	200
1 amanuens till biträde vid sekreterare- eller skattmästaregöromålen	50
1 amanuens vid biblioteket	50

Konstnärer,

hvilka tillika äro skyldige att formera elever samt aflemna eller förrätta vissa arbeten årligen:

1 statybildhuggare	500
1 historiemålare	500
1 arkitekt	500
1 d:o för bro och vattenbyggnader m. m.	500
1 landskapsmålare	300
1 dekorationsmålare	300
1 porträttmålare	300

Transp. rdr beo 3200

andra historiemålarelönen i stället öfverfördes till resestipendierna. Sålunda fick akad:s läroverk årligen 4000 rdr bco, under det att ett lika belopp anslogs till löner åt konstnärer, samt 2000 till resestipendier, hvilka senare enligt K. br. d. 10 aug. 1819 dädanefter skulle utgå i Hamb. bco, då statsverkets vexeltillgångar skulle bestrida skillnaden. Härpå vann akademien betydligt, ty Hamb. bco hade vida högre kurs. I akad:s räkenskap för år 1825 t. ex. är beloppet 2000 rdr Hamb. bco tillika provisoriskt upptaget till 5000 rdr svenskt b:co och i 1830 års stat till $5333\frac{1}{3}$ s. m. Sistnämnda års stat visar för öfrigt den olikheten, att de två arkitektlönerna, hvardera à 500

	Transp. rdr b:co	3200
1 miniatyrmålare		300
1 medaljör		300
1 kopparstickare		300
1 ornamentsbildhuggare		200

Lärare.

1 direktör		150
1 professor för figurteckning, 2 mån. årligen, arvode		150
5 d:o d:o d:o d:o		1750
1 d:o för högre arkitekturen, 6 mån. årl.		250
1 d:o i målareanatomien, d:o		150
1 lärare i perspektiv och geometri, d:o		150
1 d:o i figurprinciperna, 12 mån.		300
1 d:o i ornament af blomsterritning, 12 mån.		300
1 d:o i arkitekturprinciperna, 6 mån.		150
1 hjälplärare i principskolorna, 12 mån.		125

Stipendier

för elever, att disponeras af akad., två för målning, två för skulptur, två för arkitektur, inom hvardera grenen ett större à 60, och ett mindre à 40	300
---	-----

Utrikes resepensioner,

hvilkas antal och belopp K. Maj:t bestämmer i hvarje särskildt fall (reservationsanslag)	2000
Betjening, medaljer m. m.	925

S:a rdr b:co 10000

rdr b:co, äro öfverflyttade till öfverintendentsembetets stat, hvadan slutsumman för akademien kom att utgöra 12,333¹/₃ rdr b:co.¹

Denna gynnsamma ekonomiska ställning förbättrades ytterligare genom enskilda donationer. I sitt d. 30 dec. 1802 uppgjorda testamente hade akad:s hedersledamot kanslirådet frih. G. Ribbing anvisat ett belopp af 3,888 rdr b:co, hvaraf räntan skulle utgå till någon vid akademien studerande yngling, som akad. funne hafva gjort de bästa framsteg i konsten. Detta stipendium utdelades första gången år 1813 till Westin. År 1824 erhöll akademien ett nytt testamente efter vice præses Piper, stort 5000 rdr b:co, hvaraf räntan skulle användas till skolornas bästa. Äfven hans bibliotek och konstsamlingar voro inbegripna i testamentet.²

Akademien var således ganska rikligt understödd, och de mera framstående bland konstnärerna kunde genom de redan i 1810 års stat införda konstnärslönerna mera sorgfritt egna sig åt konstens utöfvande. Dessa löner utgingo dock icke alltid till föreskrifvet belopp utan delades i flere poster. Så erhöll Byström, då ännu utrikes, år 1814 af den genom Sergels död ledigblifna statybildhuggarelönen 100 rdr b:co till de 300, han förut årligen uppbar, medan Göthe fick de återstående 400 rdr. Dessförinnan³ hade Byströms af akademien understödda anhållan bifallits, »att de bonings-

¹ Se prot. d. 21 juni 1830.

² Här bör äfven nämnas, att en hofmålare M. W. Schnée, † i febr. 1824 i Stockholm, hade testamenterat fyra å Södermalm belägna stenhus samt en obebygd tomt, bibliotek och samlingar till en ritskola på söder, som skulle af akad. underhållas och inspekteras. Testamentet var dock ej bevitnadt, hvarför det öfverklagades, och arfvet öfvergick till Schnées släktingar i Ryssland. Jfr prot. 13 mars, 28 april, 1 nov. 1824 och 4 jan. 1825.

³ K. br. 29 juni 1814.

rum, som Sergel innehaft, skulle vid Byströms återkomst till fäderneslandet honom tillhandahållas; och skola de dessförrinnan icke till någon enskild upplåtas. Men då historiemålaren prof. v. Breda, i anseende till den större tafla öfver vår och vår högtälskelige gemåls kröning, som han ämnar företaga, i underdånighet anmält sitt behof af rum, för att med nödigt utrymme derå kunna arbeta, hafva vi i nåder tillåtit, att berörda atelier må till prof. v. Breda upplåtas, med ovilkorlig förbindelse för honom, att samma atelier vid Byströms hemkomst, utan att därför ega fordra någon ersättning, vid första tillfälle åter afträda».

Jemte denna förmån innehade Breda äfven historiemålarelönen. Då denna blef ledig efter hans d. 1 dec. 1818 timade död, beslöt akademien hos K. Maj:t hemställa, att densamma jemte den, som akademien anhållit att ytterligare få uppföra i staten, måtte tilldelas de båda sökandena Westin och Hasselgren, i anseende till deras utmärkta skicklighet som historiemålare. Som någon andra historiemålarelön dock aldrig kom till stånd, blef Hasselgren nu utan; i dess ställe erhöll han år 1819 det Ribbingska stipendiet, som han behöll till sin död 1827, då det tilldelades prof. J. G. Sandberg. Landskapsmålarelönen, som förut innehades af Elias Martin, anslogs i jan. 1819 åt C. J. Fahlerantz. Dekorationsmålarelönen fick efter Hilleström Linnell, »såsom den der länge gjort tjänst vid de kungliga teatrarnas dekorationsmålning».¹ Porträtt- och miniatyrmålarelönerna innehades fortfarande af Pehr Krafft d. y. och L. Sparrgren, och den nya kopparstickarelönen hade af K. Maj:t tilldelats J. Fr. Martin, »icke allenast därför att han bland nu lefvande svenska kopparstickare är den äldste men äfven af det skäl, att han i Sverige upparbetat konsten, tilldanat elever samt utgif-

¹ K. br. 12 nov. 1816.

vit gravyrer af flere slag, alla vitnande om hans utmärkta skicklighet».¹ Vid hans samma år timade död sökte J. P. Cumelin denna lön; akademien förordade dock, vid remiss härom, Christian Forssell, som i dagarna hemvänderades, och utnämningen skedde i öfverensstämmelse dermed.² Medaljörslönen hade redan år 1813 tilldelats Lars Grandel.³

Voro dessa löner högeligen eftersökta af de till en jemförelsevis mogen ålder komne academici, så voro de s. k. elev- och resestipendierna det icke mindre af de unga; och den, som en gång kommit i åtnjutande af ett sådant, sökte och erhöll vanligtvis efter treårsperiodens slut förnyelse å detsamma. Bland resestipendiaterna under dessa år må här några omnämnas. Lauræus fick den efter Hasselgren lediga pensionen från och med år 1817 och innehade den till sin död 1823. Då inkommo fem ansökningar, deribland från G. v. Heidecken och grefve Hjalmar Mörner, hvilken senare redan innehade ett resestipendium på extra stat. Silfverstolpe gaf sin röst åt Mörner, »för att denne berömvärde konstnär sålunda skall blifva uppflyttad på ordinarie stat och betryggas vid studier, som han håller på att i Italien fullända». I sammanhang dermed uttalade han sig om ändamålet med resestipendierna. »Mig förefaller», sade han, »att yttersta målet för konsttalangers högsta utbildning är syftemålet med resepensionernas tillvaro, att dessa ej böra utdelas förr, än den akad. undervisningen upphör att vara tillräcklig, samt att en viss mognad i ålder och grundsatser bör egas af den utrikes resande artisten.» Att v. Heidecken som konst-

¹ K. br. 2 juli 1816.

² K. br. 13 nov. 1816.

³ K. br. 7 juli 1813.

när den tiden väl stod lika högt som Mörner kan svårligen bestridas, ehuru Silfverstolpe i den punkten möjligen kunnat vara af annan åsigt; men anmärkningsvärdt är, att, hvad mognaden i ålder angår, Mörner var tretton år yngre, samt att han aldrig hann lefva så länge, att han kan sägas någonsin hafva erhållit någon mognad i grundsatser. Akademien var också af motsatt mening och förordade hos K. Maj:t v. Heidecken. Icke desto mindre blef Mörner nämnd,¹ hvartill relationer sannolikt bidrogo.

Vidare är att märka, att miniatyrmålaren L. H. Roos första gången erhöll rese pension år 1816 samt innehade den till 1822 års slut, då gravören J. Salmson från och med följande år blef hans efterträdare.² Då de två första treårsperioderna nalkades sitt slut (med 1828), ber han om ytterligare förlängning. Som akademien hört sägas, att Salmson ej varit så ordentlig särdeles vid utförandet af beställningar, som varit af publik auktoritet honom anförtrodda, hemställde hon, att K. Maj:t måtte genom sin beskickning i Paris infordra upplysningar rörande sökanden. Derpå svarar svenske ministern,³ att Salmsons konststudier alltid varit berömliga och oafbrutna, ehuru det var sant, att han varit senfärdig att utföra beställda arbeten. På den grund tillstyrkte akademien nu hans ansökan, mot hvilket beslut prof. Krafft reserverade sig i en bilaga, som fick åtfölja akad:s skrifvelse. I denna heter det, att Salmson ej rätt använt sin tid utan slösat både med den och med de af staten honom tilldelade medlen, hvilka, efter hvad känt är, uppoffrats på konster, som kanske bland dess idkare benämnas fria men åtminstone icke kunna hän-

¹ K. br. 27 dec. 1823.

² K. br. 14 aug. 1822.

³ Envoyen grefve Löwenhjelm till K. Maj:t d. 12 jan. 1829. A. A.

föras till de sköna. För öfrigt hade Salmson ej gjort synnerliga framsteg. — Följden blef, att förlängningen beviljades endast till samma års slut, då kopparstickaren J. E. Cardon blef hans efterträdare.¹

Enligt K. Maj:ts beslut d. 10 aug. 1819 hade äfven Fogelberg erhållit ett resestipendium, stort 500 rdr Hamb. b:co. Då han derjemte begärda särskilda resepengar, gaf K. Maj:t honom, på akad:s tillstyrkan, ett ytterligare belopp af 200 rdr samma mynt, hvilken utgift bestreds med medel, som insparats derigenom, att hans afresa fördröjts.² År 1823 förlängdes detta stipendium på tre år, och 1826 likaså. År 1829 inlemnar han en ansökan om ytterligare förlängning på tre år. Såsom skäl anför han, att det är lättare för honom att i Italien utföra de marmorarbeten, hvarpå han erhållit beställning af Carl XIV Johan. Härjemte utfäster han sig att använda det sista året till hemresa öfver Frankrike, der han ämnade inhemta kännedom om det nyare sättet att gjuta brons, hvilket han anser oundgängligt för publika monuments verkställande i Sverige. Äfven nu tillstyrkte akademien hans anhållan, men äfven nu är skrifvelsen åtföljd af ett särskildt yttrande af prof. Krafft. Deri säger denne, att han anser det för en pligt, »att, då K. Maj:t infordrat akad:s utlåtande, ej hölja frågan i mörker utan sprida allt det ljus, som möjligen kan vinnas, ehuru sådant kanske icke alltid skett de år, då jag haft äran vara närvarande i Kgl. akad:s sammankomster.» — Och han fortsätter: Fogelberg har nu haft resestipendium tre år längre, än statuterna medgifva. Ändamålet med de af Riksens ständer beviljade reseanslagen är dandandet af skicklige konstnärer, och Fogelberg, hvars säkre

¹ K. br. 28 nov. 1820. Efter Mörner fick Wetterling, som då redan var i Rom, resepensionen. K. br. af samma dag.

² K. br. 12 juli 1820. Fogelberg var vid denna tid sjuklig.

och faste vän jag är, och för hvars utmärkta talang jag bär den största grad af högaktning, har redan hunnit detta mål, i följd hvaraf tiden bör vara inne för honom, som med sin talang kan lefva utan att längre begagna den fattiga nationens medel, att frånträda pensionen, så att en yngre behöfvande kan få den.

Enligt k. br. d. 3 juli 1829 fick Fogelberg emellertid två års förlängning till de nio, under hvilka han redan uppburit pensionen; i sammanhang hvarmed K. Maj:t förordnade, att resestipendium å akad:s stat ej må längre än under högst nio år innehafvas. Efter dessa års utgång söktes Fogelbergs resestipendium af C. V. Plagemann, Carl Samuel Graffman och Olof Johan Södermark. Den senare blef nu den lycklige.¹ Som hans utresa fördröjdes närmare ett år, anhöllo Qvarnström och Plagemann att få de uppkomna besparingarna. Ehuru akad. förordade Qvarnström, gaf K. Maj:t unge historiemålaren Plagemann stipendiet, »alldenstund summan var så obetydlig, och Plagemann med understöd af en utländsk konstälskare redan öfver ett års tid studerat historiemålning vid akademien San Marco i Florenz.²

Naturligtvis voro dessa stipendier ett synnerligt kraftigt medel att höja de konstnärliga anlagen; men ett vilkor för deras fruktbärande var, att de delades ut med urskiljning. Af ofvanstående redogörelse framgår, att så icke alltid var fallet. För öfrigt var det ju omöjligt att på förhand veta, huru pass samvetsgrannt äfven den talangfullaste unge konstnär skulle använda det. Klagomål hördes ej sällan i detta fall; och de blefvo någon gång så högljudda, att akademien ansåg, det något måste göras

¹ K. br. 14 juni 1831.

² K. br. 24 nov. 1832.

till stäffjande af detta missförhållande. Till någon direkt åtgärd kom man emellertid först år 1832. Byström, som hemkommit år 1829 och haft tillfälle att under sin mångåriga vistelse i Rom på nära håll följa stipendiaternas verksamhet, föreslog då, att akademien borde hos K. Maj:t begära en föreskrift för stipendiaterna att hemsända af sina arbeten hvarje gång, de sökte förlängning, eller att, om detta visade sig omöjligt, åtminstone vidfoga ett officiellt intyg, utfärdadt af den konstakademi, vid hvilken de gjorde sina studier.¹ Detta bifölls både af akademien och af K. Maj:t, som till akad:s närmare detaljerade skrifvelse gjorde det tillägget, att intyget kunde utfärdas äfven af två allmänt kända, skickliga artister.²

Ett annat slag af understöd voro elevstipendierna. Som dessa utmärkelser voro afsedda till uppmuntran åt de mest framstående eleverna i akad:s högre skolor, kunna de tjena till måttstock på graden af den talang, som förefans hos de unga vid denna tid. Nekas kan då icke, att resultatet blir ganska nedslående; och att hela perioden förefaller att vara en medelmåttans triumf. Konsten befinner sig tydligtvis på ett sluttande plan; man sträfvar nog och arbetar på att hålla den uppe, men det vill icke gå. Det är svårt att säga, om detta var en följd af den kraftnedsättning, som olyckorna i århundradets början medförde för hela nationen, eller om det hade sin rot i den torra och själlösa embetsmannaton, som under dessa år var dominerande i de akademiska fädernas rådslag, och hvilket återverkade på undervisningen. Alltnog, konsten tyckes icke hafva trifvits i den luften. Man kände också detta med sig. Så väcktes redan år 1816 ett förslag, att

¹ Prot. d. 3 nov. 1832.

² K. br. 16 febr. 1833. Denna bestämmelse är fortfarande gällande.

akad. skulle vidtaga några åtgärder för att bättre kunna egna sina sammankomster åt det egentliga föremålet för hennes tillvaro, konsterna, men detta förslag, som icke nog ofta kan höras i en akademi, vann icke gehör under dessa formskäreriets dagar. Den sidan framhölls också af göterna, som voro alltför uppmärksamma på akad:s svagheter för att icke blotta hennes Akilleshäl. »Vi trodde skråandan icke vara de fria konsternas element och konstnärerna inga gesäller, som arbetade på verkstad», heter det i deras ofvan nämnda berättelse; och så satte de litet fart i konstverlden, som dock snart återföll i sin gamla dåsigheit.

Primus inter pares bland de förhoppningsfullare eleverna var under dessa år Otto Wallgren. Kungl. medaljen eröfrade han åren 1819, 1820 och 1823 för prisämnena: Abraham offerar Isak, Numa Pompilius och Egeria, samt Apollo öfverlemnar sin son Eskulap åt Kiron; och det större målningsstipendiet tillföll honom lika många gånger, senast år 1828, för ämnet Oritya bortföres af Boreas. Året derpå erhöill han agréevärdigheten och det efter v. Heidecken lediga resestipendiet. Efter Wallgren fick Per Berggren det större målningsstipendiet åren 1821 och 1822. År 1823 uppvisade han en oljemålning med ämnet Englebreds död, »som, om det hade föreställt det ämne, akademien uppgifvit till täflan, hade dess förtjenst satt det i concurrence till målningsstipendiet.» Åren 1824—26 gafs detta åt Th. Fearnley, K. Maj:ts undersåte af norska nationen. I honom träffa vi åtminstone ett namn af *något* bättre konstnärlig klang. I öfrigt tillföllu dessa högre utmärkelser under 1820-talet inga större talan ger än A. J. Fägerplan, J. Fr. Julin, Alex. Malmqvist, Carl Graffman och Mauritz Samuelson, hvilken senare tre år å rad (1828—30) eröfrade den kungl. medaljen. Bländ

bildhuggare hafva vi här endast att märka norrmannen Michelsen, som, sedan han åren 1817—19 fått tessinska medaljen, år 1820 hugnades han med det större skulpturstipendiet. Detta hade åren förut innehafts af Axel Fahlerantz (1814), G. A. Enegren (1815) och C. H. Beur-ling (1818, 1819).

Med 1830-talet börjar det dock att ljusna. Nu finna vi oftare på belöningslistorna namn, som tyda på, att konsten hos oss i en framtid skall återupplomma. C. G. Qvarnström, som år 1824 vid fjorton års ålder vann fjerde medaljen i antikskolan och derefter årligen utmärktes, fick 1829 och 1830 den kungliga medaljen. Denna utmärkelse erhöll Chr. Berger 1831 samt R. V. Ekman och G. W. Palm 1832. Nu träffas i principskolorna Per Wickenberg, som år 1834 fick tredje medaljen i modellskolan, Egron Lundgren (jettonen i antikskolan 1835), J. W. Wallander (d:o samma år) och L. A. Lindholm, samt Fredrik Vilhelm Scholander, som år 1832 fick sin första akademiska utmärkelse i form af jettonen i arkitekturprinciperna för »ritning af ordningarna» och 1834 fjerde medaljen derstädes för prisämnet: En allmän auk-tionskammare.

Emellertid var akademien bekymrad öfver den låga nivå, hvarpå konsten befann sig i hennes lärosalar, och man grubblade fortfarande öfver, hvad som borde göras. Denna fråga blef till och med föremål för öfverläggning, när vid februarisammanträdet 1834 akad:s kansler, kron-prinsen Oskar, till diskussion uppställde frågan: På hvad sätt skulle studierna i akad:s alla skolor kunna lemna ett mera fördelaktigt resultat. Somliga ville då söka en af orsakerna till förfallet deruti, att de sex elevstipendierna voro fastlästa vid trenne konstgrenar, så att, om t. ex. intet förtjent arbete i målning inlemnats, blef stipendiet

oanvändt. Derför beslöts en skrifvelse till K. Maj:t, att dessa stipendier skulle få fördelas på sätt, akad. funne för studierna förmånligast. Andra sökte botemedlet i noggrannare studiekurser. Dessa åtgärder voro dock endast palliativer. Det var nog andan i akademien, som vållade de felslagna skördarna. Hrr professorer och ledamöter gingo och funderade på andra saker än på sådana, som hade att göra med konsten. 1816 års förslag att återföra diskussionen dit verkade icke mycket. Ett af de kraftigaste bevisen härför äro de heta strider, som nu utkämpades om den akademiska uniformens utseende. Der gick man till grund och botten med frågan. År 1817 hade Silfverstolpe föreslagit, att, i stället för den å den gamla uniformen befintliga röda kragen och de röda uppslagen och det röda fodret och guldgalonerna, borde akademien hos K. Maj:t i underdånighet anhålla att få bära en mörkblå rock med slag, blått foder, blåa uppslag och fickor och utefter kragen två qvistar af oliv och ek i guld, samt »att kragen nedantill och på den afsneddade delen jemväl skulle omgifvas af en smal guldbård, å ena sidan slät, å den andra i spetsar, samt i knapparna ett Minervahufvud, såsom den enda egentliga men tillika allmänt kända sinnebilden af de fria konsterna. Härtill hvit väst och vid högtidliga tillfällen hvita knäbyxor samt strumpor, men till hvardags blåa knäpantalonger och stöflar, samt trekantig hatt, förgyld värja och porte-épée af guld». Så såg en rättskaffens akademiker ut enligt K. br. d. 14 juli 1817, som dessutom faststälde samma uniform för kongl. museum och öfverintendentsembetet. Men ledamöterna måtte icke hafva trifts riktigt bra uti den; ty år 1834, vid samma tillfälle, som man skulle tala om konstens höjande, skildes man åt med hufvudet fullt af strider om uniformen. Åtta ledamöter förklarade nämligen då,

att de funno den fastställda uniformen alldeles för grann och ville ha en enklare. Detta tog Silfverstolpe som en personlig förolämpning, eftersom det var han, som var dess upphofsman. För H. K. H. Kronprinsen, som var närvarande, anmälde han, att han just låtit göra sig en ny uniform af den fastställda modellen, och att han ej hade lust att återigen kosta på sig en annan. Striden om denna viktiga fråga kunde naturligtvis icke afgöras med ens; den fortsattes ännu vid flere sammanträden, sedan akad. med stor högtidlighet firat sitt hundraårsjubileum. Ännu den 14 april 1836 var man icke sams; Silfverstolpe vidhöll — med en energi, som varit värd en bättre sak — att den brukliga uniformen vore af ett ädlare och för sollemnare tillfällen lämpligare utseende. Detta blef hans sista yttrande i akademien. Nu miste nämligen kanslern tålamodet. H. K. H. hade, när denna punkt föredrogs, helt oförmodadt intagit präsestolen, hvarpå skrifvelse omedelbart beslöts, att akad. skulle få anlägga svart dräkt med svart sammetskrage och svart silkesbroderi, rund hatt och värja med stål- eller bronsfäste; hvilket bifölls.¹ Och så fick man äntligen tala om andra saker.

Striden om denna viktiga angelägenhet hade emellertid till resultat, att Fredrik Samuel Silfverstolpe afgick från präsesplatsen. Så stora krafter kunde på den tiden en så ringa ting åstadkomma.

Det ligger något af ödets ironi i allt detta.

¹ K. br. 26 maj 1836.

Den akademiska konstutöfningen under
andra halfseklet af akad:s tillvaro.
1780—1830-talen.

et var till Rom, den unge Sergel styrde kosan, när han lemnade Sverige.¹ Huru långt han då ansåg sig kommen, har han uttryckt i orden: jag kunde intet. I dessa ord ligger på visst sätt en sträng dom öfver det sätt, hvarpå konststudierna i akademien bedrefvos; men domen träffade icke blott den svenska konsten — den var ju blott ett återsken af den franska — utan den träffade hela den dåtida konstriktingen. När Sergel så efter elfva års studier i Rom år 1778 kom till Paris, uppmanades han att utarbета ett receptionsstycke för agrééskap i den franska konstakademien. Det framstälde Otryades, den på valplatsen fallne hjälten, som döende inristar på sin sköld segergudinnans namn. Angående detta verks mottagande i de franska konstnärskretsarna fick konstnären veta af Roslin², att med undantag af några inkast, som gjordes med afseende på hans från franska skolan afvikande stil och manér, om-dömena utföllo mycket lifligt till hans fördel.

¹ Resestipendiet utgick från d. 1 april 1767 enl. kassaräkning i K. K. A. Enligt sin egen uppgift i sjelfbiografen afreste Sergel redan i juni 1766.

² Sergel till J. E. Rehn. Tidskrift för bild. konst. 1875, sid. 14.

Oaktadt således Sergels verk ej bar den präg, som den då herskande konstsmaken fordrade, vann det likväl bifall. Denne Otryades var icke samma andas barn som de verk, hvilka dittills belönats i den franska konstakademien, det tillhörde tvärtom den riktning, som gaf denna konstsmak dödsstöten.

Vi känna, hvaruti denna olika anda låg. Den gamla rokokokonsten var, i stort sedt, en återspeglung af sin tids förkonstlade lif, i hvars yttre former naturen kom till mycket ringa uttryck. Då man nu började ropa på en återgång till denna undanskjutna natur, fann man på samma gång, att den inom konsten aldrig fått ett skönare uttryck än hos antiken; och dermed sattes antiken såsom ledstjerna för det konstnärliga skapandet. Hvilken rol Sergel spelade i denna konstens pånyttfödelse, har han uttryckt sålunda: Det enda, som jag berömmar mig sjelf af, det är att hafva varit den förste unge bildhuggare, som vågat endast och allenast följa naturen efter de gamles grundsats.¹

Det var med detta andliga pånyttfödelsearbete, Sergel som bäst var sysselsatt, när han år 1778 kallades att efterträda Larchevêque såsom kunglig statybildhuggare och professor i akademien. Han hade då i närmare tolf år studerat utomlands på bekostnad af svenska staten. Det var således på tiden, att han kom hem. I Rom hade han genom sin Faun skaffat sig ett namn såsom en af sin samtids främste konstnärer, och ryktet härom hade nått äfven hit. Redan i maj 1771 kunde Björnståhl skrifva derifrån: Han hålles för den förnämste skulptör, som nu

¹ Sergel till Byström d. 26 juni 1811. Aftryckt i *C. R. Nybloms* festskrift: »Johan Tobias Sergel. Sveriges förnämsta konstnärssnille». Upsala 1877. Sid. 65.

finnes i Rom, ett beröm, som är så mycket större, som Rom anses och är konsternas moder.»¹

Det var naturligt, att en man med ett sådant namn skulle få stort inflytande på konsten här hemma, icke minst i de akademiska kretsarna, såsom lärare för det uppväxande konstnärsläggat. Väl hade man städe hört talas om antiken såsom mönster, men hvad som menades dermed, derom voro föreställningarna högst oklara. Med Sergel blef detta begrepp klarare; och betecknande är, att hans första göromål i akademien blir att der uppställa den samling gipsafgjutningar efter antika original, hvilka sedan gammalt förvarats i källarna under Rännarbanan.

Sergel stod dock icke ensam såsom den antika konstens förkämpe i Norden. Hela denna lära om konstens pånyttfödelse genom antiken hade för länge debatterats i de literära kretsarna på kontinenten, för att den icke äfven i vårt land skulle komma att räkna framstående målsmän. Vi minnas, att redan Floding i sina akademiska föreläsningar år 1770 citerat Winckelmann. Året förut hade en af akademiens mest lofvande ämnessvenner, Louis Masreliez, med resepenion begifvit sig till Italien, der han under en fjortonårig bortovaro grundligt och med stigande värme studerade antiken. I ett bref från honom, dateradt Rom 1781 hette det nu: Je me flatte que le goût français, si dominant en Suède, y pliera;² och i slutet af år 1780 finna vi der Carl August Ehrensvärd under sin vän Masreliezs ledning vandrande bland antikens minnesmärken; och under de två närmaste åren fullföljde han dessa studier med en till fanatism gränsande hänförelse.

¹ Allmänna tidningar 1772 n:r 174.

² *B. v. Beskow.* Minnesteckning öfver Carl Aug. Ehrensvärd i Vitterhetsakademiens handl. Del. XVI.

Så återkommo de till Sverige, Ehrensvärd 1782, Masreliez 1783. Denne senare blef samtidigt ledamot i akademien och året derpå professor. Ehrensvärd, som år 1783 kallades till hedersledamot, hade redan i Italien erhållit underrättelse om, att konung Gustaf III ämnade honom till Adelcrantz's efterträdare på öfverintendentsplatsen. Detta afböjde han dock. »Jag kan aldrig ta emot en syssla, jag intet förstår i grund. Tempelman har mer grund och mer habilité än jag, fast oemotsäglich jag har mer smak; och kungen vore bedragen med en öfverhofintendent, som endast hade litet mer smak. Men kunde jag på sidan få ett ord i laget, så kunde jag ändå göra faiblement godt då och då. Hvad det angår att bli så öm, som Adelerantz varit om konst och konstnärer, det skulle jag önska bli, om jag kunde; men jag fruktar, jag blef mera grälig.¹

Detta sidoinflytande, som Ehrensvärd hoppades få, skulle i rikt mått komma honom till del, icke minst i hans förhållande till konung Gustaf III sjelf.

Tvifvelsutän hade Sergel och Ehrensvärd, den senare om också mera indirekt, påskyndat konungens beslut att se Italien. Säkert är, att en af sina förnämsta dragningskrafter egde detta land för konungen just i sina minnesmärken från antiken. Ehrensvärd hyste visserligen någon tvekan om, hvilket intryck dessa skulle göra på honom: »Han är full af eld och antikerna fulla af stadga, han är full af genie och antikerna af smak, han har brådtom och antiken begär tålmod.»² Men hvad Ehrensvärd hoppades var, att konungen skulle »bland de an-

¹ Ehrensvärd till Masreliez, Neapel, jan. 1781. Tryckt i Svenska autografsällskapets tidskrift n:r 3, 1880.

² Ehrensvärd till Masreliez Karlskrona, d. 18 sept. 1783. Tryckt som föreg.

tika ruiner få en hop tankar, man icke i Norden får tillfälle till», och att »orsaken till åtskilliga förut mörka ämnen» skulle blifva klar för honom, att antiken har stil, men att »fransosen är liten och hinner intet halfvägs öfver den omåttliga gränsen, som är emellan det sanna och det qvicka».¹

Dessa förhoppningar hade också många förutsättningar för att gå i fullbordan. I grund och botten var konung Gustaf III:s konstsinne riktadt åt det monumentala,² åt den stora konsten, och särskildt var hans öga mera klarseende på plastikens fält än på måleriets. Redan förut hade han i Piranesi sin konstagent i Rom; denne hade i uppdrag att i god tid tillkännagifva de tillfällen, som genom auktioner eller annars kunde yppa sig att upphandla antiqviteter m. m.³ Och när konungen så sjelf kom ned till den eviga staden, följde han uppmärksamt gräfningarna i de antika ruinerna och gjorde efter sina förhållanden högst betydliga inköp af antik skulptur. För öfrigt vill det synas, som om konungen företog denna resa med hufvudet fullt af planer till ett vidtomfattande monumentalt konstföretag i Sverige.⁴ Hemma hade han inga konstnärer, som kunde realisera dessa planer eller ur den synpunkten tillfredsställa hans fantasi's fordringar mer än en: det var Sergel. Den italienska resan företogs bland annat i den afsigten att hitkalla mästare, som vore det

¹ Ehrensvärds Underd. Promemoria till konung Gustaf III.

² Detta är redan förut påpekadt af *Sander* i: Nationalmuseum. Bidrag till tafvelgalleriets historia II, sid. 22.

³ K. Maj:ts instruktion för konstagenten Piranesi, 28 mars 1783. Aftryckt hos *Sander*.

⁴ Konstakademiens historia är icke platsen för en närmare redogörelse för dessa konung Gustaf III:s planer eller öfver hufvud taget för konungens ställning till konsten. Jag hoppas att få återkomma till detta ämne i ett annat sammanhang.

tilltänkta stora företaget vuxne. Till plats därför hade konungen utsett sitt kära Haga, der ett gammalt trähus på åtta rum, af hvilka han sjelf begagnade fyra, då ännu utgjorde hans hela bostad.¹ I de svala hunderna vid Brunnsvikens stränder skulle i monumental konst resas ett motstycke till Hedvig Eleonoras Drottningholm. Vid återkomsten från Italien var valet af konstnär också gjordt, men så började de olyckliga åren; och monumentet blef om intet, ehuru det ännu i det sista lägrade för tredje Gustafs syn.

Denna konungens italienska resa bildar en vändpunkt i den svenska konstens historia. Omslaget skedde visserligen icke i och genom densamma, det var länge förberedt, men den utgör, så att säga, det officiela inseglet på, att Sergels, Ehrensvärds och Masreliezs uppfattning trängit igenom. Resultatet skulle naturligtvis i främsta rummet visa sig i de konster, som företrädesvis omhuldats af de antika folken, nämligen i arkitekturen och skulpturen; men äfven måleriet börjar dädanefter taga ansatser till en ny riktning, som åtminstone så till vida är påverkad af antiken, att den söker en stor stil, ett monumentalt uttryck och i en skarpare markerad konturteckning eftersträfvat en plastisk formbildning. Såväl i byggnads- som målningskonsten fick denna riktning sin mest typiska representant i den konstnär, hvars hitkallande genom Sergels bemedling skedde under konungens vistelse i Italien, i *Louis Jean Desprez*.

Vi skola då till en början egna en blick åt byggnadskonsten i Sverige under ifrågavarande tidrymd, för så vidt densamma studerades i akademien eller var ett uttryck för sträfvandena derinom.

¹ Se min uppsats: Gustaf III:s Haga i Svensk Kalender 1891.

Vid tidpunkten för akademiens stiftande intog denna konstgren en sådan ställning hos oss, att dess upptagande i det akademiska programmet ansågs obehöfligt. Med tiden förändrades dock detta förhållande, och konung Gustaf III:s stadgar (1773) upptaga en professur i arkitektur. Bland ledamöterna då voro ännu inga arkitekter; Adelerantz tyckes till en början hafva velat hålla dem utanför akademien. Nu blef det nödvändigt att utse åtminstone någon sådan. Detta skedde dock först år 1779, då kungl. hofarkitekten Olof Tempelman, som vi sett, fick platsen. Som han genast företog en utländsk studieresa till Italien och återvände först i slutet af 1781, kom professuren att tillträdas först med 1782 års ingång.

Det ligger nära till hands att antaga, att arkitekturen i Sverige under 1700-talet skulle utveckla sig ur de stilprinciper, som Nikodemus Tessin tillämpat i slottsbyggnaden, och detta så mycket mera, som hans lärjunge Hårleman efter honom faktiskt öfvertog byggnadskonstens ledning härstädes. Så blef dock ingalunda förhållandet. Den franska smakriktningen gjorde sig på detta område minst lika mycket gällande som i måleriet och skulpturen. Visserligen skapade rokokotiden ingen byggnadsstil. Till sitt väsende en dekorationskonst blef dess uppgift för arkitekturen att öfverdekorerade gifna grundformerna, hvilket gjorde, att den fick sin egentliga betydelse som innanarkitektur, och sträfvade att få bort det rätliniga intrycket, att afrunda och med sitt snirkelväsende förtaga det enformiga i de släta murytorna. Det var just genom Hårleman, som denna smak inkom i den svenska byggnadskonsten. Då inga större uppgifter förelades honom, och det dekorativa elementet i allmänhet måste betydligt inskränkas af ekonomiska skäl, fick han nöja sig med att tillämpa densamma i detaljerna på sådana obetydligare

byggnader som det nya slottet på Svartsjö (uppsygd på 1750-talet), och observatorium i Stockholm. Men hvad värre var, han gjorde det äfven på en mängd kyrkor i landet, deribland på domkyrkorna i Upsala och Linköping. I dessa arbeten får han dock icke bedömas för strängt; han var i detta fall endast ett barn af sin tid. Vid dylika restaurationer utgick man icke från den tids smak och stil, under hvilken kyrkan ritats och börjat byggas, utan från hvad samtiden, hvad man sjelf ansåg vara smakfullt. Och då särskildt den götiska stilen ansågs för en afart af byggnadskonst, hvilket fick sitt uttryck i Hårlemans bekanta yttrande, att göterna voro konstens klåpare, så sökte han helt naturligt att, i hvad på honom ankom, betaga den götiska arkitekturen dess prägel, för att i stället, så godt sig göra lät, tillämpa de smaklärer, som hans eget upplysta tidevarf predikade. Så tillkommo på Linköpings domkyrka den stora portalen och den höga påbyggnaden på gafvelmurens norra och södra sträfpelare, hvarifrån ofantliga snirklar sträckte sig mot hörnen af tornets östra sidomur, och på Upsala domkyrka de riksbekanta tornhättorna med de starkt utspringande gesimserna med sina altaner, omgifvande de med kolonner, snirklar och voluter sirade kupiga lanterninerna. Ungefär på samma sätt gick öfverint. grefve Cronstedt till väga vid återställandet af Maria kyrka i Stockholm efter 1759 års brand, och J. E. Rehn tillämpade samma principer, fastän med större känsla för det eleganta och behagliga, i de byggnader han nu utförde (Sutherska, n. m. Philipsenska huset vid Adolf Fredriks torg i Stockholm och Väsby i Upland). Längre varade dock icke snirkelperioden i den svenska byggnadskonsten. Den anslutning till antiken, som alltmer gjorde sig gällande, tog äfven här ut sin rätt,

och i Adelerantz's konst finna vi den förmedlande öfvergången till en strängare stil.

I Rom utbildades Adelerantz till konstnär, säger hans minnestalare i Vitterhetsakademien, A. F. Skjöldebrand¹; och han tillägger: I Frankrike såg han flere afsteg från den antika stilen; måhända uppblandades der den smak, han i Rom förvärfvat, med den konstlade manerliga franska; men om så förhöll sig, var det till så liten del, att verkningarna deraf, ehuru icke strängt enliga med den stora ideala stilen, likväl ej voro obehagliga äfven för utslutande älskare af antiken. — I dessa ord är Adelerantz's ställning såsom öfvergångsstilens representant klart framhållen. Hans verk, bland dem Adolf Fredriks kyrka i Stockholm och Kungl. Operan, visa i sin enklare och renare smak och i sin frihet från all dekorativ öfverlastning en anslutning till den antikiserande riktningen, äfven om han dervid gjort sina studier mindre på den antika konstens verk än på en del nybyggnader, som kort förut uppförts i Italien och Frankrike.

Hos Adelerantz's elever Erik Palmstedt och Olof Tempelman framträder den nya riktningen mera utpräglad. I Börsen, som Palmstedt fick i uppdrag att utföra år 1767, är stilen ännu vacklande; då han derefter reste utomlands, började han med ifver studera den antika byggnadskonsten och sökte tillämpa den i ritningar, som han hoppades få utföra vid sin hemkomst. År 1780 finna vi Palmstedt i Italien sysselsatt med att uppgöra en ritning i antik basilikastil till en domkyrka i Stockholm, hvars ändfasader han lånade från Solgudens tempel i Rom, med den skillnaden, att han gjorde kolonnerna joniska i stället för korintiska, och att han i frontispicen insatte ett allseende öga; och ofvanpå denna antik-lutherska tempelbyggnads

¹ Vitterhetsakad:s handl. D. XII, s. 337 o. f.

nämnda fasader placerade han ett torn och såsom krön derå det tiburtinska Vesta-templet, från hvars kupol korset höjde sig. Det var dock icke ensamt till komponerade kopior efter antika byggnader, som Palmstedt inskränkte sig. Palladios verk studerade han med ifver, och af Berninis kolonnader intogs han så, att han inlemnade ett förslag att inställa Sergels då ännu ej resta staty öfver Gustaf III i en arkitekturfond, flankerad af liknande halfcirkelformiga kolonnhallar. Palmstedts förkärlek för kolonnader fick rik näring under hans studier af den moderna byggnadskonsten i Paris, dit han nu kom från Italien. Och de monumentala verk, han efter sin hemkomst utförde på papperet — ty längre kom han oftast ej — äro hållna i den franskt-antikiserande stil, som är kännetecknande för Jacques-Ange Gabriels och Soufflots byggnader. Det var den senare, som i kyrkan S:t Geneviève i Paris — sedermera Panteon — inledt den riktning, som gaf den kristna kyrkan formen af ett hedniskt tempel. I verkligheten fick Palmstedt endast föga tillämpa dessa sina studier, såsom i Bondeska palatset vid Rosenbad i Stockholm och i inredningen af teatern på Gripsholm.¹

Detta senare arbete var den enda egentligen konstnärliga uppgift, Gustaf III förelade Palmstedt. När konungen år 1780 började finna stugan på sin lilla landtgård Haga för trång och för den skulle ämnade förvandla den till en kunglig villa eller, som han kallade det, ett casino med omgifvande park, så vände han sig till hofintendenten F. M. Piper, sedermera konstakad:s vice præses, i och för ritningarnas utförande. Denne hade gjort sina hufvudsakliga arkitektoniska studier i England, der han bland annat i London exponerat en ritning till ett kungligt slott, som med sin tunga och stränga stil røjde lika mycken

¹ Af år 1781; delvis förändrad efter konungens återkomst från italienska resan 1785.

brist på fantasi som ringa hänsyn till det praktiska.¹ År 1781 framlade Piper en generalplan till parkens och byggnadernas anordning på Haga. Den förra är hållen i den då moderna engelska parkstilen och ansluter sig i följd deraf strängt till den för handen varande terrängen, med bibehållande af de naturliga trädpartierna, mellan hvilka han öppnade perspektiviska utsigter, hvilkas naturliga skönhet förhöjdes genom anbringandet än af ett efter Neptunus uppkalladt rundtempél, omgifvet af en kolonngång och täckt af en kupol, än af ett Vänskapens tempel, likaledes i antik-romersk stil, än af en turkisk kiosk, af grottor för de kungliga gondolerna o. s. v. Sjelfva »casino» gjorde han i italiensk villastil, i två våningar, hvilande på en platform af granit, till hvilken sju breda trappsteg förde upp, på ömse sidor om ett framspringande midtparti med en prostil af fyra joniska kolonner. Å kortsidorna voro halfcirkelformiga utbyggnader, en ofta förekommande anordning i den dåtida engelska novantika villastilen, och rundtom hela byggnaden, hvars platta tak öfver midtpartiet inhägnades af en balustrad, löpte en triglyffris.

När Gustaf III tog del af detta förslag, uttalade han sitt gillande af sjelfva parkens anordning, men byggnaden tilltalade honom icke. Ingenting blef heller afgjort derom före konungens italienska resa, som han nu, med sin lilla obebygda landtgård i minnet, företog under namnet grefven af Haga.

Planerna på Hagas bebyggande växte i omfång under konungens vistelse utomlands. Ett annat företag, som äfven låg honom nära om hjertat, var den året före utresan invigda kungl. teatern i Stockholm. Här behöfdes för dekorationerna en konstnär med större talang och upp-

¹ I akad:s samling.

finningsgåfva än den gamle Brusell, som ej motsvarade de anspråk, konungen stälde på en dekorationsmålare, förtrogen, som han alltsedan sin vistelse vid franska hofvet 1771 var, med de resultat, hvartill dekorationsmåleriet hunnit på den franska scenen. Då det ej fanns någon lämplig person i de svenska konstnärernas leder för att fylla dessa båda uppgifter, måste konungen se sig om i utlandet. Både Piranesi och Sergel sattes i rörelse härför, och valet föll på Desprez.

I akademien mottogs icke underrättelsen om Desprezs hitkomst med oblandad glädje; och detta är mindre att undra öfver. Onekligen låg i hans inkallande ett fattigdomsbevis för den svenska konsten, och dessutom bröt konungen i och med detsamma det löfte, han vid statuternas stadfästande afgifvit, att ej vid sitt hof till löns åtnjutande antaga andra konstnärer än ledamöter af akademien. Nu fick saken hjälpas på det sättet, att Desprez valdes till ledamot.¹

Det visade sig emellertid snart, att Desprez just var den person, konungen behöfde. Med för sin tid mycket grundliga studier i den antika arkitekturen, som nu kommit till heders i den moderna byggnadskonsten, och med en till virtuositet uppdrifven förmåga som målare förenade han en fantasiens liflighet, som i uppfinningens rikedom och utförandets djerfhet icke lemnade något öfrigt att önska. Denna öfversvallande fantasi hade isynnerhet fått riklig näring under de år, konstnären vistades på Sicilien och i södra Italien för att göra studier för S:t Nons stora verk *Voyage pittoresque de Naples et de Sicile*,

¹ Ännu år 1791 visar sig sänjan ej så god mellan Desprez och akademien. I nov. s. å. säger K. Maj:t sig med mindre behag ha erfarit, huru som direktör Desprezs elever blifvit ur akad:s undervisningslokaler uteslutna. Prot. 7 nov. 1791.

till hvilket han utförde en del planscher. Just i dessa förstudier finna vi en förklaring på all den arkitektoniska prakt, hvaraf hans dekorationer öfverflöda, liksom på hans förmåga att fritt röra sig med stora massor. Ja, vi skola till och med vid en direkt jemförelse mellan byggnadsverken på Sicilien och arkitekturen i Desprezs byggnader och dekorationer finna, att det är der, han hemtat sina modeller. Han använde såväl de talrika grekiska tempel, som i sträng dorisk stil rests på Sicilien alltifrån Solons tidevarf och intill perserkrigen, och de dermed beslägtade tempelbyggnaderna i nedre Italien med Poseidontemplet i Pæstum i spetsen, som ock de rika och fantastiska byggnaderna derstädes från 1100—1200-talen med deras sällsamma formblandning och öfverdådigt nyckfulla prakt. Detta gick så mycket lättare, som hvarken han sjelf eller den allmänhet eller ens den konung, för hvilken han arbetade, var synnerligen nogräknad i fråga om historisk trohet i framställningen.¹ Att i dekorationerna till Gustaf Vasa, med hvilka han genast eröfrade Gustafs hjerta, ingingo icke blott antika, romanska och götiska motiv, utan äfven rent arabiska, dermed var ej så noga. Tidsfärgen tänkte ingen på; hufvudsaken var, att hvad man såg var »ett oförlikligt verk», och dermed var Desprezs popularitet gjord.

Det var nu denne man, som år 1788 utnämndes till konungens förste arkitekt. Såsom sådan började han

¹ En ypperlig illustration härtill är det förslag till ett monument öfver Carl XII, som Desprez en gång uppgjorde. Midt i ett öppet rundtempel bildadt af upp- och nedvända kanoner, uppbärande ett kupoltak, står konungens staty. På kupolen står en kolossal elefant med en ännu kolossalare obelisk på ryggen. Frågar man sig nu, hvarifrån Desprez fått en sådan idé, så visar det sig, att han på taket till Carl XII:s templet endast öfverflyttat det besynnerliga monumentet på piazza del duomo i Catania (jfr St. Non D. IV. pl. 26).

tillsammans med sin herre och konung att uppgöra projektet till det nya slottet på Haga. Nu var det ej längre fråga om något casino i italiensk villastil. Motivet togs från den antika tempelbyggnaden, sådan den framstod i sina mest storartade skapelser; en skog af korintiska kolonner — icke mindre än 78 stycken — skulle omgifva byggnaden, som kröntes af en kupol, uppburen af smäckra kolonner af malakit med förgyllda kapital; och det hela, hvars monumentala prägel förhöjdes af breda trappanläggningar rundt om, skulle lifvas af gafvelgrupper, sfinxer och statyer af italiensk marmor.

Äfven till parkens anordning sträckte sig Desprezs förslag, hvarvid i mycket de af Piper gjorda ritningarna dock följdes. Men nu tillkommo flere smärre antika tempel — ett af dem var afsedt för Sergels Amor och Psyke — såväl på sjelfva Hagestranden som på de på andra sidan Brunnsviken liggande höjderna vid Frescati; vidare en stor obelisk, rest ofvanpå en sarkofog, till hvilken fyra höga trappor med egyptiska gudabilder och offerscener ledde upp, vidare en hög kolonn eller Belvedere, ja sjelfva de kungliga båtarnas öfverbyggnader gjordes i form af antika tempel.¹

Snart började konungen emellertid inse, att det skulle dröja många år, innan han kunde få inflytta i det stora slottet, hvarför han uppdrog åt professorn i akademiens arkitekturskola, Tempelman, att inkomma med ett förslag till en paviljong på Haga, i hvilken konungen kunde bo under byggnadsåren. Ritningen dertill fastställdes d. 29 maj 1787,² och byggandet bedrefs med sådan skyndsam-

¹ Se Desprezs *Projet d'embellissement du parc de Haga, samt Vue du chateau et du parc de Haga, prise de Frescati*. Gravyr.

² Originallet med konungens egenhändiga approbation finnes i Haga slottsarkiv.

het, att den var färdig och i det närmaste inredd sommaren 1790. Denna byggnad, som är känd under namnet Lilla slottet eller konungens paviljong, blef den enda af någon betydighet, som uppfördes på Haga under Gustaf III:s tid. Till det stora slottet hade grundstenen visserligen lagts med stor högtidlighet d. 19 aug. 1786; grundmurarna uppfördes också raskt, massor af huggna granitblock ditforslades, och byggnadsställningarna restes till den höjd, slottet skulle få. Längre kom man dock aldrig. Det ryska kriget medtog den redan förut starkt medtagna kungliga kassan. Detta kunde möjligen med tiden hafva hjälpts; men så kom den 16 mars, och dermed blef det för alltid slut med byggandet.

Så råkade Desprez i glömska som byggmästare. Det enda monumentala arkitekturverk, han lemnat efter sig i Sverige, är orangeribyggnaden i Upsala. I densamma återgick han till sina ungdomsstudier på Sicilien. Och så kom Upsala botaniska trädgård att prydas med en pæstisk tempelfasad, hvars frontispice uppbares af åtta kraftigt refflade doriska kolonner, till hvilka en bred granittrappa leder upp. I öfrigt fick Desprez nöja sig med att hos sina talrika lärjungar, bland hvilka Christ. Gjörvell och den i Finland verksamme Charles Bassi äro de märkligaste såsom arkitekter, inskräpa antikens betydelse för den moderna byggnadskonsten. Dessa lärjungar arbetade också i mästarens anda så tillvida, som de återgingo till antiken, och då särskildt till den romerska, ehuru de i motsats till honom väl ensidigt öfverdrefvo densammas enkelhet och stränghet.

Denna undervisning skedde vid sidan af den akademiska, som fortfarande sköttes af arkitekturprofessorn Tempelman. Som utöfvande konstnär har han ej utfört något märkligare än Hagapaviljongen. Känd för grundliga stu-

dier, och såsom vi af Ehrensvärds ofvan anförda yttrande kunna sluta, af stort anseende i sin konst, måste Tempelman, liksom de fleste af hans samtida yrkesbröder, inskränka sig till att bygga på papperet. Att döma af resultatet gick hans undervisning ej i någon synnerligt praktisk riktning; ty oaktadt hans nit såsom lärare under tretio års tid sjönk arkitekturen såsom konst i landet alltmera, på samma gång tillgången på skickliga arkitektämnen höll på att utsina. Så hände det våren 1813, att Kgl. Maj:t befallde akademien dels att inkomma med underd. anmälan, huruvida bland akad:s elever någon yngling kunde finnas, som visat större fallenhet för eller ådagalagt utmärktare prof på kunskap i den högre arkitekturen och således förtjenade att uppmuntras; och skulle akademien föreslå lämpliga utvägar att bereda honom ökad erfarenhet. Akademien anmodade med anledning häraf sina båda ledamöter hofintendenterna Sundvall och af Sillén att inkomma med sina tankar i ämnet. Sundvall föreslog då, att den unge arkitekten först borde resa till Paris för att lära, huru det tillgår med komposition i stor genre, och derefter till Italien för att studera allt det onda och goda, som detta land hyser, och betrakta de byggnader af ädel och enkel stil, hvarmed en Bramante, en Peruzzi, en San-Gallo, en Falconetto m. fl. förskönat Italien; hvarigenom han öfvertygas, att det ej är en uppstapling af kolonner men en vacker form och en exakt proportion, som utgör skönheten af arkitekturen. Sillén deremot förordade i en som vanligt ganska häftig skrifvelse, att den unge arkitekten genast reste till Italien. »En Michel San Michelis arbeten i Verona, och i synnerhet en Palladios i och omkring Vicenza förtjena en särdeles uppmärksamhet. För att skåda en kolonnad i dess renhet borde han ej försumma att i Milano se Palazzo del Governo, hvars

majestätiska utseende betydligt öfverträffar den mycket större och präktigare kolonnaden vid S:t Peters basilika i Rom och äfven den så utropade Colonnade de Louvre. Äfven kunde med några förändringar eller modifikationer arkitekturen i Florenz, i anseende till sin stämpel af styrka och manlighet, vara nog passande för det urgamla Svitiods innebyggare, om de nu egde nog själsstyrka att söka en nationalanda och ej i allt utan urskiljning vilja vara de rikare länders apor» o. s. v.

Voro hofintendenterna således af olika mening i fråga om reseplanen, stämde de deremot öfverens i den punkten, att akad:s elev Alex. Hambré vore den för resan lämpligaste. Akademien för sin del svarade Kgl. Maj:t, att, oaktadt hon med tillfredsställelse sett, huru år från år betydliga framsteg blifvit gjorda af ynglingar i arkitekturskolan, ville hon dock ej utmärka någon särskild ämnessven såsom egande den grad af ovilkorligt företräde framför de andre, att ett tillförlitligt hopp om en i framtiden fulländad talang kunde dervid fästas. Hvad åter angick de lämpligaste utvägar för ynglingar att förvärfva en fullkomlig insigt i den högre arkitekturen, så vore studierna af antiken att anse såsom något alldeles oundgängligt. Såsom en förberedelse dertill vore det nyttigt, att ynglingen först reste till Paris, då han med säkrare öga kunde mottaga intrycken af Italiens åldriga konstlemningar.¹

Med detta svar var Kgl. Maj:t icke belåten. I ny skrifvelse af d. 7 sept. s. å. hette det: »Då WI, på det högsta angelägne derom, att skicklige arkitekter i fäderneslandet måtte vara att tillgå, med Vårt bref haft för afsigt att få upplysning om dem af Edra elever, som till dylika arkitekter skulle kunna danas, men detta ändamål

¹ Till K. Maj:t d. 28 aug. 1813.

genom ofvan berörda Edert yttrande ej blifvit vunnet, så förnyas befallningen»; och ålades akademien att uppgifva tre elever, som visat största fallenhet.

Akademien uppsatte då unge Alex. Hambré i första rummet samt konduktörerna vid öfverintendentsembetet Axel Nyström i det andra och Samuel Enander i det tredje. Hambré fick stipendiet (600 rdr b:co), med befallning att afresa till Italien.¹ Efter någon tids vistelse der, reste han till Paris, hvarest vi år 1818 ännu finna honom sysselsatt med ett monumentalt Panteon i antikromersk stil för Sveriges konungar. Kan man af den storartade anordningen och den klara dispositionen sluta till, att här funnos förutsättningar för, att de förhoppningar, akademien fäste vid honom, skulle gå i fullbordan, så gingo dessa i qvaf, när han helt plötsligt afled i Paris d. 11 dec. s. å. vid tjuguuåtta års ålder. Nu öfvergick stipendiet till Axel Nyström. — Tempelman hade då för två år sedan bortgått. Såsom den högre byggnadskonstens utöfvare här hemma kvarstodo nu endast gamle Sundvall, som i Carolina rediviva-byggnaden i Upsala ej kan sägas hafva i praktiken tillämpat de teorier, han år 1821 förfäktade i sitt inträdestal i vetenskapsakademien,² Gustaf af Sillén, som visar sig vara en lika slät arkitekt, som han var en anspråksfull och storordig talare i akademien, Fredrik Blom, som i Lifgardets till häst kaseren och Rosendals slott har ett bättre eftermäle än i den oformliga Skeppholmskyrkan, samt Chr. Gjörvell, som i Säfstaholms slott gaf ett ganska elegant uttryck åt den italienska novantiken men å andra sidan i Drottningens paviljong på Haga med dess tunga proportioner och

¹ Kgl. bref 14 nov. 1814.

² »Om nyttan af den antika stilen i byggnadskonsten isynerhet för Sverige.» Vet.-Akad:s H. 1821.

borgerliga, prosaiska stil, ej gifver ens en aning om, att konstnären en gång gått i skola hos Desprez.

Det är således icke i Desprezs arbeten såsom arkitekt, som hans egentliga betydelse ligger, utan såsom målare. Isynnerhet får det inflytande, han genom sin verksamhet vid kungl. teatern utöfvade på den stora allmänhetens smak, icke underskattas. Teatern blef under Gustaf III en synnerligt populär anstalt, dit menigheten drog i stora skaror för att se och höra. Och af allt hvad man såg, intogs man i främsta rummet af Desprezs storartade målningar. Förtjusningen öfver dem ger sig luft icke blott i tidningarnas korta anmälningar af de uppförda pjeserna, utan i skaldestycken och epigram, likasåväl som i tidens memoarliteratur och utländingars reseskildringar från deras vistelse i Stockholm.¹ Vi kunna icke döma om dessa dekorationer annat än genom några skisser, som ännu finnas i behåll.² De äro dock tillräckliga för att gifva en föreställning om rikedom i konstnärens fantasi och om den stora stil, han utvecklade i sina djerfva kompositioner.

Äfven som historiemålare användes Desprez flitigt såväl af Gustaf III som af Gustaf IV Adolf. Den förre uppdrog åt honom dels att föreviga besöket i S:t Peterskyrkan juldagen 1784, dels också att utföra tolf stora bataljmålningar med ämnen från ryska kriget, under hvilket Desprez på konungens inbjudan var gäst i det svenska högqvarteret. Dessa målningar voro afsedda för

¹ Se Eck, J. G. S. *Reisen in Schweden*, Leipzig 1806. Se äfven Acerbi, Meerman m. fl. reseskildrare. Jfr. äfven tidskriften *Minnerva*, Köpenhamn 1804, tredje brefvet sidan 9.

² I Nationalmusei handteckningssamling finnas skizzerna till Gustaf Vasa m. fl. särdeles omsorgsfullt utförda.

Drottningholm, der de skulle bilda ett tredje bataljgalleri till de båda, som Lembke målat öfver Carl Gustafs och Carl XI:s krig. Dock hann endast en del fullbordas. I olikhet med Lembke inför oss Desprez midt i stridens vimmel, och kompositionerna verka mera genom den dramatiskt liffulla skildringen än genom någon detaljernas skönhet. Om också en väsentlig del af det intryck, de göra, är att skrifva på teatereffektens räkning, i hvilken Desprez var mästare, så måste man på samma gång skänka sitt erkännande lika mycket åt det orädda i sjelfva anläggningen som åt fantasiens rikedom.

Främst i detta hänseende står den i kolossal skala tilltagna »Striden mellan sybariterna och krotoniaterna,¹ om hvilken Fredenheim en gång skref till Gustaf IV Adolf, att den i alla tider blir en af de rikaste och bäst tecknade kompositioner i verlden, hvars värde säkert tilltager med tiden.² Af alla Desprezs historiemålningar är denna också hans mest typiska. Striden rasar som värst i, på och omkring floden, som fylles af massor af stridande och drunknande i vild oordning; ofantliga fanor svaja i luften och från fästet, och nya skaror till häst och till fots i lysande drägter ila fram fjerran ifrån i ett landskap med höga, mot skyn sig upptornande berg, mot hvilka ett och annat palmträd med sin lummiga krona bildar en bjert kontrast. Det ligger något af Rafaels Constantinslaget i denna sjudande komposition. Också var Gustaf III förtjust öfver densamma och lät uppsätta den i sin våning på operan, för att han så mycket oftare skulle hafva den under ögonen.

Af Desprezs många elever, kommo K. J. Hjelm och Per Estenberg mästaren närmast i uppfinningsförmåga och

¹ I Nationalmuseum.

² Conceptbref i Nationalmuseum.

utförandets liflighet; Limnell deremot stelnade i ett falskt patos. Han vannlade sig visserligen om en antikiserande formbildning och en storartad komposition men slog alltför ofta öfver i det löjliga. Af alla hade han den ytligaste antikuppfattningen. Sina modeller med deras ofta uppstyltade gester och intetsägande ansigtsuttryck tyckes han hafva tagit direkt från scenen och öfverdrifvit deras uttryckssätt.

Då Desprez icke hann utföra alla de mer eller mindre märkliga tilldragelser, hvilka konung Gustaf III önskade se framställda på duken, måste Per. Hilleström tagas till hjälp för att fylla behovet. Han var nog i detta fall en utilitet, ehuru han icke synnerligen föll Gustaf III i smaken. Konungen lär en gång ha yttrat: Det fins ingen människa, som har minsta spår till fantasi mer än jag och Desprez.¹ Då fantasin just var en af de främsta egenskaper, som konungen fordrade hos sina konstnärer, är det lätt att förstå, att han ej kunde sätta Hilleström så högt. Alla dennes historiemålningar eller quasi-sådana lida af en torrhet och säfflighet, som blef så mycket mera i ögonen fallande, när de ställes vid sidan af Desprezs liffulla kompositioner. Derför hafva sådana arbeten af honom, som Gustaf III:s publika spisning, karusellen på Drottningholm, Stockholms borgerskaps mönstring på Adolf Fredriks torg år 1790 m. fl. sitt egentliga värde ur kultursynpunkt och såsom kostymhistoriska bilder. Härtill kommer, att Hilleström så professor och akademi direktör han var, ofta förråder en ganska svag teckning. I detta fall öfverträffas han dock af den från England hitflyttade Elias Martin. Dennes Gustaf III:s besök i akademiens modellskola (sign. och dat. 1782) är i det fallet rent af löjväckande, icke minst hvad de mest framhållna personerna

¹ Acerbi.

angår, nämligen konungen sjelf och modellen, hvilken senare, för att tala på den tidens akademiska språk, synes otidigt fet och således till modell oduglig. Bättre äro såväl Hilleström som någon gång äfven Martin i sina genrestycken, ja, i sådana arbeten händer det icke sällan, att Hilleström höjer sig till ett konstnärskap, som i framställningens sympatiska förtrolighet och koloritens kraft närmar sig Greuze's arbeten, hvilka han hade tillfälle att studera under sin förut nämnda vistelse i Paris. Äfven om den tidigare riktningen, om Lancrets och Paters konst, gifva dessa scener en direkt erinran. Det är små interiörer ur hvardagslifvet, han inför oss uti, helst med en eller två unga qvinnor som staffage. Så se vi t. ex. en ung dame, åt hvilken en tjenarinna serverar en kopp choklad, eller två unga damer vid toaletten eller vid klaveret, eller konstnärens dotter vid sitt skrifbord med Voltaires byst i fonden o. s. v. Det var skada, att Hilleström ej mera uteslutande egnade sig åt denna art af målning, der ämnet var hemtadt ur kretsar, i hvilka han sjelf rörde sig, ty der är han, som sagdt, fullt herre öfver sin teknik, när han vinnlägger sig derom. Särdeles i återgifvandet af en del bisaker är han rent af mäterlig. Hans träffsäkerhet i dylika detaljer gjorde honom särskildt till en ypperlig stillebensmålare.¹

Äfven på dessa områden höjde sig Hilleström mycket öfver Elias Martin, hvilken deremot hade sin styrka i landskapsmålningen. Också var det den konstgrenen, som han enligt samtidas vittnesbörd hufvudsakligen idkat under sin mångåriga vistelse i England.² Till en början inskränkte han sig till porträttlandskapet, som han för öfrigt städse öfvade, såväl i olja och vattenfärg som i gra-

¹ Se i detta fall några arbeten af honom i akad:s samling.

² Stockholmsposten 3 okt. 1780.

vyr, men i dessa tidigare arbeten fingo ofta dukarnas dimensioner ersätta bristen på poetisk uppfattning och konstnärligt utförande.¹ Men så tyckes Martin ha fått blick för Claude Lorrains arbeten, tvifvelsutan har han äfven mottagit intryck af engelsmannen Wilsons, hvilka med sin poetiska uppfattning, storartade anordning och briljanta belysning blefvo honom en god förskola; och därmed öppnades hans ögon för det ideela i naturen. Nu komponerade han landskap hellre än han porträtterade dem, och i en stor stil, hvori en efterklang af klassicismen är omisskännelig. Idealet blef flodlandskapet i långt perspektiv, med höga, af en och annan antik tempelbyggnad prydda stränder, klädda med smärta och resliga, ej alltför lummiga träd, som höja sina kronor i en klar, af lätta strömoln fylld luft, mättad af solljus, som dallrar öfver floden och försilfrar kaskaderna under den stora hvalfbron, som leder öfver densamma². Solsken och sommarvärme hade aldrig förut kommit till uttryck i den svenska landskapsmålningen. Men i Elias Martins idealiserade landskap lyste ljuset igenom och värmdde hela naturen. Deruti ligger hans storhet. Åt detaljerna egnade han ingen omsorg; han var i sitt slag en impressionist. Med tiden bleknade hans palett, hvar till väl ett ökadtt sysslande med aqvarellmålningen något bidrog.

Elias Martin står sålunda främst bland 1700-talets svenska landskapsmålare. Att Johan Sävenbom ej nådde dit, hafva vi redan sett. Akad:s stipendiat Per Nordqvist hade visserligen en grandios stil, såsom synes af hans tre

¹ Jag hänvisar till hans kolossala vyer från London i Säfsta-holmssamlingen.

² Jfr hans flodlandskap i akademien. — Martin studeras för öfrigt bra i Nationalmuseum.

taflor i Säfstaholms-galleriet, men de mörka, kompakta löfmassorna och de tunga lufttonerna återspegla ej naturen. Klarare är då den år 1798 hitkomne Louis Belanger, som också gerna sysslade med det heroiska landskapet, med inkomponerade antika tempel o. d. I sina talrika Stockholmsvyer visade han dock ett sinne för pittoresk uppfattning, som hans lifliga färg förlänar ökad effekt.¹ I dylika porträttvyer påminner han ganska mycket om Martin; också hade äfven Belanger studerat i England och blifvit ledamot af den engelska konstakademien, liksom han året efter sin hitkomst erhöll ledamotskap i den svenska.

Var Martin öfverlägsen Sävenbom i sjelfva landskapet, står han deremot långt efter honom i det insatta figurstaffaget. Martin ville aldrig erkänna sin osäkerhet i teckningen, hvilket väl sammanhängde med den höga tanke, han i allmänhet hyste om sitt konstnärsskap.² Denna brist på sjelfkritik gjorde äfven, att han icke drog sig för att behandla de högsta ämnen. Men der sjunker han ohjelpigt till marken. Hans cykel Fader vår är i detta afseende ett slående bevis. Här rörde sig Martin för öfrigt på ett område, som mindre väl låg för honom, materialist, som han var, och i hög grad svag för lifvets njutningar, särskildt bordets nöjen. Någon religiös stämning präglar icke heller dessa verk, det erkände redan hans samtid. Till och med Sergel, som eljes var mycket mild i sina omdömen om vännernas arbeten, kunde icke låta bli att öfva sin qvickhet på dessa. Samtidigt med att denna cykel utgafs i gravyr, skickade han Per Tham till

¹ Jfr hans taflor på Hasselbacken. — Den vanliga uppgiften är, att Belanger hitkom redan 1790. Han kom dock först år 1798. Se Fredenheims journal 15 aug. 1798 och akad:s Handl. D. VI, n:r 91.

² Se *Acerbi*. Resa genom Sverige och Finland. 1798, 99.

Dagsnäs en handteckning, framställande, hvaruti Martins styrka egentligen låg — Martin var afbildad sittande vid sitt middagsbord framför ett fat med ostron —, och Tham svarade: Vår gode Martin, som slukar ostron, är excellent och gör detta mångfaldigt bättre än Fader vår — que Dieu lui pardonne.¹

Den, som bland alla dåtidens svenska målare onekligen egde de största anlagen för det religiösa måleriet, var Per Hörberg.

Det religiösa måleriet skulle naturligtvis intaga en underordnad ställning under upplysningens tidevarf. Tidsandan stälde andra uppgifter för konstens utöfvare, hvilkas etiska och estetiska uppfostran i det stora hela icke präglades af någon djupare kristendom; och mera än andra ämnen ställer religionen den fordran på konstnären, att han skall vara genomträngd af henne för att göra henne lefvande i konstverket. Hade någon bland det gustavianska tidevarfvets konstnärer den förutsättningen, så var det Per Hörberg, till hvars undångömda hem i en aflägsen landsort den moderna tidsandan icke funnit väg. Fromhet var grunddraget i hans lif liksom i hans konst, och icke minst derigenom sticker han så bjert af i den gustavianska konstnärskretsen. Visserligen var det icke det karaktärsdraget, som gjorde honom uppburen der, men hans naturliga fallenhet för konsten visade sig genast vid hans hitkomst vara så stor, att de akademiska fäderna ansågo sig böra taga hand om de lofvande anlagen. Nu är det egendomligt att se, med hvilken ifver hans studier omhuldas. Pilo afstår sitt vikariatsarvode åt honom, och Sergel föreslår Gustaf III att taga honom med på den just då förestående resan till Italien. Eget är också, att bland de hundratals teckningar, Hörberg efterlemnade från

¹ Tham till Sergel 10 dec. 1803. A. A.

studietiden i akademien, flertalet utgöres af kopior efter antika statyer, antika gemmer och antika medaljer.¹

Hörberg var väl bland alla, som då sysslade med konsten här hemma, minst mottaglig för intryck från antiken. Också lemnade dessa studier ur stilsynpunkt inga spår efter sig i hans målningar. I stort sedt blef han städse sig själf, och om också de akademiska studierna buro frukt särskildt i hans teckning, så var det dock aldrig ur den synpunkten, som han hade betydelse som konstnär. Jag nämnde, att fromheten, eller med ett annat ord, religiositeten, var grunddraget i hans karaktär. När han så grep till penseln, skedde det just för att gifva uttryck åt denna grundstämning. Det är detta han åsyftar med sina ord till Atterbom: »I Stockholm finnas många, som måla bättre än jag, mycket, mycket bättre; men de ha inga idéer, förstår herrn, jag menar med idéer stora tankar.» Det var icke upplysningsfilosofiens spekulationer, som dervid föresväfvade honom, ty dem hade han ingen aning om, utan de bibliska ämnena, som utgjorde hans idékrets, hans stora tankar, som han nu i bild åskådliggjorde för menigheten på ett sätt, som en hvar förstod. Och så blef Hörberg i konsten representanten för de djupa leden, som i ett hundratal kyrkor i landet med andakt dröjde framför de bilder ur den heliga historien, som han upprullade. Denna faktor i folkets konstnärliga och religiösa uppfostran får icke underskattas; tvifvelsutän är den såsom sådan verksam ännu i dag. Han berättar väl, och, ehuru hans kompositioner äro synnerligen väl grupperade, äro de på samma gång så natur-

¹ I universitetsbiblioteket i Upsala finnes ett band i folio med dylika ritningar, tecknade till stor del, enligt påskrift af Hörberg »år 1787 under min varelse vid Målareakademien i Stockholm». Gemmen och medaljerna äro utförda efter Viscontis och Sandrarts arbeten.

liga, att det vill förefalla, som om de snarare vore resultatet af en medfödd fallenhet än af gjorda studier. Och dock rör han sig ofta med stora massor, hvilka han förstår att göra dramatiskt liffulla. Dessa förtjenster framskymta redan i sådana arbeten, i hvilka han, påverkad af den akademiska smakriktningen, hemtat sina ämnen från antiken, såsom hans på akad:s utställning år 1785 exponerade, af Fredrik Adolf inköpta tafla: Zaleucus, som låter sticka ut ett öga på sig och sin son, den äldsta komposition jag sett af konstnären. Ännu tydligare framtråda de i Virginias död och i Coriolanus bevekes af sin moders och makas böner att skona Rom.¹ Här röjes också den framstående koloristen, ty det är just såsom sådan, Hörberg blir förundransvärd. Denna varma kolorit med sina stundom kraftiga färgmotsättningar och sina egenomliga ljuseffekter, som man skulle kunna misstänka hafva sitt ursprung från studier efter Rembrandt, derest det icke låge sannolikheten närmare att förklara dem såsom resultatet af studier efter en annan stor mästare, nämligen naturen, denna varma kolorit, säger jag, bidrager i mycket till den stämningsfullhet, som hvilar öfver hans numera något mörknade altartaflor.²

Med allt detta felades det bondemålaren från Småland — som Hörberg ganska betecknande kallas i akad:s protokoll — dock något, som gör, att han aldrig kan tillerkännas något stort konstnärsnamn. Vägen till storhet i konstens som i vetenskapens verld följer all utvecklings vanliga gång: den går från ett lägre till ett högre genom en oändlig serie af utvecklingsskeden. Hörberg beträdde den vägen med rika gåfvor men var icke

¹ Sign. och dat. 1788, båda i Rosersbergssamlingen.

² Att Hörberg i sina etsningar tagit intryck af Rembrandt är påtagligt; äfven i olja har han kopierat honom.

tillräckligt rustad för att nå målet, som hans öga för öfrigt icke var nog klarsynt att skönja. Och så stannade han på halfva vägen, men der strödde han rikligen ut sina pund, dock innan de hunnit präglas med den hallstämpel, de skulle fått, om han fullföljt vägen uppåt. Men redan der, i halfva vägens dunkel, gjorde sig deras ädla halt gällande.

Hilleström och Hörberg stodo, liksom Martin i sina figurkompositioner, efter hvad vi nu sett, i det stora hela främmande för det antikiserande elementet i tidens konst. Klarare framträder detta element i Louis Masreleiers arbeten efter hemkomsten från Italien, särskildt i hans historiska kompositioner, der en plastisk formbehandling i hög grad gör sig gällande. I detta hänseende bilda dessa hans senare verk en bjert motsats till hans tidigare, bland hvilka altartaflorna i Maria och Katrina kyrkor i Stockholm intaga främsta platsen. Ur sjelfva målningens synpunkt stå dessa högre, hvilket åter förklaras deraf, att Masreliet under sin vistelse i Italien försummade målarekonstens studium och utöfvande för studiet af antiken. I den fördjupade han sig så ensidigt, att i den konstlära, han sedermera offentliggjorde,¹ icke mycket utrymme gafs för målarekonsten. Hänvisande till den grekiska skulpturen såsom idealet för all konst, förklarar han densammas fullkomlighet bero deraf, att greken ej skildrade naturen sådan hon är, utan sådan hon kan och borde vara. Skönhetsens skapande blef hos honom därför icke individuellt, d. v. s. skildradt efter en enda individ, utan kollektivt,

¹ Masreleiers inträdestal i Vitterhetsakademien (Handl. D. 9): Om idealet i konsterna.

d. v. s. sammansatt efter ett val af flere individers sköna delar. Den grekiske konstnären är, säger han, lik biet, hvars honung samlas af flere blommors saft. I naturen finnes fullkomlighet endast i en del; i sammansättningen af dylika delar ligger konstens företräde. — Tydligare kan icke eklekticismen predikas.

Efter tagen kännedom om dessa åsikter blir det oss lättare att förstå, hvad Masreliez åsyftat i sin konst, t. ex. i arbeten sådana som Priamos begär af Akilles sin son Hektors lik (i Nationalmuseum). Kropparnas så att säga plastiska utmodellering har här varit hufvudsaken, och man liksom tycker sig märka ett bemödande att åt hvarje parti gifva det skönaste uttrycket; men dermed har han icke förmått i den för öfrigt rytmiskt genomförda kompositionen ingjuta det lif, som låter verket framstå som ett helt; hvartill kommer, att färgbehandlingen är öfver höfvan försummad, så att taflan verkar mera som relief. Samma intryck göra andra verk af honom från denna tid, t. ex. hans Ifigenias offerande, i enskild samling i Stockholm m. fl. Betecknande är, att han äfven målade stafflitaflor i Wedgwoodmaner, d. v. s. med hvita figurer mot blå botten.¹ Detta underskattande af det rent måleriska gjorde, att Masreliez hellre tog till ritstiftet än till penseln. Handteckningar har han efterlemnad i tusental; hans målningar deremot äro lätt räknade. Sin egentliga betydelse eger han som teoretiker och som lärare i akademien.

Sitt förnämsta och mest populära arbete utförde han på beställning af konung Gustaf III och för konungens

¹ Två sådana egdes af grefve G. Ph. Creutz, framställande Sanningen nedstigande från himmelen, åtföljd af segern, dagen och tiden, samt Apollo, utdelande kransar åt muserna. Äfven den s. k. Peylska frisen, som var 35 alnar lång och $7\frac{1}{2}$ tum hög, var hållen i en dylik reliefstil. Se Svenska Parnassen 1784.

paviljong på Haga, nämligen väggdekorationen i det rum, som deraf fått namnet den Masreliezska salongen. Förebilden återfinnes dels i de pompejanska väggmålningarna, dels, särskildt hvad sjelfva ramverket beträffar, i Rafaels loggier. Hvert och ett af de fyra stora väggfälten är indeladt i tre mindre, i hvilkas midtfält ses Jupiter, Juno, Apollo och Minerva och under dem en skara offerande, enkelt draperade qvinnor, väl grupperade, med plastisk hållning, afmätta rörelser och detta lugn i linieföringen, som kännetecknar den klassiska konsten. Härtill kommer en för Masreliez ovanligt kraftig färgbehandling i de olika figurgrupperna, hvilka afteckna sig mot en varm, ljusgul, något litet i grönt stötande fond, som liksom sammanhåller det hela och är af ypperlig effekt. Med dessa förtjenster har arbetet dock äfven sina fel. Underkastar man figurerna en närmare granskning, måste anmärkningar riktas mot flere detaljer i teckningen, mot de alltför små hufvudena till de väl robusta kropparna och framför allt mot de öfverdrifvet tjocka armarna. Detta hindrar icke, att ur rent dekorativ synpunkt dessa målningar äro i sitt slag enastående.

Också väckte de mycket bifall. Dädanefter blef denna pompejanska, eller, som den också kallades, Masreliezska stil på modet vid rumsinredningar på denna tid, såsom vi ännu kunna se i flere rum i Stockholms slott,¹ i Sofia Albertinas palats vid Gustaf Adolfs torg, i konungens enskilda kabinet på operan, i Sofi Hagmans våning i Storkyrkobrinken i Stockholm,² på Tullgarn m. fl. ställen.

Detta var icke det enda område, på hvilket Mas-

¹ Så i smårummen innanför gästvåningen två trappor upp i vestra hvalfvat.

² Nuvarande Hotel Östergötland, (uppkalladt efter Fredrik Adolf, hertig af Östergötland).

reliez återopades som auktoritet. Hans stora rykte för lärdom gjorde honom dertill i den konstkritiska delen af pressen. Naturligtvis skulle detta uppkalla motståndare — sådana hade Masreliez, som vi sett, till och med inom akad:s murar — särdeles vid den tid, när romantikerna började veckla ut sin fana. Då hedrades han å ena sidan — i Journalen — med epitetet »Nordens Rafaël, som omsider besegrat och utrotat den osmakliga franska stilen», under det att motpartiets organ, Nya posten, förklarade detta beröm orättvist, då Masreliez »äfvén om han har portföljer fyllda med teckningar och croquier, ett valdt bibliotek och en samling goda gipsfigurer, dock nästan ingenting målat.» Och så drog Posten fram Åkerström till bevis på, att antikens enkla och ädla stil och den fullkomliga smaken i en god och rik komposition var både känd och utöfvad, långt innan Masreliez styrde konstakademiens undervisningsverk.¹

Dessa loford, som nu faldes öfver Åkerström sexton år efter hans död, voro ett genljud af den popularitet, han under sin lefnad åtnjutit. Det var åt denna uppfattning Thure Wennberg i minnestalet öfver honom gaf uttryck på följande sätt: Åkerström hade naturen att tacka för geniet, kgl. målareakademien för den sanna teckningskonsten, och herr Desprez för kändedomen om kompositionen i dess rikedom och mångfald.² Med »den sanna teckningskonsten» syftade Wennberg särskildt på Sergels och Masreliezs undervisning; dessa båda hyste stora för-

¹ *Nya posten* 1811, n:r 60. Se i öfrigt om Masreliez Sv. Par-nassen 1784, s. 191, Nekrologen i *Journal för literatur och teater* 1810, samt Edelcrantz's Minnestal på akad:s högtidsdag 1811 (Mnskr. i AA).

² (*Thure Wennberg*), Minne af Johan Åkerström; uppläst i kgl. mål.- och bildh.-akademien på dess högtidsdag d. 26 jan. 1796. Stockholm 1796. 8:o.

hoppningar om den unge eleven, hvilka denne rättfärdigade vid 1787 års pristäffan. Men olyckan var, att Åkerström allt framgent stod kvar på denna elevståndpunkt, af det högst förklarliga skälet, att han dädanefters aldrig brydde sig om att på allvar studera. När han blef öfverlemnad åt sig sjelf, bortslösade han sina pund på mindre värdiga föremål än den antika guda- och hjelteverlden. Ämnena hemtade han visserligen i regel derifrån och sökte på sitt sätt gifva dem en klassisk prägel; men den slappa formgifningen, som icke förråder någon anatomisk kännedom om människokroppen, och den svampaktiga karnationen sqvallra om andra ideal än antikens; och erotiken, som skulle gifva innehållet åt dessa scener, är stundom af så simpel natur, att den blir vämjelig.

Nekas kan emellertid icke, att det sätt, hvarpå Åkerström löste 1787 års prisprogram, var egnadt att ingifva förhoppningar, och att den stora guldmedaljen nog hade skäl för sig. Som taflan ännu finnes i behåll (i akad:s samling), kunna vi bilda oss ett omdöme om konstnärens förmåga vid denna tid. Scenen tilldrager sig i ett palats, hvars arkitektoniska inredning är i en rik antik stil med hvalfbågar, korintiska kolonner och relieffriser. Meleager är stäld i valet mellan sin pligt att draga ut i striden, hvartill hans föräldrar genom sina böner söka beveka honom, och sin böjelse att overksam stanna hemma hos den sköna Kleopatra, som sitter omgifven af sina tärnor under en stor purpurröd tronhimmel och söker hålla honom kvar. Rummet fylles i öfrigt af prester och krigare. I den dramatiskt lifliga kompositionen och mängden af figurer, liksom i det teatraliska i sjelfva mise-en-scène, märkes tydligen Desprez's lärjunge. Allas uppmärksamhet är riktad på Meleagers högresta gestalt och på det svar, denne just står i begrepp att afgifva, hvilket antydes ge-

nom hans halft afvisande åtbörd gent emot föräldrarna. Det spännande i situationen har fått ett ganska godt uttryck. Deremot är teckningen på sina ställen mycket klen, så t. ex. hela nedre delen af Meleagers figur, i all synnerhet det olyckliga venstra benet, samt de frodiga skönhetera, som uppvakta Kleopatra, hvilka icke synas ega mycken tillstymmelse till skelett i kroppen, ehuru å andra sidan deras draperier äro synnerligt mjukt och förtjenstfullt behandlade; och i färgen märkes redan här det manér, Åkerström allt framgent bibehöll: ytterst ljusa och glatta toner, omotiveradt omvexlande med mycket kompakta och mörka, utan något inre sammanhang.

Som sagdt, framstegen blefvo icke stora. I en annan figurrik komposition, Kleobis och Biton draga sin moder till templet (i Säfstaholmssamlingen), målad i Rom, märkas samma fel och förtjenster; och om också teckningen i några af de arbeten, han hemskickade derifrån, såsom i Bacchus och Ariadne samt Cefalus och Prokris (i enskild samling i Stockholm), visar spår af framsteg, gjorde den svenska konsten icke någon alltför stor förlust, när Åkerström vid tretiosex års ålder gick ur tiden.

Nej, historiemålningens svåra konst ville aldrig taga riktig fart bland de infödde svenskarne, oaktadt alla akad:s ansträngningar. När allt kom omkring, var väl ändå gamle Pilo den gedignaste. Det intrycket gör hans tyvärr ofullbordade kröningstafla. Är hans Kain och Abel (Säfstaholm) af intresse redan genom figurernas djerfva gruppering och genom försöket att i färgbehandlingen med dess skarpa slagskuggor gifva en idé om situationens innebörd, så visar den på samma gång, att konstnären hade öga för det väsentliga i all historiemålning, det inre, andliga förloppet.

Så långt kommo ej de lärjungar, som nu samlade in

belöningar i akademien. Åkerströms medtäflare C. V. Svedman¹ lyckades ännu mindre slå sig igenom, och C. G. Eckstein, som året efteråt (1788) belönades med tredje medaljen i guld för det utsatta ämnet: David smörjes till konung, har sin hufvudsakliga förtjenst i den pligttrohet, han visade såsom lärare i principskolorna. Nämda tafla, som tillhör akad:s samlingar, borde genom sin brist på komposition, sina i en lång rad uppställda, orörliga figurer, insvepta i fotsida skynken, i sitt summariskt utförda landskap och sin grumliga färg hafva upplyst vederbörande, att här funnos inga konstnärsanlag att uppmuntra. Och oaktadt alla medaljer, som träffade Anders Hansson, gick det honom på samma sätt. Aeneas, Temistokles och Koriolanus behandlade han lika obesväradt som ämnen ur Gustaf Vasas och Gustaf II Adolfs historia, men också lika trivialt; hans stora arbetsförmåga stod nämligen icke i någon rimlig proportion till hans små konstnärliga förutsättningar. I porträttfacket kunde det dock någon gång hända, att det klarnade för honom. Hans porträtt i akademien af Hilleström uppfyller, ehuru skäligen torrt, ej allför stora anspråk.

Emellertid var det fortfarande just på detta område, som anlagen egentligen buro frukt; det största konstnärsgryet hos de unga i akademien var under dessa år att finna hos C. F. v. Breda, Wertmüller och Sparrgren. I 1787 års täflan hade v. Breda visserligen icke afgått med segern, ehuru han vid flere föregående tillfällen i rikt mått hugnats med belöningar. Redan vid sitt första framträdande offentligt, på akad:s exposition år 1784² ådrog han sig uppmärksamhet. I och med detsamma kommo

¹ I protokollet (se sid. 258) står *Svedmark*, hvilket är skriffel för *Svedman*.

² Se sid. 235, 236.

också beställningarna. Drottning Sofia Magdalena gjorde början härmed. Konstnären fick nämligen i uppdrag att framställa den sexårige kronprinsen Gustaf (IV) Adolf i naturlig storlek sittande på sin af en page dragna gunghäst i ett af slottsrummen. Taflan, som skulle bli en öfverraskning för Gustaf III vid hans väntade hemkomst från Italien, finnes numera på Gripsholm. För att vara ett elevarbete utmärker den sig för en liflig, om också något tunn och skarp kolorit, i hvilken ett inflytande från Roslin är omiskänneligt, särskildt i pagens figur, som för öfrigt är den bästa. Den lille ryttaren, som helsar med sin plymagerade hatt, förefaller deremot snarare att vara af samma material som trähästen än en levande människa. Rummets teckning med den i fonden öppnade dörren till en yttre sal, i hvilken en drabant synes, visar nogsam, att Breda med framgång tillgodogjort sig studierna i akademiens perspektivskola.

Samma år (1784) bestälde hertig Carl sin gemåls porträtt af konstnären. Äfven här är tekniken osäker; oaktadt ett synbart sträfvande efter koloristisk effekt är karnationen kritig, och färgen något rå; ansigtet visar redan i sin bristande symmetri den osäkra tecknaren. Ett afgjordt framsteg betecknar det år 1785 målade porträttet af grefve G. A. Horn af Åminne¹ med de mjuka skuggpartierna i det väl modellerade ansigtet och den fastare färgen. Nu blef den unge Breda aristokratiens målare, och dermed följde teaterverlden, som konstnären med förkärlek framställde i egendomliga kostymer och attityder, tills slutligen konung Gustaf III sjelf satt för honom år 1787, från hvilken tid det sedermera af J. Young i svartmaner graverade porträttet förskrifver sig.

Nu kan det synas, som om konstnären för framtiden

¹ I enskild samling i Stockholm.

skulle slå ned sina bopålar i Stockholm. Men redan år 1784 hade han ämnat utresa för att ytterligare utbilda sig, och som reskassa tänkt använda de 600 rdr specie, han fordrade i arvode för den nämnda taflan med kronprinsen på gunghästen. Men som drottningen fann summan alldeles för stor, dröjde det några år med betalningen, och så kom konstnären ej att resa förrän år 1787. Nu blef han borta till år 1796.

Det var i England, han sökte sin utbildning. Till lärare fick han ingen mindre än presidenten i den engelska konstakademien, sir Josua Reynolds. Jag känner icke, hvilka motiv lågo till grund för detta val; säkert är, att ett lämpligare svårligen kunde göras. Såväl i Bredas naturel, som i hans konstnärskynne låg mycket, som var egnadt att harmoniera med den belevade britten, hvilken hos de venetianske mästarna lärt sig en färgkonst, som, om också i reserverade toner, nu gick igen i den engelska aristokratiens konterfej för att så öfverflyttas i den svenska. Här fick Breda också utbilda sina anlag för att historiera, något som han dock mindre ofta kom i tillfälle att göra, då beställningarna vanligen höllo sig inom bröstbildens gränser.

År 1791, eller året före sin död, satt Reynolds för sin svenske lärjunge. Han var då iförd sin doktorala ceremonidrägt — Reynolds var äfven doctor i lagfarenhet — med svart, veckad sammetshatt, röd kappa, spets Halsduk och spetsmanchetter.¹ Hållningen är afmätt, uppsynen förnäm, det ligger något reserveradt i den distinguerade figuren. Här gör sig skolan fullt gällande. Denna förnäma uppfattning öfvergaf Breda icke gerna, men den förmildrades, när han lemnade fritt spel-

¹ Originallet — knästycke — eges af premieraktör G. Fredriksson (ur Fablierantzka samlingen), en repetition tillhör konstakademien.

rum åt sitt glänsande färgsinne. I detta konstnärsskap synas inga spår af plastisk uppfattning. Visserligen var Breda icke främmande för den Davidska skolan. Under sin Londonvistelse reste han stundom öfver till Paris, då han äfven besökte Davids atelier,¹ men några intryck derifrån tog han icke med sig i sin konst. Någon rik färgskala använde han icke heller nu. Det i London år 1795 målade porträttet af den unge mæcenaten grefve Gustaf Bonde (Säfstaholm) är nästan måladt grått i grått, och dock har det i sitt flytande föredrag så mycken färgriktighet, att det måste väcka förvåning, att konstnären kunnat med så enkla medel åstadkomma så mycken effekt. Sammalunda är förhållandet med Gustaf III:s porträtt på Drottningholm, måladt »post obitum regis 1798» och med en brio, som är öfvervældigande. Den eldiga blicken, ansigtets lifliga färgspel, i hvilket en ljusgul ton förträffligt bryter sig mot kindens rosa, förlänar konungens drag något oroligt och spelande, hvilket icke illa öfverensstämmer med karaktären. Från dessa år äro också bröderna de Rons bilder, små perlor i det svenska porträttmåleriet,² vidare frih. Joh. Gabr. Sacks (Bergshammar) samt till sist signora Teresa Vandonis (Nat.-museum). Här kom konstnären ännu en gång tillbaka till sina porträtt från teaterverlden, och det kan icke vara tu tal om, att han ej målat den intagande sångerskan *con amore*, äfven om hon har mera af engelsk miss i sig än af italiensk primadonna, der hon vandrar i parken vid Bellevue med sin lilla mops på den hvita armen. Figuren är förträffligt insatt i landskapet, som i och för sig är ypperligt måladt

¹ Enligt grefve Gustaf Bondes Dagbok under en resa, handskrift i Säfstaholmsarkivet, införde Breda grefven derstädes år 1795. Se mitt arbete *Konstsamlingarna på Säfstaholm* sid. 8.

² Familjen de Ron var släkt med konstnären. Porträtten tillhöra ännu familjen.

och i sin dämpade färgton af stor dekorativ verkan. En tradition är, att detta senare skall vara af Elias Martin. Utan att vilja förneka detta, må vi dock erinra oss, att Breda, liksom Reynolds, ofta, och särskildt i sina qvinnoporträtt, insatte figuren i ett landskap, liksom här mera skisseradt och bredt måladt, samt hållet i samma gulbruna, dämpade ton.¹

Det var genom dessa och dylika verk, som Breda blef på modet; beställningarna kommo i så stor mängd, att ej alla hunno utföras med nödig omsorg. Derför är han i sin konst ojemn. Särdeles äro hans prestporträtt ofta vårdslösa, ehuru äfven bland dem finnas framstående verk, såsom t. ex. den älskliga bilden af biskop Flodin i Vesterås konsistorium (1805) och kyrkoherden Murrays i Storkyrkan i Stockholm (1813). Ännu under sina sista år bibehöll konstnären sin fulla skaparkraft. Märkes detta mindre i de stora talmansporträtten på Grips-holm, så finnes deremot hela den ungdomliga glöden och färgprakten ännu kvar i det porträtt af drottning Hedvig, som hon år 1815 bestälde till gifva åt grefve Magnus Eriksson Brahe.

Breda hade den lyckan att icke ega någon rival om allmänhetens gunst. En farlig sådan hade tvifvelsutan Wertmüller blifvit, om han stannat. Det poetiska skimmer, Breda förstod att sprida öfver sina bilder, söker man väl förgäfves i Wertmüllers konst. Hufvudsaken för honom var en omutlig sanningskärlek. Han studerade grundligare sjelfva karaktären; derför står individen lifligare för oss i hans konst än i Bredas, der sjelfva tidstypen skar-

¹ Så t. ex. porträttet af grefvinnan Ulrika Joh. Bonde, f. Lewenhaupt (dat. 1802) i Vibyholmssaml., af grefvinnan Louise Sofie v. Fersen och af drottning Hedvig i förra Gyldenstolpeska saml. (numera å Finspong?), af friherrinnan v. Schwerin m. fl.

pare framträder, mången gång just på bekostnad af det individuella. Resultatet af detta sträfvande blef bland annat hos Wertmüller en frihet från manér, som just kännetecknar den sunde realisten. I den omsorgsfullare teckningen och den plastiska utmodelleringen märkes tydligt, att han hade öppet öga för den antikiserande riktningen, men han lät på samma gång färgen komma till sin rätt.

I Marie-Antoinettes stora bild, som konstnären fick måla, tack vare det lifliga intresse, Gustaf III egnade hans konst — ett intresse, som för öfrigt visade sig på flerfaldigt sätt — kunna dessa egenskaper synas mindre framträdande; men då en af drottningens förtrogna¹ yttrat om detsamma, att det var mera likt än andra porträtt af henne, så ligger väl i detta omdöme något mera än ett erkännande blott af den yttre likheten. Bestämmande framträda dessa förtjenster i konstnärens moders porträtt i akademien (1798). Koloriten är fast och kraftig utan att vara hård, modelleringen mjuk utan att vara vek, och det inre lifvet lyser så klart igenom, att vi tycka oss stå ansigte mot ansigte med naturen. Framför detta porträtt förstå vi, att en så bildad konstännare som Fredenheim kunde kalla Wertmüller för Sveriges störste porträttmålare; hvad vi deremot icke förstå är, att han icke fäste honom vid akademien, då tillfälle erbjöd sig.

Ty då Wertmüller nu år 1799 reste, så fanns utom Breda och miniatyristerna, ingen bättre porträttmålare kvar än Jonas Forsslund, som året derpå intog den professur, Wertmüller afvisade. D. v. s., hade akad:s stipendiat Per Krafft d. y. hållit, hvad han lofvade med sitt med kraftig pensel, bredt föredrag och lefvande karaktäristik år 1796 målade porträtt af Desprez (i akad:s

¹ M:me Campan, Mémoires.

samling) samt i några om hans lärare David starkt påminnande bilder från denna period, då hade tidehvarvet haft ännu en stor porträttmålare att uppvisa. Visserligen stod Krafft kvar i tjänst hos konstens gudinna ännu i ett sextiotal af år, men detta skedde hufvudsakligen ur affärssynpunkt; ty det var egentligen till grosshandlare i facket, som han utbildade sig. Om hos Forsslund konsten icke så ofta höjde sig öfver handtverkets nivå, så måste man dock göra honom den rättvisan, att han med sina obetydligare gåfvor och sin prosaiska uppfattning arbetade mycket samvetsgrannt och synbarligen gjorde sitt bästa. I pastellen, der han upptog Lundbergs mantel, når han stundom upp till denne sin lärare, ehuru han ofta besväras af en blåaktig färgton, (som tilltog i styrka i de många pastellporträtt, hertig Fredrik Adolfs gunstling v. Rosenheim utförde); och denna förkärlek för det himmelsblåa följer Forsslund någon gång äfven i oljemålningen, som han måste taga till, då pastellen ej längre blef på modet.

Forsslund blef nu Gustaf IV Adolfs kontrefejare. Han har flere gånger såväl målat som skulpterat honom — Forsslund var nämligen äfven bildhuggare — ehuru icke många af dessa bilder finnas i behåll, alldenstund de efter revolutionen på hög befallning nedtogos, undangömdes och dermed förstördes. Några undgingo dock denna förstörelse. I porträttsamlingen på Edsberg i Upland, som bland annat innehåller en intressant serie porträtt af Sveriges regenter, finnes väl den mest tilltalande bilden af Sofia Magdalenas olycklige son. Han är der framställd i knästycke i naturlig storlek vid 16 års ålder och i sitt gardes uniform med den fjäderprydda hatten i venstra handen.¹ Det ligger något hurtigt i hållningen och nå-

¹ Sign. och dat. 1794.

got älskvärdt barnsligt i de öppna dragen, som ännu icke ha någonting att säga oss om själsanlagens missbildning. Sex år senare målade Forsslund den stora, på Gripsholm befintliga taflan, som framställer konungen och hans drottning promenerande arm i arm i Hagaparken; i fonden ses Gustaf III:s paviljong i ett långt perspektiv mellan mörka löfmassor, mot hvilken bakgrund de båda figurerna afteckna sig, konungen iklädd uniform och drottningen i den då moderna, antika dräkten med högt, under bröstet knutet, rödt skärp, blå sjal, och en tunn hvit öfverklädnings, under hvilken en skär sidenrobe lyser igenom. I denna bild af konungen finnes ej längre den ungdomliga hurtigheten, der han varsamt skrider fram vid sidan af sin gemål, mot hvars kraftigt bygda, om embonpoint vittnande gestalt hans spensliga figur bildar en i ögonen fallande kontrast. Om någon djupare uppfattning är här för öfrigt icke fråga, men det var icke heller Forsslunds sak. Han har gifvit oss, hvad han med sitt kroppsliga öga sett. Äfven färgen, som är glatt, verkar genom brist på omvexling i dagrar och skuggor i valören något enformig.

I öfrigt fylde miniatyrmålarne i väsentlig mån behovet af porträtt. Aldrig under något skede i vår historia har denna konstgren varit så uppbugnen som i slutet af 1700-talet och i början af vårt århundrade. Detta sammanhänge med det hos det täcka könet herskande modet att bära sina närmastes porträtt som prydnad än i halsbandet eller armbandets, än i skärpet eller till och med i håret. För konstnärer, sådana som Lafrensen, erbjöd sig således en god marknad härstädes, och han lernade så mycket hellre Frankrike, som miniatyrmålningen der trängdes i bakgrunden af den Davidska skolan. Under den gamla regimen hade Lafrensen spelat en stor rol

i den franska konstverlden, der hans läckra miniatyrmålningar och galanta gouacher synnerligen föllo Ludvig XV och det franska hofvet i smaken. Af den plejad svenska konstnärer, som under 1700-talet vunno erkännande i Paris, — sex af dem upptogos i den franska konstakademien,¹ — är Nicolas Lavreince, som han der hette, också den mest franske och ännu i dag den högst uppburne. Redan år 1771, då Gustaf III som kronprins vistades i Paris, hade Lafrensen hunnit skaffa sig ett namn der. Det var då han fick i uppdrag att i gouache måla den maskeradbal, som franska hofvet gaf för sin svenske gäst, då grefvinnan Dubarry var utklädd till dalkulla, »galante attention pour un hôte royal venant solliciter notre alliance».² Allt det graciösa i rokokotidens konst förstod Lafrensen i ovannlig grad att attrapera i dylika scener, som utgöra ypperliga illustrationer till den förnäma eller, om man så vill, galanta världens lefnadssätt. Också hade han ofta den fördelen att vara ögonvitne till dessa scener, vare sig de uppfördes i aristokratiens boudoirer eller han såg och målade *Les apprêts du ballet* från operans avantscen. Men smaken för dylika skildringar var på väg att förflygtigas, när han år 1791 kom hem. Jag har redan förut anmärkt, att Lafrensens bästa tid då var förbi. Ännu hände det dock, att han hade sina lyckliga ögonblick som konstnär. Skalden Oxenstiernas porträtt (1791) på Edsberg är ett sådant, och äfven ett så sent måladt som excellensen Skjöldebrands (af år 1797) har dessa mjuka och delikata toner, som äro så betecknande för konstnären, ehuru hans lifliga och friska färg då något bleknat. Också började

¹ Lundberg 1741, Roslin 1753, Hall 1769, Hoffman 1770, Sergel 1779, Wertmüller 1784.

² *Henry Vienne*, N. Lafrensen, peintre à la gouache. *Gaz. des beaux arts* 1869. I, s. 280 o. f.

hans syn nu att försvagas. Det hedrar Gustaf IV Adolf, att han då gaf den gamle konstnären en pension på 500 rdr b:co mot skyldighet att årligen aflemna två gouacher till de kungliga samlingarna.¹ Sådana små historiska scener anträffas ännu i de offentliga samlingarna samt på lustslotten. Visserligen ådagalägga de, att konstnären icke hade någon stor historisk stil; en bismak af 1700-talets galanteri vidlåder såväl Gustaf Vasa öfverraskande sin gemål och Sture, som Gustaf II Adolf incognito vid hofvet i Berlin (sign. 1791, båda på Drottningholm) och Carl X Gustafs frieri till drottning Kristina (1793, Nationalmuseum); hvartill kommer, att teckningen af hela figurer ej var konstnärens starka sida. I ansigtenas utförande går dock den store miniatyristen stundom igen äfven i dessa bilder.

Der Lafrensen slutade, vidtog Sparrgren. Vi hafva redan följt honom från hans första framgångar såsom lärjunge i akademien och hafva derunder sett, att han genom trägna studier vann ett beröm, som stälde honom bland de främste af tidens konstnärer. Detta förtjenade han ock. Eget är, att Sparrgren, så firad han än var af sin samtid, dädanefter allt mer råkade i glömska, tills han icke vidare nämnes bland de främste. Denna orättvisa kan endast förklaras deraf, att han, liksom Wertmüller, arbetade långsamt, studerade mera än han producerade och icke gerna lemnade ifrån sig någon bild, förrän den såväl i uppfattning som i utförande motsvarade hans egna högt ställda fordringar. Derfor utgöra särskildt hans porträtt jemförelsevis ett fåtal. Detta fåtal är dock tillräckligt att tillförsäkra konstnären mästarenamnet. I ett minutiöst utförande af detaljen liknade han Lafrensen; dennes modellering förefaller dock till följd af det punktermaner, han använde, vid sidan af Sparrgrens mera vaporös, hvarjemte

¹ Fredenheims journal 11 Dec. 1797.

Lafrensen vanligen använder djupare skuggor för att låta ansigtet framträda i så mycket skarpare ljus. Med hans briljanta färg och öfverlägsna säkerhet i miniatyrypenseln förande gör detta arrangemang en ypperlig effekt. Arrangemang blir det dock. Sparrgren sökte ingen färg effekt eller i allmänhet någon yttre effekt. Hvad man hos honom beundrar, är hans sällsamma förmåga att med de mjukaste skuggor och de mest sammetstena toucher utmodellera ansigtet och på det naturtrognaste sätt återgifva allt som fanns i detsamma. Det detaljerade utförandet — till och med ögonhåren äro utpenslade — verkar dock ingalunda petigt, ty med allt framhållande af detaljen var Sparrgren nog herre öfver sin teknik för att låta det väsentliga hos bilden, själsuttrycket, lysa igenom.

Till bekräftelse på denna uppfattning hänvisar jag till hans båda ypperliga själfporträtt i Nationalmuseum och i akad:s samling.

Högre nådde icke miniatyrkonsten här hemma. Bland de många akademiska utöfvarne af densamma i öfrigt var professor Jakob Gillberg den flitigaste. Han lägger i regel mera an på själfva teckningen än på en genomförd färgbehandling; ett flertal af hans porträtt är också endast flyktigt laverade pennteckningar, hvilka voro så mycket begärligare, som de stodo lågt i pris, och hans förmåga att träffa likheten var stor. Huru eftersökta miniatyrmålarne nu voro härstädes framgår äfven deraf, att utländingar hitkommo och fingo riklig utkomst. En sådan var italienaren Bossi, som isynnerhet fick beställningar af de högre samhällsklasserna, der han introducerats af konstvännen grefve Gustaf Trolle Bonde; vidare italienaren Rota, som liksom Bossi blef ledamot af akademien, fransmannen Lemoine, dansken Höyer och tysken Frænckel m. fl. Främst bland dessa i talang stod Bossi. Också

utöfvade hans kraftiga kolorit och oförskräckta naturalism ett stort inflytande på många af de svenska miniatyrmålarne, bland hvilka vi hafva att minnas Bolinder, Gustaf Andersson, Rylander, A. U. Berndes och C. G. Gillberg. Ja, till och med sjelfva professor Jakob Gillbergs blekare kolorit tog stundom intryck deraf.

Den starka efterfrågan hade emellertid det olyckliga med sig, att miniatyrkonsten började sjunka ned till en handelsvara, ett motstycke till Per Kraffts och Lehmans kuranta snabbmåleri i olja. För att ytterligare tillgodose behovet utgaf A. U. Berndes år 1799 sin brochyr »Försök om konsten att måla porträtter i miniature», och det var nog flere än en utöfvare af konsten, som i detta arbete hade sin ende läromästare. De många akademielever, som under 1800-talets första årtionden sökte skörda guld, om icke lagrar, i denna konstgren — en Salomon Hofling, Per Köhler, Carl Löwstädt, Alex. Malmqvist — vunno dock hvarken det ena eller det andra, och värst af allt, konsten vann minst derpå. Att all tradition från Lafrensens och Sparrgrens glansdagar nu snart var borta, framgår alltför väl af Johan Ways själlösa och slickade arbeten; och dock nedlade han den största flit på sina verks utförande.

Det märkes för öfrigt äfven på andra områden, att konstutöfningen breder ut sig i allt större lager, att antalet stiger, under det att värdet i det stora hela sjunker. Så t. ex. både i koppar- och medaljgravyren. I den förstnämnda hafva vi visserligen några fullgoda namn att taga vara på, såsom J. Fr. Martin, A. U. Berndes och äfven M. R. Heland och Fredrik Akrell. Men deras lätthet att producera inverkade ej så fördelaktigt på deras konstnärsskap, och så hafva de jemte mycket af värde lemnat efter sig dussinarbeten utan värde, hvilket sänker medel-

nivån. Det franska inflytandet på gravyrkonsten här hemma börjar på samma gång att minskas. I Fredrik Akrells konst redan före utresan (1773) är det franska tycket visserligen mycket starkt, såsom synes af hans år 1771 graverade Flodnymf. Men näringsbekymmer gjorde¹, att han ej fick utbilda sig, och att han under sin korta vistelse i Paris ej hann lära mycket mera än han kunde förut. Också tog han mera intryck af Floding än af de franske mästarna. Bland hans bättre arbeten äro porträtten af Fredenheims fader erkebiskop Mennander och af Johan Ihre.

Nu blef England, dit Joh. Fredrik Martin redan år 1770 rest öfver till sin äldre broder Elias, tongifvande. Der nådde gravyrkonsten vid denna tid en hög grad af fulländning, och Johan Fredrik försummade icke att draga fördel deraf. Snart inlärde han de olika, på modet varande metoderna, nämligen det s. k. punktmaneret af Bartolozzi, som år 1800 blef ledamot af den svenska konstakademien, och aqvatintagravyren särskildt genom studier af Richard Earloms och Valentin Greens konst, som nu var i sitt flor. Martin nedlade dock ingalunda samma flit och noggrannhet på sina blad som dessa stormän; han arbetade fort, och qvantiteten fick ersätta kvaliteten. Till ämnen tog han i synnerhet sin broders kompositioner, och så spredos i jemförelsevis ganska stora upplagor alla dessa små halft förtroliga, halft didaktiskt-moraliska genrescener, som voro så omtyckta i England, äfven bland den svenska allmänheten, som väl kände sig mera tilltalad af den naiva omedelbarheten i dessa verk än af deras icke alltid så stora konstvärde. Äfven broderns solbelysta landskap sökte han på flere blad återgifva, ehuru han icke fick solljuset att framträda med samma klarhet och genomskin-

¹ Ealigt Eichhorns uppsats i Nord. Familjebok.

lighet. Ett godt föredöme lemnade han dessutom genom sin förkärlek för svenska landskaps- och stadsvyer, hvarigenom han gaf nytt lif åt den topografiska konstgravyr, som redan Floding, Gillberg och v. Lantingshausen idkat, och som nu kom att räkna så framstående utöfvare i Carl Fr. Akrell, M. R. Heland, A. Fr. Skjöldebrand, Chr. Forssell samt den för sina lyriskt stämningsfulla illustrationer bekante Carl Linnerhjelm. Särskildt dessa blad utförde Martin vanligen i det nämnda aquatintamaneret; liksom flere af Desprezs kompositioner, såsom hans besynnerliga Promotion médicale och Indulgences plenières samt slaget vid Hogland.

I mezzotintogravyren blefvo A. U. Berndes och hans son Johan Bernhard synnerligt framstående. Den förre tillämpade densamma i ett stort antal porträtt, bland hvilka vi må minnas sådana ypperliga blad som erkebiskop J. A. Lindblom (efter Breda), Samuel af Ugglas, Mathias Benzelstjerna, Adlersparre och Adlercreutz m. fl. Sonen nådde visserligen icke så högt men visar sig i några arbeten, såsom t. ex. i Carl XIII efter P. Krafft, som en värdig lärjunge.

Vida produktivare var M. R. Heland. Jag har redan förut omnämnt hans arbete med Gustaf III:s medalj-historia, hvarjemte han graverade en del planscher till det af Fredenheim utgifna verket öfver kungl. musei antika skulpturer. Dessa arbeten stå dock temligen vid sidan af hans egentliga uppgift, som blef att utbilda sig i aquatintamaneret; deruti står han så väl i valet af ämnen som i sjelfva maneret sin lärare Martin närmast, äfven i den omständigheten, att han är så ojemn. Af hans många svenska vyer förefalla några att vara hastverk, t. ex. Utsigten af Höganäs (1805) efter Billqvist, der man har svårt att skilja vatten och land, samt Forsmarks

bruk, från nedre hammaren, efter E. Martin, der löfverket är tungt och föga genomarbetadt. Deremot äro sådana blad som utsigten vid Billingsholm synnerligt förtjenstfulla. Samma ojemnhet vidlåder äfven hans porträtt och karrikytyrer, i hvilken senare branche han dock lyckades bättre än J. P. Cumelin, som idkade den omvexlande med återgifvandet af antika kaméer och Gustaf III:s sjöslag.

Svenska vyer och svenska porträtt blefvo dock de hufvudsakliga ämnena för tidens gravörer. Oaktadt gravyrkonsten reproducerade sådana massor särskildt af porträtt, från A. U. Berndes' genomarbetade blad ned till J. H. Roos' flyktiga konturteckningar på kopparplåten, blefvo hvarken medaljgravörerna eller skulptörerna utan arbete i den vägen. Sergel till och med klagar deröfver, att i Stockholm får man i motsats till hvad förhållandet var i Rom ej tänka på annat än medaljonger och byster.¹ Enhörning, Lars Grandel och Lunderberg blefvo Gustaf IV Adolfs och Carl XIII:s medaljgravörer och fullföljde i sina verk traditionerna från läraren Ljungberger, ehuru elegansen och mjukheten i utförandet ofta ersattes af en viss sträfhets och skärpa i modelleringen, samt med undantag för Grandel — som med Sergel till föresyn eftersträfvade en antik enkelhet och värdighet — stundom af en hvardaglighet i uppfattningen, som gick igen hos eleverna Enegren och Frumerie (agrée 1808). Den förebräelsen kan man icke rikta mot Sergels medaljonger.

Tyvärr var det sannt, att den store konstnären efter sin hemkomst hufvudsakligen var hänvisad till utförandet af dylika obetydligare arbeten. Det fattades icke konung Gustaf III god vilja att gifva honom arbete med monumental skulptur; särskildt efter italienska resan framkastade konungen många förslag i den vägen, ehuru de

¹ Till Byström 15 jan. 1813. Nyblom.

aldrig kommo till utförande. Härtill bidrogo — och detta är att lägga märke till — i mycket de olyckliga förhållanden, som inträdde för konungen just vid den tid, då han på allvar ämnade realisera sina konstplaner. Städs hade han med uppmärksamhet följt Sergels verksamhet, ännu innan han personligen kände honom. Första gången konungen kom i tillfälle att visa detta, var, då den beställning, m:me Dubarry gjort af gruppen Amor och Psyke, gick tillbaka året efter Ludvig XV:s död 1774, genom mätressens förvisande och obestånd. När detta kom till Gustafs öron, uppdrog han åt grefve H. H. v. Liewen att uppgöra kontrakt med konstnären om gruppens utförande för hans, konungens, räkning. Detta skedde.¹ Och gruppen hitkom år 1778 med Sergels öfriga tillhörigheter i ett mycket ofullbordadt skick och blef fullt färdig först år 1789 (ehuru den bär datum af år 1787).² Hans nästa arbete för konungen blef grefvinnan v. Höpken i Venus Kallipygos' bekanta skepnad, således, om man så vill, en porträttstaty. Konungen delade nämligen sin samtids smak för porträttskulptur. Så se vi honom om våren 1788 »stå i ackord med Sergel att låta i brons gjuta svenska akademiens ledamöter, om Sergel vill ingå för 200 rdr stycket», hvarjemte han sjelf väntade sin staty af akade-

¹ Jag har funnit detta Sergels kontrakt bland kungl. kammararkivets kassaräkningar år 1776 (pag. 345). Det lyder: Je m'engage selon les ordres de son Excellence M:r le Comte de Lieven d'exécuter, pour Sa Majesté, le Groupe de Psyché abandonné par l'Amour, en marbre statuere et de grandeur naturelle pour douces milles livres de frence suivant l'accord fait avec m:r de Labord, en recevant 3000 livres cette anné, 3000 l'anné prochaine et les restant six milles livres a mon retour en Suede, quand l'ouvrage serra acheve.

Rome le 22 de mai 1776.

J. T. Sergel.

² Se Schröderheims bref till Gustaf III d. 22 juli 1789, i hans Anteckningar s. 238.

mien.¹ Blevo dessa utförda, så kom deremot den förra till stånd och därför har såväl Gustaf som Sergel rönt mycken smälek. Tvifvelsutän var uppdraget något obetydligt, om också valet af antik förebild för grefvinnan v. Höpkens staty ej gerna kunde göras mera träffande; hvarjemte vi måste erinra oss, att den gustavianska tiden ej i detta verk i första rummet observerade det lättsinnigt koketterande, det medvetna hos Venusbilden, hvilket vi kunna sluta af Fredenheims yttrande derom: Tanken och ställningen äro förträffliga. Emellertid var Sergel sjelf missbelåten med beställningen; kanske var det därför, som han gjorde sin staty mindre i öfverensstämmelse med den antika Venusbildens karaktär, än med grefvinnan v. Höpkens. — Sig sjelf blef konstnären åter i Venus som stiger ur badet, hvars ädlare formgifning och renare stil ställer henne främst bland mästarens qvinnostatyer. Om hans öfriga arbeten behöfva vi icke här erinra vidare.² Vi måste inskränka oss till några ord om hans verksamhet som lärare.

Det kan synas, som om plastiken skulle i en tid, som var så plastiskt anlagd, räkna många framstående utöfvare hos oss. Så var dock ingalunda förhållandet. Sergel står här ensam ända intill det nya århundradet, ty af de elever, han dessförinnan utbildade, vann ingen mästarskapet. Michel-Angelo Tanzi och Metzger, hvilka på 1780-talet erhöilo flere utmärkelser i akademien, hafva icke lemnat några spår efter sig; med Grossis gåfvor tyckes det ej heller hafva varit mycket bevändt att döma af hans medelmåttiga Gustaf III:s-byst i Nationalmuseum. Och i de porträttmedaljonger, E. G. Klint fick beställning på,

¹ Enligt af Nordins dagbok sid. 9, d. 22 april 1788. Det var Schröderheim, som gaf Nordin detta meddelande.

² Se *Langes*, *Nybloms* och *Sanders* förutnämnda arbeten.

antyder den ängsliga noggrannhet, hvarmed han följer Sergels stil, att han ej hade förutsättningar för ett självständigt skapande. Hoffmeister fäste till en tid blickarna på sig, men förföll snart, ett offer för livvets frestelser. I jemna steg dermed förföll också hans konst. Af alla Sergels elever var han sannolikt den, i hvars verk den antika stilen gör sig minst gällande, och der i stället en realistisk uppfattning starkt framträder. Hans stora byst af C. G. Pilo i akademien är i detta hänseende, och oakadt sin mera på effekt beräknade anordning, mycket be-tecknande, och likaså hans porträttmedaljong af Benj. Franklin i Nationalmuseum.

Den, om hvilken Sergel sjelf hyste de största förhoppningarna vid denna tid, var Erik Cainberg. Han fick arbeta i mästarens atelier och vara honom behjelpig vid utförandet af en del arbeten. Hans basrelief Apollo och Marsyas (1797) erhöll många loford af kännare, bland dem af Fredenheim, som i januari året derpå antecknade i sin journal: Den snälle Cainberg lofvar verkligen mycket. Nu sökte han intressera konung Gustaf IV Adolf för den lofvande ynglingen, och konungen kom också kort derefter upp på akad:s exposition, då han förklarade sig synnerligt nöjd med Cainbergs modell i lera till täflingsämnet: Gustaf II Adolf och Johan Banér.¹ Fredenheim ämnade nu föreslå honom till resestipendium, men redan då började hos Cainberg åtskilliga tecken visa sig till det oordentliga lif, som äfven här skulle krossa alla förhoppningar. Fredenheim tog dock icke handen från sin skyddsling. I början af januari 1802 presenterade han honom för konungen, vid hvilket tillfälle konstnären fick uppvisa sin lösning af täflingsämnet: Gustaf III, be-

¹ Fredenheims journal d. 19 febr. 1798.

skyddande vetenskaper och konster. Nu följde stipendiet omedelbart.

Det var öfver denna basrelief, som Sergel — enligt Fredenheim — mycket förtörnades »med denne artists vana att hata sina elever, när de komma något längre». ¹ Lyckligtvis har efterverlden säkrare bevis än Fredenheims ord på den store konstnärens förhållande till sina lärjungar, och isynnerhet till dem, af hvilka han hoppades mycket, såsom af Cainberg, liksom sedermera äfven af Byström. Såsom vi sett, skötte icke Cainberg, under stipendieåren i Italien (1802—1809), sina studier till vederbörandes belåtenhet; och dädanefter blef det icke bättre. I Sergel hade han dock fortfarande en öfverseende vän och beskyddare. Ännu efter hemkomsten hände det då, att han utförde ett och annat verk till mästarens belåtenhet, så t. ex. den öfver tre alnar långa basrelief (af år 1811), som framställde Sveriges skyddsengel lemnande Svea åt en hjertes beskydd o. s. v. Om densamma yttrade Sergel²: »Idén är skön, kompositionen god och stilen ädel»; och om han också hade anmärkningar att göra mot draperierna och mot några oegentligheter i en del nakna partier, så var dock hans slutomdöme: Det finns geni deri. — Samtidigt skref han: Den stackars Cainberg skulle dö af hunger, om icke jag vore hans bankir. Och så fick lärjungen fortfarande arbete, kläder och föda i mästarens atelier, oaktadt han ofta om morgnarna öfverraskades med att suppa bränvin och spela kort med dennes betjening. Då Cainberg alltmera förföll här hemma, gjorde Sergel till sist ett försök att få honom härifrån, i hopp att han skulle ändra uppförande. Ett tillfälle der-

¹ Fredenheims journal d. 11 jan. 1801.

² Sergel till Byström 11 maj 1811. Aftryckt i Nybloms nämnda festskrift s. 62.

till erbjöd sig, då den nya akademibygnaden i Åbo skulle prydas med dekorativ skulptur. I den monumentalt anordnade solennitetssalen var plats afsedd för sex basreliefer med ämnen dels ur kalevalasångerna, dels ur den svenska historien. Dessas utförande uppdrogs nu på Sergels rekommendation åt Cainberg. Före sin afresa lofvade han mästaren bot och bättring och bad honom till och med om förlåtelse för det förflutna¹; men han förblef oförbätterlig. Basrelieferna blefvo också derefter med sina ända till löjlighet stillösa figurer.²

Nu hade Cainberg icke långt qvar. Han slutade sina dagar i Åbo år 1816. Då var Sergel redan borta. Den sorg, mästaren kände öfver de felslagna förhoppningarna på lärjungen, mildrades vid åsynen af de verk, en annan af hans lärjungar, Byström, nu tid efter annan hemsände från Rom. I dessa såg han ett bevis för, att hans lärareverksamhet icke varit förgäfvad, och en säker förtröstan, att hans konst skulle fortleva. Och i denna visshet dog han.

Vi stå nu vid början af en ny tid. Vi hafva sett, huru olika, och stundom motsatta de krafter voro, som medverkade vid konstarbetet under det gustavianska tidehvarfvet. Nästan alla hade de fått sin första utbildning vid akademien, och derifrån flyga de ut öfver verlden, och hemkomma, hvar och en medförande sitt märke från de stora konsthårdarna i utlandet, från Rom och Paris, från Köpenhamn och London, derest de icke för alltid blefvo borta. Taflan är brokig: I midten Sergels väldiga gestalt med Ehrensvärd och Masreliez såsom följeslagare,

¹ Sergel till Byström 7 maj 1813.

² Enl. Estlander, a. st. s. 585. Jag har ej sett dem.

och dem till mötes kommer konung Gustaf III sjelf, omgifven af Apollo och muserna och Endymion och Diana och hela skatter af antik marmor, som i närmare två-tusen år slumrat i Italiens klassiska jord för att nu återupstå under Nordens himmel, der Tessins konungaborg skall gifva dem skydd mot frost och is. I konungens fjät följer en fantastisk skepnad, som under Peterskyrkans höga hvalf kommit i hans väg, för att icke sedan lemna honom. Det är Desprez, som skall gifva form och färg åt de kungliga drömmarna, en själsfrände till konungen, outgrundlig i idéer, outtömlig i förslag och outtröttlig i att bygga luftslott. Fantasiens luftiga gudinna inkommer med honom i den svenska konsten, och det är genom henne, som han i det af konung Gustaf III åt de fosterländska sånggudinnorna helgade templet med penseln framtrollar syner, som komma svenska hjertan att vibrera och bringas i hänförelse, när de inspirerade stroferna: Ädla skuggor, vördade fäder, burna af Naumanns musik, genljuda inom de murar, den ädle Adelcrantz bygt. Hem kommer nu också gamle Pilo för att måla krönings-taflan, och Elias Martin för att i konsten gifva sol åt det svenska landskapet, och för en kort tid Roslin, som vid sin afresa dock mindre saknas, tack vare Lorenz Pasch och Per Krafft, hvilka bättre än han förstå att lefvandegöra gustavianernas anletsdrag. Dem följa värdigt von Breda och Wertmüller, och Sparrgren och Lafrensen. Fehrman och Ljungberger rista tidens drag i ädel metall, och grafstickeln sprider samtliga dessa verk ut bland menigheten.

Men seklets afton nalkas, ett nytt uppgår. Nu börja förhoppningarna sjunka. Ännu några år lefver man i minnet, som liksom flammor upp, när den tredje Gustafs bild året före katastrofen aftäckes, vid stranden under

kungaborgen. Men snart sjunker äfven det samman. Verkligheten tar ut sin rätt, och konsten? Ja, hennes ställning nu lyser klarast fram i det svar, som den döende Sergel gaf sin förhoppningsfullaste lärjunge, då han bad honom om hjälp: Käre Byström, tiderna hafva mycket förändrats; hos Carl XIII har jag ingen kredit!

Det ser ut, som om Sergel ensamt genom sin personlighet skulle hafva utöfvat ett lugnande inflytande på de vid denna tid upprörda sinnena. Ty knapt hade han gått bort (1814), förrän den skism, som då i några år upprört den literära världen, började visa sig äfven i den konstnärliga. Striden gälde, som vi minnas, de nordiska myternas användbarhet i bildande konst. Genom en tillfällighet kom akademien att räknas bland denna uppfattnings motståndare. Huru dermed förhöll sig, hafva vi redan sett. Saken var helt enkelt den, att några med den akademiska undervisningen missnöjde unge män gjorde opposition mot henne och derunder slöto sig till den nya riktningens målsmän; hvaraf åter partiintresset fann med sin fördel förenligt att påstå, det akademien motarbetade de s. k. nationela sträfvandena.

Vi behöfva ej gå längre än till utställningskatalogerna för att se, att så icke var fallet. För öfrigt få vi icke föreställa oss, att den götiska expositionen endast eller hufvudsakligen hade att uppvisa dylika ämnen. Tvärtom visar den i sina 234 n:r den brokigaste blandning af sådana. Bland alla dessa äro endast nitton nummer upptagna under rubriken: »Arbeten efter nordiska mytologin»; och bland dessa nitton ingen enda utförd målning

utan endast en skiss till en sådan.¹ De öfriga utgjordes af tretton handteckningar och svartkritsritningar, bland dem Sandbergs Valkyrior; vidare tre gipsstatyer af Fogelberg, framställande Odin, Tor och Frey, hvilka han sedermera sjelf kasserade, en basrelief af Salmson samt det bekanta dryckeshornet af silfver, som Vermlands nation förärade Geijer. I öfrigt förekommo der, som sagdt, de mest olika ämnen, såsom scener ur svenska historien, (Carl XIII i slaget vid Hogland af Per Krafft, Carl XII dikterar ett bref för sin sekreterare, kronprinsen Carl Johans defilé, båda af Sandberg), hvilka förut förekommit på akademiens expositioner, vidare ett antal svenska vyer af C. J. Fahlerantz och A. Anckarsvärd, en mängd målningar ur Werners Dalens söner af E. Linnell samt i all synnerhet kopior efter utländske mästare, såsom Rembrandt, Guido Reni, Salv. Rosa, Wouwermans, Jouvenet, omvexlande med scener ur Shakespeares Hamlet och Schillers Wallenstein. Äfven åtskilliga antika ämnen prydde göternas utställning.

Att densamma ej var rikare på specielt »götiska» ämnen, har sin helt naturliga förklaringsgrund. De, hvilka skulle fylla denna exhibitions salar med sina verk, hade fått sin konstnärliga uppfostran i akademien. Der hade de aldrig hört någonting om den nordiska myten utan deremot ständigt hänvisats till den antika. Visserligen hade en och annan af dem genom umgänge med Ling och hans liktänkande och genom att åhöra hans föreläsningar fått åtminstone någon föreställning om de nordiska gestalterna; men från detta oklara vetande och till för-

¹ Af *F. Suell*, framställande Brage spelande på sin harpa (kat. n:r 108). Sandbergs oljemålning Valkyriorna, som af *Sohlman* m. fl. uppgifves hafva funnits der, förekom endast i svartkrita.

mågan att i konsten gifva form deråt, var ett svalg, som det var ytterst vanskligt för en konstnär att störta sig uti. Det kunde lyckas en Geijers snilleblick att genomtränga den dunkla forntiden och så klargöra den i sina historiska taflor, att en hvar, ung som gammal, rycktes med; men man kunde icke begära, att konstnären skulle med ens af intet skapa en ny verld. Också fullföljde icke göterna sina utställningar, emedan redan den första visat dem omöjligheten af att på teoretisk väg frammana en konst, som gjorde anspråk på att vara ett uttryck för en hel nation.

En lyckades det dock med åren göra detta, och denne var Bengt Erland Fogelberg. Han var också den ende af dem, som något så när satt sig in i den nordiska idékretsen. I hans gudagestalter, särskildt i hans Tor, fanns något af den specifikt nordiska kraften, något af det obändiga och oskolade, som äfven genomgick Lings skapelser. Inför denna bild kunde icke sjelfva Thorvaldsen fullt komma till rätta. »Hvar i Alverlden har De faaet fat paa ham», tillropade han konstnären, när han fick se bilden i dennes atelier i Rom, på samma gång han lyckönskade honom till uppgiftens lösning.

Det tvifvel, Geijer framkastat i sin år 1817 offentliggjorda uppsats: *Betraktelser i afseende på de nordiska myternas användande i skön konst*,¹ visade sig således fullt berättigadt. Dessa gestalter hade, säger han, redan i forntiden blifvit lemnade alltför obestämda för att taga ny gestalt; de voro mera för tanken än för ögat. Dessa ord verkade redan vid sin framkomst hämmande på göternas konststräfvanden och på samma gång afkylande på den stora allmänheten, som städse intog en reserverad hållning i denna fråga. Oaktadt den friska ungdomlighet,

¹ Iduna, häfte 7, årg. 1817.

hvarmed de omfattade sin uppgift, och den energi, hvarmed de sökte föra den fram, oakadt den vackra fosterländska tanke, hvaraf de besjälades, kunde deras sak aldrig blifva annat än en partisak, genom de öfverdrifter och den ensidighet, hvarmed den förfäktades. Det var för öfverdriften, som Geijer ansåg sig böra offentligt varna, och mot ensidigheten höjdes stämmor äfven af konstnärer, som tillhörde götiska förbundets egen krets.

Oaktadt således göternas sträfvanden ej kröntes med den framgång, de sjelfva räknat på, blefvo de ingalunda utan betydelse. Det kan icke nekas, att det till en god del var genom dem, som den svenska konsten i mycket fick ett annat innehåll. Visserligen träder den antikiserande riktningen fortfarande starkt i förgrunden. I gustavianernas, i all synnerhet i Sergels konst egde denna strömning för starka källsprång för att med ens kunna utsina. Nu börjar den dock att minskas i kraft och imponerande majestät och förlorar sig i moderna flöden, så att det stundom är svårt att urskilja, hvart strömmen bär. Men vid sidan häraf gör sig en annan strömning starkt gällande, i hvilken det nationela underlaget afspeglar sig, stundom visserligen icke fullt klart, stundom åter så troget, att man ej kan misstaga sig på bildens äkthet. Vi skola dröja en stund vid såväl den ena som den andra.

Det var Johan Niklas Byström, som enligt den allmänna meningen i konstverlden skulle upptaga Sergels mantel, det var också med tanke på honom, som den döende mästaren uttalade sitt: Ille faciet. Två år efter Sergels död återkom Byström på några månader från Rom, medförande fyra marmorstoder, bland dem en kolossal Mars, på hvilken han ännu icke uthuggit hufvudet. När han gjorde det, gaf han krigsguden Carl XIV Johans drag. Han kom som en segrare. Kgl. Maj:t hade redan

stält Sergels bostad och atelier till hans fria disposition, akademien nämnde honom genast till vice professor och — götiska förbundet skyndade att kalla honom, antikens svurne riddare, till sin ledamot.

Vi minnas hans första framgångar i akademien, särskildt högtidsdagen 1807, då Edelcrantz vid öfverlemmandet af guldmedaljen för hans relief: Cornelia föreställande sina söner för en kampanisk dame, komplimenterade den unge konstnären såsom kännare och efterföljare af antikens fullkomliga idealer. Som reliefen ännu finnes qvar — insatt som dörrstykke i Röda salongen på Rosersberg — kunna vi af densamma bilda oss ett omdöme om konstnärens förmåga vid denna tid. Hvad som genast faller i ögonen är den måleriskt perspektiviska anordningen. Scenen tilldrager sig kring ett aflångt bord, vid hvilket de nämnda damerna sitta jemte sex uppvaktande tärnor, grupperade två och två. Den ena sonens figur är alldeles fri, nästan detsamma är förhållandet med den kampaniska damen. I detta sätt att behandla reliefen märkes tydligen Sergels inflytande. Han har gjort detsamma såväl i monumentet öfver Cartesius i Adolf Fredriks kyrka i Stockholm som i sin efterbildning af den farnesiske Herkules samt i Qvinnan och satyrhermen (i Nationalmuseum). Denna eftergift för måleriets stilprinciper har hämnat sig i Cornelias figur. Hon sitter midt i förgrunden en face mot åskådaren. Då genom denna ställning hennes knän skulle blifva väl mycket framskjutande, har konstnären sökt undvika detta genom att böja dem åt sidan. Derigenom har hennes figur blifvit något tvungen.

Samma behandling af reliefen visar den året derpå utförda: Vergilius, som för Augustus och Livia läser ur

Æneiden episoden om Marcellus.¹ Båda dessa arbeten utmärka sig för en klassisk rytmik i linieföringen, kompositionerna äro synnerligen öfverskådliga och liffulla, isynnerhet den senare, som i figurernas hållning och åtbörder på ett träffande sätt angifver det olika intryck, läsningen af skaldens verk utöfvar på dem, och de antika drägterna falla i enkla, naturliga veck öfver de värdigt hållna gestalterna. I korthet sagdt, dessa förstlingsarbeten gifva det vitnesbörd, att den unge konstnären redan var ganska långt hunnen.

Så bar det af till Rom med resestipendiet, och från den stunden blef Italien hans hufvudsakliga vistelseort. Ett af de första arbeten, han hemsände derifrån, var Bacchantinnan. Det ankom år 1813; Sergel hann således se det. Han blef förtjust och skref, att han kände glädjetårar i ögonen öfver att i sin lärjunge se sin öfverman. Och han tillade: »Fortsätt min vän alltjemnt att fullkomna Eder i den grundsatsen: naturen och antiken allena till modeller, och Ni skall gå längre, än de moderna bildhuggarne hunnit. Jag talar till Er som vän, icke som smickrare.»²

Och Byström fortsatte i den angifna riktningen med en arbetsamhet, som icke hör till det vanliga hos nordbon. Redan på akad:s exposition 1818 hade han nio marmorarbeten att uppvisa, bland dem Juno med Herkulesbarnet samt tre statyer, framställande Venus, Pandora och Hygiæa, hvilka alla blefvo mycket väl mottagna. Den popularitet, Sergel åtnjutit, började nu öfverflyttas på lärjungen. Det fanns emellertid i Byströms egen natur något, som oaktadt detta rastlösa arbete verkade hämmande på utvecklingen af hans konstnärsskap. Till och med i

¹ Likaledes dörrstykke på Rosersberg.

² Sergel till Byström 7 maj 1813. A. st. s. 78.

Sergels karaktär framträder ganska skarpt en dualism, under hvars inflytande lusten att arbeta förgick. Hans konst förblef emellertid obesmittad af den disharmoni, som rådde inom honom sjelf. Hos Byström åter, som var en ytligare natur, låg det sinnliga draget djupare, så att det med åren alltmera trängde igenom och inkräktade icke blott på människan utan äfven på konstnären. Produktionsförmågan minskades visserligen icke, men konstnären drogs allt längre bort från antikens renhet och manlighet och allt närmare det sinnligt retande och läckra. Härtill kom ett annat drag, som redan Sergel observerat och varnat honom för. »Min käre Byström», skrifer han i början af år 1813, »trakta icke för mycket efter att förtjena pengar, och att visa en stor atelier fylld med arbeten. Studera, hvad Ni gör, med den största omsorg. Låt icke lättheten i handlaget taga öfverhand; den är stundom farlig. En konstnär måste göra och göra om igen, om han vill nå målet.»¹ Detta råd följde Byström icke; och så fick han mera af denna verdens goda än af ett stort konstnärnamn.

Af allt detta kunna vi förstå, hvari Byströms styrka som konstnär ligger. I *Venus och Amor* (Säfstaholm), *Amor och Hymen*, *Den badande flickan*, *Nymfen o. d. lyckades* han bättre än i sådana monumentala uppgifter som *Gustaf II Adolf*, *de tre Carlarne* och *Carl XIV Johan*; och minst af allt var han egnad att gifva form åt göternas mytologiska värld. Så mycken sjelfkritik egde han för öfrigt, att han ej offrade på deras altare.

En helt annan natur var Fogelberg. Gemensamt med Byström egde han en ovanlig arbetsförmåga. Men under det Byström mera höll sig till ytan af tingen, sträfvade Fogelberg att tränga in i dem, att fördjupa sig

¹ Sergel till Byström 15 jan. 1813. A. st. s. 75, 6.

i ämnet, och detta icke blott i den nordiska mytens obanade schakt utan äfven i den antika konsten. Då härtill kom en genialisk uppfattning, blef följden den, att han skapade fullödiga konstverk såväl i den ena som i den andra riktningen. Som skulpturen vid denna tid hade varma beskyddare bland samhällets mäktige, icke minst hos Carl XIV Johan, räckte beställningarna till för så väl den ena som den andra skulptören.

Före 1818 års exposition hade Fogelberg ej haft att uppvisa något enda verk af nordiskt-mytologiskt innehåll, men deremot flere med ämnen från den antika mytologin.¹ När han så började lyssna till göternas läror och flyttade under samma tak som Ling samt gick på hans föreläsningar, uppstod en längtan hos honom att gifva form åt de nordiska gudagestalterna, och så tillkom första upplagan af Odin och Tor, samt Frey. Kommen ned till Italien och för första gången stäld ansigte mot ansigte med antiken, märkte han snart, att det behöfdes något annat för att skapa en ny konst än att gå på föreläsningar, och därför fingo de nordiska gudarna hvila i ett tiotal af år. Först när han fullbordat sin mästerliga Mercurius argusdödan² och Paris³ m. fl., började han åter med sina nordiska gudar. Men när Odin, Tor och Balder voro färdiga, lemnade han för alltid denna ämneskrets.

Man kommer icke allt för långt bort från sanningen, om man säger, att den nordiska mytens användning i svensk skulptur under denna period inskränkte sig till dessa tre kolossalgestalter, hvilka nu hamnat i National-

¹ Se förteckningen i J. Böttigers afhandling: Bengt Erland Fogelberg, ett konsthistoriskt biografiskt försök, Göteborg 1880, sid. 33, 34.

² Säfstaholm. Bestäld 1824 af grefve Trolle Bonde.

³ Österbysamlingen.

musei vestibul. Ty icke heller Erik Gustaf Göthe, som hemkom från Rom året innan götiska förbundet stiftades och 1815 blef vice professor, gjorde något försök i den riktningen, så vida man icke såsom sådant vill räkna hans Svea (på Rosersberg). I Rom hade han, kanske till någon del i egenskap af Sergels elev, lyckats skaffa sig rykte, och detta var sannolikt anledningen till, att äfven han blef mycket väl mottagen vid sin hemkomst, särskildt af konung Carl XIII, som för honom var ungefär hvad Carl XIV Johan blef för Byström och Fogelberg. Deremot hade Sergel intet godt öga till »l'ignorant Göthe», som han kallar honom. Nekas kan också icke, att Göthe förvärfvat sig en viss rutin i marmorns behandling, kanske ett arf hos slottsstenhuggaresonen, och att den goda skola, han gått i, gör sig gällande i hans bättre skapelser, såsom Venus och Amor. I allmänhet sakna de dock helgjutenhet och individualitet. Vissa partier äro förträffligt genomarbetade, andra stumma och vårdslösa, och dermed totalintrycket otillfredsställande. Så är, för så vidt jag kan se, isynnerhet fallet med hans fadda Bacchusstaty (i Nationalmuseum) dat. Rom 1808, som med sitt intetsägande anlete, sitt insjunkna bröst och sin slappa figur ej ger ett spår af den evigt ungdomlige guden. Denna oförmåga att individualisera framträder äfven i hans porträttbyster, i hvilka han dock var känd för att träffa likheten, och följaktligen blef mycket anlitad. Men med denna förmåga följer icke sällan hos bildhuggaren en oförmåga att gå djupare, att lefvandegöra karaktären. Carl XIII:s byst på Haga af år 1817 är präglad af denna på ytan liggande naturalism. Äfven en del af de stora monumentala uppgifterna, hvarpå tiden lemnade sådan rikedom, föll på Göthes lott, så kejsarinnan Katarina II:s staty, åt hvilken han, att döma af skissen i Nationalmuseum,

förlänade ett imponerande majestät. Deremot visar Carl XIII:s statyn, i Kungsträdgården med sina dåliga ben denna ojemnhet som förut påpekats, och kan i intet afseende täfla med den kolossalbild, Fogelberg sedermera utförde af den siste krönte vasaättlingen.

Af hvad jag nu sagt om skulpturen i Sverige under denna period framgår, att det antika inflytandet var, så att säga, urvattnad, men att å andra sidan mycken lifaktighet visade sig på plastikens område särskildt deruti, att så många nationela uppgifter ställdes för konstnären. I den punkten samlar sig också det intresse, vi kunna afvinna tidens svenska målningskonst.

Visserligen fortlefde äfven här vid sidan deraf en antikiserande riktning såsom en efterklang från Masreliezs och Desprezs konst; men den stelnar alltmer i ett själlöst manér, der mycket ofta hvarken antiken eller naturen återfinnes. Jag tänker dervid närmast på Fredrik Westin, den lofvande ynglingen, till hvilken Edelerantz riktade så vackra ord på högtidsdagarna 1806 och 1807,¹ och som med tiden blef både professor (1816) och direktör (1828) vid akademien. Detta föredöme af akad:s præses följdes åtminstone ännu i ett och annat år af den konstkritiska pressen. Så lästes i tidskriften *Klytia* år 1813, att hvart och ett nytt arbete af herr Westin är ett blad i den lagerkrans, som flätar sig kring hans hufvud, och från andra sidan Sundet hördes ungefär samtidigt, att Westin har i sin stil något visst af Correggio; samma lätta naivetet och vällust i uttrycket herskar i båda mästar-nes arbeten.³ Det var också en tid, som Westin med en

¹ Se sid. 384, 5.

² *Klytia*, (utg. af *L. Aug. Ekmarck*. Strengnäs 1813, h. I.

³ *Athene*, Et maanedsskrift udg. ved *Chr. Molbech* Köbenh., s. 338—340.

eleganta teckning förenade den varma kolorit, han lärt sig i v. Bredas konst, och han var ingalunda den enda af tidens konstnärer, hos hvilken det inflytandet skönjes. Det var under sådana lyckliga ögonblick, som han utförde sina fyra dörrstycken, Dagens stunder (sign. och dat. 1812 och 1813), nu på Rosersberg: *Morgonen* under bilden af Aurora, sväfvande ned från de ljusa molnen och blomsterströende jorden, hvarifrån mörksens ufvar fly bort. Hon förebådar *Middagen*, der Phoebus Apollo ses köra fram sitt hvita fyrspann på himlahvalfvet, följd af en genie, som håller den gyllene lyran; *Aftonen* med Diana, Mångudinnan, med ett gnistrande diadem på de ljusa lockarna, ledsagad af aftonrodnaden, och till sist *Natten* höljande sitt mörka, stjernströdda dok och sina svarta vingar öfver de slumrande människobarnen. Huru hafva icke tiderna nu förändrats, sedan Tessins sekreterare Berch dikterade för Boucher, huru han skulle framställa samma Dagens stunder under bilden af fyra boudoirscener! Tog Boucher sina modeller från den omgifvande verklighetens galanta lif, gick Westin till den antika gudaverldens plastiska gestalter, ja, sjelfva hästarna hafva ett slägttycke med partenonfrisens. Så rotfast var nu den antika uppfattningen, att konstnären rörde sig med större lätthet på detta område än på något annat; hvartill väl äfven bidrog hans underskattande af naturstudiet. Han höll sig därför gerna till dylika symboliskt allegoriserande framställningar men lyckades icke alltid så bra som i Dagens stunder. Allra minst skedde det, när han sökte i poetisk-allegorisk form omkläda tilldragelser från hans egen tid. Ingenting kan i det hänseendet vara mera betecknande än hans allegoriska framställning af kronprinsessan Josefinas ankomst till Sverige. Till ämne tog han fjerde versen af det sköna

qväde, hvarmed Tegnér år 1822 helsade kronprinsen Oskar, då denne återkom från sin friarefärd, och som lyder:

När Maj har löfvat våra lindar,
Och vakteln slår på lummig strand,
Då kommer hon med vårens vindar
Med svanorna till Sagas land.

Af detta gjorde Westin en ytterligt prosaisk öfversättning. Kronprinsessan sväfvar i egen hög person i hvit dräkt, omfladdrad af röda draperier, i den gridelina skyn, ledsagad af tre amoriner. Framför henne flyga två svanor, som just sänka sig till jorden, der Saga i form af en ganska bastant medelålders qvinna, iklädd gridelin mantel, sitter under några granar invid en runsten och med förvåning betraktar det sällsamma skådespelet.¹

Konstnären har således mycket noga följt den poetiska texten, så noga till och med, att man känner sig frestad att leta efter vakteln, som skulle slå på den lummiga stranden; derefter letar man dock förgäfvets. Emellertid har han icke ens tillnärmelsevis lyckats återgifva den poetiska stämning, som hvilar öfver skaldens strofer; och den färgsymbolik, som var af god effekt i hans Dagens stunder, är här, med den genomförda gridelina, morgonrodnaden antydande tonen, fullständigt misslyckad. Han försöker väl att höja sig till poesiens värld, men hans konstnärliga vingar förmå ej bära honom. Han flaxar och flaxar, men kommer icke ifrån den prosaiska jorden. Lika litet lyckas det i allmänhet Westin att få in någon religiös stämning i sina många altartaflor, hvilka den pompösa kompositionen och de klara färgerna förläna en viss festlig prägel, som slog i ögonen på allmänheten, hvilken dock icke hade mycket mera än ögonfägnaden i behåll af fyrverkeriet.

¹ På Gripsholm.

Detta var dock något. Hos Erik Gustaf Hasselgren, som blef professor samma år som Westin, eller 1816, hade man icke ens den tillfredsställelsen. Det är få, om ens någon af alla, som innehaft en professorsstol i akademien, hvars konst gör ett så nedslående intryck som hans. En ädel och rättskaffens karaktär, allvarliga studier och en bildningsgrad, som, ehuru icke så omfattande, dock öfverträffade flertalets af kamraterna, voro förutsättningar, som borde ha gjort Hasselgren till något annat än han blef. Redan före sin utresa hade han visat, om icke fallenhet, så dock håg för monumental komposition. Han hade naturligtvis börjat med den antika ämneskretsen, men redan 1805 exponerade han en stor komposition i olja, framställande Carl VIII Knutsson öfverlemnande regeringen åt Sten Sture d. y. Detta hade till följd, att han af grefve Trolle Bonde fick beställning på »Carl Knutssons död», hvilken han reproducerade i två exemplar för medlemmar af Bondefamiljen, som på detta sätt önskade hedra minnet af sin krönta förfader. För att bereda den lofvande unge konstnären tillfälle att resa ut, satte sig den nämnda mecenaten år 1806 i spetsen för en insamling under löfte att årligen biträda med ett belopp.¹ Före utresan hann konstnären fullborda ytterligare några stora kompositioner, nämligen Konung Carl X Gustaf och Wachtmeister vid Karlskrona, Ehrensvärd framläggande för konung Adolf Fredrik planen till Sveaborg, båda af år 1805, (på Rosersberg), samt en ännu kolossalare duk, Gustaf II Adolf afstår Ebba Brahe åt Jakob de la Gardie, hvilken var utställd på akad. år 1806. Den senare tillhör numera samlingen å Brahegodset Rydboholm.

Vid bedömandet af dessa arbeten måste vi erinra oss, att de äro utförda af en 25 års ung man, som haft Hille-

¹ Se *Looström*, Konstsamlingarna på Säfstaholm sid. 49.

ström till lärare i historiemålning och i öfrigt ingenting sett af världen. Skolan var således icke så god. Alla tre visa de för öfrigt i koloriten, särdeles i den flammande karnationen, ett försök att nå Bredas lifliga färgspel, men detta har slagit illa ut; och den brist på lif och rörelse, som utmärker lärarens historiemålningar, återfinnes här i rikt mått. I synnerhet äro hufvudfigurerna misslyckade. Carl X Gustaf har blifvit en kälkborgare af första ordningen, Adolf Fredrik förefaller alldeles frånvarande, och hvad den otymplige Gustaf II Adolf har för sig i det stora sällskap, hvaruti han uppträder, är ej godt att säga. Läran om passionernas uttryck hade Hasselgren tydligen ej studerat.

Nu fick han emellertid packa sin kappsäck och begifva sig i väg till den eviga staden. Ödet förde honom här tillsammans med Overbeck och nazarenerna. Under umgänget med dem blef hans teckning bestämdare, på samma gång hans färg blef grumligare och torftigare. Genom dem drogs han också in i den religiösa ämneskretsen — såsom prof derpå hemsände han sin stora, för Jakobs kyrka i Stockholm afsedda altartafla Kristi uppståndelse, hvilken dock aldrig blef uppsatt, vare sig den befanns för underhaltig eller, såsom Hasselgrens vänner uppgåfvo, verkligen hitkom i ett så skadadt skick, att den ej kunde användas. Äfven hans förkärlek för nationela ämnen fick riklig näring genom umgänget med nazarenerna. Tvifvelsutän var det under intryck af dessa den katolska medeltidens återuppväckare i konsten, som han till hjälte i sin historiemålning dädanefter utkorade Erik den helige.

Med dessa intryck kom Hasselgren hem, just under det striden rörande det nationela som häftigast pågick. Hvad under, om han då ville lägga sitt ord i vågskålen.

Och så målade han Ragnar Lodbroks död med hela den nordiska olympen i skyn, väntande att hos sig få välkomna hjälten. Vi hafva sett, huru illa kritiken mottog detta verk. Tyvärr måste vi obetingadt ställa oss på den sammans sida. Taflan (nu i Hammers samling) är en karrikatur och, såsom sådan, icke egnad att gifva utslaget till förmån för den nordiska mytens användbarhet i bildande konst. Detta insågo äfven göterna sjelfva. Och så blef Hasselgren häcklad nästan af alla, ehuru han sjelf var den mest välmenande af alla.

Icke bättre råkade han ut på akad:s utställning 1822, der han vid sidan af åtskilliga antika ämnen exponerade skisserna till Erik den heliges andakt och Erik den heliges landstigning i Finland. Kritiken fortfor i sin hätskhet. Särskildt utmärkte sig Argus den andre, men äfven Granskaren, Allmänna journalen och Stockholmsposten hade anmärkningar att göra.¹ Visserligen uppträdde Konstnärens vän, akademisekreteraren J. V. Gerss med en motskrift,² men den verkade icke mycket öfvertygande och kunde icke heller göra det; och så steg Hasselgren i en förtidig graf, af sorg, påstås det, öfver denna verdens ondska.

Den nationela konsten hade således råkat i mindre goda händer. Äfven på andra håll gick det trögt att få bugt på de nordiska gudagestalterna. En och annan resestipendiat försökte sig visserligen derpå, men förgäfves. Hjalmar Mörner, som hade sådan lätthet för teckning och

¹ Se Argus den andra n:r 28, 29, 30 år 1822, Allmänna journalen n: 104, 105 och 107, Granskaren n:r 32 och Stockholmsposten n:r 88, allt s. å.

² (*Gerss J. V.*) Försök till ledning vid konstarbetens bedömande, föranledt af expositionen uti kgl. akad. för de fria konsterna innevarande år och i anledning af de deraf utkomna recensioner och kritiker. Stockh. 1822.

en så skarp blick för det karaktäristiska, fick med bästa vilja i verlden ej annat än karrikatyrer af dem. Hans stora fris, Odins eller asarnas invandring till Sverige, förefaller snarare att vara en bondkaravan än ett hjeltetåg, der den nu sitter i röda salongen på Rosendal, omgifven af kejsarstilens förnäma ornamentik, stolta möbelformer och skimrande guldbrons. Se blott på Odin sjelf, ett sneglände träbeläte utan innehåll och utan form! Det tyckes ha varit en tyst öfverenskommelse mellan tidens konstnärer, att de nordiska gudarna varit klumpiga, otympliga gestalter med simpla åtbörder och styfva leder, en illustration till den egendomliga strof, som samtidigt hördes från skaldens läppar: Blott barbariet var en gång fosterländskt. Den moderna människan passade ej till modell för dem, och antiken vågade man för ändamålet ej titta åt. Konstnären måste således skapa dem aus der Tiefe seines Bewusstseins, och då blef det ej så lätt att komma på det klara med dem. Under sådana förhållanden var det nästan bättre att göra som Per Berggren, när han skulle måla Heimdall. Han tog en af Westins glatta, skinande gestalter, gaf den vederbörliga attribut, skref Heimdalls namn inunder, och så var sonen af nio mör färdig. På det sättet kunde man utan allt för stora ansträngningar skapa nordiska gudar i oändlighet.

Lyckligtvis var det en annan målände konstnär, som tog den nationela frågan mera förståndigt, och det var Johan Gustaf Sandberg, en af 1815 års tre opponenter mot akademien, der han dock år 1821 ingick som ledamot och 1828 blef professor. Redan hans grepp af ämne för det enda arbete, hvaruti han skattar åt den

nordiska mytologin, eller Valkyriorna, ridande till striden, visar detta.¹ Här gälde det mindre att personifiera, att gifva en bestämd konkret form åt skäligen obestämda abstrakta begrepp, än att skildra ett yttre förlopp, vid hvars framställande konstnären för öfrigt kunde gifva sin fantasi fritt spelrum utan att alltför mycket vara bunden af någon viss tids- eller lokalfärg. Så se vi de unga ryttrinnorna hurtigt spränga fram ur molnen på eldiga, ädelt formade hästar, hvilkas gnistrande ögon begärligt söka stridstumlet. Det är en ovanlig fart och ett lif i kompositionen, som väckte uppseende, redan när den som teckning var synlig på Götiska förbundets exposition. När den så på beställning af mecenaten på Säfstaholm utfördes i en stämmningsfull kolorit och år 1820 blef synlig på akademien, blef förtjusningen allmän. Härmed var Sandbergs lycka gjord.

Han fortgick emellertid icke på denna väg. I Sandbergs konst gör sig en stark dragning till verkligheten alltmera gällande, vare sig nu denna låg ett eller annat hundratal år bakom honom eller han såg den omkring sig. I förra fallet beredde han sig genom literära och kostymhistoriska studier att så troget som möjligt återgifva densamma, i det senare sökte han lefva sig in i det lif, han ville skildra. Denna samvetsgrannhet bidrog nog att gifva hans konst ett prosaiskt drag, alldenstund krafterna icke alltid räckte till att tränga till djupet, och bemödandet att göra den yttre bilden så trogen som möjligt något förslöade blicken för det inre; men med allt detta fick hans konst ett drag af ärlighet, som hjälper åskådaren att sjelf ersätta hvad som felar. Jemte Westin var han tidens synnerligt anlitade och högt uppburne por-

¹ Uppgiften att Sandberg »i början behandlade fornnordiska ämnen» är ej riktig.

trättör, och den enes förmåga att träffa likheten var icke mindre erkänd än den andres. Men under det Westin alltemellanåt måste höra, att hans porträtt, ehuru mycket utarbetade, likväl förrådde bristande känsla samt förmåga att uppfatta karaktärsuttrycket, lofordade kritiken Sandbergs hufvuden just för deras karaktär och uttryck. Tidens drag, i sig sjelfva något torra och osympatiska, skola också bättre läsas i Sandbergs än i Westins konst.

Men det var icke blott i porträttet, som Sandberg gjorde sin förmåga som verklighetsskildrare gällande. Han upptog äfven de af gamle Hilleström flitigt öfvade skildringarna ur den svenska allmogens lif, dock så, att han gaf oss icke blott folkdrägterna, påklädda mer och mindre mannequin-artade figurer, utan hela taflor, der lifvet och sedvänjorna afspeglades. Ypperliga tillfällen till studier på detta område erbjödos honom af grefve Trolle-Bonde, såsom hvars gäst konstnären flere somrar vistades på Säfstaholm i Vingåker, hvars leende natur och pittoreska folklif aflockade hans pensel sådana lifligt uppfattade, verklighetstroгна arbeten som Midsommardansen på Säfstaholm, Bröllop och Begrafning i Vingåker m. fl. På detta område kom Sandberg att stå helt ensam. Visserligen egnade akademiens stipendiat Alex. Lauræus en tid sina rika gåfvor deråt och med en kolorit, som i värme och djup nog stundom öfverträffade hans; men under studieåren i Rom öfverflyttades Lauræi förkärlek för svenskt folklif på det romerska. Till det förra hann han sedermera icke återkomma, enär döden träffade honom redan under stipendieåren (1823 i Rom).

Ännu ett kraftigt vitnesbörd på det tilltagande inträset för vår egen natur ligger i tidens landskapsmåling. Vi minnas, att, då Carl Johan Fahlerantz skulle begifva sig utomlands med resestipendium, begärde och

erhöll han tillåtelse »att få använda det för att studera fäderneslandets egen naturskönhet». Detta skedde redan år 1807. Från den stunden och under mera än femtio år blef den svenska naturen så godt som uteslutande ämnet för hans konst.¹ Ha vi vid flere föregående tillfällen måst hos den svenske konstnären anmärka bristen på fantasi och oförmågan att gifva stämning åt konstverket, så råka vi här en konstnär, hvars arbeten just präglas af en poetisk stämningsfullhet. Fahlerantz såg naturen med skaldens öga, genom poesins förklarade ljus. I sina verk tog han visserligen verkligheten till utgångspunkt, men innan han framställde ämnet på duken, lät han det undergå en omsmältningsprocess i sin fantasi. Det var aftonbelysningen strax efter solnedgången, som isynnerhet tilltalade honom, då trädens kronor stå mörka och kompakta mot den ljusa himmelen. En mystisk ton genomgår naturen, som lemnade fritt spelrum för aningar och visioner; derur, samt ur kontrasten mellan de mörka, för öfrigt summariskt behandlade löfmassorna och den ljusa himmelen framgick stämningen. Sådan var Fahlerantz i sin konsts första vår, och sådan blef han allt intill det sista. Derunder förvärfvade han sig namnet att vara sin tids populäraste konstnär, och fick naturligtvis flere efterföljare, hvilka dock ställes i skuggan af mästarens konst. Att naturtroheten i densamma ofta lemnade åtskilligt öfrigt att önska, lade man under dessa romantikens dagar ingen vikt vid. Så t. ex. bestälde grefve Trolle Bonde af honom en utsigt, tagen från norra flygeln af Säfstaholms slott, med Vingåkers kyrka i bakgrunden. Kyrkan blef visserligen ganska lik sig, men terrängen mellan slottet och densamma omskapade konstnären i sin fantasi

¹ Fahlerantz kom aldrig utomlands, med undantag för några resor i Norge och Danmark.

så, att den knappast blef igenkännelig. Detta hindrade icke, att den grefflige konstälskaren fortfarande blef kund hos honom, och tidens kritik gjorde först under hans senare år anmärkningar mot dylikt.

Fahlerantz och Sandberg, ehuru bägge lika hängifna den nationela konsten, stå således som mycket olika representanter för densamma. Fanns det något af sydländsk glöd hos den förre, gjorde sig nordbons mera kalla, förståndsmässiga uppfattning rådande hos den senare. Detta märkes icke minst i Sandbergs historiemålningar, åt hvilka vi nu till sist skola egna någon uppmärksamhet.

Allt ifrån början af århundradet hade den nyare svenska historien med mycken förkärlek behandlats af målarkonsten. Akademien hade föregått med ett godt exempel härvid genom att upptaga nationela ämnen på sina prisprogram. Och så kom det sig, att redan 1811 års exposition hade att uppvisa ett så dugtigt arbete som Per Kraffts Hertigen af Södermanland i slaget vid Hogland (nu på Haga). När allt kommer omkring, är väl ändock den historiemålningen den främsta, som såg dagen härstädes under århundradets förra hälft. Men icke heller på detta område höll Krafft hvad han lofvat, såsom hans Slaget vid Halle (1821) och Carl XIV Johans kröning (1824) till fullo bekräfta. Det var nu Sandberg tog vid, ty Westin höll sig mest till altartaflor och porträtt. Så hade 1822 års exposition att uppvisa hans Slaget vid Stuhm. Har det kritiska ögonblicket, då Gustaf II Adolf med knapp nöd undgick att falla i fiendehänder, fått ett väl lugnt och, så att säga, städat uttryck, der det spännande i situationen icke kommit fram, och är kompositionen i sin helhet väl torftig, så är detta också den väsentligaste anmärkning, som kan riktas mot

denna tafla. Samma säflighet visa det följande årets båda historiemålningar: Gustaf Vasa tager afsked af sin syster och svåger (i Tidösamlingen) samt Katarina Jagellonica mottager vid sin makes sida Göran Persson i fängelset på Gripsholm. I allt synes konstnårens bemödande att i sitt verk få fram den historiska innebörden, men detta har icke slagit väl ut. En stor svårighet skall också alltid möta den konstnår, som sysslar särskildt med Gustaf Vasas historia, deruti att Vasa-typen ej bevarats genom tiderna, såsom t. ex. fallet är med Frans I:s och Henrik IV:s i Frankrike, med Kristian IV:s i Danmark och äfven med Gustaf II Adolfs hos oss. Typen måste alltid mer eller mindre konstrueras fram, och derigenom får den gerna en bismak af något hopgjordt. Ingen skall heller i den nämnda taflan i Tidösamlingen kunna sluta till, att den unge mannen i dalkarlsdråkten är Gustaf Vasa, och icke heller Johan III:s borgerliga fysionomi och hållning i den senare taflan förråder mycket af Vasaättlingen.¹

Äfven det stora verk, som nu uppdrogs åt konstnåren, lider af samma olågenhet.

Vid akad:s sammankomst d. 27 nov. 1830 föredrogs en kunglig remiss å ett af konsistoriet i Upsala ingifvet förslag att med sju freskomålningar af professor Sandberg, på Upsala domkyrkas bekostnad, dekorera Gustaf Vasas grafkor derstädes. Skrifvelsen åtföljdes af en af hofarkit. Axel Nyström uppgjord ritning till grafkorets arkitektoniska dekoration i öfrigt. Akad:s præses, Silfverstolpe, hade redan förut anmodat hofint. Sundvall att yttra sina tankar öfver detta senare förslag, och denne svarade: Som den götiska arkitekturen aldrig utgjort föremål för

¹ I H. M. Konungens samling.

mitt studium, såsom uppkommen och bibehållen i den mörka medeltiden, presters och munkars gyldene period, kan jag ej med full kännedom om saken yttra mig härutinnan. — Akademien tillstyrkte emellertid i hufvudsak förslaget, och resultatet blef den serie freskomålningar, som i sitt slag ännu den dag i dag är står ensam i den svenska konstens historia.

Det var ett djerft försök detta, att i en hos oss oförsökt teknik våga sig på ett så omfattande företag. Emellertid grep konstnären sig an dermed. Flerfaldiga gånger hade han då målat scener ur Gustaf Vasas lif och genom trägna studier gjort sig förtrogen med de yttre former, hvori detta tidehvarf rörde sig. Med kännedom om Sandbergs konstnärsskap var det naturligt, att dessa kompositioner mera skulle komma att tilltala genom en förständig anordning och noggranna detaljer än genom framställningens lif och historiska innebörd. Så är också förhållandet. Ämnets gruppering är ganska lycklig, framställande i sju bilder märkligare tilldragelser i Gustafs lif, från slaget vid Brännkyrka, der han, ännu en yngling, förde det svenska hufvudbaneret, till den grånade gubbens afsked af ständerna på riksdagen år 1560. I kompositionerna framträder, der så kunnat ske, konstnärens förkärlek för folklifsskildringen ganska mycket; det fält t. ex., som visar Gustaf Vasa vid Rankhyttan, är icke mycket annat. Derigenom har intresset något splittrats, så mycket mera som konstnärens styrka ej låg i pointerandet af den historiska personligheten. Med allt detta står Sandbergs verk som ett mycket aktningvärdt försök att i konsten återkalla till lif våra stora historiska minnen. Detta är och blir i alla tider den högsta uppgiften för en nationel konst; och den konstnär, som efter sina pund samvetsgrant bidrager till

den uppgiftens lösning, han skall hafva tack af fosterlandet.

Här stanna vi. — Ett århundrade, det första, hade nu förflutit, sedan akademien instiftades. Vid en återblick derpå finna vi, att, ehuru arbetet varit träget, skörden i mycket kan synas ringa nog i förhållande dertill. Vi få dock erinra oss, att det var ett nästan ouppodladt fält, akademien tog itu med, der ingen väg ännu var röjd, som kunde leda de första famlande stegen. Nu hade vi emellertid hunnit så långt, att vi fått sigte på ett källsprång, som afspeglade vår egen natur och vår egen historia. Att se till, att detta källsprång icke utsinar eller hindras i sitt lopp utan fritt får utveckla sina flöden blir väl det andra seklets största uppgift. Hufvudsaken dervid är att icke förtröttas, äfven om generationer måste tagas i anspråk för den uppgiftens lösning. Ty icke mindre för ett helt folk än för den enskilde konstnären gäller det att begrunda sanningen af det gyldene ordet: konsten är lång, lifvet kort.

Præses, vice præses, direktörer och sekreterare i akademien till och med år 1835.

Præses:

Grefve Carl Gustaf Tessin. Öfverintendents fullmakt 16 april 1728—1741.

Carl Hårleman 1741 † 9 febr. 1753.

Grefve Carl Johan Cronstedt 1753—1767.

Friherre Carl Fredrik Adelcrantz 1767—10 juni 1795.

Carl Fredrik Fredenheim 1795 (fullmakt 21 jan. s. å.) † 6 mars 1803.

Fredrik Magnus Piper tillf. præses 30 april 1803—26 juni 1805.

Abraham Niklas Edelcrantz 1805 (fullmakt 5 maj)—5 maj 1813.

Fredrik Samuel Silfverstolpe 1813 (fullmakt 24 april)—1836.

Vice præses:

Jean E. Rehn 5 jan. 1773—13 febr. 1789.

Fredr. Magnus Piper, enl. Kgl. br. 3 sept. 1795 (se noten s. 287)—22 jan. 1824.

Carl Fredrik Sundvall 13 mars 1824 † 24 aug. 1831.

Gust. Albert Pfeffer 21 mars 1832—18 maj 1836.

Direktörer:

Pierre Hubert Larchevêque 17 febr. 1768 † 25 sept. 1778.

Carl Gustaf Pilo 17 dec. 1777 † 2 mars 1793.

Lorenz Pasch 15 maj 1793 † 29 april 1805.

Louis Masreliez 11 maj 1805 † 9 mars 1810.

Per Hilleström 12 maj 1810 † 13 aug. 1816.

Lars Grandel 19 okt. 1816—9 juni 1828.

Johan Fredrik Westin 9 juni 1828—30 maj 1840.

Sekreterare:

Per Floding 17 febr. 1768—17 dec. 1777.

Olof Samuel Tempelman 17 dec. 1777—1816.

Jakob Vilhelm Gerss 19 okt. 1816—1844.

* Intagen i st. f. den å sid. 185 nämnda, hvilken skulle upptaga omkr. 1200 namn och dermed blifva alltför vidlyftig.

Förteckning
på
kungl. akademimens ledamöter 1768—1835.

(Enligt nummerordningen i akad:s matrikel. * vid årtalet utmärker
hedersledamot.)

N:r

1	Frih. Carl Fr. Adelerantz	*1768
2	Jean E. Rehn	»
3	Johan Pasch	»
4	Gustaf Lundberg	»
5	Pierre Larchevêque	»
6	Daniel Fehrman	»
7	Johan Sävenbom	»
8	Per Floding	»
9	Lorenz Pasch d. y.	»
10	Gustaf Ljungberger	»
11	Jakob Gillberg	»
12	Jonas Hoffman	?
13	Alexander Roslin	1773
14	Peter Adolf Hall	»
15	Carl Gustaf Pilo	»
16	Johan Georg Henrichsen	»
17	Carl Johan Wichman	»
18	Niklas Lafrensen d. y.	»
19	Ulrika Fredrika Pasch	»
20	Adrien Masreliez	»
21	Per Hilleström d. ä	»
22	Carl Lunderberg	»
23	Grefve Fredr. A. U. Cronstedt	»
24	Erik Hallblad	»
25	Per Suther	»
26	Lars Gottman	»
27	Per Krafft	»
28	Lars Bolander	1774
29	Hugo Taraval	1775
30	Gerhard Meyer	*1776
31	Grefve Adam Horn, riksråd	* »
32	Frih. Carl Sparre, öfverståhållare	* »
33	Grefve Carl Johan Cronstedt, öfverintendent	* »

N:r		
34	Wilhelm Chambers, engelsk arkitekt	1776
35	Nils Georgii, kgl. preussisk medaljgravör	
36	Joh. Edv. Mandelberg.	
37	Joh. Efraim Bauert, dansk medaljgravör.....	
38	Olof Samuel Tempelman	1777
39	Frih. Fredr. Sparre, hofkansler	* »
40	Prins Fredrik Adolf, hertig af Östergötland	*1778
41	Grefve Nils Bielke, öfverstemarskalk	* »
42	Grefve Carl Vilh. v. Düben	* »
43	Fredrik af Chapman, amiral.....	»
44	Joh. Henr. Scheffel (?)	?
45	Lucas von Breda	1778
46	Joh. Tobias Sergel	1778?
47	Riksrådinnan, grefvinnan Bielke, f. v. Düben.....	*1780
48	Elias Martin.....	1781
49	Carl Gustaf Fehrman	
50	Leonard Örnbeck	
51	Grefve Carl August Ehrensvärd	1783
52	Fredr. Magn. Piper	»
53	Louis Masreliez	»
54	Cornelius Höyer, dansk miniatyrmålare	»
55	Jean Baptiste Masreliez	»
56	H. ex. grefve Gustaf Philip Creutz	* »
57	Adolf Ulrik Wertmüller	»
58	Ulrika Melin, gift friherrinna Drufwa	1784
59	Francesco Piranesi	»
60	Louis Desprez	1785
61	Salomon Aron Jacobsson, dansk hofgravör	1788
62	Carl Fredr. Sundvall	»
63	Carl Fredr. von Breda.....	1791
64	Carl Henr. König, kongl. arkitekt	»
65	Erik Palmstedt, stadsarkitekt	»
66	Olof Fredsberg.....	»
67	Per Ljung.....	»
68	Johan Roselius v. Rosenheim	* »
69	Johan Gottfried Schadow.....	»
70	Johan Gabr. Vieckman	»
71	Fredr. Adolf v. Numers	*1792
72	M:me Adelaïde Sulleau, f. Hall	»
73	Guissepe Angelini	»
74	Carl Fredrik Fredenheim	*1793
75	M:lle Charlotta Arfvedson, sedermera frih:a Wrede.....	»
76	Jonas Åkerström	1794
77	Jonas Forsslund	»
78	Frih. Fredr. Philip Klingspor, hofmarskalk	*1795

N:r			
79	H. Exc. frih. Gustaf Adolf Reuterholm	*1795	
80	Frih. Carl Didrik Hamilton, öfverstekammarjunkare	* »	
81	Ture Gustaf Wennberg, sekret. i öfverint.-embetet	»	
82	Frih. Johan Jakob de Geer, öfverkammarherre	* »	
83	Frih:an Cederhjelm, f. grefv. Stenbock	* »	
84	Prins Ludvig af Parma, sedermera konung af Etrurien	* »	
85	Prins Abbondio Rezzonico, senator af Rom	* »	
86	Christian Gottlob Heyne, öfverbibliotekarie i Göttingen.....	* »	
87	Niklas Abildgaard	»	
88	Johan Wiedewelt	»	
89	Anders Weidenhaupt	»	
90	Jens Juel	»	
91	Joh. Fr. Rigaud	»	
92	Carl Leberecht, rysk medaljgravör	»	
93	Natanael Merchant, engelsk medaljgravör	»	
94	Miss Ellis Cornelia Knight, målarinna	»	
95	Lars Grandel	»	
96	Grefve Carl Edv. Gyldenstolpe	1796	
97	Gustaf af Sillén	»	
98	Joh. Fr. Martin	»	
99	Jakob Axel Gillberg	»	
100	Per Hörberg	»	
101	Martin Rudolf Heland	»	
102	Philip Bernhard Hebbe	»	
103	Samuel Hoffmeister.....	»	
104	Antonio Canova	»	
105	Giacomo Quarenghi, rysk arkitekt	»	
106	Carlo Dom. Cossetti, italiensk arkitekt	»	
107	Prins Braschi Onesti	* »	
108	Joh. Fr. Bause, kopparstickare	»	
109	Joh. Seb. af Uhr, öfverdirektör.....	»	
110	Joh. Jacob v. Bilanz, kapten.....	»	
111	Gustaf Silfverstråle, aqvarellmålare.....	1797	
112	Fröken Vendela Gustava Sparre, sederm. frih. Oxenstierna	»	
113	Frih. Albr. v. Lantingshausen	*1798	
114	Ennius Quirinus Visconti, abbé.....	* »	
115	Frih. Anders Fredrik Skjöldebrand	»	
116	Domenico Bossi	»	
117	Benjamin Paterson	»	
118	Frih. Gustaf Ribbing, kansliråd.....	* »	
119	Joh. Erik Norberg	1799	
120	Pehr Tham till Dagsnäs.....	»	
121	Olof Jakob Ekman, Med. doktor	»	
122	Louis Belanger	»	
123	Jean Baptiste v. Lampi.....	1800	

N:r		
124	Franc. Bartolozzi	1800
125	Carl Vilh. Svedman	»
126	Fröken Marianne Pollet, seder. fru Ehrenström	»
127	Ferd. Correa, portugisisk minister	* »
128	John Carl Linnerhjelm	»
129	Lorenz (Lars) Sparrgren	»
130	Grefve Axel Otto Mörner	1801
131	Jean la Peine, arkitekt	»
132	Jacques Trombara, arkitekt	»
133	Grefve Johan Philip Cobenzl, österr. statsminister	* 1802
134	Friherre von Heynitz, preussisk statsminister	* »
135	François Bourgoing, fransk minister	* »
136	Jonas Lidströmer, major-mekanikus	»
137	Adolf Ulr. Kirstein, major-mekanikus	»
138	Carl Gustaf Eckstein	»
139	Lars Bogeman, öfverstelöjtnant	»
140	Francis Sheldon, öfverstelöjtnant	»
141	Abraham Abramson, preussisk medaljgravör	»
142	Erik Nordvall, major-mekanikus	»
143	H. Exc. frih. L. B. Curt v. Stedingk	* »
144	Per Cogell	»
145	Carl Thulin, handelsagent i Tunis	»
146	Friherre Charl. Cederström, f. grefva Mörner	* 1803
147	Pant Moreno, spansk minister	* »
148	Joh. Adolf v. Gerdtén, öfverste	»
149	Carl Apelquist, major-mekanikus	»
150	Johan Pasch, hofmålare	»
151	John Ahlberg	»
152	Carl Enhörning	»
153	Per Vilh. Palmroth, konduktör	»
154	Gustaf Albr. Pfeffer, hofintendent	»
155	Fredrik Akrel	»
156	Gottl. Hensigen	»
157	Anton Ulrik Berndes	»
158	Emanuel Linnell	»
159	Carl Christ. Gjörvell	»
160	Ernst Philip Thoman, skulptör	»
161	Carl Johan Fahlerantz	»
162	Carl Gustaf Sjösten	»
163	Joh. Adolf Norberg, förest. för Modellkammaren	»
164	Johan Törnström	»
165	Tønnes Christ. Bruun-Neergaard, dansk kammarjunkare	»
166	H. Exc. grefve Axel v. Fersen	* 1804
167	Grefv:an Hedvig Cronstedt, f. Alströmer	* »
168	Fru Amalia Hellyg, f. frih:a v. Imhof	»

N:r		
169	Anders Eman. Möller, kgl. räntmästare	1804
170	Mille Jeannette Görtz	»
171	Joh. Erik Bolinder	»
172	Abr. Niklas Edelerantz	*1805
173	Joh. Peter Cumelin	»
174	Per Krafft	»
175	Carl Jakob Hjelm	»
176	H. Exc. grefve Magnus Eriksson Brahe	*1806
177	H. Exc. grefve Samuel af Ugglas	* »
178	Gustaf Adolf Klint, skulptör	»
179	Guiseppe Rota, miniatyr målare	1807
180	James Saunders, rysk gravör	»
181	H. Exc. grefve Lars v. Engeström	*1809
182	H. Exc. Frih. Claes Adolf Fleming	*1810
183	J. F. Clemens, dansk hofgravör	1811
184	Anders Flint, dansk hofgravör	»
185	Erik Cainberg	1812
186	Erik Gustaf Göthe	»
187	Gustaf Erik Hasselgren	»
188	Jakob Vilhelm Gerss	»
189	Fredrik Blom	»
190	Fredrik Westin	»
191	Johan Niklas Byström	»
192	Alexander Lauræus	»
193	H. Exc. grefve Germund Cederhjelm	* »
194	A. P. Holmberg, dekorationsmål.	1813
195	Fredr. Samuel Silfverstolpe	* »
196	François Baudiot, »fransk artist»	»
197	Frih. Knut Kurek, kammarherre	»
198	J. A. Anckarsvärd	»
199	H. Exc. grefve Claës Adam Wachtmeister	* »
200	Henry Grevesdon	»
201	Anders Johan Hansson, akademiritmäst. i Lund	»
202	Carl Johan, Svea rikets kronprins	*1814
203	Josef Frans Oskar, Svea rikets arffurste	*1815
204	Christian Forssell	»
205	Baron P. van Suchtelen, général-en-chef	*1816
206	Niklas Johan Outkin, rysk hofgravör	1820
207	Johan Gustaf Sandberg	1821
208	Johan Way	»
209	Georges Dawe, engelsk porträttmålare	»
210	Axel Nyström	1825
211	Albrekt Jakobsson, dansk stensnidare	1829
212	Michael Gustaf Anckarsvärd	»
213	Per Gustaf v. Heidecken	1831

N:r		
214	Per Ulmgren	1831
215	Joh. Christ. Dahl, »sachsisk landskapsmålare»	»
216	Christian Ezdorff.....	»
217	Bengt Erland Fogelberg.....	1832
218	Th. Wright, engelsk gravör	1834
219	Axel Fablerantz	»
220	H. Exc. grefve Gustaf Trolle Bonde.....	*1835
221	H. Exc. grefve Magnus Brahe	* »

Register.

- Abildgaard, N. A., 403.
Adelerantz, C. F., 61, 63 o. f., 85, 87.
93, 107, 111, 113, 117, 118, 122 o. f.,
134, 137, 165, 178, 193, 200, 220,
243, 265, 291—5, 458.
Adelerantz, G. J., 15, 63.
Adlerbeth, G. M., 234.
Ahlberg, J., 235, 236, 237, 258, 259,
336.
Akrell, Fr., 494, 5.
Albani, kardinal, 16.
Aleander, J. A., 386, 417.
Anders Mälare, 4.
Andersson, G., 494.
Angelini, J., 272.
Arenius, O., 59, 79, 323.
Arppe, A. W., 386.
Audran, Cl., 28, 31.
August II, 31, 32.
- Bartolozzi, Fr., 403.
Bassi, Ch., 464.
Bause, J. Fr., 403.
Belanger, L., 327, 473.
Bellette, A., 34, 35, 36, 53, 54, 57,
307, 308.
Berch, C. R., 39, 43, 307, 320, 342.
Berge, Chr., 447.
Berggren, Per, 446, 519.
Bergman, S. P., 378.
Bergqvist, C. E., 338.
Berndes, A. U., 494, 496.
Berndes, J. B., 496.
Béron, E. G., 114, 180.
Bertrand, Ph., 312.
Beurling, C. H., 447.
Bjelke, Fr. Eleon., 193.
Björck, Jakob, 336.
Blatton, I., 54.
Blom Carlsson, C. G., 417.
Blom, Fr., 425, 467.
Bolander, L., 117, 327.
Bolinder, J., 264, 378, 382, 494.
Bonde, G. Trolle, 486, 516, 521, 2.
- Bossi, D., 403, 493.
Bouchardon, E., 57, 309, 311.
Bouchardon, J. Ph., 57, 58, 68, 69,
74; 309—315, 349.
Boucher, Fr., 320.
Bourdon, Seb., 49.
Bourgignon, 57, 308.
Bourne, 54.
Boy, Villem, 4.
Breda, A. Fr. v., 379.
Breda, C. F. v., 185, 235, 236, 258,
259, 267, 268, 270, 336, 370, 396,
416, 419, 435, 440, 483 o. f.
Breda, J. v., 379, 385, 394, 420, 422,
431.
Breda, L. v., 18, 188.
Byström, J. N., 379, 384, 5, 393, 394,
439, 440, 445, 501, 2, 507 o. f.
Bäck, Fr. M., 386.
- Cainberg, E., 362, 378, 383, 4, 390,
393, 500 o. f.
Canova, A., 403.
Cardon, J. E., 443.
Carl X Gustaf, 5.
Carl XI, 5, 41.
Carl XII, 8, 11, 42.
Carlander, Chr., 285.
Cathon, J. L., 115, 175, 342, 343.
Caylus, Comte, 316.
Cederholm, A. Fr., 379.
Challes, M. A., 169.
Chauveau, R., 17, 299, 301, 303.
Chievitz, E., 386.
Chytræus, Z., 343.
Clerck, J., 86.
Cochin, Ch. N., 103, 174.
Cogell, P., 95, 118.
Cortona, P. da, 24, 26, 298, 299.
Cousin, Ch. G., 57, 308, 9.
Coysevoux, Ch. A., 314.
Cronstedt, C. J., 84, 85, 88, 89, 90,
107, 111, 192, 457.
Cronstedt, F. U., 187, 191,

- Cumelin, J. P., 441, 497.
- Dahlberg, Erik, 6.
 David, P. 34, 53.
 Deshayes, 102.
 Deslaviens, N., 34, 48, 52, 53, 305.
 Desportes, Fr., 28.
 Desprez, L. J., 261, 268, 370, 371,
 455, 461 o. f., 468, 9, 503.
 Donnay, L., 34.
 Dubois, 36.
 Duru, P., 101.
- Eckstein, C. G., 259, 264, 358, 417,
 483.
 Edelcrantz, A. N., 352, 363, 411, 412,
 430.
 Ehrenstrahl, D. K. v., 6, 16, 17, 18,
 19, 41.
 Ehrensward, C. A., 452 o. f.
 Eigtved, N., arkitt., 132.
 Ekeblad, A. J., 94.
 Ekebom, 117.
 Ekman, O. J., 360 o. f.
 Ekman, R. V., 447.
 Enegren, G. A., 447, 497.
 Eneroth, 322.
 Engeström, L. v., 423, 426 o. f.
 Enhörning, C., 497.
 Erik XIV, 4.
 Estenberg, P., 469.
- Fahlcrantz, A., 394, 418, 447.
 Fahlcrantz, C. J., 390, 429, 440, 521 o. f.
 Fahlcrantz, C. R., 362, 377, 8, 383.
 Falconet, E. M., 174.
 Fearnley, Th., 446.
 Fehrman, d. y., C. G., 94, 182, 233,
 344, 345, 370, 372.
 Fehrman, D., 59, 79, 187, 344.
 Feif, Casten, 8.
 Félibien, A., 174.
 Floding, P., 99, 101 o. f., 116, 134,
 137, 161—3, 169, 170 o. f., 184,
 190, 194, 196 o. f., 237 o. f., 254,
 339—342.
 Fogelberg, B. E., 359, 380, 418, 420,
 422, 431, 443, 444, 505 o. f., 510 o. f.
 Forssell, C. D., 429, 441, 496.
 Forsslund, J., 373 o. f., 393, 488 o. f.
 Forssman, D., 363.
 Fouquet, 299, 303.
 Francia, Dom. M., 57.
 Frænckel, Liepmann, 493.
 Fredenheim, C. Fr., 223, 272, 281,
 294, 352, 353, 365, 369, 371, 373,
 5, 7, 395, 398 o. f., 411.
- Fredrik, Adolf, 184, 191, 219, 220,
 266, 371, 382, 394.
 Fredrik I, 11, 18, 59, 301.
 Fredsberg, O., 214, 358.
 Fremin, René, 29.
 Frumerie, M., 497.
 Fägerplan, A. J., 446.
- Gabriel, J. A., 458.
 Gardie, M., 54.
 Georgii, Nils, 344.
 Geringius, Erik, 101, 338.
 Gerss, J. V., 113, 386, 518.
 Gillberg, C. G., 494.
 Gillberg, J., 104 o. f., 112, 134, 161,
 169, 233, 234, 290, 339—343.
 Gillberg, J. A., 371, 2, 3, 389, 493.
 Girardon, Fr., 312.
 Gjörwell, C. Chr., 257, 264, 464, 467.
 Gladberg, N. G., 182, 185.
 Gottman, L., 187, 228, 282, 283, 358.
 Graffman, C. S., 444, 446.
 Grandel, J., 233, 234, 343.
 Grandel, L., 185, 370, 389, 415, 435,
 441, 497.
 Greuze, J. B., 336.
 Grossi, L., 235, 499.
 Grönbom, E., 386.
 Grönholm, E. A., 362.
 Guasco, Abbé, 173.
 Gullin, E., 62.
 Gustaf I, 2—4.
 Gustaf III, 95, 139, 156, 191, 220,
 223—6, 229, 232, 262, 289, 292,
 295, 454, 459 o. f., 470, 478.
 Gustaf IV Adolf, 369, 372, 3, 398.
 Gyllenspaak, 409.
 Göthe, E. G., 378, 9, 386, 390, 417,
 439, 512 o. f.
- Hagberg, Johan, 386.
 Hall, P. A., 187, 188, 337.
 Hallblad, E., 61, 62, 187, 329.
 Hambré, A., 386, 466, 7.
 Hammarsköld, Lor., 414 o. f., 420,
 430.
 Hanneguy, P., 54.
 Hansson, A., 377, 8, 383, 483.
 Hansson, H., 4.
 Hasselgren, G., 378, 382, 4, 390, 393,
 417, 429, 431, 432, 515 o. f.
 Hedin, 96.
 Hedlinger, C., 229, 344.
 Heidecken, G. v., 377, 441, 2.
 Heland, M. R., 234, 389, 390, 494 o. f.
 Helin, Josef, 180, 181.
 Henrichsen, J. G., 187.

- Hensigen, G., 272, 285, 362
 Hesselius, G., 90, 96, 97, 124, 127, 329.
 Hilleström, P., d. ä., 61, 98, 101, 117, 187, 271, 327, 370, 396, 470 471 o. f.
 Hilleström, P. d. y., 271.
 Hitschhold, 368, 9.
 Hjorter, O., 15.
 Hoffman, J., 96, 97, 124, 127, 161, 162, 169, 183, 187, 190, 206 o. f., 325, 327 o. f.
 Hoffmeister, S., 255, 258, 373, 500.
 Hofling, S., 494.
 Holm, A., 260, 327.
 Holm, P., 86, 347.
 Horn, A., 191, 2.
 Hård af Segerstad, C. W., 286, 360.
 Hårleman, Carl, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 21, 22, 23, 29, 30, 32, 33, 36, 37, 55, 60, 69, 70, 101, 308, 321, 456, 7.
 Höppener, P. J., 210.
 Hörberg, P., 170, 255, 259, 264, 474 o. f.
 Höyer, Corn., 268, 493.

 Johan III, 4.
 Juel, C., 386.
 Juel, Jens, 403.
 Julin, J. Fr., 446.
 Juling, P., 347.

 Klingspor, Fr., 373, 5, 422, 429, 431.
 Klint, E. G., 380, 499.
 Knight, Ellis, 401, 404.
 Korn, J. Ph., 168, 9, 272, 326.
 Kortz, D., 310.
 Krafft, D. v., 18.
 Krafft, P., d. y., 270, 382, 387, 8, 417, 440, 442, 443, 489, 523.
 Krafft, Per, d. ä., 161, 187, 191, 333, 335, 336, 378.
 Kristina, drottning, 5, 50.
 Köhler, P., 494.

 Lafrensen, N., 161, 162, 187, 337, 373, 405, 490 o. f.
 Lancret, N., 28.
 Lanfranco, G., 24, 26.
 Lantingshausen, Albr. v., 114, 343.
 Larchevêque, P. H., 87, 88, 91, 92, 107, 112, 117, 123 o. f., 144, 161, 165, 166, 182, 189, 190, 315 o. f., 349.
 Lauræus, A., 379, 384, 387, 393.
 La Vallée, 5.
 Le Bas, J. Ph., 100.
 Lebrun, C., 26, 27, 49, 298, 299.

 Leger, P. N., 34.
 Lelièvre, M., 30, 34, 52.
 Le Lorrain, 324.
 Le Loup, 68.
 Lemoine, Fr., 26.
 Lemoine, W., 493.
 Liano, de, 218, 219.
 Linnell, C., 382.
 Linnell, Em., 271, 272, 417, 422, 423, 429, 435, 470.
 Lindholm, L. A., 447.
 Linnerhjelm, C., 496.
 Linning, Chr. A., 377, 380, 386, 394.
 Lithander, C. L., 363, 417.
 Ljung, S. P., 114, 214, 290, 347, 348, 380.
 Ljungberger, G., 112, 134, 161, 169, 190, 226, 233, 344, 345, 346.
 Lovisa Ulrika, 319.
 Ludvig XIV, 24, 28.
 Lundberg, G., 59, 70, 71, 79, 107, 112, 134, 161, 165, 322, 323.
 Lunderberg, C., 187, 497.
 Lundin, J. E., 386.
 Löwstädt, C., 494.

 Malmqvist, Alex., 446, 494.
 Maréchal, J. B., 68, 86, 92, 347.
 Marigny, markis de, 316.
 Marlier, se Masreliez.
 Martin, E., 267, 270, 271, 272, 327, 405, 440, 470 o. f.
 Martin, J. Fr., 440, 494 o. f.
 Masreliez, Adr., 68, 117, 187, 346, 347.
 Masreliez, J. B., 114, 179, 182, 347, 348.
 Masreliez, L., 94, 118, 267, 357, 370, 396, 400, 406, 452 o. f., 477 o. f.
 Menard, Fr., 54.
 Merle, R. de, 54.
 Metzger, G. M., 257, 258, 259, 499.
 Meyer, G. d. ä., 191, 216 o. f., 221 (akad. husets hist.), 226.
 Meyer, Gerh., d. y., 366, 7.
 Michel-Angelo, 174.
 Michelsen, H., 447.
 Moreno, 386, 7, 427.
 Mothe, V. de la, 29.
 Mörner, Hj., 441, 2, 518, 19.

 Norberg, J. E., 366, 368.
 Nordqvist, Per, 389, 390, 472, 3.
 Nyström, Axel, 467, 524.

 Oppenort, G. M., 30.
 Oskar I, 420, 428, 447.

- Oudry, J. B., 28, 31, 32, 307.
- Palm, G. V., 447.
- Palmroth, P. W., 228, 285, 417.
- Palmstedt, E., 400, 458, 459.
- Pantaléon, C., 69.
- Pantaléon, P., 68.
- Pasch, J., 46, 47, 48, 49, 51, 52, 59, 61, 79, 82, 107, 112, 307, 316, 316.
- Pasch, L., d. ä., 81, 82.
- Pasch, L., d. y., 114, 117, 134, 169, 190, 329, 333 o. f., 341, 354 o. f., 377, 381.
- Pasch, U., 187, 191, 270, 336.
- Pater, J. B., 28, 31, 32.
- Petit, A., 169, 171.
- Phidias, C. A., 117, 182.
- Philipson, L. M., 285, 360.
- Pilo, C. G., 61, 132, 165, 166, 187, 188, 223, 269, 274, 288, 9, 334, 337, 338, 474, 482.
- Pilo, O., 18.
- Piper, F. M., 287, 353, 385, 405, 459.
- Piranesi, Fr., 401.
- Plagemann, C. G., 444.
- Pollet, M., 403.
- Poussin, Nic., 23, 49.
- Precht, Burchard, 16, 17.
- Puget, Pierre, 314.
- Quinze, L. de, 54, 68.
- Qvarnström, C. G., 444, 447.
- Rehn, J. E., 79, 100, 107, 134, 187, 283, 286—7, 321, 338, 457.
- Rehn, O., 61, 99.
- Reuterholm, G., A., 280, 1.
- Reynolds, J., 485.
- Ribbing, G., 439.
- Richter, H. Chr., 234.
- Rolland, Louis, 54.
- Rodin, 115, 116.
- Ronander, 322.
- Roos, J. H., 385, 442, 497.
- v. Rosenheim, 375, 489.
- Roslin, A., 91, 128, 187, 188, 315, 316, 330—333.
- Rota, G., 493.
- Roth, M. D., 236.
- Rylander, 494.
- Rålamb, Claes, 5.
- Sahlgren, J., 115.
- Salmson, I., 442.
- Saly, J. Fr. J., 132.
- Samuelson, M., 446.
- Sandberg, J. G., 379, 385, 387, 394, 417, 420, 422, 433, 440, 519 o. f.
- Sandrart, 174.
- Schadow, J. G., 268, 272.
- Scheffel, J. H., 59, 188, 323.
- Scheffer, Ulrik, 97.
- Schnée, M. W., 439.
- Schneidler, 224.
- Scholander, F. V., 447.
- Schröder, C., 17.
- Schröder, J. E., 18, 19, 20, 21, 322.
- Scorel, Jan van, 3.
- Sergel, Chr., 93.
- Sergel, J., T., 38, 91, 92, 93, 118, 123, 127, 128, 189, 213, 223, 258, 272, 350, 370, 399, 400, 450 o. f., 473, 497 o. f., 509 o. f.
- Serin, P., 232.
- Serre, E., 101.
- Silfverstolpe, Fr. S., 415 o. f., 420, 1, 433, 448, 449.
- Sillén, af, 371, 3, 375, 395, 465, 467.
- Sjösten, C. J., 366, 7.
- Skjöldebrand, A. F., 458, 496.
- Snack, Joh., 115, 175, 342, 343.
- Soufflot, J. G., 458.
- Sparre, Carl, 192.
- Sparre, Fr., 193, 233.
- Sparrgren, L., 255, 258, 264, 336, 375, 387 o. f., 416, 417, 492 o. f.
- Spiner, J., 75.
- Spöng, A. Fr., 234.
- Sterky, 224.
- Streng, J. J., 336.
- Stålbom, J., 336.
- van Suchtelen, J. P., 427.
- Sundvall, C. F., 287, 424, 465, 467.
- Suther, P., 187.
- Svedman, C. V., 258, 358, 380, 382, 3, 417, 483.
- Sylvius, J., 16, 18.
- Sävenbom, J., 61, 62, 117, 134, 169, 190, 325, 326, 473.
- Södermark, O. J., 444.
- Tanzi, M. A., 236, 255, 257, 499.
- Taraval, G. Th., 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 43, 45, 48, 50, 55, 56, 58, 62, 64, 65, 303 o. f., 318.
- Taraval, H., 188, 304.
- Tempelman, O. S., 169, 194, 204, 213, 274, 276, 7, 408 o. f., 416, 456, 458, 463 o. f.
- Tessin, C. G., 11, 12, 14, 19, 30, 33, 35, 36, 37, 38, 42, 43, 48, 55, 56, 57, 70, 291, 307—9.
- Tessin, N., d. y., 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 19, 41, 42, 43, 63, 298 o. f.

- Tessin, Nik., d. ä., 5.
 Tham till Dagsnäs, P. 474.
 Tiepolo, G. B., 56.
 Tiroir, A., 54.
- Ugglas, S. af, 262.
 Uther, J. B. v., 4.
- Wallander, J. W., 447.
 Vallée, se La Vallée.
 Wallgren, O., 446.
 Wallrave, P., 15, 46, 47, 52, 59.
 Varin, N., 34.
 Vassé, A. Fr., 31.
 Watteau, A., 23, 24, 25, 27, 28.
 Way, J., 494.
 Wennberg, Th., 213, 270, 274, 406,
 407.
 Vernet, J., 325.
 Wertmüller, A. U., 180, 267, 270, 336.,
 371, 372, 487, 8.
- Westin, Fr., 379, 384, 5, 417, 429,
 439, 513 o. f. 520.
 Westman, B., 378, 382.
 Wetterling, A. C., 443.
 Wickenberg, P., 447.
 Wickman, C. J., 161, 162, 187, 245,
 272, 282, 283, 344, 346.
 Wickman, J. G., 182, 272.
 Wiedewelt, J., 403.
 Vigé, N. A., 68.
 Vilhelm, H., 4.
 Wickelmann, J. J., 174, 175, 223.
 Vouet, S., 49.
 Wulff, 290.
- Åberg, F. U., 378.
 Åbom, M., 386.
 Åkerlund, E., 258.
 Akerström, J., 258 o. f., 268, 270,
 271, 387, 480 o. f.
 Arre, Olof, 98, 177, 178.

Tillägg och rättelser.

- Sid. 26, rad 7 nedifrån, står: Paris dom, läs: Venus och Adonis.
 » 70 » 7 nedifrån och följ. utgå. Gälla Lundbergs upptagande i den
franska konstakademien.
 » 81 » 14 står: Lorenz Pasch; tillägg: d. ä.
 » 108 » 9 nedifrån, står: professor, läs: föreläsare.
 » 113, not. Vid akad:s sammanträde d. 6 juli 1797 uppvisades en matri-
 kel, som Fredenheim uppsatt öfver ledamöterna »från akad:s första
 början». Den finnes ej i akad:s arkiv.
 » 114, rad 2 uppfifrån. Sävenboms namn utgår.
 » 133, not. Jag har sedermera funnit grefve Cronstedts nämnda förslag
 in extenso bland statsdeputationens handlingar vid 1756 års riksdag.
 » 369, rad 6, 8, 10 nedifrån, står: Hirschhold, läs: Hitschhold,
 » 444 » 13 uppfifrån, står: C. V. Plagemann, läs: C. G. Plagemann.

Innehåll:

Första kapitlet. Inledning.

Vasakonungarne och konsten. Det gamla slottet i Stockholm. Slottsbranden. Slottsbyggnadsdeputationen tillsättes. Öfverintendentsembetet inrättas. Hårlemans hemkallande. Nikodemus Tessin dör. Hårlemans ungdomsår. Bristen på konstnärer i landet. G. E. Schröder och hans konstnärsskap Sid. 1—22.

Andra kapitlet. Hårlemans resa. Franske konstnärers inkallande. Akademien grundlägges.

Hårlemans andra resa. Tidens konstsmak. Den franska konstens öfvervigt i Europa. Hårlemans underhandlingar i Paris. Kontrakten med de franske konstnärerna. Hårleman och de franske konstnärerna hemkomma. Konstakademien inrättas Sid. 23—39.

Tredje kapitlet. Akademien under Carl Gustaf Tessin och Carl Hårleman (1735—1753).

Konstnärernas ställning i samhället. Arbetssättet i akademien. De förste pristagarna. Konstnärerna och skråväsendet. Johan Pasch. Taraval och Bellette. Sekr. utskottet och akademien. Bouchardon inkallas. Lärarne och lärjungarne i akademien. C. F. Adelcrantz. — Taraval, Hårleman och Bouchardon aflida samtidigt. Akad:s inre förhållanden Sid. 40—83.

Fjerde kapitlet. Akademien under C. J. Cronstedt (1753—67), och hennes nydaning genom Adelerantz.

Återigen brist på konstnärer. Larchevêque inkallas. Cronstedt och ständerna. Akad:s lärjungar. Den unge J. T. Sergel, Louis Masreliez m. fl. Tidens uppfattning af konstens betydelse. Nya tecknings- och gravyrskolor. Per Floding och Jakob Gillberg. Akad:s anslag fördubblas. Hennes första sammankomst. Riksdagarna 1770 och 1772. Föreljelsen mot Adelcrantz och Larchevêque Sid. 84—129.

Femte kapitlet. Akademien under C. Fr. Adelerantz. De äldsta stadgarna.

Akademierna i Paris, Köpenhamn och Petersburg blifva förebilder vid stadgarnas upprättande. Det första stadgeförslaget. Adelcrantz's förslag. Granskningsmännens förslag. Striden om hederledamöternas antal. Konung Gustaf III fastställer stadgarna åt Kungl. målare- och bildhuggare akademien Sid. 130—156.

Sjette kapitlet. Akademien under C. Fr. Adelerantz. 1770-talet.

Konstens ställning till skråväsendet. Akademiens organisation. Undervisningsverket. Modellerna. Föreläsningarna. Gravyrskolan indragas. Akademien och konstslöjdfrågan. Prisutdelningar. Högtidsdagens

firande. Prins Fredrik Adolf. Ledamotsval. Receptionsstycken. De förste hedersledamöterna. Arkitekterna. 1777 års stat. Flodning och akad. Sid. 157—211.

Sjunde kapitlet. **Akademien under Adelerantz's sista period (1780—1795).**

Akademien i rosenadlerska huset. Öfverdirektör Meyers gåfva. Akademihusets historia. Konung Gustaf III:s besök i akademien. Undervisningsverket. Prisedaljerna. Utställningen af elevarbeten år 1784. Flodnings process. Första täflan om stora priset. Åkerström erhåller stora resemedaljen. Den första expositionen af led:s arbeten. Förmyn-dareregeringen och akad. Reuterholm hedersledamot. Flodnings, Rehns och Pilos död. Adelerantz afgår. Hans karaktäristik. Sid. 212—295.

Åttonde kapitlet. **Den akademiska konstutöfningen under första halfseket af akad:s tillvaro. 1730—80-talen.**

Återblick på konsten. I slottet. De franske konstnärernas arbeten härstädes. De svenska dekoratörerna. Härleman, Rehn, Joh. Pasch. — Svenskarne utomlands. Gustaf Lundberg, Sävenbom, Jonas Hoff-man. Porträttmåleriet. Historiemålningen. Gravyrkonsten. Medalj-gravyr. Den ornamentala skulpturen Sid. 296—351.

Nionde kapitlet. **Akademien under C. Fr. Fredenheim och Abraham Niklas Edelerantz. 1795—1803—1813.**

C. Fr. Fredenheim. Lorenz Pasch som direktör. Undervisningsverket. Den mekaniska skolan. Akademien och Kungl. museum. Täflingarna. Resestipendiaterna. 1810 års stat. Expositionerna. Slöseriet med ledamöters kallande. Medhjelparefrågan. Fredenheim och konstnä-rerna Sid. 352—412.

Tionde kapitlet. **Akademien under Fr. S. Silfverstolpe 1813—1836.**

Den nationela rörelsen. Oppositionen mot akademien. Akad. och Götiska förbundet. Kritiken. Akad:s ekonomi. 1815 års stat. Donatio-ner. Resestipendier. Konstens förfall. Silfverstolpe afgår. Sid. 413—449.

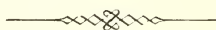
Elfte kapitlet. **Den akademiska konstutöfningen under andra half-seket af akad:s tillvaro. 1780—1830 talen.**

Den nyantika riktningen. Sergel, Ehrensvärd och Masreliez. Gustaf III:s italienska resa. Desprez inkallas. Hans konst. Byggnadskonsten. Historiemålningen. Landskapsmålningen. Det religiösa måleriet. Por-trättmålningen. Miniaturisterna. Den grafiska konsten. Skulpturen. Den nationela konsten. Slutord Sid. 450—526.

Bil. A. Akad:s præses, vice præses, direktörer och sekreterare till och med år 1835.

Bil. B. Förteckning å ledamöter till och med år 1835.

Register.

Pris:

Häftad..... 8: 50.

Inbunden 10 kr.

